

ประชุม กฎหมายประจำศก

เล่ม ๕

กฎหมาย จ.ศ. ๑๒๑๓-๑๒๑๔-๑๒๑๕-
๑๒๑๖-๑๒๑๗-๑๒๑๘-๑๒๑๙

และ

รวมกฎกระทรวงยุติธรรมเก่าใหม่

รวบรวมโดย

นายร้อยตำรวจโท เสถียร ตายดักษ์ณ์
แพทย์ประกาศนียบัตรจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและเนติบัณฑิตสยาม
เคยเป็นผู้สอนกฎหมายณโรงเรียนนายร้อยตำรวจ
และโรงเรียนพลตำรวจ

ับ

นายบุญเรือง นาคันพคุณ
ประกาศนียบัตรครุมัธยมและเนติบัณฑิตสยาม

นายบุญธรรม ศิริฤทธิ
เนติบัณฑิตสยาม

สงวนลิขสิทธิ์

พิมพ์ครั้งแรกวันที่ ๑ ธันวาคม พ.ศ. ๒๔๗๘

คำนำ

ประชุมกฎหมายประจำศก เต็ม ^๕นี้ แบ่งเป็น ๘ ภาค คือ
ภาค ๑ รวมกฎหมายและประกาศต่างๆในปีจ.ศ. ๑๒๑๓ (ร.ศ.
๗๐ พ.ศ. ๒๓๘๕)

ภาค ๒ รวมกฎหมายและประกาศต่างๆในปีจ.ศ. ๑๒๑๔ (ร.ศ.
๗๑, พ.ศ. ๒๓๘๕)

ภาค ๓ รวมกฎหมายและประกาศต่างๆในปีจ.ศ. ๑๒๑๕ (ร.ศ.
๗๒, พ.ศ. ๒๓๘๖)

ภาค ๔ รวมกฎหมายและประกาศต่างๆในปีจ.ศ. ๑๒๑๖ (ร.ศ.
๗๓, พ.ศ. ๒๓๘๗)

ภาค ๕ รวมกฎหมายและประกาศต่างๆในปีจ.ศ. ๑๒๑๗ (ร.ศ.
๗๔, พ.ศ. ๒๓๘๘)

ภาค ๖ รวมกฎหมายและประกาศต่างๆในปีจ.ศ. ๑๒๑๘ (ร.ศ.
๗๕, พ.ศ. ๒๓๘๙)

ภาค ๗ รวมกฎหมายและประกาศต่างๆในปีจ.ศ. ๑๒๑๙ (ร.ศ.
๗๖, พ.ศ. ๒๓๙๐)

ภาค ๘ เป็นภาคพิเศษ รวมกฎกระทรวงยุติธรรมเก่าใหม่ได้
ด้วยกันทั้งสิ้น

ที่มาแห่งหนังสือประชุมกฎหมายประจำศก เต็ม ^๕นี้ คือ

๓. หนังสือราชกิจจานุเบกษา เดิมประจำปี จ.ศ. ๑๒๓๖
๔. หนังสือราชกิจจานุเบกษา เดิมประจำปี จ.ศ. ๑๒๓๗
๕. หนังสือราชกิจจานุเบกษา เดิมประจำปี จ.ศ. ๑๒๓๘
๖. หนังสือฉบับเขียนของหอสมุดวชิรญาณ เลขที่ ๑๕๐ (เดิมชื่อย)
๗. หนังสือประกาศพระราชบัญญัติรัชกาลที่ ๕ เดิม ๓, ๒, ๔
๘. หนังสือประกาศตั้งฆานัต ในรัชกาลที่ ๕ พิมพ์ในงานพระศพ พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระนเรศวรฤทธิ ครอบศตมาท ณ วันที่ ๓๐ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๔๖๘
๙. หนังสือประชุมประกาศรัชกาลที่ ๕ ภาค ๓ ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอรุณวดี โปรดให้พิมพ์เมื่อปี ๒๔๖๔
๑๐. หนังสือประชุมประกาศรัชกาลที่ ๕ ภาคปริกษณะ ส่วนที่ ๓ พิมพ์ในงานพระราชทานเพลิงศพท้าวทรงกันดาน (เจ้าจอมมารดาหนู รัชกาลที่ ๕) เมื่อปีชวด พ.ศ. ๒๔๖๗
๑๑. หนังสือประชุมประกาศรัชกาลที่ ๕ ภาค ๒ ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหลวงลัดมรรคิน สิริเชษฐ โปรดให้พิมพ์เมื่อปี ๒๔๖๕
๑๒. หนังสือประชุมประกาศรัชกาลที่ ๕ ภาค ๓ ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าบุษบันบัวผัน โปรดให้พิมพ์เมื่อปี ๒๔๖๖
๑๓. หนังสือกฎแต่กำลังในพระเจ้าสุทโธทนะ กรมหมื่นราชบุรดิเรกฤทธิ เสด็จบดักระทรวงยุติธรรม แด่เสกานายกข้าหลวงพิเศษ พิมพ์ที่โรงพิมพ์หุโทษ เมื่อ ร.ศ. ๑๒๐
๑๔. หนังสือกฎเสดบดักระทรวงยุติธรรม แด่เสกานายกข้าหลวง

ก

พิเศษ ซึ่งทางราชการรวบรวมพิมพ์ขึ้นใช้ในราชการ พิมพ์ที่โรง
พิมพ์คุรุโทษกรุงเทพฯ เมื่อ ร.ศ. ๑๒๘

ภาคพิเศษ ซึ่งรวมกฎเกณฑ์กระทรวงยุติธรรมเก่าใหม่เข้าไว้
ด้วยกัน เป็นการเพิ่มขึ้นเป็นพิเศษจากที่ใดกำหนดไว้เดิม ทั้งนี้
ด้วยหวังในความครบถ้วน และด้วยเหตุที่กฎและคำสั่งกระทรวงยุติ
ธรรมที่รวมอยู่ในภาคนี้ มิได้ประกาศในราชกิจจานุเบกษา แต่ผู้รวบรวม
รวมได้ ไปค้นพบในที่อื่น ภายหลังที่กฎหมายที่ประกาศกฎและคำสั่ง
เหล่านั้นได้พิมพ์เสร็จไปแล้ว จึงได้รวมพิมพ์ไว้ด้วยกันในภาคนี้ ซึ่ง
เห็นว่าดีกว่าจะพิมพ์เป็นแผ่นปลึก ๆ ไปแจกเล่มที่พิมพ์เสร็จไปแล้ว

นายร้อยตำรวจโท เสถียร ฉายลักษณ์

ผู้รวบรวม

สารบัญ

พระราชบัญญัติ

จ.ศ. ๑๒๑๓ (ร.ศ. ๗๐ หรือ พ.ศ. ๒๓๓๕) หน้า
ประกาศพระราชบัญญัติมรดกดินเค็มแต่ดินเค็มรด ๒

จ.ศ. ๑๒๑๕ (ร.ศ. ๗๒ หรือ พ.ศ. ๒๓๓๖)
พระราชบัญญัติห้ามคฤหิ์ไม่ให้ล้มคัมภิกษุสามเณร ประ- ๕๒
พฤกคือนาวารทจารค
ประกาศพระราชบัญญัติย้ายพระบรมราชวัง เรืองเด่นเบย ๒๕
ในพระบรมราชวัง

จ.ศ. ๑๒๑๙ (ร.ศ. ๗๖ หรือ พ.ศ. ๒๔๐๐)
ประกาศขอพระราชบัญญัติให้ใช้เงินเหรียญนอก ๒๖๘

พระราชกำหนด

จ.ศ. ๑๒๑๗ (ร.ศ. ๗๔ หรือ พ.ศ. ๒๓๓๘)
พระราชกำหนดเจ้าเมืองกรมการชาระความหัวเมือง ๓๖๘

(๒)

กฎเฝ้าบาศดและกฎข้อบงคบตาง ๆ หน้า

กฎกระทรวงยุดิธรรม (ฉบับเก่า) ที่ยกเลิกแล้ว	๓๐๓
กฎกระทรวงยุดิธรรม (ฉบับใหม่)	๓๕๗

ประกาศตาง ๆ

จ.ศ. ๑๒๑๓ (ร.ศ. ๗๐ หรือ พ.ศ. ๒๓๓๕)

ประกาศจับขวางทองเซดยคัก	๓
ประกาศเรื่องโจทยทงพอง	๕
ประกาศเรื่องค่าฤชาธรรมเนียม	๗
ประกาศเรื่องถอดตาดบตแดงผา	๓๓
ประกาศเรื่องให้พระราชกณะ ถานานุกรมเปรียญที่อาพาธ	
จดรายงานหน้าทอดเกล้าฯ ถวาย	๓๕
ประกาศห้ามไม่ให้พระตั้งขี้ดามเนวเด้นถรรพนัน แด่นจ ของตองภายีสานค่าน	๓๖

จ.ศ. ๑๒๑๔ (ร.ศ. ๗๑ หรือ พ.ศ. ๒๓๓๕)

ประกาศให้ข้าราชการออกพระราชบัญญัติจากหอหลวง	๓๗
---	----

(๓)

ประกาศไม่ให้ นายเรือ ตักกระบวนแห่หรือ ประกาศห้ามตัก กระบวนทางเด็ดจ	๒๐
ประกาศพระราชทานนามหม่อมเจ้า	๒๒
ประกาศว่าด้วยตั้งฆทาน	๒๓
ประกาศให้ใช้ ในคำว่า ส้มเต๋จ ให้ถูกต้องตามเกียรติยศ	๒๗
ประกาศห้ามไม่ให้ ใช้คำว่า ชอบเนื้อเจริญใจ แต่ติดเนื้อ ต้องใจในคำกราบทูล	๒๘
ประกาศเรื่องนามพระยาศรีวงษาพ แด่พระขัติยวงษา	๒๘
ประกาศชานานามพระพุทธรูปมากรประจำรัชกาล	๓๐
ประกาศเรื่องเกณฑ์คนแต่งผู้ มีชื่อแล้วหนีไป และห้ามไม่ให้ บวชกุลบุตรอายุพ้น ๒๕ ถึง ๗๐ เป็นเถรเป็นเณร	๓๖
ประกาศตั้งภรรยาตรี บัณฑิต	๓๘
ประกาศให้กำกับในครัว ศึกษาดำเนินแต่ศิษย์ วัด	๕๐
ประกาศเรื่องให้พระสงฆ์หนึ่งให้เป็นระเบียบในเวลาดกราบแด่ โสมนากฐิน	๕๒
ประกาศเรื่องห้ามมิให้ ผู้ มีอายุเกิน ๒๕ ต่ำกว่า ๗๐ บวชเถร บวชเณร	๕๕
ประกาศ เรื่องให้ซ่อมพระที่ จะเข้า ไปรับสัพพัญญูในเวลาดถวาย เทศนา	๕๕
ประกาศเรื่องให้ ตีระฆังเวลา ๑๑ ทุกๆวัด	๕๖
ประกาศให้พระสงฆ์ผู้ถวายเทศนา ใช้คำให้ถูก	๕๘

(๔)

จ.ศ. ๑๒๑๕ (ว.ศ. ๗๒ หรือ พ.ศ. ๒๓๓๖) หน้า

ประกาศเตือนผู้ไปชอกขรมตให้เลิกตามแบบ	๕๓
ประกาศเรื่องเรียกกะป็น้ำปลา จำเข็เคยน้ำเคย (ฉบับ ที่ ๑)	๕๘
ประกาศเรื่องเรียกกะป็น้ำปลา จำเข็เคยน้ำเคย (ฉบับ ที่ ๒)	๖๐
ประกาศเรื่องนามพระอินทรธาดา อินทรโรตม	๖๓
ประกาศนามพระทนต์ไชยธรรมแลพระทนต์พุทไชยธรรม	๖๒
ประกาศว่าด้วยการสร้างวัด	๖๓
ประกาศเรื่องถวดยฎีกา	๖๔
ประกาศเรื่องนามหัตถวงบนเทวทุกขราษฎร์	๖๕
ประกาศว่าด้วยเรื่องฟ้องหาปาราชิก	๖๖
ประกาศว่าด้วยเรียกชอกขรมต่อมพระราชวัง	๖๕
ประกาศว่าด้วยถวดยชงในงานโกนจุก	๖๖
ประกาศเรื่องให้ตั้งพระตั้งสามเนรทตบณ	๖๗
ประกาศให้เรียกชื่อพระทนต์ทชาตธรรมว่า พระทนต์- ไชยธรรม พระทนต์พุทชาตธรรมให้เรียกว่า พระทนต์พุทไช- ยธรรม	๖๘
ประกาศให้ทำบาญชีพระตั้งสามเนรทตบณ ช่างทองและ ช่างอื่น ๆ ซึ่งทตเตตถา ถวดย	๖๐
ประกาศให้พระตั้งสามพระแก้วมรกตในเดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ	๖๒
ประกาศเรื่องภิกษุสามเนรทตใครผู้หญิงจนถึงเป็นปาราชิก ให้มาตกระโทษจะยกโทษให้	๖๔

(๕)

ประกาศห้ามไม่ให้เอาแสงไม้ ไม้จากมาทำเป็นพะเพิงในพระ อารามหลวง	หน้า ๘๖
ประกาศห้ามไม่ให้ ชักล้อ แล ชวน ฝึกหัดตามแนว ประพศิ คณาจารย์	๘๗
ประกาศเรื่องให้ตั้งพระสังฆ ทถวายน้ำสังกรานต์ ในปีชวด พ.ศ. ๒๓๘๕ ใจ อิกกริ่ง ๑	๘๘
<hr/>	
จ.ศ. ๑๒๓๖ (ร.ศ. ๗๓ หรือ พ.ศ. ๒๓๗๗)	
ประกาศทรงคิดเทียบคน & จำพวก	๘๙
ประกาศทรงพระราชบัญญัติอนุญาตข้าราชการฝ่ายใน ทูลลาออกนอกราชการ	๙๐
ประกาศเปลี่ยนพระราชบัญญัติ	๙๐๐
ประกาศพระราชทานสัญญาบัตรแก่ข้าราชการที่ ทรงบริจาค เพ็ชรใหญ่ประดับอุณาโลมพระพุทธรูปปฏิมากร	๙๐๑
ประกาศให้ ใช้คำว่า ฉศก แทน ฉอศก	๙๐๕
ประกาศห้ามมิให้ ฝึกหัดตามแนวรบผู้หญิงมาพูดทัก จะตองเข้าเดือนทำการพิมพ์	๙๐๕
ประกาศพระสังฆ ทจะตั้งมารับราชการ	๙๐๘
ประกาศเรื่องฟ้องความผิดกระทรวง	๙๑๒

(๖)

	หน้า
ประกาศตั้งรพนามสำหรับช่างมา	๓๓๔
ประกาศเรื่องกรวมทุกความที่ไม่เป็นจริง	๓๓๕
ประกาศ ห้ามไม่ให้ผู้มีอำนาจเข้าไปเกี่ยวข้องกับ การพิจารณาคดี	๓๓๗
ประกาศว่าด้วยเขตการรวมทุกหรือราชการแต่กิจธุระ	๓๓๘
ประกาศห้ามไม่ให้หม่อมห้ามเจ้าต่างกรมมาคบนางใน	๓๓๙
ประกาศห้ามไม่ให้ทำฎีกาถวายด้วยกระต่ายม้วน แต่ให้ใช้อักษรตามแบบอย่าง	๓๔๓
หมายประกาศเขตรางวัลคดีราษฎรคดี	๓๔๔
ประกาศว่าด้วยลักษณะที่จะใช้ถ้อยคำในฎีกาทูลเกล้าฯ ถวาย	๓๔๓
ประกาศเรื่องเรื่องเงินทาสตกหิน	๓๔๖
ประกาศห้ามไม่ให้ทำศพหน้าวัดหลวงอารามทางเด็จ	๓๔๗
ประกาศพระราชทานนามวัดเงินว่าวัดราชฐาน วัดทอง ว่าวัดถนอมจนถึงห้าคืน	๓๔๘
ประกาศห้ามไม่ให้คนตั้งเป็นขุนหมื่นรับเบี้ยหวัด	๓๔๙
ประกาศให้ระดังเพลิงไหม้	๓๕๐
ประกาศห้ามไม่ให้ทำช่างเงินตกรเป็นช่างเผือก	๓๕๒
ประกาศพิมพ์โฆษณาพิทักษ์อาชีพอากร	๓๕๒

จ.ศ. ๑๒๑๗ (ว.ศ. ๗๔ หรือ พ.ศ. ๒๓๖๗)

ประกาศคนเดินว่าให้ระดังด้วยบ้าน

๓๕๕

(๗)

	หน้า
ประกาศให้ล้มเลิกเจ้าพระยาทั้ง ๒ องค์เป็นแม่ของด็กเลข	๓๓๕
ประกาศให้เรียกปีเถาะดีปัดคัก	๓๓๘
ประกาศเรื่องหม่อมเจ้ากรรมาภวดยมัยมดาไปหัวเมือง	๓๓๘
ประกาศห้ามมิให้เรือท โดยเสด็จคักกระบวน	๓๔๓
ประกาศให้ ใช้เลขบริษัทกตทบหลังคัก	๓๔๒
ประกาศเรื่องคนกของนอก	๓๔๒
ประกาศขนานนามเมืองประจวบคีรีขันธ์ เมืองปัจจุบันค- คีรีเขตร	๓๔๖
ประกาศให้เขียนตัวเลขบริษัทกตประจำหลังคัก	๓๔๖
ประกาศว่าด้วยตครมผู้หญิงแต่เรื่องหมอเรือช้าง	๓๔๗
ประกาศว่าด้วยออกพระนามแต่คำกรรมาทุด	๓๔๗
ประกาศว่าด้วยทำเงินแดง	๓๕๓
ประกาศว่าด้วยเขียนเลขประจำบริษัทกตทบหลังคัก	๓๕๓
ประกาศว่าด้วยไม้เควรวเส่นาบตี	๓๕๔
ประกาศว่าด้วยตวงตราต่างๆที่ใช้ประทับตราภูมิ	๓๕๖
ประกาศว่าด้วยคนพาดเสฟดูราในเวลาตรุษสงกรานต์	๓๖๐
ประกาศว่าด้วยทองต้นนามหลวงแต่ทองต้นนามไชย	๓๖๒
ประกาศเรื่องถวดยฎีกา	๓๖๓
ประกาศว่าด้วยหมข้ำหลวงเดิม	๓๖๔
ประกาศกำหนดคักเลข	๓๖๘
ประกาศพระราชทานพระบรมราโชวาท ข้ำหลวงซึ่งออก ไปคักเลขหัวเมือง	๓๗๒

(๘)

	หน้า
ประกาศชญาให้เชอการหตอกซังอางอำนาจเวองผ	๓๗๕
ประกาศเวองรบเบยหวัดแทน	๓๗๖
ประกาศกำหนดเปดียนศรภมิกัมห้าม	๓๗๗
ประกาศจ่าด้วยราชฎรชาวกรุงเก่าถวยเข้าเปดออก	๓๗๘
<hr/>	
พ.ศ. ๑๒๑๙ (ว.ศ. ๗๕ หรือ พ.ศ. ๒๓๗๙)	
ประกาศจ่าด้วยผู้ทจรับทำภาษีฮากรต่างๆ ให้ทำเวองรจ	
ยื่นคามกรม	๓๗๕
ประกาศเวองให้หนังสือคัมภาษีฮากร โดยพลการ	๓๗๖
ประกาศกำหนดเวลาดถวยฎีกา	๓๗๗
พระบรมราโชวาทพระราชทานรางวัลเพิ่มเบยหวัดพระบรม	
วงศานวงศ์	๓๗๘
พระบรมราโชวาทพระราชทานเงินและทองตั้งถอนพระเจ้า	
ลูกเชอ	๓๗๙
ประกาศห้ามมิให้ใช้คำบางคำกรบบังคัมหุด	๓๘๐
ประกาศเวองให้สำรวจคฤหัสถ์ฮาศรียัด	๓๘๑
ประกาศจ่าด้วยประกาศที่คจจะเชอแต่ไม่เชอ	๓๘๒
ประกาศกำหนดทให้ชายให้เข้าแกคนนอกประเทศ	๓๘๓
ประกาศปรังทำหนังสือสัญญา	๓๘๔
ประกาศเด็กภาษีมพราวเรียกเบยฮากร ๓ คันตั้ง	๓๘๕

(๕)

	หน้า
ประกาศอนุญาตให้ทำการกับฝรั่ง	๒๓๕
ประกาศให้ค้าขายแลรับจ้างทำการต่อคนนอกประเทศ	๒๓๗
ประกาศให้ตั้งขอกรคว่าน้ำเก็บเรียกตามเดิม	๒๒๐
ประกาศให้ผู้ทเกรงว่ามีมั่งเ้าจะแพงก็ให้ซื้อเ้าได้	๒๒๗
ประกาศให้ ใช้เงินเหรียญนอกท	๒๒๗
ประกาศมหาดังกรวนค บั่มะเด็นนพศก	๒๓๓
ประกาศให้ผู้ทเกรงเ้าจะแพงในกตางบั่มะเด็นซื้อเ้าแดง มือทำนงได้	๒๓๕
ประกาศให้ราษฎรซื้อเ้า	๒๓๖
ประกาศพักคอกกรคว่าน้ำ	๒๓๗
ประกาศพระบรมโชาทไม่ให้ทั้งด้คตตายตงในหน้า เรื่อง ทอคเตาเพลิง เรื่องให้ทาดั่มประคูนาค่าง	๒๕๒

จ.ศ. ๑๒๑๙ (ร.ศ. ๓๖ หรือ พ.ศ. ๒๔๐๐)

ประกาศกำหนดอำนาจเจ้าบ้านและเจ้าพนักงานในการจับกุม	๒๕๗
ประกาศห้ามไม่ให้พระสงฆ์ตามเณรเที่ยวเตร่ในทางเสด็จ พระราชดำเนิร	๒๕๗
ประกาศการรักษพระนครคราวเสด็จประพาสหัวเมืองชาย ทเดตวันออก	๒๕๓

ประกาศให้ผู้ที่ไปราชการหัวเมืองต่างประเทศทำหนังสือ
กราบบังคมทูลโดยตรง ๒๕๕

ประกาศว่าด้วยกองชุดอังกฤษกระทำศึก อนุญาตให้คนทั้ง-
ปวงรับจ้างแลขายสิ่งของได้ ๒๕๗

ประกาศของเหรัญญิกออกแต่งตอเด็กแลพิศเงินเหรัญญิก ๒๕๘

ประกาศถึงกระสันทางเสด็จพระราชดำเนิน ๒๖๐

ประกาศให้ใช้เงินเหรัญญิกที่ ๒ ๒๖๕

ประกาศพระราชกุดช่อมแซมถนน ๒๖๗

ประกาศขอพระราชบัญญัติให้ใช้เงินเหรัญญิก ๒๖๘

ประกาศจะแจกตัวคุมศึกแก่ผู้ที่ไม่ควรศึก ๒๖๙

ประกาศขอออกหนังสือราชการงานเบกษา ๒๗๓

ประกาศวันสงกรานต์ ในขมเมยฉิมฤทศก ๒๗๕

ประกาศเรื่องผูกขี้ ๒๗๖

ประกาศเรื่องอภกรเตาสุรารุงเก่า ๒๗๘

ประกาศจ่ายเงินภาษีเข้าบำรุงพระนคร ๒๘๓

ประกาศพระราชทานนามยศของ ๒๘๖

ประกาศว่าด้วยคนเล็ดสุราในวันสงกรานต์ ๒๘๖

ประกาศทรงปฏิสังขรณ์พระวังวัดท่าเมืองตพบรี ๒๘๗

ประกาศภาษีน้ำตาลทราย ๒๘๘

ประกาศไม่ให้เรียกเงินค่านาที่ราษฎรลากวางทำขึ้นใหม่ใน
มีแรกทำ ๒๘๙

(๑๑)

	หน้า
ประกาศค่าธรรมเนียมนคราภิรม	๒๙๖
ประกาศค่าธรรมเนียมหนังสือพิมพ์ ๓๐ ยก ๓๒ ยก ๓๕ ยก	๒๙๗
ประกาศว่าด้วยผู้ตรวจราชการ	๒๙๘
ประกาศว่าด้วยผู้ซึ่งเกี่ยวข้องด้วยทนายทูลหมื่น ภรรยาของ ตัวหนีไปอยู่ดังเจ้าบ้านขุนนาง แดทรงอนุญาตให้ผู้ซึ่งเป็นคน ผู้เมียทนายทูลหมื่นทรมองไปเกาะมาชำระให้ร้องถวายฎีกา	๓๐๓

ประกาศ

จับข้างทองชเลยศักดิ์

ด้วยจมนราชอาณาเขต ปัดศกรมพระตำรวจในซ้าย รับพระบรมราช
โองการได้เกล้าได้กระหม่อม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระ
หม่อมตั้งว่า แต่ก่อนได้ ให้มีหมายประกาศไปให้เจ้าต่างกรมหากรม
มิได้ฝายน่าฝายใน แดงราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ในพระบรมมหาราช
วังแดพระบรมราชวัง แดงรักษาเมืองผู้รั้งกรมการณหุดเมืองปากไต
ฝายเห็นขอทงปวง แต่บนคางซึ่งมีข้างทองชเลยศักดิ์ ให้เอาตัวมาตั้ง
แก่พระเจ้าของยาเชอ กรมหลวงวงศาเดศวีรชนทร จะไดทำการพระ
เบญจาของต้นของพระเดชพระคุณนนน้อยนิก หาทนราชการไม่ จึงมี
พระบรมราช โองการ โปรดเกล้าโปรด กระหม่อมตั้งว่า การ พระ
เบญจาของเป็นกรใหญ่ ควรทพระราชวงษานวงษนเดชาทุกตลของ
ชดพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยทงปวงจะคิดทาดนชงพระเดชพระคุณพรอม
กันให้ ดันกวดตงหกรทจะมิตบง ขางทองผู้ โดยหนึ่งใจ ไม่ ให้เจ้า
ต่างกรมหากรมมิได้ ฝายน่าฝายใน แดงราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยใน
พระบรมมหาราชวังแดพระบรมราชวัง แดงรักษาเมืองผู้รั้งกรมการ
ปากไตฝายเห็นขอทงปวง จึงเห็นแก่พระเดชพระคุณ เอาคองข้างทอง
ชเลยศักดิ์มาตั้งให้สันเชิง แต่ในเดือนอ้าย บัญญตรีคักนใหญ่ใจได้
ควนณนเดือนยี่ ซันค่างหนึ่ง จะให้ปดอยข้างทองชเลยศักดิ์ซึ่งได
ตัวมาททำพระเบญจาอัยแดงแต่ก่อนนน ในหน้าคางวอออกเทยวดบจับ

พร้อมด้วยพระบรมวงศ์ แดงเด้าหน้าคัมภีร์มนตรีกระวีชาติ ราชพฤมา
โหราจารย์เฝ้าเบื้องบาทบงกชมาศตามอันตบ

พระยามหาอำมาตย์นำข้อความนายภามาร้องถวายฎีกากล่าว โทษ
พระยาชลบุรี กรมการ กับขุนเทพชาญา ขุนศรีด ชนกราบบังคมทูล
พระกรุณา ว่าเดิมข้าแดงอุมารดาเงินหกให้เฝ้าแก่มาขอข้าแดงเจียม
คือนายด้งข้าแดงคืบตามารดาข้าแดงเจียม ให้เป็นภรรยาเงินหก มี
เงินสินสอด ๓๐ ตำลึง เงินทน ๒ ชั่ง เรือนหอฝากระตางหนึ่ง
นายด้งข้าแดงคืบกับข้าแดงเจียมให้อยู่กันเป็นสามีเมียกับเงินหก เกิดบุตร
ด้วยกันคนหนึ่ง อยู่มาเงินหกตาย ฝ่ายข้าแดงอุมารดาเงินหกมาฟ้องต่อ
พระยาชลบุรีจะขอเอาสินเดิมคืน พระยาชลบุรีประทับพ้องให้ขุนมหาด
ไทยเป็นตุลาการพิจารณาเสร็จด้านวน ดังตั้งเข้ามาให้พระกระเดื่องผู้
ปรับฯ ตั้งไปว่า ให้ข้าแดงเจียมคืนเงินทน ๒ ชั่งกับเรือนหอหนึ่ง
ให้กับข้าแดงอุมารดาเงินหกตามกฎหมาย ฝ่ายข้าแดงเจียมมีคำทูลว่า
ว่า ข้าแดงเจียมกับเงินหกมีบุตรด้วยกันคนหนึ่ง จะไม่ได้ส่วนทรัพย์
ของบิดาบ้างฤฯ ข้าแดงเจียมไม่ยอมคืนใจอยู่ พระยาชลบุรีขุนมหาด
ไทยให้ยกคำเดียว จะเร่งเอาสินเดิมคืนให้ข้าแดงอุมารดาเงินหกผู้ตาย
ตามใบตั้ง

จึงมีพระบรมราชโองการ มारพระบัณฑูรสรดังหนาคำว่า เห็นอ
เกล้าฯ ดังว่า ซึ่งพระกระเดื่องปรับตั้งว่าให้ข้าแดงเจียมคืนสินเดิมให้
ข้าแดงอุมารดาเงินหกนั้นหาเป็นยุติธรรมไม่ ประเพณีบิดามารดาประ
กอบให้บุตรมีภริยาสามีแล้ว บริจาคเงินทองทรัพย์ดังของทั้งปวงให้
แก่บุตรชายบุตรหญิงบรรดาจะให้สืบสกุลวงศ์เป็นเชื้อสายบริบูรณ์

ไปภายหน้า บุตรเชษฐบุตรจะใกล้ชิดกันเป็น ผัวเมีย กันจนมีบุตรด้วยกัน
 บุตรของผู้ตายนั้นกับตนเองอยู่ในหลาน เป็นสัมพันธญาติหาใช้ผู้อื่นไม่
 ควรจะให้บุตรผู้ตายซึ่งเป็นหลานได้ส่วนแบ่งบ้านทรัพย์สินมรดกในดินเดิม
 บางจึงจะเป็นยุติธรรม ดังแดนสืบไปเมื่อนำถ้าวายหญิงสัมรดศ์ด้วย
 กัน เขาตายตงกัน ดินเดิมมากน้อยเท่าใดให้ทำเป็น ๓๐ ส่วน ให้หลาน
 ซึ่งเป็นบุตรของผู้ตายได้ส่วนแบ่งบ้านคนหนึ่งให้ ได้ส่วนหนึ่ง ถ้ามีบุตร
 ๒-๓-๔-๕-๖-๗-๘-๙ คน ก็ให้ ได้คนละส่วนจกทุกคน ถ้าดินเดิม
 นนเหลืออยู่มากน้อยเท่าใด จึงให้ คนดินเดิมให้กับบิดามารดาญาติพ
 นองของผู้ตายไป ถ้าผู้ตายมีบุตรถึง ๓๐ คนแล้วก็ให้ยกดินเดิม เสียอย่า
 ให้ คนดินเดิมให้กับบิดามารดาญาติพนองของผู้ตายเลย ถ้าผู้ตายมีดิ
 นสัมรดศ์มาก บิดามารดาญาติพนองของผู้ตายหาแบ่งบ้านเอาดินสัมรดศ์ไม่
 จะขอเอาดินเดิมคืนกัน ก็อย่าให้เอาเงินในดินเดิมมาแบ่งบ้านให้แก่
 หลานเลย ด้วยเหตุว่าหลานได้ส่วนแบ่งในดินสัมรดศ์มากกว่าที่จะได้ส่วน
 แบ่งบ้านในดินเดิมแล้ว ถ้าดินสัมรดศ์กับบิดามารดาญาติพนองจะยกให้ ได้
 แก่หลานไม่แบ่งบ้านเขานนน้อยกว่าที่จะได้ส่วนแบ่งบ้านในดินเดิม ก็ให้
 คิดแบ่งเฉลี่ยในดินเดิม ไปบรรจบกับดินสัมรดศ์ให้ครบคนละส่วนทุกคน
 ถ้าบิดามารดาฝ่ายชายกต หนึ่งกต ถึงแก่กรรมภาพทงบิดามารดา
 ยิงแต่ญาติพนองจะขอเอาดินเดิมคืน ก็ให้แบ่ง ๓๐ ส่วน ให้บุตรผู้ตาย
 ได้คนละ ๒ ส่วน เหลืออยู่เท่าใดจึงแบ่งบ้านให้ตามพระราชกฤษฎีกา
 เดิมถ้าไม่มีบุตรด้วยกัน มีดินเดิมมากน้อยเท่าใดให้ทำเป็น ๒๐ ส่วน
 ถ้าอยู่กันเป็นผัวเมียกันใน ๓๐ ปีตงมา ฝ่ายชายกตหนึ่งกตตายจากกัน
 ดินเดิมมีมากน้อยเท่าใด ให้ คนให้กับบิดามารดาญาติพนองของผู้ตาย

ณวัน ๑๒ คำ บัญญัติศึกษามาจนถึงณวัน ๑๓ คำ บัญญัติศึกษ ได้ ๑
 เดือน ราชครูผู้มคคพิของโวกบขุนศรีธรรมราชเจ้าศาล ณศาลหลวง
 ด้วยข้อความแพ่ง อาญา อุตธรณ นครบาต ๓๓๒๒ ฉบับ ได้ส่ง
 พ้องไว้ให้ตุลาการหมายเกาะจำเลยมาพิจารณาแต่ ๓๖๐ ฉบับ ผู้มา
 พ้องระพ้องของคนโวก ขุนศรี ธรรมราชเจ้าศาลผู้ ธิบ พ้อง ๔๓๓ ฉบับ
 พระศรีภริปริษา เสนาบดีศรีดำตักษณผู้ประทับ ๓๘๘ ฉบับ ตุลาการผู้
 พิจารณา ๒๕ ฉบับ เจ้าทณ ๖๓๒ ฉบับ

จึงมีพระบรมราชโองการมาว่าพระมณชุกรผู้ตั้งหนวกตำรังเห็น
 เกดว่า ๑ ดังว่า ให้เจ้า พระยายมราช เป็นผู้ดำเรัจการ ในกรมตุกขุน
 ผู้ปรับแต่ตุลาการพิจารณาความราชฎรทงปวง เป็นยุติธรรมตาม
 กฎหมายให้แล้ว โดยเร็ว เจ้าพระยายมราชซึ่งได้แต่งกฎหมายประ-
 กาศไว้ สำหรับผู้รับฟ้องผู้ประทับแต่ตุลาการผู้ พิจารณา แคนสืบไป
 เมื่อนำ ถ้าผู้ โดมาฟ้องไว้แล้วทงฟ้องเลยไม่มาเดือนขุนศรีธรรม
 ราชเจ้าศาลให้ตั้งฟ้องไปให้ผู้ประทับก็ดี มีโโดมาเดือนพระศรีภริปริษา-
 ศรีดำตักษณ ให้ตั้งฟ้องที่ประทับโวก ไปให้ตุลาการก็ดี มีโโดมาเดือน
 ตุลาการให้หมายเกาะจำเลยมาพิจารณาก็ดี ผู้ที่มาฟ้องระพ้องของ
 คนโวก ให้ความค่างซ้ายอยู่ใน ผู้รับฟ้อง ผู้ประทับ แต่ตุลาการนั้นหาชอบ
 ไม่ ถ้าผู้ฟ้องระพ้องทงโวก ไม่มาเดือนผู้รับฟ้อง ผู้ประทับฟ้อง แต่
 ตุลาการให้ พิจารณาต่อไป พ้นกำหนด ๓๕ วันแต่ ใหยกฟ้องนั้นเด็ก
 เลย อย่าให้พิจารณาต่อไป

อนึ่งผู้ มคคพิของชนใหม่ด้วยข้อความประการใด ๆ ก็ดี ให้ขุนศรี-
 ธรรมราชเจ้าศาลเขียนบันแผนกจดหมายตั้งกตมุตนายบ้านเรือนผู้พ้อง

ได้ว่าจะกล่าวโทษคนนั้นด้วยเรื่องความอย่างไรก่อน แล้วให้ผู้
 พ้องนายประกันๆ ให้จึงได้ ใน ๓ วัน อย่าให้ขุนศรีธรรมราชเรียก
 ค่าเชิงประกันแก่ผู้มาฟ้องนั้นเลย ถ้าผู้มาฟ้องขัดแย้งมิให้นายประกัน
 ก็อย่าให้ขุนศรีธรรมราชรับฟ้องนั้นไว้ อนึ่งผู้มาฟ้องให้นายประกัน
 แล้ว ผู้รับฟ้องกรบฟ้องไฉนหาได้ส่งเจ้ากระทรวงไม่ ผู้ฟ้องบ่ด้วย
 แด่มีราชการไป ก็ให้ผู้หนึ่งผู้ใดมาบอกแก่ผู้รับฟ้องไว้เป็นค้ำประกัน ถ้า
 กذبจากราชการแต่หาช่วยไม่ได้ ให้เตือนว่าความต่อไปใน ๓๕ วัน
 ถ้าพ้นกำหนดจะโทษผู้ฟ้องเสีย ให้นายเวรมหาศไทย กตาทิม หมวย
 ประกาศทุกหมู่ทุกหมอด ให้เจ้าต่างกรมแต่หากกรมมิได้ ฝ่ายนางผู้
 ใน ในพระบรมมหาราชวังแลพระบรมราชวัง แลวงกำนันพันนาย
 บ้าน นายอำเภอ อาณาประชาราษฎร์ผู้มั่งคั่งใหญ่จงทั่ว ให้ทำตาม
 หมายประกาศนี้จงตกประการ ตามพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ
 ตั้งพิมพ์ฉฉฉฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ ฉฉฉฉ

(๑ ป.ป.ด. ๑๐)

ประกาศ

เรื่องค่าฤชาธรรมเนียม

(คัดจากหมายรับสั่งเดือน ๔ ปีฉลูตรีศก จุลศักราช ๑๒๑๓)

ด้วย เจ้าพระยามหาศไทย รัชพระบรมราช โองการ ได้เกล้า ได้กระ-

หม่อม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตั้งว่า ทุกวันนี้
พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวได้เสด็จเถลิงถวัลยราชสมบัติบรม
ราชาภิเศกแล้ว ตั้งพระไทยจะทรงทำนุบำรุงพระบวรพุทธศาสนา
รักษาไว้ ซึ่งเขตรชนันทเดิมา แลอาณาประชาราษฎร์ไพร่ฟ้าข้าแผ่นดิน
ให้ อยู่เย็นเป็นสุขทั่วไป แลพระราชหฤทัยทรงพระปรารภว่า
ราษฎรเคียดชังเป็นความกันดาร โรงศาลอยู่แต่ก่อนบ้าง ครึ่งนบาง
มีอยู่ เป็นอันมาก แลตุลาการผู้พิพากษาผู้ปรับ หาพิจารณา ความ
ราษฎรให้ตัวเร่งเด็ดขาดแล้ว โดยเร็วไม่ ราษฎรได้ความเคียดชัง
บ่ด้วยการทำมาหากินแลชวาทราชการงาน โยธา

จึงมีพระบรมราชโองการมาว่า พระบดินทรวิรุ้ร ด้งนามทศารดีเห็น
เกล้าเห็นอกระหม่อมตั้งว่า ให้เจ้าพระยามหาเสนาฯ ด้งนามทศารดีเห็น
แม่กองช่วยดูขุนคนศาลหลวงผู้ปรับกับตุลาการทั้งปวง พิจารณา
ว่ากล่าวบังคับบัญชาตัดสินความของราษฎรที่ค้าง โรงศาลอยู่เก่าใหม่
นั้นให้ตัวเร่งเด็ดขาดแล้ว โดยเร็ว ราษฎรจะได้ ไปทำมาหากินด้ง
ชีวิตสืบไป เจ้าพระยามหาเสนาฯ ด้งนามทศารดีเห็น
แต่อย่างยังบ้าง ตุลาการเดิมและผู้คุมเรียกค่าฤชาธรรมเนียมกับผู้
ความตาเหลือไป ฝ่ายผู้คุมความหา รุ อย่างธรรมเนียมไม่ยอมให้ ไป
บางที่ตุลาการเดิมและผู้คุมเรียกเอาค่าฤชา ธรรมเนียม โจทย์จำเลยได้
มากแต่ยังหาครบไม่ ฝ่ายตุลาการเดิมและผู้คุมว่า ได้ค่าฤชาธรรมเนียม
นั้นน้อยเป็นความเถียงกัน ครั้นผู้คุมความจะว่ากล่าวให้เห็นจริงให้ ได้
ก็อยู่ในกวดอำนาจตุลาการเดิมและผู้คุมจำใจต้องเสีย ให้ อีก บางที่

ศุภการได้ตัวคนร้ายผู้ทำผิดเป็นเสียนหนามแผ่นดินมาพิจารณาไว้เป็น
 ดั่งชดพวกเพื่อน ครั้นได้ตัวพวกเพื่อนมาจำตรวนไว้ พิจารณายังหา
 ได้ความจริงตามชัดไม่ นายพระขรรค์จึงเรียกเอาข้าราชการ
 ดั่งชื่อ ๓ บาท นาม ๒ ดั่ง ร้อยใช้ ๒ ดั่ง ถอด ๓ บาท ๒ ดั่ง
 ครอง ๒ ดั่ง รวม ๓ ตำดั่ง บางทีใจหยาบของพวกท้าวโทษให้เรียก
 จำเลยคดี ผู้ร้ายรับเป็นดังชดพวกเพื่อนคดี ศุภการได้ตัวจำเลยผู้
 ของชดมาพิจารณาไม่เป็นดัง ต้องเสียค่าฤชาธรรมเนียมให้กับศุภ-
 การไปดั่งนี้ ก็เป็นที่ราษฎรได้ความเดือดร้อนหกรวไม่ เจ้าพระยา
 ยมราชพร้อมด้วยถนัดคนศาลหลวง เห็นพระราชกำหนดบทพระอัย-
 กวรในหอหลวงซึ่งจำด้วยค่าฤชาธรรมเนียมออกมา มีเนื้อความว่า
 ถ้าเป็นความรับสั่งในพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม
 ให้มีศุภการชำระเอาความจริง ศุภการพิจารณาเสร็จแล้วจำนวน
 โจทย์ควรต้องเสียค่าดั่ง ๓ ตำดั่ง เชิงพระกัน ๓ ตำดั่ง เทียบ ๓ บาท
 ชดต้องถัดถาน ๒ ดั่งเพื่อง ดับพระยาน ๓ บาท ๒ ดั่ง ชนสัตว์ ๓ บาท
 ๒ ดั่ง เมยเดียง ๓ ดั่ง คัดทุก ๓ บาท ๒ ดั่ง ได้บท ๓ บาท ปฤก-
 ษาชชาติ ๒ บาท ๓ ดั่ง รักษาถนัดถนเดือนละ ๓ บาท เอาแต่ ๓ เดือน
 ๓ บาท รวม ๕ ตำดั่ง ๓ บาทเพื่อง ให้เรียกค่าฤชาฝ่ายจำเลยทุก
 จำนวน ๆ ละ ๕ ตำดั่ง ๓ บาทเพื่อง ยกแต่ค่ารับสั่ง ๓ ตำดั่ง ถ้ามีพระ
 บรมราชโองการแสดพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้
 ดงพระราชอาญาจำ ถ้ามีจำเลยแสดโจทก์ผู้พิรุชให้ว่าความกันจนเสร็จ
 แล้ว ศุภการกราบทูลพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พัน

โทษ ให้เรียกค่าทูลดอง ๓ ตำลึง รับผิดชอบ ๒ ตำลึง รวม ๕ ตำลึง
 ใหญ่ ต้องจำช่วยกันเสียอย่าให้เรียกเรียงตัว ถ้าความผิดโปรดเกล้า
 โปรดกระหม่อมให้พิจารณาให้ตั้งพระราชอาญาจำ ให้เสียค่าฤชา
 ชรรณเนียมตามรูปความซึ่งได้พิจารณา อย่าให้เรียกค่าทูลดองค่า
 รับผิดชอบเป็นอันขาด ถ้าโทษจำเลยมีค่า ให้เรียกค่ารับค่า ๒ ตำลึง
 เพียง ค่าปลุกขัว ๒ ตำลึงเพียง ถ้าตั้งฎาทุเถาค่าปลุกขัว ให้ตุลาการ
 เรียกค่าทุเถาค่าตั้งอย่างละ ๒ ตำลึงเพียง ถ้าทุเถาคตั้งนั้นชอบ อย่าให้
 เรียกค่าทุเถาค่าตั้งเลย ถ้าทุเถาคตั้งไม่ชอบจึงให้เรียกเอาตามอย่าง
 ชรรณเนียม ถ้าผู้ มัคคิตมาฟ้องศาลให้จำศาลเรียกค่ารับฟ้อง ๒ ตำลึง
 ศาลหลวงให้จำศาลเรียกค่ารับฟ้อง ๒ ตำลึง พระราชพินิจจ่ายอำนาจ
 เงินขอเรียกเอา ๓ บาท ถ้าหัวพินมหาดไทย หัวพินภดาใหม่เอาฟ้อง
 มาเงินขอเรียกเอา ๓ บาท ถ้าฟ้องตกถึงศาลโทษของเสียค่าหมาย
 เกาะจำเลย ครอบตุลาการ ๒ ตำลึง เขียนหมาย ๒ ตำลึง เงินหมาย ๒
 ตำลึง รวม ๓ บาท ๒ ตำลึง ค่าตั้งตัวจำเลยใหญ่บนายผู้ตั้ง ๓ บาท ๒ ตำลึง
 รวมทั้งหมด ๓ บาท ถ้าความแพ่งประทับพิจารณาแก้แค้นกัน ให้
 ตุลาการเรียกค่าเชิงประกัน ๓ บาท ขอม ๓ ตำลึง รักษาขอม ๓ บาท
 ปลุกขัวขอม ๒ ตำลึงเพียง รวม ๓ บาทตำลึงเพียง ข้างละเท่ากัน ถ้า
 ความแพ่งประทับพิจารณา ให้ตุลาการเรียกค่าฤชาเชิงประกัน ๒ บาท
 ๒ ตำลึง ทงวงค่าตั้งเพียง ๓ บาท ๒ ตำลึง ขันตุคร ๓ บาท ๒ ตำลึง
 เบยเดยงเพียง ๓ ตำลึงของสถานที่ตั้ง ๒ ตำลึงเพียง รักษาอำนาจ ๓ บาท คัด
 คัดกระทรงแแดง ๓ บาทตำลึง ข้าราชการ ๓ บาทตำลึงเพียง ไม้ตั้ง ๓ บาท

๒ ดั่ง ทุเดา ๒ ดั่งเพอง ติง ๒ ดั่งเพอง รวม ๓ คำตั้ง ๓ บาท
ข้างละเท่าัน แต่ตีบหีบหนึ่งเขาก็มีผู้ได้ ถ้าความนครบาดความอา
ญาให้เรียกค่าเชิงประกัน ๑ คำตั้ง นอกจากนั้นเรียกเท่ากับความแพ่ง
ถ้าโทษหาว่าจำเลยเป็นผู้ร้าย แต่ผู้ร้ายชดพวกเพื่อน ๆ รับเป็นดัจ
แล้ว จึงให้ตุลาการเรียกค่าฤชาธรรมเนียมตรวจแถม ค่ำดชอ
๑ บาท ร้อยใช้ ๒ ดั่ง ตรวจ ๒ ดั่ง นามัน ๒ ดั่ง ถอด ๑ บาท
๒ ดั่ง รวม ๑ คำตั้ง ถ้าพิจารณาจำเลยผู้ต้องชดไม่เป็นดัจ ห้าม
อย่าให้ตุลาการนายพระจ่ามรงค์นายผู้คุมเรียกเขาค่าฤชากับค่าธรรมเนียม
ตรวจแถมเป็นอันขาด

อนึ่งโทษหาจำเลยและผู้ร้ายรับเป็นดัจชดพวกเพื่อน จำเลยพวก
เพื่อนผู้ต้องชดไม่เป็นดัจ ให้โทษผู้ต้องชดเสียเงินค่าฤชาธรรมเนียม
ตรวจแถมแทนจำเลยและผู้ต้องชด เพราะเหตุว่าคนกล่าวโทษแต่ชด
ท่านไม่จริง เจ้าพระยามรธาทรบาดความตามพระราชกำหนดบทพระ
อัยการแล้ว ให้หมายประกาศแก่ตุลาการเดิมและผู้คุมอาณาประชา
ราษฎรในกรุงนอกกรุงให้จงทั่ว ถ้าโทษจำเลยเอาเงินค่าฤชามาเสีย
ให้แก่ตุลาการ ให้ตุลาการจดหมายมัดตราให้กับคู่ความว่าได้ค่าฤชา
ของผู้นั้นไว้เท่าอันเป็นสำคัญ คู่ความกับตุลาการจึงจะไม่ได้ จจาก
เถียงกันต่อไป ถ้าตุลาการเดิมและผู้คุมเรียกค่าฤชาธรรมเนียมกับ
โทษจำเลยเหลือเกินผิดจากหมายประกาศได้ นิตงแต่ ๑ เพองขึ้นไป
พิจารณาเป็นดัจ จะเอาบันดาศักดิ์ตุลาการเดิมและผู้คุมตั้งปรับใหม่ให้
กับคู่ความผู้ต้องเสียเงินนั้น ตามพระราชกำหนด บทพระอัยการ ซึ่งมี

มาแต่ก่อน แลซึ่งประกาศมาครั้ง^{๕๕๔}นทตามกระแด้พระบรมราชโองการ ให้จัดแจงไปตามธรรมเนียมพระราชกำหนดเก่าไปก่อนนั้นพลาง แต่ในพระราชดำรินั้นก็ทรงเห็นอยู่ว่าตลุมชุมแดนขุนค้ำดก็เข้าทุกตอของ-
 ขุดพระบาทรมิเบียหวัดทุกบแต่จจะมีธรรมเนียมให้มาเรียกร้องค่า
 ธรรมเนียมแก่ตลุมความซึ่งมีความทุกข์คับแค้นคนจนนั้นทำอะไรหนัก
 หนาอีกเล่า ยิ่งทรงพระราชดำริหือยว่าจะเพิ่มเติมเบียหวัดแก่ตลุม
 คุตถาจารย์ค้ำดทงปวงให้พอเลี้ยงชีวิตทหารราชการของพระเดชพระ
 คุณในที่ปลูกษาแก่ชวาระความด้วยกรูณาแก่ราษฎรอย่างเดิมนั้นแล้ว
 จะให้ตลุมเด็กค่าธุชธรรมเนียมทงปวงเดี่ยอีก แต่ถวพระราช
 ดำริหือยบัญญัติยังไม่ตกลง เพราะราชการอื่น ๆ ที่จะต้องทรงจัด
 แจงก่อนนั้นมมากนัก ห้ามของที่จะทรงดำริหือยครองปลูกษากับพระ
 บรมวงศานวงศ์แต่เข้าทุกตอของขุดพระบาทผู้ใหญ่ให้ตกลงกันไม่ จึง
 โปรดให้ใช้ยังนตามธรรมเนียมพระราชกำหนดเก่าไปก่อน แล้ว
 จึงจะทรงพระราชดำริหือยนั้น ต่อภายหลังให้ตกลงไป ทงในกรุง
 นอกกรุง

หมายเหตุ ประกาศพระราชบัญญัติ พระบรมราชโองการ โปรดเกล้า
 โปรดกระหม่อมให้ลงหนังสือพิมพ์ ณวันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๑ จุล
 ศักราช ๑๒๓๖ ปกฤษีศักราช ๑

(๑ ป.ป.ก. ๑๓)

ประกาศ

เรื่องถอดยศบรรดาศักดิ์

ว.จ.น.พ. ๖ เดือน ๗ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีกุญ พ.ศ. ๒๓๙๕

๑. คำนึงถึง อดีตท้าวพระยาพระยาพิชัยสงครามมัยดีหัตถ์ตั้งฉัตรระ ไตร
 สัตยกิจคนาศักดิ์ตั้งฉัตรระบคยบันทวดศักรตั้งฉัตรระ เขษรมาดีถก-
 บัษกตั้งฉัตรตั้งฉัตรระประริเนทททวด ออกลสรู พระบาท สมเด็จ พระ
 ประเมทรมหาธรรมิกราชาธิราช บรมนาถบรมพิตร พระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว อดิเต็จพระบรมราชาธิเชกษณฉนวนศิริราชยมโหดริยดม-
 บัด ตั้งพระบรมราชหฤทัยจะทำบำรุงพระบวรพุทธเจ้าฉันว แดเจ้าทวด
 ดอองชุดพระบาทมู โหญญ่น้อย สมณพราหมณาจารย์ อาณาประชา
 ราษฏรทวชอบนชเสมาอาณาจักร ให้อยู่เย็นเป็นสุขสืบไป พระเทพ-
 มุนีวัดสุวรรณพระอารามหลวงกับถานานุกรม พระตั้งฉัตร ๓๒ รูป
 เข้ามาฉันในพระที่นั่งศิวดิศอมหาประเศวต มิได้ ถอดยศบรรดาศักดิ์ตาม
 ถานานศักดิ์เข้ามา ทรงเห็นว่าประมาทในราชประเพณี มิได้ ยำเกรง
 พระบรมราชหฤทัย * * * * *

จึงมีพระบรมราชโองการมานพระบิณชเรตรตั้งหนาทคาร์ดีเห็นอ
 เกต้ว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ให้พระเจ้าน้องยาเธอ
 กรมหมื่นนงศาณินท ให้ทำกฎประกาศโฆษณาพระราชอาณานุก-
 กรมในกรุงนอกกรุงให้รู้แจ้งทั่วแจ้งแต่บัดนี้สืบไปเมื่อนั้น ถ้าพระราช

คณะถาณานุกรมเปรียญอันดับ ฝ่ายคามวาสี อรัญวาสี เข้ามาใน
 พระบรมราชมหาณเวศน์ แต่ พระบวรราชณเวศน์ ด้วยกิจจานุกิจ ตั้งโค
 ให้ห่มคลุม ขัดคุมเป็นปริมนชด อย่าให้เด็กผ่าจ้วรชนพาดเห็นอ
 ชงสระประเทศ แลดูให้ ถัดจากบัตร์พชนเข้ามาตามถาณานุกักดิ์ อย่า
 ให้ชาติได้จ้งทุกพระอาราม อนึ่งพระภิกษุสงฆ์ ในพระอารามใดถึงเว
 มาสวดคณพระที่นั่งคฤศคมาปราสาท ให้มีถาณเปรียญมาถักกับสวด
 ถดของพระเดชพระคุณพระบรมคัพอย่าให้ชาติ จะได้ดูแลการผิดแ
 ขอบ อนึ่ง พระราชาคณะ ที่ นมทน ถมทบบินชมาตใน พระบรมมหา
 ราชวงก็อย่าให้ชาติได้ ถ้าแลว่าอาพารกให้บอกแก่เจ้าคณะเดิมให้รู้
 เป็นค่านับ * * * * *

อนึ่ง พระราชาคณะถาณานุกรมอันดับมาฉนในพระที่นั่ง อมรินทร์
 วิมลฉน พระที่นั่งคฤศคมาปราสาท ห้ามอย่าให้ เด็กผ่าจ้วรพาดบ่า
 อนึ่งพระภิกษุสงฆ์รูปใดที่ ได้รับพระราชทานผ้าไตรจ้วร กราบพระทม
 ครวพระบรมราชภิกษก พระบวรราชภิกษกแลดู ถ้าจะมีกิจธุระเข้า
 มาในพระบรมมหาราชวง แต่พระบวรราชวง ก็ให้ครของเข้ามา ถ้า
 แลจะมานมชมาตในพระบรมมหาราชวงแต่พระบวรราชวง ให้ห่ม
 คองในคณนอก ให้เป็นปริมนชดจ้งทกรป ถ้าพระราชาคณะถาณา
 นุกรม ฝ่ายคามวาสี ฝ่ายอรัญวาสี รุกฎประกาศณแลดู ก็ให้คกเคอน
 ว่ากถว่าพระดังชอนจ้วรตามวินัยคษาบท ถ้าแลพระภิกษุสงฆ์กระทำ
 ผิดคองพระบรมราชบัญญัติค้งนแลดู จะเอาค้วพระราชาคณะถาณา
 นุกรมเป็นโทษค้ว

กฏประกาศมาณฉนฉนทร เดือน ๗ ชน ๑๑ ค่ำ ปกฤษศรศก
 พระพุทธศักราชจ้งแลดู ๒๓๗๔ พระพุทธษา ๑

(ป.ส.๓.๑)

ประกาศ

เรื่อง ให้พระราชกณะ ถานานุกรม เป็รียนู ท้ออาพาท

จควายงารนำทตเกด้า ๑๑ถววย

ณวณอองคกร เตอชน ๗ แรม ๑๐ ค่ำ ปีกฎม พ.ศ. ๒๓๓๕

๑ ด้วย พระยาประสิทธิ์ศุภการ พระศรีภริปริชาราชเด่นาปติ
ศรีดำรงทษณ รับพระบรมราช โองการได้เกด้า ๑ ทรงพระกรุณา
โปรดเกด้า ๑ตั้งว่า ให้มีหมายประกาศ พระราชกณะ ถานานุกรม
เป็รียนูทงปวงทมิฬนัจกัตในคณะเทษอ คณะกลาง คณะไต ทุคๆ
พระอารามหุดวงให้รู้จ้งทอภันว่า เตนดับไปเมือหน้า พระราชกณะ
พระครู ถานานุกรม เป็รียนู ทมิฬนัจกัตของคหนึ่งองค ๑คอาพาทด้วย
โรคไตๆ ก็ให้จคหมายเอาชาการมวอขึ้นแก่พระยาประสิทธิ์ศุภการแต่
โดยอศัย โดยจริง จะได้กราบบังคมทุดพระกรุณาให้ทรงทรวบได้ ผ่า
ดของรุดพระบาท จะได้ทรงพระกรุณาโปรดให้หมอดหุดวงไปคชาการ
มากนอัยประการไต จะได้พระราชทานถววยเกด้าขบัจจยแลคคทานกัต
แต่จะไดรับตั้งให้ชาราชการผู้ ไคผู้หนึ่งทอชยบ้านโกดเคียงพระอาราม
นัสนปนนิบัติโดยอสมควร จะได้เป็นพระราชกุดดับไป ชย้าให้พระ
ราชกณะ พระครูถานานุกรม เป็รียนู ทงปวง ชิงอาพาทบิต
ความไ้วไม่ให้กราบทุด พระกรุณา ด้วยเกรงว่า จะให้หมอด หุดวง
มารักษา ความชชน ทรง พระกรุณาโปรด ๑ ให้หมอด ผู้ ไคผู้หนึ่ง

รักษาตามใจผู้ใช้ เมื่อหมอบผู้ใดรักษาหาย ก็จะมีพระราชทาน
รางวัล ถ้ามีกิจนมนต์แต่สิ่งใดสิ่งหนึ่งในพระบรมราชวงศ์ ดังซกาว
ไปอาราธนา ก็อย่าให้พระราชอาณาเขต ถานานุกรม เบรียน ซึ่ง
มิได้อาพาธแต่ถึงบึงบอดเป็นไป ไม่รับกิจนมนต์เป็นอันตรายทีเดียว
ถ้าแต่พระราชอาณาเขต ถานานุกรม เบรียน องค์ใดองค์หนึ่งแต่ถึง
บอกอาพาธมิได้จริง ก็ให้ส่งซกาวผู้ไปนมนต์ คนเอาชาติบัตรแดง
ชาติบัตรพดกาด ชาติบัตรเล่ม ซึ่งถวายไว้หนักหนา จะได้ทราบ
บังคับทุกให้ทรงทราบได้ผลของชุดพระบาท ผู้ใดแต่จะทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ

หมายมาณฉนวนของควร เดือน ๗ แรม ๑๐ ค่ำ ปีกุญตรีศก

(ป.ศ.พ. ๓)

ประกาศ

ห้ามไม่ให้พระสงฆ์ตามเกณฑ์การพะนั้น

เกณฑ์ของท้องถื่นบ้าน

ฉนวนฉนวน เดือน ๓ แรม ๖ ค่ำ ปีกุญ พ.ศ. ๒๓๙๕

๐ ถัด พระครูปลัดรัตนวิจารย์ วัดพระเชตุพน เจ้าคณะ
กลาง มาถึงพระราชอาณาเขต พระครู พระปลัด ในคณะกลางท้องปวง

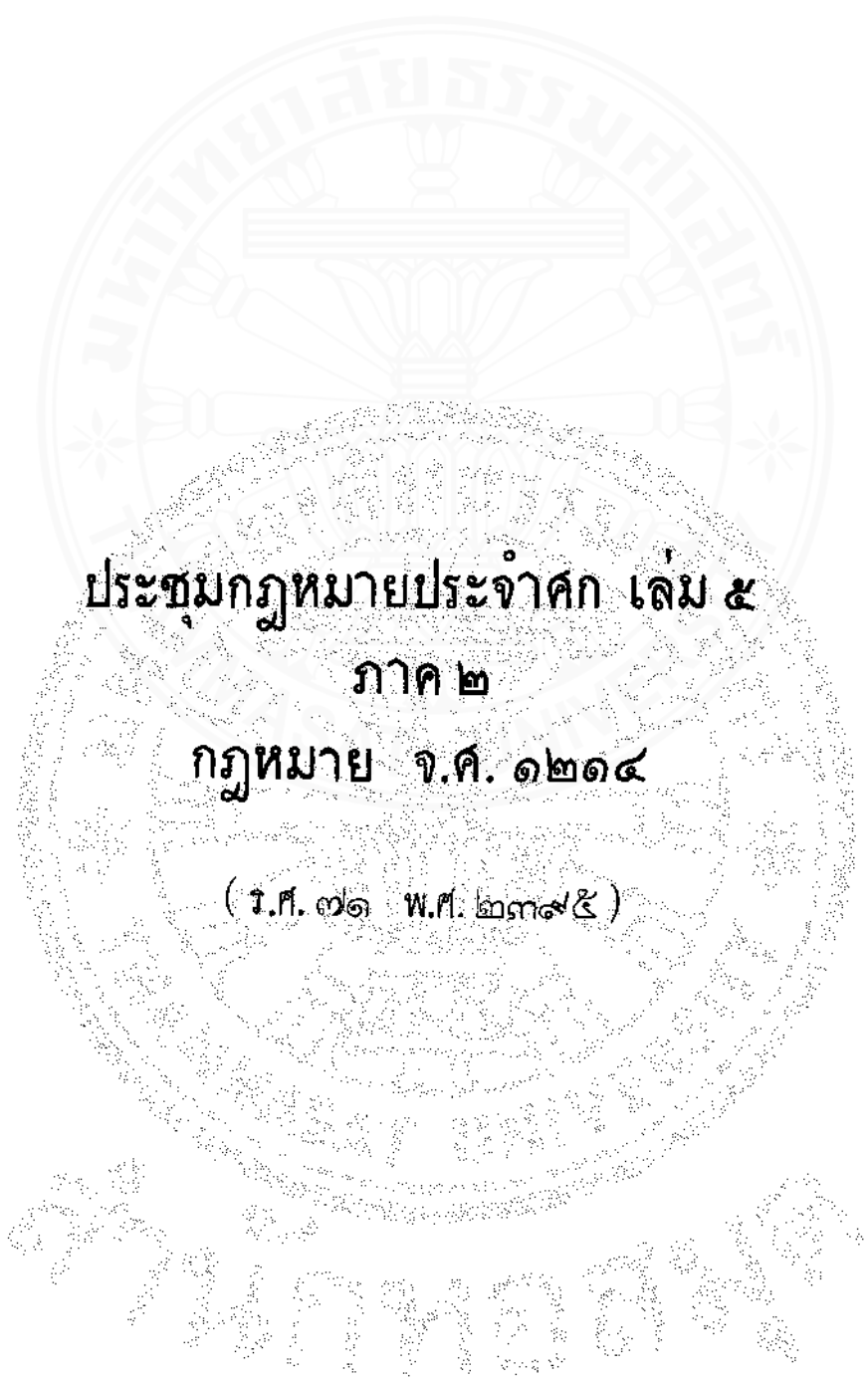
ทุกพระอารามหลวงจงแจ้ง ด้วยมีรับสั่ง พระบรมวงศ์เธอ กรมเจ้า
 พระปรมาภิไธยอินทร์ ศรีสุคตขัตติยวงศ์ กรมพวงคำขิบัติ โปรดเกล้า
 ด้งว่า ด้วยพระบรมการบัต พระศรีภริปริษา อัญเชิญพระราช
 บริหารเสด็จว่า บัดนี้ให้มีภานชนไก่ ชนนกเขา แดชนปลาปัก
 ปลาเข็ม เป็นพระราชทรัพย์หลวงชนของพระคองบละ ๒๐๐ คำดง
 ภาภษแต่ดามเนรจะดกอดบเด่นพนนชนไก่ ชนนกเขา แดชนปลา
 กัดปลาเข็ม ทอดทพาน ให้ชาคภาษ ซึ่งจะเก็บเป็นพระราชทรัพย์
 หลวงนน ฝ่ายพระพทจักรจะวากถ่าวประการใด ได้ถวยพระพร
 เข้าไปให้กรบบงคมทุดพระกรณว่า จะให้มีลิตขิตหมายประกาศไป
 ทุก ๆ พระอาราม ห้ามมิให้ภษแต่ดามเนรเด่นพนนชนไก่ ชนนก
 เขา ชนปลาปัก ปลาเข็ม ทอดทพาน ไทรทอดทกลอน ถามพง
 ชนลัดกอดบเด่นจับได้แต่มีนารของพองวากถ่าวกัด พิจรณาเป็นลิตขิต
 ให้ดงโทษโดยชาญาดงสงหมก แดจะลิตดงแกกรรมพระบรมการ
 เหตุกระทำเบียดบงพระราชทรัพย์ ซึ่งเป็นภานหลวงให้ชาค นับเข้าใน
 ดงกระชาฏอนโดม เนื่องในชทินนทพานปารชาลเหตุดงถวดทวนนน
 กำหนดเขาทคานทชนอนเป็นแดน ภษหน้าเขาอดกซึ่งเป็นภานพระ
 ราชทรัพย์หลวง ดงจกคานจกชนอนไม่ให้ชาคพระราชทรัพย์ภาน
 หลวงนน ก็เป็นชทินนทพาน ฝ่ายภษซึ่งดกอดบเด่นพนน ชนไก่
 ชนนก ชนปลา นเขาพระราชมัญญิตเป็นแดน กระทำเบียดบง
 พระราชทรัพย์ ซึ่งเป็นภานหลวงให้ชาค ก็ด้ายกนกับดงกระชาฏ เป็น
 ทรงเกยจะร่วมอุโธดกดงชกรรณไว้ ในหม่ในคณจะมีได้ จะให้ดงโทษ
 ดกเดี่ยจกพระดำดนา เหมือนภษเด่นเบียดซึ่งเจ้าคณพระราชาคณะ

ผู้ใหญ่แต่ก่อนพิพากษาให้ตั้งเสียนั้น แล้วจะตั้งทนต์โทษแก่เจ้าหมื่น
เจ้าคณะ ปรับเป็นทราย ๕๐๐ ตระกร้า แม่นมชนอารามใด อันเป็น
วัดเดิมแล้ว ชนทั้งในกรุงทงนอกกรุงแต่หัวเมืองใด ๆ ก็ดี ก็จะต้อง
ตั้งทนต์กรรมกระทำโทษตามทนต์ถวายพระพรเจ้าไป ให้กราบทูลพระ
กรุณาตั้งน แต่ให้พระราชคณะพระศรีธรรมาโศภมเจ้าหมื่นเจ้าคณะ
แลอธิการจงตรวจตราห้ามปรามกันให้กตสันทุก ๆ พระอาราม
อย่าได้กระเดยเป็นประมาทอย่าให้มชนใด

ฉันทประภาศมาณวันพุธ เดือน ๓ แรม ๖ ค่ำ ปีมฤกษีศก ๑

(ป.ส.ณ. ๔)

ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๕

ภาค ๒

กฎหมาย จ.ศ. ๑๒๑๔

(ว.ศ. ๗๑ พ.ศ. ๒๓๗๕)

ประกาศ

ให้ข้าราชการลอกพระราชบัญญัติจากหอหลวง

(กัตจาดหมายรับสั่ง เดือน ๖ ปีชวด จุฬศักราช ๑๒๑๔)

ด้วยพระศรีวิสุทธิราช เสด็จมาตั้งศรีสัตนาคนหุต รั้วพระบรมราช
โองการได้เกิดว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้แต่งพระ
ราชบัญญัติประกาศข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน ซึ่งมีพนักงานใน
กรมจนเห็นดีใจพระราชดำเนิน โดยทางชลมารคถึงลงมารคนั้นได้แต่ง
ดำเร้งแล้ว ให้กรมพระสุรัสวดีคหิมาขยประกาศข้าราชการทั้งปวงให้
มาลอกพระราชบัญญัติในหอหลวงลงเดินห่มกโหว่ทุกคนจงได้ นาน
ไปเมืองน่านถ้าใครไม่รู้พระราชบัญญัติอันนี้ แต่ทำให้ผิดพระราช
บัญญัติประการใด ๆ แล้ว จะแก้ตัวว่าไม่รู้นั้นไม่ได้เลยเป็นอันขาด
ก็เดียด จะลงพระราชอาญาเจ้าพนักงานซึ่งต้องเกณฑ์ ในกรมจนเห็น
นั้น โดยโทษานุโทษตามรับสั่ง

(๑ ป.ป.ก. ๑๓)

ประกาศ

ห้ามตัดกระบวนทางเสด็จ

(ประกาศไม่ให้นำเรื่อตัดกระบวนแห่)

(คังจากหมายรับสั่ง เดือน ๘ ปีชวด จุลศักราช ๑๒๑๕)

ศักราช ๑๒๑๕ ปีชวดจัตวา ๑๕ ๒๕๖๕
 เสด็จมาสู่ฉนวนบัลลังก์
 เสด็จเสด็จขึ้นทวารวารี ประชุมเสด็จกำหนด พระบาทสมเด็จพระปร
 เณรทรงมหามัญ กรมมุนีเทพยพงศังคีวงศ์ศรีนครราชสีมา อรรถนัยราช
 นิกรโศภน จากรัตนนครบรมมหาจักรพรรดิราชดังเกล้า บรมขรรหมีกมหา
 ราชธานีราช บรมนารถบรมบพิตร พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออก
 ณพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มีโหรสุริยพิฆาน โดยเสด็จตามเสด็จราชกิจ
 พรหมด้วยพระรอดวงศานวงศ์เสด็จมาด้วยราชมนตรีกระษัตริย์ ราช
 บันฑิตราชขบไพรทศโหรจารย์เข้าทูลต่อของเสด็จพระบาทโดยอันดับ จึง
 มีพระบรมราชโองการว่าพระบรมเชษฐาธิราชเสด็จลงมาทอดเห็นเกล้า ๆ
 เสด็จพระศรีภริยปริชงเสด็จมาเสด็จเสด็จเสด็จ ให้แต่งพระราชบัญญัติ
 ประกาศข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน ซึ่งมีพนักงานในกระบวนแห่
 เสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคทางสถลมารคให้จงทูลกัน ถ้าเดิน
 ดับไปเมื่อนำ ถ้าเสด็จพระราชดำเนินไปณที่ตำบลใด ให้เจ้าพนักงาน
 ผู้ซึ่งต้องเกณฑ์ ในกระบวนแห่นำแห่ถึงที่ปลงระวางระวางใจให้กวดขัน
 ถ้าเสด็จทางชลมารคห้าม อย่านำเรือเจ้าต่างกรมแต่ยังไม่มีการ แด

เรือข้าราชการฝ่ายน้ำ ฝ้ายใน ในพระบรมมหาราชวัง แดพระบวร
 ราชวัง แดเรือราษฎรทั้งหลาย พายล่วงตักตักกระบวนแห่แถว
 กระบวนเข้ามาได้เป็นอันชาติทีเดียว ถ้าเห็นเรือใด ๆ พายเข้ามาก็ให้
 เจ้าพนักงานซึ่งอยู่ในกระบวนนั้นห้ามปราม ถ้าห้ามมิฟังให้ยิงด้วย
 กระสุน ถ้ายังไม่ฟังให้ยิงเรือได้ ถ้าเสด็จประทับอยู่ในพระอารามฤ
 ที่ใด ๆ ก็ทอดจากเรือพระที่นั่ง แดเรือในกระบวนแห่ซึ่งปวง ประทับ
 อยู่กับฝั่ง ซึ่งหาได้ ออกถอยดำไม่ ถ้ามีเรือใด ๆ พายเข้ามา ก็ให้
 เจ้าพนักงานในกระบวนแห่เรียกเข้ามาหยุดเรือได้ ไต่ถามว่าจะไปด้วย
 ราชการอันใดฤจะไปที่ไหน แล้วให้ถามกันต่อ ๆ ขึ้นไปในพวกกระ
 บวนแห่ ให้ไต่ถามว่าจนเวลาจะเสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระ
 ที่นั่งแล้วฤยังไม่จนเวลา ถ้าไต่ถามเป็นแน่ว่ากาลยังนานอยู่ จึงจะ
 เสด็จพระราชดำเนิน ให้คนควาเครื่องลำตราจูงเชือกให้เดินเชิง เมื่อ
 เป็นแนวมีไซเรือคนร้ายแล้วจึงให้ปล่อยไป ถ้าเห็นว่ากาลจนจะ
 เสด็จพระราชดำเนินลงเรือพระที่นั่งแล้ว ให้เจ้าพนักงานคนควาเครื่อง
 ลำตราจูงใหญ่เล็กเสี้ยกอนแล้ว จึงบังคับให้เรือนหงอกคนเอมฝั่งยัง
 หยุดเฉย จนสิ้นกระบวนแห่แล้วจึงค่อยไป

ถ้าเสด็จพระราชดำเนินทางสถลมารค ให้เจ้าพนักงานในกระบวน
 แห่ระหว่งห้ามคนอย่าให้แปลกปลอมเข้าไปในกระบวนแห่ แต่เดินดั่ง
 ตักตักกระบวนแห่ไปได้เป็นอันชาติทีเดียว ถ้าเสด็จประทับอยู่ในอา
 รามฤที่ใด ๆ ก็ให้ระหว่งห้ามปรามอย่าให้ผู้หนึ่งผู้ใดล่วงเข้าไปในด้อม
 วงถ้าผู้ใดมิฟังจะขึ้นเข้าไปให้ใดก็ให้เจ้าพนักงานหยุดตัวได้ ไต่ถามให้
 ไต่ถามว่าจะเข้าไปด้วยราชการถึงใด แล้วให้คนควาเครื่องลำตรา

ดูซึ่งจะพึงเห็นบัดนั้นเข้าไปโดยนัยก่อน เมื่อรู้เป็นแน่ว่ามีใช้พวก
คนร้ายแล้วจึงปล่อยเข้าไป ถ้าเจ้าพนักงานผู้ใด ๆ มีทำตามพระราช
บัญญัติ จะให้ตั้งพระราชอาญาเจ้าพนักงานโดยโทษานุโทษ

(๑. ป.ป.ถ. ๑๕)

ประกาศ

พระราชทานนามหม่อมเจ้า

(คคธกทมาธรมสัง เดือน ๘ ปีชวด จุลศักราช ๑๓๑๔)

ด้วยพระศรีภริยา เสด็จมาตั้ง ครีเสด็จกลับ รับพระบรมราช
โองการได้เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ๆ ตั้งว่า ได้ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้า ๆ พระราชทานนามหม่อมเจ้าชายชาว ในกรมหมื่น
มาดยาพิทักษ์ ว่าหม่อมเจ้าชายฉัตรเจ็ด หม่อมเจ้าชายตัวในกรมหมื่น
มาดยาพิทักษ์ ว่าหม่อมเจ้าประเสริฐศักดิ์ แล้วให้กรมวังหมายประ
ภาศให้รับทวงกินว่า แต่ขึ้นสืบไปเมื่อน่าจะบาดหมายออกพระนาม
หม่อมเจ้าทั้ง ๒ ของคนนั้น ก็ให้ออกพระนามว่า หม่อมเจ้าชายฉัตรเจ็ด
หม่อมเจ้าประเสริฐศักดิ์จงทุกแห่ง

ประกาศมาณแต่วัน ๑๘ ค่ำ ปีชวดจัตวาศัศ จุลศักราช ๑๓๑๔

(๑. ป.ป.ถ. ๒๑)

ประกาศ

ว่าด้วยสังฆทาน

(คัดจากหมายรับสั่ง เดือน ๘ ปีชวด จุลศักราช ๑๒๐๔)

ศิริศุภมภ์คุณุ อติคณาตพุทธศักราชไมยลหัตถ์ตั้งด้วยจระไครสคา
 ษฤกษณัญจนดุตั้งด้วยจระ บัคยบันกาดมัสกตั้งด้วยจระ ฮาดาชมาศักร
 บัคษ บัญญมิตถุศติวาร ปริเขตกาดกำหนด พระบาทสมเด็จพระประ
 เมนทรมหามงกุฎฯ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริห์ว่าพระ
 บาทสมเด็จพระบรมนารถบรมบพิตร พระเจ้าอยู่หัว ทั้ง สยามพระองค์
 ซึ่งได้เสวยศิริราชสมบัติมาแต่ก่อน ในกรุงเทพมหานครอมรรัตนโก
 สีนทรมหินทรอยทชยามหาคติตถภพรัตนราชธานีบุรีรมย์ อุดมราช
 นิเวศน์มหาสถานนี้ ได้ทรงบริจาควะราชทรัพย์ ให้ทำโกศนทานถวาย
 แก่พระภิกษุผู้มีพระราชคุณะเป็นประจวบบางพระองค์ ได้ถวายในวัน
 อุกุโบสถวันระ ๒๐ องค์ แต่ได้ทรงพระราชทานถวายด้วยมคภาษาว่า
 “พุทธบุปผะตัสส ภิกขุสังฆะตัสส นียาเทม” สัมมคถาเป็นสังฆทานเดิม
 มิได้ขาด เว้นไว้แต่วันใน พระราชพิธีตรุษสงกรานต์ แลวันเข้าพรรษา
 ออกพรรษา วันวิสาขบูชา วันสงกรานต์ แลวันซึ่งมีการพระราชกุศล
 อื่นต่างหากจากพระราชกุศลโดยปรกติ เมื่อทรงพระราชทานโดยว่า
 เป็นสังฆทานดังนี้ พระภิกษุซึ่งเป็นที่ ๒ ของพระราชคุณะลงมาทั้ง
 ๑๒๐ องค์ได้ถวายด้วยมคภาษาว่า “อโย ปฐมภาโค มหาเถรุตต ปาปุนาติ

ขอเสด็จ ภาค อมฤต ปาปุนนิต” เป็นความลำบากแก่พระภิกษุ
 ซึ่งเป็นผู้อยู่ปลงนิน อึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า การซึ่งถวายตั้งช-
 ทานดังนี้ ถ้าจะเทียบคืบพระบวดีชวรรถถากฎีกาก็หาถูกต้องโดยสันติ
 ไม่ เมื่อว่าที่แท้ก็เป็นปาฏิภบศกตทานแต่อย่างว่าเป็นตั้งชทานเท่านั้น
 จึงมีพระบรมราช โองการมหารพระบณชวรผู้ถึงหน้าท้าวดีตั้งให้ นิมนค
 สมเด็จพระวันรัตน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ พระศรีวิสุทธิวงศ์ มา
 พรหมกันณพระทนต์ศุติภิกษมย ในพระบรมมหาราชวัง มีพระบรม
 ราช โองการดำรัสแต่พระกระแต่พระราชดำริให้ฟัง แต่วันมนคให้
 สมเด็จพระวันรัตน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ พระศรีวิสุทธิวงศ์ ถง
 ไปเฝ้าพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโรรส ศรี
 สุกขตศยวงศ์ กราบทูล โดยกระแต่พระราชดำริที่ทรงปวงนให้ทรง
 ทราบ เมื่อปลุกษาเห็นพรหมกันณาซึ่งกระแต่พระราชดำรินชอบ
 แลจะ ได้ทรงบริจาครพระราชทรัพย์ ออกมาเพ็ญพระราชกุศลในวัน
 ประกิตต์แฉฉนอโบสถด้วย โภชนทานสืบไปในเบื้องหน้า

จึงพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโรรส สมเด็จพระ
 พระวันรัตน สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ พระศรีวิสุทธิวงศ์ พรหมกัน
 เห็นว่า ซึ่งขอพระราชดำริที่ทรงปวงนชอบแล คือตามพระบวดี
 ชวรรถถากฎีกา ด้วยตั้งชทานที่พระณ มีพระภาคครัดเทศนาในทักษณาวังค
 สตรมี๗ประการ แด่มีนชบาตรทอนถ้วนพระราชกุศลตักเป็นตั้งชคดา
 ทักษณาท๒ ท้าแก่ในพระบวดีว่า “เอศุตเถ เม ภิกษุ ภิกษุตั้งช-
 โต อุตทิสถธกต ทาน เทติ” ดังนี้ ในพระวินัยเถ้ากัสมกับพุทธชานญาต
 ว่า “อนุชานามิ ภิกษเว สัมคคตึ ๗๓๑ ปาฏิปทิก” ดังนี้ คำพระ

อรรถกถาที่ได้แสดงว่า “ธมฺมโณ หิ ราชมหามคฺคตฺสฺส วา เคเห อติ
 ปณฺธิตานิ อฏฺฐุ อุตฺเทถภคฺคตานิ นิจฺจํ ทิยฺหนฺติ ตานิ เขถวาริกภคฺคตานิ
 ภคฺคา ภิกฺขุ วิสุตฺติกาเย ปริกฺกมฺมชฺนติ” อนึ่งคัมภีร์ที่โบราณจารย์
 ธิรณาไว้อย่างรวบรวมบทแถมหลวงค์เป็นต้น ก็มีนิทานว่านางศิริมาได้
 ถวายอัฐฐกภัตรแก่ภิกษุถึงวันละ ๘ องค์ ภิกษุทั้งหลายก็ยกย่องนางศิริมา
 ให้ไปแต่ถึงรับอัฐฐกภัตรในเรือนนางศิริมานั้นทุกวัน แต่นิทานว่า
 พระเจ้าอโศกมหาราช เมื่อเมื่อทรงเลื่อมใสในนี้ใคร่ตามเนรมิต ก็ได้
 ทรงถวายอัฐฐกภัตรก่อน ด้วยค่าที่มากในคัมภีร์ต่างๆ เห็นอุกคตซึ่งกับ
 ด้วยพระราชดำริที่ทรงปฏิบัติครั้งนั้นเป็นธรรมเนียมปฏิบัติบูชาของ
 ตามพระพุทธประสงค์ เป็นอภิวัดวิสุตทิทกจิณาชปริมาณคุณวิบถยผล
 อย่างอุกคตธรรม สัมภวจะ เป็นกถยาณวัตรสืบไปโดยราชประเพณี
 ควรที่พระราชอาณาเขตแดนที่บรรจงทุกพระองค์ ในอารามหลวงจะ
 คิดนถของพระเศพระคุณรักษา พระราชศรัทธาให้เจริญ พระราชกุศล
 โดยสัมมาปฏิบัติ แล้วจึงได้กำหนดพระราชประสงค์ว่า ตั้งแต่
 ไปในพระบรมมหาราชวังจะทรงตั้งอัฐฐกภัตรไว้เป็นถึงชทวนวันละ ๘
 ส่วน เป็นบุคคิกทานวันละ ๒ ส่วนทุก ๆ วัน เป็นปรกติในวันอุปลัด
 เดือนละ ๔ ครั้ง จะทรงถวายอัฐฐกภัตรเพิ่มขึ้นอีก ๑๐ ส่วน เป็น
 นิพัทธพระราชกุศลเดิมมิได้ขาด เว้นไว้แต่พระราชพิธีตรุษสารท
 สงกรานต์ วิสาขบูชา เข้าพรรษา ออกพรรษา ถวายไตรปิฎกของ
 ไตรปิฎก แต่วันนักษตฤกษ์อื่น ๆ ซึ่งมีถาวรพระราชกุศลพิเศษแปลกไป
 กับคราวเมื่อพระราชธุระมีประการใด ๆ บ้าง ซึ่งจะมีได้ เป็นช่ของแก่
 การบำเพ็ญพระราชกุศลอันนี้ ให้พระราชคณะพระครูในวัดเดิมวัด

บรมพุทธานุญาตในท้ายเสนาสน์นั้น ว่าดังนี้ “ สุนาค เม ภนฺเต
 สัมภเวสิ สัมภสฺส ปตฺตกถสฺส สัมภ อิตฺถนฺนามํ ภิกขุ ภคฺคฺทฺเทตฺถกํ สุม-
 มนฺเนนฺยฺย เอตํ ญฺตฺติ สุนาค เม ภนฺเต สัมภ อิตฺถนฺนามํ ภิก-
 ขุ สุมฺมนฺนํ ยสฺสํ ยสฺมํ ฆมฺมํ อิตฺถนฺนามํ สัมภ ภิกฺขโ
 ภคฺคฺทฺเทตฺถกํ ฆมฺมํ สัมภสฺส ตสฺมา ฆมฺมํ เอตํเมตํ ฆารยามิ ”
 ภิกษุของคัมภีร์จะได้เป็นพนักงาน สำหรับจัดแจงตั้งฆกักร ให้ตั้งแก่
 ภิกษุในอารามตามลำดับพรรษา แต่ปฏิภาติจะพึงผลัดเปลี่ยนไปโดย
 วินัยนิยมนั้น ๆ ส่วนของพระเดชพระคุณรักษาพระราชศรัทธาให้เจริญ
 พระราชาผู้สดตามพระราชดำริห์ทุกพระอาราม ตามขอวินัยกติกาสั่ง
 ประกาศมานี้เทอดม ๑

(๑. ป.ป.ก. ๒๒)

ประกาศ

ให้ ใช้ ในคำว่า สมเด็จ ให้ถูกตามเกียรติยศ

ด้วยพระศรีภริยาภิริชาเสนาบดีศรีวิธาอักษรณ์ รับพระบรมราชโอง-
 การได้เกล้าฯ ดังว่า เจ้าเป็นกรมแต่ผู้มีใจเจ้า เป็นขุนนางตำแหน่ง
 ใหญ่น้อยใด ๆ เมื่อพระราชวงศ์แห่งเจ้าราชการฝ่ายทหารพล
 เรือกรมฝ่ายหน้าฝ่ายในจะกราบบังคมทูลพระกรุณาฯ ฤฯ พุดจาออกชื่อ

ออกพระนามประการใด ๆ ก็ให้ พระราชบัญญัติไว้ คือว่าพระเจ้า-
 อยุ่หัวดวงทดวงวงหน้าของพระองค์ ให้ออกพระนามว่า พระบาทสมเด็จพระ
 หน้ากาก่อน อย่าให้ว่าสมเด็จพระเจ้า ถ้าเจ้าเป็นกรมสมเด็จพระก็ให้ว่า
 กรมสมเด็จพระ อย่าให้ว่าสมเด็จพระเจ้า ถ้าเป็นกรมพระก็ให้ว่ากรม-
 พระ อย่าให้ว่าพระเจ้า เหมือนอย่างพระเจ้าอยุ่หัวทวงของพระองค
 บดิน ถ้าจะออกพระนามก็ให้ว่า พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า-
 อยุ่หัว พระบาทสมเด็จพระที่นั่งเกล้าเจ้าอยุ่หัว เจ้าเป็นกรมสมเด็จพระ
 นน เหมือนอย่างกรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส กรมสมเด็จพระ
 เสด็จาศิคร แด่กรมสมเด็จพระอื่น ๆ กรมพระนเหมือนอย่างกรมพระราม-
 อิศเรศ กรมพระพิพิธโภคภิรมย์ แด่กรมพระอื่น ๆ ฝ่ายพระราช
 คณะที่ทรงพระกรุณาโปรดฯ ตั้งให้เป็นสมเด็จพระอื่น เหมือนอย่างสม-
 เด็จพระอริยวงศาคตญาณ สมเด็จพระพุทธเจ้าจารย์ แด่สมเด็จพระอื่น ๆ
 มีแต่สมเด็จพระเจ้า ให้ออกพระนามพูดจาว่ากล่าวตามพระราชบัญญัติ
 ถ้าจะใช้อย่างอื่นแล้ว เจ้ากับขุนนางพังกักเป็นเหมือนกันไป กรม
 สมเด็จพระเสด็จาศิคร ถ้าจะออกพระนามว่าสมเด็จพระเจ้า ก็เหมือน
 สมเด็จพระอริยวงศาคตญาณอื่น ๆ ไป กรมพระพิพิธโภคภิรมย์ แด
 กรมพระอื่น ๆ ถ้าจะไม่ว่ากรมหน้าเข้าก่อนแล้ว จะว่าพระเจ้า ก็
 จะเหมือนพระพิพิธเศร แด่พระอื่น ๆ ไป เพราะฉะนั้นให้คงใช้ตาม
 พระราชบัญญัติจงได้ตามบริบตั้ง

หมายมีไว้แต่ณวันที่ ๓๑ ค่ำ บัชวศจศวาศก ศักราช ๓๒๓๕

ประกาศ

ห้ามไม่ให้ใช้คำว่า ชอบเนื้อเจริญใจ
แต่คิดเนื้อท้องใจ ในคำกราบทูล

(คคจกหมายรับสั่ง เดือนธันวาคม จุลศักราช ๑๒๑๔)

ด้วยพระบรมมหาราชวัง คีรีดิศพลักษณโรประการ จางวางกรม
พระบรมมหาราชวัง รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ สั่งว่า ตั้งแต่นั้นไป เจ้าต่างกรม เจ้ายังมีได้ตั้งกรม แต่
ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน ฝ่ายหน้าฝ่ายในทั้งปวงจงรู้
ทั่วกัน ถ้าจะกราบทูลพระกรุณาด้วยข้อความสิ่งใด ๆ ก็ดี ในคำควรจะ
ว่า ๆ ชอบเนื้อเจริญใจ แต่คิดเนื้อท้องใจ ที่เคยใช้มาแต่ก่อน ๆ นั้น
อย่าได้ว่าเลยเป็นอันขาดทีเดียว เพราะว่าเป็นคำหยาบ
ไม่ควรจะกราบทูลพระกรุณาห้ามได้ ให้มหาดไทย กวหาใหม่ พระดีคดี
หมายบอกลงทั่วตามรับสั่ง

(๑ ป.ป.ถ ๒๕)

ประกาศ

เรื่องนามพระยาอัครวิธานภาพแลพระธัญญาภิบาล

(คคจกหมายรับสั่ง เดือนธันวาคม จุลศักราช ๑๒๑๔)

ด้วยพระศรีภริยาปรีชา เสด็จมาตั้งศรีดำรงลักษณ์ รับพระบรมราชโอง-

การได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ให้มีหมายประกาศ
ขึ้นไปในพระบรมราชวังว่า ชื่อพระยาอัครภาพนั้นแปดออกไม่ได้
ความถ้าจะแปลว่าความไม่เป็นอัครหาถูกต้องไม่ ให้เติมอักษรหน้า
อักษรหนึ่ง ว่าพระยาอัครภาพ แปลว่าผู้มีอนุภาพตั้งพระอัคร ฤ
ว่าผู้มีอำนาจแห่งพระอัคร ทั้งนึ่งจะเต็มควร

อนึ่งขอพระรัญญาภิบาลก็ไม่สมควร ด้วยความแปลว่าผู้ไม่
รักษาเขาเปิดออก หากสมควรต้องตามความประสงค์ ไม่ ให้เปล่งเสียง
ว่าพระรัญญาภิบาล แปลว่าผู้รักษาเขาเปิดออก โดยยิ่ง ถ้าไม่เชยชกให้
ราชบัณฑิตในพระบรมราชวังไต่ถามพระราชคณเริยญนักราชญ
ผู้รุดเกิด

อนึ่งพระยาประเสริฐดำรงนั้นไม่ค้อยจะรู้ ให้เติมคำว่าพระยา
ประเสริฐดำรงด้วย อย่าให้ขาดได้ตามรับตั้ง

(๑. ป.ป.ถ. ๓๐)

ประกาศ

ชนานนามพระพุทธรูปมากรประจำรัชกาล

(ฉวันพุธ เดือน ๖ แรม ๘ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๕๕)

ศิริศยุภมภ์คฤ อติคภาดพระพุทธรุคักราช ชะไมยงหัสสังวัจฉระไตร

สถาปนา บัญจะนฤตติงวัจฉระบัตยบัตถาต มุติกะตังวัจฉระไพศำช
มาศะภางบักษ นวมิตถุติพุชวาระบริเษะภางะกำหนด

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลเทพยพงศ์ องค์อา-
ดิศดรกระษัตริย์ อรชัตยราชันนิกรโธม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิ
ราชสังกาศ อภิตโตชชาติตังตักษเควระหัตถิ จักรับรมนารอติศดรราช
รามรังกุล ตังรัตนมุตตังวัจฉะอภุชชวูบุนดยบรพาคตณ กฤษตภินิหาร
ตุงาธิการรังตุงุชติ บัญจะตักษณวัจฉะโรตักภาคตังรพวงค์ มหาชโนต-
มาตปะระเนต บาทบงกชชยคตปะระตักษตังรพคภินตอตม บรมลัษมาต
มหาบรมษัตยัตถิ ตักษาพิพัฒน์ตังรพโลกศต ตังตักษวิมตคักคิตตมาจาร
เพชรญาณประภาไพโรจ เชนกโกฏิตักษคณวิบุนดยตังคาน ทัพย
เทพวตถวไพศำตเกยวคิคณ อตตยพิเศษตังรพเทเวศตังวรมรัช เอก
อรรคมหาบรมษัตยัตถิพุททมหาภะวตวิปฏิภาติโลกศต วิมตปรัชามหา
อุมบัตถิตยตังทรวัจฉะโรตักภากณ บรียณคณตังวรายมาตังโลกศต
มหาบรียาณายก อนันตมหันตังวฤททเทชตังรพพิเศษศิรินทร มหา-
ชนนิกรตังมอตังมต ประตักษอรัยคัมโศคนบรมราชตังมตติ นพปต
เดวตังตังวาคัตถิวิรัตโนปตักษณมหาบรมราชากิเศลาภิตติ ตังรพ
ทศทักวิชิตไชยตังตมไทยตังวริยมหาตังวามินทร มเทศังวรมหินทรมหา
รามาชริราช อโรตมบรมนารอชชาติชชาวไศรย พุททาทิไศรวัตถันตัง
ณารักษ อภุชชวูตักคิตอรรคณรตังวचित แมตตากรุณาตังตถุทัก
อโนปไมยบุนุการ ตังตังไพศำตมหารัชฐาภิเบนทร ปรมเษทรชรรมิก
มหาราชชริราช บรมนารอภพิศร์ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ทรงพระดำริหว่า พระบาทสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ได้โดย

ศิริราชสมบัติดำรงแผ่นดินมา มีพระเดชพระคุณแก่สัมณพราหมณาจารย์อาณาประชาราษฎร์ทั้งหลายเป็นอันมาก ได้เป็นบรมธรรมิกราชาธิราชเป็นปฐมในพระบรมราชวงศ์อันนี้

แม้ถึงพระบาทสมเด็จพระบรมชนกนารกเด้า ก็ควรจะกล่าวว่าเป็นปฐมในพระบรมราชวงศ์นี้เหมือนกัน เพราะว่าเมื่อครั้งพระบาทสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช เสด็จมาสถาปนาจักรพรรดิพระมหานครแด่พระบรมราชวงศ์อันนี้ให้ประดิษฐานดำรงมา พระบาทสมเด็จพระบรมชนกนารก ก็เป็นพระบรมราชาโอรสผู้ใหญ่แล้ว จึงได้เสด็จขอยกจักรสถาปนาถวัลยเทพพระมหานคร อมรรัตนโกสินทรมหินทรายุทธยามหากษัตริย์พงษพรตราชธานีบริวารย์ อุดมราชธานีเวศมหาราษฎร์ แด่พระบรมราชวงศ์นี้พร้อมกันด้วย เมื่อพระบาทสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช ได้เสด็จศิริราชสมบัติทรงพระชราแล้ว ก็ได้ทรงสถาปนาให้เป็นกรมพระราชวังบวร แด่ได้มอบศิริราชสมบัติพระราชทานให้แต่ยังมีพระชนม์อยู่ เพราะฉะนั้นพระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชซึ่งได้เสด็จสวรรคตได้ถวายพระเพลิงไหม้ ทรงแสดงราชการที่เห็นว่า พระบาทสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แด่พระบาทสมเด็จพระบรมชนกนารก เป็นต้นเป็นใหญ่ในพระบรมราชวงศ์อันนี้ จึงได้ทรงสถาปนาพระมหาปฐมมณฑลของพระองค์ทั้งสอง แต่ได้ทรงขนานพระนามพระพุทธรูปมณฑลองค์หนึ่งว่าพระพุทธรูปอดฟ้าจุฬาโลก องค์หนึ่งว่าพระพุทธรูปเลิศล้ำนภากาศ ให้ประดิษฐานไว้ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตนศาสดารามเป็นที่เคารพสักการบูชาแก่พระบรมราชวงศ์อันนี้ แด่ข้าทูลลอองธุลีพระบาท เมื่อการพระราชพิธีถือน้ำพระพิพัฒน์สัตยาปีละ ๒ ครั้งเต็ม

ไป แล้วโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ พระบรมราชวงศ์ตาม
 พรหมณาจารย์ข้าทูลละอองธุลีพระบาท อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวง
 ใ้รู้ทั่วกันว่า พระพุทธปฏิมาองค์หนึ่ง ซึ่งถวายพระนามว่าพระพุทธ-
 ยอดฟ้าจุฬาโลกนันทรงพระราชอุทิศถวายในพระบาทสมเด็จพระบรม
 ไชยกาลิราชจักรพรรดินาถบพิตร พระองค์หนึ่ง ซึ่งถวายพระนาม
 ว่าพระพุทธเลิศหล้านภาลัยนั้น ทรงพระราชอุทิศถวายในพระบาท
 สมเด็จพระบรมชนกนาถบรมมหาราชบพิตร ให้บทหมายใช้ ชื่อแผ่น-
 ดินโดยพระนาม แห่งพระมหากษัตริย์ปฏิมาทั้ง ๒ พระองค์นั้น พระ
 บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ทรงเห็นด้วยว่าชอบอยู่แล้ว เพราะ
 ว่าพระบาทสมเด็จพระบรมไชยกาลิราช แด่พระบาทสมเด็จพระบรม
 ชนกนาถนั้น ได้ด้วยศิริราชสมบัติเป็นปฐมในพระบรมราชวงศ์นี้
 เหมือนพระเจ้าอยู่หัวซึ่งได้มาสถาปนากรุงเทพพวาราธิบดีวิชัยยา ซึ่ง
 เป็นโบราณราชธานีเก่าแก่ ก็ได้ชื่อว่าเป็นปฐมในพระราชวงศ์ทั้ง
 ปวงในกรุงเก่า พระเจ้าแผ่นดินในภายหลังครั้งกรุงเก่าก็ตั้งพระเศ
 พระคุณพระเจ้าอยู่หัวของรามาริบัติว่า ได้ทรงสถาปนาพระมหานครแ
 ราชวงศ์ ให้ดำรงมาจนกว่าพระเจ้าแผ่นดินอื่น ๆ จึงได้ทรงสร้าง
 พระปฏิมากรพระองค์หนึ่ง ชานพระนามว่าพระเชษฐาธิราช ทรง
 พระราชอุทิศถวายพระเจ้าอยู่หัวของรามาริบัติ ให้เป็นที่เคารพสักการ
 บูชาแห่งพระเจ้าแผ่นดิน แด่ข้าราชการทั้งปวงสืบ ๆ มา ครั้นภาย
 หลังมีพระเจ้าแผ่นดินได้ด้วยศิริราชสมบัติสืบมา ก็มีพระนามต่าง ๆ
 กัน เป็นที่อ้างในพระราชพงศาวดาร แต่ในกรุงเทพมหานครนี้ พระ-
 เจ้าแผ่นดินซึ่งเสด็จสวรรคตต้องไป มีพระนามปรากฏอยู่แต่พระ-

บาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศ-
 หล้านภาลัย ๒ พระองค์เท่านั้น ก็ให้คงบังคับหมายไซ้ ซื่อแผ่นดินอยู่อย่าง
 เดิมชอบอยู่แล้ว แต่พระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชเจ้า
 ซึ่งเสด็จสวรรคตได้ถวายพระเพลิงใหม่แล้วนั้น ได้เป็นพระราชโอรส
 ผู้ใหญ่ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เมื่อพระบาทสมเด็จพระ
 พระพุทธเลิศหล้านภาลัยยังไม่ได้เสด็จด้วยศิริราชสมบัตินั้น พระชนม
 ใต้ ๒๐ พรรษาเศษแล้ว ครั้นพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย
 ได้เสด็จเสด็จสวรรคตด้วยราชสมบัติอยู่ ๓๐ พรรษา ทรงพระประชวรไม่ช้า
 เสด็จสวรรคต พระบรมราชวงศ์ต่างกราบทูลขอพระราชทานเห็นว่า
 พระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชเป็นพระราชโอรสผู้ใหญ่ ได้ดีทึ
 ชาติดำรงราชการมาช้านาน จึงได้เชิญเสด็จด้วยศิริราชสมบัติต่อมา
 แต่พระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชเจ้านั้น เมื่อได้เสด็จด้วยศิริราช
 สมบัติพระชนม ใต้ ๓๗ พรรษา อยู่ในราชสมบัติ ๒๗ ปีเสด็จสวรรคต
 ยังมีพระนามพิเศษปรากฏพ้นจากสามัญนามไม่ พระบาทสมเด็จพระ
 จอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระราชดำริเห็นว่า ซึ่งจะออกพระนามพระเจ้า
 แผ่นดินอื่น ๆ นอกจากพระบาทสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช แต่พระบาท
 สมเด็จพระบรมชนกนาถทั้ง ๒ พระองค์นั้น ด้วยไชยอักษรพจนานา
 นั้นไม่สู้สมควร เพราะมิได้มีพระปณิธานพิเศษเหมือนพระเจ้าอยู่หัวทั้ง
 ๒ พระองค์ แต่มิได้เป็นปฐมในพระบรมราชวงศ์นั้น เพราะฉนั้น
 ตั้งแต่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช ซึ่งเสด็จสวรรคต
 ได้ถวายพระเพลิงใหม่แล้วไปนั้น ถ้าจะออกชื่อแผ่นดินก็ให้บั
 หมายไซ้อักษรอื่น ๆ นำอักษรเกล้าต่อคำว่าเจ้าอยู่หัว เหมือนอย่าง

พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัว แล้วย้ายใช้อักษรอื่น ๆ นำนำอักษรเกล้าต่อไป บัดนี้สมเด็จพระบรมราชโองการमारพระบัณฑูรตั้งหนาทคารัดตั้งให้สถาปนาพระนามพระบรมอัฐิ ในพระบรมเชษฐาธิราชเจ้า ซึ่งเสด็จสวรรคตซึ่งได้ถวายพระเพลิงใหม่นั้นว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แค้นสืบไปเมื่อหน้าถ้าพระราชวงศานวงศ์ ถิ่นพรหมณาจารย์ ข้าทูลฉลองพระบาทธานีประชาราษฎร์ทั้งปวง จะออกพระนามอ้างแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช ก็ให้เรียกว่าแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว

อนึ่งพระพุทธรูปมากรณของพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชเจ้านั้น มีพระนามว่าพระพุทธรังษี อักษรนั้นไม่สัมพันธ์กับอักษรพระนามพระพุทธรูปมิตร ซึ่ง เป็นพระ ผลิตของพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย จึงมีพระบรมราชโองการमारพระบัณฑูรตั้งหนาทคารัดตั้ง ให้แปลงพระนามพระพุทธรังษีว่า พระพุทธรังษี อักษรสัมพันธ์กับพระนามพระพุทธรูปมิตร ซึ่งเป็นพระ ผลิตของพระองค์ ในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย เหมือนอย่างพระพุทธรูปมากรณของพระองค์ ใน พระบาท สมเด็จพระพุทธรูปฟ้าโลกนั้น มีพระนามว่าพระพุทธรังษี มีอักษรสัมพันธ์กับพระนามพระพุทธรูปมิตรของพระองค์ ในสมเด็จพระบรมมหาไอยกาธิบดี ซึ่งมีพระนามว่าพระพุทธรังษี ฤๅจะออกชื่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราชเจ้า ว่าแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธรังษี ด้วยพระนามแห่งพระพุทธรูปมากรณของ

พระขังคนนักตาม ด้วยอำนาจพระราชกุศลผลกตัญญูกตเวที ในพระ
 เจ้าอยู่หัวทรง ๓ พระองค์ ซึ่งเสด็จสวรรคตล่วงไปแต่บัดนั้น ขอความศิริ
 สวัสดิ์พิพัฒน์มงคลจงมีแก่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว แด
 พระอรรคมเหษี พระราชวงศ์ต่างวงศ์ สนิทพรวิมลมาศเจ้าหญิง ขำทูล-
 ลอของสมเด็จพระนางเจ้าสุทิดาฯ ใน แลอรณาประชาราษฎร์ทั้งหลาย
 อันอาศัยในพระราชอาณาเขตทั่วขอบอันสถิตมาอาณาจักรนี้ เทอญ

(ปริวรรต • ป.ป.ก. •)

ประกาศ

เรื่อง เกรงเงินแดงผู้ มีชื่อแล้วหนีไป และห้ามไม่ให้บวช

กุดบุตรชาย พัน ๒๔ ถึง ๗๐ เป็นเถรวาท

(ณวัน เดือน ๑๑ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕)

กฎประกาศแก่ พระราชาคณะ พระครู ถานานุกรม เปรี๊ยะ
 อนุจร ทุก ๆ พระอารามหลวงแดงคนทั้งคณะต่าง คณะเห็นชื่อ คณะ
 ไต่ ในแขวงจังหวัดกรุง แลหัวเมืองมีกษัตริย์เห็นชื่อบังคับ
 ด้วยมีรับสั่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิต-
 พิโนธต์ ศิริสุคตศัคนย์องค์ตั้งว่า ณวันพุธ เดือน ๑๑ ปีชวด
 จัตวาศก พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศรพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว

ผู้ทรงพระคุณชรรวมอนันตคุณวิบุลยปรีชาอนันตมหาประเดรัฐ เด็ดจ
 ออกณพระที่นั่งสุดีศิมหาปราสาท ทรงพระราชปรารภเหตุอันพระยา
 ศรีสุริยวงศ์กราบทูลพระกรุณาว่า เสร็จแล้วขออยู่ณวัดทองแดงแดง
 เขาผู้ มีชื่อแต่หนีไปยังเขาค้อมิได้ จึงมีพระบรมราชโองการมารพระ
 บัณฑิตผู้ถึงหนาทด่าไว้เหนือเกล้าฯ ดังฉนี้ ทว่าอนันตคนพาดอายุเกิน
 อุปถัมภ์หนักหุดเบาบวชเป็นเถรเป็นเณร อาศรัยวัดทำการทุจริต
 หลายนานต่าง ๆ มีเป็นอันมาก แต่กึ่งบุตรจะบวชเป็นสามเณร ตั้งแต่
 อายุยังอยู่ในทารกก็มิไปจนถึงอายุได้ ๒๐ ปี ควรที่จะอุปถัมภ์บวช
 เป็นภิกษุ แม้นมีความซัดซอด้วยเหตุอันใดอันหนึ่ง มิได้อุปถัมภ์
 ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เป็นสามเณรไปอีก ๓ ปี จนถึงอายุ
 ได้ ๒๕ ปี ถ้าพ้นไปก่อนนั้นไม่อุปถัมภ์ก็ให้สึกเสีย เบนคฤหัสถ์จะได้
 รับราชการแผ่นดิน ห้ามอย่าให้บวชเป็นเถรเป็นเณรสืบไปอีกกว่านั้น
 อนึ่งถ้าภิกษุชราอายุถึง ๘๐ ปีแล้ว จะปฏิบัติในสมณธรรมมิได้ จะ
 ประจวบออกบวชเป็นเถร เป็นเณร ก็ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
 บวช มิได้ห้าม แม้นคฤหัสถ์ชราอายุถึงถึง ๘๐ ปีแล้ว จะหากินเลี้ยง
 ชีวิตในชราว่าคนชราคน จะบวชเป็นเถรเป็นเณรพอได้ บัณฑิต
 นั้นเลี้ยงชีวิตโดยง่าย ก็จะได้หักบาญชคฤหัสถ์ ห้ามแต่อายุกว่า ๒๕ ปี
 ขึ้นไปจนถึง ๘๐ ปี มิให้บวชเป็นเถรเป็นเณรในระหว่งนั้นเป็นอันขาด
 ที่เดียว แม้นด้วยพระราชบัญญัติครั้งนั้น อุปัชฌาย์อาจารย์ผู้บวชให้
 ก็จะมีโทษฝ่ายพุทธจักร ศิวกฤตบุตรผู้บวชก็จะมีโทษทั้งฝ่ายพุทธจักร
 แดพระราชอาณาจักรทั้ง ๒ ฝ่ายเป็นมหันตโทษ ถ้าพระราชอาณา

นานุกรมเปรียญอนุจรทั้งปวงทูลเกล้าฯ พระอารามแจ้งในพระราชกำหนด
 กฎประกาศนั้นแล้ว ก็จงกระทำตามพระราชบัญญัตินั้นทุกประการ
 (ปฏิรตเถ ๑ ป.ป.ถ. ๑)

ประกาศ

สงกรานต์ ๖๔ พ.ศ. ๒๓๗๕

ด้วยพระยาประสิทธิ์ศักราร รั้งพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า พระยาไพเราะบริรักษ์ อนุชิตพรหม
 ขุนเทพยาภรณ์ ไทรมีชื่อพร้อมกัน ขอพระราชทานคำณนพระ
 มหาสังกรานต์ทุกเกล้าฯ ถวาย ศัภมัตถุ มังคลาชัยศิริเรก พระพุทธ
 ศักราช ๒๓๗๕ พระราชาภาต ครั้นเจตรมาตถาพบักษัตถิมัตถิถระจิวาร
 ศัทธิทวาภาตเพธาเซารุงแต้ว ๕ โมง พระสุริยทินกรเสด็จโคจรมีนราศี
 ประเวศต์เมษราศี ทางโคณวิถิโกตพระเมษมาศ คณะนั้นมีนางเทพธิดา
 องค์ ๓ ทรงนามชื่อชวาทงษ์ มาแต่จากคุมทวารวชิภาตักฤชกาพิมต ทรง
 พาวุทธิตัตตคอกทบัทมิ ทรงอาภรณ์แจ้วด้วยแก้วบัทมราช ภิกษาหาร
 ผดอุมพร พระหัตถ์ชวาตวงจักร พระหัตถ์ซ้ายทรงตั้งขี ยันทรง
 ครุฑาแปนพาหณะ นำอมรคณาเทพยดาแดนโกฏีมารับพระเคียรท้าว
 กระบิตมหาพรหม อันได้พานทองประคิษฐานไว้ ในถ้ำคันขุติที่เขา
 ไกตาสต์ แดนหิมวันตประเทศ ขณะนั้นเทพยดากระทำการบูชา

ยาศวีสันตวรตามอติยจาริตโบราณ แต่ก้แก้ทักษณาวิฐเขาพระ
 เมรุมาศราชคัรบ ๖๐ นาที แต่ก้เชิญเข้าประดิษฐานไว้ในถาคันชุด
 ดึงแก้ว เทพดาเจ้านำมาซึ่งตาวด้วย อันชื่อว่าชนุนาตได้ ดูพรรณ
 ภาชนะเขาไปต้างน้ำในถาคันตวัระ ๖ ครั้ง เถาชนุนาตก็ละตายออกมา
 คุงน้ำมันเนย แล้วพระวิษณุกรมเทวบุตรจึงเนรมิตโรงอันหนึ่งชื่อว่า
 ภักวดี ให้หมเทพยนิกรออบธรรตยาเขมณดีทนาการนึ่งพร อมกันดมา
 ทานรักษาศีล เอนำชนุนาตเป็นทักษณาทาน แจกกันตั้งเวรยทุก ๆ
 พระองค์ ชวนกันขันชมได้มนต์ เดชกศตผลโตกระถ่าน กบนนทา
 โทษแห่งมหาดังกรวณต์ ให้อนครชานตั้งไป ครั้นจำเวรยที่ชายสิริ
 ดิมบัตกัมเทพดาเจ้าทางปวง วิจิตรเป็นวันมหาดังกรวณต์ จันทร์วาร
 เป็นวันเนา ภูมวารเป็นวันเถลิงศกพระยวณ ครันณวันอังคาร เดือน ๕
 แรม ๘ ค่ำ เพดาบาย ๕ โมง ๘ บาท ดันตักถึงวิจิตร เป็นมตักถึง
 วิจิตร จดศักราชขึ้นเป็น ๒๒๕ ปีชวดจัตวาศก เพดาวันหนึ่ง เป็น
 วันมหาดังกรวณต์ ๓ วัน ผลทนาย พต อัจฉิน ดงบาท ดิงกรวณต์
 เป็น ๓ ประการ อธิบายเป็นตำมัญทุกทุกประเทศในตักถิมพทวป
 เกณฑพรณศาศตริ พระพฤห์ตบตีเป็นอธิบดี นาคราช ๓ คับันคาค
 ให้ฝนตก ๖๐๐ ห้า อบตักถึงเขาศกรวาท ๒๕๐ ห้า อธิญญิกหิมวันต์
 ๒๘๐ ห้า มหาดมตร ๓๒๐ ห้า มนุษ โดก ๖๐ ห้า ต้นมัยม กถางปลาย
 อุดม เกณฑชารวาศิณตกราศิวาโยชาติ น้ำเท่าบกุญตรีศัล เกณฑ
 ธิญญาหารออกเคษ ๕ ธิชตถะ เขากถัวในภิมินาจะได กิ่ง เดียง
 ธิญญาหาร ผลาหาร มัจฉมิงดาหาร เป็นมัยมในยชวดจัตวาศก

หมายมาณวันเดือน ๕ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีชวดจัตวาศก เพดาเช้า ๓ โมง
 ๖ บาท ออย่าให้ขาดได้ตำมรับตั้ง ๆ

(ป.ส.ณ. ๖)

ประกาศ

ให้ทำสำมะโนครัว ภาษี ตามเนร แลค้ำยวัด
วันพุธ เดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕

หมายพระบรมการบดี จางวางกรมพระบรมการ หอดวงกรม-
รักษา เจ้ากรมพระสังฆการีรัชกาล มาถึงพระศุภฤกษ์ณคณิศร พระ-
ครูอุตรคณาภิรักษ์ ค้อยนายจ่างรับพระบรมราชโองการได้เกล้าได้
กระหม่อม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสั่งว่า ตั้งแต่
เดิศจักร์จนถึงถอยราชดัมบดีแล้ว หวังพระทัยที่จะบำรุง พระพุทธ
ศาสนา แดพระบรมวงศานุวงศ์ ข้าทูลฉลองของชุดพระบาทสมเด็จพระ
อาณาประชาราษฎร์ ไพรบ้านพลเมืองให้อยู่เย็นเป็นสุขทั่วไปในพระ
ราชอาณาจักร โดยพระทัยกอบด้วยพระมหากษัตริย์ ทรงพระราช
ดำริที่จ่างราษฎรไพร บ้านเมืองใน พระราชอาณาจักรกรุงเทพ ฯ คน
หลายชาติหลายภาษาประปนกันมากกว่จะมาก หากรู้จำนวนแน่แน่ว่าจะ
เป็นสำมะโนครัวว่าบ้านนั้นหมื่นคนหญิงชาย คนเดิมเท่านั้น คนจรไปมา
คนเกิดคนตายเท่านั้น รู้จำนวนแน่ทุกบ้านทุกเมืองทุกปี แต่ประเพณี
กรุงเทพนั้นแต่โบราณสืบๆมาหาได้ทำบัญชีสำมะโนครัวจำนวนคนทุก
บ้านทุกเรือนไม่ มีบัญชีแต่คนที่ถือท้องมือหงมมือ คนนอกนั้นหา
จำนวนว่ามีมากน้อยเท่าใดไม่ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้กรม
พระนครบาล ทำ บัญชี สำมะโนครัว ตามวง เจ้าต่างกรม หากกรมมิได้

บันดาข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือนแต่บ้านราษฎรมาขึ้น
 ให้สิ้นเชิง จึงทรงพระราชดำริเห็นว่าในแว่นแคว้นกรุงเทพฯ มีพระ
 อารามอยู่ทั้งในทั้งนอกกรุงฯ มีพระราชอาคณະ พระครุ เจ้าอธิการผู้
 ใหญ่ผู้น้อยทุก ๆ พระอาราม ในพระอารามนั้นมีภิกษุสามเณรอยู่เป็น
 อันมากหาวิชาปฏิบัติมาจนช้อยเท่าใดไม่ ให้พระราชอาคณະ พระครุ เจ้า
 อธิการผู้ใหญ่ผู้น้อยในพระอารามนั้น ๆ ในแขวงกรุงเทพฯ ทำบาญชี
 ภิกษุสามเณรศิษย์วัด ฉกรรจ์ รูป แล่น มาขึ้นแก่กรมตั้งชการีย์ ให้
 สิ้นเชิงว่า ในพระอารามนั้นมีสามเณรศิษย์วัด ฉกรรจ์ รูป แล่น เท่า
 นั้น จะได้คิดบัญชีกับบาญชีด้าน โนครวัดซึ่งพระนครมาดทำมาขึ้น
 จะรู้จำนวนคนในแขวงกรุงเทพฯ มีอยู่ทั้งภิกษุสามเณรชายหญิงเท่า
 นั้นประการหนึ่ง จะได้รู้ว่าคนตายคนเกิด ภิกษุสามเณรศิษย์วัดใน
 พระอารามนั้น เป็นมากเจริญขึ้นน้อยลงเท่าไหน ในพระอารามนั้น
 ภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด มากขึ้นน้อยลงเท่าไหนด้วยเหตุประการใด
 จะทรงพระราชดำริห์ลัดคดต้องไปตามเหตุ เป็นโดยทรงพระมหากรุณา
 แก่สมณพราหมณาจารย์ ไพร่ฟ้าเจ้าแผ่นดินจะให้อยู่เย็นเป็นสุข และ
 ให้กรมตั้งชการีย์แต่งขุนหมื่นกำกับตรวจตราทำบาญชี ภิกษุ สาม-
 เณรศิษย์วัด ในพระอารามนั้น ๆ ในแขวงกรุงเทพฯ ทั้งในกรุงนอก
 กรุงทุก ๆ พระอาราม ถ้าพระราชอาคณະ พระครุ เจ้าอธิการ วั้หมาย
 ประกาศแล้วให้เร่งทำบาญชี ภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด มาขึ้นแก่
 กรมตั้งชการีย์ ตั้งแต่วันเดือน ๘ ข้างแรม ปีชวด จัตวาศก ให้
 สิ้นเชิง ถ้าผู้ใดบิดบังอำพรางเสียไม่เอาใจใส่ในบาญชีทางว่าว ภิกษุ
 สามเณร ศิษย์วัด กัด มีผู้มาว่ากล่าวฟ้องร้อง หรือไปเกี้ยวข้อง
 ค้องคดอยู่ในโรงศาลกรมใด ๆ สอบชื่อไม่มีในบาญชีสาม โนครวัดได้

พระภิกษุ สามเณร ศิษย์วัด จำพวกนั้น ชื่อว่ามียอมตัวจะเป็นข้า
แผ่นดินแล้ว จึงไม่ได้ชื่อในบาญชีสามเณรวิ ถ้าเป็นภิกษุ สาม-
เณร ยังมีได้ลาสิกขาบท จะขายตัวตัวไว้แก่พระราชาคณะ เจ้าอธิ-
การ ในพระอารามนั้นๆ แล้ว จะเกาะเอาญาติโยมมาไว้ ทิมเป็นจำนำ
ถ้าภิกษุสามเณรจำพวกนั้นลาสิกขาออกแล้ว จะเอาตัวไปตั้งเป็น
ไพร่หลวง ถ้าถูกหัตถ์ศิษย์วัด จะชำระเอาตัวตั้งเป็นไพร่หลวงให้
สิ้น ให้พระครูทักษิณ พระครูอุตร หมายถึงประกาศแก่พระราช
คณะ พระครู เจ้าอธิการ ผู้ใหญ่ผู้น้อยให้รู้จงทั่ว จงทุกพระอาราม
ตามบัญชีได้ฝ่ายเหนือฯ

หมายมาณวันพุธ เดือน ๘ แรม ๖ ค่ำ ปีชวดจัตวาศกฯ

(ป.ต.๗)

ประกาศ

เรื่องให้พระสงฆ์หนึ่งให้เป็นระเบียบในเวลากวานแต่ไมทนากรฐิน
วนอาทิตย์ เดือน ๑๑ แรม ๑๒ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๓๕

วัดที่จะได้แก่พระราชทานพระภิกษุทุกพระอารามนั้น ให้หลวง
ธรรมรักษา ขุนศรีธรรมดังกา ประกาศเดียวกับพระราชาคณะ พระ

ครั้น เจ้าอริการ ครองพระกรฐินัน ตั้งแค้นคอกไม้ให้ตั้งนโม ๓ จบ
 แล้วก็กราบพระกรฐิน แล้วให้พระราชคณະ ถานานกรม อินตบหง
 ปดองดูชันกรรพพระด้วยกนทั้งหมด จึงคอยตั้งนโมอีก ๓ จบ ทงท่านผู้
 ครองกรฐินด้วย ให้พร้อมกันแล้ว แต่ท่านผู้ครองกรฐินันให้วาศถล
 ดั่งเสียก่อน ถ้ามีพระแอกดำให้วาศถลตั้งแล้ว จึงให้ผู้น้อยวาศถลตั้ง
 คอกไม้ให้พร้อมกัน หามไม้ให้ตั้งนโมยอม ๆ ตหาพรักพร้อมไม้ กับพระ
 ตั้งชันคอบทงกั โทงหรงประครชนไปตั้งแต่ ๓ คอกเป็นประมาณ ถ้า
 หางมากยิ่งค ด้วยเจ้านายเจ้าไปเสานนหางกับพระตั้งชหคถบายังเป็น
 ๒ คอกเจ้าไป ครนเพดพระตั้งชหคถกเกิดโทษกับคฤหัตถ์ ทพระ
 ชโยบถลคณ พระตั้งชหคถจะหงหางชนไปไม่ได้ ก็แต่เมื่อเพดชหคถน
 ให้พระตั้งชหคถไปเสียให้ หางคฤหัตถ์ ทหมอบชชนน ด้วคณแอกจ
 คอยด้อยดงมานงแอกให้ ได้ จงหระตั้งเกา ตั้งน จึงไม่เกิดโทษกับ
 คฤหัตถ์ ฝ่ายตั้งชหคถรวมเดากบวตั้งทช กับถารอื่น ๆ นอกจากนียง
 แปก ๆ ก็น้อยหาเหมือนกันทุกวัดไม แต่เป็นถารของตั้งชหคถใช้ทคฤ
 หัตถ์จะบังคณ กับอุปโลกแอกมคณนคตกนเป็นอนนพค ถากระไรก็ให้
 พระราชคณະเจ้าวัดคณวราเวียน ขอรบประทณแบบอย่างทกรรมคณ
 เตจพระปรมาณุชิตไปทองเจ้าได้เสียให้เหมือน ๆ กันทุก ๆ พระอารณ
 หตงกถ การตั้งชหคถอย่างนี้ เห็นวคคฤหัตถ์พอจะจัดแจงได้ ด้วย
 ไมเกยวของไมคณนยถชวบทชชโคชชหนึ่ง ด้วยมีพระกระแถมมาตั้งน
 ให้จัดแจงแต่พอให้ตั้งพระราชประตั้งค จะได้จำเรญพระราชคฤทช
 ยงชนไป

จดหมายมาณวินยาทศย เดือน ๓๓ แรม ๑๒ ค่ำ ปีชวดจตุศก

(ป. ส. น. ๑๑)

ประกาศ

เรื่องห้ามมิให้ ผู้มีอายุเกิน ๒๔ ต่ำกว่า ๗๐ บวชเถรวาท
ณ วันพุธ ขึ้น ๑ ค่ำ เดือน ๑๒ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕

กฎหมายประกาศแก่พระราชอาณาเขต พระศรีรัตนโกสินทร์ อธิการ
อันตั้งทุกพระอารามหลวงแลวัดชนบท ทั้งคณะกลาง คณะเหนือ คณะ
ใต้ ในแขวงจังหวัดกรุงเทพฯ แลหัวเมืองมณฑล ได้ม้วยเห็นของบง
คงทวง ด้วยมีรับสั่งพระบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโน
วงศ์ สิริศักศัตถ์วงศ์ ตั้งว่า ณ วันพุธ เดือน ๑๑ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีชวด
จุลศักราช ๒๓๖๖ พระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาจักรีบรมราชูปถัมภ์
อยู่หัว ผู้ทรงพระคุณธรรมอนันต์คุณวิบุลยปรีชาอันมหาประเสริฐ
ได้ตั้งออกพระที่นั่งสุทไธสน์มหาปราสาท ทรงพระราชปรารภเหตุอันเจ้า
พระยาศรีวิชัยวงศ์ภวามังคมทูลว่า เสร็จนบวชอยู่วัดทองแดง
เขาสุ่มชื่อแถวหนึ่ไปยังเขาตวมิได้ จึงมีพระบรมราชโองการมวนพระ
บันฑูร์สูร์ถึงหนาท คำว่าเห็นเถิดเถิดเห็นอกพระหม่อมดั่งว่า ทุกวันนี้
คนพาดอายุเกินอุปถัมภ์หัดหัดเข้าบวชเป็นเถรวาทเป็นเถรวาท ฮาศรีวิชัย
กระทำกรทุจริตหยาบช้าต่าง ๆ มีเป็นอันมาก แต่ในกุดบุตรจะบวชเป็น
ด้ามเถรวาท ตั้งแต่อายุยังอยู่ในทารกหนุ่มไปจนถึงอายุได้ ๒๓ ปี ควรที่
จะอุปถัมภ์บวชเป็นพระภิกษุ แม้มีความขัดสนด้วยเหตุอันใดอัน

หนึ่งมิได้อุปถัมภ์ ก็ทรงพระกรุณาโปรดให้ตั้งเสียเป็นคดีเด็ด จะได้รับราชการแผ่นดิน ห้ามอย่าให้บวชอยู่เป็นเถรเป็นเณรสืบไปอีกกว่าหนึ่งร้อยถ้าภิกษุอายุถึง ๗๐ ปีแล้ว จะปฏิบัติในสมณธรรมมิได้จะประสูติออกบวชเป็นเถรเป็นเณร ก็ทรงพระกรุณาโปรดให้บวชมิได้ห้ามแก่นักบวชที่ลาสิกขาอายุถึง ๗๐ ปีแล้ว จะหากินเลี้ยงชีวิตในฆราวาสนั้นขาดนั้น จะบวชเป็นเถรเป็นเณรพอได้ บั้นตามากนั้นเลี้ยงชีวิตโดยง่าย ก็จะได้หกลบาญชีฝ่ายคดีถึง ห้าหมื่นแต่ยกกว่า ๒๕ บั้นไปจนถึง ๗๐ ปี มิให้บวชเป็นเถรเป็นเณร ในระหว่างนั้นเป็นอันขาดทีเดียว แม้นตั้งพระราชบัญญัติครั้งนั้น อุปัชฌาย์จารย์ บวชก็จะมีโทษฝ่ายพุทธจักร ศวักกบุตรผู้บวชก็มีโทษทั้งฝ่ายพุทธจักร แต่พระราชอำนาจจักรต้องฝ่าย ถ้าพระราชอาคณะ พระครูฐานานุกรม อธิการ อินทบริพัตรทุก ๆ พระอาราม แจ่งในพระราชกำหนดกฎประกาศนั้นแล้ว ก็จงกระทำตามพระราชบัญญัติครั้งนั้นทุกประการ

กฎประกาศมาณวันพุธ เดือน ๑๒ ขึ้นค่ำ ๑ ปีชวดจตุศก

(ป. ส. พ. ๒๒)

ประกาศ

เรื่องให้ซ่อมพระที่พระเจ้าไปตีพพในเวดถายเทศนา

เดือนยี่ แรม ๙ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕

ด้วยมีรับสั่ง พระบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส

ศรีสุทนต์ด้วยคดีดังกล่าว มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้พระยาประสิทธิ์ศุภการมาเสด็จว่า ณวันเดือนยี่ แรม ๘ ค่ำ ปีชวดจัตวาศัศก พระอรรณวมณีวัดจักรวรรดิราชาวาส์เข้าไปถวายพระธรรมเทศนาในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย เทศน์จบแล้วถวายอดิเรกยังไม่ทันจบ พระอนันตบถถวายภคตัสัพชน กระทำผิดเจมิดในพระราชฐาน จะให้ไปถูกษาโทษ แต่ทรงพระกรุณาโปรดให้ภาคทัณฑ์ไว้ครึ่งหนึ่งก่อน แตนัดไปภายหลัง พระราชาคณะองค์ใดจะเข้าไปรับพระราชทานฉันทมณฑล แล้วถวายเทศน์หน้าพระที่นั่ง จะยกถวายอดิเรกขอจบแล้ว จึงให้พระอนันตบถ สัพชนภคตัสัพชน ไปขย้าให้สัพชนภคตัสัพชน ในขณะถวาย ยก อดิเรก ยังไม่ทันจบตงัน อนึ่งถ้าจะถวายยก คอยตมหากเด็กเชิญพระเต้านาครวจเข้ามาถวายแล้วจึงยก ถ้ายังมีได้ถวายพระเต้านาครวจก็ขย้าเพื่อถวายก่อน ให้กระทำตามหมายประกาศตั้งนทุก ๆ องค์ องค์ใดไม่กระทำตามรับดังเกิด ความผิดเช่นเหมือนครั้งนั้น ก็จะให้ตั้งทณฑกรวมกระทำโทษจงหนัก

หมวยประกาศมาณวัน เดือนยี่ แรม ๘ ค่ำ ปีชวดจัตวาศัศก

(ป. ๘. ๓. ๑๔)

ประกาศ

เรื่องให้ ระยะเวลา ๑๑ วัน ทักทวด
เดือน ๓ แรม ๘ ค่ำ ปีชวด พุทธศักราช ๒๓๙๕

ด้วยเหตุจวงธรรมเนียม เจ้ากรมตั้งฆกรีย์ว่า รับพระบรมราช

โองการใต้เกล้า ฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้า ฯ ตั้งว่า ทรงพระราช
 ศรัทธาสร้างพระอารามแด่พระสังข์ไว้ทุก ๆ พระอาราม เพื่อให้ได้
 ระสังข์เป็นประ โยชน์ดีเยี่ยมแก่พระสังข์ซึ่งจะกระทำดังขกรรม อุโบสถ
 กรรม อุปถัมภ์กรรม เป็นต้น แด่พระสังข์จะได้ครองผ้าในเพดาน
 พัทธฉัต แด่ทรงพระราชศรัทธาถวายเงินจัดแก่พระราชอาคัน พระ
 ครุฑนานุกรม เปรียญ แด่พระสังข์จนจรทุกเดือน สิ้นพระราชทรัพย์
 เดือนละ ๗๐ ชั่งเศษ มีหนึ่งเป็นพระราชทรัพย์ถึง ๓๐๐๐ ชั่งเศษนั้น
 ด้วยหวังพระทัยจะให้อายุพระสังข์มาดีต่อไป พระอารามที่ทรงพระ
 กรุณาโปรดให้ตั้งเจ้ากรม ปลัดกรม ข้าราชการไว้สำหรับพระอาราม
 บ้าง พระสังข์ตามเนรแด่ข้าพระก็มีผลัดเปลี่ยนกันที่ระสังข์มาทุกวันทุก
 กัน ได้เพดาบ้าง มีได้เพดาบ้าง ครั้นณวันอาทิตย์ เดือน ๓ แรม ๕
 ค่ำ บัชวดจตุศดาศก เพดา ๘ ทมเศษ ทรงได้ ยืนเคียงระสังข์วัดพระ
 เขตพน วัดสังข์ต้น วัดมหาธาตุ วัดราชบวรณ & พระอารามนตรีระสัง
 ชิน ทรงพระราชดำริเห็นว่าหากควรเพดาซึ่งระสังข์ไม้ แด่ระสังข์วัด
 พระศรีรัตนศาสดารามยังหาได้ตีไม้ หนึ่งกรุงเทพฯ ทอดนั้น ลูกคา
 พานิช แหก สร้างอังกฤษ แด่นานาประเทศก็เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิ
 ธัมการ โดยมาก เขาจะเข้าใจว่าด้วยามประเทศนั้นบถอพระพุทธรังดา
 แต่หาขยันเหมือนเขาไม่ แต่ชนจะระสังข์ดวงคนก็จวนดีดวงบ้าง ยัง
 มีจวนดีดวงบ้าง ทรงพระราชดำริเห็นแต่อกทรงสังข์พระทัยนัก แด่น
 ดับไปถ้าพระอารามหดวงใด ๆ ที่ไม่มีเจ้ากรม ปลัดกรม ข้าราชการแล้ว
 ให้พระราชอาคัน พระครุฑนานุกรมเปรียญ ในพระอารามนั้น จัด
 แสงพระสังข์ให้ผลัดเปลี่ยนกันเป็นพนกจารที่ระสังข์ให้ ได้เพดาดี ๓๓ ทม

ทุก ๆ พระอาราม จะได้เป็นที่เลื่อมใสแห่งดีปรัชทายกแด่นานา
ประเทศในกรุงเทพฯ ทั้งปวง อนึ่ง พระอารามหลวง ที่มี เจ้ากรม
ปลัดกรม ข้าพระนั้น ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้พระยารักษ
มณฑลเข็ยรเขาดัว เจ้ากรม ปลัดกรม มาท้าวชัยเดโช ดับไปเมื่อนำ
ทรงทราบว่พระอารามใดที่ระฆังแต่เพลาตก ยี่หว่าทั้นเพลาตี ๑๑ ทุ้ม
ตีระฆังวัดพระศรีรัตนศาสดารามไม่ จะให้มีโทษแก่พระราชาคณะ
พระครูฐานานุกรม เปรียญ ในพระอารามนั้น ๆ ให้พระครูอมรวิชัย
หมายประกาศไปทุก ๆ พระอารามหลวงอย่าให้ขาด ได้ตามรับตั้ง
หมายมาณวัน เดือน ๓ แรมค่ำ ๓

อนึ่งทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า พระอารามใดถ้าถึงเพลา
ย่ำค่ำแล้วไม่ตีระฆัง เพลาตี ๑๑ ทุ้มไม่ตีระฆัง ทำอุโบสถไม่ตีระฆัง
ให้มีโทษจงหนัก แต่ให้พระราชาคณะ พระครูฐานานุกรม เปรียญ
ให้หว่านาฬิกาไว้สำหรับจะได้คลุกทุ้มยาม วัดหลวงทุก ๆ พระอาราม
ตามรับตั้งฯ

อนึ่งมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า พระราชาคณะ
พระครูฐานานุกรม เปรียญ จะเขียนเป็นชื่อว่าพระญาณสิทธิ์ เป็นต้น
จะถวายเข้าไปนั้น เขียนสิทธิ์ตรง ๆ ห้ามอย่าให้เขียนสฤทธิเป็นอัน
ขาดทีเดียว ฯ

กับอนึ่ง การพระบรมศพครั้งนั้น อย่าให้พระสังฆแบกเดี่ยวพุ่มเต
ตะเกียบ ให้โซ่สามเนตรเสกอุหัดกับแบก พระสังฆนนั้นให้ห่มคลุมเป็น
ปริมณฑลเศวตตามไป อย่าให้พระสังฆแบกหามเหมือนครั้งพระบรม
ศพก่อน พวกมิจนาทิสฐจะตีเศวตพระสังฆนาได้ ฯ

หมายประกาศมาณวัน เดือน ๓ แรมค่ำ ๓ ปีชวดนักษัตรจตุ-
๒
วาศก

(ป.ส.พ. ๑๕)

ประกาศ

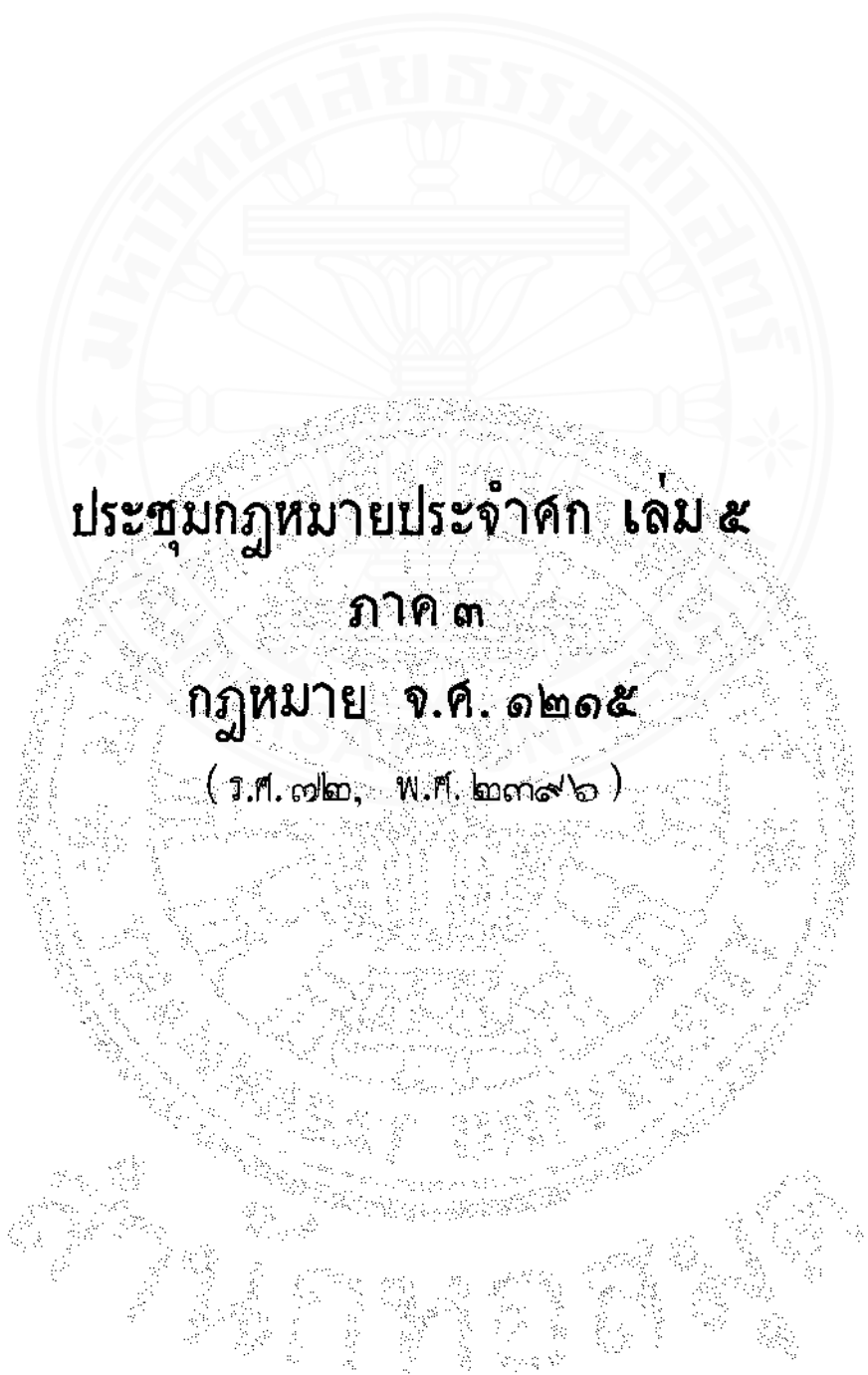
ให้พระสงฆ์ภิกษุสงฆ์ถวายเทศนาใช้คำให้ถูก
เดือน ๕ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕

ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตั้งวัน
เดือน ๕ แรม ๒ ค่ำ ปีชวดจตุจตุศก หม่อมเจ้าพระญาณวราภรณ์
ถวายเทศนาในพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย ตั้งนโมถวายศีลถวายเทศน์
นั้นคำ ๆ สูง ๆ ไม่เต็มอกกัน จึงมีรับสั่งห้ามตงแต่บัดนี้จะเข้าไปถวายเทศ-
นา จะตั้งนโมถวายศีล ถวายเทศน์ก็ดี ที่ตั้งมาตั้งพุทธตั้งนั้น ให้ลง
ชนิดเต็มอกกันทั้ง ๓ ครั้ง อย่าให้คำ ๆ สูง ๆ โดย ที่ชนิดก็ให้เป็นชนิด
ที่ติดอกให้เป็นติดอกตามฐานแห่งอักษรทั้ง ๕๓ ตัวนั้น อนึ่งกับที่ภิกษุ
บอกอนุตตนั้น ให้ว่าอนุตตนิพระธรรมเทศนา อย่าให้ยกพระออกเสีย
อนึ่งคำที่ถวายในพระบวรเทศนานั้น ถ้าพระศรีวัดเทศน์ก็ดี ให้จงทรง
ศรีวัดพระธรรมเทศนา อย่าได้ยกพระนั้นออกเสีย อนึ่งความในเทศนา
นั้น ถ้าคิดความให้ท่านแก่กระยาจกก็ดี แต่ให้ท่านแก่ภิกษุตามเนร

กิตติ แต่ว่าถวายทานแก่พระพุทธเจ้ากิตติ ก็ยกค่าแก่ชอกเดี่ยว ให้อ่านแต่
กระยาจก แต่ภิกษุต่างเณร แต่ตั้งเค็จพระพุทธเจ้า ออย่าได้อ่านแต่โดย
เป็นอันขาด กับอนึ่งเมื่อถวายเทศนาจบตงแล้ว ว่าตั้งมควรแก่เวด
ให้ถวายว่าตั้งมควรแก่เวดอ ออย่าได้อ่านแต่โดยเป็นอันขาดทีเดียว ฯ

หมายเหตุณ เดือน ๕ ค่ำ บวชวัดจตุรวิาศิก ฯ

(ป.ส.พ. ๑๑)

ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๕

ภาค ๓

กฎหมาย จ.ศ. ๑๒๑๕

(ว.ศ. ๗๒, พ.ศ. ๒๓๙๖)

ประกาศ

เดือนยี่ ตรี อักษรผิดให้ถูกตามแบบ

(๑๒, ๒๑, ๓๕) ประกาศเดือนยี่ ตรี อักษรผิด

ด้วยขุนผู้ตรวจอักษร รับพระบรมราชโองการได้เกล้าได้กระหม่อม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ตั้งให้ประกาศว่า ด้วยอักษร ๕ อักษร คือ ฤ ฎา ฎ ฎา ฎ นั้น หากควรจะได้หน้าแต่กระดาษใบ เมื่อถึงคำฤ ฎา หรือที่เขียนอักษรก่อนใบว่า ฤ ฎา บ้าง ฤ ฎา บ้าง ก็ให้เขียนแต่อย่าง ฤ ฎา อย่างนั้น อย่าให้เขียนหน้าแต่ได้กระดาษใบ ด้วยตัวไหน เพราะน่าได้แต่อักษรตัว เหมือนอย่างหมี่ หนึ่ แหว่น อย่างนี้เป็นอักษรตัวจึงเอาหน้าไว้ อักษรตัวนั้นคือ ค ต ข ง ช ช ฌ ญ ฑ ฒ ณ ท ธ น พ ฟ ภ ม ย ร ล ว ฬ แดกระดาษนั้น ไซ้ ไต่ ไซ้ ไต่ แต่อักษรกลางเหมือนอย่าง เก้ง เป่า จำ อย่างนี้เป็นอักษรกลางจึงได้กระดาษได้ อักษรกลางนั้น คือ ก จ ฉ ฎ ฏ ด ค ย ป อ ตั้งแต่ขึ้นไปให้ขาดของรูปพระบาท ใ หญ่ ฝ น อ ย ซึ่งจะมีพระเขียนหนังสือเรื่องราวขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาแล้ว ก็ให้ศึกษาไปตามเขียนให้ถูกต้องตามอักษรดัง อักษรกลาง อักษรตัว อย่าให้เขียนได้กระดาษ แต่เอาหน้าผิด ๆ เข้ามาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายเป็นอันขาดทีเดียว

พระราชบัญญัติพิมพ์แผ่นดินพทธ เดือนแปด ขึ้นสิบค่ำ ปีฉลู เบญจศก ศักราช ๑๒๑๕

พระราชบัญญัติ

ห้ามคดีที่ไม่ให้สัมคภิกษุสามเณร

ประพฤตินาจารย์ทจริต

((๑ ป.ป.ถ. ๕๐) ประกาศห้ามคดีที่ไม่ให้สัมคภิกษุสามเณรที่ประพฤตินาจารย์)

อันขอพิชิตเดือนสิบสอง ขึ้น ๖ ค่ำ ปีมถุเบญจศก เพลาเช้า ๓ โมงเศษ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดลทรงมีพระกรุณาธิคุณโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ข้าพระพุทธเจ้าซึ่งดำรงตำแหน่งอธิบดีกรมราชทัณฑ์ เสด็จออกทรงปฏิบัติพระเดชพระคุณที่ ศาลพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มีหีบขี้ผึ้งมา โดยเสด็จตามสมควร พร้อมด้วยพระบรมวงศานุวงศ์ แลข้าทูลละอองธุลีพระบาทผู้ใหญ่ผู้น้อยเฝ้าโดยลำดับ จึงมีพระบรมราชโองการว่า พระบัญชาว่าคดีถึงหน้าศาล ศาลเห็นเกล้าเห็นอกระหม่อมว่า ทนายนั้นทนายคนใดทนายเป็นภิกษุสามเณรเข้าในพระตำหนักนั้น บางจำพวกก็มีคร่ำครวญใจรักวิชาคือศึกษานาน อุดมกว่า เวียนต้นกัฏฐะวิปัสณากรรมตามสติปัญญา หวังจะให้เป็นคนประ โยชน์ก้มบ้าง ต่างจำพวกเป็นคนเกียจคร้านถนัดจะกระเกณฑ์ราชการ ทดบดเห็นเข้าขอเป็นภิกษุสามเณร ข้าใ้เคยฟังพระดำลึษาถึงชีวิตที่ แล้วประพฤตินาจารย์ทจริตต่าง ๆ จนถึงเด่นด่าคือเป็นปราชญ์ก็มีอยู่มาก เพราะเหตุด้วยคดีที่ร้ายหญิงทั้งปวงถนัดทจริต เข้าใจว่าคดี

ซึ่งชาติซึ่งตั้งขึ้น ถึงจะรู้ว่าภิกษุสามเณรรูปใดประพฤติอนาจารทุจริต
 กระทำความผิดสิ่งใด ๆ ที่ผู้ใดจนถึงเป็นปราชญ์ก็ดี ถ้าไม่โกรธกัน
 แลวก็จงเพิกเฉยเสียเถิดน ภิกษุสามเณรทั้งปวงจึงพากันประพฤติอนา-
 จารทุจริต กระทำความผิดตามกได้ต่าง ๆ หนึ่งทรงพระราชดำริห์
 เห็นว่า กาลทุกวันนี้มิใช่ต้นพระดำศนาแล้ว พุทธจักรก็ย่อมอาไศรย
 พระราชอาณาจักร พระดำศนาจึงจะวัฒนารุ่งเรืองตั้งอยู่ได้ จึงทรง
 พระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ตั้งหม่อมเจ้าจันทาให้เชิญ
 พระกระณิธพระบรมราชโองการออกมายังเจ้าพระพุทธรเจ้าพระมหाराช
 ครูบโรหิตาจารย์ พระมหาวิชาธรรมิกร พระราชาครูพระครูพิราม
 พระราชครูพิเศษ ขุนหลวงพระไกรศรี แต่งพระราชบัญญัติเพิ่มเติม
 ขึ้นใหม่ แล่นสืบไปห้ามอย่าให้คฤหัสถ์ทั้งปวงคบภิกษุสามเณรสืบสืบ
 สืบกันชา กินสุรา ฆ่าสัตว์ ตัดไม้ กินเขาคั่ว แลกินของที่ไม่ควรภิกษุ
 สามเณรจะกิน ในเพดาค่า กินกับภิกษุสามเณรในบ้านเรือน โรงร้าน
 ของคนเป็นอื่นชาติ หนึ่งห้ามอย่าให้ชายฉันทราภินชาฆ่าสัตว์ ตัดไม้ แล
 ชายของที่ไม่ควรภิกษุสามเณรจะกินในเพดาค่า ให้ภิกษุสามเณรกิน
 แลดื่มคบให้ ภิกษุสามเณรกระทำอนาจารสิ่งใด ๆ ณบ้านเรือน โรงร้าน
 ของคน หนึ่งห้ามอย่าให้ชายหญิงทั้งปวงคบภิกษุสามเณรเดินไปถ้ว
 ใฝ่ไปงแปะ แลชนไก่ปลาดักปลาเข็ม เดินการพนันต่าง ๆ บันคา
 เจ้าภาชนะนายอกรรมกพระราชทรัพย์ตั้งชนทองพระคลังหลวง แลห้าม
 อย่าให้ชายหญิงทั้งปวงคบหาภิกษุสามเณร ให้เข้ามาอยู่ในบ้านเรือน
 โรงร้านของคนตั้งแต่เพดาค่า ๒ ยามจนรุ่งสว่างเป็นอื่นชาติ ถ้ามีกิจสิ่ง
 ใด ๆ จะนิมนต์ภิกษุสามเณรเข้ามายังถ้วถ้วห้ามมิถ้วใน กรุงเทพระ

มหานครแต่แขวงกรุงเทพพระมหานคร ก็ให้เจ้าบ้านเรือนโรงร้าน
 นั้น ๆ มาบอกกรมธรรมการแทนนายอำเภอผู้ใดผู้หนึ่ง ให้จดหมาย
 สักมาศักจนคืนไว้เป็นสำคัญว่า วนนัมระตั้งนั้น จะนิมนต์ภิกษุสาม
 เณรชื่อนั้น อยู่พระอารามนี้ เข้ามาในบ้านเรือนโรงร้านของตนแต่
 เพลา ๒ ยามจนรุ่งสว่าง ถ้าภิกษุสามเณรตั้งกิจแล้ว แลจะให้กลับ ไป
 วัด ก็ให้มาบอกกรมธรรมการนายอำเภอ จดหมายสักมาศักจนคืนไว้
 ด้วย ถ้าหัวเมืองไหนมาแจ้งต่อเจ้าเมืองกรมการธรรมการสำหรับเมือง
 แต่แขวงกำนันให้รู้ ใจเหมือนกรุงเทพพระมหานคร ให้เจ้าเมืองกรม
 การธรรมการแขวงกำนันนั้น ๆ จดหมายสักมาศักจนคืนชวเนนไว้
 เป็นสำคัญ อนึ่งห้ามอย่าให้คฤหัสถ์ชายหญิงทั้งปวง ตั้งเรือรุมภิกษุ
 สามเณรซึ่งเป็นพาด ไปเที่ยวคุกระถางเดินกรู้นผ้าป่า เทียวพายเรือแข่ง
 เขี่ยคเดียวชวชหญิง แต่เที่ยววัด โชนหนดคองหนึ่งคหนึ่ง แลการเดินทาง
 ราชบริ้องต่าง ๆ ให้เดือนเดียวพระเกียรติยศ ทำให้ชนอันมาแต่มา ๆ
 ประเทศซึ่งถือสำคัญต่าง ๆ คุ้มกันประมาณได้ ถ้าผู้ใดบังอาจดองพระ
 ราชบัญญัติฝ่ายชนคภิกษุสามเณรตั้งนิมนต์กันชวภิกษุสามเณรนำดาวดัม
 กินเขาค่ากินหมั้น แลชองที่ไม่ควรภิกษุสามเณรจะกินในเพลาค่ำ กิน
 กับภิกษุสามเณรณบ้านเรือน โรงร้านของตน แลชวณิมนต์รากันชวหน้า
 ทาสดัม แลชวชองที่ไม่ควรภิกษุสามเณรจะกินในเพลาค่ำ มีหมั้นเป็น
 คั้น ให้ภิกษุสามเณรกิน แลตั้งคณให้ภิกษุสามเณรกระทำอนาจาร
 ตามถั่งใด ๆ ณบ้านเรือนโรงร้านตั้งกล่าวมานั้น มีผู้มาว่าพิจารณา
 ได้ความจริงนั้น ให้ปรับโทษชวชหญิงซึ่งกระทำชวชกับภิกษุสาม
 เณร แลตั้งคณให้ภิกษุสามเณรประพฤติชวชอนาจารทุกจริตตั้งกล่าวมานั้น

มหาชาติ แลตั้งคตถระของนอกพระบาทแล้ว ก็ให้เจ้าของกณทั
 เจ้าของดีพแลผู้ นมตผู้มาพงน จับภิกษุตามเนรรูปนั้นมาตั้งกรม
 ธรรมการแต่ใน ๓ วันจึงจะพ้นโทษ ถ้าไม่จับมาตั้งแต่ไม่น่าความมา
 ว่าต่อกรมการธรรมการแต่ในกำหนด ๓ วันแล้ว มีผู้มาฟ้องกล่าวโทษ
 พิจารณาเป็นคดี ให้ปรับใหม่เจ้าของกณทัเจ้าของดีพทงผผเมียแ
 ผู้ นมต โดยถานเดิมคตามบันตาคักตเป็นพิไนยหลวง ผู้ที่มานั่งพง
 นนให้ปรับใหม่กิงเจ้าของกณทัเจ้าของดีพ อนึ่งผู้ใดเป็นเจ้าของงาน
 หราไซน หน หาดคอน งัว หนึ่ง แลสารเดินพอนราชบริวองต่าง ๆ
 มาเดินณบ้านเรือนกต ตำบลใด ๆ กต ผู้เป็นนายกำกับงานไปเดินกต
 ผู้มาตงาน โรงหนกต นอกจากงานภิกษุตามเนรในพระอารามแล้ว
 ให้เจ้าของงานผู้กำกับงาน แลผู้ซึ่งมาตพอนราชบริวองทงปวงเอาใจ
 ได้คอยตแลระวง ถ้าเห็นภิกษุตามเนรเข้ามาตงานเดินพอนราชบริวอง
 แล้ว ก็ให้จับภิกษุตามเนรมาตงานรูปน ๆ มาตั้งกรมธรรมการ
 ตามรมตั้ง ถ้าจับไม่ได้ก็ให้มาจ่ากล่าวตอกกรมธรรมการแต่ใน ๓ วัน
 จึงจะพ้นโทษ ถ้าเจ้าของงานผู้เป็นนายกำกับการเดินพอนราชบริวอง
 ต่าง ๆ แลผู้มาตงานโรงนั้น เห็นภิกษุตามเนรมาตงานแล้ว ไม่จับค
 มาตง ไม่น่าความมาว่าใน ๓ วัน มีผู้มาตพิจารณาเป็นคดี ให้ปรับ
 ใหม่เจ้าของงาน แลผู้เป็นนายกำกับไปเดินนั้น โดยถานเดิมคตาม
 บันตาคักตเป็นพิไนยหลวง แลให้เจ้าของงานผู้กำกับการ เดินพอน
 ราชบริวองต่าง ๆ นั้น ถ้าขาดคจ่าเพารพระภิกศรพระปฏิมากร แล
 พระธรรมพระสังขจธำหคแล้ว ให้ตระถการรัชการณเจ้าของงานผู้
 กำกับงานว่า ผู้ใดมาตการเดินพอนราชบริวองร่วมเพธาภิกษุตามเนร

บ้าง ถ้าเจ้าของงานผู้กำกับงานให้การว่า คนนั้น ๆ มาดูงานร่วม
 เพลาภิกษุสามเณรมาแล้ว ให้ตระลาการเอาตัวผู้ที่มาดูงานร่วม
 เพลาภิกษุสามเณรนั้นมาพิจารณาได้ความจริงแล้ว ให้ปรับโทษถึง
 เจ้าของงาน อนึ่งผู้ทเห็นภิกษุสามเณรประพฤติอนาจารทุจริตกระทำ
 ความผิดต่าง ๆ จนถึงเป็นปาราชิกแล้ว ผู้เห็นไม่จับภิกษุสามเณรรูป
 นั้นมาดู ฤ็กไม่มาว่ากล่าว ในกำหนด ๓ วันแล้ว มีผู้มาว่าพิจารณา
 เป็นนิตย์ ให้ปรับโทษผู้ทเห็นภิกษุสามเณรประพฤติอนาจารดังกล่าว
 มานั้น ถึงผู้เป็นเจ้าของเรือนตามบันดาคักัดเป็นพิไนยหลวง ถ้าเป็น
 ความบวรชก ให้ปรับโทษถึงผู้ผิด แต่ผู้ทว่าภิกษุสามเณรประพฤติ
 อนาจารดังกล่าวมานั้น ถ้ารู้แล้วไม่นำความมาว่าต่อขรมขรรณการใน
 แต่ ๓ วัน จนถึงมีผู้มาฟ้องกล่าวโทษ โปรดให้ตระลาการพิจารณาได้
 ความจริงนั้น ให้ตระลาการ หอเตเงินเชือกแค่วเรือนผู้ผิดไป ๓๐ วา
 ถ้าความปาราชิกอยู่ใน ๓๐ วา ให้ปรับโทษเขาเคื่อนท่าพระอาราม
 หลวง ๓๐ วัน ถ้าอยู่ใน ๕๐ วา ให้ปรับโทษเขาเคื่อนท่าพระอาราม
 หลวง ๕๐ วัน ถ้าคักัดนาตั้งแต่ ๕๐๐ ไร่ขึ้นไป ให้ปรับไปทำแทน
 แล้ว ให้ปรับโทษผู้ทเห็นโดยสมควรตามคักัดนามากแต่น้อย ถ้าเป็น
 ความภิกษุ สามเณร ประพฤติ อนาจาร ตามก สิ่งใด ๆ นอกจาก ความ
 ปาราชิกแล้ว ให้ปรับโทษผู้ทความแฉ่นึ่งเดียนนเดมอยู่ ใน ๓๐
 วา แต่เงินค่าปรับโทษเดมคักัดตั้งปองซึ่งกล่าวมาทงนนั้น ให้ตระ
 ลาการสั่งไว้ ในท้องพระคลังหลวง ถ้าปรับได้พระราชทานเป็นบำ
 เเหนจรางวัลแก่ผู้นำความมาว่าพิจารณาได้ความจริงนั้นตามสมควรแก่
 รูปความทุก ๆ เรื่อง อนึ่งคฤหิฐชายหญิงทงปองซึ่งประพฤติ ความชั

กับภิกษุสามเณร ก็ดี สัมคมภิกษุสามเณรประพฤติ อมาจรรทุกุจริต
 ต่าง ๆ ดังกล่าวมาทั้งหมด แต่ได้เห็นภิกษุสามเณรประพฤติ อมาจรร
 ทกุจริตต่าง ๆ ก็ดี ได้รู้ว่าภิกษุสามเณรประพฤติ อมาจรรทุกุจริตต่าง ๆ
 ดังกล่าวมาทั้งหมด ถ้าจับภิกษุสามเณรซึ่งประพฤติ อมาจรรทุกุจริตกระทำ
 ความผิดต่าง ๆ นั้นมาตั้งกรมธรรมการ ให้นำความมาแจ้งกล่าวแต่ใน
 กำหนด ๓ วัน พิจารณาได้ความจริงดังกล่าวหา ทรงพระมหากรุณา
 โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมยกโทษ โปรดพระราชทานให้กลับนั้น มิให้
 ปรับใหม่เลย เพราะเหตุว่าผู้นั้นไม่มีความประมาทเดิมตพระราชบัญญัติ
 เด็ด จะพระราชทานบอกเห็นจรรยาดีให้ตามสมควร อนึ่งเด็กอายุ
 ต่ำกว่า ๓๓ ปีนั้น ขอร้องให้ตราการเกาะมาพิจารณาแต่เอาตัวจริงคืน
 เลย เพราะว่าเป็นเด็กไม่รู้จักเดียงชาผิดแต่ชอบ โปรดวงนเศจรตราช
 แต่เงินฝ่ายเดียว อนึ่งผู้ใดเอาบัญญัติบทพระ พย ขอนบัญญัติบทพระ พย
 สิ่งของทั้งปวงไปฝากภิกษุสามเณร ได้ ณ กฐิพระอารามใด ๆ แต่มี
 โจรผู้ร้ายลักบทพระ พย สิ่งของไป ได้ มีผู้มาว่าตราการพิจารณา
 ได้บทพระ พย สิ่งของคืน บทพระ พยนั้นไม่ควรถะคืนให้กลับเจ้าของ เพราะเหตุ
 ว่าเจ้าของบทพระ พย ไม่รักษาทบทพระ พย สิ่งของทั้งปวงของตนได้ ณ บ้านเรือน
 เจ้าของบทพระ พย มีความประมาทเดิมตพระราชบัญญัติตามควรนั้น ให้
 ตระตรากรมบทพระ พย สิ่งของซึ่งพิจารณามาได้นั้น ให้เจ้ากรมปลัด
 กรมข้าพระปฏิบัติกรแก้วมรกตรักษาไว้ในพระอุโบสถวัดพระศรีรัตน
 ศาลาคาราม สำหรับจ่ายบรรณะปฏิสังขรณ์พระพุทธรูป พระสถูป พระ
 เจดีย์ แลพระอารามซึ่งชำรุดต่อไป ถ้าผู้ใดไม่กระทำตามพระราช
 บัญญัติ ยังฝ่าฝืนชนคบภิกษุสามเณรกระทำ ความผิดตามกต่าง ๆ ดัง

กล่าวมานี้ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมจะให้ตั้งโทษกับผู้นั้นตามโทษอา-
 นุโทษจงหนัก อนึ่งคฤหิ์ชายหญิงทั้งปวงแม้รู้ว่าภิกษุตามเนร-
 ประพฤติอันอาจารย์ครุติกระทำความผิดดวมกต่าง ๆ จนถึงเป็นปราชิก
 แต่ดี แต่จับภิกษุตามเนร ซึ่งกระทำผิดรูป นินมาตั้ง กรมชรรวมการ
 ฤมาว่ากล่าวตู่โทษตามพระราชบัญญัติแล้ว ภิกษุตามเนรที่
 ปวงหนักจะเด็ดขาดมิอาจกระทำความผิดดวมกต่าง ๆ ได้
 พระคำฉันท์จะอิมพาดารงเรี ดึงสืบต่อไป ถือเป็นทีเตือนได้แก่
 ดีประยัยทัชกทั้งปวง

พระราชบัญญัติ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมไว้ ณ วันที่ ๑๖ เดือน
 ธันวาคม ๒๕๐๕ ๖๒๕

ประกาศ

เรื่องเรียกคืนเป็นापदा คำเยอเคยน้าเคย (ฉบับที่ ๑)

(ก้ดมาจากหมายรับสั่ง เดือน ๖ ปีฉลูเบญจศก จุฬศักราช ๒๕๐๕)

ด้วย หลวงสิทธิ์นายนวมหาตเด็ก รัยพระบรมราชโองการได้
 เกดว่า ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า คำบุราณราชฎารชาดบ้าน
 เรียกกันั้นว่า กะมี น้าปดา คำข้าราชการกรรมาบังคมทูลพระกรุณา

ว่าน้ำเค็ม ว่างาบี่ พระราชดำริทรงเห็นว่า เรียกว่างาบี่นั้น
 กบของทบงเกิดในเข็เคยไม้ แดงาบี่นั้นชอบแต่จะเรียกว่าเข็เคย
 จึงจะต้องกับของทบงเกิดจึงจะควร แดงาบี่นั้น ข้าราชการเรียก
 ว่าน้ำเค็มก็ควร ด้วยเป็นของบงเกิดแต่เข็เคย คำโบราณราษฎร
 เรียกกันว่ากระบี่ น้าปลา เห็นหากอวกับของทบงเกิดไม้ คงเดินไป
 ภายน้ำ ให้ ข้าราชการ พระบรมมหาราชวัง พระบวรราชวัง แด
 เจ้าค้างกรม เจ้ายังไม้โต คิงกรม แต่อาณาประชาราษฎร์ทงปวง
 ให้ เรียกว่าเข็เคยน้ำเค็ม ตามพระกระแสพระราชบัญญัติจึงจะควร
 ให้กรมพระคัตติ มหาตไทย ถลาโหม กรมพระนครบาล ทนาย
 ให้กราบทูลเจ้าค้างกรม เจ้ายังไม้โตคิงกรม ข้างน้ำ ข้างโน แต่
 ทนายบอกข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน พระบรมมหา
 ราชวัง พระบวรราชวัง ให้ทนายอำเภอป้อมอวของแก่อาณาประชาร
 ราษฎรให้รู้จกทั่วกันตามรับสั่ง

(๑๒๒๑ ก. ๓๑)

ประกาศ

เรื่องเรียกกระบี่น้าปลา ว่าเข็เคยน้ำเค็ม (ฉบับ ๒)

(กัฒมาจอกหมายรับสั่ง ปีฉลุเบญจศก จุลศักราช ๑๒๑๕)

ด้วยหลวงนายสิทธิ์มหาดเล็ก รับบรมราชโองการได้เกล้า ๆ ทรง

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดังว่า ซึ่งมีหมายไปแต่ก่อนให้นายอำเภอ
 บำรุงรักษาอาณาประชาราษฎร์แต่ในจังหวัดกรุงเทพฯ ให้เรียกกระบี่ว่า
 เชื้อเคย ให้เรียกหน้าปลาด่าน้ำเคย นายอำเภอบำรุงรักษาประชาราษฎร์ แต่
 ในจังหวัดพระนครก็หารู้ตัวกันไม่ ราษฎรก็เรียกกระบี่หน้าปลาด่าน้ำเคย
 ตามคำโบราณเดิม คนที่เป็นพวกแขกข้างว่าเป็นนายอำเภอเชื้อเคยช่ม
 เหมงช่มชั่งเอาเงินกับอาณาประชาราษฎร์ชกชมเป็นหลายราย ตั้งแต่
 หนีบไปถวายหน้าให้อาณาประชาราษฎร์เรียกกระบี่หน้าปลาด่าน้ำเคย
 แต่เดิม แต่ข้าพเจ้าของรัชต์พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ครุณานันท์ ให้กราบทูลพระกรุณาว่า เชื้อเคย น้ำเคย ตามหมาย
 ประกาศมาครั้งก่อน แต่ให้มหาดไทย กตวโหม กรมพระศรัทธ
 หมายบอกให้นายอำเภอบำรุงรักษาประชาราษฎร์ให้รู้ดังต่อไปนี้ตามรับสั่ง

(๑๒.๒๑.๑๒)

ประกาศ

เรื่องนาม พระอินทราชา ชนอินทโรคม

ด้วยเจ้านางจันชวารีบรรดิงพระเจ้าพญาเชอ กรมหลวงภูมิตนตรีนครนรินทร์
 ฤทธิว่า มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ดังว่า เจ้าต่างกรม เจ้า
 ยังไม่ได้ตั้งกรม แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย พระบรมมหาราชวัง
 พระบวรราชวัง ตั้งแต่นับไปเมื่อนานถ้าจะกราบบังคมทูลพระกรุณา

ออกชื่อ พระอินทอาดำ ขุนอินชอุ่ม นั้น ให้เรียกว่า พระอินทรอาดำ
 เจ้าเมืองพนศันคม ถึงขุนนางอื่น ๆ ชื่อพ้องต้องกันก็ให้เรียก พระ
 อินทร จงทุกชื่อ แต่ขุนอินชอุ่ม ปลัดกรมอาดำใหม่ ให้เรียกว่าขุน
 อินทโรคม ปลัดกรมอาดำใหม่ จึงจะถูกชื่อตามตำแหน่งนั้น ให้
 มหาศไทย กตาทใหม่ กรมพระคีดีดี หมายประกาศให้รู้ทั่วจงทุกหมู่
 ทุกกรมอย่าให้ขาดใตตามรับสั่ง

(๑ ป.ป.ก. ๓๓)

ประกาศ

นามพระที่นั่งสุทไธสวรรย์แต่พระที่นั่งพุทไธสวรรย์

(คิดมาจากหมายรับสั่งวันที่ ๑๖ ค่ำ ปีมะแมชงศก จุฬศักราช ๒๓๑๕)

ด้วยพระบรมถนอม บัศวีดิศุทธาดำดนโรประตาร จางวางกรม
 ขบรมถนอม รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ ดังว่า พระที่นั่งสุทธาธวรรย์ ที่เรียกกันแต่ก่อนนั้นหาถูก
 ไม่ ทรงพระกรุณาชานนามใหม่ว่า พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ แปรเป็น
 คำไทยว่าพระที่นั่งไธสวรรย์ โถงไม่มีฝามัง

อนึ่งพระที่นั่งพุทธาธวรรย์ ในพระบรมราชวังนั้น ถ้าข้าราชการทุก

ทูลต่อองค์พระบาทในพระบรมมหาราชวัง จะกราบบังคมทูลพระ
 กรุณาในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะต้องออกนาม
 พระที่นั่งนนทบุรี ให้กราบทูลว่าพระที่นั่งพุทไธสวรรย์ อย่าทูลว่า
 พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ คงแทนไปให้เจ้าต่างกรม แต่ยังไม่ได้ตั้งกรม
 แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน กรมฝ่ายหน้าฝ่ายใน ให้
 เรียกนามพระที่นั่งพุทไธสวรรย์นั้นว่า พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ ให้
 เรียกนามพระที่นั่งพุทไธสวรรย์นั้นว่า พระที่นั่งพุทไธสวรรย์ตามรับสั่ง
 อย่ากราบทูล อย่าเรียกให้ผิดพระราชบัญญัติไป ถ้ากราบทูล ว่า
 เรียกให้ ผิดนามพระราชบัญญัติไปแล้ว จะมีโทษแก่นั้น หมายตาม
 รับสั่ง

(๑ ป.ป.ก. ๓๔)

ประกาศ

ว่าด้วยการสร้างวัด

(กัตจากหมายรับสั่ง เดือน ๘ ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๑๕)

ด้วยพระยาบำเรอภักดิ์ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรง
 พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ทรงพระราชดำริเห็นว่าทุกวันนี้พระดังษ์

ราชาคณะ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ราษฎรไทยจีนที่มีศรัทธา
 มาก มีศรัทธาอุทิศสร้างวัดวาอารามปฏิสังขรณ์ทำนุบำรุงซ่อม
 แซมพระอุโบสถ พระวิหารกาญจน์บริเวณ หอไตร หอระฆัง โดย
 ประณีตให้งามดี ด้วยมีศรัทธามากทำตามใจรัก ดังที่กล่าวชมประดุ
 ชุมน้ำค้าง เป็นชมรจนาแต่คุณห้ามข้อฟ้าใบระกาไม้กุ่มบ้าง ดังวัดมี
 หอไตร หอระฆังเป็นยอดปรากฏยศมณฑล แลพระอุโบสถวิหาร
 กาญจน์บริเวณทำเป็นข้อฟ้าใบระกาไม้กุ่มบ้าง หากสังเกตได้ว่าวัดหลวง
 วัดราษฎร ไม่ ก็ตามใจเจ้าของที่มีศรัทธาเถิด มิใช่จะห้าม
 ปรวม แต่ให้มาบอกแก่พระยาบวรสดำนาจางวาง ข้าพระเจ้าก่อน
 จะได้ นำขณกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบได้ฝ่ายของขลุ่ยพระ
 บาท ว่าพระราชคณะองค์นั้น แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยคน
 นั้น ราษฎรไทยจีนคนนั้น ๆ ที่มีศรัทธาสร้างวัดวาอาราม จะ
 ไปรดเกล้าฯ พระราชทานเพิ่มเติม ของ หลวงด้วยช่วยทั่ววัดให้แล้ว
 เสร็จงามดี จะได้เป็นที่ไหว้ทูลบูชาถือนาปะชาราษฎร แด่นานา
 ประเทศนั้น ให้มหาดไทย กลาโหม กรมพระสุรัสวดี หมายถึง
 บอกเจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย
 แลราษฎรไทยจีน เจ้าผู้ชาวแพให้รู้ทั่ว ว่าถ้าจะทำพระอุโบสถ
 พระวิหารกาญจน์บริเวณ หอไตรหอระฆังแล้ว ก็ให้มาบอกกับพระยา
 บวรสดำนาเสียบก่อน อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

(๑ป.ป.ก. ๓๖)

ประกาศ

พระราชบัญญัติฝ่ายพระบวรราชวัง
เรื่องเดินเบ้นในพระบวรราชวัง

(กัตมาจกหมาขรันตั้ง เดือน ๘ อุตตราส ปุณฺณจลศักราช ๒๒๐๕)

ด้วยพระยาเทพมณเฑียร รับพระบรมราชโองการได้เกิดว่าทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า พระบวรวงศ์เชอชั้น ๒ พระองค์เจ้าอรุณกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า พระบวรวงศ์เชอ พระองค์เจ้าหญิงสุด ดงไปพระบรมมหาราชวัง ออกไปพระเมรุพระศพสมเด็จพระนางนารตโสมนศักดิ์มณาดทิ มอชตฤกญแจค้ำหนักใจกับขงข้าหลวง แต่ัวไซ ให้เห็นข้าหลวงขมมาขอหมวกพุดเดี่ยวทศทวนัก แหเอาตุกญแจไซประคุดำหนักออกแต่เบ็ดบานประคุดำหนักออกไม่ แหจึงเดินไปครอบค้ำหนัก เห็นนาค้างเฉียดงค้ำหนักบานเบ็ดแย้มอช แหจึงเบ็ดบานนำค้างเข้าไปใน ค้ำหนัก เห็นประคุดำหนักงอนไว้ แหจึงรู้ว่าผู้ร้ายเข้าในค้ำหนัก จึงเอาความไปทูลพระองค์เจ้าหญิงสุดที่พระเมรุ พระองค์เจ้าหญิงสุดกลับเข้าไปบรมมชอยู่ในพระบรมมหาราชวังคั้นหนึ่ง ครนวังชั้น เวदानัน พระองค์เจ้าหญิงสุด จึงได้กลับเข้าไป พระบวรราชวังตรวจตั้งของไซตุกญแจค้ำหนักญแจหีบออกคุด ทอกรูปพรรณหายไปหลายสิ่ง คิดเป็นทองค้ำหนัก ๑๘ ตำลึงบาท กับช้อความเป็นหลาย

ประการ ไต่ทราบไตฝ้าของขัติพระบาทแล้ว ทรงเห็นว่าชรอยจะ
 เป็นคนนอกพระบวรราชวังเข้ามาคบหากันกับคนในพระบวรราชวังเป็น
 ผู้ร้าย จึงคิดการเอาสิ่งของไปได้ดังนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรด
 เกล้าฯ ให้พระยาบริรักษ์ราชา พระพรหมดิเรกนทร พระพรหมนิบาต
 พระศรีพิทักษ์ เป็นตุลาการ ชำระเอาตัวผู้ร้ายให้จงได้ ตุลาการ
 พิจารณาได้ความว่า อภิรักกรรยานายนคอยู่นอกพระบวรราชวังเข้า
 ไปคบหากันกับ หม่อมหิน หม่อมนวม ในพระบวรราชวัง คบซ้อนไฟ
 บอนถ่านมาหลายครั้ง เดี่ยวหาขี้ทรพย ถึงของจนเป็นหนอง อภิรัก
 กับหม่อมหิน หม่อมนวม คิดกันว่า พระองค์เจ้าหญิงสุดไม่อยู่ ถูก
 กุญแจประตูค้ำหนักอยู่กับราชาหลวง ซ้ำหาอยู่ไม่ไปงานพระศพ อภิ
 รักกับหม่อมหิน หม่อมนวม จึงไปหาตุลาการแจได้ ร่มท่อน เพลา
 ๕ โมงเช้า อภิรักเอาตุลาการแจไปประตูค้ำหนัก ให้หม่อมหิน หม่อม
 นวมเข้าไปในค้ำหนัก อภิรักถนกุญแจประตูไว้ตั้งเอาไว้ แล้วเอาตุลา
 การแจไว้ข้างท่อนตามเดิม อภิรักจึงมาคอยตรวจคนข้างนอก
 หม่อมหิน หม่อมนวมจึงถนถนประตูไว้ แล้วคนหาตุลาการแจให้
 กำบัง ได้ตุลาการแจกำบังในค้ำหนัก จึงเอาตุลาการแจไขได้ทรพยถึง
 ของของรูปพรรณ หลายสิ่ง เป็นทองคำหนัก ๓๘ ตำลึงบาท หม่อม
 หิน หม่อมนวมเบ็ดนำคางข้างเด็จยังออกมา แต่ถนพระคันทน์ได้ย
 หาได้ออดไม่ หม่อมหิน หม่อมนวมพาของรูปพรรณไปทเรือนหม่อม
 หิน พอดวงแก้วมารดาหม่อมหิน เข้าไปเยี่ยม หม่อมหินอยู่ที่นั่น ด้วย
 หม่อมหินกับหม่อมนวมจึงเอาของรูปพรรณออกมาค้ำแบ่งเป็น ๔ ส่วน
 ให้ อภิรักส่วนหนึ่ง ดวงแก้วมารดาหม่อมหินส่วนหนึ่ง ยังอีก ๒ ส่วน

๕ หม่อมหุ่นหม่อมมณฑมบันถนคนดะดัดจน ตุลาการให้ชำระเรื่องเขา
 ของ รูปพรรณ ซึ่งผู้ร้ายลักไป ฉายพระบวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้า
 หอมดีดัดแล้ว ตุลาการจึงนำเอาข้อความทั้งนี้ ขึ้นกราบบังคมทูลพระ
 กรุณาไต่ถามของขลุ่ยพระบาท ทรงพระราชดำริดีว่า ในพระบวร
 ราชวงษ์ แต่ก่อนห้ามมิ โดยบังคับว่าถ้าตัวรักษาพระบวรราชวงษ์ได้ขาด
 ไม่ คนนอกพระราชวงษ์เข้าไปอาศัยอยู่ในพระบวรราชวงษ์ก็มีชุกมาก
 ที่เป็นคนนอกทรงยศก็มี เป็นข้าเจ้าบ้างน่วยหยดพันเข้าไปอาศัยอยู่
 ก็มีบ้าง ก็คบหา คนเข้ากับคนในพระบวรราชวงษ์ เด่นเพื่อน ดังบ่อนดง
 บ่อนแปดเก็ด เกนห่วยการพนันดอง ๆ จนสิ้นทรัพย์ ถึงสิ้น ก็เกิด โจร
 ฆราวาสมาขานาน ครั้นเดี๋ยวจนพระบวรราชวงษ์ก็เกิดแล้ว ตั้งพระไทย
 อยู่เป็นนิจที่จะทำนบาริงพระราชวงษ์กันวงศ์ แต่ข้าราชการผู้ใหญ่
 ใหญ่น้อยจะให้ถาวรชน ถึงได้ตั้งขึ้นมาแต่ก่อนมิให้ประพฤติ จะให้
 ประพฤติแต่การที่ถึงอันดีเป็นผล ประโยชน์ต่อไปภายหน้า จึงโปรด
 เกิดการให้ตั้งท้าวด้ยยานุรักษ์เป็นใหญ่ดำรงราชการในพระบวรราชวงษ์
 แล้ว โปรดตั้งเจ้าคำธำจาดาน ทนายเรือน ไชยธ พระราชทนายศกดา
 ศกดา ไททอง ใหญ่ผู้น้อยครบพนักงานอยู่แล้ว หวังพระไทยจะมีให้คน
 พาดภายนอกเข้ามาคบหาถนกับคนในพระบวรราชวงษ์ เป็นพาดกระทำ
 ความชั่วต่อไป แต่ท้าวด้ยยานุรักษ์กับเจ้าคำธำจาดาน ทนายเรือน
 ไชยธ มีความประมาท หากตรวจตราราชการในพระบวรราชวงษ์ให้รอบ
 คอบไม่ แแต่ให้อับริกเข้าไปคบหากันกับหม่อมหุ่นหม่อมมณฑม ดังบ่อน
 เด่นเบียดเบียนลง จนถึงเป็นโจรผู้ร้ายให้เทืองไต่ถามของขลุ่ยพระบาท
 ทั้งนี้ โทษท้าวด้ยยานุรักษ์กับเจ้าทนายเรือน ไชยธ มีความผิดอยู่ด้วย

โปรดเกล้าฯ ให้ตั้งพระราชอาญาแก่ผู้ทำผิดให้ล่าหัด ผู้ที่หาความผิด
มิได้จะไม่โต้เถียงอย่างกันต่อไป ถ้าแลมีผู้มาร้องฟ้องกล่าวว่ามีใคร
คบคิดกันตั้งบ่อนขนเงินการพนันต่างๆ ท้าวดีศยานฤกษ์เจ้าทนายเรือน
โชติซึ่งเป็นพนักงานโตวกล่าวเห็นกับหนามบุคคุดมุน บัดบึงอำพราง
ความเสียมได้นำข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาให้ทรงทราบได้
ฝ่าละอองธุติพระบาท ภายหลังมีผู้มาว่ากล่าวชำระเป็นดี จึงตั้งโทษ
เจ้าพนักงานซึ่งคบคิดความเสียมออกณภมูทกระทำผิด

อนึ่งมีพระราชบัญญัติห้ามมิให้คนภายนอกพระบวรราชวังเข้ามา
คบหากันกับคนในพระบวรราชวัง ห้ามมิให้ เจ้าจอมหม่อมพนักงาน
หรือนางเจ้าโชติผู้ใหญ่ผู้น้อย แดงหาหลวงพระองค์เจ้าหม่อมเจ้าชา
ทราชทงปวง ซึ่งอยู่ในพระบวรราชวัง คบหากันนอกพระบวรราชวัง
แลบุตรภรรยาชาวต่างชาติหัดหั้นเจ้าหั้นล่ามนายเงินเข้ามาไว้ หัดบ
นอนกลางวงคางคั้น แลมีแฉ่งคิดการประทุษร้ายต่างๆ ให้เคืองได้
ฝ่าละอองธุติพระบาท ถ้าผู้ใดมีกระทำตามพระราชบัญญัติหั้นปราม
ทงน บังคบหากันนอกพระบวรราชวังเข้ามาไว้นอนกลางวงคางคั้น
จะเอาตัวเจ้าของเรือนผู้คบหาไว้ตั้งโทษ โดยพระราชบัญญัติจงหนัก

อนึ่งคนซึ่งอยู่ในพระบวรราชวังทงนนั้น คนเก่าคนใหม่ระคนกันอยู่
โดยมากหาทรงทราบว่าจะเป็นคนคิดคนชั่วประการใดไม่ ให้ท้าวดีศยา
นฤกษ์เรียกเอาบาญชีจำนวนคนซึ่งอยู่ในตำหนักพระองค์เจ้า หม่อม
เจ้า แดงเรือนเจ้าจอมหม่อมพนักงาน ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยจตุ
เรือน แดงให้หาหลวงผู้ใหญ่ผู้น้อยในพระตำหนักพระองค์เจ้าหม่อม
เจ้า แดงเจ้าจอมหม่อมพนักงานข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย เจ้าของ

กำหนด เจ้าของเรือน ทำบำเหน็จญาติพี่น้องคนชาติเขาอาศัยด้วย
 ผู้ซึ่งทำราชการในพระบรมราชวัง จะเป็นกำหนดกคนเรือนหนึ่งกคน
 มาขึ้นท้าวดีดยานุรักษ์ ให้สิ้นเชิง ท้าวดีดยานุรักษ์ ได้บำเหน็จเสร็จ
 แล้ว ท้าวดีดยานุรักษ์ ได้ตรวจดูคน ว่าผู้ใดที่นอกจากเจ้านายทายน
 บำเหน็จจะมอบแบ่งขอยึดกคนจะใคร ถ้าเจ้านายใด ขึ้นบำเหน็จแล้ว
 แดงข้าทวยได้ ไซ้ด้อยอยู่ในพระบรมราชวังนั้น เจ้านายให้ ไปทำการ
 นอกพระบรมราชวังก็ดี แดงทวยจะตั้งเงินไปยึด ให้เจ้านายหักบำเหน็จ
 ซึ่งขึ้นไว้ตามเดิมหนึ่ง ถ้าเจ้านายจะเอาชากคนซึ่งอยู่นอกพระราชวัง
 แดงช่วยทวยชนใหม่จะเอาเข้ามาได้ ไซ้ด้อยในพระบรมราชวังให้มาก
 ขึ้นไปกว่าแต่ก่อน ก็ให้ ไปบอกคำตาบอกบำเหน็จเดิมขึ้นชนตาม
 จำนวนคน ซึ่งได้ ไซ้ด้อยประจำอยู่ในพระบรมราชวัง

อนึ่งผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งทำราชการอยู่ในพระบรมราชวัง จะมีญาติ
 พี่น้องแต่เดิม ผรรค ผรรคอุปการะ กันมาแต่ก่อนแต่อยู่นอกพระบม
 ราชวังจะเข้าไปเยี่ยมเยียนดูหาพยาบาลไซ้เจ็บแก่กัน ควรจะค้างวัน
 ค้างคนอยู่กำหนดอยู่เรือนใดในพระบรมราชวัง ก็ให้ชวาคองผู้ใหญ่
 ในตงหนักพระองค์เจ้าหม่อมเจ้าแต่ชวาราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยเจ้าของ
 เรือนไปแจ้งกับท้าวดีดยานุรักษ์แต่จาคำตาให้รู้ก่อน จึงให้อยู่แรม
 วันแรมคืน เมื่อจะกลับไปจากพระบรมราชวัง ก็ให้แจ้งกับท้าวดีดยา
 นุรักษ์จาคำตาให้รู้ด้วย

ให้กรมวังเขียนพระราชบัญญัติตั้งให้ท้าวดีดยานุรักษ์ ประกาศ
 ข้าทูลตของชุดีพระบาทฝ่ายในให้รู้จงทั่วกัน อย่าให้ผู้ใดกระทำความ

ฉะจากพระราชบัญญัติห้ามปรามเป็นอันขาดทีเดียว ถ้ามีฟังจับได้
รับเป็นดั่งให้ตั้งโทษเป็นตะพุ่นเกยวหม่ามาตามพระราชบัญญัติ
พระราชบัญญัติไว้ให้ฉนวนของคาร ชน ๒ คา เดือน ๘ อุตราดำ
บัญญัติเบญจศก

(๑ ป.ป.ก. ๓๘)

ประกาศ

เรื่องถวายฎีกา

(คัดจากหมายรับสั่ง ปัสตุมงกุฎ จุลศักราช ๑๒๑๕)

ด้วยพระยาเพชร พิไชยรับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ดังว่า มีหมายประกาศมาแต่ก่อนว่า จะเด็ด
ออกทรง โปรดทรมณพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ยืนถือนระ ๕ ครั้ง ด้วยทรง
พระกรุณาเมตตาแก่อาณาประชาราษฎร์ทั้งปวง ซึ่งมีทุกข์เดือดร้อน
ขอความดังใดสิ่งหนึ่งก็ให้ท้าวค้ำรองฎีกาหลุดเกล้าฯ ถวาย ด้วยจะ
ได้ โปรดให้มีตุลาการชำระให้แล้วโดยเร็ว อาณาประชาราษฎร์ทั้ง
ปวงซึ่งมีทุกข์เดือดร้อนด้วยขอความท้าวค้ำรองฎีกาหลุดเกล้าฯ ถวาย
ซึ่งผู้รองฎีกานั้นหาไร้องฎีกาโดยขอความตามจริงไม่ จำงบนหน้าผู้เจ้า
ด้านฉนวนตบแต่งแนะนำเก็บเอาขอความไม่จริงมาเพิ่มเติมคำร้องฎีกา
ซึ่งมาหลุดเกล้าฯ ถวาย พิจารณาเป็นดั่งนี้ โปรดให้ตั้งพระราชอาญา
แล้ว โทษควรที่จะปลดปล่อยโปรดเกล้าฯ ให้ยกโทษปล่อยไป โทษ

ควรจะไปจำไว้ณคุกก็โปรดให้ไปจำไว้ณคุก อย่าให้ดูเยี่ยงอย่าง
กันต่อไป

(๑. ป.ป.ก. ๔๕)

ประกาศ

เรื่องนามหลวงอินทาทุขราชภูริ

คู่ภักดิ์ คู่ภราช ๑๒๑๕ อภักดิ์ อัจฉริยะ ภัทราปทมาศ ผู้กษัตริย์
การดีคุณดีภูมิอารปริเยทกาทกำหนด พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหา
มหามกุฏราชกุมารมิตเทพยพงศ์องค์าคคีศวรรักษ์ตรีย์ วรดิษยราชนิ
โรดม จาตุรันตบรมมหาจักรพรรดิราชสังกาศ บรมขรรค์มหาราช
ธิราช บรมนารถบพิตรพระเจ้าอยู่หัว ผู้ทรงทศพิธราช
ธรรมอันนคคุณดิษยปรีชาอันมหาประเดิรัฐ เสด็จออกณพระที่นั่ง
อมรินทรวินิจฉัยมโหฬารวิษนิมาน โดยสถานขอตราภิมุข พร้อมพระบรม
วงศานุวงศ์เสนาทูลตของขลุพระบาทม ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารฝ่ายพล
เรือนเผ่าเบองบาทบงกษมาศพร้อมมุดตามลำดับ มีพระบรมราชโอง
การมาพระบรมชรูร์ถึงหนาทดารดีเห็นอเกล้าทวงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ดังเฉพาะพระเจ้าอนงยาเชอ กรมหมื่นนภบาลบริรักษ์ฯ ซึ่ง
หลวงทุขราชภูริ ทเรียกมาแต่ก่อน ๆ นั้นหาชอบกตไม่ ฟังดูเป็นท
ประหนึ่งกระทำทุกซ์ ให้แก่อาณาประชาราษฎร์ให้ ได้ความเดือดร้อน

บัดนี้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ชื่อนานามใหม่ด้วยพระราชหฤทัย
 จะมีไหนกปราชญ์ผู้มีปัญญาวิชาความรู้ภาษามครด้นดั่งกฤตติรของเดียด
 คำหนักเคียงคนโบราณได้เพราะชื่อนั้นไปใเบื่องนำ จึงได้เพิ่มชาน
 นามว่าหุดวงบนเทททุกษราชฎร ฤจะว่าแต่หุดวงบนเทททุกษเท่านั้น
 กพอจะฟังได้ คิงแต่ด้นไปภายหน้า ถ้าแต่เข้าหุดองของขดีพระบาทผู้
 ใหญ่ผู้น้อยกรมใด ๆ จะกราบบังคมทูลพระกรุณา แลจะดงทหุดวง ท
 ชน ทหิมน ททุกษราชฎรประการใด ก็อย่าเหิดว่าแต่ททุกษราชฎรเท่า
 นนเหมือนแต่ก่อนให้กราบบังคมทูลพระกรุณาแลจะดงท ให้เรียกว่า
 หุดวงบนเทททุกษราชฎรตามพระราชบัญญัตินี้ ให้กรมวังหมายประ
 ภาศให้กรมมหาดไทย กรมกตวใหม่ กรมท่า กรมศุดีดี แลจพระราช
 บัญญัตนประกาศให้รู้แจ้งททุกทหุดวงทุกกรมทั้งในกรงนอกกรง แล
 หวังเมืองเอก เท ศรี จัตุรา บัดนี้ได้นายเหนอหึงปดงอยวให้ชาติได้
 ตามวับดัง

(๑.ป.ป.๓.๕๖)

ประกาศ

ว่าด้วยเรื่องพองหาปราชิก

(ลัดมาเจาณนาธรับตั้ง ปัดตเบญจศก จุลศักราช ๑๒๑๕)

ด้วยพระยาม้าเรอภักดิ์ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรง

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ให้หมายประกาศแก่พระ คัมภีร์
 พรหมณาจารย์เจ้าที่ผู้สถิตของผู้น้อย แลอาณาประชาราษฎร์
 ทั้งปวง ด้วยพระดังซึ่งทุกชนนตเหมือนจะไม่ใคร่ทราบจะให้เป็นประ-
 โยชนชวนชวนา บิดในพระคำสอนแล้วตั้งได้จะหาแต่ถากถักการ
 แแต่กระทำตามกตาง ๆ เป็นต้นว่าไปคบหาหญิงพุดจากน ในตม
 แแต่ต้องคือต้องจนถึงชาวเราคนตงเห็นจะมีอยู่โดยมาก แต่หากว่าไม่
 มีผู้จะฟ้องร้องว่ากล่าวเหมือนเรื่องฮายเดินไป คบหา กับบ่อหนูไปมา
 หากจนจนถึงชาวเราคนตงพระ แแต่มีคนไปฟ้องหา ในกรมพระธรรมการ
 กรมพระธรรมการแต่ตถากรชำระฮายเดินหาเป็นดังไม่ ด้วยเห็นแก่
 ฮายเดิน ครั้นมาภายหลังฮายเดินกับบ่อหนูกลบมาเป็นผัวเมียกันเขา
 ครั้นเองคือฮายเดินมาตามกลบบริบเบเน็จ แต่ตัวฮายเดินนั้นยังไม่
 ใดตัว แแต่พระดังซึ่งอื่น ๆ ก็เห็นจะเป็นเหมือนฮายเดินจะมีอยู่มาก จึง
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ว่า แแต่ฉบับไป ถ้าผู้ใดเห็นว่าพระดังซึ่งรูป
 ใดตัวใดเป็นเช่นฮายเดินนั้นแล้ว ให้เห็นแก่พระคำสอน ฮายเดิน บิดบัง
 อำพรางไว้ ให้มาฟ้องร้องว่ากล่าวในกรมพระธรรมการตามกระ-
 ทรวง ถ้าแต่กรมพระธรรมการเห็นแก่ฝ่ายจำเลย แแต่ผู้เพี้ยนไปให้
 เห็นซ้ำให้ทำเรื่อง รวดรู้ความมา ทุกเกล้าฯ ถวายพระที่นั่งสุทไธสวรรย์
 ปราสาท จะได้ โปรดเกล้าฯ ให้เจ้าที่ผู้สถิตของผู้น้อยพระบาทคนหนึ่งคนใด
 ชำระ ถ้าชำระได้ความเป็นดังก็จะทรงพระกรุณาโปรดพระราชทาน
 รางวัลให้แก่ผู้ ใจที่นั้นโดยสมควร ถ้าผู้ใดที่บ้านใกล้เรือนเคียงแแต่
 ด้เห็นแแต่ผู้บิดบังอำพรางไว้ ไม่มาฟ้องร้องว่ากล่าวก็ด้ จะโปรด
 เกล้าฯ ให้ปรับใหม่ผู้นั้น ถ้าถอศกตนา ๑๒๐๐ ไร่ลงไปให้จ่ายเข้า

เดือนๆ หนึ่ง ถ้าอดศึกษา ๕๐๐ ไร่ จะให้ผู้นั้นเข้าเดือน ๒ เดือน หนึ่ง ถ้าผู้รู้เห็นเป็นใจแต่ช่วยชักต้อนพระให้ผู้หญิง ชักผู้หญิงให้พระ ถ้าชำระแผ่นดิน จะโปรดเกล้าฯ ให้ปรับใหม่ผู้นั้นให้เป็นตะพุ่นหญ้าช้าง ด้วยเดิมขอโทษปราณี

(๑ ป.ป.ก. ๔๘)

ประกาศ

ว่าด้วยเรียกช้อกรมล้อมพระราชวัง

ด้วยพระอินทรเทพศักดิ์ศรีดมท เจ้ากรมพระตำรวจใหญ่ขวา รับพระบรมราชโองการ ได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณา โปรดเกล้าฯ ตั้งว่า เจ้าคลังกรม เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่าย ทหารพลเรือน จะเกี่ยวข้องกิจราชการสิ่งใดสิ่งหนึ่ง จะครบบังคับ ทูลพระกรุณาด้วยไพร่พลองชุมนุมในกรมล้อมวังนั้น ให้กราบบัง คมทูลพระกรุณาว่าพระหัตถวงชุมนุมคนนั้นอยู่ในกรมล้อมพระราชวัง ถัดกราบบังคมทูลพระกรุณาแต่ช้อกรม ก็ให้กราบบังคมทูลพระกรุณา ว่ากรมล้อมพระราชวัง ถ้าเกี่ยวข้องจะต้องกราบบังคมทูลพระกรุณา ในกรมล้อมวัง ในพระบรมมหาราชวัง ในพระบวรราชวังนั้น ให้ กราบบังคมทูลพระกรุณาว่าพระหัตถวงชุมนุม นายหน้าล้อมพระราชวัง อยู่ในพระบรมมหาราชวัง อยู่ในพระบวรราชวังดังนี้ ขอให้กราบ

บังคับทุกพระกรุณาว่าต้องพระบรมมหาราชวัง ถัดต้องพระบวรราช
วังเป็นอันขาดทีเดียว

(๑ ป.ป.ก. ๕๘)

ประกาศ

ว่าด้วยถวายของในงานโกนจุก

(คัดจากหมายรับสั่ง เดือน ๕ แรม ๑๒ ค่ำ ปีฉลู จุลศักราช ๑๒๑๕)

พระยารัชมณฑลเทียบรับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ทุกคืนพระบรมวงศานุวงศ์เป็นเจ้าต่าง
กรมผู้ใหญ่ ได้กณฑ์หม่อมเจ้าในกรมครึ่งโงกโตจกชอง มาทูลเกล้าฯ
ถวาย โปรดเกล้าฯ พระราชทานตอบแทนให้ตามสมควรเป็นเจ้าต่าง
กรมผู้ใหญ่ทุกครั้ง พระบรมวงศานุวงศ์ที่เป็นเจ้าต่างกรมแต่ยังไม่ได้อ
ดงกรมผู้น้อย จะได้กณฑ์หม่อมเจ้าในกรมแต่ในพระบรมวงศานุวงศ์
ยังไม่ได้อดงกรมก็หว่าโตจกชองมาทูลเกล้าฯ ถวายเหมือนเจ้าต่าง กรม
ผู้ใหญ่ไม่เป้นอันมาก จะสำคัญว่าเป็นแต่พระบรมวงศานุวงศ์ผู้น้อย
จะทูลเกล้าฯ ถวายของนั้นไม่ควร จึงทรงพระราชดำริหว่า พระบรม
วงศานุวงศ์ผู้ใหญ่ผู้น้อยก็ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ ชบแต่ยงตาม

๑ ของถวายทุกถ้วในประกาศนี้ หมายศวมของควรวานเครื่องเตือนซึ่งมักให้กันเป็น
ประเพณีงาน ของทรงตอบแทนนั้นหมายความว่าของพระราชทานทำขวัญเด็กที่โกนจุก

สำคัญทุกพระองค์ ตั้งแต่นั้นไปเบื้องหน้า ถ้าพระบรมวงศานุวงศ์ที่เป็น
เจ้าต่างกรมเจ้ายังไม่ได้อดกรมจะได้กันค้ำหม่อมเจ้า ก็ให้จัดของมา
ทูลเกล้าฯ ถวาย จะได้ทรงพระราชทานตอบแทนให้ตามสมควรทุก
พระองค์

อนึ่งข้าราชการทรงพระมหากรุณาธิคุณเป็นเจ้าพระยาแต่พระ-
ยาโกนจุกบุตรหลานครึ่งโต ก็ได้เคยจัดของมาทูลเกล้าฯ ถวายทุกครั้ง
ให้จัดของมาถวายตามเคยเหมือนแต่ก่อน แต่ข้าราชการที่เป็นพระ-
หุดวงแต่เจ้าภาชี ซึ่งตั้งศกรามบนเรือนอยู่ณกรุงเทพฯ จะ โคนจุก
ตั้งท่าบุตรหลานแต่ก่อนนั้น ก็หาได้จัดของมาทูลเกล้าฯ ถวายเหมือน
ข้าราชการผู้ใหญ่ไม่ ตั้งแต่นั้นสืบไปเมื่อหน้า ถ้าพระยา พระ หุดวง
เจ้าภาชี จะ โคนจุกตั้งท่าบุตรหลาน ก็ให้จัดของมาทูลเกล้าฯ ถวาย
จะได้พระราชทานตอบแทน ให้เหมือนข้าราชการที่เลื่อนกันตามควร
แก่ยศคุณนั้น ให้มหาดไทย ถวายหมายให้กราบทูลเจ้าต่างกรม
เจ้ายังไม่ได้อดกรม แต่หมายบอกข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยแต่เจ้าภาชี
ซึ่งชนกรรมทาศตั้งต้นค่าคงมหาตมปดไพร่จงทศ

(๑ ป.ป.ก. ๕๘)

ประกาศ

เรื่องให้ สักพระตั้งขั้วมณเฑียรที่ชัยบุรี
(ณวันเสาร์ เดือน ๖ ขึ้น ๙ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๖)

กฎประกาศแก่พระราชาคณะ พระครูธนา พระเปรียญ ในคณะ

กตาง คณะเหนือ คณะใต้ ทุกๆ พระอารามหลวงจงทั่ว ด้วยณวัน
 เดือน ๕ แรม ๑๒ ค่ำ ปีมดุมเบญจศก สมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์เข้าไป
 ถวายพระธรรมเทศนาที่ตำหนักสมเด็จพระนางเจ้า มีพระบรมราชโอง
 การดำรัสตั้งสมเด็จพระพุทธโฆษาจารย์ ให้มาทูลพระเจ้าบรมวงศ์เธอ
 กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส ศรีสุคติขัยวงศ์ ว่า บัดนี้คดีลัก
 ษัตริย์พระดังสมเด็จพระยามว่าดุษณี ไปรต.๑ จะให้พระราชอาณา
 อารามตั้งตัวภิกษุที่ดุษณีแก่กรมพระธรรมการ ถ้าภิกษุสามเณรวัด
 ไตดุษณีเจ้าอารามส่งควมได้ ให้ถวาทลบหนักหนีหายไป จะ
 ไปรต.๑ ให้หนักคดีคิดตามเอาตัว ถ้าใดตัวแต่จะจะให้พระราช
 คณะในพระอารามนั้น เดียดินบนให้แก่คดีผู้จับนั้น อนึ่งซึ่ง
 บัญชีสำมะโนครัวซึ่งยังไม่ไต่ถึงนั้น ให้เร่งตั้งเดียดินวันเดือน ๗ ป
 มดุมเบญจศก

จึงมรบัดพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมานุชิตชิโนรส
 ศรีสุคติขัยวงศ์จึงว่า ให้พระราชคณะทั้งปวงผู้เป็นเจ้าอารามตั้ง
 ถานานุกรม ตั้งเจ้าคณะ ให้ตรวจจตรวดแลพระดังสมเด็จพระในอาราม
 ของตอ ว่ามีดุษณีกันชนกชนสูราเงินเบย ถ้อยหาหรมได้ให้ลัก
 เดียดินเดียด อนึ่งห้ามอย่าให้คบหาภิกษุ สามเณร ที่เที่ยวเตร็จเตร
 ห้ามอารามไม่ แลคดีลักขืนไซ้ญาติมาหลบนอนทกฏ คงแต่คนหนึ่ง
 สองคนบนอนขาด ถ้าภิกษุสามเณรคดีลัก ทกระทำผิดดังกล่าวมาน
 มาอาศัยหลบนอนอยู่ในกุฏิใด มีผู้ชั่งถึงว่าอยู่กุฏิไหน ถ้าใดตัวผู้น
 ไปไต่ถามไต่ควมจริงว่าอยู่กุฏิไหน ก็ให้เจ้าของกุฏินั้นเดียดินบนให้
 แก่คดีผู้ลักตามมากน้อย แม้นมีภิกษุสามเณรคนร้ายที่กระทำควมผิด

อินต๊ะ จะถวายพระพรในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะต้องออกนามพระที่นั่งนพประดิษฐ์ให้ถวายพระพรว่าพระที่นั่งนพประดิษฐ์ อย่าถวายพระพรว่า พุทธประดิษฐ์ ดังแต่ไปให้พระราชกณะ พระครู ดานา เปรียญ อินต๊ะ เรียกนามพระที่นั่งนพประดิษฐ์ว่า พระที่นั่ง ดุสิตประดิษฐ์ ให้เรียกนามพระที่นั่งนพประดิษฐ์ว่า พระที่นั่ง นพประดิษฐ์ตามรับสั่ง อย่าให้พระราชกณะ พระครู ดานา เปรียญ อินต๊ะถวายพระพรเรียกให้ผิดพระราชบัญญัติไปได้ เป็นอันขาด ถ้า ถวายพระพรเรียกให้ผิดนามไปแล้วจะมีโทษกับพระราชกณะ ดานา- นุกรม เปรียญ อินต๊ะ ผู้นั้น

หมายมาณวันพุธ เดือน ๖ แรม ๑๒ ค่ำ ปีฉลูเบญจศก

(ปฏิทินระ ๑ ปี.ป.ก. ๑๑)

ประกาศ

ให้ทำบาญชีพระสงฆ์ตามเนร

ที่เป็นช่างทองและช่างอื่น ๆ ชนทุกเหล่า ๆ ถวาย

(ณวันศุกร์ เดือน ๗ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีฉลู พ.ศ. ๒๓๙๖)

ด้วยพระบรมมหาราชวังวัดวิมลรัตนารูปเคารพ จวงวงกรมพระ-
บรมมหาราชวังรับพระบรมราชโองการได้เกล้า ๆ ทรงพระกรุณาโปรด

เกิดมาตั้งมา พระตั้งซ ซึ่งเปนพระราชคณะ พระครุ ถานา เปரியญ
 เจ้าอธิการพระอนจร แด่ดำเนนรเปரியญ อนจร ที่อยู่ในพระอาราม
 หลวง แลวัดบางซนกับพระอารามหลวงกรุงเทพ ฯ กับเมืองนครเขื่อน-
 ขันธ์ เมืองสมุทรปราการ เมืองสาครบุรี เมืองนครไชยศรี เมือง
 ประทุมธานี กรังเกา แด่เมืองซนแขวงกรุงเก่า เปนเมืองใกล้
 กรุงเทพ ฯ จะมีพระตั้งซ ดำเนนร ซึ่งเป็นช่างทำทของรูปพรรณต่าง ๆ
 แด่ช่างเงิน ช่างหุงทอง ช่างตีเหล็ก เปนนกเดาง เด่นแระ แปรชาติ
 ปรีดก ไทยที่ดัดมเตาคนาวอนหนักดี มอญมากน้อยเท่าใดจะทรงทราบ
 ให้พระครุทกษณภณีสร์ พระครุอัครคณารักษ พระครุอมรวชิไชยเจ้า
 คณะใหญ่วัดพระเชตุพน มีตชตประกาศไปทุกพระอารามในกรุงเทพ ฯ
 แด่เมืองซน ซึ่งมีรายชื่อในบัญชี พระราชาคณะ พระครุ พระถานา
 พระเปரியญ เจ้าอธิการ พระตั้งซอนจร ดำเนนรเปரியญ อนจร
 ซึ่งเป็นช่างทำทของรูปพรรณต่าง ๆ แด่เป็นช่างเงิน ช่างหุงทอง ช่าง
 ตีเหล็ก มีเตาดับไม้เตาดับ แด่มเตาดับเด่นแระ แปรชาติ ปรีดก ต้ม
 นาวอน มาตั้งเจ้าพนักงานจรบถึงจงเจอยตตอช ให้จดวัดสำอายุ ดังกต
 เจ้านาย กับว่าดีกแต่ด้วยไม่ได้ดี ทั้งนายประกันผู้บอกด้วยให้แนอน
 จงทุกกรม กำหนดให้เข้าบัญชีมายัน พระอารามหลวงนั้นกำหนด
 เขามาตั้งให้เสร็จแต่ในวันเดือน ๘ ชน ๑๕ คำ มีฉดเบญจศก วัด
 บางซนกับพระอารามหลวง ดังบัญชีให้เสร็จในวันเดือน ๘ แรม
 ๑๕ คำกับฉดเบญจศก ถ้าหัวเมืองนั้นให้ส่งบัญชีแด่เสร็จที่สุด เพียง
 ๑๕ คำกับฉดเบญจศก ปฐมาตมปีฉดเบญจศกให้จงได้ จะได้ทำ
 บัญชีรายชื่อชกรวมบังคมทูลพระกรุณาให้ทราบใต้ฝ่าตองได้ ถ้า

จะทรงสร้างรูปพระปฏิมากรฤๅพระเจดีย์เป็นเครื่องทองคำ แดงของที่เป็นพระราชกุศลต่าง ๆ เมื่อใด ก็จะได้ นิมิตรพระดังซึ่งตามเนรทเป็นช่างทองมาช่วยทำฉลองพระเศวตพระคณกับพวกช่างทองหลวงให้แล้ว โดยเร็วทันพระราชประสงค์ เหมือนอย่างพระดังซึ่งตามเนรทเป็นช่างเขียนช่างปั้นนั้นแล้ว แต่ก่อนๆ มากี่เคยนิมนตรมาช่วยช่างหลวงเขียน—ปั้น—พระอุโบสถ—วิหารแล้วมาเป็นหลายพระอารามหลวง จนบางผู้ร้ายชื่อพระดังซึ่งปรากฏมาเท่าทุกวันนี้ในบัดนี้ พระดังซึ่งตามเนรทเป็นช่างทองนั้น ก็จะได้ มีบาปชัร้ายชื่อต่างดัดแต่งถึงกุดเจ้านายให้แน่นนอนไว้ในกรมพระธรรมการให้เหมือนกัน อนึ่งหมายฉบับใหญ่ที่พระเจ้าให้เดี่ยยนั้น เจ้าพนักงานเวียงเสวีจแล้ว จะให้หน้าขมทุกเกล้าถวายเมื่อใด จะโปรดเกล้าฯ ประการใด จึงจะได้เอาคำประกาศความหมายมาให้ทราบต่อครั้งหลัง อย่าให้ขาดได้คำมรณดี

หมายมาณวันศุกร์ เดือน ๗ ขึ้น ๖ ค่ำ ปีมดุมเบญจศก
(ปฏิทินระ ๑ ป. ๒. ๓. ๔.)

ประกาศ

ให้พระดังซึ่งข้าพระแก้วมรกตในเดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ
(ณวันเสาร์ เดือน ๘ แรม ๓ ค่ำ ปีมดุม พ.ศ. ๒๓๙๖)

ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า พระแก้วมรกต

วัดพระศรีรัตนศาสดาราม เป็นของแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก แล้วเป็นทนต์อดักการบูชาแก่พระมหากษัตริราชเจ้าทุกๆ พระองค์มา หนึ่งในพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังมีพระชนม์อยู่ก็ได้ตรัสประกาศอยู่เนืองๆ ว่า พระพุทธปฏิมากรแก้วมรกตของคณ ก็เป็นพระดังขเหมือนอย่างด้ามฏทุกอัน ก็คงจะได้เป็นสมเด็จพระดังพระราชเป็นแท้ อนึ่งสมเด็จพระดังพระราช สมเด็จพระพันต้นแต่พระราชาคณะผู้ใหญ่ทุกๆ รูปนั้น ครั้นถึงเทศกาลเข้าพรรษาแล้ว ก็ยอมมีพระราชาคณะ ถานานุกรม เปรี๊ยะ อนุจร เป็นผู้น้อยมาทำสักการบูชาด้วยรูปเทียนดอกไม้ต่างๆ แต่พระแก้วมรกตนั้นเป็นของวิเศษประเสริฐอยู่ในโลก ครั้นถึงเทศกาลเข้าพรรษาก็ไม่มีพระราชาคณะ ถานานุกรม เปรี๊ยะ อนุจร รูปใดรูปหนึ่งมาทำสักการบูชา มีแต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระองค์เดียวเท่านั้นที่ได้ตั้งจุดธูปสักการบูชา อนึ่งเมื่อวันเดือน ๘ แรม ค่ำ ๓ อุดรดำดมนั้นเป็นวันเข้าพรรษา พระราชาคณะ ถานานุกรม เปรี๊ยะ อนุจร ทุกๆ พระอราม ก็ยอมมาเอาขูปเทียนดอกไม้ ไปทำสักการบูชา พระพุทธรูปในพระอุโบสถทั่วคชของทั่วทุกๆ พระอราม แต่พระแก้วมรกตนั้นไม่มีใครมาบูชาเลย ถึงวันเดือน ๘ แรม ๘ ค่ำนั้น อุดรดำดมนั้นมีพระราชาคณะ ถานานุกรม เปรี๊ยะ อนุจร มา

ตั้งพระศรีรัตนคณิศร์ พระศรีอัครคณารักษ์ พระศรีอมรวิไชย มาถึงสมเด็จพระราชาคณะ พระราชาคณะ ถานานุกรม เปรี๊ยะ อนุจร ทงปวงจงทราบ

ด้วยมีรับสั่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมสมเด็จพระปรมาธิบดีฯ โนรัส

ศรีสุทศขัตติยวงศ์ตั้งว่า ณวันเดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ อุตฺราธาม เพน
แล้ว ให้สมเด็จพระราชาคณะ ถานานุกรม เปรียญ อนุจร หาอุป
เทียบดอกไม้ต่าง ๆ เข้าไปนมัสการพระแก้วมรกตในวัดพระศรีรัตน-
ศาสดาราม อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ดิถีมาณวันเสาร์ เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ อุตฺราธาม ด้วยสมเด็จพระ
พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวด้วย

(ปฏิทินกะ . ป. ป. ก. ๑๔)

ประกาศ

เรื่องภิกษุสามเณรรักใคร่ผู้หญิงจนถึงเป็นปาราชิก
ให้มาดกะโทษ จะยกโทษให้

(ณวันเสาร์ เดือน ๑๒ แรม ๕ ค่ำ ปีฉลู พ.ศ. ๒๓๘๖)

ด้วยพระบรมมหาราชวังคดีศรีวิสุทธิทนต์นโรประการ จางวางกรมพระ-
บรมมหาราชวัง รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรด
เกล้าฯ ตั้งว่า พระราชาคณะ พระครู ถานานุกรม เปรียญ เจ้า-
อธิการ อนุจร แด่ตามเนวรูปใด ๆ ซึ่งรักใคร่ชอบใจสตรีภิกษุใด
ปรารถนาจะหาเตรียมใจเป็นภรรยาเมื่อตั้ง ให้ผู้ใดผู้หนึ่งเป็นดื้อไป
พูดจาเกี้ยวแพะโตมตรีกาพผู้หนึ่ง แต่ให้หนึ่งดื้อเพลงยาวกาพย์ โคลง

แต่จดหมายข้อความที่รักใคร่บอกไปถึงสตรีที่รักใคร่ ปราถนาจะต้อง
 การได้เป็นภรรยา แต่ได้พุดจากบัตริ์ในทตบที่แจ้ง ในการพุดเกย
 ทางซุกกันคำบดใด ๆ จนถึงเป็นปราชิก แต่ได้พุดจาซักสี่สตรีให้รัก
 ใคร่เป็นซุกกับพระดังซัดามเนรรูปใด ๆ แต่ซักสี่อนำชาวดารถ้อยคำ
 พระดังซัดามเนรรูปใดให้รักใคร่เป็นซุกกับสตรีคนใดคนหนึ่งก็ดี แกร
 ว่าพระดังซัดามเนรรูปใดเป็นซุกกับสตรีคนใด พุดกับสตรีในทตบที่แจ้ง
 จนถึงเป็นปราชิก ความอย่างกล่าวมาแต่ฉนี้ ก็ให้พระดังซัดามเนร
 รูปนั้นมาให้การดูโทษต่อกรรมพระธรรมการ แต่ในเดือน ๓๒ จนถึง
 เดือน ๕ บัดเบญจศก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ จะยกโทษโปรด
 พระราชทานให้กับบุ ทมาถูโทษนั้น อนึ่งพระดังซัดามเนร ซึ่งประ
 พุคตอณาจารย์ทจริตอย่างกล่าวมานั้น ไม่มาถูโทษบอกความซัดามก
 ของตัวต่อกรรมพระธรรมการแล้ว แต่มีบุษตรีผู้ใดผู้หนึ่งมาให้
 การดูโทษต่อกรรมพระธรรมการว่า พระดังซัดามเนรรูปนั้น พระ
 อารามนั้นประพุกตอณาจารย์ทจริตอย่างกล่าวมานั้น พิจารณาเป็นตัย
 จะให้มีโทษกับพระดังซัดามเนรรูปนั้นตามโทษานุโทษจงหนัก ให้
 พระครูทักษิณ พระครูอุตร พระครูอมริวไชย เจ้าคณะใหญ่วัดพระ
 เขตพน หมายประกาศไปให้รู้จงทุก ๆ พระอารามในกรุงเทพ ฯ แด
 นอกกรุง หัวเมืองซึ่งซุกกับกรุงเทพ ฯ อย่าให้ขาดได้ตามวิธีดัง
 หมายมาฉนี้เดีว เดือน ๓๒ แรม ๕ ค่ำ บัดเบญจศก ศัก

ราช ๑๒๑๕

(ปริวรรต ๑ ป. ป. ก. ๑๖)

ประกาศ

ห้ามไม่ให้เอาแงงไม้ ไม้, จาก,

มาทำเป็นพระเพ็งในพระอารามหลวง

(ณวันศุกร์ เดือน ๕ ขึ้น ๑๕ ค่ำ ปีฉลู พ.ศ. ๒๓๙๖)

ด้วยพระยาประสิทธิ์ศักราร รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ
 สั่งว่า ให้พระครุฑกษัตริย์ พระครุฑตร พระครุฑมร ให้มายประกาศ
 ทุกพระอาราม ด้วยในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว
 ทรงพระราชดำริทักขามวิจาศพระราชมารพยดีร่างพระอารามหลวงทุก
 พระอารามทุกมหตจคงดงามชนอวแต่ก่อนเป็นอันมาก ครั้นมาถึง
 แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เด็ดจพระราชดำเนน
 ไปพระอารามใดก็ค ได้ทอดพระเนตรเห็นกฎอาหารทพระดังชอาศรัย
 ยูนันเป็นคักว่าไม่งาม มักพอใจเอาแงงไม้ ไม้ย่าง จากบ้าง มาทำ
 เป็นพระเพ็ง ทำเป็นสลักนหองบ้าง เป็นหอนกน้าง เป็นกนลดาบ้าง
 ครุงรังไม่งาม ชยาคให้ม้เตย ก็เป็นรังพันรังไฟ ไม่งามบ้านงามเมือง
 แทนสืบไปเมื่อหน้า จึงโปรดเกล้าฯ ให้มหาดเตอไปเทียบลอดคุด ถ้า
 กฎิโคของพระราชคณะกคิ ถานานุกรมกคิ แดพระดังชอนดับกคิ
 ทำรุงรังอยุดังถ่าวมาจะเขากนบียการกของเจ้าคณะเจ้าอาราม มา
 ทำโทษหลวงตามโทษานุโทษ ถ้าไม่ชอบใจจะให้งามคคิแปดงเดี่ย

ใหม่ให้ทำด้วยอิฐ ไม้ บูน ตามใจ แต่อย่าให้ทำรกเรียวยาว
 เหมือนอย่างกล่าวมาแต่ฉนั้น จะได้เจริญพระราชศรัทธา
 หมายมาณวันศุกร์ เดือน ๕ ค่ำ ปีมดุมเบญจศก
 (ปริกษณะ ๑ ป.ป.ก.๑๘)

ประกาศ

ห้ามไม่ให้ สักต้อและชวนภิกษุสามเณรประพฤติอนาจาร
 (ปีนักษัตร พ.ศ. ๒๓๓๖)

ด้วยเจ้าพระยาธรรมาธิกรณ์ เสด็จมาด้วยใหญ่ในกรมวัง รับพระ
 บรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้
 หมายประกาศให้กรมเมืองนายอำเภอกำนันพันนายบ้าน เข้าวังแก้
 อาณาประชาราษฎร์ให้รู้ทั่วกันว่า ตั้งแต่นั้นต่อไปเมื่อนายอำเภอผู้
 ใดไปมาคบค้ากับพระสงฆ์แล้วแต่คิดจะให้พระสงฆ์ออกมาอยู่กับ
 เป็นเมียกัน ถึงจะยังไม่ได้เป็นบวราชิกแต่พระสงฆ์บวชชยักต เป็นแต่
 คิดพินกันก่อนแล้ว จึงตั้งออกมาเป็นผัวเป็นเมียกันต่อภายหลังนแต่
 หนึ่งผู้ใดเป็นแม่สื่อได้นำเอาหนังสือเพลงยาวกาพย์ โคตงสิ่งของ
 ที่ การเขาจะทำบุญให้ทานกับถอยค่าเป็นเชิงเกี้ยวข้างพระไปให้กับผู้
 หญิงไปบอกลกับผู้หญิง เขาว่าผู้หญิงไปให้ตรงพระก็ดี ชูเห็นเป็นใจ

ด้วยกันตั้ง ถ้ามีผู้ใดมาร้องฟ้อง ฤๅเกิดความด้วยประการใด ๆ ก็
จะเอาโทษแก่ผู้นั้นเป็นตระพินทุญาข้างเหมือนเป็นปราชิกกับพระนั้น
ถ้าเป็นแต่รู้เห็นได้ ช่วยในการสอดส่อง ไม่เอาความมาร้องฟ้องว่า
กล่าว ด้วยคิดเห็นว่าชาววังสุดซ่งพราหมณ์ เป็นคนใจบุญนอกทาง
ตั้ง จะปรับผู้นั้นตามโทษละเมิดตาหนึ่ง เขาเป็นพินัยไปจำหน่ายทำ
พระอารามหลวง

อนึ่งพระสังฆ ได้บ่อนถั่วบ่อนไปแจกการพนันต่าง ๆ ถ้าผู้ใดไปเล่น
กับพระภิกษุ หรือใครเขาถูกไปฝากเป็นศิษย์วัดใด พระไร ให้คนเหล่านี้
ตามผิดแต่ถั่วถั่วหรือใด ๆ ก็ จะปรับโทษเขาตามความแผ่นดินเมือง
แก่ศิษย์วัดทุกผู้ทุกไปคบกับพระด้วย จึงทรงพระราชดำริเห็นว่าแต่
ก่อนมากจะมีคนไปคบกับพระอยู่ตั้งมาก จึงทรงพระมหากรุณา
โปรดเกล้าฯ สั่งให้ประกาศว่า ผู้ใดไปคบกับมีความตั้งใด ๆ อยู่ตั้ง
ให้มาดะโทษเสียต่อกรมธรรมการในเดือนอ้าย บิดบุญเจก
จะ โปรดเกล้าฯ มิให้เอาโทษกับผู้นั้น

อนึ่งห้ามมิให้ ผู้ใดมีนาคพระไปเทศน์ ไปวัดใดใดก็ดี แต่ให้พระ
ภิกษุเหล่านี้ ถิ่นเขาคำกดี อนึ่งเงินไทยผู้ใดห้ามมิให้ขายหม้ายเหล้า
ให้พระภิกษุ โรงทวารของตักดี แต่ได้บ่อนถั่วบ่อนไปกดี แจกการ
พนันต่าง ๆ ห้ามมิให้คบให้พระสังฆ ไปเล่นในบ้านเรือนในโรงบ่อน
ของตักดี อนึ่งผู้ใดมีตักเป็นเจ้าของงานกดี ฤๅเป็นเจ้าของตักกดี
แต่มีพระสังฆเข้าไปตักกรในบ้านของตักใด โรงตกร ให้จับเอาพระมา
ตั้งกรมธรรมการ ถ้ามีจับเอามาตั้งอย่างพระราชบัญญัติตั้งประกาศ
ไว้ นี้ จะปรับโทษกับผู้นั้นตามโทษละเมิดตาหนึ่งตามศักดิ์คน เขาเป็น

ดินใหม่ให้กับผู้บาง ให้กับผู้บาง เหตุอันจะเอาเป็นพินัย
หลวงจำหน่ายให้ทำพระอารามหลวง ด้วยว่าพระดังสถาปนาจารย์คัง
ให้เสียมเสียดพระเกียรติยศต่อบ้านต่อเมือง อยกับนาๆ ประเทศ แต่ผู้
ที่หลวงพระราชบัญญัติตั้งนี้ เป็นคนใจบุญออกทางตามใจพระดังไม่
มาว่ากล่าวร้องฟ้องหนหาชอบไม่ จึงให้รับผู้ให้เสียดินพินัยจำ
หน่ายให้แก่คนผู้หนาท่าพระอารามหลวงก็จะเปนกุศลเป็นอันมาก แดเปน
พระเกียรติยศงามพระนครถาวรนานไปข้างหน้า และนาๆ ประเทศจะ
มิได้หมิ่นประมาทได้ตามรับสั่ง

หมวยมาณวัน ๑๒ คำ บัณฑิตเบญจศักดิ์

(ปริชณะ • ป.ป.อ.๑๑)

ประกาศ

เรื่อง ให้คงพระดัง ทถวายนำสังกรานท์

ในปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๕ ไว้ อีกครั้ง ๑

วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๖

ให้พระธรรมการบดี กรมพระธรรมการ หลวงธรรมรักษา กรม
สังการีย์ เสด็จประกาศพระกระแด้พระวราชดำรินี้ไปถวายพระ
ราชาคณะผู้ใหญ่ผู้น้อย ในกรุงแแต่หัวเมือง ให้ทราบเสียดทุกองค์แต่
ในวันก่อนวันสังกรานคันน ๆ

๑ ด้วยพระราชวรวงศ์เชื้อ กรมหมื่นอนุกรมวิธานราชที่ รับพระบรม
 ราชโองการได้เกล้าได้กระหม่อม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรด
 กระหม่อมตั้งว่า พระราชพิธีตั้งกรานต์ นกมีดืบมาแต่โบราณ พระ
 มหาษัตราธิราชเจ้าทรงบำเพ็ญ พระราชกตัญญูในวัน ตั้งกรานต์นั้น ก
 ต่างๆ ก็นหาเหมือนกันไม่ เมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธ
 ยอดฟ้าจุฬาโลภ แต่ครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภา
 ดย นั้นถนัดเทศักถนัดตั้งกรานต์ ก็หาได้ นมมนต์พระราชกณะให้ตั้ง
 น้ำถวายใครครบเท่าพระชนษาไม่ เดอกถวายใครตั้งหน้าตามขอบพระ
 ทย์แต่พระราชกณะที่เคยทรงนมก้อ มากบ้าง น้อยบ้างห้ามกำหนดไม่
 ครันมาเมื่อแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวนั้น เมื่อได้
 เสด็จถวญราชสมบัติขึ้นใหม่ ก็ยังทรงประพฤติกตัญญูเหมือนอย่าง
 พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระของกันนี้ คือถวายบัตถวงมา
 แดง จึงโปรดให้ นมมนต์พระราชกณะที่มีอายุมากถวายพระชนษาทั้ง
 เจ้าพระที่เป็นพระบรมวงศานุวงศ์มาทรงถวายใครแสดงหน้าให้เท่ากับ
 พระชนษาแล้ว แต่ทว่าชนบดะของก ักค้อมมา จนพระรชชกณะแลพระ
 ครุทมีอายุมากกว่าพระชนษานนหาครบกับพระชนษาไม่ จึงทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ นมมนต์พระราชกณะที่มี อายุ น้อย
 กว่าพระชนษา เดอกแต่ทมนคณวณินมาเพิ่มเข้าให้เท่ากับพระชนษา
 ทวชนทุกปีเดิมช จนถึงบจจโทษักจำนจนพระตั้งช ถึง ๖๕ วัปี ครันณ
 วันเดือน ๕ ขึ้นค่ำ ๑ มีกฤษีศรีศก เป็นวันตั้งวรรคตก่อนหน้าตั้งกรานต์
 ชย ๗ วันนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวเสด็จขึ้นด้วยเรือ
 ราชการเล่นคืนอยู่ ชิงหาให้เสด็จถวญราชสมบัติบรมราชาภิเศกไม่

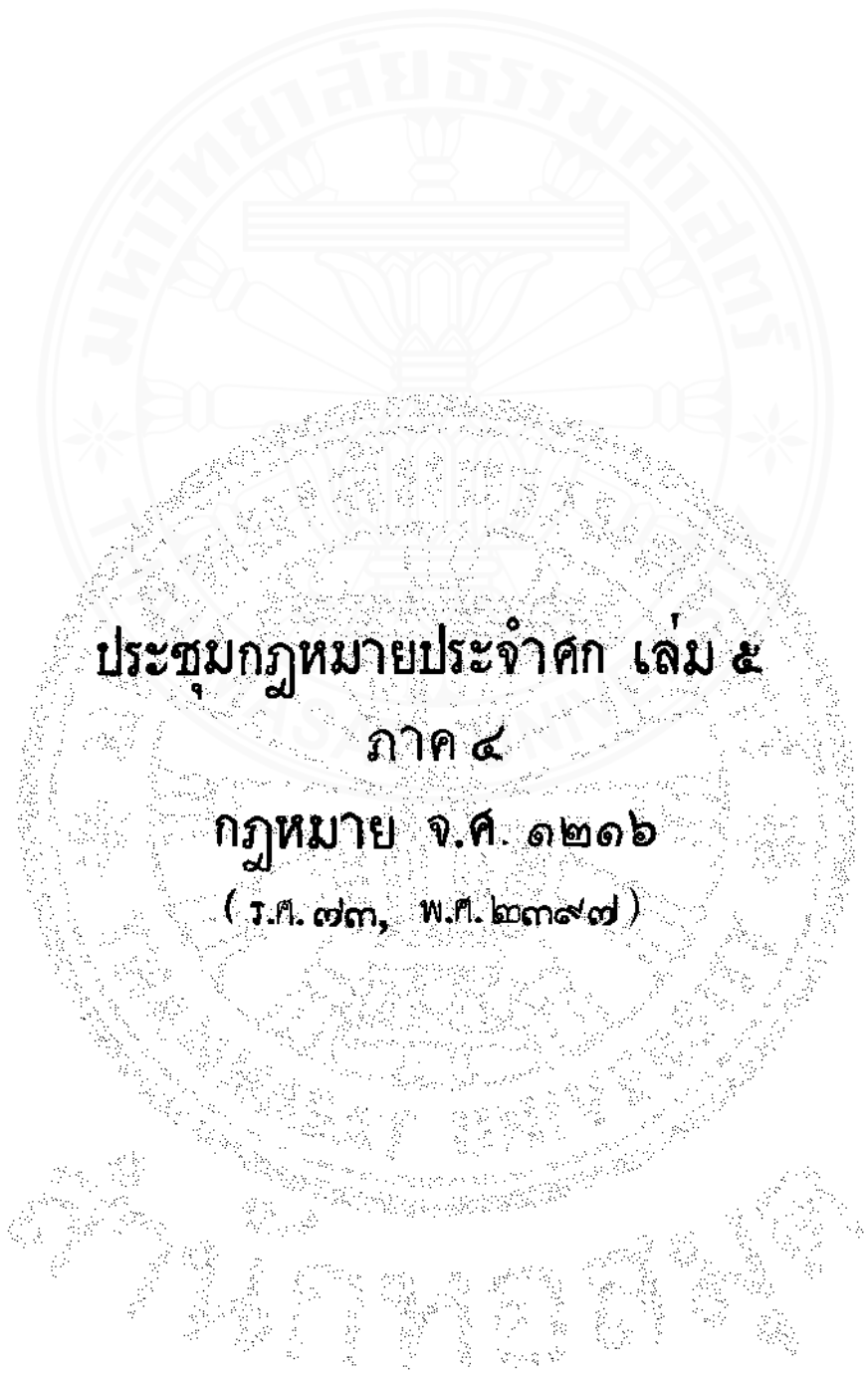

กรานต์ จะนิมนต์พระราชคณะมากถวายไตรสังฆาน้ำแค่ ๕ รูป พอ
 ครบกับพระชันษา จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เลือกคัดพระ
 ราชาคณะที่มีอายุมากกว่าพระชันษา กับทวงเจ้าพระทเป็นพระบรม
 วงศ์วงศ์ ทมพระชันษามากกว่าพระชันษา แลน้อยกว่าพระชันษา
 ก็มี ไต่จำนวนพระมากกว่า ๕ รูปไป ก็จะต้องชกถอนเสียบ้าง ทรง
 พระราชวิตกไปว่า พระวราชาคณะที่มีอายุมากเคยได้ ไตรสังฆาน้ำมา
 แด่ก่อนก็จะมีความน้อยใจนึกเห็นไปดวง ๆ กัน จึงมีพระบรมราชโอง
 การโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตั้งว่า พระราชาคณะที่มีอายุมากกว่า
 พระชันษานั้น ยังหาได้รับไตรสังฆาน้ำนั้นไม่ก็มี แต่พระราชาคณะ
 ที่เคยได้ ไตรสังฆาน้ำมาแต่ก่อนแล้ว แลนั้นจะหาได้ไม่ก็มี โปรดอยู่
 ว่าก็ควรจะบอกขณบระของคณน้อยอย่างหนึ่ง ยังอีกอย่างหนึ่งนั้นจะให้ผลดี
 เปลี่ยนเวียนกันเขารับไตรสังฆาน้ำทุกปี ให้ครบพระราชาคณะที่มีอายุ
 มากกว่าพระชันษานั้นทุกปี อนึ่งพระราชาคณะที่มีอายุมากเคยได้
 ไตรสังฆาน้ำมาแต่ก่อนแต่อาจอยู่ใหม่ไม่มารับไตรได้ ให้ยกไว้ ก่อน
 ต่อเมื่อไรหายป่วยจะเขารับไตรได้ จึงจะบอกขณใหม่ขึ้น ๆ ต่อไป
 กับพระราชาคณะที่มีอายุน้อยกว่าพระชันษา ได้ทรงจัดให้เขารับไตร
 สังฆาน้ำใหม่ใหม่หนึ่งสองปีนั้น มีนีกอนเสียจากไตรสังฆาน้ำให้ ไป
 ถวายสงกรานต์วันดี ทวงพระราชาดำริเห็นว่าพระราชาคณะนั้น ๆ จะ
 ได้มาพบแต่ผวอไปองค์หนึ่งหลาย ๆ สำหรับ บางองค์ก็จะชอบใจคิดว่า
 ได้ ไตรสังฆาน้ำเสียอีก อนึ่งไตรสังฆาน้ำสงกรานต์นี้ จะถือเอาเป็น
 ขรรณเนียมเสมอเหมือนหนึ่งไตรบั้นนี้ไม่ได้ พระราชาคณะที่ได้ ไตร
 สังฆาน้ำใหม่ผดถนแล้ว แต่ต่อไปนั้นกคงจะต้องผลัดเปลี่ยนออกเสีย
 ให้องค์ที่ยังไม่ได้ รับไตรเขารับ ไตรสังฆาน้ำเวียนกันไป ให้พระ

ราชอาณาจักรสยามมากได้ทูลถว้กัน การข้างหน้า จะทรง ตั้งต่อไป
 เกิดข้อว่าพระราชคณะที่ไม่ทราบพระกระแด้พระราชดำริห์ก็คิดไป
 ต่าง ๆ จึงทรง พระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เรียกเป็น
 คำเผด็จให้กรมพระชวรมการ กรมสังฆการีมีมาเผด็จประกาศกับ
 พระราชคณะทั้ง บวงให้ทราบตามพระกระแด้ ซึ่งทรง พระราชดำริห์
 ไว้ดังทุก ๆ พระองค์

คำประกาศมาณวันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำ ปีฉลู ยังอยู่
 ในจิตดวงศกฯ

(ป.ศ.น. ๑๘)

ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๕

ภาค ๔

กฎหมาย จ.ศ. ๑๒๑๖

(ร.ศ. ๗๓, พ.ศ. ๒๓๓๗)

ประกาศ

ทรงตีเตียนคน & จำพวก

(๑๑ ป.ป.ก. ๒๕) ประกาศไม่ทรงตีเตียนคนจำพวก)

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศพระราชดำริที่ถึงเขปมาให้ท่าน
ทั้งปวงทราบพระราชอัชฌาไธย ว่าไม่ทรงตีเตียนคน & จำพวกที่จะว่า
ข้างต้น แต่ไม่โปรดคนจำพวกหนึ่งที่จะว่าข้างปลาย และอธิบายโดย
พิศดารให้ท่านทั้งปวงทราบเดาเถิด

- ๑ คนที่มอปนียดเป็นไปตามอุปนียดของตน ก็ทรงเห็นชอบด้วย
- ๒ คนที่ตาดำคานาแล้ว ประพฤติสมควรแก่คานาตามได้ตาม
ตามทตามทวง ก็ทรงเห็นชอบด้วย
- ๓ คนที่ทวารคานาน้อย ฝากคางทงไปโนนบางนบางพอดสมควร ก็
ทรงเห็นชอบด้วย
- ๔ คนที่มอปลอทุกขแล้ว เป็นตามดำรัสทุกขของตน ก็ทรงเห็น
ชอบด้วย

แต่คนที่มีดำรัสแล้วคิดไปอย่างไร มาไม่นั่งแต่เดินในที่ในทาง
อันควรเถิด มรทำแต่ประพฤติให้เหลว ให้ประหลาดเป็นที่จะให้คน
อื่นรู้เห็นแล้วคิดไปต่าง ๆ ก่อเหตุให้เป็นโทษนของข้างโนนข้างนี้
นั้น ตัดจะทรงซึ่งไม่โปรดไม่ชอบพระฤทัยเลย คนเช่นนี้เป็นแต่มด
ได้ชื่อเทยมี่ว่าคานาให้ดำราย ขอเสียอย่าให้ผู้ภักดีขอราชการเขามา
ยกมาขอให้เปลืองเบียดเปลวๆ ถ้าได้ราชการแผ่นดินจึงเอา เทียม
ประกาศมาณฉินพฤห์ เตือนฮาย ขนด้ามคำ บิขานฉศก

ประกาศ

ทรงพระราชปฏิญาณ

อนุญาตข้าราชการฝ่ายในทูลลาออกนอกราชการ

(๑ ป.ป.ก. ๒๕) ประกาศทรงอนุญาตให้ข้าราชการฝ่ายในทูลลาออก)

มีพระบรมราชโองการ ในพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ประกาศปฏิญาณไว้เป็นความดีด้วยความจริงแก่เจ้าจอมอยู่ทรงชนในชนกต่าง ชนนอก ทั้งปวง เว้นแต่เจ้าจอมมารดาในพระเจ้าตากเธอ แต่หม่อมพนักงวนทุกตำแหน่ง แต่เจ้าจอมเอ้าแก่แต่ท่านเอ้าแก่ แต่นางรับารอทั้งปวงทุกคน ด้วยบัณฑิตทรงหวังแทนท่านผู้ใดคนหนึ่งไว้ในราชการด้วยการข่มเหงกักขังตอก ทรงพระมหากรุณาชุบเลี้ยงความดีมีคุณแต่เห็นแก่ตระกูลแต่ความชอบของท่านทั้งปวง จึงทรงพระกรุณาชุบเลี้ยง พระราชทานเบี้ยหวัดค่าบิ แต่เครื่องยศบรรดาศักดิ์โดยสมควร บิดนันทนทั้งปวงกทวารชกรมานานแล้ว ใคร ๆ ไม่กล้าจะใคร่กราบถวายบังคมลาออกนอกราชการ ไปอยู่วังเจ้าบ้านขุนนางบ้านบิดามารดา จะมีตักมีฉ้อให้ส่วยประการใดก็อย่าให้กลัวความผิดเลย ให้กราบทูลถวายบังคมลาโดยตรงแล้ว ถวายเครื่องยศคนเดียแล้วก็จะโปรดให้ ไปตามปราชูนา โดยตักมีไม่กักขังไว้ แต่ไม่ให้มีความผิดแก่ตัวผู้หนึ่งแต่ผู้ จะเป็นผู้นั้นเลย ห้ามแต่อย่าให้เดินถือหาหิ้วแต่ด้วยยังอยู่ในราชการด้วยอบายทางใดทางหนึ่ง ก่อนกราบบังคมทูลพระกรุณาเป็นอันขาดทีเดียว เปนดังนี้จะเดี่ยพระราชกำหนดสำหรับ

แผ่นดินไป เมื่อไปอยู่นอกพระราชวังแล้ว ถ้าเป็นคนมีตระกูลอยู่ ไป
 อยู่กับบิดามารดาญาติพี่น้อง ฤ็าเป็นนางห้ามเจ้านายทรงพระมหา
 กรุณาให้มีบันดาศักดิ์ใหญ่ ๆ ฤ็าเป็นภรรยาข้าราชการที่มีศักดินา
 มาก ก็จะมีพระราชทานเบี้ยหวัดอยู่บ้าง โดยสมควร อนึ่งถ้าเจ้าจอมอยู่
 งานชั้นในเห็นว่พระราชบัญญัติบังคับบัญชาทุกชั้นนัก จะถวายบังคมลา
 ออกนอกราชการก็อดสู อยู่นั้นไม่ได้บ้าย จะขอรับพระราชทาน
 โฉนดเกษียณออกมาเป็น ชั้นกลาง ชั้นนอก แลพนักงานทั่วราชการ
 ดั่งของพระเดชพระคุณตามอย่าง แลบังคับเจ้าจอมอยู่งานชั้นกลาง
 ชั้นนอก แลพนักงานแผนางบำเรอก็ตามแต่จะชอบใจ แต่ให้กราบทูล
 ก่อน อย่าเพ้อทำการประพฤดิเช่นเช่นเกินอย่างเจ้าจอมอยู่งานชั้นใน
 ก่อนกราบทูลขอออกตัว จะทรงพระกรุณาโปรดให้ลดแต่เครื่องยศ
 เบี้ยหวัดดั่งอย่างเจ้าจอมอยู่งานชั้นในเสีย ให้คงได้ตั้งเจ้าจอมอยู่งาน
 ชั้นกลางชั้นนอก แลพนักงานแผนางบำเรอโดยสมควร แต่เจ้าจอม
 มารดาในพระเจ้าดุกเธอ จะโปรดให้ ออกนอกราชการไม่มีแล้วไม่ได้
 จะเสียดพระเกียรติยศพระเจ้าดุกเธอไป เมื่อจะใคร่ออกนอกราชการ
 เพียงจะอยู่กับพระเจ้าดุกเธอไม่มีผิด ก็ทรงพระกรุณาโปรด กระ
 แลพระบรมราชโองการตั้งนี้ ก็ได้มีพระราชดำหริ์คมาหลายครั้งแล้ว
 แต่ตักจะหามีใครเชื่อไม่ ด้วยเข้าใจว่าตรั้คเล่นถึค ประชดกัค การ
 อันนี้เป้นสุจริตดีจริง จึงโปรดเถรว์โปรดกระหม่อม ให้คัมพิ์ประ
 กาศพระราชทานเป้นคำคัมพิ์สัญญาไว้ให้มั่นคง ให้ท่านทั้งปวงเชื่อว่า
 ไม่ทรงหวงแหนกักขังจริง ๆ แลพระราชดำหริ์ค นั้น เป้นความจริง

ความจริง ให้ท่านทั้งปวงรับคำประกาศนี้ไว้เป็นสำคัญ ถ้าการไป
ข้างนามได้เป็นจริงคงน ก็ควรที่ท่านทั้งปวง แต่เทพยตามนุศครหา
ก็เดียน้อยแล้ว

อนึ่งเจ้าจอมมารดาพระองค์ เจ้าในแผ่นดินดวงแก้วมา ถวายมี
พระองค์เจ้าอยู่ก้อย่าให้มัว ถ้าอยากจะมีผัวให้ ได้ ก็ให้มากราบทูล
พระกรุณาว่าตัวขอพระองค์ เจ้าให้ขาดเดี่ยก่อน อย่าให้เรียกว่า
เจ้าจอมมารดาเลย ถ้าพระองค์เจ้ายอมก็ไม่นับถือแล้ว จะโปรด
ให้มีผัวตามดบวย ถ้าไม่ได้กราบทูลพระกรุณาขนมผัว ถ้าผัวเป็น
พระองค์เจ้า ก็จะไม่โปรดคบเบียดเดี่ยกึ่งหนึ่ง ถ้าผัวเป็นหม่อม
เจ้า เป็นข้าราชการมีบรรดาศักดิ์ กต จะยกเบียดเดี่ย แล้วจะให้
เดี่ยพาดับระดับสองค่าง ถ้ามีผัวเป็น ข้าราชการมีบรรดาศักดิ์น้อย
แต่ไพร่จะให้ตั้งพระราชอาญาแล้ว ผัวจะให้ รับราชบาท แล้วเอา
คุดตั้งญาข้าง ตัวหญิงจะให้ตั้งพระราชอาญาจำไว้จนตาย ถ้าพระ
องค์เจ้ายิ่งดำกราบทูลขอจะ พระราชทานให้ ไปอยู่กับพระองค์เจ้า
รับพระราชทานเบียดเดี่ยเหมือนอย่างนางนม ให้เรียกแต่เจ้ามารดา
ไม่ให้ ได้ตำนานเรียกว่าเจ้าจอม อนึ่งบรรดามารดาหม่อมเจ้าในพระ
องค์เจ้าทั้งกรมแล้ว กตยังไม่ได้ตั้งกรมทั้งปวง ซึ่งต้นพระชนม
แล้ว เมื่อหม่อมเจ้ายังมีชีวิตอยู่ ถ้าไม่มีผัวก็ได้รับพระราชทานเบียด
หกค่างบ้าง ยิ่งกว่านั้นบ้าง ถ้ามีผัว ให้เด็กเบียดเดี่ย ให้ผัว
เป็นไพร่มีไซ้เจ้าเดี่ยพาดับระดับค่าง เป็นเบียดเดี่ยแก่หม่อมเจ้า
ไปทุกเดือนกว่าหม่อมเจ้าจะไม่มัว พาดับไร้อายาคิดว่าแรง เพราะ

มิได้เรียกเข้ามาเป็นหลวงแต่สักเพียง พระราชทานให้แก่หม่อมเจ้าผู้
บุตรทั้งสิ้น เป็นการจะยกตัวคนที่เป็นผู้มารดาหม่อมเจ้าให้ประสูติ
หม่อมเจ้าไป อนึ่งเมื่อมารดาหม่อมเจ้าไม่มัวพระราชทานเบียด
ด้วย ก็เพื่อจะให้เป็นที่ตั้งเลี้ยงหม่อมเจ้าไป ก็เมื่อไม่อยู่เลี้ยงหม่อม
เจ้าไปมัว ก็ควรให้คนเป็นพ่อเลี้ยงพาดีให้แก่หม่อมเจ้าเท่าเบียด
ซึ่งพระราชทาน เมื่อไม่มัวจึงชอบ ถ้ามารดาหม่อมเจ้าทมิฬ โกรธ
กับพ่อ ถึงยกร่างขาดจากผัวเมียกัน ถ้าตัวบานได้ทั้งต้องข้าง
อยากันแต่เดอนโตก็ให้ยกพาดีแต่เดอนนั้นไป โกรธกันเล็กน้อยถึงว่า
ไม่ได้ช่วยด้วยกัน ถ้าตัวบานไม่ได้ว่าขาดกันก็ไม่พินพาดี ถ้าอยากจะ
ไม่เลี้ยงพาดีมาทนมิดยานแต่ถอยกลับไปก็กัน ถ้าดีใจความจริงว่ายังดี
กันอยู่ จะปรับให้ใช้พาดีต้องต่อจนเดอนที่ชำระความ ถ้ามารดา
หม่อมเจ้ามัวเป็นพระองค์เจ้า ไม่เลี้ยงเกียรติยศอันใด เป็นแต่โปรด
ให้ยกเบียดเลี้ยง ไปให้พระองค์เจ้าผู้มัวเลี้ยงเกิด ถ้าจะโตเบียด
ก็จะโตด้วยอำนาจพระองค์เจ้าที่เป็นพ่อใหม่ ถ้ามารดาหม่อมเจ้าไปได้
แล้วใหม่เป็นหม่อมเจ้า ถ้าหม่อมเจ้าผู้บุตรยอมยินดีเอาเป็นบิดาเลี้ยงก็
แล้วไป ถ้าหม่อมเจ้าผู้บุตรมิยอมยินดีด้วย ก็จะต้องพระกรุณาโปรด
ชักเอาเบียดของหม่อมเจ้าที่เข้ามาเป็นผัวนั้น แบ่งตามส่วน ยก
เอาส่วนหนึ่ง ให้แก่หม่อมเจ้าผู้บุตรเป็นพาดีทุกกับไป เพราะทำให้
หม่อมเจ้าผู้บุตรได้ความชอบอายุ ลักษณะพระราชกำหนดนั้น โปรดเกล้า
โปรดกระหม่อมให้ประกาศมาให้ท่านทงปองทราบด้วยจงทั่วกัน
ประกาศมาฉับพลันนี้ เดอนอ้าย ฉันทามคำ บัษฐานฉก

ประกาศ

เปลี่ยนพระราชบัญญัติ

(๓ (ป.ป.ก. ๓๓) ประกาศพระราชบัญญัติใหม่)

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศให้ทั่ว ว่า ตั้งแต่ได้ตั้งเถลิง
ถวัลย์ราชบรมราชาภิเษกมาแต่

ไต่ทรงประทับพระบรมราชมหาลัญจกร คราพระบรมราชโองการ
ดรง กับพระราชบัญญัติสำหรับพระนามดรง เป็นสำคัญทุกกร
งานไปในสิ่งที่จะต้องการสัญญาแม่นยำ ในพระบรมราชโองการครั้ง
ถึงนั้น แดพระบรมราชลัญจกรทั้งดรง และด้วยวาพญาซึ่งเมื่อ
เป็นรชงหายาก เมื่อต้องประทับทุกเมื่อทุกวัน ก็ดีหรือเข้าไปคนเดิน
ดวยลักษณะใหญ่ไปจะต้องจำดรงให้ตกลงไปอีก ในองจักรหมคนชย
เข้าไปทุกครั้ง เพราะฉนั้นครั้งนไปดรงต่าง ให้ตราพระราชบัญญัติ
จกรของคำตามอย่างนั้น แต่ดรงยอมดรงมาเพื่อจะให้ประทับง่ายในที่
นอชๆ แต่ให้มชนทรงแทนพระบรมมหาราชลัญจกรใหญ่ในกิจต่างๆ

พระราชลัญจกรของควใหม่ ดรงดรงนั้น คือฉนั้น ให้ท่าน
ทั้งปวงทุกพนักงานจำได้ดรงแต่ฉบับไปเมื่อนา พระบรมมหาราชลัญ
จกรใหญ่ดรงดรงจะทรงประทับแต่ในนามสัญญาบัตรดรงเจ้าต่างกรม
แดพระราชาคณะพระครู แดเจ้าพญา แดพญาพระหลวง ซึ่งมีตำ
แหน่งดรงจะทรงดรงไปให้เป็นพระศรีสวัสดิ์มงคล แต่ในการอื่นมิใช่ดรง
ตำแหน่งบันดาศักดิ์ คือให้จ่ายเงินดรง จ่ายดินบั้น แต่ดรงถ้อยความ

แต่ถอดคนโทษ แลอื่น ๆ จะ ทรง ประทับ พระราชดำริจกทรงดำรับ
 น้อยมาเป็นสำคัญ ขอให้ทุกพนักงานเข็อดังพระบรมมหาธาตุจักร
 แด่ก่อนนั้นเกิด อนึ่งถ้าการเด็กน้อย คือตั้งการใด ๆ มาแต่ข้างใน
 ฤกษ์ใด ๆ ซึ่งเป็นกรับตั้งใช้เร็ว ๆ จะจดได้ในพระราชหัตถเลขา
 ประทับแต่พระราชดำริจกพระราชโองการน้อยคองนี้ ซึ่งทำด้วยดีดา
 หยกหนักดี พระอนุชาโถมน้อยคองนี้ ซึ่งทำด้วยดีดาฝังหยกในเรือน
 ประดับนพรัตน์ประจำพระหัตถ์หนักดี ประทับมาเป็นสำคัญให้เชื่อ
 พัง เทอญ

ตั้งณวันเสาร์ เดือนสาม ขึ้นเก้าค่ำ บิขานฉศก

ประกาศ

พระราชทานพระราชดำริจกคิดในการที่ทรงบริจาค
 เพื่อรับใหญ่ประดับพระอนุชา โถมพระพุทธรัตนโกมาร

มีพระบรมราชโองการมาพระบัณชฎีตั้งหนัก ในพระบาท
 สมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ประกาศพระราชทานด่อนพระธา
 กุศัดมาให้ทานทั้งปวง ที่เปนขมยงนับต่อพระพุทธรัตนโกมาร
 ทุกคน ด้วยเมื่อวันจันทร์ เดือนสิบสอง แรมค่ำหนึ่ง บิขานฉศก
 พระพุทธรัตนโกมารตั้งหนักพร้อมด้วยเกาศับเจด เด็ดจพระราชดำเนน
 ไปทรงถวายนมัสการตั้งหน้า เบียดนเครื่องประดับพระมหาพุทธรัตน

ปฏิมากรแก้วมรกต ผนวตพระศรีรัตนศาสดาราม ทอดพระเนตรเห็น
พระอุณาโลมเก่าเป็นเรือนเพชรย่อม ๆ ไม่งามไฟโรจน์มาก จึงทรง
พระราชศรีทษาอุดำห์บริจาคเพชรยอดใหญ่ขนาดผลบัวอ่อนบริสุทธ

ธอาดหนา มีราคาหกสิบชั่ง ดั้นฐานเท่านี้ ประดับ เจ้าเป็น

พระพุทธรูปเก่าแก่แห่งพระพุทธรูปปฏิมากร แต่พระราชทรัพย์ซึ่งได้
จัดซื้อเพชรยอดนั้นจะได้มาด้วยขมเหงราชฎรไต่มาอีกหามิได้ เป็นพระ
ราชทรัพย์ส่วนนอกรจากจำนวนเงินพระคลัง ซึ่งจะใช้แจกเบี้ยหวัดใช้
ราชการแผ่นดิน แต่การที่เป็นโยบายเช่นแก่ผู้ใดผู้หนึ่งในพระราชวง
ษานวงษ์แต่ข้าราชการสมณพราหมณาจารย์ ยาจกวรรณีพลทงปวง
เพราะฉนั้นไม่เป็นอันเต็มเดียวประโยชน์ ประสงค์ของท่าน ผู้ใดผู้หนึ่ง
เลย ด้วยพระราชมหคษฐบริจาคมนี้ ขอท่านทงปวงทงนบถอพระ
พุทธเจ้าฉันนา เชื้อพระพุทธรเจ้าเป็นอนครเขตร จงมีใจเต็มใจศรัทธา
อน โมทนาธิบถนพระราชกศัดในพระพุทธรูปชาอนนเกิด แต่ท่านผู้ที่ไม่
สู้เข้าใจได้เชื่อเพื่อกฎการกศัดในพระพุทธรูปดำนานนเดา ถ้ายงมีความ
กระตัญญุกตเวทค้อพระเดชพระคุณในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้า
จุฬาโลกย แต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย แต่พระบาท
สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว แต่พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่
หัว ซึ่งได้ทรงปฏิบัติบูชาบถอพระมหาพุทธรูปปฏิมากรนี้ มาเป็น
ที่เฉลิมพระเกียรติยศพระนครแต่ พระบารมี ก็ จง มีความ ยินดี ด้วย

มหัทธรมนต์บุชชาอนัน เพื่อจะได้เป็นพระเกียรติยศแก่พระนคร ซึ่งเป็น
 ทอญของท่านทั้งปวงด้วยกัน แต่เป็นพระเกียรติยศแก่พระราชตระกูล
 อนันท์เป็นท้าวทงป่อง แต่บรรพบุรุษของท่านทงป่องได้นับถ้อยกยของ
 ท่านบำรุงฮาไศรยเป็นศุภลดาพรดีขึ้นมา แต่จะสืบไปนั้น บันดาท่าน
 ทงป่องทมดอมย็นคือนโมทนาพระราชกุศลต่อหน้าทุกคน ทรงแต่พระ
 ราชเมตตากรุณาจิตรมารถึง ว่าขอให้ท่านทงป่องอยู่เย็นเป็นสุขอัน
 ดับาย พนจากอนครายไซ้เจอบบ่ทงป่องเทญ ความปราถนาอันใด
 ก็ไม่มีโทษแก่ตัวท่านแต่ดีดอมอน ความปราถนาของนุหนของท่าน
 ทงป่องก็จงสำเร็จโดยดีดอมเทญ การพระราชบริจาคนครทงพระราช
 คำวิทเห็นว่า ไม่ขัดขวางเป็นเหตุให้ท่านผู้ใดขึ้นเคืองขบใจเลย พระ
 นครนเป็นถิ่นทของคนนับถ้อยพระพุทธเจ้าดำนวมรณเด็เดิม ไม่ใช่แผ่นดิน
 ของเจ้าดำนอน คนทถอยเจ้าดำนอนมาแต่อนกิด อยู่ในเมืองนกิด จะ
 ไทรมนคั้น้อยใจด้วยฤศยาแก่พระพุทธเจ้าดำนอน เพราะบุชชาอนันไม่ได้
 ด้วยไม่ใช่เมืองของเจ้าดำนอนด้วย ถ้าไทรมนคั้นคิดว่าได้ถ่วงเกินไป
 แดถาท่านผู้มกเด็ยค้ายว่าของควรจะประดับราชตระกูลเป็นพระเกียรติ
 ยศแผ่นดิน ไปเป็นของวัดเด็ยจะไม่ได้ ไซ้ อย่าคิดค้อย่างนั้นเดย เพชร
 ยอดคั้นใหญ่กว่านทลายยอด ได้ทรงจัดหาไว้สำหรับแผ่นดินมีอยู่เด็ย
 ไม่เอาไปไหนเด็ยคอก ขอถวญพระพุทธเจ้าเป็นพระราชกุศลแต่เป็น
 พระเกียรติยศในคนเป็นอันมวกทถอยพระพุทธเจ้าดำนอนยอดหนึ่งเกิด ขอ
 ท่านทงป่องจงย็นคือนโมทนา

ประกาศมาณวันจันทร์ เดือนสิบสอง แรมค่ำหนึ่ง ปีชานนศก

ถวายเป็นพระราชกุศลแด่พระพรหมวชิราวุฒิวรานุสรณ์ บัณฑิตจงกอนได้ ขอให้ถวายเป็น
พระราชกุศลแด่พระพรหมวชิราวุฒิวรานุสรณ์เป็นอันชาติที่เดียว
หมายมาฉนวนชาติไทย เดือน ๗ แรม ๓ ค่ำ บัณฑิตจงกอน.

(ปฏิทิน ๑ ป.ป.ก. ๒๑)

ประกาศ

ห้ามมิให้ ฤกษ์ตามแนวคัมภีร์มาพดักฤกษ์
(ณวันศุกร์ เดือน ๑๐ ขึ้น ๑๐ ค่ำ ปีชวด พ.ศ. ๒๓๙๗)

ด้วยหลวงธรรมรักษา รับ พระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า เมื่อเดือน ๕ บัณฑิตจงกอน อีเพ็งเอา
หนังสือเพลงยาวเข้าไปในพระบรมมหาราชวัง นายประจวบหนังสือ
เพลงยาวได้ ทอเพ็ง นายประจวบตั้งตัวอี่เพ็งกับเพลงยาวให้กรมวังฯ ได้
นำเอาข้อความผิดอี่เพ็งผู้เอาหนังสือเพลงยาวเข้าวัง ขนกราบบังคม
ทูลให้ ทรงทราบได้ ผาดอี่เพ็งพระบาท จึงมีพระบรมราชโองการ
โปรดเกล้าฯ ตั้งให้พระเจ้าน้องยาเธอ กรมหมื่นนริศราชวรานุภาพ ชำระ
อี่เพ็งให้การร้องหนังสือเพลงยาวของ อ้ายหนูกัดพระเชตุพน คุณาการ
ซักความต่อไป อี่เพ็งรับแปลคดีว่า เมื่ออ้ายหนูกัดพระ
เชตุพนนั้น อ้ายหนูกัดบอเพงทาทาเราคนทกฏอ้ายหนู ๒-๓ ครั้ง แล้ว

อีเพงชดถิงฮายพงดิมว่าไตทาช่าเรากบอเพงทของกฏดวย อีเพงชดว
 ฮายตวงดิมไตทาช่าเรากบอเพงอกหลายททกฏฮายตวงดิมดวย ฮายท
 สิมทำช่าเรากบอปรางทของกฏฮายทมดิมดวย ฮายเดือดิมทำช่าเร
 กบฮออคทของกฏฮายเดือดิมดวย คตการเขาทวิมอมชอชดของชด
 มาช่าระ สิมฮิมชอชดของชดมารบเป็นดิมดิมคำอเพงให้การดิง พระ
 เจ้านองยาเชอ กรมหมื่นนวจกรรชานภาพ น้ชอถอชยคำฮนทโทษพอก
 นชนกรบมิงคททให้ทรงทราบได้ผาดของชดพระบาท จึงทรงพระ
 ราชดำริเห็นว่า ภิภษดามเนรทกอนนบชชอช่าริยพระดำด้นฮายเพื่อ
 ลภถถการตวง ๆ ไม่บชคด้วยความเดือมิได้ในพระพุทชดิกชบท ภิภษ
 ดามเนรทกอนนเป็นชดชชประพคคความชอนนตาง ๆ จนดิงเป็นปว
 ราชก ภิภษดามเนรทวามเนรรวมได้ โดยง่ายนั้น เป็นเหตุคดวยภิภษ
 ดวมเนรไปหาผู้หญิงชวบ้านนั้น โดยง่ายอย่างหนึ่ง ผู้หญิงชวบ้าน
 ไปหาภิภษดามเนรทวคทกฏอย่างหนึ่ง ทรงพระราชดำริเห็นเหตุ
 อย่างนี้ จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดั่งว่า ให้หุดวงชธรรมรักษา
 หมายประกาศไปแก่พระราชคณะ พระครุณานา เจ้าชชการในกรุง
 ทงด้น ห้ามไม่ให้ ภิภษดามเนรคบผู้หญิงพคจวบกฏ ผ่ายผู้หญิง
 ชวบ้านเด้า คอวทให้หมายประกาศไปห้ามไม่ให้ชววัด ถ้าชนเข้า
 ไปในวัดจะให้ตำรวจจับปรับเขาเงิน ๓ คำดิง ก็ผ่ายพระราชคณะ
 พระครุณานา เจ้าชชการนั้น โปรดเกล้าฯ ดั่งให้หุดวงชธรรมรักษามี
 หมายประกาศห้ามไปเด้อ แต่ผู้หญิงชวบ้านนั้น ยังไม่ได้โปรด
 เกด้าฯ ให้มหาดไทย กตาโหม หมายประกาศห้ามเหตุนี้ มหาดไทย
 กตาโหม ไม่ได้ให้หมายประกาศห้ามนี้ พระราชคณะ พระครุณานา

เจ้าอธิการ ชายหญิงชาวบ้าน จึงคนงอใจว่า จะเป็นความหลุดอก
 ไม่จับจริง ฝ่ายพระราชคณะ ก็เพิกเฉยไม่เกรงพระราชอาณาจักร
 ไม่ทักขยับว่ากตัญญูตามเนร ปล่อยให้ ภิกษุตามเนรคบพญ์หญิง
 ชาวบ้านชนพศจ ในที่หุบหนองจนถึงป่าราชก เหมือนชายเปลยนด้ม
 อดอรณ เมื่อเดือน ๑๐ ปีชาตศกณ คบชิตบชนพศจทำชำเรากัน
 ในหองกฏิตตบครังหนึ่ง ขอความทอตามทำชำเรากับชายเปลยนทง
 ด้มนั้น ก็ไม่มีผู้ เทพองกตัญญูโทษชิตบกับชายเปลยนด้ม ได้รู้ความ
 ขอเพราะชิตบเขาหนึ่งต้อเพตงยาบไป ในพระราชวัง นายประตจับ
 ต้อชิตบได้ ไปรดาให้พระเจ้านงษาเชอ กรมหมื่นวรจักร ขวานภาพ
 ขวระชายเปลยนด้มชิตบให้การรับเป็นต้อย ว่าไตทำชำเรากันทงเป็น
 ด้มบนกฏิตตบครังหนึ่ง จึงมีพระบรมราชโองการ
 ไปรดาเกล้าฯ ให้ตงขรรฆรักษาแต่คียงห้ามพระราชคณะ พระครู
 ถานว เจ้าอธิการ ตามกระแด่พระบรมราชโองการให้พระราชคณะ
 เขาได้ภิกษุตามเนร ชัยให้คัมพญ์หญิงชนพศจบนกฏิตตบเป็นอินชอถ ถ้า
 ชนกระแฉพระบรมราชโองการจะพระราชทานตญุจกรต้อคณ ให้กรม
 ทหารขรรษาเป็นตงจับ ถ่าจับภิกษุตามเนรพศจกนบชิตบหญิงไตทกฏ
 ไต ภิกษุตามเนรทอชิตบเคียงกัน ก็จะมีโทษเดมอกันคตบพศจกับ
 พญ์เพราะภิกษุตามเนรชิตบไรด้นนไม่ตคเคียงว่ากตัญญู อนงค
 กของจับเชอพระราชตญุจกรเป็นต้อย ให้ภิกษุตามเนรแฉชิตบหญิง
 ชาวบ้านครุว่าเป็นกของจับแฉคกชิตบให้ลรับเป็นอินชอถ ถ้าไม่ได้เชอ
 ตอหตว ให้ภิกษุตามเนรพศจหญิงชาวบ้านค ผู้ชนเป็นคนปลอตนจับ
 ให้ภิกษุตามเนรจับคนนสนให้กบเจ้ากระทรวงให้จงได้

ให้พระครูทักษิณคณิศร พระครูอุตรคณารักษ์ พระครูอมรวิไชย
หมายประกาศไปแก่พระราชคณะ พระครู ถานา เจ้าอธิการให้รู้จง
ทั่ว ห้ามอย่าให้ผู้หญิงตั้งแต่มารดา พี่ น้อง ญาติ และผู้อื่น อย่าให้
ชนกฐิเป็นอันขาด ให้เจ้าคณะใหญ่เร่งหมายไป อย่าให้ขาดได้ตาม
รับสั่ง

หมายมาณวันศุกร์ เดือน ๓๐ ขึ้น ๓๐ ค่ำ ปีชวดดศก
(ปฏิทินระ ๑๒.ป.ศ. ๒๒)

ประกาศ

เรื่องพระราชคณะ ถานา เปรียญ ลักมากเกินไป

จะตั้งเขาเดือนทำการพิมพ์

(ณวันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีชวดจศกพ.ศ. ๒๓๓๗)

ณวันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีชวดจศก พระบาทสมเด็จพระ
บรมนารถบรมพิตรพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เสด็จออกพระที่นั่งสุดีศ-
มหาปราสาท มีพระบรมราชโองการมาว่าพระบัณฑิตสุรสิงหนาทคำรัส
ตั้ง กรมหมื่นบวรวัชธัญพันธ์ ให้มีหมายประกาศไปแก่พระราช
คณะเปรียญทั้งปวงให้รู้ ว่าแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่

เวลานี้ พระราชาคณะเปรียญเล็กน้อยไม่มากนัก ในเดี๋ยวนี้พระราชา
 คณะเปรียญดีก็มาก มีมาอยู่ได้ถึง ๖๐ เศษ แปลกกว่าแต่ก่อน ตั้ง
 เดินต่อไปถ้าพระราชาคณะเปรียญดีออก จะ โปรดฯ ให้เป็นไพร่
 หดวง โรงพิมพ์ แต่จะให้จำไว้ก่อนว่าจะได้นายประกัน เมื่อได้นาย
 ประกันแล้ว จะให้เขาเดือนทำการพิมพ์ ถ้าไปเดินกับข้าราชการผู้
 ใหญ่ผู้น้อยตำแหน่งใด ๆ ให้มากราบทูลขอ ก็มีได้พระราชทานเลย
 แล้วจะส่งพระราชอาญาเกณฑ์ไปเดิน ๕๐ ที่ ขอพระราชาคณะเปรียญ
 ทั้งปวงจงได้รู้ดังคำประกาศนี้ทั่วทุก ๆ องค์ตามรับสั่ง

หมายประกาศมาณวันศุกร์ เดือน ๑๒ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีชวดฉศก
 (ปฏิทินระ ๑ ป.ป.ก. ๒๕)

ประกาศ

พระสังฆ ทักษะสิกขมาภิราชาการ

ณวันพุธ เดือน ๖ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีชวดฉศก ศักราช ๑๒๓๖ เพ็ญ ๕
 ทศเศษ พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหามงกุฎ อดุลยเดชวิกรม
 พระบรมราชูปถัมภ์ อดุลยเดชวิกรม จักรวรรดิบรมมหา
 จักรพรรดิราชตั้งภาคี บรมราชาธิราชบรมนาถรอบพิตร พระจอมเกล้า-
 เจ้าอยู่หัว เสด็จออกณพระที่นั่งราชฤดี มีพระบรมราชโองการมาพระ
 บัณฑิตสุร ดึงหนาทดำรัสดีเห็นเกล้าฯ ว่า พระบาทสมเด็จพระมหา

กระทบราชวิราชพระเจ้าแผ่นดิน ซึ่งได้เสด็จถึงถวัลยราชสมบัติ ใน
 กรุงเทพมหานครอมรรัตนโกสินทรมหินทรายุชยาบรมราชธานี ๓
 พระองค์ คือพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก พระบาท
 สมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้า-
 อยู่หัว & พระองค์ทรงพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ถิ่นทรง
 พระราชศรัทธาเดิมนั้น หวังพระราชหฤทัยจะทรงทบทวนพระพุท
 ธิ์คำสั่งให้เร่งเรื่องบ้านพัชร์พระราชกุศลให้เจริญยิ่งขึ้นไป ได้ทรงพระ
 ราชโองการบริจจาคพระราชทรัพย์ ทรงประดิษฐานปฏิสังขรณ์พระธา
 ติารามเป็นอันมาก ประดับด้วยอูปถัมภ์การวิหารเสนาคนะน้อยใหญ่ให้
 ประณีตงดงามดี ดมควรเป็นที่อยู่แห่งพระภิกษุสงฆ์สงฆ์สมณะบรรพชิต
 ปฏิบัติสมณะกิจตามธรรมวินัย เมื่อทรงเห็นพระภิกษุสงฆ์รูปใดมี
 ชาติบุญญาธิการคุณ ศรัทธาจะเป็นพระราชาคณะพระครูถนอมถนอม
 ผู้ใหญ่ร่ำวิชาหมุดคณะใด ก็ทรงพระราชทานถนอมถนอมศรัทธา ทรงกล่าว
 ให้เป็นพระราชาคณะพระครูถนอมถนอมผู้ใหญ่ ปกครองหมู่คณะ
 ตั้งชื่อภิกษุจำแนกเนร ให้ศึกษาเล่าเรียนพระคัมภีร์แต่ปฏิบัติศึกษา
 บทย่อยใหญ่ ให้ทรงพระราชทานนิตยภัตทุก ๆ เดือน แต่พระราชา
 คณะถนอมถนอมตามควรแก่คุณสมบัตแห่งท่านนั้น ๆ เมื่อภิกษุสงฆ์
 จำแนกเนรรูปใดมีสติปัญญาฉลาดเต๋าเรียนแปลพระคัมภีร์ ได้ เป็นที่
 เปரியัญ เอก โท ศรี ก็ทรงพระรชศรัทธาถวายนิตยภัตตามควร
 ทุกเดือน ให้เป็นกำลังแก่การเล่าเรียนสืบไป แลทรงพระราชทาน
 นิตยภัตราคาดีของสิ่ง แต่พระภิกษุสงฆ์ ซึ่งอยู่ใน พระอารามหลวง

นั้น ๆ ทั้งสิ้นทุก ๆ เดือน ก็แต่พระราชทรัพย์ ทรงแพรพระราชอุทิศถวาย
 แต่พระราชอาคณเฑาะพรครุ ถานานุกรมเปรียญพระสังฆอนคัมเดือนหนึ่ง ๆ
 เป็นเงินตรา ๖๗ ชั่งเศษ ปีหนึ่งเป็นเงินตรา ๘๐๕ ชั่งเศษ แต่ทรง
 พระราชศรัทธาบริจาคพระราชทรัพย์ทรงทนต์บำรุงให้เป็นกำลังในพระ
 ศำสนานามากถึงเพียงนี้ ฝ่ายพระราชอาคณเฑาะพรครุ ถานานุกรมเปรียญ
 พระสังฆอนคัม เพราะอาศรัยใ้กรมพระราชทานนคยภคตว ซึ่งทรงพระ
 ราชอุทิศถวายนั้นเป็นกำลัง ได้ตั้งสอนกันให้ศึกษาเล่าเรียนพระคัมภีร์
 เจริญมาช้านาน

ครั้นบัดนี้ด้วยพระราชอาคณเฑาะพรครุ ถานานุกรม เปรียญ
 บางองค์ที่เป็นโลกัษณาศรัย ใจมักขบปลั่งดวงหาแต่ลาภสักการะแต่ยศ
 ถ้ายศเดียว เทียดประจบฝากตัวในเจ้าขุนนาง ได้ตัวเป็นคนก้องขวาง
 ในกรมมหาดไทย กรมพระกระต่าโหม กรมท่า ด้วยคิดเห็นอ่าท่าน
 เหล่านี้มีบุญวาสนา จะช่วยกราบทูลพระกรุณาให้ ดึงออกมากเป็น
 ขุนนางในตำแหน่งกรมมหาดไทย กรมพระกระต่าโหม กรมท่า แห่ง
 ใดแห่งหนึ่งได้ ก็ซึ่งพระราชอาคณเฑาะพรครุ ถานานุกรมเปรียญรูปใดคิดตั้ง
 นั้นคงไม่เต็มประสงค์แล้ว อย่างคิดเคยเห็นช้อยเปล่า เพราะว่าจะต้อง
 พระราชประสงค์แต่คนที่มิชาติตระกูลเป็นบุตร ขุนนางในตำแหน่งกรม
 มหาดไทย กรมพระกระต่าโหม กรมท่า ไม่ต้องพระราชประสงค์
 คนชาววัดเป็นพระยา พระ หอดอง ขุนหมื่นในกรมมหาดไทย กรม
 พระกระต่าโหม กรมท่า พวกชาววัดนั้นควรจะเป็นขุนนางได้แต่ใน
 กรมตุงขุน กรมอาลักษณ์ กรมชรรณการ กรมราชบัณฑิต กรม

ตั้งขการรียเท่านั้น ซึ่งชาวอวกที่มีใช้บครมีชาติตระกูลคิดเดืออกนไป
ในกรมอื่น นอกจาก & กรมนี้แล้วไม่ได้เลยเป็นอันขาด ขอพระราช
คณะ พระครู ถานานุกรม เปรียญทั้งปวง จงทราบความตามกระ-
แต่พระราชบัญญัตินี้เทอญ

ระ

ประกาศ

เรื่องฟ้องความผิดกระทรวง

(คัดจากหมายรับสั่ง พวมนครูร์ เดือน ๖ แรม ๙ ค่ำ ปีมะเส็งศก จุลศักราช ๒๔๖๖)

ด้วยพระยารักษมณฑลเชียร รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ว่า ตั้งว่า หม่อมเจ้าฉิมพดีทำเรื่องวิวาทกับทูล
พระกรุณาเกล้าฯ โทษพระยาพิไชยชาญฤทธิ์ ขุนวิเศษจตุรงค์ ใจความ
ว่า อีฉิม อีฉิม ทาษหม่อมเจ้าฉิมพดีหนีไปอยู่กับขุนวิเศษจตุรงค์ ๆ
รับเอาตัวได้ หม่อมเจ้าฉิมพดีแต่งให้หมื่นวิฑิตกานแห่งทวเรืองราวยื่น
พระยาพิไชยชาญฤทธิ์ ๆ รับเรื่องราวไว้ชำระ ได้ตัวอีฉิมตั้งให้หม่อม-
เจ้าฉิมพดีคนหนึ่ง แต่อีฉิมนั้นพระยาพิไชยชาญฤทธิ์ว่าขุนวิเศษจตุรงค์
หาตั้งไม่ พระยาพิไชยชาญฤทธิ์รับความหม่อมเจ้าฉิมพดียื่นเรื่องราว

เรียกเงินซึ่งมีใช้กระทรวงไว้ชำระว่าค่าจ้างคน ให้เกิดความขัดเคือง
ไต่ฝืดของชุดพระบาท

จึงโปรดเกล้าฯ ให้มีหมายประกาศตั้งแต่นั้นสืบไปภายหน้า ห้าม
อย่าให้ผู้ใดเอาความทาสถูกหน้ไปให้พระยาพิไชยชาญฤทธิ อันใช้
กระทรวงว่าค่าจ้าง แด่เรื่องเงินก็ดี เป็นอันขาดทีเดียว ถ้าผู้ใดมีพียงขึ้น
ล่อง พระราชบัญญัตินี้เอาความทาสถูกหน้ไปว่าค่าจ้างเรียกเงินกับ
พระยาพิไชยชาญฤทธิผิดด้วยกระทรวงโรงศาล จะให้ผู้นั้นเป็นภ
ตุญ มิให้เอาผิดคิดนั้นว่าค่าจ้างยังโรงศาลต่อไป ถ้าผู้ใดได้เอาความ
ทาสถูกหน้ไปให้พระยาพิไชยชาญฤทธิว่าค่าจ้างเรื่องเงินอยู่แล้ว ก็ให้ผู
นั้นไปถอนเอาความแต่ตัวทาสถูกหน้มาเสียจากพระยาพิไชยชาญฤทธิ
ไปว่ายังกระทรวงโรงศาลเสียใหม่ตามรับสั่ง

ซึ่งผู้ใดมีคดีเกี่ยวข้องขอเจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่เป็นกรม แต่
หม่อมเจ้า หม่อมราชวงศ์ ญาติฝ่ายเจ้าจะต้องเป็นโจทก์ฟ้องหากว่า
โทษข้าราชการ ราษฎร ก็ให้นำเรื่องราวมาขึ้นต่อท่านผู้ใหญ่ใน
กรมดังตามกระทรวง อย่าให้เอาความเจ้าไปว่าค่าจ้างยังโรงศาล
แต่กระทรวงตำแหน่งอื่น ให้จำเริญอนตั้งความหม่อมเจ้าเดิมพัน

แต่ให้พระสุรเสด็จตีหมายประกาศแก่พระราชวงศ์ต่างวงศ์ แต่ข้า
ราชการฝ่ายทหารพลเรือนผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายหน้าฝ่ายใน แต่ให้กรม
พระนครบาดหมายประกาศแก่อาณาประชาราษฎรให้รู้จงทั่วกัน อย่า
ให้ขาดไต่ตามรับสั่ง

ประกาศ

สรรพนามสำหรับช่างไม้

(คัดจากหมายรับสั่ง ลงวันจันทร์ เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ ปีชวดจศก)

ด้วยขุมนมหาดีทมิฬโหวตาร รั้งพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ให้หมายประกาศแก่ข้าราชการผู้ใหญ่
ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน กรมฝ่ายหน้าฝ่ายใน แด่พระบรมราชวงศ์
ฝ่ายหน้าฝ่ายในทั้งปวงให้รู้แจ้งทั่วกันว่า ช่างไม้เป็นสัตว์มีชาติมีสกุล
ไม่ควรเรียกว่าตัวหนึ่งดั่งสัตว์ ให้เรียกว่าช่างหนึ่งดั่งช่าง ไม้หนึ่ง
ดั่งไม้ แต่สัตว์เดียรฉานนอกจากช่างไม้ให้นิเรียกว่าตัวหนึ่งดั่ง
ตัว อย่าให้ว่าดั่งหมัด ดั่งงูเห่า ดั่งปลา กับคำจำเป็นคำผวน
เหมือนหนึ่งต้นไม้ ๘ ต้น ๘ ต้น ฤๅแปดเต่า แปดตัว อย่างนี้ ถ้าจะ
กราบบังคมทูลพระกรุณา ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาอย่างอื่นอย่า
ให้เป็นคำผวนได้ ให้กรมมหาดไทย กลาโหม สัตต หมายไปให้รู้
ทั่วกันตามรับสั่ง

ประกาศ

เรื่องกราบทูลความที่ไม่เป็นจริง

(คัดจากหมายรับสั่ง ณ วันศุกร์ เดือน ๑๑ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีชวดจศก)

ด้วยพระยาบำเรอภักดิ์ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงแท
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า แต่ก่อนเจ้าตงกรมแดงเจ้ายังไม่ได้ตั้ง
กรม เสด็จบดิดแต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายหน้าฝ่ายใน แต่เจ้า
พระ พระราชาคณะ ถานานกรม ได้ทราบความกระแด้พระบรมราช
โองการคำรัดตั้งด้วยกิจราชการตั้งไต่ตั้งหนึ่งท้าวตามกระแด้พระบรม
ราชโองการ ไม่ให้ผิดจากรับตั้ง ฤาหมื่อขอความของผู้ที่จะกราบ
บังคมทูลพระกรุณาฯ ผู้ที่จะกราบทูลนหนักตรกตรของสืบตั้งขอ
ความให้แน่แด้ว่า การควรที่จะกราบทูลพระกรุณาฯ จึงได้กราบทูล ทุก
อนนเจ้าตงกรมแดงยังไม่ได้ตั้งกรม แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย
ฝ่ายหน้าฝ่ายใน เจ้าพระ พระราชาคณะ ถานานกรม ที่ทราบพระ
กระแด้พระบรมราชโองการแต่ขอความประการใด ๆ ถ้าไม่ได้ได้ถึง
สืบตั้งให้ ได้ความจริง เป็นแต่ได้ยื่นราชฎรรตูกำพานิชไทยจีนพูด
กันความไม่จริง ไม่ควรที่จะกราบทูลท้าวขอความขึ้นกราบบังคมทูล
พระกรุณาฯ ให้ทรงชดเค็งไต่ฝ่ายอของชุดพระบาท เหมือนกับเรื่อง

ความพระเมษาชวรมรค มีชื่อควรโปรดเกล้าฯ ให้กรมวังเกาะโยมกับ
 บิยการกมากักขังไว้ พระบอรวงษ์เชอ กรมหมื่นบอรวงษ์ชฎิยพันธ์
 จดหมายข้อความให้นายหมื่นมหาดเล็กกราบทูลพระกรุณาว่ากบฏบิย-
 การก โยมพี่ชายพระเมษาชวรมรคตั้งเป็นตะพุ่นเดี่ยว ความร้ายนัก
 หาได้ตั้งเป็นตะพุ่นไม่ กับเรื่องโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระราชหัตถ์
 เดชฯออกไปให้พระยาราชสงครามฯ ลักเสขพระราชทานพระเจ้าดุกเชอ
 พระองค์เจ้าทกษณชลา กรมพระดีดัดกหาดีกตามพระราชหัตถ์เดชาไม่
 เขาเดชาไปลักไว้เดียวกับพระอภัยสุนทรเจ้ากรมพดพันชลา ทรงทราบ
 ชัดเคื่องไตผาดของรุดีพระบาท

ตั้งแต่นั้นสืบไป เจ้าตั้งกรมแต่ เจ้ายังไม่ไดตั้งกรม ข้าราชการ
 ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน ในพระบรมมหาราชวัง ในพระบอ
 รราชวัง ถ้าจะนำข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาด้วยกิจราชการ
 แแต่สุขทุกข์ข้อความประการใด ๆ ก็ให้ด้วยต่อนเขาแต่ทความจริงชน
 กราบบังคมทูลพระกรุณาจึงจะควร

ให้กรมมหาดไทย กลาโหม พระดีดัด พระบรมมหาราชวัง พระ
 บอราชวัง หมายถึงให้กราบทูลเจ้าตั้งกรมแต่ เจ้ายังไม่ไดตั้งกรม
 กราบเรียนเสนาบดีผู้ใหญ่ แแต่หมายบอกข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยให้
 รู้แจ้งทั่ว อย่าให้ขาดไตตามรับสั่ง

ประกาศ

ห้ามไม่ให้ ผู้ มอานาจาเขา ไปเกี่ยวข้องกับ การพิจารณาคดี
(พบต้นฉบับในหอพระธรรม ตั้ง เดือน ๘ ปีชวดจศก)

ตอนต้นฉบับขาด

ตั้งแต่นั้นสืบไปห้ามมิให้ผู้ท้าวเรื่องราวกราบบังคมทูลพระกรุณาแต่
ร้องถวายฎีกาเก็บเอาความของผู้อื่นมาว่า แต่เอาพระนามเจ้าตงกรม
เจียงไม่ได้ตงกรม แต่ชื่อขุนนางไม่ได้เป็นแม่กอง มากตงขุนศาล
ถ้าได้เพ็ดทูลเจ้ากรมนั้น พระองค์นั้น ได้ร้องกับขุนนางกรมนั้น

กับขุนศาล ตลาการ เจ้าพนักงานเรียกเงินค่าฤชาธรรมเนียม
ถูกต้องไม่เหลือเกินศัตถุหมายแล้ว ห้ามอย่าให้เข้ามาว่ากล่าวเป็น
อันซวกศัตถุคดี ถ้าผู้ใดมีฟังจะให้คิดเอาคดีเป็นแพ้วความรูปคดีความแล้ว
จะให้ตั้งพระราชอาญาโดยฐานตะเม็คเป็นพินัยทดลอง

อนึ่งขุนศาล ตลาการ ซึ่งชำระความของราษฎรทุก ๆ คดี ถ้า
ความซัดขวางประการใดก็ให้ร้องเรียนกับแม่กอง ถ้าแม่กองชำระ
คดีนั้นไปแล้ว ก็ให้คัดลอกความขึ้นหาฤฯฯ พณฯ ลูกขุนศาล
ทดลอง ๆ ปฤกษาไม่คดงตงฎาปฤกษาแย้งกันก็ให้เอาข้อความแต่คำ
ปฤกษาแย้งขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาฯ พณฯ ลูกขุนศาลฯ ปฤกษาไม่ตำ
เร็วแล้วแก่กันได้ ก็ให้เอาข้อความนั้นกราบบังคมทูลพระกรุณา อย่า
ให้ขุนศาล ตลาการ กัดความของราษฎรไว้ ให้เนิ่นช้าเป็นอันซวกศัตถุ
คดีอนัน

ให้กรมมหาดไทย กลาโหม กรมเมือง หมายประกาศบำวรวงษ์
ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน ข้าเจ้าต่างกรม ยังไม่ได้ตั้งกรม ฝ่าย
นำฝ่ายใน ในพระบรมมหาราชวัง ในพระบวรราชวัง แดกราชฎอให้
รู้จงทั่วตามรับสั่ง

ประกาศ

ว่าด้วยเวลากราบทูลขอราชการแลกิจธุระ

(คัดจากหมออรับสั่ง วันอาทิตย์ เดือน ๘ แรม ๑๕ ค่ำ ปีชวดจศก)

พระยาบวรเทวกิตติ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า เจ้าตั้งกรมแล้ว แต่ยังไม่ได้ตั้งกรม แด
ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย มีราชการแลธุระต่างๆ จะนำขึ้นกราบบังคม
ทูลพระกรุณาในเขตเขตทรงปรณนิบัติพระดังษ์ ในพระที่นั่งอมรินทร-
วินิจฉัยย์ ก็ควรจะกราบทูลได้แต่ในเขตพระดังษ์ซึ่งผู้น้อย ถ้าพระ
ดังษ์นั้นแล้วเป็นเขตแต่จตุรชน จะกราบทูลหนองเห็นยอใจ โทษาไม่
ควร อย่าให้กราบทูลในเขตพระดังษ์นั้นแล้วเป็นอันขาดทีเดียว ถ้า
มีราชการร้อนที่จะเลื่อนเวลาขึ้นไม่ได้ ก็ควรจะกราบทูลได้ตามรับสั่ง

ประกาศ

ห้ามไม่ให้หม่อมห้ามเจ้าต่างกรมมาคบบางใน

(คัดจากหมายรับสั่ง วันจันทร์ เดือน ๘ แรมค่ำ ๑ ปีชวดจศก)

พระยาบางเวรภักดี รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทวงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ทอดนพระบรมวงศานุวงศ์ ที่เป็นเจ้าต่าง
กรมแล้ว เจ้ายังไม่ได้อุปการ แต่หม่อมเจ้าฝ่ายข้างใน ต่างองค์มี
บุญมีวาสนามาก ได้เป็นกรมหลวง กรมขุน กรมหมื่น เป็นพระองค์
เจ้า เป็นหม่อมเจ้า มีนางหุ้มองค์ละ ๒๐ คน ๑๕ คน ๑๕ คน ๕ คน
๕ คน ๓ คน กิมบ้าง ดังที่ห้ามเจ้าต่างกรม ห้ามเจ้ายังไม่ได้อุปการ
ห้ามหม่อมเจ้า เข้ามาคบบทบาทขอขมาธิษฐานกับพระองค์เจ้า เจ้าจอม
คุณหม่อม ในพระบรมมหาราชวังข้างในแล้ว แต่หีบขี้มูของ
ทองเงินเหลือง ๆ ดังที่ทูลมานอนค้างอยู่ที่ตึกหนัก ตึก เรือน พระ
องค์เจ้า เจ้าจอม คุณหม่อม ในพระบรมมหาราชวัง เดือนหนึ่ง
ต้องเดือนบ้าง ๘ วัน ๘ วันกิมบ้าง ห้ามเจ้าต่างคนเป็นคนคักม เป็น
คนไม่คักม

ตั้งแต่วันเดือน ๘ แรมค่ำ ๑ ปีชวดจศกนี้ ให้เจ้าต่างกรมยัง
ไม่ได้ตักกรม หม่อมเจ้า ห้ามปรามหม่อมห้ามในกรม อย่าให้เที่ยว

เข้ามาคบหาพระองค์เจ้า เจ้าจอม คุณ หม่อม พนักงานในพระบรม
 มหาราชวังต่อไป ถ้าเจ้าต่างกรม ยังไม่ได้ตั้งกรม หม่อมเจ้า มีกิจ
 ชุระสิ่งใด ๆ ควรจะให้หม่อมห้ามที่ได้ ถอนาพระพิพัฒน์จากรับพระ
 ราชทานเบี้ยหวัดเข้ามาแล้วได้ ถอนของชุดพระบาท ให้มาหาท้าวนาง
 ผู้รับสั่งนำเสด็จมายังกรมทูลพระกรุณาตามข้อความ ถ้าเข้าไปเทียบ
 ตามข้อเกอได้ไปหาพระองค์เจ้า เจ้าจอม คุณ หม่อม ในพระบรม
 มหาราชวัง จะให้จำ โขณฑ จับ ถ้าจับได้ ทศานกพระองค์เจ้า
 ที่เรือนคุณ เรือนหม่อม จะให้ปรับเอาเงินให้กบผู้จับคนละ ๓๐ ตำลึง
 ถ้าจับได้ ทศกเจ้าจอม จะให้ปรับเอาเงินให้กบผู้จับคนละ ๓ ตำลึง ถ้า
 จับได้ ทศนหน้าตำหนัก หน้าคอก หน้าเรือน จะให้ปรับเอาเงินให้กบผู้
 จับคนละ ๕ ตำลึง

ให้เจ้า ทนายเรือน นำหมายนชนกราบเรียน เจ้าคุณ ท้าวนาง
 หลวงแม่เจ้า ให้หมายห้ามอย่าให้พระองค์เจ้า เจ้าจอม คุณ หม่อม
 คบหาหม่อมห้ามเจ้าต่างกรม ยังไม่ได้ตั้งกรม หม่อมเจ้า ไว้ไปมา
 ในพระบรมมหาราชวังเป็นอันขาดทีเดียว

ให้กรมมหาดไทย กตาทโหม พระดัดดี หมายให้กราบทูลเจ้า
 ต่างกรม เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม หม่อมเจ้า ให้ทราบจงทั่วทุกกรมทุก
 วัง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ประกาศ

ห้ามไม่ให้ทำฎีกาถวายด้วยกระดาษมัน

แต่ให้ใช้อักษรตามแบบอย่าง

(คัตถาภทมาฉบับตั้ง วันจันทร์ เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ ปีชวดศก)

ขุมทวดสิทธิโฆหาร รัชมพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้ประกาศแก่ข้าราชการฝ่ายทหารพลเรือน ฝ่ายน่วยฝ่ายใน และราษฎรทั้งปวง บรรดาที่คั่งจะทำฎีกาถวายเกล้าฯ ถวาย อย่าให้เขียนกระดาษมันยาว ๆ อย่าให้คั่งทรงคดต่ำมาก ให้เขียนได้กระดาษคดเป็นท่อนแต่คดเข้าเหมือนอย่างสมุดฝรั่ง จะโค้ทรงทศพระเนตรง่าย ๆ ถ้างดใส่ไม่เข้าใจให้มาคุดตัวอย่างที่ห้องชาดกษณ

อนึ่งเงินที่จะเขียนได้ในฎีกานั้น ถ้ายืมเงินตนมาเท่านั้น โค้เขาไปใช้แล้วเท่านั้น ยังคั่งอยู่เท่านั้น ขางเจ้าหนัดว่าเขามาตั้งเท่านั้น ยังคั่งอยู่เท่านั้น เจ้าหนัดกับตูกทนเองถนไม่คั่งของค่น ๆ เรื่องราวอื่น ๆ ที่จะคั่งเขาเงินว่าเบคคุดความอย่างนี้ เขียนราชเงินได้คุดยักคุดว เงินค้ไม่คั่ง (ฉบับชวด)

อักษรที่จะใช้ให้คุดคั่ง แต่พระนามเจ้าแต่ชื่อขุนนาง ที่จะคั่งออกพระนามออกชื่ออื่น ถ้าเขียนไม่คุดก็ให้มาคุดแบบคุดอย่างค้ของ

ชาดกชั้นนี้ อย่าเขียนให้ ผิดอักษรแด่พระนามเจ้าแต่ชื่อขุนนางเข้ามา
ทุกเกล้าฯ ถวายเป็นอันชาติทีเดียว

ให้กรมมหาดไทย กตกรโหม กรมพระดีดดี หมายบอกให้รู้แจ้ง
ทั่วกันทุกหมู่ทุกกรม อย่าให้ชาติได้คำมรับสั่ง

หมายประกาศ

เขตรวางวัดม รวยชคต

(คัดจากหมวยรับสั่ง วันเสาร์ เดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ ปีชวดจชก)

ให้กรมพระนครบาลมีหมายประกาศทั่วไปว่า ตั้งแต่สืบไปเมื่อ
นำ ถ้ำทวดชารามเจดีย์สถานใด ๆ มีผู้รายชคคตทำถายในพระอุโบสถ
วิหาร พระเจดีย์ พระพุทธรูป ให้ชำระตักพังตง ให้ชาวบ้านทชช
ในรวางวัด & เงินรอบทนน เจ้าชอกนมหทำค่าตราตั้งร้องเรียนแก่นาย
อำเภอรวิ แขวงกรมการเดี่ยในเรื่อ ๆ ภายในเดือนหนึ่ง ถ้าไม่ได้มา
ร้องเรียนตราตั้งเหตุเกิดในวัดใด บ้านของตัวในกำหนดเดือนหนึ่ง
จนมีผู้อื่นนอกทรวางวัดไปเห็นเข้ามาจากถาดวชนกค มีผู้ของร ชงถาด
โทษผู้รายชคคตทำถาย จึงโต ให้ชาวตวงแดกรมการไปสืบโตความ
ว่า มีผู้รายชคคตจริงกค ชาวบ้านในรวางวัดถ้าเพิกเฉยเสียไม่เจ้าชอกน

มาตราดินร่อนเรียนเดี่ยวในเดือนหนึ่งนั้น จะให้ มีพินัยเดี่ยวค่าปฏิสัง-
 ฆรณ์ซ่อมแซมตั้งของในอารามที่ชำรุดลงเพราะเหตุหนึ่งนั้นกว่าจะสำเร็จ
 ตั้งเท่า ถ้าเป็นแขกฝรั่งคนนอกพระพุทธานุมาไม่ยอมศรัทธาท้าวศึก
 ก็จะปรับให้เอาตัวมาทำการพระนครให้ ถอน เดือนหนึ่งบ้าง ๒๒ วัน
 บ้าง ๑๕ วันบ้าง ๗ วันบ้าง ตามที่อยู่ห่างไกลตั้งอารามนั้น ผู้ที่ได้
 มาบอกกล่าวหมายช้าเกอริวแขวงกรมการเดี่ยวแต่เดือนหนึ่ง แต่เดือน
 ด้บศควมไต่ถามเป็นวันผู้รายชุดทำถายนั้น จะไม่ให้ มีพินัยวางวัดเดี่ยว

อนึ่งการซึ่งเป็นมาแต่หลัง คือขอตั้งผู้ชุดทำถายชำรุดมานานก่อน
 พระราชบัญญัติคนนั้น ก็จะไม่ให้ มีโทษแก่ผู้อยู่ในราววัดตอก ซึ่ง
 พระราชบัญญัติมาทางนี้ เพื่อจะให้ชาวบ้านเขาใจได้วัดอารามใกล้บ้าน
 ของตัว ไม่ปล่อยให้ผู้รายชุดเดี่ยวทำถายเดี่ยว เพราะของที่เป็นของ
 ทำนทำไว้สร้างไว้แต่ก่อนด้วยอิฐปูนศิลาใด ๆ โหญกดี เต็กกดี ถึง
 จะคร่ำคร่าชำรุดชุดไหมไปแล้ว ก็ยังเป็นเครื่องประดับพระนครอยู่
 ตั้งณวนเด้าร์ เดือน ๘ แรม ๓ ค่ำ ปีชวดฉก จุลศักราช ๑๒๖๖

ประกาศ

ว่าด้วยลักษณะที่จะใช้ถ้อยคำในฎีกาทุกถ้อยคำ ชลถวาย
 (กัตจกหมายรับสั่งวันอาทิตย์ เดือน ๘ ขึ้น ๕ ค่ำ ปีชวดฉก)

พระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมหมื่นนภบาลบริรักษ์ รับพระบรมราชโอง-

ถ้าภรรยาขอยให้ออกชื่อเปล่า ๆ แล้วอ้างว่าภรรยาผู้นั้น ขย่ำให้
 เรียกว่าอำแดง แต่ภรรยาของคนที่เป็นหลวงขุนหมื่นที่ไม่ได้รับชื่อจาก
 ในหลวง เป็นแต่เจ้าขุนมถนายตงนั้นให้เรียกอำแดง แต่คนหลวง
 โขธม ดั้ง ช่างเย็บ ช่างซ่อม เรียกว่าอำแดงไม่ได้ ออกชื่อเปล่า ๆ
 แล้ววางตั้งกตฤศ เมตนางห้ามเจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม ให้
 เรียกหม่อมข้างใน ในกรมนั้น ๆ แต่ในพระบรมมหาราชวัง แด
 พระบวรราชวัง ให้เรียกเจ้าจอม อย่าเรียกจอมเปล่า ๆ

อนึ่งจะออกชื่อจำนวนนับสี่ตัว มชวตฺรณน ถ้าเป็นคน ข้างมี ก็ให้
 ว่าคน ๑ คน คน ๒ คน คน ๓ คน ข้าง ๒ ข้าง ข้าง ๓ ข้าง มี ๒ มี
 มี ๓ มี แต่ตั้งคนนอกนั้นให้ว่า ๒ คว ๓ คว & คว & คว เว้นไว้แต่
 ว่า ๘, ๑๘, ๒๘ นั้น ให้ยกคำว่าควออกเสีย

อนึ่งของแหง ๆ ดังไข่มุกไข่มุก ไข่มุกไข่มุก ห้ามแต่ของกลม ๆ
 แดงของเม็ดเล็ก ๆ ดังเม็ดเข็ง ถัว งา ข่าเม็ดก็ได้ ห้ามแต่โต เท่า
 ผลัดจาดขันไป

อนึ่งหญิงที่มบุตรอยู่ในทอง ให้จอมครรภี อย่าว่ามีทองลูกเป็น
 อันขาด ออกลูกให้ว่าคตฤศ แทงลูกให้ว่าคตฤศ

แต่นับไปเมื่อนา ถ้าผู้ใดท้าวภาทูลเกล้า ๆ ถวายกราบบังคม
 ทูลพระกรุณา ถ้าไม่เข้าใจยังส่งโดยประการใด ก็ให้ตามที่กรมพระ
 อาตักษณ

ให้กรมวังหมายประกาศ กรมมหาดไทย กลาโหม พระสัสดิ
 ให้กรมพระสุรัสวดีหมายบอกจงทั่ว ขย่ำให้ขาดได้ตามรับตั้ง

ประกาศ

เรื่องเร่งเงินทาสลูกหนี้

(คัดจากหมายรับสั่งวันอาทิตย์เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำปีชวดฉศก)

เจ้าพระยาอภัยภูธร บิด เสด็จมาด้วย ใหญ่ในกรมวัง รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ให้มีหมายประกาศทุกหมื่นทุกกรมว่า ใครจะเร่งเงินทาสลูกหนี้ของตัวเอง ก็ให้เร่งเด็ดตามสัญญาอายุเงิน แต่ถ้าวุฒิบ้างเป็นข้าราชการรับเบียดหัวดวงช้อย่าให้จงจำทำโทษ ถ้ากตัญจะหนักให้ ไปขออนุญาตเจ้าขุนมูลนายตามกรม ถ้าไม่รับก็ให้พาตัวมาตั้งให้พระยาอภัยภูธร พระยาอนุชิตชาญไชย ตามชั้นฝ่ายทหาร สั่งพระยาบำเรอภักดิ์ พระยารักษ์มณฑลเชียร ตามกรมพลเรือน รับคุมตัวไว้เร่งให้ ช้อย่าให้เอาช้าหลวงใหญ่ ไปจับจำทำโทษคุมขังเป็นอันขาด ถ้าชั้นเขาไปจะปรับให้เจ้าหนแต่ผู้รับชำระเสีย ปรับใหม่ให้ลูกหนี้โดยสมัคร ถ้าลูกหนี้อ้างว่าเป็นคนหลวง ก็ให้มาตั้งเบียดหัวดวงให้แน่ ฝ่ายลูกหนี้เมื่อเป็นคนหลวงเกาะได้ ก็ให้มาบอกเจ้าขุนมูลนายแล้วถวายฎีกาใน ๑๕ วัน พ้นนั้นไม่ร้องจะว่าเป็นคนหลวงไม่ได้ ให้มาบอกนายใน ๑๕ วัน ให้นายไปต่อว่ารับตัวมาเสีย แล้วให้เจ้าหนไปขออนุญาตกรมวัง แดกรมพระตำรวจเถิด ถ้ามูลนายไปต่อว่าแล้วผู้เกาะไม่ให้ ให้เจ้าหนุ้เอาความมาเรียนแก่พระยาอภัยภูธร พระยาอนุชิตชาญไชย พระยา

วางเขตวัดโยมสังฆ์ ประกาศเจ้ากรม ปลัดกรม เลขวัด แต่บรรดา
 มีอยู่วัดโตธารามโต ก็ให้เจ้ากรม ปลัดกรม รักษาพระอารามห้าม
 ปราบผู้ที่จะกระทำการศัพเจ้า ชุมนาง ราชบุตร อย่าให้ปลุกเมรุปลุก
 โรงต้มทำป่าช้าที่หน้าวัดพระอารามหลวงริมถนนทางจะเด็จเจ้าพระราชดำ-
 เนิน ให้ไปเผาศพที่หน้าวัดโรงต้มที่หลังวัดตั้งทางเด็จเจ้าพระราชดำ-
 เนิน ถ้าเจ้ากรม ปลัดกรม เลขวัด ผู้รักษาพระอาราม ห้ามปราบ
 มีฟัง ก็ให้มาบอกกรมฉะฉนผู้รับสั่ง ถ้าเจ้ากรม ปลัดกรม เลขวัด ผู้
 รักษาพระอาราม ห้ามปราบ ตระเดยเดย ถ้ามีผู้ใดมาฟ้องร้องว่า
 ก่อวางเป็นใจให้เผาศพหน้าวัด จะเอาตัวเจ้ากรม ปลัดกรม เลขวัด ผู้
 รักษาพระอารามมากระทำโทษตามรับสั่ง

ประกาศ

พระราชทานนามวัดเงินว่าวัดศรีฐาภิฐาน
 วัดทองว่าวัดกาญจนสิงหาสน์

(คัดจากหมายรับสั่ง วันศุกร์ เดือน๑๒ ขึ้น๖ค่ำ ปีชงจศก)

ขุนมหาสิทธิโฆหาร รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า วัดเงินวัดทองบางพรหมเป็นท่อนัดมเด็จพระ
 บรมราชมหาไอยิกาเจ้า กรมสมเด็จพระอมรินทราบรมราชินี ทรงสถาปนา
 การสร้างไว้แต่ก่อน ครั้นเมื่อสมเด็จพระบรมเชษฐาธิราช คือพระ

บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ได้เสด็จดำรงอยู่ในราชสมบัติ ได้ทรงพระราชอุดำหะห์ให้ปฏิสังขรณ์เพิ่มเติมให้บริบูรณ์เป็นพระอารามหลวง ด้วยบริจาคพระราชทรัพย์กระทำให้สำเร็จ เพื่อจะฉลองพระเดชพระคุณในสมเด็จพระบรมราชาธิเบศรเจ้าซึ่งสวรรคตล่วงไปแต่ช้านาน แต่ยังไม่ได้ทรงพระราชทานพระนามเป็นบรมราชาภิเศก สมควรแก่พระอารามหลวง บัดนี้ทรงพระราชดำริให้เปลี่ยนชื่ออารามเดิมว่าวัดเงินนวดทองนี้ให้เป็นนามมณฑลภาษา วัดเงินให้เรียกว่า วัดรัชฎาธิฐาน วัดทองให้เรียกวัดกาญจนดิ้งหาคน

ให้มหาดไทย ถลาโหม กรมท่า หมายถึงประกาศให้รู้ทั่วกันอย่าให้หวัดได้ตามรับสั่ง

ประกาศ

ห้ามมิให้คนสูบฝิ่นเป็นอันหมดนับเขต

(คัดจากหมายรับสั่ง วันศุกร์ เดือน ๑๒ แรม ๕ ค่ำ ปีชวดลศก)

พระยาบวรบุรีศรีนครนิคมพิทยะภักดิ์ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ข้าเจ้าบวรขุนนางคบหากันสูบฝิ่นกินฝิ่นเป็นอันมาก แต่งให้กองจับออกจับได้ต้อนมาชำระชกตามได้ความว่า เป็นขุนหมื่นพันทนาย ข้าราชการได้รับพระราชทาน เบี้ยหวัด ก็มีอยู่เนือง ๆ เจ้าหมื่นมุนายบัตบึงอำพรางไว้ ตองจับต้อนมาชำระเกิดอภะยังหาตั้ง

เชิงไม้ คนชวดเจ้าพวดกนทาควรทจะเป็นธรรมากรรับพระราชทานเบญ-
หวัตถุไม้

จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งแค้นสืบไปภายหน้า ห้าม
อย่าให้เจ้ากรม ปลัดกรม ดมหม่าญชี่ เขาคนดื่บฉนฉนเขามาตั้ง
เป็นชนหมนพนทนายธรรมากร รับพระราชทาน เบญหวัตถุเป็นอันขาด
ทีเดียว ถ้าเจ้ากรม ปลัดกรม ดมหม่าญชี่ หมอโตกรมโต ฉ่าฉนฉน
พระราชบัญญัติ เขาคนดื่บฉน ฉนฉนเขามารับ พระราชทาน เบญหวัตถุใน
พระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัย มีผู้ ดื่บได้จับตัวได้ก็จะคนเงินเบญหวัตถุคน
ดื่บฉนเขาท้องพระคลัง แล้วจะให้ปรับใหม่เอาเงินเจ้ากรม ปลัดกรม
ดมหม่าญชี่ โทกบฉนฉนความบรรดาศักดิ์ แล้วจะเอาโทษเจ้าหม่มฉนฉน
กรมฉน ฉนฉน ตามโทษฉนฉน

ใหม่หาคนไทย กตาทใหม่ พระดีดดี หมายประกาศกำชับกำชาให้
รู้งจทอทุกหมทุกกรมตามรับตั้ง

ประกาศ

ให้ระวงเพลิงไหม้

(คัดจกหมายรับสั่ง วันอาทิตย์ เดือน ๑๒ แรม ๑ ค่ำ ปีชวดชง)

พระยาเพชรบูรณ์ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ตั้งว่า เทศกาลเดือน ๑๒ เดือนช้าย เดือน ๑
เดือน ๕ เดือน ๕ เป็นฤดูแห้งลมว่าวพัดกล้า มักเกิดเพลิงไหม้บ้าน

เรือนอาณาประชาราษฎร์ เกิดอกจะมี อ้ายผู้ร้าย ดอบแอบเอาไฟจุด
เรือน โรงร้านปดอมเก็บเอาทรัพย์สิน ตั้งของ แด้อ้ายผู้ร้ายคั้งฉิ่งราว
คั้งช้องย่องเบาน้ำชุกชุกกำเร็บจนเนองๆ ราษฎรจะได้จับโจรผู้ร้ายนั้น
ได้ โดยยาก ให้นายอำเภอประกาศข่าวร้องขำราชการแด่ราษฎร ให้
ตั้งจำหน่องงทุกตรอกทุกถนน เป็นระยะทาง เหมือนอนอย่าง ตามเคยมา
แต่ก่อน

อนึ่งให้ เจ้าของบ้าน เจ้าของเรือน เจ้าของโรง เจ้าของร้าน
ระฉิ่งรักษาเรือน โรงร้านบ้านของศอ ออย่าให้มอ้ายผู้ร้ายไปดอบจกไฟ
เรือน โรงร้านบ้านของศอได้ ถ้าแต่บ้านใดมีเรือน โรงร้านร้างเปล่าอยู่
ไม่มีคนอยู่เฝ้ารักษา ก็ให้นายอำเภอร้อยเยงเดี่ยว ออย่าให้เป็นเชอเพลิง
ขึ้นได้ ถ้าบ้านใดเกิดเพลิงไหม้เรือน โรงร้าน จะเอาเจ้าของเรือนโรง
ร้านมาทำโทษ ตั้งแต่นัดไป เพลากดางคน ตั้งแต่ยามหนึ่ง ขึ้นไป
ราษฎรผู้หนึ่งผู้ใดจะมีกิจการไปแห่งหนึ่งแห่งใด คำบดใด ก็ให้จุด
ไฟเพลิงถอเดินไปจึงจะชอบ ห้ามมิให้ ถอเครื่องสำตราวดูเดินทาง
กดางคนเป็นอันขาดทีเดียว

อนึ่งโจรผู้ร้ายดอบจกไฟ ดอบชกคัพนแหง แด่เพลิงกดางคนอ้าย
คนร้าย ถอมีคชวานไม้พลองกระบองคั้นยาวกดองใหญ่ ก็ให้เจ้าของ
บ้านกับนายอำเภอจับเอาอ้ายคนร้ายไว้ ให้จงได้ แด้อให้มาตั้งกับผู้
รับตั้ง จะได้พิจารณาเอาโทษตามโทษานุโทษ

ให้มหาดไทย กดาโหม กรมพระสังคิ หมายทุกเจ้าต่างกรม
เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม บอกแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ให้นายอำเภอ
ประกาศราษฎรให้รู้จงทั่วตามรับตั้ง.

ประกาศ

ห้ามไม่ให้ทำช้างเล่นนครเป็นช้างเผือก

(คัดจากหมายรับสั่ง วันเสาร์ เดือนสี่ แรม ๑๐ ค่ำ ปีชวดจอศ)

พระยาศรีสุทนต์ รั้ง พระบรมราชโองการ ได้เกล้าฯ ทรงพระ
 กรณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า ตั้งแต่ต้นเดือนอ้าย แรม ๑๐ ค่ำ นับ
 ไป ห้ามมิได้พระองค์เจ้ามีกรม ยังมิได้ตั้งกรม แลช้างทอดของซึ่ง
 พระบาทฯ ใหญ่ผู้น้อย แลราษฎรที่บรรดาเงิน โชน เล่นนครหอกินของ
 ทั้งปวงให้รู้ทั่วกันว่า ห้ามมิให้เขียนเป็นหัวช้างดีเผือก ดีปลาด ให้
 ใช้ได้แต่หัวช้างดำ ถ้าจะเล่นโชนจะใช้โชนจรรณอย่างเดียวนั้นได้
 นอกนั้นห้ามมิให้ใช้หัวช้างดีเผือก ดีปลาด เลยเป็นอันขาด ถ้ามีพง
 ชนเล่น สร้อยสังข์ได้จะปรับใหม่มีโทษให้จงหนัก อย่าให้ขาดได้ตาม
 รับสั่ง

ประกาศ

พิมพ์โฆษณาพิศภษาอักษร

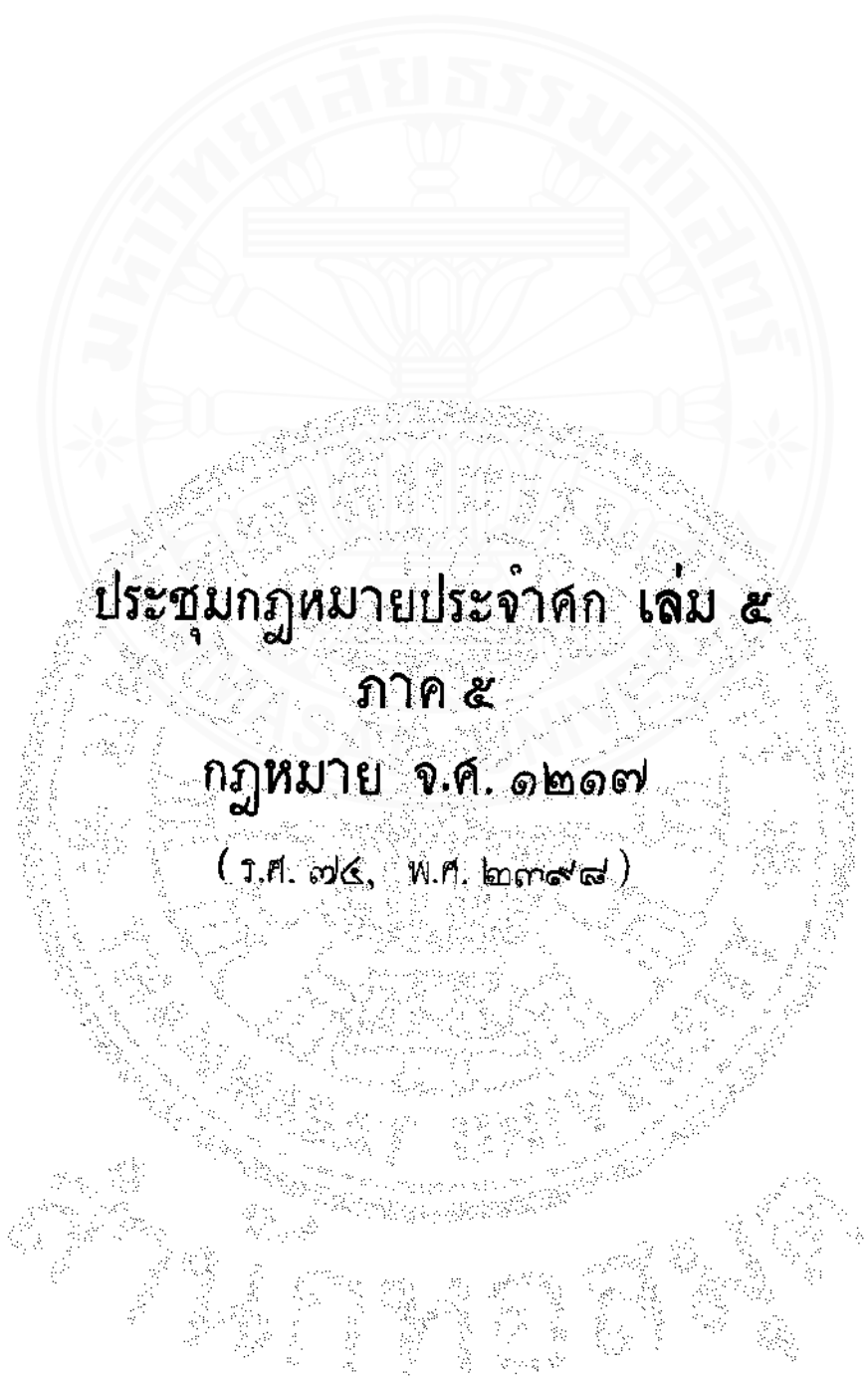
ฉันทุฒเต็อน ๕ แรม ๑๐ ค่ำ ปีชวดจอศก เวดาราตรีภาค พระบาท

เงินแต่ราษฎรเหลือเกินนอกจากปกติคหฬนแดว ก็ให้ราษฎรผู้ได้
ความเดือดร้อน มาร้องฟ้องต่อเจ้ากระทรวง ทบวงข้าราชการอยู่ในพระ-
คตงันน ๆ

ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๕

ภาค ๕

กฎหมาย จ.ศ. ๑๒๑๗

(ร.ศ. ๗๔, พ.ศ. ๒๓๗๔)

ประกาศ

คนเดินว่าวให้ระวงสายบ้าน

(คัดจากหมายรับสั่ง วันจันทร์ เดือน ๕ ขึ้น ๒ ค่ำ ปีเถาะสัปตศก จุลศักราช ๑๒๑๗)

พระยาเพชรบูรณ์ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ให้นายอภัยเกษมว่าวร้องประกาศข้าราชการ และราษฎรที่เป็นักเดินว่าวเขาว่าวขึ้น ก็ให้เล่นแต่ตามท้องสนาม แยกที่ว่างเปล่า ไม่ห้ามปรามคอกให้เล่นเถิด แต่อย่าให้สายบ้านว่าว ไปตกเกี่ยวของพระมหาปราสาท พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ซุ้มฟ้าโบระกา พระมหามณเฑียร พระที่นั่งในพระบรมมหาราชวัง พระบวรราชวัง และซุ้มฟ้าโบระกาวัดวชิรารามให้หักพังได้ ถ้ามี โคชกว่าวไม่ระวงให้สายบ้านพาดไปตกต้องของหลวง แล้ววัดวชิรารามให้หักพังยับเยินเสีย ไป จะเอาตัวเจ้าของว่าวเป็นโทษตามรับสั่ง

ประกาศ

ให้สมเด็จพระยาทั้ง ๒ องค์เป็นแม่กองสักเลข

(คัดจากหมายรับสั่ง วันจันทร์ เดือน ๕ แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะสัปตศก)

พระยาราชสุภาวดี จางวางกรมพระสุรัสวดี รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ตั้งแต่เดี๋ยวจนถึง

แต่ที่ในกรุงเทพฯ นั้น โปรดเกล้าฯ ให้สมเด็จพระยาบรมมหา-
 พิไชยญาติ นรเนตรนารถราชตรีวงศ์ฯ เป็นแม่กองกำกับกรมพระ
 ตรีศิวดีตั้งเลขให้แล้วแต่ใน ๕ เดือน การซึ่งจะตั้งเลขต่อไปนั้น เลข
 ใพร่หลวงแต่เลขตั้งกัณฑ์พรรคษาเจ้าบ่าวนายจะให้ตั้งในกรุงเทพฯ หัว
 เมืองชนกรมมหาดไทย เมืองฉะเชิงเทรา ๓ เมืองปราจีนบุรี ๓ เมือง
 กระบี่นครบุรี ๓ เมืองนครนายก ๓ เมืองสระบุรี ๓ เมืองลพบุรี ๓ เมือง
 อินทบุรี ๓ เมืองพรหมบุรี ๓ เมืองสิงห์บุรี ๓ เมืองอ่างทอง ๓ เมือง
 สิงห์บุรี ๓ กรุงเทพฯ ๓ ชนกรมพระกลาโหม เมืองเพชรบุรี ๓
 เมืองราชบุรี ๓ ชนกรมท่า เมืองสมุทรสงคราม ๓ เมืองลี้ครบุรี ๓
 เมืองนครไชยศรี ๓ เมืองสมุทรปราการ ๓ เมืองพนมดงชุม ๓ เมือง
 ชลบุรี ๓ เมืองบางตะมุง ๓ รวมด้วยกัน ๒๓ หัวเมือง ได้โปรดเกล้าฯ
 ให้มีตราขึ้นไปให้เจ้าเมืองกรมการท้าวบุญชีจำนวนคนใพร่หลวงเลข
 ตั้งกัณฑ์พรรคฯ ซึ่งคนตำบลบ้านซึ่งอยู่ในแขวงหัวเมืองนั้นตั้งลงมาทุก ๆ
 หัวเมือง แลให้เจ้าหม่อมต๋ายใพร่หลวงใพร่สมเด็จพระเจ้าตั้งท้าวบุญชีทางว่า
 จำนวนคนใพร่หลวงใพร่สมเด็จพระตั้งกัณฑ์พรรคฯ ซึ่งอยู่ในแขวงหัวเมือง ๒๓
 เมืองนั้น ๆ มายนตกรมพระตรีศิวดีทางหนึ่งให้ตั้งจำนวนคน จะได้
 สอดกับบุญชีทางว่าฯ ซึ่งเจ้าเมืองกรมการบอกตั้งลงมา ถ้าสอดด้วย
 รายชื่อคนตำบลบ้านถูกต้องกันแล้ว จึงจะให้หน้าต๋ายเลขมาตั้งต่อท้าย
 หลังแต่ต๋ายเลขซึ่งอยู่ในแขวงกรุงเทพฯ กับ แขวงเมืองประทุมธานี
 เมืองนนทบุรี เมืองนครเขื่อนขันธ์ ณ คนหลายชนิดไปมาดับต้นกันนัก
 ทั้งตำบลบ้านกัณฑ์กันไป ไม่ขาดตอนกันเหมือนแขวงหัวเมือง ๒๓

เมือง ครั้นจะให้ นายอำเภอ กำหนดทำบัญชีจำนวนคนให้เป็นแน่ ก็เห็นว่าการที่จะตั้งเลขจะหนองช้าไปนัก จะให้แต่ นายอำเภอ กำหนดตรวจให้รู้ไว้ว่า ใคร่หลวงกรมใด ข้าเจ้าบ่าว นายของผู้ โดยยังมีได้นำมาตั้ง ให้เจ้าหมื่นมุนต์ นายท้าวบุญชื่จำนวนตัวเลขซึ่งอยู่ในแขวงกรุงเทพฯ แดแขวงเมืองประทุมธานี เมืองนนทบุรี เมืองนครเขื่อนขันธ์ เริงเอา มาตั้งเสียก่อน แต่ในเดือน ๕ นี้ต่อไป ถ้าเจ้าหมื่นไพร่หลวง แดเจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม ฝ่ายฟ้าฝ่ายใน ข้าราชการผู้ใหญ่ ผู้ใหญ่ ผู้ชาย ผู้ชาย ทหารพลเรือน ในพระบรมมหาราชวัง แดพระบวรราชวัง เพิกเฉยเสียมิได้นำเอาตัวเลขมาตั้งให้แล้ว โดยเร็ว ก็จะให้ นายอำเภอ กำหนด นำข้าหลวงกองจับออกจับตัวเลขซึ่งยังมีได้ตั้งของมอมาตั้งได้เป็นไพร่หลวงทั้งสิ้น ถ้าของจับตัวเลขซึ่งยังมีได้ตั้งมาได้ ข้าระไต้ความว่าเป็นไพร่หลวงกรมใด จะให้ตั้งเป็นไพร่หลวงอยู่กรมนั้น แล้วจะหักเงินเบี้ยหวัดเจ้ากรม บัดตั้งกรม ให้เป็นบำเหน็จแก่ผู้จับเต็มออกคนละ ๒ ตำลึง ถ้าจับตัวเลขตั้งกตพรมาได้ ก็ให้ตั้งไว้เป็นไพร่หลวงทั้งสิ้น เงินค่าจับนั้นจะให้ปรับใหม่หากับตัวเลขซึ่งจับมา ถ้าเร่งเงินกับตัวเลขมิได้แล้ว จึงจะพระราชทานเงินหลวงให้เป็นบำเหน็จกับข้าหลวงกองจับ แด นายอำเภอ กำหนดแบ่งปันกันนั้น

ให้กรมมหาดไทย พระกตโหม พระสุวิธิตี หมายถึงออกเจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม ฝ่ายฟ้าฝ่ายใน แดข้าหลวงของขัติพระบาท ผู้ใหญ่ ผู้ชาย ผู้ชาย ทหารพลเรือน ในพระบรมมหาราชวัง แดพระบวรราชวัง บรรดามีเลขให้รู้จงทั่ว อย่าให้ขาดใตตามรับตั้ง

ประกาศ

ให้เรียกปีเถาะสัปตศก

(ถัดจากหมายรับสั่ง วันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๑๑ อ้ง ปีเถาะสัปตศก)

นายน้อยอาลักษณ์ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งแต่วันเดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำไป ให้เรียกว่าปีเถาะสัปตศก ให้กรมวงหม้ายบอกเจ้านครมณฑลไทย กตวโหม กรมธรรมาธิบดี หมายบอกเจ้าต่างกรม เจ้ายังไม่เคียดกรม และ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยให้เรียงทูลเกล้าฯ อยาให้เจ้าพนักงานกรมใด ๆ กราบบังคมทูลพระกรุณาว่าปีเถาะสัปตศกเป็นอันขาดทีเดียว

หมายประกาศณวันศุกร์ เดือน ๕ แรม ๑๑ ค่ำ ปีเถาะยังเบ็นดศก

ประกาศ

เวียงหม่อมเจ้ากราบถวายบังคมลาไปหัวเมือง

(ถัดจากหมายรับสั่ง วันพุธ เดือน ๖ แรม ๑ ค่ำ ปีเถาะสัปตศก)

เจ้านางจ้อย รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า หม่อมเจ้าชายหญิงในเจ้าต่างกรม แดงยังมีได้ต่างกรม ที่ยังแต่ตั้งพระชนม์แล้วทุกพวกทุกกรม ตั้งแต่วันสัปไปเมื่อ

๑ นายน้อยอาลักษณ์นี้ เข้าใจว่าคือพระยาศรีสุนทรโวหาร (น้อย) ในรัชกาลที่ ๕ ครั้งเมื่อบวชได้เป็นพระราชาคณะที่พระประสิทธิ์สุตคุณ อยู่วัดสระเกษ เวลาประกาศนี้ คงพึ่งสักออกมารับราชการอยู่ในกรมพระอาลักษณ์

แต่จะพระราชทานรางวัลแก่ผู้จับได้รายละ ๓ ชั่ง ๓๐ ตำลึง รายละ ๑ ชั่ง รายละ ๑๕ ตำลึง รายละ ๓๐ ตำลึงบ้าง ตามโทษ โทษแต่ความชอบมากน้อย จะปรับโทษเอาหม่อมเจ้าที่ตองจับใช้เงินรางวัลให้ครบ แต่จะให้มิโทษโดยโทษฐานโทษด้วย ถ้าหม่อมเจ้า (ที่เป็น) โทษ (ดูบ) ผื่นหนีออกไปจะให้สำเร็จโทษถึงสิ้นชีวิต บุตรหม่อมราชวงศ์ บุตรหม่อมเจ้าที่นับว่าเป็นหม่อมเจ้าด้วย เพราะไม่ได้มีสังกัดสัก คนนอกดวงพวกนี้เรียกว่าเจ้าเหมือนกันกับหม่อมเจ้า แต่หม่อมเจ้าสักชื่อหมดแล้ว แลรับตัวดีบขกแล้ว ไม่นับในหม่อมราชวงศ์นั้น

ให้มหาดไทย กงสุลไทย พระสถิตินิพนธ์หมายบอกให้รู้แจ้งต่อทุกหมู่ทุกกรม อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ประกาศ

ห้ามมิให้เรือที่ไทยเสด็จที่กระบวน

(คัดลงนามขรับสั่ง วันเสาร์ เดือน ๖ แรม ๑๐ ค่ำ ปีเถาะสัปตศก)

พระยาเพชรภู รัับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ถ้าเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค ให้เรือท่งเจ้าต่างกรม แต่เจ้ายังไม่ไดตงกรม แลเรือข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ซึ่งนำซึ่งตามเสด็จฯ นั้น ให้นำให้ตามเสด็จไปตามตำแหน่ง อย่าให้ดวงตัดคัดกระบวนไปผิดตำแหน่งได้ ถ้าเรือท่งเจ้าต่างกรม แต่เจ้ายังไม่ไดตงกรม แลเรือข้าราชการจะรับไปรับเสด็จฯ แลจะไป

ข้ากระบวน ถ้าไปพบปะเรือกระบวนเดด็จเจ้าทโต ก็ให้จอดแอมเปลง
เข้าเสี้ย อย่าให้พายแข่งชนตองกิดขวางเรือกระบวนเดด็จพระราช
ดำเนินได้ อย่าให้ขาดได้ตามรับตั้ง

ประกาศ

ให้ใช้เลขประจำกาลทบหลังศึก

ลงวันศุกร์ เดือน ๗ แรมค่ำ ๑ ปีเถาะลัปศก

มีพระบรมราชโองการตั้งว่า ถว้จะเขียนศึกให้เขียนตงน บัญญ
ศรีศก บัชวดจทวาคัก บัชดเบญจศก บัชวดฉศก บัชดะดีปศก
ตงน คชไทนบ ๑ ตงแต่แรตเถดงอวดยราชตมบต กถำบนำบ ในนตอ
ไป ก็ให้เขียนเลข ๑ เลข ๒ โฉนศกโดยตำคบบแผนคตงถถำวว
นเถต

ประกาศมาณวันศุกร์ เดือน ๗ แรมค่ำ ๑ ปีเถาะลัปศก

ประกาศ

เรื่องคนนอกของนอก

ลงวันศุกร์ เดือน ๗ แรมค่ำ ๑ ปีเถาะลัปศก

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศ ให้ท่านทงปวงผู้มนามมีชอ

เป็นดีด้วยเป็นของเจ้านดินแดง ก็จะเป็นที่หวาดหวั่นพรนพรงแก่
 ราชบุตร เพราะเขาเห็นมอมนามาก ยากที่จะไว้ใจให้เป็นที่พึ่งแก่
 ราชบุตรได้ ถ้าเจ้านายมันถึงตัวมันบุญโตใหญ่ขึ้นจะไม่เลี้ยงไม่ให้ โต
 ใหญ่จะคงไว้ อย่างนั้นแล้ว มันก็คงจะหากินอย่างนั้นอยู่นั่นเอง แต่ใคร
 เป็นเจ้าขุนมูลนายมันมีชื่อใหม่บางอย่างไปทำตังจากอนันโตแล้ว ถ้าเป็น
 คนมีบุญแท้ ก็คงจะช่วยเหลือคนที่เป็ประจวบกับคนที่ทำร้ายคน เช่น
 เดียวให้รวมคาบ อย่าให้เป็นเช่นนั้นสืบไปโต จึงจะชอบ ถ้ายังเกียจ
 ก็นองเห็นไม้นด้อยมให้ชำระต่อท้ายคนเช่นนั้นแล้ว ไม่ใช่ผู้มีบุญ
 ไม่มีดีต่อบัญญาคิดนึกถึงเลย เพราะเมื่อตัวเอาไคร่แผ่นดินไปยื่นก็
 แก่เดียนหนามแผ่นดินแดง ก็จะไม่เป็นทนต์ของคนที่ไปอนมาก
 เดียว แต่คนถึงหากว่าจะมีบุญจนโต ก็ให้เป็นทางให้คนไปอนมาก
 เอาเลี้ยงอย่างตัว ทำให้การเวดถของตัวไม่เป็นสุขเป็นคุณแก่ราชบุตร
 ราชบุตรก็จะรอนหนักไป เพราะคนไหนใครจะถือหวงเห็นช่วยอายุราย
 เหล่ากันอยู่แล้ว มีใช่ผู้มีบุญจกคณาแท้ ขอให้ท่านทรงโปรดช่วยกันคิด
 อ่านปรายปรายคนเช่นนี้เสียให้ได้ อย่าคิดจะให้คนเกรงชื่อเกรงนาม
 ตัวในบัดนี้ให้คิดการข้างนาใหม่มาก เป็นเช่นนั้นแล้วจะทำให้เป็นเหตุ
 นานไป จะให้เขาไม่รักไม่เกรงตัวและถกถถานของตัว เพราะเขาเห็น
 ใจเดียวว่ารักคนพาดมากกว่าคนดี เมื่อไม่รักแผ่นดินของเจ้าแผ่นดินก็
 เหมือนไม่รักตัวของตัว ว่ามาทั้งนี้เป็นความจริง ๆ จะเขยเร่เสียดี
 ท่านผู้ใดหาได้ ว่าไปตามบัญญัติเห็นด้วย ดีพี่เพลิงขารอนิจจากอก
 อย่าให้ท่านผู้ใดที่โต ฟังโตอ่านน้อยใจเลย

เมื่อท่านผู้มบัณฑิตกษุโตมชาคนบ่าวไพร่ ไปตังทำไรทำนา

รักษาข้างม้าโคกระบืออยู่ในแควงหัวเมืองใด ๆ ถ้ามีหนังสือไปฝาก
เจ้าเมืองกรมการ ฤๅว่าด้วยโศกนาฏกาตัวเอง ให้เจ้าเมืองกรมการ
กตเวทเริงจนจะว่ากล่าวอะไรไม่ได้ จะบอกเข้ามายังเวรตูกชนนศา
ก็ไม่ว่าบอก แล้วท่านผู้เป็นเจ้าของคนเช่นนั้นซึ่งเป็นผู้ฝากก
ผู้รักษาเมืองกรมการผู้รับฝากด้วยกตเวทเริงจะประจบประแจงฝากตัว
กิด เป็นอันไม่ซื้อสัตย์ต่อแผ่นดิน ถ้าแผ่นดินมีเหตุร้ายรักษาท่านบ่าว
อยู่เทศาจะไม่วักษาท่านบ่าวผู้รับ เพราะฉะนั้นถ้าจะฝากบ่าวไพร่ไว้
ในหัวเมืองให้มาขอหนังสือตามเดิณบศเจ้าพนักงานมหาดไทย ถว
ใหม่ กรมท่าไปตามเมืองชน ฝ่ายผู้รักษาเมืองกรมการผู้รับฝาก
แล้ว ถ้าคิดเกียดของคนกองที่ฝากไว้ ก็ให้หามาว่ากล่าวตาม
ธรรมเนียม อย่าไปนั่งกตเวทอยู่ให้ราษฎรร้อนรน ถ้าพวกคนกองรัก
ขวาง ก็ให้รับบอกเข้ามายังเวรกรมทเมืองชนอยู่

ฝ่ายเจ้าขุนมูลนายของคนกอง อย่าได้เขาคอช่ายถือหางให้บ
ไพร่ของคตเวทขัดขวางผู้รักษาเมือง กรมการจนมีคจวมชนใดทางใด
ทางหนึ่งว่าเป็นดังนี้ คือผู้รักษาเมืองกรมการเขวจะบอกกล่าว โทษ
คนกองเขามา กิด ราษฎรผู้ของชมแห่งแต่คนกองจะมาร้องทุกข์กล่าว
โทษผู้รักษาเมืองกรมการว่า กตเวทเริงคนกอง เดียวไม่ ขวจไปเกาะ
ครองผู้รับราชการความโทกต อย่งใดอย่างหนึ่ง ถ้าเห็นว่าผู้รักษาเมือง
กรมการกตชบาวไพร่ของคต ไพร่บ่าวไพร่มาร้องทุกข์อุทธรณ์ ใน
กรุง ฯ จะให้ตวมาชำระให้ตามกตทกล่าว อย่าทำให้บ่าวไพร่ฮักหัว
ชมแห่งผู้รักษาเมืองกรมการราษฎร ซึ่งเป็นไพร่ฟ้าข้าแผ่นดินอยู่โดย

ตรง ๆ ไม่คิดอ้างอิงพึ่งพระข้างโน้นข้างนั้น อย่างใดอย่างหนึ่งเป็น
อันตรายทีเดียว

ประกาศมาณวันศุกร์ เดือน ๘ แรมค่ำ ๓ ปีเถาะสัปตศก

ประกาศ

ขนานนามเมืองประจวบคีรีขันธ์ เมืองบางจันทคีรีเขต

(คัดจากหมายรับสั่ง วันอังคาร เดือน ๘ ขึ้น ๑๓ ค่ำ ปีเถาะสัปตศก)

ขุนदारประเสริฐรับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ตั้งว่า เมืองบางนางรมย่นนี้ โปรดเกล้าฯ ให้เรียกเมือง
ประจวบคีรีขันธ์ กับทเกาะกงนั้นโปรดเกล้าฯ ให้เรียกว่า เมืองบาง-
จันทคีรีเขต ให้กรมวังหมายไปยัง กรมพระกตัญญู กรมท่า กรม
พระศุภรัต ดัดซ้ายขวา ให้เรียกชื่อเมืองทั้ง ๒ ให้ถูกต้องตามรับสั่ง.

ประกาศ

ให้เขียนทศเดชบุรีชกาดประจำหลังศึก

(คัดจากหมายรับสั่ง เดือน ๘ ปีเถาะสัปตศก)

นายน้อย ขาดักษณ์ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระ

กรุณาโปรดเกล้าฯ ดังว่า ตั้งแต่นั้นสืบไป ถ้าจะเขียนบัตรหมายใดๆ ให้เขียนตัวเลขประจำไว้บนหลังศกจงทุกปี ให้นับแต่ปีกฤษัตริศก ซึ่ง เป็นปีแรกเสด็จเถลิงถวัลยราชชนมเป็นปีที่ ๑ มา ให้เขียนตามอย่างนี้ ปี กฤษัตริศก ปีชวดศกจตุศก ปีฉลูสมณศก ปีชานศก ปีเถาะศกปีตศก ให้เรียงตัวเลขเขียนเป็นลำดับตามปีที่ควรไปแล้วนั้น ให้กรมวังหมาย ถึงเวรกรมมหาดไทย กรมกลาโหม กรมท่า กรมพระดีดีดี เจ้าต่าง กรม เจ้าชั้นไม่ได้ตั้งกรม แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยในพระบรม มหาราชวัง พระบรมราชวังให้รู้จงทั่ว ขย้าให้ขาดได้ตามรับสั่ง.

ประกาศ

ว่าด้วยยศครุผู้หญิง แลเรื่องหมอบ เรืองช้าง

ลงวันอังคาร เดือน ๘ แรม ๑ ค่ำ ปีเถาะสัปตศก

พระยาดรพงค์ พัฒน์ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระ กรุณาโปรดเกล้าฯ ดังให้ประกาศแก่พระวอของค่านวงศ์แต่ข้าราชการ ผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน ในพระบรมมหาราชวัง แลพระบรม ราชวัง ให้รู้จงทั่วกันว่า แต่ก่อนในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธช- ยอดฟ้าจุฬาโลก แต่แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย โดย มีตครุผู้หญิงแต่ในหลวงแห่งเดียว ด้วยมีพระราชบัญญัติห้ามมิให้พระ ราชวงศ์ค่านวงศ์ แต่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยผูกหัตถครุผู้หญิง เพราะ

เขามั่งใจเงยบ ๆ ราชการหลวงก็ไม่มารับราชการ ถึงคราวเบียดหัวค
ก็มารับเอาไปเปล่า ๆ การหลวงก็ไม่ได้ใช้ มีใช้ว่าในหลวงจะทรง
หลวงแห่นมอมอดหอมอยากให้มีได้ ก็ใช้ข้อยู่ด้วยกันต่อไป ถ้าท่านผู้
ใดจะต้องการหมอมอดหอมอยากไม่มีได้ ใช้สำหรับวังสำหรับบ้านที่เดียว
ก็กราบบังคมทูลพระกรุณาจะพระราชทานให้ จะได้ทรงทราบจำอยู่
ทนหน ๆ

กับข้างเขียนข้างบนแล้วข้างอื่นก็คิด ถ้าท่านผู้ใดจะต้องการ ไปไว้
ใช้ก็ให้กราบบังคมทูลพระกรุณาขอ จะพระราชทานให้
ประกาศมาณวของสาร เดือน ๘ แรม ๘ ค่ำ ปีเถาะฉศก

ประกาศ

ว่าด้วยออกพระนามแลคำกราบทูล ๆ

(กัตจากหมายรับสั่ง วันพฤหัสบดี เดือน ๑๐ ขึ้นค่ำ ๒ ปีเถาะฉศก)

ขนมหาสิทธิ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรง พระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ให้ หมายประกาศ แก่ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย
ให้รู้ทั่วกันทุกกรมทั้งฝ่ายหน้าฝ่ายใน ผู้ที่จะต้องกราบทูลพระ
กรุณา ด้วยออกพระนามแลมเด็จพระเจ้าอยู่หัว แลเจ้าต่างกรม ให้
ถูกต้องตามทูลเกล้าฯ แลคำอื่น ๆ คำที่จะต้องออกพระนาม
พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทั้ง ๒ พระองค์ ให้ได้ ในที่จะกราบทูล
แลใช้หนังสือของตราคดี ในที่อื่น ๆ ก็ดี ถ้าไม่ออกพระนามให้ชัด

จะว่าแต่พระเจ้าอยู่หัวเท่านั้น ก็จะไม่รู้ว่าพระเจ้าอยู่หัวพระองค์ไหน
ในท้องคืบเช่นนั้น ให้อาพระเจ้าบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว พระ-
บั้นเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่าให้ว่าพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า พระบั้น
เกล้า ให้ได้เจ้าอยู่หัวเขาคดมย์ ถัดเจ้าอยู่หัวเดียวไม่ได้ก็ชื่อว่าพระ
บาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวเดิมอยู่กับเจ้าต่างกรมไปไม่ชอบ

อนึ่งพระนามเจ้าต่างกรมเดา จะไซ้ ในหนังสือของตราแฉกราบ
ทุกให้หน้าว่ากรมเดิมก่อน เหมือนอย่างกรมสมเด็จพระเชษฐาธิศร
กรมพระพิพิธโภคภูเบนทร์ กรมหลวงวงศาธิราชสนิท กรมขุนลลิตย-
สถาพร กรมหมื่นถาวรวงศ์ ถ้าไม่ยกกรมขึ้นหน้าว่าก่อนก็จะพ้อง
เข้ากับชื่อพระพิพิธธำดี ฤๅชื่อหลวงชูชุนั้นไป เพราะฉนั้นจึงใยก
กรมขึ้นว่าหน้าก่อน

อนึ่งหน้าว่าพระบรมวงศ์เธอ พระราชวงศ์เธอ พระบรมวงศ์
เธอ พระวงศ์เธอ นั้น ก็ให้ ไซ้คงอยู่ตามหมายประกาศเดิมนั้นเถิด

อนึ่งจะกราบทูลพระกรุณาว่าพระดีทธรรมเทศนา ขอพระราช-
ทานทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายกิติ คำเทศานนไช้ ได้แต่ในท่อนศวร
จะไซ้ดีทธรรมเทศนานนไช้ ได้แต่ในเทศนา ว่าด้วยพระนิพพาน อย่าง
เดียว เทศนาที่เป็นที่ทานต่าง ๆ จะว่าพระดีทธรรมเทศนาไม่ได้ ให้
กราบทูลว่าพระธรรมเทศนาเท่านั้น อย่าให้ว่าพระดีทธรรมเทศนา

อนึ่งคำที่ว่าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ ถวายนั้น จะไซ้กราบทูล
ถวายพระราชกุศลไม่ได้ เพราะกุศลเป็นของไม่มีตัว ให้กราบทูลว่า
ขอพระราชทานถวายพระราชกุศล ทว่าขอพระราชทานทูลเกล้าฯ
ถวายนนไช้ ได้แต่สัตตเดียรธานเสธของต่าง ๆ แต่มนุษย์จะว่าทูล

เกิดว่า ถวายไม่ได้ เพราะมนุษย์นั้นใครหาไม่ได้ ประหารชีวิตได้
แต่พระเจ้าอยู่หัว เพราะมนุษย์เป็นข้าแผ่นดินอยู่เองโดยธรรมชาติ ถึง
จะไปตีทัพจับเชลยมาได้ ฤๅได้มาแต่ที่อื่นก็ดี จะกราบทูลว่าขอ
พระราชทานทูลเกล้าว่าถวายไม่ได้ ให้กราบทูลว่าขอพระราชทาน
กราบทูลถวาย

ประกาศมาณวันพุธ เดือน ๓๐ ขึ้นค่ำ ๓ ปีเถาะสัมปัตศก

ประกาศ

ว่าด้วยทำเงินแดง

((๒ ป.ป.ก. ๖๖) ประกาศว่าด้วยคนทำเงินแดง)

ลงวันอังคาร เดือนอ้าย แรมค่ำ ๑ ปีเถาะสัมปัตศก

ด้วยมีพระบรมราชโองการมาว่า พระบิณฑุรสังฆราช ค่ำดี
เห็นเกล้าเห็นสมพระทัยว่า ให้ทำหนังสือพิมพ์ประกาศแก่อาณา
ประชาราษฎร์ ในกรุงเทพมหานครหัวเมืองบึงกุ่ม ได้ฝ่ายเหนือให้รู้ทั่ว
กันว่า คนที่ทำเงินแดงปลอมไซ้ด้อยระคนปนกันกับเงินดี ในพระราช
กำหนดกฎหมายแก่ให้ตั้งพระราชอาญา ๖๐ ทีแล้ว ให้ตัดมือเดี่ยอย่า
ให้กุมค้อนคัมได้ แล้วให้จำได้คุกไว้จนตาย ภายหลังมาโปรดให้
ยกโทษตัดมือเดียวให้ตั้งพระราชอาญา ๖๐ ทีแล้ว ให้ได้คุกไว้ ๘ ปี
บ้าง ๓๐ ปีบ้าง เห็นว่าเขตหลาบแล้วก็โปรดให้พ้นโทษมาทำราชการ

อยู่กรมช่างเงิน สืบต่อมาคนทำเงินแดงดอบดักใช้สอยมีมากขึ้น
 ราษฎรที่เงินไม่เดินตกคตของขาดทุน ทรงพระราชดำริเห็นว่าคน
 ทำเงินแดงนิยมโทษมาก ตั้งใจจะฉ้อคนทอทองพระราชอาณาเขต
 นอกราชธานี นอทรงคุณาศรี นอทรงวัด นอทรงบ้าน กุศลยตราที่ประ
 จำนจาเกาะมีแต่เจ้าพนักงานแห่งเดียว เหมือนกับในหลวงเปนนาย
 ประกันเงินตั้งค่า และหนักเบากับคนทอหลายทอพระราชอาณา
 เขต อายพวกเหล่านี้ทำเงินแดงปลอมเงินดี ทำตราดปลอมตรา
 หลวงมีโทษเปนมหันตโทษ จึงโปรดให้ตั้งมือเดียวเพียงข้อเดียว จำ
 ใ้คนผู้จกนตายตามพระราชกำหนดเก่า แต่คนทอเปนตมมอมนให้คิด
 หนึ่งเดียว คนที่รับเอาเงินแดงไปใช้นั้นให้เขาไปเปนตะพนทญาข้าง
 คนทอทำเงินแดงที่ไซเงินแดงในกรุงเทพมหานครทุกวันนักเบาบางกว่า
 แต่ก่อน สืบได้ความว่ายังมีอยู่บ้างเล็กน้อย ไปเทียบดอบดักทำตาม
 บ้านนอก และ หาดเมือง ทรงพระมหากรุณาอาณาประชาราษฎร
 โปรดพระราชทานโองการว่า ถ้าผู้ใดทำเงินแดงกดี ใช้เงินแดงกดี
 เปนผู้นำนอให้ทำเงินแดงกดี ให้มาดกระโทษต่อพระราชวังเมือง
 พระเทพนอ เจ้ากรมกองตระเวร พระศรีไกรถาด เจ้ากรมช่างเงิน
 เครื่องมือของตัวมออยเท่าไรให้เขามาตั้งเดียวให้สิ้น ถ้าขยขแรง
 เมืองใด ก็ให้โปรดกระโทษต่อเจ้าเมืองกรมการเมืองนั้น แต่ให้
 เจ้าเมืองกรมการเร่งบอกลงมา อย่างหนึ่งความได้จนหลวงเวธา ถ้ายัง
 ไม่มีผู้ฟ้องร้องขัดทอตงก่อนวันดกระโทษก็ระโปรดให้ยกโทษเดียวทำ
 หนึ่งคือทานบดไว้ ให้มีนายประกันตัวได้เป็นช่างคตของบดทองแดง
 และอื่น ๆ ถ้าดกระโทษว่าได้เปนตมมอคนนั้น ๆ ได้รับเอาเงินแดง

ของคนนั้นๆ ไปใช้ ได้เป็นที่สำนักให้คนนั้นๆ ทำเงินแดง ตรีธการ
 ได้ผู้ทำเงินแดงมาชำระเป็นต้นๆ จะโปรดพระราชทานรางวัลให้แก่ผู้
 มาดูกะโทษตามสมควร แต่จะโปรดยกโทษผู้นั้นเสีย ไม่ให้ต้อง
 เขียนคดีของจำเลยเงินทอง ถ้าไม่มาดูกะโทษมีผู้ฟ้องร้องชี้คัดทอด
 ถึงก่อน ก็จะมีหมายเป็นโทษตามพระราชกำหนดกฎหมาย โปรด
 เกล้าโปรดกระหม่อมให้ ศัพท์ประกาศมาให้ทั่วทั้งปวงเชื่อแท้เทอม
 ประกาศมาณวันอังคาร เดือนธันวาคม ปีเถาะสัมปศุศ

ประกาศ

ว่าด้วยเขียนเลขประจำใบรัชกาลทิบหลังศึก
 ลงวันอาทิตย์ เดือนธันวาคม ปีเถาะสัมปศุศ

ชนมหาสิทธิโองการ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า ตั้งคนไปเมื่อนั้น ถ้าผู้ใดจะเขียนหนังสือ
 จดหมายเหต และจดหมายด้วยข้อความใดๆ ตั้งแต่บัดจตุสดา
 ศกคืนแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมาจนบัดนี้ ถ้า
 จะเขียนหนังสือให้เขียนเลขประจำใบรัชกาลไว้บนหลัง และเขียนรูป
 ตราแผ่นดินไว้ท้ายศึก ดังนี้

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ๒๗ ปีนั้น ตั้ง
 แต่บัดจตุสดาศก (เบนคัน) บัมะโรงสัมปศุศก (เปนท์ตุศ)

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ๑๕ มีนุน ๕
แต่มีมะเดื่อเอกคัก (เป็นต้น) มีมะแมเบญจคัก (เป็นทวด)

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ๒๗ มีนุน ๕ ตั้งแต่
มีดอกคัก (เป็นต้น) มีจ้อโทคัก (เป็นทวด)

ในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เดว่า ก็ให้ใช้
ตามหมายประกาศชุก่อน แต่ให้เขียนรูปตราความแผ่นดินไว้ข้างท้าย
คัก ตราดำหรือแผ่นดินให้เขียนอย่างนี้ ตามรูปดัง
ฉนวนอาทิตย์ เดือนอ้าย แรม ๑ ค่ำ ปีเถาะฉับศก

- ในประกาศบอกรายปีตลอดนักษัตร ในนี้ขอลงให้สั้น

ประกาศ

ว่าด้วยไม้เควพเสนาบดี

ฉนวนอาทิตย์ เดือนอ้าย แรม ๑๓ ค่ำ ปีเถาะฉับศก

((๒ ป.ป.ท.๖๕) ประกาศเรื่องพระยาโบราณภานุรักษ์ กับ ออมถาร กราบทูลฟ้อง
เจ้าพระยามหาศักริธรรม ฯ ข้ามเสนาบดี)

มีพระบรมราชโองการ มีพระบัญชาให้ตั้งหน้าทูล ไปรอดเกล้า
ไปรอดกระหม่อม ให้ตีพิมพ์ประกาศแก่ร้อยแซงอำเภอกำนันพันนาย
บ้านราษฎรแห่งกรุงเก่าให้รู้ทั่วกันว่า ฉนวนเสาร์ เดือนอ้าย แรม
๑๓ ค่ำ ปีเถาะฉับศก เวลาถากดิน พระยาโบราณภานุรักษ์เอาชื่อ

พระพิทักษ์เทพธานี หลวงยกกระบี่ หลวงมหาดไทย หลวงบันเทา-
 ทุกขราษฎร์ หลวงเทพธรรมบุญ หลวงแพ่ง หลวงสุนทรภักดีผู้ช่วย
 เอาชื่อกราบบังคมทูลพระกรุณา พึ่งเกล้าฯ โทษเจ้าพระยามหาศรั-
 ธรรมฯ ต่าง ๆ จึงมีพระบรมราชโองการตรัสตามว่า ความนี้ได้
 กราบเรียนเจ้าพระยามหินทรินทร์ เจ้าพระยาศรัทธาวิวงศ์ ผู้เป็น
 ขรรคนหาเสนาบดีผู้ใหญ่แล้วหรือ แต่ได้บอกลงมายังศาลาเวรมหาด-
 ไทยหรือไม่ พระยาโบราณบุรานุรักษ์ กราบบังคมทูลพระกรุณาว่า
 ไม่ได้กราบเรียน ศาลาเวรมหาดไทยก็ไม่ได้บอก จึงมีพระบรมราช
 โองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมว่า พระยาโบราณบุรานุรักษ์ ก็
 เป็นแต่เพียงปลัดหัวเมืองควรจะกราบเรียนท่านเสนาบดีผู้ใหญ่ให้ทราบ
 ก่อน หรือให้มหาดไทยนำขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาตามตำแหน่ง
 จึงจะชอบ ถ้าเห็นว่าจะกราบเรียนท่านเสนาบดีเกรงว่าความจะไม่
 ต่อกันไปได้ถึงไหน ก็ควรจะทำเรื่องราวทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย
 เหมือนถวายฎีกา ตัวจะถวายหรือจะให้ผู้ใดทูลตำแหน่งเจ้าช่วยถวาย
 ก็ได้ พระยาโบราณบุรานุรักษ์เข้ามากราบบังคมทูลพระกรุณาพ้อง
 เก้าฯ โทษเจ้าพระยามหาศรัธรรมฯ ในท่ามกลางข้าราชการผู้ใหญ่
 ผู้น้อยหาควรไม่ จึงดำรัสสั่งให้ตั้งพระราชอาญาเจ้าพระยาโบราณ-
 บุรานุรักษ์กับกรมการที่เขาขอด้วย ซึ่งกรมการต้องรับพระราชอาญา
 จำนวน จะใดต้องเพราะที่เรื่องฟ้องห้ามได้ ต้องด้วยไม่เคารพยำเกรง
 ต่อเสนาบดีตอก แต่เรื่องข้อคดีของราษฎรนั้น โปรดเกล้าโปรดกระ-
 หม่อมให้เจ้าพระยามหินทรินทร์ มหาโกตยาณมิตรที่ สมุหนายก
 พระยาจำแลนบดี เจ้ากรมมหาดไทยฝ่ายหน้า พัง พระสุริยภักดี เจ้า-

กรมพระตำรวจชั้นช่วย ขึ้นมาชำระให้เห็นเท็จจริงเที่ยงแท้ โดยยุติ-
ธรรม แล้วจะไต่จับแจ้งการงานบ้านเมืองให้เรียบร้อยราบคาบเป็น
ปรกติ เพราะทรงพระมหากรุณาจะมีให้ราษฎรได้ความเดือดร้อน ให้
อยู่เย็นเป็นสุข อย่าให้ราษฎรทั้งปวงตกใจคิดกลัวไปต่าง ๆ เลย
ประกาศมาณฉันทศก เดือนธันวาคม ๓๓ ค่ำ มีเถาะสี่ปีศก

ประกาศ

ว่าด้วยดวงตราต่าง ๆ ที่ใช้ประทับตราภูมิ

ลงวันพุธ เดือนยี่ ขึ้น ๑ ค่ำ ปีเถาะสี่ปีศก

ด้วยมีพระบรมราชโองการนำพระบรมราชโองการตั้งหน้าทูลเกล้า
เหนือเกล้าเห็นชอบพร้อมกัน จึงให้ทำคำประกาศมายังเจ้าเมืองกรม-
การหัวเมืองบมกษ ไตผายเหนือท้องปวง แต่เจ้าภาษีนายอากรกำนัน
ตลอดนายด่านขนอนทุกตำแหน่ง ให้รู้แจ้งทั่วกันว่า ในกาลทุกวันนี้ตรา
ที่ใช้ประทับตำแหน่งดือนั้น มีมากด้วยกันทุกหมู่ทุกกรมทุกพนักงานด้า-
หรับประทับภูษาเบิกของและตัวรับเสด็จของและอื่น ๆ ตามชระพนัก-
งานนั้น ๆ ครั้นเมื่อคนไ้ ๆ ชลาต ๆ เปด้า ๆ เห็นตราแดง ๆ แดงกคน
กันกลัวเกรงเขือพังโดยง่าย ด้วยดำคณูว่าหนังสือทตราแดง ๆ นั้น
คงจะไปแต่ด้านกมู มีวาศนาเป็นเจ้านายขุนนางที่มีอำนาจเป็นแท้ จึงมี

ขุนนางนอกพนักงานซึ่งควรจะใช้ตราไปนอกกรุงบ้าง ข้าเจ้าบ่าวนาย
 บ้าง เมื่อรู้ปรกติของคนนอกกรุงว่ามักถือตราที่ตั้งแดงๆ ในหนังสือ
 เชื้อถือด้วยง่ายไม่ตายในดวงตราเลย ก็ยอมทำหนังสือบังคับบัญชา
 ว่ากล่าวเนือความไปตามปรวณนาตามประดังค์ ประทับตราอย่างใด
 อย่างหนึ่งลงแล้ว ให้คนม้านอกถือออกไปถึงคานชนอนร้อยแวง
 นายอำเภอแลผู้รักษาเมือง กรมการ ว่า อนุญาตด้วย ถังขระ ต่าง ๆ
 บางทีคนที่เป้นไพร่ใจพาดวัง ๆ เห็นแค่จะได้ จึงต้องลอกเขวออย่างตรา
 ที่มตาแห่งใช้ ไปแกะ ปลอมประทับหนังสือ ปลอมไปใช้ ในที่ต่าง ๆ
 ตามประดังค์ โกง ๆ คด ๆ ก็มีบางเนือ ๆ จับได้เป้นหลายครั้ง ฝ่าย
 เจ้าเมืองกรมการ เจ้าภาษีนายอากร กำนันตลาด นายคานชนอนทุก
 ตำแหน่ง เมื่อได้รับหนังสือใด ๆ ก็ควรพิจารณาให้เนืออนึ่งเชื้อ
 ถือ หากควรเชื่อฟังเองง่าย ๆ ไม่ แต่ตราก็มีแต่ก่อนที่โปรดเกล้า
 โปรดกระหม่อมพระราชทานให้กับไพร่หลวงทงปวงนั้น ถ้ากรมช
 มหาคไทยก็มีตราพระราชดีห์ประจำช้อคน ตราพระคชดีห์สัมทบประ
 จำค้อ ถ้า กรมชช กรม พระกตาใหม่ ก็มีตรา พระคชดีห์ ประจำช้อ
 คนตราพระราชดีห์ สัมทบประจำค้อ มีตราข้างที่เป้น รูปนารายณ์
 บึงหลังนาค นึ่งเห็นช กระจเขียร สัมทบเป้นดำคัญกลางประจำค้อทุก
 ฉบับ แต่ทั้งตรา ที่เคยมี ไปตามพนักงาน ด้วยกิจราชการ ดังใด ๆ
 ถึงทวงเมือง นนเดา ถ้า เมือง ชชน ใน กรมมหาค ไทย ก็ต้อง มีตรา เจ้า
 พนักงานในกรมมหาคไทย เมืองชชนในกรม พระกตาใหม่ ก็ต้องมี
 ตราเจ้าพนักงานในกรมพระกตาใหม่ เมืองชชนในกรมท่า ก็ต้องมี
 ตราเจ้าพนักงานในกรมท่า คือตราพระราชดีห์ ตราพระคชดีห์ ตรา

บัวแก้ว แด่ตราปลัดทูลฉลอง แด่ตราอื่น ๆ ในกรมมหาดไทย กรม
 พระกตโหม กรมท่า ท้องบังคับในพระบรมมหาราชวัง ตราในตำแหน่ง
 เหล่านี้ ผู้ที่ครอบครองจะจำได้ ทั้งจะเทียบกับตราที่ปลัดทูลฉลอง
 ไปแก่ ๆ ก็จำได้แน่ทีเดียว ถึงจะเป็นตราแกะปลอมก็จำได้ ถ้ามีกิจ
 ราชการด้วยนายหน้า นายอากรดีมีפקศรกำหนดตรา เจ้าเมืองกรมการ
 นายหน้า นายอากรดีมีפקศรกำหนดตรา ก็ควรจะเชื่อฟังเอาตราเจ้า-
 พนักงานพระคลังมหาสมบัติ คือตราในลายอักษร แด่ตราอื่น ๆ ใน
 ตำแหน่งพนักงานพระคลังมหาสมบัติเขาเป็นแน่ชัดได้ ถึงพนักงาน
 กรมนาจะมีไปด้วยพระเก็บค่านา และบังคับบัญชาใด ๆ ในเรื่องไร่นา
 ก็มิควรต้องติดต่องาน ในตรา ต้องของเจ้าพระยาพลเทพ แด่ตรา
 ปลัดทูลฉลองในกรมนาไป ถ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติแถมกรม
 นามีตราไปถึงหัวเมือง ก็ต้องมีตราพระคลังที่ ตราพระราชดีที่ ตรา
 บัวแก้ว นำไปถึงเจ้าเมืองกรมการตามเมืองชนด้วยฉบับหนึ่ง ตาม
 แบบอย่างกำหนดในราชการ ผู้ที่รับตราทั้งปวงหากควรที่จะเชื่อฟัง
 ตราอื่น ๆ ไม่เลย แด่เพราะเหตุที่มณฑลอาจใช้ตราปลอมตราเนื่อง ๆ
 เกิดความฉงน

บัดนี้พระราชบัญญัติว่า ด้วยตราไปเมือง ถ้าแผ่นดินทาง
 นอกตำแหน่งพนักงานควรที่จะมีตราไปหัวเมือง แด่เจ้าเมืองนาย
 ใด ๆ จะมีหนังสือจากกล่าวการใด ๆ ไปหัวเมือง หรือจะให้ให้สำหรับตัว
 พวกพ่อค้าไพร่ไปว่าคุมห้อมค่านาค่านาคาตตรา ต้มפקศรอากร
 ภาษีต่าง ๆ หรือการใด ๆ ซึ่ง ขัดขวางต่อราชการ หนังสือนั้นลงจะ
 อ้างพระนามแต่รับสั่งเจ้านายใด ๆ ที่มีเกียรติยศใดใหญ่ข้างในข้างหน้า

ว่ากล่าวขู่เข็ญอย่างไรก็ดี ก็อย่าให้เจ้าเมืองกรมการเดิณาข้าหลวง
 นายนา นายอกรกำหนดตาดซื้อฟ่งเขาเป็นอันขาด ให้จับเอาหนึ่งถือ
 กับผู้ถือหนึ่งถือมา ถ้าจับได้ ในแขวงกรุงเทพมหานคร ก็ให้ส่ง
 แก่กรมมหาดไทย ถัดใหม่ กรมท่า แลพระคลังมหาสมบัติ พระ-
 คลังสินค้าตามกรมที่ควรจับได้ ขนออก ถูจกเมืองก็ให้คุมตัว
 มาส่งให้ผู้รักษามืองกรมการตั้งตงมาณกรุงเทพมหานครโดยเร็ว จะ
 ให้ปรับใหม่ผู้ถือหนึ่งถือไปเป็นเงินตราซึ่งหนึ่งให้แก่ผู้จับ แล้วจะ
 ให้ผู้ถือหนึ่งถือไปนั้น ของใช้อกร ทนายอกร ฟองขาดตง คงแต่
 หนึ่งถือหนึ่งถือคน หรือตามท้าวระไถว่าให้ ไปแต่เมื่อใดนั้นกล่าวจะ
 ครบ ถ้าเจ้าเมืองนายอกรกำหนดตาดจับหนึ่งถือที่มีตรากรมคุมทาม
 ตามตำแหน่ง เป็นหนึ่งถือซอซุนนางอ้างท้าวเทจ หรือหนึ่งถือข้าเจ้า
 บ้างนายให้ ไปคุมค่านาค่านาภาษาอกรตั้งพักศรัทธาต นอกจกตรว
 ภูมิเก่าในบ่เกาะล้นตักกัน แลตราภูมิใหม่คัพพแล้ว ประทับตรา
 ตามแบบใหม่ตั้งแต่บ่โรงฮูศักไปแล้ว ก็อย่าซื้อฟ่งตะฉางเลย
 จงจับเอาหนึ่งถือทั้งผู้ถือ ถ้าได้ ในกรุงเทพมหานคร ก็ให้เอาหนึ่ง-
 ถือกับคนถือหนึ่งถือมาส่งให้เจ้าพนักงานตามตำแหน่ง ถ้าจับได้ ที่
 หัวเมืองบ่กษ ได้ฝ่ายเหนือ ก็ให้ไปตั้งกับเจ้าเมืองกรมการ ให้เจ้า-
 เมืองกรมการเอาตัวผู้ถือหนึ่งถือกับหนึ่งถือตั้งเข้ามาในกรุงเทพหาว-
 นครแต่ใน ๕ วัน จะปรับใหม่เอาเงินซึ่งหนึ่งกับผู้ถือหนึ่งถือให้แก่
 ผู้จับ ถ้านายอกรพบปะหนึ่งถือที่มีตราแห่งเจ้าพนักงาน เป็น
 หนึ่งถืออ้างนามเจ้าซอซุนนาง ผิดอย่างตราภูมิเก่าใหม่ให้ ไปแก่บ่าว
 ไพร่แล้ว ถ้านายอกรเกรงพาศ่นาวารมีเจ้านายซุนนางท้อางในหนึ่ง-

ตั้งแต่นั้นมา กษัตริย์แห่งเมืองเวียงจันทน์ได้เสด็จไปตั้งบ้านที่เมืองเวียงจันทน์ และตั้งบ้านที่เมืองเวียงจันทน์
มาตั้งตามบังคับ ถ้าผู้มาร้องฟ้องหรือจับหนังก่อโทษ ท่อนข้าราชการ
ทอดไปตั้ง จะให้คิดเอาเงินอากรที่รื้อร้างในชั่วอายุหนึ่งตั้งปลดอม
นกับนายอากรจริงเต็ม ถ้าเจ้าเมืองกรมการหรือเจ้าพนักงานในกรุง
เมื่อนายอากรจับเอาผู้ ก่อหนังก่อโทษ แต่คนก่อหนังก่อโทษให้เห็นกับ
พระบารมีเจ้านายและวงศ์นาง บิดความจำกล่าวโทษโดยดี
ไม่เอาเนื้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ก็ให้ผู้จับได้มาร้องถวาย
ฎีกาให้ทรงทราบได้ ผิดของจริงพระบาทโดยเร็ว จะให้คิดเอาเงิน
อากรที่ร้างในชั่วอายุหนึ่งตั้งปลดอมกับเจ้าเมืองกรมการ และเจ้า
พนักงานซึ่งไม่บอกมากรุงเทพมหานคร และไม่กราบทูลพระกรุณา
กล่าวจะครบจำนวนชาติในชั่วอายุหนึ่งตั้งนั้น โปรดเกล้าโปรดกระ
หม่อมให้ตีพิมพ์ประกาศมาให้ท่านทงปองรับเทอญ

ประกาศมาณวันพุธ เดือน ๕ ค่ำ ปีเถาะสัมปทศ

ประกาศ

ว่าด้วยคนพาลเสีพสุรา ในเวลาตรุษสงกรานต์

(ตั้งจากหมอรบสี่ รัชกาลที่ ๕ ปีเถาะสัมปทศ)

ด้วยพระอินทราชาธิบดีสี่หาราชของเมือง เจ้ากรมกองตระเวนขอ
รับ พระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า

ประกาศ

ว่าด้วยท้องสนามหลวงและท้องสนามไชย

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศ
 ราชทูตของชาติพระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าฯ ในพระบรมมหาราชวังและพระ
 บวรราชวังฝ่ายหน้าฝ่ายใน เจ้าต่างกรมและเจ้านายไม่ได้ตั้งกรม แต่
 อาณาประชาราษฎร์ทรงปวงไพร่จูงทอกทวน ท้องสนามหน้าวัดมหาธาตุ
 นั้น คนอังกาบชั่งนาน ๆ มีครึ่งหนึ่งและเป็นภาระระมัดระวัง มาเรียก
 เป็นชื่อตำบลว่า "ท้องพระเมรุ" นั้นหาชอบไม่ ตั้งแต่นั้นสืบไปทท้องนา
 หน้าวัดมหาธาตุนี้ให้เรียกว่า "ท้องสนามหลวง"

อนึ่งที่นาวัดพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ ให้เรียกว่า "ท้องสนามไชย"
 ให้ข้าราชการผู้จะเขียนบอกหมายและจะกราบบังคมทูลพระกรุณา แล
 ราษฎรทั้งปวงเขียนชื่อเรียกชื่อทท้องต้องคำบดให้ถูกต้องตามชื่อซึ่ง
 โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมไว้ นี้ ถ้าผู้ที่ยังมิได้รู้หมายประกาศนี้
 ได้รู้แต่แต่หลังตั้งไป ยังเรียกว่าท้องพระเมรุอยู่ตามเคยเรียกมาแต่
 ก่อน ถ้ากรมพระตำรวจหรือกรมพระนครบาลผู้หนึ่งผู้ใดจับกุมผู้
 เรียกผิดเรียกผิดนั้นมาปรับใหม่เอาเงินทอง ก็ให้ผู้ของจับนั้นมาร้อง
 ฟ้องตามกระทรวง ถ้าชำระได้ความจริงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้
 ปรับใหม่ผู้จับทอผู้ให้แก้ผู้ของจับนั้น

หมายประกาศนี้ออกในบ้เกาะดีปีตศก

ประกาศ

เรื่องถวายฎีกา

โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้หมายประกาศแก่ข้าทูลถนองของ รุ่
พระบาท ใญ่ผู้น้อยและราษฎรผู้มีความทุกข์ร้อนจะถวายฎีกาทง
ปวงให้ร่ทอกันฉา แต่ก่อนได้ มีหมายประกาศกำหนดวันเด็้จพระ
ราชดำเนนออกพระที่นั่งวัดไชยสงคราม ทรงรับฎีกาของราษฎรเด็้น
หนึ่ง ๕ ครั้ง ครั้นนามมากราชการอย่างอื่น ๆ ขึ้น เมื่อถึงวันที่กำหนด
ได้ก็ไม่ได้เด็้จพระราชดำเนนออกไปบ้าง ซึ่งจะกำหนดเป็นแนคตาม
หมายประกาศเด็้นนั้นไม่ได้ การที่ราษฎรจะคอยถว้ยฎีกาจึงคดาค
วันเนนช่าไป

จึงโปรดเกล้าฯ ดังว่า ถ้าราษฎรมีทุกข์เด็้จร้อนด้วยชคคใด ๆ
จะคอยถว้ยฎีกาเนนจะเนนช่า จะให้ญาติพี่น้องหรือพวกลพ้อง ซึ่ง
เป็นข้าทูลถนองของรู่พระบาทท่มตำแหน่งเน่า ให้ชามารถว้ยฎีกาแทน
ตัวในทเด็้จออกทรงประทับแห่งใด ๆ ในพระบรมมหาราชวงเป็นเวเลา
วางราชการก็ได้ ไม่ให้มีความผิดแก่ผู้มาถว้ย แต่จะให้ผู้รับฎีกา
ถว้ยเนน เขาควเจ้าของฎีกาไ้อยหาให้หลบหนีไป จะได้ส่งคควให้ผู้
ชำระโดยง่าย

อนึ่งแต่เด็้นเด็้นกำหนดฉา ผู้ใดจะถว้ยฎีกาให้ ไปหากรมตอม
พระราชวงให้เขียนเนน ด้วยพระราชประดิ่งคจะทรงอนุเคราะห์แก่ผู้
ถว้ยฎีกา ให้ได้เร่องราวฎีกาโดยเร็ว ตั้งแต็้นดับไปผู้ใดจะถว้ย
ฎีกาจะให้ กรมตอมพระราชวงแต่งเขียนให้เหมื่อนอย่างแต่ก่อนก็ตาม

ฎาจะให้ผู้ใดแต่งเขียนให้ฎาจะแต่งเขียนเองก็ตาม แต่ให้เขียนให้ถูก
ถ่วงตามอักษรที่ไซ้ไม่ผิด อนึ่งอย่าสมคบนักแต่งเขียนให้แต่งเขียนให้
เป็นอันขาด ในเรื่องราวฎีกานี้เจ้าอย่าให้วนเวียนเดอะเทอะ ให้ว่า
โดยความสัตย์จริงอย่าให้เก็บเอาความเท็จเป็นด้านจนเต็มได้ในฎีกา
แต่อย่าให้มีคำหยาบช้าต่อพระบรมวงศานุวงศ์แต่ชำแหละของจริงพระ
บาทสมเด็จพระที่นั่งอัมรินทร์ เมื่อจะกล่าวโทษผู้มบนดาศักดิ์ให้เรียกตามชื่อใน
ตำแหน่งอย่าเติมชื่อย่อแต่เลย ผู้จะถวายฎีกาจงทำให้ถูกต้องตาม
พระราชกำหนดซึ่งโปรดเกล้าฯ ไว้

แต่การซึ่งทรงรับฎีกาเป็นความเปลืองทุกข์ของราษฎรนี้ ทรง
ยินยอมว่าได้ ทรงโปรดเพียงพระราชกุศตอันใหญ่อยู่อย่างหนึ่ง จึงโปรด
เกล้าฯ ว่า ถ้าผู้ใดมาทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา จะพระราชทานเงินคนละ
ตั้งเป็นบำเหน็จจอกัน เมื่อชำระได้ความจริง ผู้ถวายฎีกาจะนะความ
ตามเรื่องราวในฎีกาของผู้คนแล้ว จะพระราชทานเงินเพิ่มให้ อีกตั้ง
หนึ่งเป็นรางวัล

หมายเหตุประกาศตีพิมพ์ฉบับนี้ คำ มีเถาะตั้งปัดคัก

ประกาศ

ว่าด้วยหมื่นชาติหลวงเดิม

(ประกาศนี้ไม่แน่ว่าออกไปไหน)

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศให้ทราบทั่วกันว่า ใครเป็นคน

ตั้งท้องมือพระนามเดิม ส้มเต๋จพระเจ้าของยาเซอ เจ้าฟ้ามงกุฏ
 ไคร ๆ ไครบหนงสี่กุมตั้ง ๓๐ ยกในพระนามน คนตั้งกตทเป็นชา-
 ราชกรตำแหน่งใด ๆ ในพระบรมมหาราชวัง คือ เป็นพระยาพระ
 หลวงจมนแต่ผู้สำเร็จราชการเมือง แลกรมการผู้ใหญ่ในหัวเมืองแล
 ไปรดให้บุตรจากหมเป็นบุตรข้าราชการ บุตรชายจะดวยให้ทำราช-
 กรในมหาดเล็กก็ได้ จะให้เป็นขุนเด็กหมน้อยทำราชการกับตักได้
 จะดวยตัวในพระบรมราชวัง ถ้าเจ้าฟ้าพระองค์เจ้าตกรกรมแลแต่
 ยังไม่ได้ตกรมก็ได้ จะให้ทำราชการในตำแหน่งใด ๆ ตามสมัครใจ
 บุตรกับตาได้เป็นพระยาพระหลวงจมนในแผ่นดินประจุบันนี้ ไปรดยกตั้ง
 นี้ แต่อย่าให้ ไปรดคุยเอาชื่อบตาแต่บตทเป็นพระยาพระหลวงจมน
 ในแผ่นดินหลวงแล้วมาอ้างว่า ถ้าคิดเองหรือบตาแต่บ ได้ตั้งท้องมือ
 ฤาบหนงสี่กุมตั้ง ๓๐ ยกในพระนามเดิมว่า ส้มเต๋จพระเจ้าของยา-
 เซอ ส้มเต๋จพระเจ้ากยาเซอ เจ้าฟ้ามงกุฏแลแต่ คงว่าหมราชหลวงเดิม
 คนหมราชหลวงเดิมที่ไม่ได้ ทำราชการเป็นพระยาพระหลวงจมน ในพระ
 บรมมหาราชวัง แลผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการผู้ใหญ่ในหัวเมือง
 แลไม่ได้เป็นบุตรแต่บุตรของบุตรชายพวกนั้นแล คิดเองก็ บุตรแต่
 บุตรของบุตรชายก็คิด เป็นขุนเด็กหมน้อยในราชการในพระบรมมหา-
 ราชวัง ถ้าเป็นมหาดเล็กในพระบรมมหาราชวัง ถ้าคิดคิดตามเจ้าหม
 ราชหลวงเดิมที่เป็นข้าราชการในพระบรม มหาราชวัง ตาม นายเดิมอยู่
 ฤาผู้กราบทูลขอได้พระราชทานให้ ไปอยู่ในพระบรมราชวัง แลเจ้าฟ้า
 พระองค์เจ้าฝ่ายหน้าฝ่ายใน ถ้าข้าราชการผู้ใหญ่ในกรมใด ๆ ที่ได้
 กราบทูลขอ ไปรดยกพระราชทานไป แลด้วยจริงตรง ๆ ก็คงเป็นยกไม่
 ต้องชำระเอาตัว.

คนนอกจากกำหนด คือพ่อหมั้นที่ได้ตั้งแตรรับหนึ่งตั้งคู่หมั้นในพระ
นามเดิม แตรถูกหมั้นหลานหมั้นเก่าใหม่ในพวกนั้น โจทหลบหนีบดบังกีด
เต็มไปทำราชการในตำแหน่งโตๆ ในพระบวรราชวัง ฤาแอบแฝงให้
เจ้านายแสนนางมีใช้นายเดิมในกรุงแต่หัวเมืองโตๆ ทั้งปวง ต้อง
พระราชประสงค์จะให้ข้าราชการตัวมาใช้ราชการตามกรม ที่ขาดอง
เดิมเป็นเจ้าของปลัดกรมอยู่.

มันไปโปรดให้พระยาราชภักดีศรีรัตนสมบัติ พระยาราชสุภาวดี
พระยาอภัยวงษาฤทธิ พระยามหาเทพพระศรีตรี พระยาบำเรอภักดี
พระยาอนุกัษราชมณเฑียร พระยาบุรุษรัตนราชพัลลภ พระยาสุม-
มนตรีบริบาล พระยาพหลพลพยุหเสนา หลวงโยธาธิบดี หลวงข้า-
นายนาถาภักดี พระธรรมการบดี พระศรีสุนทรโวหาร พระหฤทัย
หลวงราชเสวก หลวงอภิบาลจตุรนาถ หลวงราชวรานุรักษ์ จมื่น
กิ่งศิลป์ ขุนจางอินทนิล ขุนอมรศักดิ์วณิช ขุนอินทรประสิทธิ์ หลวง
ดิทรินายเวรมหาตเด็ก นายจ้ายวด นายกวด นายดินองราชบริวาร
นายเส้นของานประพาศ ๒๐ นาย สิบเจ็ดจะมุนหน้าตหน้าจบบ คนที่
โจทหมั้นหาหลวงเดิมนั้นๆ เขาตัวคนมา ถ้ามุหน้าจบบตัวโต ลงไปเป็น
พระหลวงในพระบวรราชวังก็ไม่ให้พนจบ ผู้โจทของเสียเงิน ๓๐๐
ให้แก่บดจับ จะได้ให้คืนบดบ้าง ค่าหักบาญชีเสดจกรรมเนียมอื่นๆ
บ้าง ถ้ารู้ตั้งตัวถวมศให้เขามาหาทอนผู้ สิบจับ ๒๐ นายๆ โคนายหนึ่ง
รับไว้ ต้องเสียแต่ค่าหักบาญชี ค่าเชิงประกันแต่อื่น ๆ เล็กน้อยไม่
ให้มากกว่า ๕ ตำลึง พ่อหมั้นแตรถูกหมั้นหลานหมั้นต้องเสียเหมือนกัน.

๑. ข้าหลวงเดิมของพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าฯ มีชื่ออยู่ในประกาศที่ ๒๐ นี้คือ-

พระยาราชภักดี	(ข้าง)	
พระยาราชสุภาวดี	(แก้ว)	
พระยาอภิวงษ์ฉฤทธิ	(เฉย)	แล้วเป็นเจ้าพระยาบรมราช
พระยามหาเทพ	(บัว)	แล้วเป็นพระยาสิทธิราชฤทธิไกร
พระยาบวรภักดี	(ดีศ)	แล้วเป็นพระยาอภัยนันทวิกรมราช
พระยาอนุรักษ	(สิงโต)	แล้วเป็นพระยาพิทักษ์ภูบาล
พระยาบรุษ	(เพ็ง)	แล้วเป็นพระยาราชสุภาวดี
พระยาสมมติยาธิบาล	(อู)	แล้วเจ้าพระยา มหินทรศักดิ์ธำรง
พระยาพล	(กลาง)	แล้วเป็นพระยาวิสุทธิธรรมธาดา
		แล้วเจ้าพระยา วิสุทธิยารักษ์
หลวงโยธาธิบาล	(คล้าย)	
หลวงชำนาญวารวดี	(สวน)	
พระธรรมกรบดี	(ศุข)	
พระศรีสุนทรโวหาร	(พิภ)	แล้วเป็นพระยา
พระหลุทัย	(เนียม)	แล้วเป็นพระธรรมเสนา
หลวงราชเสวก	(จัน)	
หลวงอภิบาลภูวนารถ	(ดีศ)	แล้วเป็นพระศักดิ์มงคลเขวรดุทธิ
หลวงราชวานุรักษ์	(พุ่ม)	แล้วเป็นพระไชยบุตร
จมนั่งศิลป์	(พิน)	แล้วเป็นพระฉัตรมงคล
ขุนอาจฉัตรนิกร	(หน)	
ขุนอมรศักดิ์วาร	(อิม)	แล้วเป็นหลวงราชวานุรักษ์
ขุนอินทรปราสาท	(เอี่ยม)	แล้วเป็นหลวงราชเสวก
หลวงสิทธิไชยเวร	(พุ่ม)	
นายจำเริญ	(ร้าย)	แล้วเป็นหลวงจัตรงคโยธา
นายกวาด	(อัน)	แล้วเป็นพระศรีกาฬสมุค
นายสนอง	(ข้า)	แล้วเป็นหลวงสิทธิไชยเวร
นายเสนอ	(เปรม)	

ประกาศ

กำหนดสักเลข

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศแก่
 อาณาประชาราษฎร์ในกรุงเทพมหานคร และหัวเมืองบึงกุ่ม ได้มาย
 เหนือไพร่จกทอถน ด้วยโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ มีหมายประ-
 กาศให้เจ้าหมื่นต๋นชาย เจ้าของเลขหน้าตัวเลขมาสักหลังมือให้ ดั้นตรง
 แด่ในสัปดาห์ ถ้าพ้นนไปจะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้นายอำเภ
 กำหนดนำข้าหลวงกองจับ ออกจับตัวเลข ซึ่งยังไม่ได้ สักมาสัก ได้เป็น
 ไพร่หลวงทั้งสิ้น ถ้ากองจับตัวเลขซึ่งยังไม่ได้ สักมาได้ ชำระได้ความ
 ว่าเป็นไพร่หลวงกรมใดจะให้สักไว้คงอยู่กรมนั้น แลจะหักเงินเบย-
 ด้เจ้ากรมปลัดกรม ให้เป็นบำเหน็จแก่ผู้จับ ตามตอเลขที่ตอของจับนั้น
 เสมอคนตระแปดบาท ถ้าจับตัวเลขดังกล่าวมาได้จะให้สักไว้เป็น
 ไพร่หลวงทั้งสิ้น เงินค่าจับนั้นจะให้ปรับใหม่เอากับตัวเลขซึ่งจับมาได้
 นั้นคนตระแปดบาท ทางว่าดยนศึกที่กรุงเทพมหานคร หกทาง ๆ ละ
 สัตั้งรวมกันเป็นหกสัตั้งทหัวเมือง นน ยน ทางว่าว แปดทาง ๆ ละเพียง
 เป็นเงินบาทหนึ่ง ให้เจ้าหมื่นต๋นชายเจ้าของเลขกับตัวเลขเดียวเงินค่า
 ทางว่าวค่าจับแต่ตามพิภค มิให้เรียกเอาค่าทาบาญซึ่งมีในครอแต่ค่า
 ขอรรมเนียมอื่น ๆ ในการสักเลขซึ่งชนไปกวาง ถ้าข้าหลวงเจ้าเมือง
 กรมการเรียกเงินค่าทางว่าวค่าจับ เงินจากพิภคชนไปก็ให้มาร้อง
 เรียนต่อแม่กองใหญ่ ถ้าแม่กองใหญ่ไม่ตัดสินให้ ให้เจ้าหมื่นต๋นชายของ

แต่ด้วยเหตุไปร้องฎีกาถวายเมื่อเสด็จออกพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ปราสาท
ณกรุงเทพมหานคร จะโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้มีพระดาการ
ตัดดินแดนปรับใหม่เอาเงินคืนให้แก่เจ้าหนุ่ นายกองแต่ด้วยเหตุ ให้
ตีพิมพ์ในโรงหลวงในพระบรมมหาราชวัง

ประกาศมาณวันพฤหัสบดี เดือนเจ็ด แรมเจ็ดค่ำ ปีเถาะดับศก

พระราชกำหนด

เจ้าเมืองกรมการชำระความหัวเมือง

(๒๒ ป.ป.ท. ๔๑) ประกาศว่าด้วยบำเหน็จของเจ้าเมืองออกไปอยู่ที่หัวเมือง)

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ประกาศแก่
เจ้าเมืองกรมการ แลอาณาประชาราษฎร์ให้รู้ทั่วกัน ด้วยแต่ก่อน
ได้ทรงทราบได้มาของขัตติยราชทูตว่า คนที่ถือเจ้าหนุ่ นายกอง
กองซ่องตมตมคบโจรผู้ร้าย ถักทอขายแลตั้งกันขายหญิง แลช่าง
นำโคกระบือของราษฎรได้ ผู้ใดมาฟ้องร้องว่ากล่าวขัดขวางต่อ
เจ้าเมืองกรมการ ถือเจ้าหนุ่ นายกองเคมีมาทุก ๆ แผ่นดิน การเป็นดังนี้
เพราะเจ้าเมืองกรมการ อาณาประชาราษฎร์หัวเมืองปังกได้ฝ่ายเห็น
ภักดีถือใจผิด ราษฎรมีคดีความเกี่ยวข้อง จะฟ้องร้องต่อเจ้าเมือง
กรมการก็ไปเกรงกลัวเสียว่า เขาเป็นข้าอยู่ในเจ้าองค์นั้น ๆ ท่าน
ขุนนางผู้หนึ่ง ถึงเจ้าเมืองกรมการจะมาตีหมายไปเอาตัวก็คงจะไม่

ใดก็ตาม แต่จะมีความพยายามทำซ้ำสิ่งต่าง ๆ ค่อย ๆ มากไป
 อีก จึงคิดอ่านเสียเงินค่าไถ่ถอนเสียด้วยคิดว่าดีกว่าฟ้องร้อง ฝ่าย
 เจ้าเมืองกรมการเดาก็พอใจผิดเหมือนกัน มีผู้มาพ้องขาเจ้าพระองค์
 นนชาทวนขุนนางผู้หนึ่ง ใช้กรมการไปเกาะตอไม้ใดก็ตาม ครั้นจะบอก
 ลงไปยังศาลาธรรมหาตไทยกระธาใหม่กรมการตามเมืองขึ้น ให้หน้าชน
 กราบบังคมทูลพระกรุณา ก็คิดเกรงว่าเจ้าพระองค์นั้น ข้าราชการผู้
 นั้น ๆ ฝ่ายหน้าฝ่ายในก็ดี เป็นคนสนิทในพระเจ้าอยู่หัว ถ้าท่านจะกราบ
 บังคมทูลพระกรุณาชักนำประการใด พระเจ้าอยู่หัวก็จะทรงเช็ดออกทุก
 ประการ ที่ไหนเจ้าพนักงานจะกล้าเอาไปบอกชนกราบบังคมทูลพระ
 กรุณา แล้วท่านก็ไต่ตั้งเดี่ยมีหนังสือฝากฝังมาได้ ถ้าหนักคิด ๆ
 ไปดังนี้ การทวงหนี้ไม่เป็นเช่นนั้น พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้า
 อยู่หัวทรงพระกรุณาภิรมย์อาณาประชาราษฎร์เป็นอันมาก ถึงท่านผู้ใด
 จะมีบุญบารมี การแก้หนี้ชดเชยไปรดปราณเพ็ดทูลชนกชด
 ชวงประการใด ก็ทรงชักใช้ สืบสวนได้เดียงเอาแต่ก็จริงเป็นประ
 ธานทรงประพฤติกวแต่ที่ขอบทศธร ด้วยจารซึ่งเป็นอย่างไรแก่บ้าน
 เมืองมาแต่ต้องได้เคยทรงทราบมานานแล้วทุกประการ ดังพระราช
 ทัณฑ์ไว้ว่า การตั้งไร้ที่เบบที่ชดชองให้ราช ุระได้ความเค็ดคร่อนนั้น จะ
 มิให้มคชไป ดังแต่หนีสืบไปเมื่อนว่า ตำราชฎรเกยง ของคตประการ
 ใด ๆ ก็ให้มาร้องฟ้องต่อเจ้าเมืองกรมการ ให้เจ้าเมืองกรมการเกาะ
 เอาตัวมาชำระให้แต่ใน ๑๕ วัน ถ้าเดือนหนึ่ง ตามระยะทางใกล้ ไกล
 ถ้าเจ้าเมืองกรมการนั่งความไว้พนักกำหนดนี้ ให้มาร้องอุทธรยังท่าน

ถูกขุนนางตามเมืองขึ้น ถ้าเป็นความฉกรรจ์หนักโทษ ฤๅความ
 เดียนหนามแผ่นดินอันใหญ่ ฤๅได้ความเดือดร้อนยิ่งนัก ก็ให้มาร้อง
 ถวายฎีกาทีเดียว จะได้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เอาตัวผู้ต้อง
 คดีมาให้ มีตราการชำระคดีขึ้นให้ดำเนินคดีตามพระราชกำหนด
 กฎหมาย ฝ่ายเจ้าเมืองกรมการนั้นเสาะข้อคดีของราษฎรมีประการใด
 ก็อย่าให้คิดเกรงใจท่านผู้ว่าคนมากกว่าทุกขของราษฎรฯจะมาร้อง
 ฟ้องข้อคดีประการใด ก็ให้บอกหมายไปเถาะกรมเอตผู้ต้องฟ้องมาชำระ
 คดีใน ๓ วัน ถ้าผู้ต้องฟ้องนั้นคดีชดชวางมีมาแข่งแรงก็ให้เร่งบอก
 มายังศาลาเวร จะได้นำเอาข้อความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ถ้า
 เจ้าเมืองกรมการคิดเกรงเจ้าพระองค์นั้น ๆ ท่านขุนนางผู้หนึ่ง ๆ ที่เป็น
 เจ้านายของผู้ต้องคดี จะมีหนังสือบอกตงมายังศาลาเวร ก็ให้บอก
 เป็นคำนับมาในพระองค์เจ้า ฤๅท่านขุนนางที่เป็นเจ้านายของผู้ต้องคดี
 นั้นด้วยฉบับหนึ่ง ว่าตัวโจทก์จะมีเขาจะร้องฎีกาเอา ถ้าพระองค์เจ้า
 ฤๅขุนนางที่เป็นเจ้านายของผู้ต้องคดี ได้หนังสือเจ้าเมืองกรมการที่คำ
 นับขแจ้งข้อคดีของบ้านชาตงมา แล้วกลับเขากลับบ้านชา จากต่าง
 โกรธขงเจ้าเมืองกรมการ คิดอ่านผูกพยาบาทท้าวเวรคือไป ทรงแพระ
 ราชดำริเห็นว่า เจ้านายพระองค์นั้น ท่านขุนนางผู้หนึ่ง มิได้มีใจที่
 จะทนบารุงแผ่นดินแต่ราษฎรให้อยเย็นเป็นศษเถย เป็นอันขาดโดย
 แท้ ทจะเป็นใหญ่ คือไป ช้างนำ นนไม่ไคเป็น อันชาติ ใหญ่ มัดค
 พิจารณาเทียบเคียงการซึ่งเป็นมาแต่หลังคู้เกิด

ตีพิมพ์ประกาศมาณวันพฤหัสบดี เดือนเจ็ด แรมสิบห้าค่ำ มีเถาะ
 ด้ปดศก

ประกาศ

พระราชทานพระบรมราชาโหวาท
ชาวดวงซึ่งออกไปศึกเลขหัวเมือง

ด้วยมีพระบรมราชา โองการ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้จดหมาย
กระแด้พระราชดำริให้เป็นพระบรมราชาโหวาท ให้ประกาศแก่เจ้าพระยา
แฉะพระยาพระหอดวงแม่ของศึกเลข ซึ่งออกไปกำกับศึกเลขหัวเมือง
มักษ์ไตฝ่ายเหนือ แฉะเจ้าพระยาแฉะพระยาพระหอดวงชนหมื่น ซึ่งเป็น
เจ้าเมืองกรมการของนอกกองทัพด้วย แต่บนคาซึ่งได้กระทำดีด้วยนิจ
ทุกเกล้าทุกกระหม่อมถวายได้ต่อไต่ผัดของขัติพระบาท รับพระราช
ทานลือนามพระพิพัฒน์จาปีดะ ๒ ครั้ง ๆ นั้น ให้ประพุดการให้สมัคร
กับททรงพระมหากรุณาชมเกล้าชมกระหม่อม ตั้งแต่งไว้ให้มีศ
บันคาศักดิ์ ด้วยแต่ก่อนได้ทรงทราบการชยเป็นเน่นว่าคงเป็นขรรคมคว่า
ข้าราชการในกรุงเทพมหานครแต่หัวเมืองก็คิด มีประพุดการเผอแผ
การนำแต่เหลียวช่วยแฉะวาระวังตัว นอกจากระวังราชการของพระ
เจ้าอยู่หัวกตวดีนถัดตัวคน เกรงเจ้าพระของคณ ๆ แฉะข้าราชการผู้นน ๆ
ฝ่ายหน้าฝ่ายในท โปรดปรานมีบุญการหักกันแหลม คิดเผอใจว่าใคร
จะเป็นใหญ่ไปพายน่า ถ้าจะเอาแต่ราชการอย่างเดียว ท่านก็จะ
พยายบาท ถ้าระแวงผัดตั้งท่านก็จะเพดทตซ้ำเติม ให้ตองพระราชดำริห
ตีเคยนมากไปแฉะตอดอนจากยศบันคาศักดิ์ ๆ การยึดไปเมื่อพายน่า

ถ้าท่านพระองค์นั้น ๆ ได้ เป็นใหญ่ยิ่งขึ้นไปก็จะไม่ชอบเลี้ยงได้ ในที่
 ถัดกันนคร แลจะไม่เดือนที่ทางให้เป็นอย่างอื่น ๆ ยิ่งยศบันตาศักชน
 แลคิดไปต่าง ๆ ตามตำราเก่า ๆ นั้นทรงทราบรู้เท่าหมดแล้ว ครอง
 ไปรดเกล้า ไปรดกระหม่อมพระราชทานตั้งเดือนเดือนดีมาว่า การ
 เช่นว่ามาน้อยทำได้ คิดโดย นี้โดยพระองค์ ได้ได้เป็นพระเจ้าแผ่นดิน
 โดยดีวิบัติเพราะพระบรมวงษานวงษ์แลธราชการผู้ ใหญ่ผู้น้อยดีวา
 มิก็คิดพร้อมใจกัน เชิญเสด็จขึ้นเสด็จถว้ยราชสมบัติแล้ว ถึงจะมี
 อาณาประชาราษฎร์ใคร ๆ มาแต่ก่อนก็คิด ถ้าผู้นั้นมีความปองใจทำ
 ราชการแผ่นดิน โดยดีจริง คือแผ่นดินต้องแล้วมาแต่ก่อนปรากฏ
 อยู่แล้ว ก็คงจะต้องชอบเลี้ยงผู้นั้นให้ยศบันตาศักชนตามสมควร
 แก่คุณานุคุณของผู้นั้น ๆ เพื่อจะให้เป็นเยี่ยงอย่างสืบไป ครองแต่
 เจ้าพระยามหาราช พระยามหาอำมาตย์ ก็เป็นขุนนางผู้ใหญ่เป็นที่ไว้
 วางพระราชฤทัยต่างพระเนตรพระกรรณ ทรงชอบวางจะคงใจ
 ดีดังเขาเถรเดมดีก็ เดชดุจดุจดุขุมมีโตดีกมาดีกจึงให้ ดั้นแข็ง แต่
 ทรงพระราชวิตกไปว่าราชการผู้น้อย แลกรมการกำนันที่เป็นคน
 โงกเขมแก่ถาก จะบีบบังคับได้ใจ ให้เป็นผลประโยชน์อย่างหนึ่ง
 ภาบประมุขที่หอบหนีแต่ตั้งกองซ่องลุ่มอยู่ในป่าในดงจะจับกุมเอาตัว
 มา ก็เห็นว่าคนเหล่านี้เป็นกองซ่องกองลุ่มอยู่ในพระองค์เจ้านั้น ๆ
 ท่านขุนนางคนนั้น ๆ ฤๅนายหมวดนายกองให้เงินให้ทองตั้งของบาง
 เล็กน้อยแล้วจะพากันหนึ่งเดียว จะหาจับได้ตัวเลขมาดีก็ไม่ ตัวเลขก็จะ
 หลงเหลือ แต่มีกองซ่องลุ่มถือเจ้าถอนายท่มพาคันมาก ตั้งซัดแรง
 ต่อเจ้าเมืองกรมการ รัชชาง น้ำ โค กระบือ ผู้ร้าย ดมคบผู้คน

ข้าทาสของราษฎรไฉนผู้จะติดตามเข้าไปหาตัวก็มีได้ ฤๅจะได้ โดย
 ยาก เพราะฉะนั้นให้เจ้าพระยามรราช พระยามหาอำมาตย์ ข้าหลวง
 มีชื่อแต่เจ้าเมืองกรมการ ปรองโคงในราชการแผ่นดินคิดอ่านสืบข่าว
 เขาเดชเคิมตัก เดชตูกหมมตักหลังมือให้ ดั้นเชิง อย่าให้ มีผู้ บัดบัง
 เดชไว้ แลถกถองเจ้าพระองคหน ๆ ท่านขุนนางคณน ๆ ทัมบุญ
 พาศนาแตรวงนาระวงหลัง ถ้าเจ้าทมกรรมฤๅท่านเดีนาบตัญใหญ่
 ท พระบาท ดมเคเจ้าพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรง นบัตชอ่าเป็น ผู้ ใหญ่ ก
 ให้แม่กองมาทุด ฤๅราเรียนช้แรง แบ่งหนักให้เป็นเบาแบ่งมากให้
 เป็นน้อย แต่ภอได้ราชการอย่าให้เสียผลประโยชน์ทั้งต้องฝ่าย แต่
 ภออย่าให้เป็นท่น้อย เจมวหมองคยไต้ ผาดของขลิตพระบาท ดมเค
 พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว อย่าให้ แม่กองแต่เจ้าเมืองกรมการจะเคย
 ให้ มีกองชองส้มอยู่ในแขวงบ้านแวงเมืองมากมายหลายกองเหมือน
 การแต่ก่อน ๆ ได้เป็นอันชาติทีเดียว บ้านใดเมืองใดมีกองชองส้มอยู่
 เท่าใด ให้ชงยถนสืบตั้งนเรงรคเอาตัวมาตักหลังมือให้ ดั้นเชิงไต้ จง
 จะตมกบที่ทรงพระมหากรุณาชบเลี้ยงไว้ในที่ขบั้นคาศักดิ์ ให้เป็นท
 ใ้ดวงพระราชฤไทย ใ้ส้อยต่างพระเนตรพระภรรณคไต้ไป แล
 การซึ่งให้ทาบานูชียตมโนครวแต่ตักเดชครน มีพระราชประสงค์
 จะใครไต้ตัวเดชไว้ให้ ดั้นเชิง มีราชการคัก ดังครนมาจะได้ สุ่ม
 ฆ่าคักคัตรีให้ทวนหน้าตมอกัน

ตัมพประกาศมาณวันพฤหัสบดี เดือนแปดปฐมาศาท ชนหคค่า
 บเกาะตีปตศก

ประกาศ

อย่าให้ เชื้อการหลอกซึ่งอ้างอำนาจเวืองผี

((๒ป.ป.ก. ๕๓) ประกาศห้ามมิให้เชื้อการหลอกด้วยอ้างอำนาจผี)

อนึ่งข้าพเจ้า เดือนแปดศกุนตวิสาขมาส แรมเจดศกุนตวิสาขมาส มีเกาะตั้งปดศกุนต
 พระเจ้านางของข้าพเจ้า เชื้อการหลอกซึ่งอ้างอำนาจเวืองผี นำหนังสือเป็นเรื่อง
 ราวหลอกตวงซึ่งราษฎรหลอกตวงกันมา ซึ่งเหตุเกิดจากตวงระหม่อม
 กลาย ให้ทรงทราบได้ ผิดของชาติพระบาท ในหนังสือนั้นใจความว่า
 พระยายมราชนายเจ้าเมืองประจักษ์จะเกิดความไข้ แต่ใน
 หนังสือนั้น ห้ามมิให้จุดไฟในเหยาเรือนตั้งแต่เพลาพลบค่ำ
 ไปจนรุ่ง ใครเรียกก็อย่าชวน อย่าทักทายสิ่งใด ๆ ด้วย พระบาท
 ดำรงพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวมีพระบรมราชโองการตรัสเห็นเกล้า
 เห็นอกรรมหม่อมว่า การเช่นนั้นไม่ประหลาดอภัยจรรยา ได้เคยทรงทราบ
 ได้ผิดของชาติพระบาทมาแต่ก่อนหลายครั้งแล้ว เมื่อครั้งแผ่นดินพระ
 บาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัยก็มีครั้งหนึ่ง แผ่นดินพระบาท
 ดำรงพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวก็ครั้ง เรื่องราวก็เหมือนกันอย่างนั้น เป็น
 คำเล่าลือของว่าพระเทยวราชองค์ใดเรื่องราวมาบ้าง ฤๅตายผู้บ้าง
 ปลิวมาติดต้นไม้บ้าง การก็ไม่จริงเหมือนที่กล่าวจะเกิดเหตุ
 การตักครั้งเคย ชรอยจะเป็นความคิดของผู้นั้นจึงห้ามมิให้จุดไฟ
 ตามไฟในเหยาเรือน แต่ไม่ให้อภัยทักทายสิ่งใด ๆ เพราะจะชนปล้น
 ลักขโมยของเบาถวพย ดังของ เห็นว่าเจ้าของบ้านเจ้าของเรือนระวง
 รักษาบ้านเรือนมั่นคงอยู่ไม่มีความประมาท ข้ายผู้ รាយจะคิดชนปล้น

สัตมย์องค์เบาได้ โดยยาก จึงแกตั้งหมายแต่งเรื่องราวหลอกลวงขึ้นให้
 คนกตัญญูใจต่าง ๆ หวังจะให้คนทั้งปวงนับถือเชื่องทำตาม ช่าง
 ผู้ร้ายจะได้ ขนปล้น สัตมย์องค์เบา เจ้าฉัตรพิชัย สิ่งของได้ โดย สัตวอก
 จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ตีพิมพ์ประกาศแก่
 ข้าทูลลอองธุลีพระบาทแลราษฎรให้รู้ทั่วกันว่า อย่าให้เชื่องเรื่องราว
 เดาน เป็นความไม่จริง ผู้ใดได้เรื่องราวอย่างนี้ใจแล้ว ถ้าอยู่ใน
 แขวงกรุงเทพมหานครก็ให้เอา เรื่องราวนั้นมาส่ง แก่ กรมพระนครบาล
 ถ้าอยแขวงหัวเมืองใด ๆ ก็ให้เอาเรื่องราวนั้นมาส่งแก่เจ้าเมืองกรมการ
 นั้น ๆ อย่าให้ราษฎรทั้งปวงตกใจกลัวจน ง่ายไปต่าง ๆ อย่างใดอย่าง
 หนึ่งเลย ให้รักษาแต่บ้านเรือนของตนคอยระวังจับผู้ร้ายให้ ได้ ถ้า
 ผู้ใดจับตัวผู้ร้ายมาส่งกรมพระนครบาลได้ ในสามเดือนนี้ จะทรงพระ
 มหากรุณา โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานรางวัลให้แก่ ผู้นั้น
 โดยสมควร

ตีพิมพ์ประกาศมาณวันพุธ เดือนแปดชัฎวารคำ แรมสิบค่ำ
 ปีเถาะฉัฎศก

ประกาศ

เรื่องรับเบียดทดแทน

(๒๒ปี.บ.๕๕) ประกาศเรื่องรับเบียดทดแทนกัน

วันจันทร์ เดือนสิบเบต ขึ้นสิบเบตคำ ปีเถาะฉัฎศก เวลาร่ำ

๕ โมงเศษ เด็ดจ้อออกพระถึงหมื่นชูร พระรจนารังสรรค์จางวาง
 กรมช่างตีเหล็ก ทำเรื่องราวกราบบังคมทูลพระกรุณาว่า กรมช่างตี
 เหล็กได้รบพระราชทานเงินเบียดคั้นน ไม่มีความมารับพระราชทาน
 นำพระพิพลิตยาเหมือนอย่างรับพระราชทานเงินเบียดคั้นน แด่เดช
 ไพร่หลวงช่างตีเหล็กซึ่งตีคไว้นั้น ก็บีบบังเขาไปไว้เป็นอาณานิคม
 โยชน โดยมาก ครั้นถึงกำหนดพระราชทานเบียดคั้นน แด่กิจจางวางคน
 อื่น ๆ เข้ามารับพระราชทานเบียดคั้นนแทนไปเป็นประโยชน์แห่งตน ตาม
 รายชื่อซึ่งยื่นทางว่าไว้ ครั้นได้ทรงทราบได้มาตของขลุ่ยพระบาทตั้ง
 นั้น จึงมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมดำหรัศกรม
 พระเจ้าพญาเชอ กรมหลวงมหิศวรินทรามเรศร์ ๆ จึงกราบบังคมทูล
 พระกรุณาว่า เบียดคั้นนจางวางคนอื่นเขามารับทุกแห่งทุกกรม
 จึงมี พระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตั้ง พระเจ้าพญา
 เชอ กรมหลวงมหิศวรินทรามเรศร์ ให้เขาคิดเจ้ากรมปลัดกรมตีเหล็ก
 บัญชียัดรวัดนายหมวดในกรมช่างตีเหล็ก มาชำระ เขาคิดคน มารับ
 ราชการให้ตั้งเชิง อย่าให้คบคิดกันจางวางคนอื่นเขามารับพระราช
 ทานเงินเบียดคั้นน แทนคนในกรมไปเป็นประโยชน์แห่งตน เป็นประโยชน์
 ท่านผู้อื่นเป็นอนาชา แต่อย่าให้คบคิดกันบีบบังเขาเดกซ์ ไพร่หลวง
 ได้ใช้ด้วยตีคไป การซึ่งจางวางคนเขามารับพระราชทานเงิน
 เบียดคั้นนไป บีบบังเขาไพร่หลวงไว้นั้นก็อยู่ในมือพระราชกรณียศเหมือน
 กัน การซึ่งจางวางคนเขามารับพระราชทานเงินเบียดคั้นนไปนั้นก็เป็น
 เช่น้อยู่โดยมาก จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมว่า ตั้งแต่บัดนี้ไป
 ห้ามมิให้เจ้ากรมปลัดกรมตีเหล็กบัญชาชี้ตัวรวัดนาย หมวด กรมใด ๆ จ้าง

วนคนอื่นเข้ามารับพระราชทานเงินเบี้ยหวัดแทนคนในกรมเป็นอันขาด
 ถ้าแถมใครใด ๆ ยังขึ้นจ้างวนคนเข้ามารับพระราชทานเงินเบี้ยหวัดแทน
 ไปแล้วก็คิด แต่จ้างวนเข้ามาแล้วยังไม่ได้รับเงินไปก็คิด เจ้าพนักงาน
 จับได้แต่มีผู้มาฟ้องร้องกล่าวโทษ ถ้าคนทรมจ้างวนเข้ามาจนถ่วง
 พระราชอาญา เป็นโทษของกล่าวโทษขึ้นต่อ เจ้ากรมปลัดกรมสัมห
 ษาบัญชีตำรวจคนนายหมวดคนนั้น กรมนั้น จ้างวนเข้ามารับพระราช
 ทานเงินเบี้ยหวัดแทนคน ๆ นั้น พิจารณาได้ความสัตย์จริงแล้ว จะให้
 เขาเบี้ยหวัดคนตั้งปรับใหม่เจ้ากรม ปลัดกรม สัมหษาบัญชี ตำรวจ
 นายหมวดในกรมนั้น โดยอาจะตระคนตามเงินมากแถมอัย ผู้ทรม
 จ้างวนเข้ามารับพระราชทานเงินเบี้ยหวัดนั้น ถ้าแถมไม่ได้ว่ากล่าว
 ขึ้นเจ้าพนักงานจับได้ จะให้ตั้งพระราชอาญาปรับใหม่ทมิคุณ ด้วยมี
 ติผู้ทรมเข้ามารับแทนผู้อื่น เงินที่ปรับใหม่ได้มานั้น จะโปรดพระ
 ราชทานให้ เป็นบำเหน็จรางวัลแก่เจ้าพนักงานผู้จับได้ แต่ผู้ทรม
 ใดๆ โทษเป็นโทษว่านส่วนหนึ่ง ส่วนหนึ่งให้ตั้งพระคงงมหาดสมบัต
 ใจจ่ายรางวัลต่อไป คนหนึ่งซึ่งได้ รับพระราชทานเงินเบี้ยหวัดกรม
 ใด ๆ บัวยเจ็บจะมารับพระราชทานเงินเบี้ยหวัดไม่ได้ ก็ให้เจ้ากรมปลัด
 กรมสัมหษาบัญชีตำรวจกรมนั้น ๆ กราบทูลพระเจ้าพยาเธอ กรม
 หอวงมหิศวรินทร์ทราบเรศร์ แต่บอกเจ้าพนักงานให้รู้วาคนนั้น ๆ บัวย
 เจ็บจะมารับพระราชทานเงินเบี้ยหวัดไม่ได้ จึงทักหมทุกกรมตามรับสั่ง
 จะโปรดให้เจ้าพนักงานกำกับคุมเงินไปพระราชทานแก่ผู้ ซึ่งบัวยเจ็บ
 นั้นทุก ๆ คน ถ้าคนซึ่งบัวยเจ็บนั้นบ้านไกล ก็ให้เจ้ากรมปลัดกรม
 สัมหษาบัญชี ตำบ้าน แล้วถ้าบุตรภรรยาญาติผู้ ทบัวยเจ็บมารับพระ

ราชทานเงินเบี้ยจตุศังทุกคน โปรดให้ตีพิมพ์ประกาศชำทุกตของชุด
พระบาท ในพระบรมมหาราชวัง แต่ในพระบวรราชวังให้รั้งทั่วทุก
หมู่ทุกกรมตามรับสั่ง

หมายประกาศตีพิมพ์ฉนวนศักร เต็มฉบับดั่ง ชนฉบับดั่งคำ บิเถาะ
ดัดปลัดศก

ประกาศ

กำหนดเปลี่ยนตรากรมคุมห้าม

ด้วยมีพระบรมราชโองการมาว่าพระบดินทร์รัถสีหนาทดำรงตำแหน่ง
เกล้าเห็นอกระหม่อม สั่งให้ทำดั่งประกาศแก่ขอราชกรณผู้ใหญ่น้อย
พระหัตถ์ลงชนหมื่นพันทนาย แต่ไฟร์หัตถ์ลงในพระบรมมหาราชวังแต่
พระบวรราชวัง เจ้าเมืองกรมการหัวเมืองบกษ ได้ฉายเห็นอทั้งปวง
แต่เจ้าอาษาขึ้นชอกรักวณตลาค แต่นายดงชนอนทุกดั่งแห่งให้รั้ง
ทวงกนฉว แต่ครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกย์
แต่พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย ได้โปรดพระราชทาน
ตรากรมคุมห้ามให้กับไฟร์หัตถ์ แต่พิมพ์พายเรือพระที่นั่งศิริดักลาค
เรือพระที่นั่งกราบทรง เรือพระที่นั่งกราบรอง เรือพระที่นั่งดั่งทอง-
แฉวงฟ้า พิมพ์บ้านใหม่โพเรียง เรือดั่งอาษาวิเด็ค ช่างตางหมู่โธดง
รามัญต่างทองคาบดั่งฉมือ อาษาจามกลองทะเล นายท้ายนายใบเมือง

ส้มทุประการ กรมอภิรมย์ ราชยานทหารรักษาพระองค์ของพระ
 ราชวงศ์ ไท่คุมค่าหน้าคาคาตตัมพัทธรได้เพียงราคาต่ำต้งหนึ่ง ภาย
 หดงมาในแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว พระราชทาน
 ตรากรมไท่กับไพร่หุดงทกหม่ทุกกรม แต่มีพระราชบัญญัติไว้ว่า ถ้า
 ไพร่หุดงทได้ตราภมน์นตาย ก็ให้เจ้าหม่มตนายเฮาตราภมน์นมาคน
 ไท่กับเจ้าพนักงาน ถัวบตรหม่ไพร่หุดงตักชนใหม่ได้รับราชการ ให้
 ทำหางว่าวมายนขอตราภมน์ให้ถกช้อคนตัวบดบ้าน ครนกาตดงนางมา
 ไพร่หุดงนนตาย มีราชการอื่น ๆ ไปไม่มีใครได้ตักเตือน เจ้าหม่มต
 นายกหาเองตราภมน์นมาคนไท่กับเจ้าพนักงานไม่ ตราภมน์ของตตาย
 นนตเอาไปช้อชายกนตอ ๆ ไปกมบ้าง ทภรรยาได้ผัวใหม่เป็นคนหม
 อื่นไม่ควรจะได่ตราภมน์ ก็ได่ตราภมน์ไปแซมอย่างชคขวางไม่ไท่เรียก
 ส้มพัทธรอากรค่านาคาคาตตเป็นส่วจะเก็บมาแจกเบยหุดต แด จบ-
 จ่ายใช้ ในการแผ่นดิน จนเกิดความวิวาทชนหลายราย ชั่วระได่ความ
 ว่าเป็นตราภมน์ช้อของตตายภรรยาชายใหม่บาง คนต่างหม่จากไพร่หุดง
 เข้าเป็นส่วใหม่ แดรวบรวมช้อตตอครอบครของเฮาบ้าง ยงยั้งนัก ครง
 นึ่ง ไปรดเกด้า ไปรด กระทบช้อให้ ปฤกษา ท่านเด่นาบดี ว่า ควร จะทำ
 อย่างไร ท่านเด่นาบดีเห็นพรช้อมกนว่า ถ้าตักเดชไพร่หุดงเดร์จเด
 เมือไร ชอรับพระราชทาน ไปรดเกด้า ไปรดกระทบช้อให้ตตราภม
 ใหม่ไท่กับไพร่หุดงคตตบับ จะเรียกตราภมน์เก่าค่นมาเดยให้ ดินเซ่ง
 การจึงได่รอรังการตักเดชชามาจนบับ บดิน ไปรดเกด้า ไปรดกระทบ-
 ช้อม ให้ประกาศกำหนดเป็นแน่ว่า ตั้งแต่เดอนห้า บีมโรงชู้รูก
 ไป จะได้แจกตราภมน์ใหม่เป็นทงต้อตพิมพ์ ไท่กับหม่ไพร่หุดงทงดิน

ตั้งแต่มีโรงอุศูศักไป ตรากรมเก่าใช้ไม่ได้ ใช้ได้แต่ในปีฉลูเบญจ
 ศัก บัชาตศก บัเถาะดับตศกเท่านั้น แต่บัดคาหมุไพร่หลวงตั้งขึ้นใหม่
 แดกรมตั้งใหม่ที่ยังไม่ได้ รับพระราชตราภุมัน ในก่อนได้ตราภุม
 ใหม่จะจัดดวงไม้เสียค่าน้ำส้มพักรรอนตถาคันนี้ไม่ได้ ให้คงเสีย
 ให้กับนายอกรตามพิภัก คชไปรดเกล้าไปรดกระหม่อมพระราชทาน
 ตราภุมใหม่ให้เมื่อใด จึงจะคุ้มค่าน้ำส้มพักร ค่าตถาคได้แต่ราคา
 ค่าตั้งหนึ่งตรมอย่างแต่ก่อน ห้ามมิให้เถียงเจ้าภาษนายอกรเวลานั้น
 ตถาค แต่นายว่าคชเป็นไพร่หลวงไม่ยอมเสียถึงเถียงก็อย่าให้เชื่อ
 พึง ถ้าจะเถาะวิวาทถึงเถียงไม่ยอม ก็ให้เจ้าภาษนายอกรนายนำภา
 ษนั้นตถาคนำความมาฟ้องคชเจ้าจันฉนวน ให้คชอ่าพิภักษาให้ตามผิด
 ชอบ ไปรดเกล้าไปรดกระหม่อมให้ตีพิมพ์ประกาศมาให้ท่านทั้งปวง
 รั้เทอญ

ประกาศมาณวันศุกร รัตนศก เกษนย บัเถาะดับตศก

ประกาศ

ว่าด้วยราชภูรชาดกรุงเกล้าถวายเข้าเปิดอก

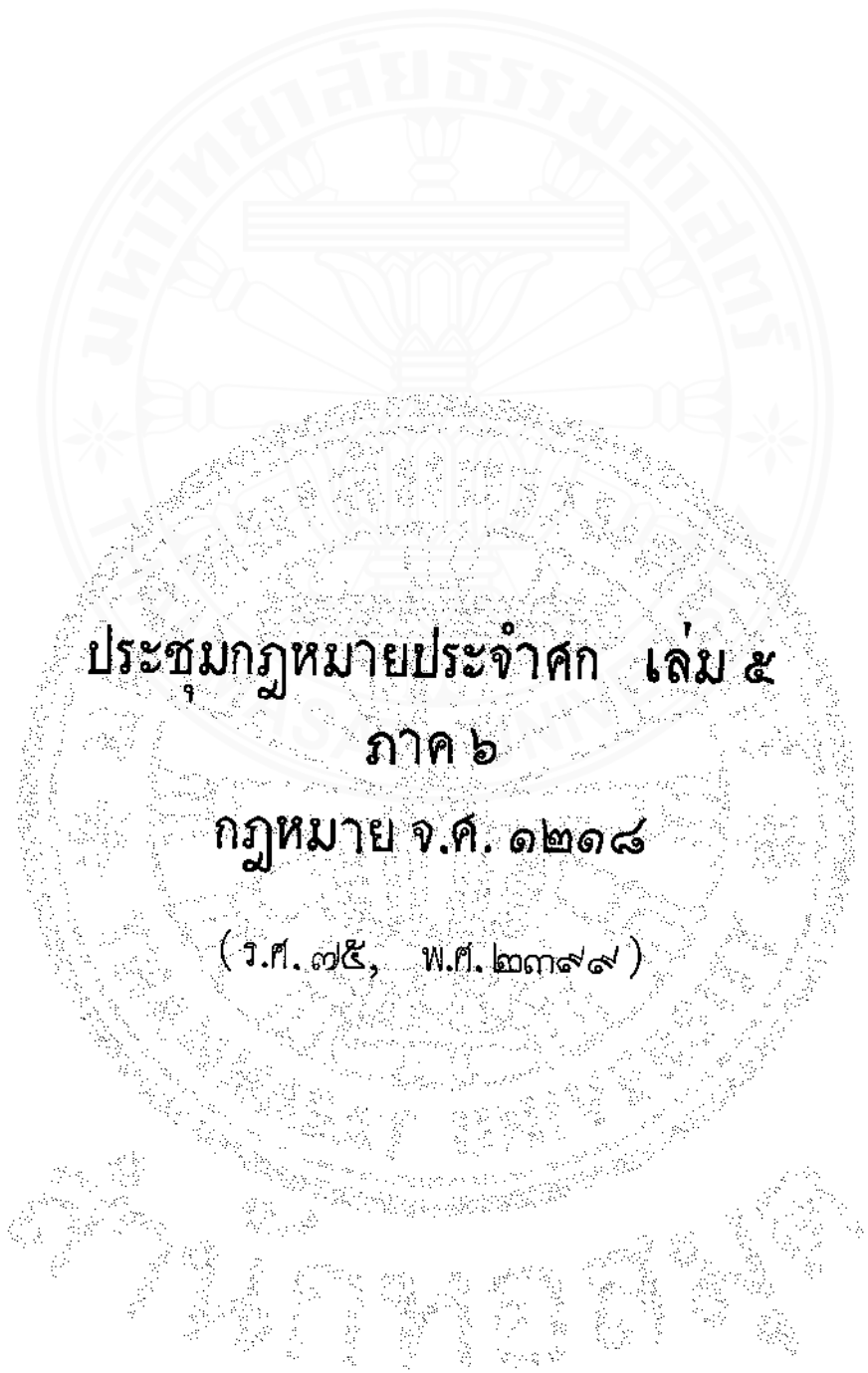
มีพระบรมราชโองการมารพระมณัชรูรตั้งหนาคำรดีเหนือเกล้า
 หน่อกระหม่อมว่า ซึ่งราชภูรชาดกรุงเกล้ารวมกันทุกเกล้าฯ ถวายเข้า
 เปิดอก ๓๗ เกษนย พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงพระเมตตา

ปรานีเป็นอันมาก ด้วยว่าราษฎรเมื่อทำนาได้ผลเม็ดเขาเปลือกมาก
 น้อยเท่าใด ก็ต้องเดี่ยค่าขายตามจำนวนเรียก แต่ยังมีผู้สนใจสำ
 ญักคิดเขาเปลือกหลุดเกล้าหลุดกระหม่อมถวาย เป็นส่วนหนึ่งของพระเดช
 พระคุณอีกชั้นหนึ่ง จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมพระราชทานผ้า
 ถายชั้นไป ให้เจ้าพระยานครบดินทรมหินทรมหากษัตริย์ยามิตถ์ตั้งมหา
 ยุก แจกแก่ราษฎรเหล่านั้นคนละผืน ๆ เป็นรางวัลเล็กน้อย แต่เขา
 เปลือกซึ่งราษฎรหลุดเกล้าหลุดกระหม่อมถวายนั้น โปรดเกล้าโปรด
 กระหม่อมให้เอามาใช้ ในการพระราชกศัต จัดเป็นเข้าทรงบลคว้าง
 เดียงพระสังฆ ในพระบรมมหาราชวังบ้าง พระราชทานราษฎร บัวย
 เป็น โรคต่าง ๆ ซึ่งมารักษาตัวอยู่ โรงทดลองบ้าง พระราชทานแก่คน
 ชราพิการ คนนักโทษ แต่ราษฎรมารับพระราชทาน โรงทานนั้นบ้าง
 ทรง พระกรุณา โปรด พระราชทาน ส่วนพระราชกศัต ให้ราษฎรผู้ เจ้า
 ของเขาได้อนุโมทนาทั้งนี้ด้วยก็ แต่ให้ อัยเยนเป็นค้ำชงชวันชงนา
 เทอญ อนึ่ง โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมว่า เจ้าภาษีนายอกรคานา
 แต่เดิมพักศรมายอกรอื่น ๆ เมื่อจะไปเก็บภาษีเรียกอกรหัวเมืองใด
 ก็มีตราไปวางแก่ผู้เวจราชการเมืองแต่กรมการ รัชชแขวงกำหนด
 นายอำเภอ ไต่บ่าวร้องให้จลาญธุชาวบางมามีได้รูบาง เจ้าภาษี
 นายอกรไป เรียกเอาภาษีอกรเดิมพักศรเหลือเกินพักศร ราษฎรก็
 ต้องยอมเสียให้เพระมิได้รู้พักศรในท้องตรา จึงโปรดเกล้าโปรดกระ
 หม่อมตั้งให้ คัดพักศรภาษี อกรเดิมพักศร จะตีพิมพ์แจก ให้ ราษฎร
 ในกำหนดพักศรคือภายหลัง ก็ในระหว่างที่ยังมิได้ตีพิมพ์พักศรแจกมา
 นี้ ถ้าราษฎรผู้ใดได้ความเดือดร้อนเพราะเจ้าภาษีนายอกรกดขี่เรียก

ภาษีอากรเห็ดขเกิน ฎามทุกช ด้วยเรื่องคดีใด ๆ กัด ให้มากราบเรียน
 ร้องทุกชต่อท่านเด่นาบดี แม่นท่านเด่นาบดีตั้งตระตากรผู้โตให้ชำระ
 แดตระตากรกคความไว้ ให้เน่นนานพนเดอนหนึ่งแแต่ ข้อคดียังมีได้
 ดำเรจ ก็ให้ราษฎรผู้โตคความเรอครอนนทาเรองราวอุกาทุกเดด้า
 ทุกตระหม่อมถวาย จะไปรคเดด้าไปรคตระหม่อมทรงคัตดินให้ดำเรจ
 โดยเรอ

หมายประกาศมาณวันพุม เดือนยี่ แรมแปดค่ำ ปีเถาะดับศก
 ศักราช ๑๒๑๗

ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๕
ภาค ๒

กฎหมาย จ.ศ. ๑๒๑๘

(จ.ศ. ๗๕, พ.ศ. ๒๓๙๗)

ประกาศ

ว่าด้วยผู้ที่จะรับทำภาษาอักษรต่างๆ

ให้ทำเรื่องราวเขียนตามกรม

(ณเดือน ๕ ปีมะโรงอัฐศก)

มีพระบรมราชโองการมาว่า พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๓ ให้ คพมพ
 ประกาศแก่ผู้ที่จะเดินเห็นเป็นเจ้าภาษา นายอักษรท่งป้องให้รู้ทั่วกันว่า
 ตั้งแต่นี้ไป จินตฤไทยผู้ใดคนหนึ่งซึ่งจะเป็นเจ้าภาษารายใหม่ยังไม่เคย
 มีแต่ก่อน เมื่อเห็นว่าพอจะเก็บพระราชทรัพย์ท่งป้องได้ ๑ ถวายเป็น
 ประโยชน์กับแผ่นดินได้ ถ้าผู้นั้นอยู่ในกรมมหาดไทย ก็ให้ทำเรื่อง
 ราวภายในกรมมหาดไทย ถ้าอยู่ในกรมพระกลาโหม ก็ให้มาขึ้นกับ
 กรมพระกลาโหม ถ้าอยู่ในกรมท่าก็ให้มาขึ้นกับกรมท่า ถ้าอยู่ในพระ-
 ศถังดินค้ำก็ให้ขึ้นกับพระศถังดินค้ำ ถ้าผู้ซึ่งจะเป็นเจ้าภาษานั้นอยู่ใน
 กรุง ๑ จะทำเรื่องราวไปขึ้นทง ๑ กรมตุลาการใดกรมหนึ่งก็ยอม ถ้าจะ
 ไปขึ้นกับสมเด็จพระยาบรมมหาพิชัยญาติ นรเนตรนาถราชตรี-
 วังศก็ได้ ถ้าใน ๑๕ วันยังไม่แล้ว ก็ให้ส่งนายหน้าช่างหน้าช่าง
 ในหน้าเรื่องราวขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ให้พร้อมกันหนึ่งถือ
 ประกันและต่อนายประกันท่งป้องจกฏาคอระท่งรังจก จะท่งคัดดิน
 ใหม่นี้แล้ว แต่ในเรื่องราวของยาให้จงแบ่งบนคังพักคเอาเองว่าแทน
 แทนนั้น ชนทนนแทนนั้น ทนนแทนนั้นให้เร่งไป ให้ว่าอ่อนน้อมเข้ามา
 พอดีสมควร

ถ้าภาษากรวยเกาทัมอยู่แล้ว เห็นเจ้าภาษีนายอากรคนเก่าทำ
 มีคำไร แต่หาบวกรจนทตเกล้า ๆ ถวายไม่ จะมาประมุขพระราชทรัพย์
 ให้อวดมากจนไปนั้น ถ้าจนพระคตงมหาธมบติ ก็ให้ยื่นเรื่องราวกับ
 เจ้าพนักงานพระคตงมหาธมบติ จนพระคตงตี้นคาก ก็ยื่นกับเจ้า-
 พนักงานพระคตงตี้นคาก ถ้าสั่งลยเจ้าพนักงานว่าจะเห็นกับ หน้าผู้
 อื่นจะไม่ทำโดยซ้อดคยสุจริต ก็ให้หานายหน้าช่างหน้าฎาช่างใน ให้
 นำเรื่องราวจนกราบบังคมทูลพระกรุณา ให้ทรงทราบได้ แล้วขอขุด
 พระบาทพร้อมทงนุประกน เมื่อทรงเห็นว่าควรจะได้แก่ผู้ใด ก็
 โปรดเกล้า ๆ ให้เจ้าพนักงานไปกลับยื่นทูลไป

ประกาศมาณวันเดือน ๕ ปีมะโรงชัฐศก จุลศักราช ๒๓๑๘

(๓ บ.ป.ถ. ๒)

ประกาศ

เรื่องให้หนังสือคตมภาษาอากร โดยพลการ

(ปีมะโรงชัฐศก)

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศแก่ข้าราชการ บรรดาที่ ได้รับ
 พระราชทานเบญหวดทงปอง ตั้งแต่เจ้าต่างกรมและเจ้ายางไมคตง
 กรมลงไปจนถึงคนทได้รับพระราชทานเบญหวดชงหนง เบญหวด ๑๕
 คำตง ๓๐ คำตงเป็นทลสุดให้ทราบว่ เงินชงพระราชทานแจกเบญหวด

แก่ข้าราชการทุกป็นั้น มีโชเงินได้มาแต่บ้านเมืองขึ้นนอกประเทศ คือเงินในจำนวนภาษีอากรนั้นเอง ถ้าเจ้าต่างกรมและเจ้ายังไม่ได้ตั้ง กรมองค์ใด และข้าราชการผู้ใดได้มีหนังสือปิดตราคุม ห้ามภาษีอากรล้มพักตร์ค่านัก่านาตลกดให้ ไปไว้สำหรับศอบ่าวไพร่และพวกพ้องท่าใด ก็ให้เร่งไปเก็บเอาหนังสือฉบับคนมาเดี่ยให้ ดั้นเชิง แต่ในก่อนเบี่ยหวัดบมะ โรงนักษัตรอฐุศกนั แล้วให้ทำทานบถถายใน พระเจ้าพยจเชอ กรมหลวงนหิศวรินทรามเรศร์ ในคำทานบถนั้นให้ ว่า ข้าพเจ้ามิได้ ให้หนังสือคุมภาษีอากรไปกับบ่าวไพร่ผู้ใดหนึ่ง เดย ถ้าข้าพเจ้าได้ ให้หนังสือคุมภาษีอากรไปกับผู้นั้นๆ แต่ข้าพเจ้า ได้เก็บคนมาเดี่ยแล้ว ตามฉฉหนังสือคุมภาษีอากรมีชื่อและตงตรา ของข้าพเจ้าชำระได้ความจริงแล้ว ให้ทกเขาเบี่ยหวัดของข้าพเจ้าใน บมะ โรงนักษัตรอฐุศกนัใจ ให้ ดั้น ถ้าผู้ใดได้ถว้ยทานบถอย่างนี้ใน พระเจ้าพยจเชอ กรมหลวงนหิศวรินทรามเรศร์แล้ว ก็จงทรงพระ กรุณาโปรดพระราชทานเบี่ยหวัดคนแก่ผู้นั้นเต็มคงทไม่ลดหย่อน ถ้าผู้ใด มิได้ทำทานบถถว้ยในพระเจ้าพยจเชอ กรมหลวงนหิศวรินทรามเรศร์ตามพระบรมราชโองการคำไว้ใช้ จะพระราชทานเบี่ยหวัดแก่ผู้นั้นแต่ ๒ ส่วนตลเดี่ยด้น ๓ ที่เคยได้รับพระราชทาน ๓๐ ชง จะพระราชทานแต่ ๒๐ ชง ที่ ๒๐ ชงจะพระราชทานแต่ ๑๒ ชง ที่ ๑๕ ชงจะพระราชทานแต่ ๑๐ ชง ที่ ๑๒ ชงจะพระราชทานแต่ ๘ ชง ที่ ๑๐ ชง จะพระราชทานแต่ ๖ ชง ตลคตอลตงไปจนถึงเบี่ยหวัด ๑๕ คำถึงจะพระราชทานแต่ ๑๐ คำตง เบี่ยหวัด ๓๐ คำตง จะพระราชทานแต่ ๗ คำตงเป็นทลุดตเพียงนท ที่ได้รับพระราชทานเบี่ยหวัดคำกว่า ๑๐ คำตง

ลงไป แม่น้ำโตถวายทานบดกทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้พระ
ราชทานคงไว้ตามท

อนึ่งผู้ทอดถวายทานบดแดง ดับไปภายหน้ามัจจุรณหึงดื้อคุมห้าม
ภาษีอากรเป็นข้อและคงตรวจของผู้นั้นชำระโตคงความจริง ก็จักหักเบะ-
หวัดในบั้นนี้ ถ้าเป็นแต่เจ้ากรรม ปลัดกรม ดมห์ยาญช พดียง
ซ้ำในกรมในเจ้าดำรงกรมและยังไม่โตคงกรม ถอบดกข้างพระนามได้
ไปในหนังสือคุมห้ามภาษีอากรเจ้านโตทรงทราบด้วย ถ้าเดิมยื่นทนาย
ถอบข้างเขาชอนนายได้ไปในหนังสือคุมห้ามภาษีอากรนายมิได้ เห็น ถ้า
เป็นอย่างนั้นมัจจุรณโตชำระโตคงความจริงว่าเจ้านายมิได้ เห็นจริงแล้ว ให้ตั้ง
พระราชอาญาผู้ให้หนังสือนั้นตั้งไปเป็นตะพันทญาชาว.

อนึ่งถ้าราชการในพระราชวัง ให้หนังสือคุมห้ามภาษีอากรไปได
กับนางไพร่พวกพ้องผู้ใดหนึ่ง ถ้ามีผู้จับโตชำระเป็นฉ้อ จะให้ปรับ
ใหม่รายละ ๓ ชั่งบ้าง ๕ ชั่งบ้าง ตามข้อความฉ้อจริงและมีได้นกรวจ
ถ้าเร่งเงินค่าปรับใหม่ไม่ได้จะให้ตั้งพระราชอาญาลงไปณคุก ง่าย
ใช้ราชการคิดค่าจรวเดือนละให้ทุกเดือนจจะครบจำนวนเงินค่าปรับ
ใหม่นั้น

อนึ่งผู้สำเร็จราชการและกรมการเมืองโตๆ ถอดเขากบคนผิด
เกยจนคนทถอหนังสือคุมห้าม ภาษีอากรใจ มิได้ตั้ง ความ ชำระทงน
ก็เพราะผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการเมืองคิดเห็นว่าพระแสงดาบในแผ่นดิน
ปัจจุบันนี้ไม่มี คิดถกตั้งแต่ดาบในอนุวดคภายใน เพราะอนันที่จะ
ต้องให้ผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการเมืองจัดคมพระแสงดาบในแผ่นดิน
ปัจจุบันนี้เพียงบาง.

หมายเหตุประกาศนอออกในบั้นนี้ โรงนักษัตริย์ศก ๒๒๑๗
(๓ ป.ป.ก. ๕๑)

ประกาศ

กำหนดเวลาถวายฎีกา

(ปะระโรงอัฐศก)

มีพระบรมราชโองการมหาราชบรรณบัตรตั้งหน้าท ให้ประกาศ
แก่ข้าราชการผู้ใหญ่น้อยและราษฎรทั้งปวงให้รู้ทั่วกันว่า ใคร ๆ
ผู้ใดในกรุงเทพฯ และหัวเมืองจะมีทุกข์ความถึงหนึ่งสิ่งใด ถ้าในกรุงเทพฯ
ให้มาร้องฟ้องยัง โรงศาลตามกระทรวง ถ้าหัวเมืองก็ให้ ไปฟ้องต่อ
เจ้าเมืองกรมการ ถ้าเจ้าเมืองกรมการแต่งตั้งฎีกาหนึ่งเรื่องเหนือไม่
ชำระให้แล้วโดยเร็ว ก็ให้มาฟ้องขอชำนเจ้าเมือง กรมการต่อเจ้า
กระทรวง ตามกรมทหัวเมืองนั้นด้วย ถ้าเจ้ากระทรวงคัดค้านมิได้
เป็นยุติธรรม ฎีกาแต่งตั้งหนึ่งเรื่องใด ให้เนิ่นช้าเกินกำหนด ก็ให้
ทำเรื่องราวถวายฎีกาเถิด แต่ความในเรื่องราวฎีกานั้น อย่าให้
อ้อมค้อมยืดยาวนัก และอย่าให้หยาบคยช ให้ดำเนินตรง ๆ ตามความ
จริงของตัว ถ้าจะเขียนและจะเรียงความแต่่าพึงดีบัญญัติของตัวมิ
ได้ ก็ให้ ไปขอเต็มยในกรมต่อมพระราชวังซึ่งเป็นศาลรับตั้งให้ช่วย
เรียบเรียงถ้อยคำและเขียนให้ เมื่อจะถวายนั้นจะให้ญาติและพวกพ้อง
ซึ่งเป็นข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายในช่วยถวายให้ ในที่ใดที่หนึ่งก็ได้ ถ้า
ญาติและพวกพ้อง ซึ่งเป็นข้าราชการฝ่ายหน้าฝ่ายในไม่มี เมื่อถึงวัน ๗
ค่ำ ๑๕ ค่ำ เสด็จพระราชดำเนินออกณพระที่นั่งสุทไธสวรรย์ โปรด
ให้ ตักทองวันจณยเกว็รของเรียกคนร้องฎีกาเมื่อใด ก็ให้นำเรื่องราว

ของคนมาทูลเกล้าฯ ถวายทูลเกล้าฯ พระที่นั่งสุทไธสวรรย์ฯ ถัดจาก
 ทนตพระราชกิจอื่น ๆ มีมากก็ได้แต่เด็กราชดำเนินออกไป ก็ทรง
 พระกรุณาโปรดฯ ให้พระเจ้าดุกยาเชอ กรมหมื่นมหิศวศิวดี
 เสด็จไปทรงคอยรับฎีกาของราษฎรอยู่ที่ชานหน้าพระที่นั่งสุทไธสวรรย์
 ให้ราษฎรผู้จะถวายฎีกาหน้าเรื่องราวของตนถวายแก่พระเจ้าดุกยาเชอ
 กรมหมื่นมหิศวศิวดี เเทอญ

ประกาศมาณบับะ โรงพักชวรัฐศก

(๓ ป. ป. ถ. ๕๔)

พระบรมราชาวาท

พระราชทานรางวัลเพิ่มเบียดหัวตพระบรมวงศานุวงศ์

(บับะโรงอัฐศก)

สมเด็จพระบรมนทรหมากฎ พระจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินทรงดราม
 ปฏิญาณไว้เป็นสำคัญว่า เงินตราเป็นพระราชทรัพย์ข้างในอื่นนอก
 จากจำนวนงวดชนทอง พระคลังดำหรับจ่ายแจกเบียดหัวตและจ่ายใช้
 ราชการ บัดนี้ทรงพระเมตตาอารีรักต่อพระบรมญาติ ซึ่งเป็นพระเจ้า
 ดุกเชอในพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบาทสมเด็จพระ
 พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว และพระเจ้าดุกเชอในแผ่นดินประจุบันนี้ จึงยก
 พระราชทานแก่ตัวหนึ่ง เท่า เป็นรางวัลเด็กน้อยเพิ่มเติมเบียดหัวต

เพราะได้รับพระราชทานมาในแผ่นดินปัจจุบันนี้ ได้สืบกันมาแต่
ไม่มีถ้อยความเป็นเหตุให้ทรงรังเกียจขัดเคืองเป็นข้อใหญ่ใจความโดย
อนันนิกเป็นความชอบอันใหญ่อยู่แล้ว

อนึ่งความเบียดบังรางวัลเป็นคุณ เบียดบังพระพรราชทานทุกปีแล้ว
ถึงเพิ่มบางกัเชือดไป เบียดบังไป จึงทรงพระราชทานครั้งนอกเล็กน้อย
ให้ปรากฏว่าเป็นรางวัล และเพราะทรงงดความผิดไม่ได้หาทรัพย์ด้วย
อุบายต่างๆ ทดสอบจงคือราชการแผ่นดิน จนผิดไต่จนน้อยกว่าที่เสียไป
จึงทรงพระราชทานครั้ง ด้วยทรงพระราชดำริเห็นว่า ให้เป็นต้นทุน
ประกอบกิจการหากำไรได้ ใช้ต่อยต่อไปเป็นกำลังราชการ แต่ทรงขอ
เสียว่าอย่าเอาไปใช้หนี้สิน และเดินไปซื้อสิน และใช้การที่ไม่ชอบ
พระราชหฤทัย และประกอบการอย่างใดๆที่จะให้ต้นทุนสูญสูญเสีย
อย่าทำเลย จึงคิดอ่านประกอบกิจการโดยอุบายต่างๆ ที่ชอบธรรม
ให้เกิดผลตามกำลังเกิด ถ้าไรที่ได้มาจะใช้ต่อยเสียฤกว่าบุญให้
ทานก็ตาม จะเพิ่มเข้าในทุนทำหามาต่อไปก็ตามเกิด ซึ่งพระราชทาน
ทรงจะประสงค์ต้นทุนและผลกำไรคืนนั้นหากำไรได้ คือของพระราชประ-
สงค์จะใคร ได้แต่ความยินดีจะทำใจผ่องมากเจริญแก่ผู้รับพระราชทาน
ไปเท่านั้น เพราะถนนหนึ่งท้าวหาญได้ท้าวใด ให้กราบพูดให้ทรงทราบ
เจียมๆ แต่ที่จริง จะทรงดีใจจน ถ้าได้ความว่าจริงก็จะพระยินดี
มากถ้าจะไปพระราชทรัพย์เช่นนี้ยังมีมหาได้ อีก สมัยพระระหว่
หทัยเมื่อใด ก็จะมีพระราชทานเพิ่มมาให้เป็นหุ่ อีกคือไปภรรยาหน้า เพื่อทำ
บำรุงพระบรมราชญาติให้มีกำลังวังชา ช่างกันรักษาพระเกียรติยศ
เกียรติคุณของพระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และพระบาท-

สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ซึ่งได้ทรงดำรงแผ่นดินสืบพระเกียรติยศ
เกียรติคุณในพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก ซึ่งเป็นต้นใน
พระบรมราชวงศ์นี้ ให้ดำรงด้วยดีเป็นปกติ ขอให้ลดหย่อนเดือน
ทราบห่างเหินไปได้ด้วยเหตุใดเหตุหนึ่งเลย และให้ความลำบากปฏิบัติ
ของพระราชตระกูลกับตระกูลเจ้าราชินิกุลเชื้อพระวงศ์ ซึ่งได้เป็นผู้มี
บรรดาศักดิ์ทำความชอบแก่แผ่นดินมาแต่ก่อนจนบัดนั้น คิดพ้นถาวร
ยิ่งขึ้นไม่ห่างเหินเดือนช้อยไปเลย จึงช่วยกันคิดการตั้งปวงซึ่งเป็น
เครื่องประดับพระเกียรติยศพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทุกพระองค์
ในพระราชวงศ์นี้ เป็นไปคงถาวรยิ่งขึ้นพร้อมมูลทุกประการ เป็น
อันนดองพระเดชพระคุณ เทอญ

พระราชทานณวันที่ ๑๓

(๓ ป.ป.ถ. ๕๖)

พระบรมราโชวาท

พระราชทานเงินและทรงตั้งสอนพระเจ้าลูกเธอ ๆ

(ปีมะโรงชุกศก)

สมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล ณ อยุธยา พระอัครราชกุมารี
สมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร
สมเด็จพระราชินีนาถอานันทมหิดล พระอัครราชกุมารี
สมเด็จพระราชกุมารีเสด็จกนิษฐาธิราช เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี
สมเด็จพระราชกุมารีเสด็จกนิษฐาธิราช เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี
สมเด็จพระราชกุมารีเสด็จกนิษฐาธิราช เจ้าฟ้าจุฬาภรณวลัยลักษณ์ อัครราชกุมารี

กรุงรัตนโกสินทร์มหินทรายุชยาน ผู้เป็นบิดาของบุตรจะขอตั้งชื่อผู้
 บุตรไว้ว่า (ตงพระนามพระเจ้าอุกเชอ) เอ๋ย พ่อขอตั้งแก่ตัวเจ้า
 ไว้ ทรัพย์ที่ทางว่าจ้างจนตกคอกกับหนึ่งเดือน มีตราของพ่อบีดไว้
 เป็นสำคัญเท่านั้น พ่อให้แก่เจ้าคนเดียว ตัวเจ้าเมื่อโตใหญ่อายุได้ ๑๖
 ปีแล้ว จงคิดอ่านเอาเป็นทุนทำมาหากินเลี้ยงตัวต่อไปและใช้สอยตาม
 ดั่งควรเถิด แต่พ่อขอเสียเป็นอันขาดทีเดียว คิดถึงค่าพ่อตั้งชื่อให้
 มากนักหนา อย่าดื่มสุราและอย่าเดินผู้หญิงที่ชอ อย่าเล่นเพื่อนกับใคร
 เลย มีผลมีเกิด แต่อย่าให้บ่อกดอกเอาทรัพย์ของเจ้าไปได้นัก จง
 รักษาทุนของพ่อให้ไว้ นเป็นเกียรติยศชั่วลูกชั่วหลาน เอาแต่ถ้าไร
 ใช้สอย เจ้าจงอย่าเดินเบียดเบียนไปเดินหอยเลยเป็นอันขาด และอย่าทำ
 ดุ่ยรูดุ่ยร้ายใช้เงินทองง่ายไม่คิดหน้าคิดหลัง จงคิดอ่านทำมาหากิน
 คริครองให้ดี อย่าให้หนักแรงคนโง่งมันหตอกดวงได้ จะเดินทรัพย์ด้วย
 อยาเขาคอย เมื่อเดินไปภายหน้านานกว่าจะเดินอายุเจ้า ตัวเจ้าจะตก
 เป็นค่าแผ่นดินใดใดเท่าใด ก็จงอดสำหังใจทำราชการแผ่นดินให้ดี
 อย่ามีความเกียจคร้านแซ่เขื่อนและเป็นอย่างอื่น ๆ บรรดาที่ไม่ควร เจ้า
 อย่าทำอย่าประพฤติให้้องตำหนิตเดียนตลอดถึงพ่อด้วย ว่าตั้งชื่อลูก
 ไม้ดี จงเอาทรัพย์ที่พ่อให้ไว้ น เป็นก่าตั้งตั้งเป็นทุนเอาก่าไรใช้การ
 บัญและอุดหนุนตัวทำราชการแผ่นดินเทอญ ถ้าทรัพย์เท่าที่พ่อให้ไว้
 ไปรัชจรวงฎาฯ ออหรือไปด้วยเหตุที่มฉวมเหิงผิด ๆ อย่างใดอย่างหนึ่ง
 แล้วเจ้าจงเอาหนึ่งชื่อค่าตั้งชื่อของพ่อ น กบค่าประกาศให้ไว้ด้วยนั้น
 ให้เจ้านายและท่านผู้ใหญ่ข้างในข้างหน้าด้วยกันให้หลายแห่ง ปลูก
 ษาหาฤกษ์อันอ่อนขอความกรุณาเมตตาและลัดบัญญัติทำนทังปวง ให้

จนเคราะห์ โดยล้มควรถัด เจ้าความเจ้าเหตุที่เป็นอย่างไรนั้น ให้
 ท่านทั้งปวงฟังโดยจริง ๆ พุดจาให้เรียบร้อยเบา ๆ อย่าให้ท่านที่เป็น
 ใหญ่ในแผ่นดินขัดเคืองกรวดกราดซิงซังได้ จงระวังความผิดให้มาก
 ขยำตามใจมารดาและศนรภักดิ์ ทวพยานของพ่อให้เจ้าตอก ไม่ใช่
 มารดาเจ้าและผู้อื่นเขาทนต์ด้วย จงคิดถึงพ่อคนเดียวให้มาก เจ้าเกิด
 เมื่อพ่อตั้งอายุแล้ว พ่อไม่ประมาทตั้งจัดแจงไว้แต่เดิม ถ้าพ่อยังมี
 ชีวิตอยู่ อันตรายมีแก่เจ้าก่อน ถ้าอายุถึง ๓๖ ปีแล้ว ตั้งให้ใคร
 พ่อจะให้ผู้นั้น ถ้ายังไม่ถึงกำหนดฤกษ์ไม่ได้ตั้ง พ่อจะเขาค้นมาทำบุญ
 ให้ท่าน ถ้าพ่อมีชีวิตและอำนาจไปนานทำมาหาได้ก็จะเพิ่มให้อีก
 แล้วจะแก้หางว่าว

ตั้งไว้ณบิเระ โรงนักษัตรอัฐศก

(๓๗.๒.๓๘)

ประกาศ

ห้ามมิให้ ใช้คำบางคำกราบบังคมทูลฯ

(ปิเระโรงอัฐศก)

ด้วยชนประสิทธิ์อักษรคำสัตว์ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ
 ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ สั่งว่า คำว่ากระษัตริย์ กษัตริย์
 มุขหลังคา อ่างได้นำ กระถางปลุกต้นไม้ คำเหล่านี้มิใช่ ใช้กราบ

มังคุดทูลพระกรุณาได้ เขียนทางด่วนและเรื่องราวทูลเกล้าฯ ถวายได้ แต่คำว่าอิฐหน้าฉกรรเบืองหน้าฉกรรธางได้นั้นไม่มี ใช้ไม่ได้ ข้าราชการทั้งปวง อย่าได้เขียนถวาย และอย่าใช้ กราบมังคุดทูลพระ-
 กรุณา เคยเป็นอันขาดทีเดียว ถ้าข้าราชการผู้ใดเอาจำ ซึ่งมิกำหนด
 ห้ามไว้ นี้ มาใช้เขียนถวายและกราบบังคมทูลพระกรุณาแล้ว ให้
 ขาดลักษณะปรับโทษเอาตัวละเพื่อง ให้กรมจ้องหมายไปยังเจ้าต่างกรม
 เจ้ายังไม่ได้ตั้งกรม ฝ่ายหน้าฝ่ายในและกรมมหาดไทย กรมกตโหม
 กรมคลัง ให้รู้จงทั่วกันตามรับสั่ง

(๓. ๑. ๒. ก. ๖๐)

ประกาศ

เรื่อง ให้ สำนวนคดีที่สถิตอาศรัยวัด

(เมื่อวันที่ ๕ เดือน ๕ แรม ๑ ค่ำ ปีมะโรง พ.ศ. ๒๓๕๕)

ด้วยมีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า คดีที่สถิตอาศรัย
 วัดนั้น ทรงพระราชดำริให้เห็นว่า มักเกิดคดีความเกี่ยวของเนื่อง ๆ เกิด
 ความขึ้นครั้งใดก็หลบหนีไปทุกครั้ง เหมือนความอายุพหูแหยมครั้ง
 อายุพหูแหยมก็เป็นฉายเถาหลบหนีคนก็ ไปอาศรัยสำนักหนึ่งอยู่กับพระ-
 ดั่งฆัฒมเณร แต่สมซ่อนอยู่ในวัดวาอาราม แล้วเที่ยวกระทำ
 อันชั่วร้ายต่าง ๆ ตั้งแต่นับไปพระราชาคณะ พระครู ถานานุกรม
 เปรียญ เจ้าอธิการ และพระดั่งฆัฒมเณร อารามใด ๆ ที่มีศิษย์

ประกาศ

ว่าด้วยประกาศที่ควรจะเชื่อแต่ไม่เชื่อ

((๑ ป.ป.ก. ๑) ประกาศว่าด้วยตราประจำหม้อประกาศ)

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศแก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย
 แลราษฎรทั้งปวงให้รู้ทั่วกันว่า ตั้งแต่นี้ไปการที่จะให้เข้าประกาศทว
 ังพระมหากษัตริย์ ควรจะเชื่อฟังเขาเป็นแน่แท้ โดยนิตยธรรมอย่าง คือ
 ประกาศไปแต่พระบรมราชโองการ อย่างหนึ่ง ประกาศบังคับแต่
 เสดนาบดี ฤ็นนายอำเภอ แลผู้รักษาเมือง ผู้รั้งกรมการอย่างหนึ่ง
 ถ้าจะมีพระบรมราชโองการ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศบาง
 ครั้งก็จะเป็นหนังสือพิมพ์ มีตราดวงนี้ เสดน่าน่าน่าหนังสือพิมพ์เป็น
 สำคัญ เหมือนอย่างประกาศฉบับนี้ ฤ็ถ้าเป็นการเร่งด่วนก็จะเป็น
 หนังสือเขียน จะมีพระราชัญจกรบรมราชโองการของคณน้อย ฤ็ของค
 โหญ่น่าน่า มีพระราชัญจกรประจำแผ่นดินประทับพนมศกเป็นสำคัญ
 ถ้าเป็นแต่คำประกาศของนายอำเภอ ประกาศแก่ราษฎรชาวบ้านตาม
 แขวงตามอำเภอ โดยบังคับเสดนาบดี แลผู้รักษาเมืองผู้รั้งกรมการ
 ด้วยเรื่อง ไร้ผู้ร้ายแลอื่น ๆ ก็จะมีตราเจ้ากระทรวงผู้ หมายประกาศ
 นั้น ๆ บัดประจำเป็นสำคัญ ถ้าราษฎรได้เห็นดวงตราตามที่กำหนดไว้
 ในหมายประกาศฉบับนี้แล้ว ก็ให้เชื่อเขาเป็นจริงตามการใหญ่ผู้น้อย
 นั้นเทียว ถ้าคำเขียนประกาศไม่มีดวงตราเป็นสำคัญ ก็อย่าให้เชื่อฟัง
 เขาเป็นจริงเลย แต่บาดหมายกันด้วยเรื่องการตามตำแหน่ง มิใช่

คำประกาศทั่วท้องพระมหานคร เป็นแต่ตั้งกันในข้าราชการเจ้าขุนมูล
นายนั้น ถึงไม่มีตรา ก็ให้เชื่อฟังกันตามเคยแต่ก่อน
ประกาศมาณวันพุธ เดือนห้า แรมสิบค่ำ ปีมะโรงนักษัตรชูศุก

ประกาศ

กำหนดให้ช่วยให้ เซ่งแก่คนนอกประเทศ
(๓ ป.ป.ก. ๔) ประกาศด้วยเครื่องฝรั่งจะเข้าหาข้อได้

มีพระบรมราชโองการมาพระมหากษัตริย์ถึงหน้าทูลให้ประกาศแก่
ราษฎรชาวกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์มหินทรายุทธยา ที่
เรียกว่าบางกอก แลอยู่ในแขวงหัวเมืองชนในไกล ๆ คือเมืองนคร-
เขื่อนขันธ์ ที่เรียกว่าปากดง เมืองสมุทรปราการ ที่เรียกว่าปากน้ำ
เมืองสาครบุรี ที่เรียกว่าท่าจีน เมืองนครไชยศรี ที่เรียกว่านครไชย
ศรี เมืองนนทบุรี ที่เรียกว่าตลาดขวัญ เมืองประทุมธานี ที่เรียกว่า
สามโคก แลกรุงเทพมหานครศรีอยุธยา ที่เรียกว่ากรุงเก่าเมือง
เมืองอ่างทอง เมืองสิงห์บุรี เมืองพรหมบุรี ที่เรียกว่าบ้านแบ่งบาง
พุทธา เมืองฉะเชิงชราณเรียกว่าสระไฉ่ แลคนชองวัดบางพอกอศวิ
เรียกว่าเมืองนนทบุรี แลเมืองสระบุรีที่เรียกว่าเมืองใหม่บาง บ้านทอน
บ้านม่วงบาง แลเมืองนครนายกที่เรียกว่าคอระยง เมืองปราจีนบุรี
ที่เรียกว่าบางคาง เมืองสระเชิงเขาที่เรียกว่าแปะไทร เมืองพนั-

นคต เรียกว่า บ้านวัด โบสถ์ หาดวง เมืองชดบุรีท เรียกว่า บางปลา
 ล้อยหรือบางปลาฉ้อย เมืองบางตมึงแดงเกาะในหมู่เกาะศรีช้าง แต่
 เมืองเพชรบุรีท เรียกว่า พรบพิ แต่เมืองด้มุดังครามท เรียกว่าแม่
 กตอง แต่เมืองราชบุรีท เรียกว่าราชบุรี ราชภูอยู่ในเขตแขวง
 เมืองเหล่านี้ล้วน ๆ คือ ไทย ลาว เขมร มอญ พม่า จีน ยวน
 แขก ฝ่ายแดงแดงป่องใหญ่ จงทว บดินพระบาทสมเด็จพระจอมเกล้า
 เจ้าอยู่หัว พระบาทสมเด็จพระปิ่นเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงตั้งพระองค์ ทรง
 พระราชดำริเห็นพร้อมกันกับความคิดท่านเสนาบดี ปรารถนาจะใคร่
 ทำนุบำรุง พระนคร แลราชภู ให้มีทางที่หากิน แต่ค้าขายให้เจริญ
 ทรัพย์ด้มุดังครามท แดก่อน ครั้นคนชาติทมิฬชาวท เรียกว่าฝว้าง
 นอกเข้ามาด้มุดังครามท จะขอเข้ามาซื้อทอยตั้งท่ามาหากินในพระราช
 ธานีจกรณ คดขายกันกับจีนแดงชาวประเทศอื่นซึ่งเข้ามาอยู่แต่ก่อน
 จึงได้ทรงพระกรุณา โปรดขอมให้ฝว้าง นอกซื้อทเข้าทในเขตแขวงท
 ไม่ไกลนักไกลนัก แต่ทรงเพมทวนคร คือในภายในพระนครแต่
 ห่างกำแพงพระนครออกไปเพียงด้มุดังครอยเดินเข้ามาโดยรอบ ในเขต
 ทานห้ามไม่ให้ผู้ใดขายทเข้าแก่คนนอกประเทศที่เข้ามาอยู่ยังไม่ด้
 ด้มุดังคร แต่จะให้เขานินได้ไม่ห้าม เมื่อจะให้เขานินใหม่ทำทหนึ่งด้
 ด้มุดังครว่ากต่างกนคชหน้ารวงแดงอำเพอแต่เจ้าพนักงานใหญ่ เหมเป็น
 พยานไว้ อย่าให้ตอบขายด้วยไฉนว่าให้เข้า คือเขาเงินด้มุดังคร
 มากกว่ากำหนดเข้าตามเดือนตามปี ถ้าธรรนจะใคร่ได้เงินมากจะ
 ขายทกับคนนอกที่ด้มุดังครด้วยอยากจะได้เงินเร็ว ๆ ก็ให้กราบเรียนท่าน
 เสนาบดีก่อน เมื่อท่านเสนาบดีขอมให้ขายจึงขายได้ แลที่ห่างกำแพง

พระนครต้องร้อยเส้นออกไปในภวนในทที่ไม่ไกลนัก เพียงเรือพาย
 เรือแจวจะไปถึงได้ ใน ๒๕ ชั่วโมงเท่านั้น เจ้าของที่จะขายที่บ้าน
 ทงเขาเรือน แลที่สวนทนาให้ขาดกับคนนอกที่เรียกว่าฝารังก็ได ไม่
 ห้ามไม่มีโทษ โปรดอนุญาตแล้ว เพราะจำคนนอกมักใจใหญ่ใจโตซื่อ
 แพง ๆ ผู้ที่ขายจะได้เงินมาก ๆ เงินทองจะได้ตกอยู่ในบ้าน ในเมือง
 ถายหงตอชจะให้คนนอกเขาที่สวน ทนา ที่โรง ที่เรือน อย่างไรก็
 ได้ ราษฎรเจ้าของที่จะได้ ได้คิดเขาคิดว่านั่งอยู่เปล่า ๆ แต่เมื่อเจ้า
 ของมักดั่งทำเองให้มีผลมากกว่าค่าเช่าไม่ได้มัน แต่ว่าห้ามไม่ให้
 นอเบียดบังเอาที่ แลเรือน แลสวน แลนาของผู้อื่น ที่ไม่ เป็น สิทธิ
 แก้วไปขายกับคนนอกประเทศให้เป็นความยุ่งยงกันชน ๆ เพราะ
 เหตุนี้ ถ้าใคร จะขาย จะให้ เขาได้ ให้มาบอก กล่าวกับ รวงแวงฮาเพื่อ
 ให้ราเรียน แก่เจ้าพนักงาน แลผู้ดำเรธา ราชกรรเมือง กรมการให้รู้
 เห็นเป็น พยาน ทำหนังสือ ซอชวย แล ตัญญา เขาให้ แน่นอนมัน
 คง อย่าให้ มีความเกยวข้องกันตอ ไปข้าง นำได้ แลกล่าว
 หนท ทางพระนคร ต้องร้อยเส้น แต่ที่ ล้อม ซงห้ามไม่ให้ ชาย ขาด
 นน คือที่คี่เห็นอ กำหนด ถึง ปากน้ำ บางพตรา ที่ รอม กับ แม่น้ำ
 เจ้าพระยาตอไป จนถึงท่าแพ่งเมืองลพบุรี โดยตรงไปตั้งท่าพระงาม
 แม่น้ำลระบุรี ที่คี่ตอขึ้นออกแต่ท่าพระงามถึงบางกนวก ปลายคดของ-
 ชาติตอออกแม่น้ำบางปลง ตรงไปตั้งปลงน้ำบางปลง ตอไปจนถึงคี่ริ-
 มหาราชาที่คี่ได้ ตั้งแต่เกาะคี่ริมหาราชาไปจนถึงท่าแพ่งเมืองเพ็ชรบุรี
 ที่คี่ตอขึ้นคดคดแต่อ่าวทเดเมืองเพ็ชรบุรี ไปตั้งปากน้ำเมืองคี่มุดังครวม
 โดยไปตามลำแม่น้ำ จนถึงท่าแพ่งเมืองราชบุรีตอไป จนถึงเมือง

ตั้งแต่วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ไปถึงปากน้ำบางพระปราจีนบุรี
 ในภายในที่เท่านี้ แต่นอกกำหนดทาง ๕๕ ชั่วโมงออกไป เป็นที่
 เปิดอวตโกลห้ามไม่ให้ผู้ใดขายแก่คนนอกประเทศ แต่ให้คนนอก
 ประเทศเข้าตงหนังสือภายในกำหนดเข้ามา แต่ในนอกกำหนดคน
 ถ้าคนนอกประเทศมีหนังสือบอกตนเดินทางไปสำหรับตัวไม่เป็นคนหนี
 แลจะขายจะซื้อจะขายก็ได้ จะให้เข้าทักท้วงเอาได้ร้อยยี่กว่าจะกลับ
 ก็ได้ แต่จะให้เขาเป็นทอชยแต่จะขายชดไม่ได้ คำประกาศนี้เป็นแต่
 คำสั้นๆ ก็ขอให้คนฟังเข้าใจง่าย รวดเร็วๆ ข้อความวิจารณ์มีอีกฉบับ
 หนึ่ง โดแจกไปกับผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการ รวบรวมเอาเพื่อ
 แลดู แต่โต บัดใจ ทวดใหญ่ๆ ทวดตาตางทการปฏิเรียนหลายแห่ง
 แลดู เมื่อไม่เข้าใจไปตามอ่านก็เกิด ออย่าได้ปรรรกเอาความในประ
 กาศชันนไปพูดจาเดาๆ กันไปผิด ๆ ถูก ๆ

ประกาศมาณวันพฤหัสบดี ขึ้นเดือนคำ เดือนเจ็ด ปีมีโรงนักษัตร
 อัฐศก

ประกาศ

ฝรั่งเศสหนังสือสัญญา

((๓ ป.ป.ต. ๘) ประกาศว่าตัวขอการประพุดต่อฝรั่งเศส, อังกฤษและ อเมริกัน ที่
 มาอยู่เมืองไทย)

มีพระบรมราชโองการมารพระบัตินทรสุริยตีหนาท ให้ประกาศว่า

ตั้งแต่วันที่ ๒๕ กรกฎาคม ๒๕๖๓ ไปยังปากน้ำบางพระปราจีนบุรี
 ในภายในที่เท่ากัน แต่นอกกำหนดทาง ๕๕ ชั่วโมงออกไป เป็นที่
 เปิดอวตโกลดห้ามไม่ให้ผู้ใดขายแก่คนนอกประเทศ แต่ให้คนนอก
 ประเทศเข้าตงหนังสือภายในกำหนดเข้ามา แต่ในทีนอกกำหนดคน
 ถ้าคนนอกประเทศมีหนังสือบอกตนเดินทางไปสำหรับตัวไม่เป็นคนหนี
 แลจะขายจะซื้อจะขายก็ได้ จะให้เข้าทักท้ออาไศรยอัยกว่าจะกลับ
 ก็ได้ แต่จะให้เขาเป็นทอัยแต่จะขายชดไม่ได้ คำประกาศนี้เป็นแต่
 คำสั้นๆ ก็ขอให้คนฟังเข้าใจง่าย รุเร็วๆ ข้อความวิจารณ์มีอีกฉบับ
 หนึ่ง โดแจกไปกับผู้ดำเรชราชการเมืองกรมการ รุแขวงอำเภอ
 แลแล้ว แต่โต บัดใจ ทวดใหญ่ๆ ทวดตาตางทการรุเรียนหอชายแห่ง
 แลแล้ว เมื่อไม่เข้าใจไปตามอ่านทเกิด อย่าได้ปรรรภเอาความในประ
 กาศชันนไปพูดจาเดาๆกันไปผิด ๆ ถูก ๆ

ประกาศมาณวันพฤหัสบดี ขึ้นเดือนคำ เดือนเจ็ด ปีมีโรงนักษัตร
 อัฐศก

ประกาศ

ฝรั่งเศสหนังสือสัญญา

((๓ ป.ป.ต. ๘) ประกาศว่าตัวอการประพุดตอฝรั่งเศส, อังกฤษและ อเมริกัน ที่
 มาอยู่เมืองไทย)

มีพระบรมราชโองการมารพระบัตินทรสุริยตีหนาท ให้ประกาศว่า

ราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย และผู้ดำเรทราชการเมืองกรมการ แด่นับคำ
 ราษฎรทั้งไทย จีน ยวน มอญ ตาฉ เชมร พม่า มลายู แด่น
 เชื้อฝรั่ง โปรตุเกศเดิม แด่นคนเชื้อแขกเทศแขกจามทุกชาติทุกภาษา
 ทั้งปวง ซึ่งอยู่ในกรุงเทพมหานครนครอมรินทร์โกสินทรมหินทราวุธยา
 ที่เรียกว่าบางกอก แด่นยั้งแขวงหัวเมืองชนในไกล ๆ คือเมืองนคร-
 เชื้อชน ที่เรียกว่าปากดง เมืองสมุทรปราการ ที่เรียกว่าปากน้ำ
 เมืองสาครบุรี ที่เรียกว่าท่าจีน เมืองนครไชยศรี ที่เรียกว่านคร-
 ไชยศรี เมืองนนทบุรี ที่เรียกว่าตลาดขวัญ เมืองประทุมธานี ที่เรียก
 ว่าสามโคก แด่นกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยา ที่เรียกว่ากรุงเก่า
 เมือง เมืองอ่างทอง เมืองสิงห์บุรี เมืองพรหมบุรี ที่เรียกว่าบ้าน
 แด่นบางพตรา เมืองดงพญา ทบรวณเรียกว่าสระไถ แด่นนครวัด
 บางพวงอศรีเรียกว่าเมืองนนทบุรี แด่นเมืองสระบุรี ที่เรียกว่าเมือง
 ไหมช้าง บ้านทนต์บ้านม่วงบาง แด่นเมืองนครนายก ที่เรียกว่าคอระย
 เมืองปรางจินตบุรี ที่เรียกว่าบางศรีเมืองสระเชิงเขา ที่เรียกว่า
 แปดริ้ว เมืองพนมกันคม ที่เรียกว่าบ้านดง โมดวัดหนอง เมืองชลบุรี
 ที่เรียกว่าบางปลาร้าหรือ บางป่าดง เมืองบางระจันแดเกาะในหมู่
 เกาะศรีขรึง แด่นเมืองเพชรบุรี ที่เรียกว่าพริบพร แด่นเมืองสมุทร-
 ครุฑ ที่เรียกว่าแม่กลอง แด่นเมืองราชบุรี ที่เรียกว่าราชบุรี ราษฎร
 อยู่ในเขตแดนเมืองเหล่านี้แลอื่น ๆ ให้ทราบแจ้งทั่ว ด้วยเมื่อปีเถาะ
 ด้ปีระศกเป็นปีที่ ๕ ในแผ่นดินพระจุฬิน จักรพรรดิพระเจ้าไปเถยอนที่
 ดำเป็นพระเจ้ากรุงฝรั่งเศ็ด แด่นสมเด็จพระนางเจ้ากนิวิกตอเรีย
 เป็นเจ้าทวิปบริเตนใหญ่แลไฮยิแตนค์ แด่นปรีไถเคนต์ผู้ครองอยู่ในทิศ

เศศอเมริกา ได้บังคับให้ชนนางเข้ามาขอทำสัญญาผูกพันทางพระ
ราชไมตรี แดการทศกคำฝรั่งได้ อังกฤษ อเมริกา จะเข้ามาค้าขาย
ให้ตั้งอภิสบายคชนกว่าแต่ก่อน ในข้อสัญญาข้อหนึ่งเป็นที่ ๕ ในลำดับ
นั้นว่า จะขอให้คนฝรั่งได้ อังกฤษ อเมริกา และชาติอื่นซึ่งอยู่ใน
บังคับฝรั่งได้ อังกฤษ อเมริกา ได้เข้ามาพึ่งพระบรมโพธิ์พระเศศพระ
คุณ อาได้รยตั้งบ้านเรือนอยู่ท่ามาหากินในแผ่นดิน ซึ่งเป็นพระราช
อาณาการกรุงสยาม ให้ตั้งนครแก่การทบ้านเมืองเป็นไมตรีกัน จะ
ยอมให้เสียดำชอาหารในที่เพาะปลูก แดค่านำคาคัด แดภาษีดิน
ค้าเข้าค้าออกทั้งปวงทุกอย่างเดิมชกัน กับคนชาติอื่นภาษาอื่นซึ่ง
เข้ามาอาได้รยพึ่งพระบรมโพธิ์มาหากินอยู่แต่ก่อน จึงได้ทรงพระ
ราชดำริพร้อมกับความคิดท่านเสนาบดี ว่าคนชาติฝรั่งได้ อังกฤษ
อเมริกา แดคนซึ่งชนกับฝรั่งได้ อังกฤษ อเมริกา มีคนกเป็นช
แผ่นดินเมือง ที่เป็นพระราชไมตรีกันแดทั้งสามเมือง แดคนชาติ
ฝรั่งได้ อังกฤษ อเมริกา กมีวิชาฉลาดในการงานต่าง ๆ เมื่อได้เข้า
ตั้งบ้านเรือนอยู่ในพระราชอาณาเศศ เห็นจะมีประกอบการทต่างทำ
สิ่งของเครื่องใช้ต่าง ๆ ปลูก ๆ ดีกว่าสิ่งของที่เคยทำได้ ในกรุง
ซึ่งมีมาแต่ก่อนบ้าง แดจะเอาออกจำหน่ายชชขายแก่ราษฎรชาว
ของททาเมืองนจะถูกลักว้าของทศกค่านำมาขายแต่เมืองอื่น ชวงชาว
พระนครนเมื่อเห็นเป็นค ก็จะไปเรียนเตียนทำตามอย่าง การช่าง
ทั้งปวงกจำเรณัตชนกว่าแต่ก่อน ชนงการเพราะการปลูกสิ่งของท
ผลเป็นประโยชน์ในแผ่นดิน คนฝรั่งได้ อังกฤษ อเมริกา มักเข้า
ใจวิธีเพาะปลูกมีตำหรับค้ำว ถ้าเข้ามามีอู่ดำห มีเพียรพยายาม

ทั่วไร่นาเรือกสวนได้มากในทีเป็นป่าแต่ของทั้ง ที่รกร้างว่างเปล่า
 อยู่ ก็จะทำให้จำเรียดมกัษรอากาศมีมากขึ้น แก่แผ่นดินโดย
 ดำดำเวดดาไปภายหน้า เมื่อพวกฝรั่งเดส์ อังกฤษ อเมริกัน เขาเงิน
 ทองมาแต่ต่างประเทศ ดงทุนซอก เขาทำ แดจ้างดกจ้างไซเงินทอง
 เมืองอื่น ก็จะได้ตกอยู่ในแผ่นดิน จำเรียดแก่ราษฎรชาวพระนคร
 ราษฎรที่ยากจนจะได้รับจ้างเลี้ยงชุกครัดกวาดชายค้ำเป็นทาสให้ ท่านผู้
 อื่นไซ้ ด้วยเห็นประโยชน์อย่างยาวนานแต่อย่างอื่น ๆ ก็ควรจะยอมให้
 คนฝรั่งเดส์ อังกฤษ อเมริกัน เข้าม่าหาไคร้อยในพระวราชอาณา
 จักรตามด้นวย แต่ยังเห็นเหตุอยู่อีกอย่างหนึ่งว่า คนชาติฝรั่งเดส์
 อังกฤษ อเมริกัน รูปร่างเพศภาษาแปลกตา จริตกริยาอย่างธรรมเนียม
 ก็ผิดกับคนชาวประเทศนี้ทุก ครั้นจะยอมให้ ไปอยู่ไกลห่างพระ
 นครไปนัถ กุดวคนทีไกล ๆ ไม่เคยพบเห็นฝรั่งเดส์ อังกฤษ อเมริกัน
 จะดำคัญคิดว่าเป็นคนแปลกมาจะพากันชมเหงค่าง ๆ เมื่อเดินทางไกล ๆ
 ฤาอยู่ในทีเปลี่ยว คนใจร้ายใจพาดเมื่อเห็นเป็นคนต่างเมืองต่างภาษา
 ก็จะทำปดนชิงตีรันฟันฆ่า เมื่อความเซ่นนมช่น จะไถ่ตามหาพยาน
 ดับเอาการเป็นจริงก็จะขาดไป เพราะพวกฝรั่งเดส์ อังกฤษ อเมริกัน
 ไม่รู้จักใครในทีไกลทีเปลี่ยว จะได้ความถ่วงถักหนัก หนึ่งจะให้พวก
 ฝรั่งเดส์ อังกฤษ อเมริกัน ซอกซาดเป็นของฝรั่งเดส์ อังกฤษ อเมริกัน
 อยู่นภายในฤาทีไกลพระนคร แต่แรกมาใหม่ ๆ ยังไม่กว้าง
 ขวางรู้จักใครมกั เมื่อบ้านเรือนเบียดเคียดแทรกแซงกันจะมีความ
 เถลารวดวาท ชาวพระนครเห็นว่ามีรู้จักใคร ก็จะทำถุ่มช่มเหง
 ค่าง ๆ ด้วยยังไม่คุ้นเคย จึงได้ทรงพระราชดำริพรหมด้วยความคิด

ท่านเสนาบดี จะยอมให้ฝรั่งได้ อังกฤษ อเมริกัน แด่คนซึ่งชนกับ
 ฝรั่งได้ อังกฤษ อเมริกัน เข้ามาอยู่ในกรุงเทพมหานคร แต่ใน
 ทาง ๒๕ ชั่วโมง ที่จะไปโดยเร็วปรกติของประเทศนี้ แต่ในทรวง
 พระนครต้องรื่อยเดินนั้น หากมีให้ฝรั่ง อังกฤษ อเมริกัน ทั
 มาใหม่อยู่ในประเทศนี้ยังไม่ถึง ๓๐ ปี ขอทูลขอเป็นขอร้องว่า เป็นแต่จะ
 เข้าอยู่นั้นได้ ที่ทางกรุงเทพมหานครว่าต้องรื่อยเดินออกไปภายใน
 ๒๕ ชั่วโมงเข้ามาในแห่งใดแห่งหนึ่ง ฝรั่ง อังกฤษ อเมริกัน
 จะเข้ากันได้ จะขอทูล ทูลว่า ทูลว่า ทูลว่า ทูลว่า ทูลว่า ทูลว่า
 ท่านเสนาบดีจึงได้เชิญพระราชดำริ ทูลไปฝากปลุกเสกกับทูตฝรั่ง
 อังกฤษ อเมริกัน ซึ่งเข้ามาขอทำสัญญา ก็ได้ยอมพร้อมใจกันได้
 ความอันใด ในข้อสัญญาขอเป็น ทูล โดย ตัดกันว่า ดังนี้ คนอยู่ใน
 บังคับฝรั่ง อังกฤษ อเมริกัน จะมาค้าขายตามหัวเมืองชายทะเล
 ซึ่งชนกับกรุงเทพมหานคร ก็ค้าขายได้ โดยดีดก แด่จะเอาไคร่ช้อย
 ใด ที่เคยมีแต่ในกรุงเทพมหานคร ตามในจังหวัดซึ่งกำหนดไว้ใน
 หนังสือสัญญา บรรดาหัวเมือง คนอยู่ในบังคับฝรั่ง อังกฤษ อเมริ
 กัน จะมาเข้าทูลทูลโรง ปลุกเรือน ปลุกคอก แด่จะขอเรือน
 ขอโรง ขอคอก พันท้าวแพง ออกไปในกำหนด ๒๐๐ เดือน คือ ๕ ไม้
 อังกฤษเข้าได้ แด่จะขอทูลขอไม่ได้ ถ้าอยู่ถึง ๓๐ ปี แด่จะขอได้
 ถ้าอยู่ยังไม่ถึง ๓๐ ปี ท่านเสนาบดีจะไปโปรดให้ ขอทูลขอได้ แด่ทูลขอ
 กำหนดต้องรื่อยเดินนั้น คนอยู่ในบังคับฝรั่ง อังกฤษ อเมริกัน
 จะขอจะเข้าทูลทูลทูลทูลทูล ทูลแต่ทูลทูลทูลทูลทูล ออกไป เดิน
 ด้วยกำลังเรือแจวเรือพายทาง ๒๕ ชั่วโมง จะขอจะเข้าเมื่อไร ก็ขอ

ได้เข้าได้ แต่เมื่อคนอยู่ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกา จะขอท
 ขอเรือน จะต้องบอกกงสุลฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกา ตามที่ตาม
 ตำแหน่งผู้จะขอได้ กงสุลจะได้บอกเจ้าพนักงานฝ่ายไทย เจ้าพนักงาน
 งานกับกงสุลเห็นว่าคนที่จะขอ ทนั้น เป็นคน จะทำมาหากินโดยจริง
 เจ้าพนักงานกับกงสุลจะช่วยว่ากล่าวให้ ขอตามราคาสมควร แล้วจะ
 ใตคนแต่ปากทวดทหาหนังสือบัตรจากเจ้าพนักงานให้ ได้เป็นสำคัญ แล้ว
 จะได้ฝากฝังเจ้าเมืองกรมการให้ช่วยคนแต่ท่านบ้างด้วย แต่ให้
 ไปอยู่นนพวงบังคับบนชาเจ้าเมืองกรมการตามยุติธรรม ค่าธรรมเนียม
 ทหาไรทหาสวน ราษฎรบ้านนเมืองนตงเดี่ยอย่างไร ก็ให้เดี่ย
 คมชาบ้านนชาเมืองน ถ้าในกำหนด ๓๖ เดือน ทขอทใหม่ท
 รอนหรือแซชอนเดี่ยมีใตคองการปลัดสร้าง เด่นาบัตรคนเงินคากให้
 จะคิดค้นคนเขาทนั้นเดี่ย หนังสือสัญญาทง ๓ เมืองคความเหมือนกัน
 ใตทว่าแต่ แต่ขุนนางฝรั่งเศส ขุนนางอเมริกันรับเอาใตว่า จะเอาไป
 ดงตรวจมาดังเปลี่ยนคองกายหลัง หนังสือสัญญาเมืองอังกฤษททำเสร็จ
 แล้วก่อนน ทคองอังกฤษก็ใตไปถวายสมเด็จพระนางเจ้ากรุงธน
 คอนเมืองอังกฤษททรงเห็นชอบด้วย ดงตราต้นฐานมาเป็นอันเสร็จ
 แล้วว่า ให้สัญญาคองอยอย่างนทุกประการ แต่ขุนนางอังกฤษซึ่ง
 เป็นทคจำทุดพระราชดำดิน แต่เครื่องมกตราขบรรณาการมาท
 เกดาทดกระหมอมคด้วย แต่วางหนังสือสัญญาทงสองฝ่ายเป็นอัน
 เสร็จในครั้งนน ใตไปฤชากับท่านเด่นาคิดว่า ค้าในข้อสัญญาว่า
 ค้าทว่าท่างพระนครโดยรอบคองร้อยเด่นนกค ค้าทว่าท่างไกลเพียงท
 เรือจะไปมาได้ ใน ๒๔ ชั่วโมงกค ถึงจะประกาศไปใครไม่ได้วัดแต่

ทตตองก็จะไม่รู้ว่าเป็นไหน จะเป็นเหตุให้ตั้งดีดของเลี้ยงกัน จึงได้
 ให้เจ้าพนักงานกรมเมืองไปกับขุนนางอังกฤษ วัตถุประสงค์ของร้อยเดิน
 รอบพระนครกับเจ้าดีดาได้ ดีดดี เป็นที่หมายของวงเวียนรอบพระนคร
 แต่ในทบทตตองเวียนของพระนคร จะความแม่นยำพระยานั้น ก็ได้มี
 เจ้าดีดาเป็นต้นตั้งตั้งของฟากตตอง ตั้งแถวเวียนที่มีเจ้าดีดาเป็นต้น
 คัญเขามาจนถึงพระนครนั้นห้ามมิให้ดู ได้ขายที่บ้านที่ตตองแก่คนนอก
 ประเทศที่เขามาอยู่ ในครั้งยังไม่ครั้งนั้น เป็นเหตุให้เขามากำหนดเป็น
 ระยะเวลาไม่ได้ ไม่ห้าม เมื่อจะให้เขานั้น ให้มาทำหนังสือตั้งสัญญาว่า
 ถ้าว กนตตองหารวแถวของเจ้าพนักงานให้รู้ เห็นเป็นพยานได้
 ย้ำให้ตตองขายด้วยวิธีหารว่าให้เขา คือเขาเงินนี้ดังนำมากกว่ากำหนด
 เขา ตามตตองตามตตองตตองแต่เขียงอย่างควรจะยอมกัน ถ้าร้อยเดิน
 จะใคร่ได้เงินมาก จะขายกับคนนอกที่ตตองด้วยอยากจะได้เงินเร็วๆ
 ก็ให้กรรมเขียนท่านเดนาบคิกอน เมื่อท่านเดนาบคิกอนให้ขายจึงขายได้
 ฤจะใคร่จำนว่าสัญญาว่าชาติตตองเป็นเหตุ ก็ให้มาบอกจำนำ
 แก่คนตตองที่ไทย ในฝ่ายไทยก่อน ถ้าไม่มีใครรับให้เงินแรงกว่าอังกฤษ
 รับแล้ว ให้เขาความมาเรียนท่านเดนาบคิกอนพระนครรบชาติ จะคิด
 อานให้ ได้ตั้งประสงค์ ก็แต่ในทางตตองชั่วโมง แต่กำแพงตตอง
 มหานครนอกตตองเดินโดยรอบนั้น ท่านเดนาบคิกอนตตองอังกฤษปลุกษา
 ว่ากำหนด ตตองเป็นตตองตตอง คือคิดเห็นกำหนด ถึงปากหน้าวงฟทรว
 ทรวกับแม่น้ำเจ้าพระยาตตองไปจนถึงกำแพงเมืองตตองบุรี เลยตรงไป
 ถึงท่าพระงาม แม่น้ำตตองบุรี ที่ตตองนอก แต่ท่าพระงาม ถึง บางกนก
 ปลาดยคตตอง ขุดตตอง แม่น้ำบางปะกง ตรงต่อ ไปถึง ปากน้ำบางปะกง

ต่อไปจนเกาะศรีมหาราชาทิศใต้ตั้งแต่ เกาะศรีมหาราชาไปจนถึง
 กำแพงเมืองเพชรบุรี ทิศตะวันตกแต่ฝั่งอำเภอเดิมเมืองเพชรบุรี ไปถึง
 ปากน้ำเมืองสมุทรสงคราม เคยไปตามลำแม่น้ำจนถึงกำแพงเมืองราชบุรี
 ต่อไปจนถึงเมืองสุพรรณบุรี ตั้งแต่สุพรรณบุรีไปถึงปากน้ำบางพุทรา
 กระจอบทะเลในภายในทเทาน ราชฉฐิตเป็นเจ้าของทอญแต่ก่อน จะ
 ให้คนอังกฤษ แลคนซึ่งชนกับอังกฤษ ภาฝรั่งแลศ แต่อเมริกันเป็น
 ชาวเมือง ฤๅจนแก่เมืองฝรั่งแลศ อเมริกัน ซึ่งมาทำสัญญาแล้ว
 นนเข้าอยก็ได้ ทำการเพาะปลูกได้ จะขายให้ชาติทั้งที่บ้านทเวอน
 ทส่วนทน้ำกโต ไม่ห้ามแต่เมื่อจะให้เขา ฤๅจะขายให้หน ให้ทหนึ่งถือ
 สัญญากำหนดที่กำหนดราคา มีวณคนเดือนบให้แนอนคยหนารวแขวง
 ชาวเพอพทงานไหวเห็นเป็นพยาน ฤๅเมื่อจะให้เงินรับเงินแต่ผู้ตมอ
 กนอย่างไร ก็จะให้ มีตักขพยานแต่ใบรับไปให้เป็นตักถัดคัย อย่า
 ให้ มีฉวาททมเถียงกันไปในภายหน้าได้ เมื่ออังกฤษแลอื่น แต่ชาว
 อเมริกันไปซื้อทเขาที่อยู่ในทใด ๆ ไทยแลจีน แลคนอื่น ๆ จะเข้
 ไปรับจ้างให้ ไซ้ทำกรวงวนเอาดินจางแดงชีวิตรักได้ ไม่ห้าม อย่า
 ให้คนทมคความผิดทอฏทหมายแผ่นดิน คือเป็นโจรผู้ร้ายแลคความชว
 อื่น ๆ หลบหลหนัดฤๅกตระกูลการ รวแขวงอ้าเพอ แลกองจับ ฤๅทช
 แลตูกนทคตจะหนีเจ้าขุนมุนนายแต่ เจานหลบเขาไปอยู่ในทของฮัง
 ฤๅชแลอเมริกัน ก่อความให้ฤๅกตระกูลการเจ้าหุมุนนาย ต้องมา
 พ้องร้องวิวาทเป็นความกับคนต่างประเทศ คนทเป็นต้นเหตุหลบ
 หลกเข้าไปอยู่ก้อเหตุให้เกิดความคองว่ากับคนต่างประเทศนั้น คงจะ
 ต้องชำระเขาตัวคนมาให้งได้ เมื่อใดทมาแล้วจะต้องให้มไทย

เพิ่มให้มากกว่าความผิดของคนทำผิดโดยปรกติขึ้น ถึงทนายแดง
นุก หนนายเบย นายเงินทัวให้ เจ้าเบยนายเงินต้องเป็นความกับคนต่าง
ประเทศ ก็จะมีโทษอีกตามโทษวนโทษ เพราะท่านเด่นาบดีได้ ได้
ในหนังสือสัญญาไว้แต่กับฝรั่งเสศ อังกฤษ อเมริกัน ว่าดังนี้

ข้อ ๓ ว่าคนทั้งชย ในบังคับไทยจะไปเปนลูกจ้างชยกับคนชยใน
บังคับฝรั่งเสศ อังกฤษ อเมริกันก็ดี คนชยในไต่บังคับไทยที่มีไต่เป็น
ลูกจ้างก็ดี ทำผิดกฎหมายเมืองไทย จะหนีไปเอาไต่ชยชยกับคนชย
ในบังคับฝรั่งเสศ อังกฤษ อเมริกัน ชยชยในกรุงเทพมหานคร
ถ้ามีพยานว่าทำผิดหนีไปชยกับคนในบังคับฝรั่งเสศ อังกฤษ และ
อเมริกันจริง กงชยทั้งสามคนที่จะจับตัวตั้งให้กับเจ้าพนักงานฝ่าย
ไทย ถ้าคนชยในบังคับฝรั่งเสศ อังกฤษ อเมริกัน ที่เข้ามาตั้งบ้าน
เรือน แด่เข้ามาเอาไต่ชยชยชยในกรุงเทพมหานคร ทำผิดหนีไป
ชยกับคนในบังคับไทย ถ้ามีพยานว่าทำผิดหนีไปชยกับคนในไต่บังคับ
ไทยจริงกงชยทั้งสามคนที่จะขอเอาตัว เจ้าพนักงานฝ่ายไทยจะจับตัว
ตั้งให้ ถ้าพวกจีนคนไต่จะว่าเป็นคนชยในบังคับฝรั่งเสศ อังกฤษ
อเมริกัน ไม่มีสำคัญตั้งไร เป็นพยานว่าเป็นคนชยในบังคับฝรั่งเสศ
อังกฤษ อเมริกัน กงชยทั้งสามคนเองก็ไม่เอเองเป็นชย:

ข้อ ๕ ว่าคนชยในบังคับฝรั่งเสศ อังกฤษ อเมริกัน ที่เข้ามาจะ
เอาไต่ชยชยในกรุงเทพมหานคร ต้องไปบอกกับกงชยตามที่ให้จัดชยไว้
ถ้าคนเหล่านั้นจะออกไปทะเลจะไปเที่ยวเกินกำหนดทาง ๒๕ ชั่วโมง
ตามสัญญาไว้ ก็จะให้คนในบังคับฝรั่งเสศ อังกฤษ อเมริกันชยนั้น
กงชยตามที่จะไปขอหนังสือเบกตั้งของเจ้าพนักงานฝ่ายไทย ให้ไป ถ้า

คนในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกา จะกีดกันออกไปจากกรุงเทพมหานคร ถ้าขุนนางเจ้าพนักงานฝ่ายไทย บอกกับกงสุลตามทิวาว่า เหตุควรจะให้คนนั้นไปออก ไปกงสุลตามที่จะมีให้ออกไป ถ้าคนอยู่ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกา ไปเที่ยวในระหว่างทาง ๒๕ ชั่วโมง กงสุลตามที่เขียนเป็นหนังสือไทยให้ไป ว่าคนนั้นชื่ออย่างนั้น รูปอย่างนั้น มีอะไรอย่างนั้น แต่จะต้องให้เจ้าพนักงานฝ่ายไทยบิดตราหนังสือให้ ไปเป็นสำคัญ ด้วยขาดด้านทางฝ่ายไทยหนังสือแต่ให้คนหนังสือให้ไปโดยเร็ว ถ้าไม่มีหนังสือกงสุลตามที่บิดตราเจ้าพนักงานฝ่ายไทยไปตำหรับตัว ต้องสงสัยว่าเป็นคนหนี ก็ให้ยึดเอาตัวไว้แล้วให้มาบอกความกับกงสุลตามที่ให้

ข้อ ๖ ว่าคนซึ่งอยู่ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกา จะเข้ามาเที่ยว แต่จะเข้ามาขอไต่รอยยณกร กรุงเทพมหานคร จะถือสำคัญ กฤษฎีกา ไทยก็ไม่ห้ามปราม เมื่อจะสร้างวัดขึ้นจะทำได้ก็แต่ในที่ดินนายดีจะไปรดให้ ถ้าคนในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกา ซึ่งจะเข้ามาขอยณกรกรุงเทพมหานคร จะจ้างคนซึ่งอยู่ในบังคับไทยมาเป็นลูกจ้าง แต่นายดีฝ่ายไทยจะไม่ห้ามปราม ถ้าคนหม่อมนายจะมารับจ้างอยู่กับคนอยู่ในบังคับฝรั่งเศส อังกฤษ อเมริกา หม่อมนายไม่ห้ามปรามจะมาเอาตัวไปก็เอาไปได้ ถ้าคนในบังคับอังกฤษไปจ้างคนในบังคับไทยเป็นลูกจ้างไม่ได้ท้าวสัญญากับหม่อมนายให้รักอัน ภายหลังถ้าเกิดของสิ่งหนึ่งสิ่งใด แต่นายดีฝ่ายไทยไม่ชำระให้

อนึ่งคนซึ่งอยู่บ้านไกลเคียง แด่ต่างบ้านกดี ห้ามอย่าให้รักที่ถูก แคนแดดอบตักเขาไปคดถอนคนไม่ ถึงใดคดปลุกเพาะของคนต่างประ-

เทศ แต่ก่อเหตุวิวาทอย่างใดอย่างหนึ่ง หนึ่งอังกฤษแต่ชาวยุรบ
 อินแดงอเมริกัน เขาฆ่าเขาทำช้อตตงบ้านเรือนอยู่โตๆ ห้ามมิให้ใคร
 เข้าไปพ้อเตือน เขาก่อนก่อความวิวาท อย่างไร อย่างหนึ่งใน บ้านของ
 พวกอังกฤษแต่ชาวยุรบอินแดงอเมริกาซึ่งจะเข้ามาอยู่นั้นได้ ถ้าใคร
 เข้าไปตวงถิ่นก่อวิวาทในบ้านของคนต่างประเทศ ก็จะทำให้มีโทษแก่
 ผู้นั้นฝ่ายเดียว จะไม่ว่าความให้ เมื่อใดใครจะช้อจะชวกับพวกอง-
 ทัพแต่ชาวยุรบอินแดงอเมริกา ซึ่งจะเข้ามาตั้งอยกัต จะเที่ยวไปทาง
 นวทวารบดควรายอยกัต ก็ให้ช้อให้รายตั้งของทุกอยาง เว้นแต่ดูรา
 เรงยาลินนอกภาษา แต่เมื่อจะให้แต่บัดตั้งของแต่เงนทอระ ก็ให้มี
 หนึ่งตั้งรบเป็นตั้งคำญแต่พยานรเห็น ถึงจะมตค่อนให้บนถนนก็ให้มี
 หนึ่งตั้งรบเป็นตั้งตั้งคำญแต่พยานรเห็น ชยาก็ให้เกี่ยวของรุ่งรุ่งนัก
 นี้รามจะชำระชวก็ไป เมื่อจะตั้งรบกับตั้งคำญของอังกฤษแต่ชาวยุรบ
 อินแดงอเมริกัน ก็ให้กับประพตจากถนนบ้านนาโรงให้มีผู้รเห็น ชย
 ให้คนตั้งรบประเทศกรวณเขาไปตวงถานทมิเถียงช้อยแยง จนเกิดวิวาท
 ในบ้านในเรือนองตงโต ให้ช้อกรับพตจาเดียนบ้านนาโรงให้มีผู้
 รเห็น ในดูราแดงยาลินตั้งตั้งนั้น อจคนอังกฤษแต่ชาวยุรบอินแดง
 อเมริกัน มารับเขานาวสู้รบแต่เขาอวกรไปชชยนำสู้รานั้น คนตั้งรบ
 ช้อยกันช้อช้อช้อได้ ไมมีโทษ คมตั้งราชบไม่ได้ผลไปแต่นายอวกรคิด
 เขาดูราเมืองนอกมาชวก็คิด ห้ามมิให้ ใครไปช้อช้อออกมา แต่ไปช้อยกัน
 ในบ้านคนนอกประเทศนั้น คนที่ไปช้อช้อออกมาดี คนที่ไปกินในบ้าน
 นั้นเนา ออกมากดี ให้นายอวกรจับ ปรับไหม เหมือนคน ทำดูรา ตาม
 โชษานุโทษ แต่ผู้พ่นถาคนนอกประเทศมารับไปจากเจ้าภาษาจะไป

ด้บด้วยกันเองกัด้ ไปขายแกกัด้จันกัด้ ไม้มีโทษ ถ้าคนทพระราชาบัญญัติห้ามมิให้ด้บฝััน ไปรับมาด้บมาขายกัด้ เข้าไปเอาได้รยด้บในบ้านนนักกัด้ ก็จะมีโทษตามโทษด้บฝััน แต่ฝัันนอกประเทศที่คนนอกประเทศจะลอบเอามาชอขายนััน ได้ห้ามไว้ เนหนงด้บอด้บญญาแฉว เมื่อมีเหตุชนกัด้จะปรบัปรังกัด้ตามหนงด้บอด้บญญา ชนงอด้บย้าให้ลั้มคบบเขาคนองกฤษแฉวรายรบอินแฉวอเมริกัน ทมคควมผด หนกัด้ช่นตามทเมองนััน ๆ แฉกัด้กับคณนายเรอตุกเรอแฉกัด้คนทลอบเจ้าน ให้ลอบด้บชยู่ในบ้านในเรอช่น ถ้าลอบเข้าไปก็ให้จับค้ดมาส่งกับรยแฉวองนายอ้าเพอ จะได้พาค้ดไปส่งกับกัด้ช่นตามทตามชอด้บญญา ทฉวแฉวณน ถ้าคนองกฤษแฉวรายรบอินแฉวอเมริกัน มาทกัด้การช่มเหงแกกัด้ ได้ ๆ นอกบ้านของพวคนนักกัด้ ฎกัด้เกยวชของเงนทอชชดชว้างชย้างไรกัด้ ถ้าชยู่ทอเมอชงกัด้ให้ทหาเรอชวราวไปย่นค้ออยู่ด้บเรทชวราชทวรเมอชงกรมการ ก้อทญู่ด้บเรทชวราชทวรเมอชงกรมการจะวากค้ดอด้บให้ แฉวไปได้ โดยยุดชธรรมเห็นชอด้บด้วยกัน ก็ให้ว้าให้เป็นแฉวแกกัด้ ถ้าชชดชว้างชยู่จะว้าไปมิได้ ก้อชย้าให้ญู่ด้บเรทชวราชทวรเมอชงแฉวกรมการเกะครองกัด้ช่มเหงจำแฉวญ่นอายไป ก็ให้บอชงเรอชวราว อบ โฉท ฉงมายัง กรมเทพมหานคร ถ้าคนทเป็นคควมกับคนต้างประเทศชยู่ในกรมเทพมหานคร จะพ้องคนต้างประเทศกัด้ให้ทหาเรอชวราวไปย่นค้อเจ้าพนักงานกรมทกัด้ทกัด้ทกัด้ทกัด้ทกัด้ จะได้พาค้ดโฉทกับเรอชวราวไปหากัด้ช่น ของคนต้างประเทศนััน ให้ทหาค้ดจำแฉวมาชวระให้ ฎกัด้จะไปพ้องกับกัด้ช่นได้ที่ได้ยวกัด้ตาม เมอชงช่นบงค้บชย้างไรกัด้ให้พ้งแฉทกัด้ตาม ถ้ามีเห็น

ขอด้วยก็อย่าทุ่มเถียงเถวาวีวาท ให้เอาความมาเรียนเจ้าพนักงาน
กรมท่ากต่างให้ฟังช่วยไต่ถามต่อว่าให้ โดยสมควร
ประกาศมาณวันพฤหัสบดี แรมค่ำหนึ่ง เดือนเจ็ด ปีมะโรงนักษัตร
อิฐศก

ประกาศ

เลิกภาษีมพร้าวเรียกเป็นอากร ๓ คันทันตั้ง
(๓ ป.ป.ถ ๒๐) ประกาศเวรชดอากรมะพร้าว ๓ คันทันตั้ง

ด้วยพระยาพิพิธวิบูลย์ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าได้กระ
หม่อม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตั้งว่า แต่ก่อนเจ้า
ภาษีนามมะพร้าวมาของว่า ต่างตำบลบ้านที่คนต่าง ๆ ไม่ได้เอาออก
คตูกคต่า มกมผู้ทา นามมะพร้าว ปลอม แทรก ซอซาย เป็น อัน มาก
ครั้นจะแต่งคนพวกพ้องเจ้าภาษีให้ ไปจับ ก็มักมีด้อยความอดวาทชกค
แต่ถ่มเถียงกัน ต้องเป็นคตชนโรงศาลโดยการทำอากรภาษี จึงหา
รู้จะทำอย่างไรไม่ จะขอทำภาษีผลมพร้าว ที่ใน ส่วน ของราชฎ
ที่เดียว เจ้าภาษีจะชดชอ ๑๐๐ ตะ ๒ ตั่งเพื่อง จะจำหน่ายขายให้กับ
ผู้ที่จะทำนามนรอยตะ ๕ ตั่ง จึงท้าวเสนาบดีปรึกษากันเห็นวราคา
มพร้าวปรกติธรรมดา ราชฎชอซายกัน เมื่อคราวมะพร้าวชุมฤผด
เลิกขายกันรอย ๒ ตั่ง ตั่งเพื่องกมบาง เมื่อคราวมะพร้าวแพงทผล

ใหญ่ขายกันหรือยดะบาทกม ๕ ถึงกม จึงให้เจ้าภาษีจตุรชอยดะ
๒๓ถึงเพอง เป็นราคากลางคอรอยแถว แต่ถาด่วนของผูโตะเจ้าของ
จะโชด้อยกินเอง ถาจะทำน้ามนโชด้อยทบานทเรอนของคองก็ให้ห้าม
แต่มีให้ขายให้กบณออกไปทำน้ามน ดะยน้ามนมะพร้าวเป็นดินค้ำใหญ่
บันทุกไปขายต่างประเทศค้ำไรมาก ครนตีบมวได้ค้วมว่าเจ้าภาษี
หาทำค้วมพกค้อครวไม่ ช้อมะพร้าวของราชฎรชาวดงนถัดครวค
เดี่ยวบ้าง เรียกเอามะพร้าวแถมประคณชอยหน้า๒๐ ผลบ่าง ๓๐ ผลบ่าง
แถวเทียบจับปรับใหม่ตงเอาเงินค้บราชฎรโดยค้วมเทษบ่าง จึงบ่าง
ราชฎรได้ค้วมเดอชอรอนต่าง ๆ ครนจิงจะทรงพระมหากรณา
โปรดเกด้าโปรดกระหม่อมให้เด็กภานี ผลมะพร้าว น้ามนมะพร้าวเดี่ยว
ให้ราชฎรขายผลมะพร้าว แถทำน้ามนขายตามชอยใจของค้ว เป็นค้ว
ค้บชาย แต่ยงชดชอยค้วคองกรน้ามนมะพร้าวจบบจ่ายโชด้อยราชกร
ในพระบรมมหาราชวง แถพระบวรราชวง บชษาพระรัตนโคโรในพระ
อารามหุดวง แถพระราชทานน้ามน ประจ้าเคอชกบพระบรมวงชาน
วงษ ทงผ้าน้าผ้อยในเด่มชอกค้อคองเป็นชอนมาก ครนจะชกเดี่ยวไม่ให้
เรียกค้วมพร้าวเดี่ยวค้อเดี่ยว ก็ห้ามก้าดงชอนมาใช้แทนในทจจตุชอนน้า
มนมะพร้าวจบบจ่ายในราชกรไม่ จึง โปรดเกด้าโปรดกระหม่อม ให้
ยคค้อชกรมะพร้าวทเรียกคณดะรอยเบยในน้า โฉนคก้านนเดี่ยว ให้
เรียกเอา ๓ คณเป็นเงินต้งต้งหนึ่ง เป็นชอนค้บทพอกรมะพร้าว ในค้วน
แถภาษีเป็นชอนเดี่ยวคณเดี่ยวมิให้ราชฎรได้ค้วมถ้าบัก คัดเป็น
เงินก้อชกรบจ้านวรทจจตุชอนน้ามนมะพร้าวจบบจ่ายราชกร แถผลมะ
พร้าวคณหนงทผลคกก็เก็บโต บตะ๗๐ ผล๗๐ ผลบ่าง ถางคณทไม่ค้วค

ก็เก็บได้ บ้างกว่า ๓๐ ผล ๕๐ ผล เรียกว่าคนคอง ราษฎรจะได้ทุน
บำรุงตนมะพร้าวให้งามดี ก็คงจะมีผลมีประโยชน์กับราษฎรมากกว่า
แต่ก่อน ตั้งแต่มีโรงเรียนสตรีอุบลลงไป ภาษีผลมะพร้าวแต่นั้น
มะพร้าวเป็นอันเลิกแล้ว ให้ราษฎรที่มรดกมะพร้าวได้เงินค่าอากร
มะพร้าวให้กับนายระวาง ๓ คน เป็นเงินตั้งหนึ่ง ตามมีบัญญัติใน
หน้าโฉนดใหญ่เดิมของทุกปีตามรับตั้ง

หมายประกาศมาณฉนวนพลัดเดอนเถา ซนหกค่า บมโรงเรียนสตรี
อุบลูก

ประกาศ

อนุญาตให้ทำการกับฝรั่ง

(๓ ป.ป.ถ. ๒๓) ประกาศอนุญาตให้ชาวอง ๑ รับจ้างฝรั่ง

มีพระบรมราชโองการมารพระมณฑลอุดรตั้งหน้าท ให้ประกาศรั
ทวไป แก่ราษฎรบนครอยู่ในพระราชอาณาจักร คือชาวกรุงเทพ
มณฑลอุดร ภาคเหนือเมืองร้อยเอ็ดซึ่งจะไปมาถึงได้ ใน ๒๕ ชั่วโมงนั้น
กิด ให้ทราบจึงทงกันว่า บดินนมหานครใหญ่นอกประเทศถึงด้ามเมือง
ไตเข้ามาทำสัญญาทางพระราชไมตรี แลกการค้าขายกับด้วยพระ
มหานครน การหนึ่งคือดีสัญญาการค้าสำเร็จแล้ว บดินนกรมตุควานิช
คนผิวขาวที่เรียกว่าฝรั่งหลายพวกหลายคน เอาเงินทองเป็นอันมาก
เข้ามาแล้วคิดอ่านจัดซื้อสินค้า แลหาหนทางจะซื้อจะเข้า แลจ้างคน

ฝ่ายไทย ใช้ให้เป็นครูสอนภาษา แต่ทำการงานต่างๆ พระเจ้าแผ่นดินจีนแดนต๋องก็มีความยินดี ว่าราษฎรฝ่ายไทยที่ยากจนจะได้ช่องเพื่อจะค้าขาย แลรับจ้างทำกรหาเงินทองเป็นประโยชน์จำเริญแก่บ้านเมือง แลการเรื่องจะให้เจ้าของที่ดินยอมให้คนอื่นออก ที่เรียกว่าฝว่งเช่าที่ซอกที่ใด กำหนดที่กำหนดกาลเพียงไร ก็ได้มีแจ้งในคำประกาศมาก่อนในเดือนเจ็ดนั้นแล้ว ใครยังไม่ทราบถนัดก็ให้ไปตามตีบหว่าประกาศที่มีในอำเภอ รัดแขวงแต่ใครๆ ที่ได้ ไปก่อนนั้นเกิดแต่การที่จะรับจ้างคน พอกที่เรียกฝว่งทำการนั้น ก็ได้มีวาไฉ่ข้างในคำประกาศฉบับใหญ่ ซึ่งประกาศเข้าไปในเดือนเจ็ดนั้นแล้ว แต่ยังไม่ละเอียดถนัด ครั้นเหตุอะไรมีขึ้นสักแห่งหนึ่งก็แตกตื่นตกใจเจ้าภูกันไป ผิดๆ ต่างๆ ลอจางของคนนอกประเทศที่เรียกว่าฝว่งทำการก็คงอยู่ ฤๅให้รักษาเขาเรือนดังของอยู่ เมื่อได้ฟังอะไรเล็กน้อยก็แตกตื่นหลบหลีกหนีไป ทำให้มีจางฝว่งเสียประโยชน์ขาดประโยชน์ต่างๆ เพราะฉะนั้นจึงประกาศมาบอกคน เพื่อจะให้เขารู้ข้อคำประกาศมีตราหลวงเป็นสำคัญ ให้เชื่อเอาจริงเป็นประมาณ อย่าให้เขาคำเล่าๆ ต่างๆ ใครๆ คือ ไทย จีน ยวน พม่า มอญ เขมร ลาว แยกมะลายู แยกจาม แลลูกหลานฝว่งประเทศเดิมทั้งปวงทั้งหญิงทั้งชาย ใครจะไปรับจ้างคนนอกที่เรียกว่าฝว่งอยู่ให้ ใช้ทำการในบ้านในเรือนในเรือ ของคนนอกที่เรียกว่าฝว่งหนัก จะรับเอาการของคนนอกที่เรียกฝว่งมาทำในบ้านในเรือนของตัวแต่ที่ใดๆ ก็ดี ฤๅจะเป็นแต่อยู่ในบ้านเรือนของตัว ไปทำการของคนนอกที่เรียกว่าฝว่ง ตามเวลาดังครุผู้ ไปสอนหนังสือสอนภาษา แลคนไปรับจ้างซุกซูดเรือแลอื่น ๆ

หนักดี โปรดให้ทำหมดทุกอย่างมิได้ห้าม คนทั้งปวงที่อยากจะได้
รับจ้าง จึงได้ค่าจ้างเป็นผลประโยชน์ของตัวเพียงชีวิตเกิดไม่มีความ
ผิดอันใด เพราะทรงรับจ้างคนนอกที่เรียกว่าฝรั่งนั่นเอง

ประกาศมาณวันเสาร์ ขึ้นหาค่า เดือนดับเบ็ด ขึ้นโรงหนักษัตริ
อัฐศก

ประกาศ

ให้ชายแลรับจ้างทากวาท่อกคนนอกประเทศ

แต่ห้ามมิให้ตกใจเลาการการผิดๆ

(ป.ป.๒๕) ประเทห้ามมิให้คนต้นข่าวเรื่องเรือไปมา

มีพระบรมราชโองการว่าพระปล้นทรูร์ดีหนาท ให้ประกาศแก่
ราษฎร ทั้ง ไทย จีน ยวน มอญ ตาว เขมร พม่า มลายู
แขกเทศ แขกจาม ฝรั่งเดิม ซึ่งอยู่ในกรุงเทพมหานคร แต่หัวเมือง
ปากใต้ฝ่ายเหนือตงปอง ให้รู้จงทวดาครงน พระเจ้ากรุงอังกฤษ พระ
เจ้ากรุงฝรั่งเศส แลบริเตนเจ้าเมืองอเมริกา แต่งให้ทูตคุมเครื่อง
มงคลราชบรรณาการ เข้ามาเจริญทางพระราชไมตรี ขอทำหนังสือ
สัญญาค้าขาย ให้มีผลประโยชน์ทั้งสองฝ่าย จึงได้ทรงปฤชากับ
ท่านเสนาบดี เห็นพร้อมกันยอมทำหนังสือสัญญา เพราะทรงพระราช

บาง มาเยี่ยมเยือนประเทศนั้นเอง ๆ แต่เมืองเดิมของลูกค้านั้น ๆ
 เพื่อจะช่วยเหลือรักษาเป็นเพื่อนลูกค้า ก็นัดนัดศัตรุ์ในท้องทะเลเดิมให้
 ย้ายจากความเมื่องนั้น ๆ ซึ่งมาค้าขาย ฤาอย่าง หนังสือหนึ่งคือ
 สัญญาว่าผูกพันรรมนคงในทางไมตรีแล้ว เรือรบเมื่อขดคันดัดเบียง
 อาหารแต่ตั้งได้ตั้งหนึ่งถึงและเข้ามา บางทีเข้ามาขอซื้อได้รายช้อมแซม
 เรือซารุดกม เพราะฉนั้นคงดำเนินไป ถ้าจะมีเรือรบตาเดียวฤาหลาย
 ตาเข้ามาถึงเมืองสมทบปรองการกต ฤาทอดนอกดินตอกนกต เมื่อได้ย่น
 ขาเรือรบมาแดงกต ฤาขรรวมเรือรบมาตั้งแดงขอมยงบนคานบ
 เมือง ผายเมืองกตของขงรบคานบกน แต่เมื่อเรือรบมาจะ ได้ย่นเดียว
 บินกต ยอว่าให้ตนเดาฤาถอดความคน แต่เชือข่าวควาคนเจ้าฤาขบขบ
 คาง ๆ แล้วตั้งตั้งใจจนวาย เด็กการชอขายขบคนนอกที่เข้าทฤาไป
 มาหาตัว แต่ทำกระตาคอง ๆ ให้ขาดประโยชน์ไป จึงชอขายกัน
 คงชยตามปรกติเกิด ยอว่าให้ตนกันให้อจนวายไปเต็มจนอย่างครั้ง
 กอน ๆ นั้นเลย ด้วยได้ทำหนังสือสัญญาไวแน่นอนแล้ว เมื่อจะมีการ
 ตั้งโคชน ขนทางตั้งต้องฝ่ายจะปฏิเสธว่าถากถางกันตามหนังสือสัญญา
 แต่โดยดี จะไม่ให้มีความเดือดร้อนแก่ราษฎรทั้งปวง จะทรงพระ
 ราชดำริทรงบปลืชนปรมให้มประโยชน์กับราษฎรในประเทศสยามอยู่
 เย็นเป็นศัฆทากน อนึ่งมีคนเจ้าถาเงินตั้งตในท้องทะเลก็มีมากจน เพราะ
 เมืองจีนเกิดจนวายมาหลายปี แต่ในทะเลจีนเรือรบต่าง ประเทศมา
 กระเวณระวังมาก พวกจีนผู้รายจางแดนเรือมาเที่ยวปล้นลูกค้าหากน
 ค้างกตเผ่ายไทย ทงควานศกตวันออกในปีเถาะดีปดศก ได้ไปรุดเกล้า
 ไปรุดกระหม่อมให้ถาบันหลวงออกไปตาดกระเวณ ก็จับมาได้หลายตัว
 หลายคน แต่เงินตั้งตยงมากอยู่ จึงทรงพระราชดำริหว่า จะตั้งเรือ

รบเรือกลไฟเรือค้าขายใช้ปืนใหญ่ขึ้นอีกหลายลำอยู่ เพื่อจะใช้ชก
 ถัดได้เรือดีดัด และจะบึ่งกันเรือตระเวนฝ่ายของตนให้ต่วงเกิน มาทำ
 ร้ายแก่เขตรแดนนี้ได้ เพราะได้ข่าวว่าที่แดนเมืองยวนกมดีดัดมาก
 พวกเมืองยวนกมดีดัดเรือชกกลดตระเวนอยู่ เกิดชกเรือตระเวนยวนจะ
 ได้ดีดัดเกินเขตรแดนยวนเข้ามา ซึ่งได้ขึ้นข่าวว่ายวนจะคิดอย่างไรไม่
 ทราบแน่ จึงทหารลงมารักษาปากน้ำอยู่ทุกหัวเมือง ที่กรุงจึงจะ
 คองตระเตรียมการระวางไว้อย่าง ชยาให้ยวนคิดเกินเลยเข้ามา เมื่อ
 ราษฎรเห็นการจืดแจงเรือรบเรือได้ดัดดองนี้ ก็ชยาให้ถือเอาเดาฤ
 กษ์จะมีทัพค้ำรบพุ่งกับเมืองไตไต แล้วเกิดคิดหัดหัดกถัดวิตไม่คว
 ไม่ชยา ด้วยคนต่างประเทศ แต่ไม่รับจ้างคนต่างประเทศ แต่ไม่ให้
 เขาที่ชอกินแต่การอะไรแปลก ๆ ไป ให้เป็นเหตุที่เสียประโยชน์ตาม
 บรรดาค่าโดย จึงท้าวมาหากินชยาโดยปรกติเกิด จึงทำให้เต็มความ
 ด้ปัญญากับลูกค้าต่างประเทศได้มาทั่วด้ปัญญาหนักทุกประการเทศม

ประกาศมาณวันพฤหัสบดี แรมเดือนอ้าย เดือนสิบแปด ปีมโรงนักษ
 ัตรชวศก

ประกาศ

ให้ตั้งอากรค่าน้ำเค็มเรียกตามเดิม

(๓ ป. ป. ค. ๒๕) ประกาศว่าด้วยกบตั้งอากรค่าน้ำและลดค่าน้ำเค็ม)

มีพระบรมราชโองการมารพระบั้นจูลร์ดุวังหนาท ในพระบาทสม-

ได้พระเจ้าจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ให้ประกาศแก่ราษฎรทั่วปวงให้รู้ทั่วกันว่า
 ในแผ่นดินพระเจ้าแผ่นดินแต่ก่อนทุกพระองค์แต่โบราณสืบมา ย่อมมี
 เที่ยง อย่างแบบแผนคงให้นายอากรเรียก อากรค่าน้ำเก็บแต่ราษฎร
 บนตาที่หาปลาในทะเลแม่น้ำคลองบ้างบาง ที่เป็นทางน้ำไหลแต่หัว
 หนองน้ำบนดงมีในพระราชอาณาจักร โดยพิศให้เก็บตามกำหนด
 เครื่องมือใหญ่แถมอ้อยแรงแถมอื่นต่าง ๆ กัน พักต่าง ๆ นนึ่งย่น
 แฉงอ้อยในทองตราเคยมามีมาแต่ก่อนนนั้นแล้ว จำนวนเงินค่าน้ำซึ่งนาย
 อากรเก็บได้แล้ว แลตั้งเข้าทงพระคลังแต่ก่อนนนั้นหนึ่งถึง ๗๐๐ ชั่ง
 ได้ก็ มาจนต้นแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว ครั้นน
 พระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวทรงเพ็ดพิศไปในกาลพระราช
 กศัตถ์ เณิก จึงทรงดำริตรว่า นายอากรไปเก็บอากรค่าน้ำ แล
 คัดคองขายหนของคลองบ้างบาง เป็นคองเงินให้แก่ราษฎรเป็นเจ้า
 ของทต่าง ๆ จึงผู้ ซึ่งขอคองทงปวงนนั้นคพนบดงกระบังรังเผือกกน
 คองบ้างบางกรวมเอาปลากกซึ่งได้ ในดงของตัว ๆ ปลาคจะวายไป
 มาตอดไปในทมีนาทงปวงตามธรรมเนียมไม่ได้ คนที่มีประโยชน์จะ
 เคนเรือกเคนไม่ได้ จึงทรงพระมหากรุณาธิกับปลาค่าเป็นลัดค้อมชีวิต
 ออย่าให้ตองคคกขงจาคายเคย แลจะให้คนที่มีประโยชน์เคนเรือไป
 มาได้คองไม่คองเช่นจวนพนบดงเคือก เป็นเหตุให้มีเงาะจิดา
 กนหนคด้วย จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ข้าหัดวงไปเบ็ดพนบ
 แลกระบังรังเผือกทกนหนของคอง เจ้าบงบงเป็นคอง เช่นทงปวงน
 เดีย แลห้ามปรามราษฎรไม่ให้ดงกระบังรังเผือกดงนค้อไป แล
 ให้ประกาศแก่นายอากรว่า บัดนี้ให้เลิกการมีดงกระบังรังเผือกเดี่ยทุก

แห่งแล้ว ตั้งแต่นั้นไปให้นายอากรเก็บค่าน้ำค่อไปแต่โดยพิศิตตาม
 เครื่องมืออย่างเดียว อย่าตัดค่อนขายค่อไปเลย เมื่ออากรจะขาดสัก
 เท่าไร ก็ให้นายอากรนำร่องขาดเกิดจะตให้ ฝ่ายนายอากรก็มาร้อง
 ขาด ให้ตัดเงินอากรลงปีหนึ่ง ๓๐๐ ซึ่งได้ศ คงเงินอากรอยู่ปีละ ๕๐๐
 ซึ่งได้ศ ครั้นภายหลังมายังทรงวังเกษมจตุรวัชระค่อไป ด้วยทรง
 แคลงว่าเพราะมีค่าน้ำคนจึงหาปลามากจน จึงโปรดเกล้าโปรดกระ
 หม่อมอีกครึ่งหนึ่ง ให้ยกอากรค่าน้ำที่เคยเรียกได้เป็นเงินอากรเพียงปี
 ละ ๕๐๐ ซึ่งได้ศนั้นเดียวทีเดียว เพราะว่าครั้งนั้นภาษีอากรได้ตั้งขึ้นใหม่
 มากหลายราย ได้เก็บเงินภาษีอากรรายใหม่ ๆ นั้นมาจ่ายใช้ ในราช
 ภารแผ่นดินแทนเงินมากกว่าเงินอากรค่าน้ำ ๗๐๐ ซึ่งได้ศ ซึ่งเด็กเดียว
 ต้องครั้งนั้นอีกไม่ขาดจำนวนพระราชทรัพย์ ในท้องพระคลัง ซึ่งจะจ่าย
 ใช้ราชการเลย แต่ซึ่งโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้ยกเงินอากรค่าน้ำ
 ครึ่งหนึ่ง ๓๐๐ ซึ่ง ครึ่งหนึ่ง ๕๐๐ ซึ่ง สองครึ่ง เป็นจำนวนเงินควร
 จะได้เข้าท้องพระคลังทุกปีปีละ ๗๐๐ ซึ่งได้ศนั้น ก็ไม่เป็นคุณอันใดแก่
 ดีตัววิจิตรงานล้มดังพระวอชประดังค์ แต่ไม่ได้มาเป็นคุณแก่ไหนแก่
 พระพุทธเจ้าค่น้ำด้วยอากรอย่างใดอย่างหนึ่ง แต่ไม่ได้เป็นคุณแก่
 ราชการแผ่นดินเลย เพราะด้วยเหตุที่ยกเงินอากรค่าน้ำ ๗๐๐ ซึ่งได้ศ
 นั้น จะเป็นเหตุให้ปลาตายน้อยลงกว่าแต่ก่อนจนสักตัวหนึ่งก็หาไม่เลย
 ราษฎรก็คงหาปลาขายเต็มมือตามเดิม ฤ็ผู้ที่แต่ก่อนไม่ได้หาเงินด้วย
 หาปลา ครั้นเห็นว่าภาษีอากรไม่เกษมจซึ่ง ก็มาหาเงินด้วยการหาปลา
 มากจน จนปลาเหลือราษฎรกินในประเทศนั้น ต้องมันทุกไปขายเมือง
 อื่นหลายตำตำภาทุกบ่อก ไม่เห็นว่าเป็นคุณแก่ดีตัววิจิตรงานล้มดัง

พระราชประสงค์เลย แต่เพราะเด็กค่าน้ำเตียนหนักไม่มีความเจริญแก่
 พระตั้งตำแน่งในการเล่าเรียน ฤๅจัดอาหารเจตียนานจะได้สร้างฤๅ
 บัญชีตั้งธรรมเนียมใหม่ทำให้ดีฤๅอย่างไรด้วยเด็กค่าน้ำเตียนหนักหาไม่เลย เมื่อ
 พระราชบัญญัติห้ามไปแต่ก่อน ไม่ให้ บัณฑิตกระบุงรังเลือกในคตองเงิน
 เขาบางบางนั้น ครั้นเมื่อเด็กค่าน้ำเตียนหนักทีเดียว ไม่มีใครรับเป็นพระ
 เหาใจได้ในกรมท้าวหาญหาปลา แดกราบทอดด้วยถ่านนึ่งเลย แดง
 พงกษาเจ้ามาดมาชกมาเดเห็นแก่เงาชนมถนาย ทมกาดงมบนคาคักค
 ใหม่หนึ่งดื้อไป ลงเจ้าเมือง กรมการเขาหวง เขาหวย หนองคตองบง
 บางแดง กับคตองบงรังเมอชขายคตอง ชายหนองแกกั้นเหมือนอย่าง
 ก้อน แดงก็เออผลประโยชน์ทกกันไว้ ไตนั้น ไปให้แก่เงาชนมถนาย
 ของคตอง หนองคตองไปหวงหวยหนองคตองบงบางไว้ ใหคตองได้ ผล
 ประโยชน์อะไรก็ไม่ได้เข้ามาในคตอง พระราชบัญญัติก็เป็นอันดบัง
 ไป พระประสงค์ก็ไม่ได้สำเร็จ แต่เมื่อโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้
 ยกค่าน้ำจะให้ประโยชน์แก่ตั้งคตองร้างฉาน ก็ไม่ได้เป็นคุณแก่ตั้งคตอง
 ร้างฉาน เห็นเป็นคุณมากแต่แก่คนฆ่าตัดคตองหาปลาให้ได้ทำกินเหมือน
 เป็นไทยแก่คตอง ไม่ต้องเสียเงินช่วยราชการแผ่นดิน เป็นสุขทีเดียว
 กว่าคนทตองช่วยคตองด้วยสัมมาอาชีพ คือทำนาแต่ทำไรทำสวนนึ่งเดียว
 อก แดงพอกทหาปลาได้รับผลประโยชน์ยกภาษีอากรทตองคตองจะคตอง
 เสียถึงปีละ ๗๐๐ ชั่งได้คตองทุกปี นนไปแต่ในคตอง ตั้งนมาหลายปีแล้ว
 ก็ไม่ได้นามักคตองพระเดชพระคุณ มาท้าวราชการคตองพระเดช
 พระคุณในคตอง ให้ปรากฏเห็นประจักษ์เฉพาะแต่เห็นคนแต่ตั้งคตองอย่าง
 หนึ่งเคย ครั้นมาคตองแผ่นดินประจวบนั้น ท่านเด่นาบคตองใหญ่ คตองคตอง

เจ้าพระยาองค์ใหญ่ ดมเด็จพระยาของคณอย แต่เจ้าพระยาศรี-
 สิริวงษ์เป็นประธาน เมื่อจัดแจงราชการแผ่นดินปลูกษาพร้อมกันเห็น
 ว่า อากรค่าน้ำซึ่งพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัวให้เด็กเล็ก
 ไม่เป็นคุณประโยชน์อันใดแก่สัตว์วิธยาน ไม่เห็นเป็นคุณความจำ-
 เริญแก่พระพุทธรูปสักคน แต่ไม่เป็นคุณเกื้อหนุนราชการแผ่นดินแต่สัก
 อย่างหนึ่ง ราษฎรก็ลำบากมากจน ปลดกักตายน่าชกกว่าแต่ก่อน
 เสียอีก จึงพร้อมกันกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอให้เรียกค่าน้ำคั้น
 มีขึ้นตั้งเท่าตามอย่างโบราณ จึงทรงพระราชดำริเห็นว่า ซึ่งพระบาท
 สมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้เด็กอกร
 ค่าน้ำเสีย ๗๐๐ ชั่งเด็คนั้น จะให้เป็นคุณแก่สัตว์วิธยานนั้นไม่สม
 พระราชประสงค์ ปลดกักตายน่าชกอยู่อย่างนั้นเองจริง แต่ซึ่ง
 ทรงห้ามมิให้ราษฎรปิดกระบังรังเผือก ปิดพนบตัดตอนชายห้วย
 หนองคูตของบึงบางแกกนั้น ยังทรงเห็นเป็นการชอบอยู่ เพราะว่า
 เมื่อให้เด็กกรกระบังรังเผือกเด็คนั้น ปลดกักตายน่าชกในน้ำทั่วไป
 ไม่ขัดขวางตามประโยชน์ของสัตว์ แต่ประสงค์ของคนอยู่ในที่ทอง
 คนลู่ที่ไซเรือจะไปมาได้ โดยง่ายตามปรารถนา จึงได้ทรงยอมให้คน
 เรียกอกรค่าน้ำแต่ราษฎรท้าวปลาตามพดศเคืองมอทดองแดง เป็น
 จำนวนเงินขึ้นทูลของพระคลังแต่เพียง ๕๐๐ ชั่งเด็คนั้น สำหรับใช้จ่ายใช้
 ราชการแผ่นดิน แต่ห้ามมิให้นายอกรแต่ราษฎรปิดกระบังรังเผือก
 กนพนบตัดตอนชายห้วยแม่น้ำลำคลองที่เป็นทางน้ำไหล ที่เรือราษฎร
 ไปมาได้นั้น ไปหวังกันเอาเป็นอาณาประโยชน์ของตัวแต่ผู้เดียว
 ของลำคลองที่เขาทุ่งเขานาเมื่อครั้งนั้นมาก เรือราษฎรไปมาได้มิให้

นายอัครทวงห้าม ให้ราษฎรหากินได้ทั่วกัน เมื่อน้ำตกคลองแห้ง
 เป็นตอๆ เหมือนอย่างหนอง เรือไปมาไม่ได้แล้วกับหนองแห้งใน
 ท้องทุ่ง ให้นายอัครรักษาเป็นของนายอัครทำไปตามเดิม ขอให้
 ราษฎรบ้างอาจแลงักตอมทำปลาในหนองน้ำบ้าง แต่ลำคลองแห้งเป็น
 ตอ ซึ่งเป็นของนายอัครเป็นอนชาติ ถ้าราษฎรจะหากินก็ให้ว่ากับ
 นายอัคร ๆ จะยอมให้ก็ได้ ไม่ยอมให้ก็ได้ อนึ่งถ้าแม่น้ำใหญ่ถึง
 รุณาคแห้งเป็นตอ เป็นตอ เหมือนอย่างตอแม่น้ำเมืองจันทบุรีนั้น
 คงเขมแม่น้ำเหมือนน้ำไม่แห้ง เพราะตลอดไปถึงบ้านเป็นอนมาก
 จึงห้ามมิให้นายอัครแลราษฎรทวงห้ามไว้แต่ผู้เดียว ให้ราษฎรได้
 หากินได้ทั่วกันเหมือนแม่น้ำไหลอยู่เป็นนิตย์ ให้นายอัครแลราษฎร
 ประพฤติตามพระราชบัญญัติที่จำนวนใหม่นี้ตั้งแรกห้ามในดิน
 แผ่นดินพระบาทสมเด็จพระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว มีผู้ไปตรวจตราทุกปี
 อยากรให้ มีบิดกระบังรัง เสือกตัดตอขายดิบไป อนึ่งเจ้าพระยาศรี-
 สิริวงษ์ สมันตพงษ์วิสุทธิมหานรเศรษฐีในคัมภีร์ ที่สมุหพระกระดาใหม่
 คาริการรขอบคอบแต่งกราบทูลพระกรุณาว่า อยางธรรมเนียมเก็บ
 ค่าขึ้นเก็บกำหนดไว้แต่ตั้งเพื่อตั้งเดิมเข้าไปหมดนั้น ชาวนาทุ่งนาหัวน
 นาคโคเดียวเปรียบกับนาหน้าฝืนฟางลอยถึงตอของอย่าง คือเขาน้ำที่มี
 ราคาน้อยกว่าน้ำตอ แต่ต้องเสียเดิมไปตามจำนวนนาในตราแดง
 ไม่ได้ลดหย่อนผ่อนเสียแต่ตามที่ใดตามฟางเขาเห็นอยู่ตงน้ำตอ ครั้น
 ตรวจเมื่อฝืนแดงฎานามาก ราษฎรชาวนาทุ่งจึงมาร้องทุกข์ต่าง ๆ
 เนื่อง ๆ ถ้าแผ่นดินพระมหากษัตริย์โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้
 ลดค่านาทุ่งตอของเสียตามกำหนดจำนวนในตราแดงทั้งปวงนั้น ดง

ไร้ตะเพียงให้เก็บแต่ไร้ตะดั่งเท่านั้น จะควรียงนัก ตามแต่ทรงพระ
 มหากรุณาโปรด จึงทรงพระราชดำริเห็นชอบ ทรงยินดีด้วย แล้วมี
 พระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมดำรัสฯ ดั่งให้ลดค่านา
 ท่งนาโคดง คงเรียกละไร้ตะดั่งเดิมต่อไป ตั้งแต่เดินนาในคันมีเกาะ
 สี่ปลัดก่นนั้นมา ได้ทรงพระกรุณาโปรดดลยอกพระราชทานให้แก่ราษฎร
 ชาวนาท่งท่งปอง ไร้ตะเพียง ๆ คิดเป็นเงินดั่ง ๕๐๐ ชั่งเล็ก เป็อันใช้
 แทนเงินค่านาที่เรียกช่นแต่ราษฎรที่หอบดา ยกมาพระราชทานให้แก่
 ราษฎรที่ทำนาเคียงชิดคร โดยชอบธรรม บัดนี้ ราษฎรก็มีความยินดี
 ว้พระเดชพระคุณจึงได้นำเขาเขาเปิดอกมาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวาย
 ตามมากแล่นช้อยล่สมควรกับกำลังเป็นเข้าเปิดอกดั่ง ๓๐๐ เกวียนเล็ก ๆ
 เป็นความชอบของราษฎรชาวนา ทรงรักพระเดชพระคุณนน้อยแต่
 จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้พระยาราชประดิษฐ์ เจ้ากรมพระคลัง
 อดิศัย คุมผ้าห่มผ้านง ช่นมาพระราชทานกับราษฎรชาวนา ที่ได้
 ทูลเกล้าทูลกระหม่อม ได้ถวายเขาเปิดอกคนละเดกเด่นช้อยนั้น เป็น
 รางวัลคนละด่ารับ แต่ถือให้ร่นแฉวนเขาเปิดอกของราษฎร ทมอบให้
 ให้เจ้าเมืองกรมการทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายนั้น เจ้าเมืองกรมการ
 ไม่ได้เบียดบังไว้ ได้นำมาทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายแล้ว แต่ซึ่งจะ
 ได้พระราชทานกับราษฎร โดยเป็นของตอบแทนนมนใด แต่เขาเปิดอก
 ซึ่งราษฎรทูลเกล้าทูลกระหม่อมถวายดงมานั้น ได้โปรดเกล้าโปรด
 กระหม่อมให้เจ้าพนักงานรับรักษาไว้ สำหรับจำหน่ายในการพระราช
 กุศล เป็นเข้าสำหรับทรงบาตรพระดั่งฆด้ามเนรแต่เดียงพระดั่งฉด้น

ตามเคยบ้าง จำในโรงพระราชทานเตียงพระดังสมเด็จพระ
 อรรณพคณทราพิการ แคนคนไข่มารักษาตัว แกราชฎาทรับพระราช
 ทานในโรงทานเป็นนิตยทุกวันบ้าง แลส่วนพระราชกุศลนั้น ๆ ทรงพระ
 กรุณาโปรดพระราชทานชื่อก็ค มาเป็นของตอบแทนแก่ราชฎาราชานา
 ผู้เป็นเจ้าของเขาเปิดอกทั้งปวง จึงชนชนยินดีรับส่วนพระราชกุศล
 แลจริงมีจิตรคิดดีกับคุณหมอนกคิดทคนได้ทำเองทุกคนเกิด แล
 จะกล่าวหาว่า มาหากินให้มีผลประโยชน์เจริญศุขสวัสดิ ในชนวัน
 ละสักมาคิดที่จะเป็นคุณแก่ตัว ในชาติมาทั่วทุกคนเทอญ

อนึ่งทรงพระราชดำริห์ ด้วยกำลังพระมหากุณาจะทรงกำหนดคว
 น้ำสามพิศดเครื่องมือ แลพิศดเก็บดาดตีพิมพ์เป็นแบบเดียวกันแจก
 มาให้ทราบทั่วกัน เพื่อจะมีให้นายออกกรค่านี้ แลถ้านั้นดาดน้อย
 เก็บเงินราคาหนดได้ แลการครั้งนี้ยังไม่ทันจะจัดแจง แลจึงจะแจก
 มาครึ่งหนึ่ง ให้คอยฟัง อนึ่งถ้ามีชาเจ้าบ้านจนได้ ดังกของล้มกับผู้
 ร้ายดังได้โคกรบือ ล้มคบชลาชดุนั้นของผู้ใดใดในคังเช่นเป็นมา
 กอน ก็อย่าให้ราชฎารนี้ทนความลำบากยากอย่างก่อนเคย จึงมา
 พ้องแก่ผู้รักษาเมืองกรมการให้ชำระให้ ถ้าไม่ชำระ ไม่บอกดังก็ให้
 รับผิดชอบไปยื่นเรื่อง รวดร้องทุกข์ ที่กรมตอม พระราชวง ณกรังเทพมหา
 นคร โดยเร็วเทอญ จะทรงพระมหากุณาโปรดชำระให้ ให้ ได้ทำไร
 นานาเขาขายแก่ถูกค่าทั้ง เหน้ประเทศนอกประเทศให้เป็นศุขด้วย

ประกาศมาณวันอาทิตย์ ขึ้นห้าค่ำ เดือนสิบสอง ปีมีโรงนัก
 ษัตริย์ศก

ประกาศ

ใหญ่ ทเกรงว่าบมเส่งเขาจะแพงก็ให้ ซอเขาได้

((๓ป.ป.ก. ๔๒) ประกาศเตือนสติ ซอข้าราชข้าราชการ)

มีพระบรมราชโองการมาพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ประสงค์เกล้า-
 ราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยแลราษฎรอยู่ในกรุงนอกกรุงทั้งปวงให้ทราบทั่ว
 กันว่า ในบมโรงเรียนข้าราชการแผ่นดินนี้ เขาในนามของบรรณทุก
 ตำบล จนเดี๋ยวๆไปถึงคนต่างประเทศ ๆ จอเรียกบมเขามาซอเขา
 มาตามหลายตำบลได้บมทุกเขาในกรุงออกไปมากแล้ว บมราคาเขาก็
 ขึ้นไปเพราะต้นทุนซอตนกันขาย ฝ่ายเรือดกล่าต่างประเทศก็ยังมีเขา
 มามากเพื่อจะซอเขาออกไปไม่น้อยตั้ง ถ้าบมบมเส่งนักศรนพศก ผณ
 งานคอบเหมือนอย่างบม เขาก็จะไม่ซอตนแก่พลเมืองฝ่ายไทย ถ้าผณ
 ไม่ซอได้เขาก็จะซอราคาแพงมากไป เพราะฉะนั้นข้าราชการแลราษฎร
 ผู้ใด ๆ ซึ่งไม่ได้ทั้งนาถามเขายแต่บม จะซอซอไม่ก้อซอมีในปี
 บมเส่งนพศกนบ เมื่อกล่าวบมใหม่เขาจะแพง ก็ให้ระจคซอได้โดย
 เรวดแต่เวดระจคถอยนบให้ก้อการที่จะซอโดยระจค ถ้าบมใหม่ผณ
 งามคอบเหมือนในบม เขาก็ได้ ซอไว้ก็จะไม่แพงเปล่า ให้จา
 หน่ายไปแกตกล่าทดีเขวชยาแล้วซอเขาใหม่คอบไป จงรับซอเขาเก็บ
 ไว้ไว้กันแต่เมื่อเขายังไม่แพงนถ อย่าไปตคนซอเมื่อผณแต่งเมื่อ
 เขาแพงดังแต่ก่อนเคย อนึ่งผู้ทเถยจครันไม่ได้ทานาซอเขาเขาก็ถ
 ซยากแต่จะให้ราคาเขาถูกลงเดมชไป ราษฎรททานาถาชยาเขาได้

ราคาถุกักไม่สู้กับแรงเหวี่ยง ก็จะทำถอยทิ้งไว้หน้าไปทำการอื่น ๆ
เดีย เพราะฉนั้นจึงทรงพระมหากรุณาโปรดให้ราษฎรชายเข้าแก่คน
นอกประเทศ เพื่อจะให้ราษฎรได้ผลประโยชน์ตามสมควร
ประกาศมาณฉันทิตย ขึ้นเก้าค่ำ เดือนยี่ ปีมะโรงนักษัตรชวศก

ประกาศ

ให้ ใช้เงินเหรียญนศกที่ ๑

((๓ ป.ป.ก. ๔๓) ประกาศให้ใช้เงินเหรียญนศกครั้งที่ ๑.)

มีพระบรมราชโองการมรพระมหันตสุริยดิศนาท ให้ประกาศข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แต่ผู้ดำรงราชการเมืองกรมการ แต่บันดาราษฎร ไทย จีน ยวน มอญ ดาว เขมร พม่า มลายู แดคนเชื้อฝรั่ง โปรตุเกสเดมิ แดคนเชื้อแขกเทศแขกจาม ทุกชาติทุกภาษาทั้งปวง ซึ่งเป็นพลเมืองอยู่ในกรุงเทพมหานคร อมรรัตนโกสินทร์ นันทราชอาณา แดแขวงหัวเมืองซึ่งขึ้นกับกรุงเทพมหานครให้รู้จกด้วยตั้งแต่เชยอน โฉมรับเข้ามาทำหนังสือสัญญาแล้ว มาจนถึงเดือนชวยมีมโรงนักษัตรชวศก มีเรือสินค้าต่างประเทศเข้ามาค้าขายณกรุงเทพมหานครถึง ๑๕๓ ลำ เรือสินค้ากรุงเทพมหานครกแต่่งออกไปค้าขายเมืองต่างประเทศถึง ๓๗ ลำ มีแต่เงินเหรียญเข้ามาซื้อสินค้าต่างดะดของหม่นบ้าง หม่นหม่นบ้าง ห้าพันบ้าง เงินเหรียญจะใช้ซื้อ

สิ้นค่ากับตุ๊กตา ในกรุงเทพมหานครก็ไม่มีผู้ใดจะรับเอาเงินเหรียญไว้
 ด้วยการไม่เคยใช้มาแต่เดิม นายห้างอังกฤษ ฝรั่งเศส อเมริกัน ซึ่ง
 เข้ามาตั้งค้าขายอยู่ในกรุงเทพมหานคร ต้องเอาเงินเหรียญเข้าไปวาง
 ซ้ำงในคลังมหาสมบัติทั้งเงินตรา ก็ได้โปรดให้เจ้าพนักงานรับช่วย
 ทำให้ โดยทรงพระมหากรุณากับตุ๊กตาพานิชทั้งปวง มิได้คิดที่จะ
 เอาเสียดังไรแต่อย่างใดอย่างหนึ่ง เงินที่ตุ๊กตาเข้าไปวางท่าหักไว้ซึ่ง
 ละตัวถึงตั้งนั้น เป็นค่ากันเดียวตั้งหนึ่ง ได้เอาเนื้อทองแดงออกเคี้ยว
 ตามบาท ลูมเพลิงไปเสียบาทหนึ่ง แต่เนื้อทองแดงที่ได้ออกไว้ได้
 ตามบาทหนักพอคุ้มกันกับทองหนักขึ้น เขามาแดงเงินให้หาเงินได้
 บริสุทธิ ไม่มีเสียดังไรเลย แต่ตุ๊กตาเอาเงินเข้าไปวางท่าหักไว้ทำไป
 แล้วถึง ๒๖๘,๘๒๗ เหรียญ เงินยังคงอยู่ข้างนอกอกหักหลายหมื่น
 เหรียญ ตุ๊กตาเอาเงินเข้าไปวางท่าหักแล้วจะเร่งเอาเงินตราออกมาขอ
 คืนโดยเร็ว เจ้าของเงินหลายรายต่างคนก็รบกวนจะเอาเงินก้อน
 ซ้ำงทั้งเงินก็มีน้อยคิดว่าตามเคยใช้ เท่านี้ทำไม่ได้แต่จะดัดแปลง มีนาย
 เตาอยู่ดีนายทำได้แต่จะดัดแปลงตั้งแต่ การทำพดลวงดีตราหนักทำ
 ด้วยเครื่องมือไทย ไม่ได้ทำด้วยเครื่องมือเหมือนอย่างชาว
 ประเทศยุโรป การจึงช้าไม่ทันใจตุ๊กตาทั้งปวง ครั้นจะหาคนจ้างเงิน
 ทำให้มาก คนที่หาเงินคืนก็ทักม่น้อย จะให้ ได้การเร็ว ๆ ก็ไม่ได้ ด้วย
 แต่ก่อนทำใช้แต่กรเงินหลวงไม่ได้ทำกรมากเหมือนครั้งนั้น จึงมีค้แบบ
 ผู้ว่าการแทนกงสุลอังกฤษทำหนึ่งถือเหตุเกิดเหตุถูกระหม่อมถวาย ว่า
 ตุ๊กตาพานิชทั้งปวง เอาเงินเข้าไปให้ทำแล้วไม่มีใครจะไต่เงินตราออก
 มา บัญการในทางค้าทางขาย ขอให้ประกาศให้ ใช้เงินเหรียญกัน

เสียในบ้านในเมือง จะไม่ไต่ยากลำบากแก่ลูกค้าทั้งปวง แดเงินซึ่งจะ
 ไซ้ขึ้น ถ้ามากกว่าสิบชั่งขึ้นไปจะขอให้เงินเหรียญ ถ้าต่ำกว่าสิบชั่งลง
 มา ผู้รับเป็นราษฎรดูค่าบ้านนอกไม่รู้จักเงินเหรียญจะให้เงินตรา
 บาท แดแต่ก่อนผู้ทมิเงินเหรียญมาแตกเอาเงินบาทไปแตกกันข้าง
 นอก คิดเหรียญละหกตั้งเจ็ดดั่งค. ที่เงินเรียกว่าหิน เงินร้อย
 เหรียญได้เงินบาทสองชั่งค่าจึงตามบาทสองดั่ง. เข้าไปทำในพระ-
 คดถึงเงินร้อยเหรียญได้เงินบาทแดงสองชั่งค่าจึงตามบาท มีคนแบดขอให้
 แดใช้กันครึ่งเงิน ๑๐๐ เหรียญจะขอเงินแดงสองชั่งค่าจึงลง จึง
 ทรงพระราชดำริเห็นว่าเงินเข้ามาในบ้านในเมือง ก็มีคนกับแผ่นดิน
 เป็นอันมาก ด้วยราษฎรจะไต่มีทรัพย์เงินทองบริบูรณ์ขึ้น แด
 แผ่นดินเมืองจัน เมืองพราหม เมืองเขลเทศ แดกมตยา เมืองพม่า
 เมืองมอญ ทศกัณฑ์ชาวขยับเป่าชายถึง ก็ได้ใช้เงินเหรียญกันทั่ว
 ไปแด แต่เมืองสังขต เมืองถดาง เมืองพงงา เมืองคกตทง เมือง
 คกตบง ซึ่งชนกับกรุงเทพมหานคร ทศกัณฑ์ถึงกันกับประเทศทชนแก
 อังกฤษ ก็ไซ้เงินเหรียญอยู่บางนคนแล้ว แดที่กรุงเทพมหานคร
 ทุกอันดกคัพพานชเข้ามาค้าขายจำเรียมมากชนกว่าแต่ก่อนหลายสิบ
 เท่า ควรที่จะให้ไซ้เงินเหรียญกันได้แล้ว ถ้าดกคัพพานชแดราษฎร
 วิกจะไซ้เงินเหรียญกันก็ตามใจเถิด ชยักถัดเดียวจะมีโทษเพราะไซ้
 เงินเหรียญ แต่ให้เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติคิดอ่านกันดีให้คก
 ตงจะไซ้กันอย่างไร จะรับเงินภาษีอากรที่ตั้งอย่างไรจึงจะสัมพันธ์
 การ เจ้าพนักงานพระคลังมหาสมบัติได้ประชุมปรึกษากัน มีพระเจ้า
 ดุกยาเซอ กรมหมื่นวิศิษฐานรณนิกษาร เป็นประธาน พระยาราชภักดี

พระยาพิพิธโกศ พระไชยศัสมบดี พระศรีไกรธาดา พร้อมกันเห็น
 ว่า ซึ่งมีคัมภีร์ว่า การแทนกงชนซึ่งฤๅษ ทำหนังสือทูลเกล้าทูลกระ-
 หม่อมถวาย ขอให้ประกาศให้ไซเงินเหรียญซึ่งตีขึ้นได้ เงินเหรียญ
 ร้อยหนึ่งจะแลกเงินตราบาทต้องซึ่งตีขึ้นนั้นชอบอยู่แต่ ถูกคำ
 จะไม่ได้ บัญชีรายชื่อชาย เพราะการที่จะแลกเงินบาทไม่ทันการ แต่
 เงินเหรียญท่อนนั้นเป็นดั่งอย่างด้อย่างๆ หนึ่งเงินที่ใหม่ยังหนักคงเดิม
 เหรียญจะเจตต์ตั้งดั่งต่างศอยกม อยางหนึ่งเงินที่เก่าแล้วเบาหย่อน
 ตาออกไป เหรียญที่ต่างคัมภีร์ ครึ่งที่ดั่งคัมภีร์อย่างหนึ่ง เงินที่เข้า
 ไปในแผ่นดินเมืองจีนแล้ว นายห้างคตราขายหย่อนไป ดังที่แตก
 หักเป็นเงินน้อยกม การเป็นดั่งนั้นจะนับเหรียญ ๑๐๐ หนึ่งเป็นเงินต้อง
 ซึ่งตีขึ้นก็ จะเกิดแก่งแย่งเทียมไม่คงดั่งนั้น ถ้าเจ้าภาษินาย
 อากรถูกคำพานิช ราษฎรทั้งปวงที่ซื้อขายได้เงินเหรียญได้ จะเอาเงิน
 เหรียญเข้าปดั่งเป็นหลวงแทนเงินภาษ้อากร ฤๅจะแตกเปลี่ยนเอาเงิน
 ตรามาใช้ด้อยบ้าง ชาวพระคลังมหาสมบัติจะขอเอาเงินซึ่งเงิน แล้ว
 จะหักเอาเป็นค่าสัญญาเพลิงค่าถ่านซึ่งตีขึ้นดั่งนี้ คงให้เงินตราดัดแบด
 ตีขึ้นดั่งตามบรรดาดั่งนี้เหมือนอย่างเคยทำมาแต่ก่อน ถ้าเจ้าพนักงาน
 พระคลังมหาสมบัติ จะจ่ายเงินเหรียญให้ ก็จะมีคัมภีร์สัญญาเพลิงค่าถ่านให้
 ซึ่งตีขึ้นดั่งนี้เหมือนดั่งกับที่พบได้ ซึ่งถูกคำพานิชแต่ราษฎรทั้ง
 ปวง จะซื้อขายใช้เงินเหรียญกันข้างนอกก็ตามใจ แต่ให้คิดดั่ง
 เหรียญเป็นเงินตราดั่งบาท ซึ่งหนึ่งเป็นเงินเหรียญดัดแบดเหรียญ
 เงินตราดัดแบดซึ่งเป็นเงิน ๕๘๐ เหรียญ เห็นว่าไม่ได้เสียรัตเดียวเปรียบกัน
 นี้ก็ ทั้งเจ้าของเงินเหรียญเจ้าของเงินบาท ถ้าเงินบาทตราซึ่งแต่เงิน

ย่อยจนนับเป็นเหรียญไม่ได้ ก็ให้ชั่งตามพิกัดคดเงินชั่งหนึ่ง หักค่า
 สูญเพ็ดงค่าด้านแล้ว คงให้เงินตราดิบแปดตำดั่งตามบาทตำดั่งตั้งตั้ง
 นี้ จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมดำรัสตั้งว่า ซึ่งปลูกษาพร้อมกัน
 เห็นคงนชอบอยู่แล้ว ให้ประกาศชักค่าพานิชราษฎรทั่วทั่ว ว่าตาม
 ใจจะใช้เงินเหรียญแทนทอง เมื่อเจ้าภาษี นายอากรเรียกภาษีกับ
 ราษฎรได้เป็นเงินเหรียญ จะเอาเงินเหรียญเข้าไปตั้งพระคลังมหา
 สมบัติ เจ้าพนักงานจะขอเผ่าเงินชั่งเงินตามอย่างเคยแต่ก่อนแต่ก่อน
 แต่ก่อนแล้วก็จะรับ

ประกาศมา ณ วันพุธ ขึ้นสิบสองค่ำ เดือนยี่ ปีมะโรงนักษัตร
 อัฐศก

ประกาศ

มหาสังกรานต์ ปีมะเส็งนพศก

((๓๒.ป.๒. ๖๐) ประกาศสงกรานต์ ปีมะเส็งนพศก)

มีพระบรมราชโองการมาพระบรมชูลงตั้งให้ประกาศแก่
 ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย และราษฎรในกรุงเทพฯ ให้รู้ทั่วกันว่า
 ในปีมะเส็งนักษัตรนพศกนี้ ณ วันเสาร์ เดือนห้า แรมสี่องศา เป็น
 วันมหาสังกรานต์ วันอาทิตย์ แรมสามค่ำ เป็นวันเนา วันจันทร์ แรมดีค่ำ
 เป็นวันเถลิงศก เป็นวันนักษัตรฤกษ์พิเศษเพียงสามวัน ให้ข้าราชการ

ผู้ใหญ่ผู้น้อย แลราษฎรในกรุงนอกกรุงทำบุญให้ทานในเขต มหา
 ลิงกรานนี้ เหมือนอย่างเคยทำมาแต่ก่อนบิณฑังนพคณ พุทธศั
 ราช ๒๕๐๐ นับตั้งแต่วันเสาร์ เดือนหก แรมค่ำหนึ่งไปเป็นปกติเจ็ด ใน
 ราชกวดประจวบนั้น มหาศักราช ๑๗๗๑ จุฬศักราช ๑๒๓๕ ตั้งแต่วัน
 อาทิตย์ เดือนห้า แรมสี่ค่ำไป บิณฑังนพคณแต่อาทิตย์ จรมิ
 ธิยควรรคครึ่งหนึ่งในเดือนสิบต้นเดือน จรมิจันทร์ปราศจากครึ่งหนึ่ง ใน
 เดือนกลางเดือน ถวายวันเสาร์ เดือนห้า ฐนตามคำวาทหนึ่ง วันพุทธ
 เดือนสิบ แรมสิบสามค่ำ วันหนึ่ง เว้นวันทอณาพระพุทธรักษา
 ประกาศมาณวันพุทธ เดือนสี่ แรมสิบห้าค่ำ บิณฑังนพคณ
 ฐนคณ

ประกาศ

ผู้ใดที่เกรงว่าเขาจะแพงในกลางบิณฑังนพคณ
 แลลงมือทำมาไว้

(๓ ป.ป.ก. ๖๓) ประกาศคัดต่อมร้องชื่อข้าวจ้าวในปีสะแสง

มีพระบรมราชโองการมารพระบิณฑังนพคณ ให้ประกาศ
 แลราษฎรให้ทราบทอณาว่า เมื่อบิณฑังนพคณนั้นฝนต้นบิณฑังนพคณ
 ปรกติ จึงได้เกรงว่าฝนกลางบิณฑังนพคณราษฎรจะคณคณชื่อเขาราคา

เขาจะแพงขึ้น ราษฎรที่ยากจนจะได้ความลำบาก จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ บิดเขาเสียแต่ต้นมือ มิให้คนนอกประเทศซื้อเขาบันทึกออกไปนอกพระราชอาณาเขต ตั้งแต่เดือนห้ามาจนถึงเดือนเก้า ครั้นเห็นฝนกลางปีตกมากบริบูรณ์ เขารวมตัวกันทุกตำบลแล้ว จึงให้ บิดเขาจำหน่ายขายไปนอกประเทศ เพื่อจะให้ชาวต่างชาติไม่เกลียดชังทั้งกวตนาเสีย แต่จะได้ มีน้ำใจจำหน่ายให้มาก แต่ให้เป็นประโยชน์แก่ลูกค้าต่างประเทศ เพราะเป็นหมู่เหมือนกัน ความเห็นเจ้าภญาไปถึงคนต่างประเทศ ๆ จึงได้จัดเรือเขามาซื้อเขาในกรุงเทพมหานคร บันทึกออกไปมากหลายลำ แต่เด็กซื้อเขาทั้งสาม เป็นเขาน้ำจืด เขาน้ำเมืองเพชรบุรี เขาหางมา ด้วยเห็นว่าเป็นเขาอย่างดี แต่เขาน้ำจืดนี้โต ขอบขายกันอยู่แต่ในประเทศนี้โดยมาก ครั้นปลายปีมีโรงฮู้ออก ตั้งแต่เดือนธันวาคมจนถึงเดือนห้า เดือนฝนตกชุกมากนั้นก็ผลปรกติ ควรจะเกรงว่ากลางปีฝนจะแห้ง ครั้นจะประกาศให้ บิดเขาเสียแต่บัดนี้ ลูกค้าต่างประเทศก็ยังไม่ยินยอมที่จะซื้อเขา คนที่ขายเขาก็นิ่งกวดงจะยั้งใจของขายไม่วางลง ราคาเขากยังไม่ขึ้นไม่แพงนัก ยังไม่มีเหตุที่ควรจะห้าม จึงยอมให้ บิดเขาขายกันอยู่ยังไม่ห้าม ถ้าใครกล่าวว่าเขาจะแพงในกลางปีเพราะเหตุว่าฝนจะน้อย ก็ให้รับซื้อเขาไว้ ให้พอแต่เมื่อเขายังถูกอยู่ ฝ่ายชาวต่างชาติก็อย่าประมาณ ที่ใดใดเป็นทีลมที่เดนมาร์กในแผ่นดินนี้พอจะทำงานได้ ให้รับจัดแจงลงมือทำเขาหางมาเข้ไร้ตั้งไว้ ให้จึงมากแต่ในต้นฤดูฝนนี้เมื่อกลางปีฝนไม่แห้งเหมือนปีหลัง เขาน้ำจืดน้ำจืดจะได้ผลบริบูรณ์ เขาน้ำที่ทำได้จะเป็นสินค้าขายแก่คนนอกประเทศ ได้

ราคากว่าเข้านำทั้ง ถ้าเมื่อปลายปีฝนน้อยไปจึงจะให้ปิดเข้า ห้ามมิให้จำหน่ายออกไปนอกประเทศ เพื่อจะให้ราษฎรทั้งปวงไม่ได้ความเดือดร้อนขัดสน จะได้เป็นสุขต่อกัน

ประกาศมาณวันจันทร์ เดือนห้า ขึ้นสิบสองค่ำ ปีมเส็งยังเป็นรัฐศก

ประกาศ

ให้ราษฎรซื้อข้าว

(๓ ป.ป.ธ. ๒๐) ประกาศเดือนให้ราษฎรซื้อข้าว)

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่ข้าราชการ แลราษฎรชาวพระนครแลชาวออกกรุงทั้งปวงให้ทราบทั่ว บัดนี้ฝนตกแล้งแล้งแล้ว ฝนก็งามคืออยู่ กตัตแต่ฝนจะมากเกินไปเดี๋ยอีก ทรงกำหนดไว้ว่า ถ้าฝนงามจนเดือน ๓๐ แล้ว จะโปรดเปิดให้ตักข้าวซื้อเข้าออกไปจำหน่ายนอกประเทศ เมื่อเปิดแล้วราคาข้าวจะขึ้นไป เพราะฉะนั้นใครที่ซื้อข้าวซื้อเข้าด้วยราคาถูก ๆ ก็ให้รีบซื้อหว่าเก็บไว้ใช้ด้วย ถ้ามักเห็นใช้ด้วย เมื่อเปิดเข้าออกนอกประเทศแล้ว ก็จะได้ขายเอาทำไร้อย่าเสียตายเงินทุนกตัตเข้าสุเถย รีบซื้อไว้เดี๋ยเมื่อราคาเขายังไม่ขึ้นไม่ซื้อแล้วถาราคาเขาขึ้นไปเพราะเปิดเข้าออกนอกประเทศ ก็อย่าบ่น

เขาในหลวงว่าทำให้ราคาข้าวแพงขึ้น เพราะในหลวงทรงพระเมตตา
กรุณาแก่ชาวนาจะได้ขายข้าวได้ราคาไม่ทิ้งนาเสียไปทำกรอื่น ๆ แต่
แก่คนนอกประเทศก็ เป็นมนุษย์เหมือนกันให้ ได้เข้าไป กิน โดย ด้ดวก
ตามกาดังทรพยของเขา เพราะฉนั้นจึงเตือนชาวในพระนครที่ไม่ได้
ทวนาขอเขาเขาก็มนรปชยเขาได้ อย่าตองเสียเงินมาก เมื่อเขาชน
ราคา ญาอย่าให้ตองอาชปากเคย

ประกาศมาณวันพฤหัสบดี เดือนแปด ขึ้นค่ำหนึ่ง ปีมะโรงนักษัตร
อัฐศก

ประกาศ

พิทักษ์อกรค่าน้ำ

มีพระบรมราชโองการมจรพระบิณฑุรร์ตั้งหน้าท ประสงค์แก่
ราษฎรซึ่งอยู่ในกรุงเทพมหานคร แลแขวงจังหวัดหัวเมืองปากใต้ฝ่าย
เหนือให้พิทักษ์อกรค่าน้ำ ซึ่งเคยมีมาย่นมาแต่โบราณนี้ ให้ทราบ
จงทถกน เพื่อจะมีให้นายอกรตั้งหลอดเรียกเหลอเถินไป พิกัดอา
กรค่านานนคณ

น้ำจก เรือแหพานดำหนึ่ง ให้เรียกบะต๋องดำตังถึง เรือแห
โปงดำหนึ่ง ให้เรียกบะต๋องดำตังถึง เรือแหทอดดำหนึ่ง ให้เรียกบ

เป็นเงินเพียง ถ้าราษฎรชุกช่อซึ่งหน้าได้กิน ไม่ได้ขังปลา เป็นแต่
บ่อซึ่งหน้ายาว ๒ วา ๓ วา กว้าง ๒ วา ๓ วา ไม่เรียกชากกร ถ้ายาว
กว้างมากกว่า ๓ วาขึ้นไปมีปลาในบ่อให้คิดจตุรศีลระวา เป็นค่าหน้า
บ่อหนึ่งให้เรียกบ่อละ ๕๐

น้ำเค็ม รวบรวมคอกอกตัวหนึ่งให้เรียกบ่อละ ๕๐ ตั้งถึง รวบรวม
ปลาตัวหนึ่งให้เรียกบ่อละ ๕๐ ตั้งถึง เรือฉลอมออดตัวหนึ่งให้เรียกบ่อ
ละ ๕๐ ตั้งถึง รวบรวมทรายตัวหนึ่งให้เรียกบ่อละตามค่าตั้ง เบ็ดตกตัว
หนึ่งให้เรียกบ่อละ ๓๐ ตั้ง ถึง ถังกรรวยทรายตัวหนึ่งให้เรียกบ่อละค่าตั้ง
ที่โพรงพางปากน้ำให้เรียกบ่อละค่าตั้ง ที่โพรงพางถักขึ้นมาให้เรียกบ่อ
ละ ๓ บาท ที่โพรงพางถักคอกขึ้นมาให้เรียกบ่อละ ๕๐ ตั้งถึง รวบรวมเคย
บางเหยให้เรียกบ่อละ ๖๐ ตั้ง ถึง ทอดแหทะเลให้เรียกบ่อละ ๓ บาท เบ็ดกรร
วยให้เรียกบ่อละ ๕๐ ตั้ง ถึง แหว่งรวบให้เรียกบ่อละ ๕๐ ตั้งถึง ต้องคนตากของนคน
หนึ่งให้เรียกบ่อละ ๓ บาท เบ็ดวางคบบัวหนึ่งให้เรียกบ่อละ ๒๐ ตั้ง ถึง ขอนก
ขนปลาคนหนึ่งให้เรียกบ่อละเพียง รนกกทะเลให้เรียกบ่อละ ๕๐ ตั้ง
ถึง รวบรวมพางตากปลาในคอกให้เรียกบ่อละ ๒๐ ตั้ง ถึง รวบรวมพางดำแม่น้ำ
ให้เรียกบ่อละค่าตั้ง รวบรวมปลาให้เรียกบ่อละ ๒๐ ตั้ง ถึง ประกคอกจากเรือ
ฉลอมยกนายเรือเดี่ยว นอกนคนหนึ่งให้เรียกบ่อละ ๓ บาท ได้กั้งได้เคย
คนหนึ่งให้เรียกบ่อละ ๓๐ ตั้ง ถึง ครองบ่อให้เรียก ๖๐ ตั้ง ถึง เต็นหนึ่งให้
เรียกบ่อละ ๕๐ ตั้ง ถึง รวบรวมกั้งกวางเคยน้ำจืดคนเคมรตัวหนึ่งให้เรียกบ่อละ ๓ บาท
เบ็ดตกกระเบนตัวหนึ่งให้เรียกบ่อละ ๓ บาท เบ็ดพอกะพงคนหนึ่งให้เรียก
บ่อละ ๒๐ ตั้ง ถึง เบ็ดราวปลาหางกวดให้เรียกบ่อละ ๒๐ ตั้ง ถึง เบ็ดสายปลาหาง
กวดให้เรียกบ่อละ ๕๐ ตั้ง ถึง แหว่งปลามวนาตัวหนึ่งให้เรียกบ่อละ ๕๐ ตั้ง ถึง ขอนรอก

ยกนายเรือเดี่ยว นอกถนนคนหนึ่งให้เรียกบดระบาท รั้วไทรมานานถวาง
 คุดองให้เรียกบดระต่าตั่ง รั้วไทรมานานริมคุดองให้เรียกบดระตั่ง
 ต่าตั่งกั้ง อดอมกู่เราให้เรียกบดระต่าตั่ง ปะกักคอกตระพงดำหนึ่งให้
 เรียกบดระต่าตั่งกั้ง ขุดหอยได้เคยริมฝั่งให้เรียกบดระตั่ง กะตาดนได้
 หาเคยแต่หาดั้งต่าง ๆ คนหนึ่งให้เรียกบดระตั่ง กะตาดนดั่งหมักให้
 เรียกบดระ ๒ ตั่ง ขุดหอยปากเขตให้ เรียกบดระ ๒ ตั่ง นมวักคนหนึ่ง
 ให้เรียกบดระตั่ง ดั้งตักกั้งไม่มีคนให้เรียกบดระเพอง เบตดำดวก
 เบตดำหนึ่งให้ เรียกบดระ ๖ ตั่ง เรือหาหอยแครงคนหนึ่งให้เรียกบดระ
 บาท เรือหาหอยตระพงดำหนึ่งให้เรียกบดระบาท เรือหาหอยหลอดคน
 หนึ่งให้เรียกบดระบาท เรือหาหอยแมงกู่คนหนึ่งให้เรียกบดระบาท ตระมู
 จับนาแห่งมบกใหม่เผือกให้เรียกบดระต่าตั่งกั้ง ตระมูจับนาตักใหม่เผือก
 กันมบกให้เรียกบดระ ๕ ต่าตั่ง เผือกใบจับนาแห่งให้เรียกบดระ ๓ ต่าตั่ง
 เผือกวังมกจับนาใหม่แห่งให้เรียกบดระ ๕ ต่าตั่ง ขอนรังให้เรียกบดระ
 ๕ ต่าตั่ง ขอนติเคยให้เรียกบดระ ๕ ต่าตั่ง ขอนตักปลิงให้เรียกบดระ ๖
 ต่าตั่ง เหตนแทงปลิง นกแทงปลิง จับปลิงดำหนึ่งตั่งคนให้เรียก
 บดระต่าตั่ง นกแทงกระจับตักกระดำหนึ่ง ๒ คนให้เรียกบดระ ๒ ต่าตั่ง
 ราษฎรทำขวนไฉรว จับปลิงตระตักตางคุดองริมคุดอง ยาวต่งแต่หัว
 หักว่าให้เรียกบดระต่าตั่ง แต่ทหนองน่านนไม่เป้นที่หินทางราษฎร
 ไปมาหากิน ก็ให้เป็นของนายอกรทำไปคามเคิม ถ้าราษฎรจะทำกั
 ให้ ไปว่ากดำวกับนายอกรให้ตกลงกัน ถ้านายอกรยอมให้ทำกั
 ได้ ถ้านายอกรไม่ยอมให้ทำกัอย่าให้ราษฎรมั่งขาง แต่ถักดอมทำ
 ปลิงในหนองซึ่งเป็นของนายอกรเป้นอันขาด แลให้นายอกรเรียก

ชาวกรคานาแก่ราชธุรทัมเครื่องมือหากินในกรทจบกึงจับปลา ใน
ทะเลต่าน้ำตาดตอง แต่บางที่เป็นทางน้ำไหลแต่ในทีใด ๆ ที่ไม่ใช่ห้วย
หนอง ตามพิคตซึ่งมีมาในท้องตราณ ห้ามอย่าให้นายอากรเรียกอากร
ค่าน้ำดวงแหวงดวงอ่าเกือ ให้ตาเหตุชนิดดวยพิคตอย่างธรรมเนียม
แต่ตั้งใดสิ่งหนึ่งใด แต่กรทจจะไม่ให้นายอากรแถราชธุรทัมท่านบตง
กรบวงเลือกถนนหอยกตองบงมายไว ให้ราชธุรทัมหากินเต็มถนนทอ
หน้า ให้นายอากรเรียกอากรคานาแก่ราชธุร แต่ทมเครื่องมือหากิน
นั้น ตันพิคตอากรคานาจต่าน้ำเค็มแต่เทาน

ถ่านายอากรคานามาเรียกอากร คานาแก่ราชธุร เหตุเกิน ขึ้นไป
กลัวพิคตแล้ว ถาราชธุรอยู่ในกรทพมทานครให้ทวนเรื่องราวมายัน
ต่อเจ้าพนักงานพระคตงมหาตมบัต ให้ชำระให้แล้วใน ๓๕ วัน ถาราช
ธุรอยู่ณแหวงหัวเมืองก็ให้ไปฟ้องต่อเจ้าเมืองกรมการ ให้ชำระให้
แล้วใน ๓๕ วัน ถาเจ้าเมืองกรมการไม่ชำระให้ ได้ ก็ให้เจ้าเมืองกรม
การเร่งบอกตงตงมาต่อเจ้าพนักงานพระคตงมหาตมบัตณกรทพมทา
นครให้ชำระให้แล้วใน ๓๕ วัน ถาเจ้าพนักงานพระคตงมหาตมบัตนี้เงย
ไม่ชำระให้ ใน ๓๕ วัน ก็ให้ราชธุรทงในกรตงนอกกรททำเรื่องราว
ร้องถารายฎีกา แต่เวียงราวนั้นให้เวียงตงให้ตี อย่าให้มีคำอชาม
แต่อย่าว่าเป็นด้านนวนยัตยวไปให้ว่าแต่ใจความของตงตง ๆ ถ้าทำ
เองไม่ได้ ก็ให้ไปหากกรมตมพระราชวังให้ช่วยทำให้ เรื่องราวททำ
เองก็ตี ทกรมตมพระราชวังทำให่ ตตี ให้ไปถานชำระกรทฝ่ายนำ
มายัน ที่เปนฎาตพนของถาชอบพอกันช่วยถวายเป็นถวไร ๆ ก็ไม่
ห้าม จะทรงรับ ผู้ทรงเรื่องราวของราชธุรมาทุดเกล้าทุดกร-

หม่อมถวาย ให้ภาคว่าเจ้าของเรื่องราวมาด้วย จะไม่มีโทษแก่ผู้รับ
เรื่องราวมาถวายเลย ถ้าไม่มีผู้ใดช่วยถวายให้ ก็ให้ราษฎรคอยใน
วันเจ็ดค่ำสิบห้าค่ำทุกเดือน จะติดของวินิจฉัยเกร์ เมื่อได้ ยินกตของ
วินิจฉัยเกร์แล้ว ถ้าได้ใจชอบก็ให้เอาเรื่องราวที่ติดกตมาทูลกระหม่อม
ถวาย ถ้าไม่ได้ใจชอบ ก็ให้หมายนกับเจรพทังวันผู้รับทูลหาอกตของ
วินิจฉัยเกร์เทอญ

ประกาศมาณวันพุธ ขึ้นสิบห้าค่ำ เดือนช้าย ปีมะโรงนักษัตร
อัฐศก

ประกาศ

พระบรมราชาธิราชไม่ไห้ ทั้งสัดทวยลงในน้ำ
เรื่องทอดเตาเพลิง เรื่องให้ทำลัมประตหน้าต่าง
(๓ ป.ป.ศ. ๔๘) ประกาศทรงตักเตือนไม่ไห้ ทั้งสพตั่วลงในน้ำ
และทอดเตาเพลิงอย่าไห้ปนเชื้อเพลิง และไห้คิดทำลัมสลักรักษารือน)

มีพระบรมราชโองการมารพระบดินทรสุรินทรวงท ประกาศแก่
ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลราษฎรทงปวงไห้รู้ทอกันว่า บดินได้ทราบ
คำคนนอกประเทศแลคนนอกกรุงเปนลาวแลเขมร แลชาวหัวเมืองตอน
ใต้น้ำบ่อ แลอื่น ๆ หลายพวกล้มอมติเดียนว่า ชาวกรุงเทพรุ่นทัว

ดมมหนักงในแม่น้ำดำคลอง ด้วยทั้งซากศพสัตว์ตายให้ลอยไปๆ
มาๆ นำเกล็ดขนาง ซึ่ง แด้ว ก็ใช้ กินแกงอาบน้ำในแม่น้ำอยู่เป็นนิตย์
เป็นน้ำรังเกียจเสียเกลียดพระมหานคร

เพราะเหตุคนนั้น จึงทรงพระมหากรุณาโปรดตั้งคนเค็ดคนตีมา
ว่า แคนต้อไปห้ามมิให้ ใครผู้ ไฉนหนึ่ง ทำสัตว์ตายแมดตาย แด
ซากศพสัตว์ต่าง ๆ ลงในแม่น้ำ แดคลอง เหม่น้อย ทั้งปวงเป็นอันขาด
ขอให้คิดอุณโฆสอยจ้างวานใคร ๆ ไปทิ้งเสียที่ป่าช้าดังซากศพคนนั้น
เกิด ถ้าบ้านเรือนขุมรึมน้ำจะเอาไปฆ่าซาก ก็ให้ฝังเสียในดินใน
โคลนให้ดับไป อยงให้ลอยไปลอยมาในน้ำได้ แดการซึ่งทั้งซาก
ศพสัตว์ต่าง ๆ ลงในน้ำให้ลอยชนดอยดองอยดงนี้ คิดดู โดยเกลียดก็
เห็นเป็นทรมกียจแกลคนซึ่งได้อาไศรัย เช่น น้อยทุรดิน ด้วยกัน พระ
เจ้าตามเนรมปนพระสมณชาวนอกกรุงเทพฯ คือเมืองดาวแดหัว
เมืองฉายเห็นอทองปวง แดราชภูรชาวอกกรุง เมื่อมีเหตุของดงมา
ยังกรุงเทพฯ นันแด้ว กวังเกียจตเตียนดง เพราะตของไซหน้าไม่สะอาด
จึงเป็นโรคต่าง ๆ ไม่เป็นค้ำเหมือนน้อยนอกกรุง ถึงคนนอกประเทศ
คือ ฝรั่งเศส กฤษ จัน แชกทองปวง จึงเข้ามาค้าขายในกรุงเทพฯ
ก็ตเตียนน้อยดงน้อย โดยมาก

เพราะฉนั้นขอท่านทั้งปวงจงพร้อมใจกัน คิดเห็นดงใจว่าท่านทั้ง
ปวงชาวกรุงกับคนนอกกรุงนอกประเทศก็เป็นมนุษย์ด้วยกัน ควรจะ
มีกรุณาแก่กัน ขอเสียยอกทั้งซากศพสัตว์ต่าง ๆ ลงในน้ำทำให้เป็น
ดงเกียจแกลมนุษย์เหมือนกันเถย แคนไปตำผู้ ไฉนฟังพระบรมรา-
ชโองการเค็ดคนตีมาดงนี้ แดวยังชนทวนกักรอยดงเก่า ก็ให้นายอ้า-

เกือบลับชาวบ้านที่ไกลเคียงเป็นพยาน ชำระเอาตัวผู้ไม่เชื่อเพื่อกัน
ง่ายทำน้ำให้เป็นได้ ไครกนนั้นมาตระเวนประกาศห้ามผู้อื่นต่อไป

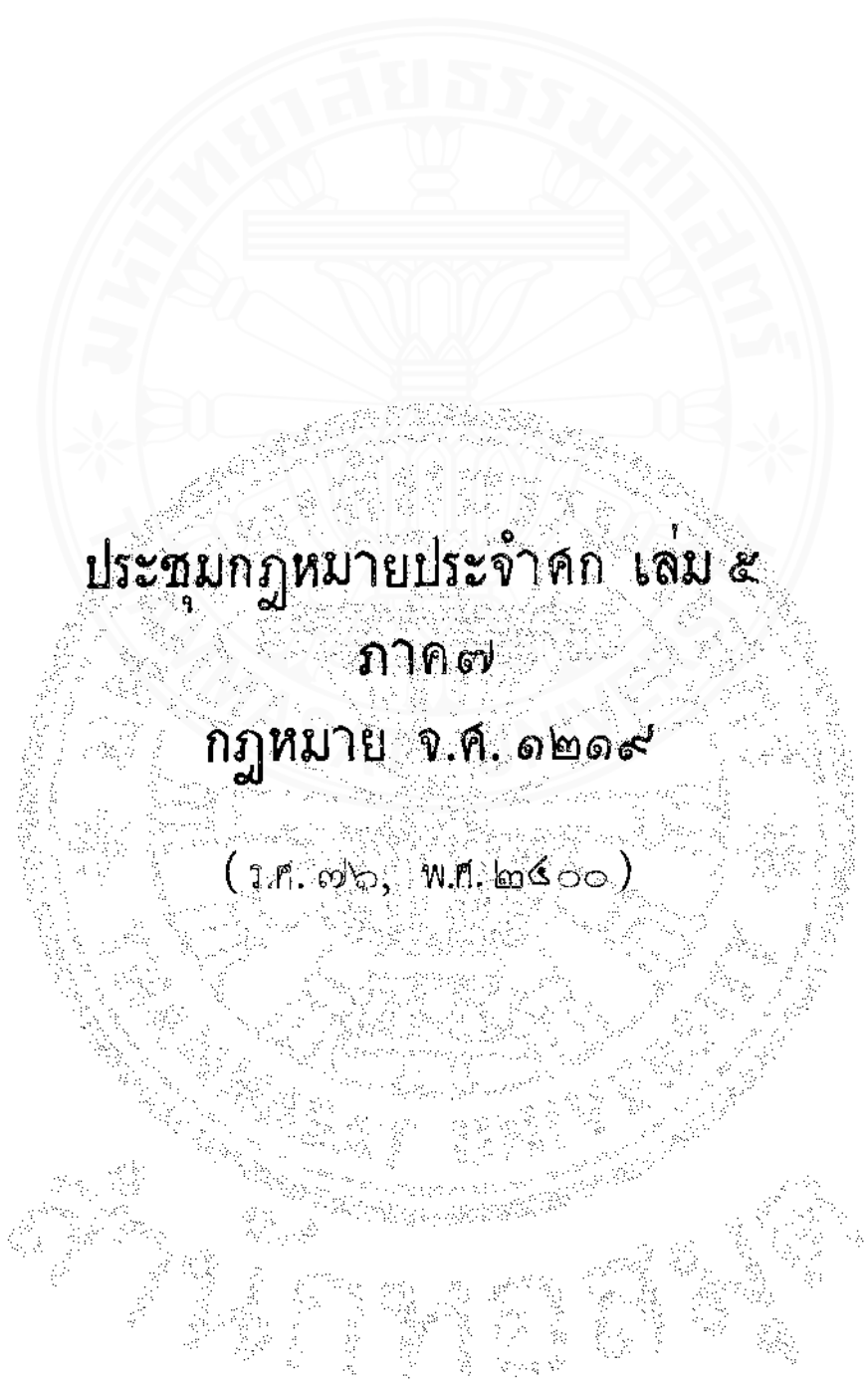
อนึ่งธรรมเนียมคนไทยทั้งปวง มักเป็นคนตระหนี่เหนียวแน่น
หวงทรัพย์สินของตนไม่ยอมให้ทอดไปแก้อื่น แม้ถึงจะเบียดคนมรพรพ
มาก ก็จะไม่ยอมให้ใครได้โดยเด็ดขาดด้วยทรัพย์สินของตนจะหมดจะเปลืองไป
ทำแต่เรือนฝาจากฝาแต่ละฝากระดานที่เป็นเชือกเพลิง แต่ผู้มกทอดเตา
เพลิงโถงฝาโถงกองพื้น จะระวางรักษาอยู่เป็นนิตย์ก ในใด ด้วยมี
พระรังวัดอื่น ๆ มาก แต่ด้วยศรัทธาประมาณเดินเดื่อไป เพลิงจึงคิด
ขึ้นใหม่บ่อย ๆ เป็นการเคียดชังอน บัดนี้ทรงพระมหากรุณาโปรดจะ
ให้ราษฎรมีความศรั ไม่คองเดียดชังเพราะเกิดเพลิง บางทีใหม่เดื่อ
ในเพลิง บางทีกระจัดกระจายไปด้วยวิธีอื่น ประปนคนอื่นหีบคอง
แต่ต้องตั้งทุนทำเรือนขึ้นใหม่บ่อย ๆ นั้นเดื่อ จึงได้ทรงพระมหากรุณา
ตั้งเดื่อให้ทอดเตาเพลิงเดื่ออย่างใหม่ จะมีให้ใหม่บ้านเรือน ตั้งแต่
นับไป ให้คนทเป็นญ ใหญ่ เนียนเรือนของตน ๆ ทอดเตาเพลิงเดื่อ
ใหม่ เขาใจได้ตรวจคราดแตรระดังให้ดี อย่าให้ทอดเตาก่อเตาโถง
ฝาที่รุงรัง ให้ทอดก้อเตาเพลิงใหม่ที่ไม่เป็นเชือกเพลิง คือทำด้วยอิฐ
ด้วยปูน ฤาหิน เหมือนอย่างเตาที่ก่อไว้ เป็นตัว อย่างที่ทองดีนาม
หลวง รีม โรงคู้คั้นต่างใหญ่นั้น ถ้าเป็นคนยากจนจะก่อตั้งนั้นมิได้จะ
ทอดเตาอยู่อย่างเก่า ถ้าให้เขาทำโถงกับแกดขกับทรายประดัมกัน
เขาแล้ว บวกฝาทำฝาที่โถงเตาเพลิงเดื่อให้ดี แล้วให้กองพื้นที่จะหุง
เข้าให้ห่าง ๆ เตาย่าให้เป็นเชือกเพลิงได้ แต่ให้หมั้นระดังเขาใจได้ใน
เรื่องที่จะเกิดเพลิงใหม่ ให้จงมาก อย่าประมาณเลย จะให้กรมพระ

นครบาดตรวจค้นทุกบ้านทุกเรือนในพระนคร ถ้าเรือนใดไม่จัดแจง
ที่เตาเพลิงด้วยอิฐปูนแดงดินให้ห่าง ชื้นทำให้รุกรัง จะให้ไถ่เสียจาก
ที่อยู่ เขาจะให้คนทรรุระวังอยู่ต่อไป

อนึ่งทรงพระราชวิตถลขยด้วยเรื่องโจรผู้ร้ายมีเนือง ๆ มา ต้อง
ชำระอยู่ในโรงศาลกม. เรื่องราวว่าผู้ร้ายเอาบันไดพาขงมาตัดฝัก
คดล้มคดตัดถกผัดกนาคางดักเอาสิ่งของทองเงินไป เมื่อความเกิดขึ้น
ที่ใด ๆ ก็ยื่นอยู่ชยงเคียง ทรงพระกรุณาแก่ราษฎรทั้งปวง จะให้
หนักเบาให้พินใจไทย จึงได้ทรงตั้งเดือนเดือนดี ให้ทำถ่มดัก
ประตุนาต่าง ให้หนักอย่างทีโจรผู้ร้ายจะรุกราย ให้ทำเป็นกระบวน
ช่างทคนถกคดทำอย่างไร ๆ ตามสติปัญญาของคนนั้น ๆ คือว่าจะ
ได้ถ่มข้างบนข้างล่าง ถ่มขวางถกอย่างไร ๆ ก็ตามแต่จะเห็นควร ให้
ยักย้ายจัดแจงเดียงบ้างให้แน่นหนา อย่าให้โจรผู้ร้ายเข้าไปถกเอา
สิ่งของทองเงินไปไถ่่าง ๆ ให้ราษฎรทั้งปวงคิดถึงพระเดชพระคุณ
ที่ทรงตั้งเดือนมานานแล้ว จึงคิดขานจัดแจงให้ถกคดองตามพระกระแสจง
ทุกประการ จะได้มีความศุขศิริดีด้วยดีเจริญดีนถกถนถน

ประกาศมาณวันอาทิตย์ เดือนธันวาคม รัตนศก. บม. โรงนักษัตร
อัฐศก.

ประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๕

ภาค ๗

กฎหมาย จ.ศ. ๑๒๑๙

(จ.ศ. ๗๖, พ.ศ. ๒๕๐๐)

ประกาศ

กำหนดอำนาจเจ้าบ้าน และเจ้าพนักงานในการจับกุม

วันศุกร์ เดือน ๖ ขึ้นค่ำ ๑ ปีระสง นพศก

ด้วยมีพระบรมราชโองการมาพระที่นั่งสุรดิถีทักษิณ โปรด
 เกิดโปรดกระหม่อมสั่งให้ประกาศว่า การที่ทศนคนทเป็นพาดเผา
 ส้วปากันเที่ยวฉวยเอาทศนคนทแห่ง เรียงซึ่งวังราชราษฎรตามถนนหน
 ทาง ดังตักเกิดวิวาทกันจนมลายคราม ได้ทรงทราบได้ ผัดของ
 ชัดพระบาทอยู่เรื่อยๆ บัดนี้โปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ตั้งพระราช
 บัญญัติพระราชทานกำหนดอำนาจให้เจ้าของบ้านทุกตำบล ด้วยทรง
 ตั้งพระราชหฤทัยจะกำหนดให้เจ้าของบ้านได้ระบอบ โดยทรง
 พระมหากรุณาเมตตาแก่อาณาประชาราษฎร์ จะได้ชยเย็นเป็นสุข
 ทวหน้ากัน

พระราชบัญญัติครั้งนี้ คือว่าตั้งแต่ไปเมื่อหน้า ถ้ามี ใครไป
 วิวาททศนคนทกันที่หน้าบ้านผู้ใด ให้เจ้าของบ้านฉกฉวยห้าม
 ปราบเถย ถ้าห้ามมิพงให้เจ้าของบ้านจับตัวผู้ วิวาทได้ ถ้าผู้ วิวาท
 คือผู้เจ้าของบ้านมิขาดเจ็บผู้ วิวาทก็มิขาดเจ็บ จะให้ปรับให้มแต่ผู้
 วิวาทให้กับเจ้าของบ้านฝ่ายเดียว ถ้าผู้ขาดเจ็บของ ผู้ วิวาทนั้น
 เป็นอื่นเจ็บเปลวจะขาดลบดบไม่ได้ จะถือว่าผู้ เจ้าของบ้านทวให้เจ็บ
 ไม่ได้เลย เหตุเพราะว่าตัวผู้กรุกไปต่อดักไปเจ้าของบ้าน ถ้าเจ้าของ
 บ้านจับตัวผู้กรุกเข้ามาวิวาทได้แดง ให้มคผู้เจ้าของใจ ให้มันคง
 แต่ห้ามมิให้เจ้าของบ้านแต่เดิมพรคพวกชกต่อยทุบถองตบตมู ทตอง

จับได้ตัวไว้แล้วนอกเลย ถ้าเจ้าของบ้านและด้มคพรคพวกเจ้าของบ้านชกต่อยทุบถองตบตีทำผิดของจับไว้แล้วนั้น เมื่อมีได้ คอด้ชกต่อยตี เป็นแต่เจ้าของบ้านชกต่อยด้วยศวม โกรช ถ้าเป็นดังนั้บไม่ไค้ความจริง ก็ให้ปรับโทษผู้ทบตีไทกบฉ ทคของจับตามบาดแผล และผู้ ทคของจับไว้ให้เจ้าของบ้านเอาคดไปตั้งกับนวะอ้าเกอ ถ้าเจ้าของบ้านอยู่ในอ้าเกอพระบรมมหาราชวัง ฎอ้าเกอในพระบรมราชวัง ให้ตั้งความอ้าเกอนั้น ถ้าเจ้าของบ้านกำลังน้อยจะเอาตัวไปตั้งนายอ้าเกอมิได้ กัดวลด้มคพรคพวกของฉ ทคของจับจะแยงชิงถางทาง ก็ให้เจ้าของบ้านไปบอกนายอ้าเกอ ให้มารับตัวผู้ ทคของจับไปตั้งกรมพระนครบาล จะไค้ชำระว่ากล่าวเสียเหเดียว ถ้าเจ้าของบ้านจับตัวผู้ ทคความผิดคดไป จับเอาผู้ ชนทมายืนคดอยู่ในทอจาทนนั้นมา ก็เป็นเคราะห์ของฉ ทคของจับ กงจะปล่าปลดกบอบชวบางเมื่อจับนกัด เพราะฉว่าไมคดวจะมาคดอยู่ในทอจาท จะเอาโทษแก่เจ้าของบ้านจึงจับนไม่ได้

อนึ่งพนักงานในราชการจะจับโจรผู้ร้ายมีความผิดต่าง ๆ เมื่อจะไปคดอมเรือนคดอมนานนั้น ๆ จับคนคดบคดกได้แต่กรมเมืองและกรมพระค้ารวจ กรมเมืองเป็นพนักงานไค้ ไปจับโจรผู้ร้าย กรมพระค้ารวจนคดอมีพระบรมราช โองการทรงพระกรุณาไปคดเกด้าไปคดกระหม่อมให้ชำระเรื่องฉนั้น คนทำเงินแดง และคดความอื่นคดงไค้ ๆ กคค ผู้ทเป็นกระดวการค้ารบคดงจะไซ้ ไปจับคนฉ ผคคฉนั้น เป็นพนักงานกรมพระค้ารวจ แต่บคคคทรงพระมหคกรุณาไฟรพำชวแผนคคนี้ ทรงพระราชค้ารพำชวเมื่อเหตุการคดชคความมีชนเด็กนอย คน ทเป็นพาด นกปลดอมค้ารวจและปลดอมนายอ้าเกอนายพำชวระง ไปเทยอเกาะกุมราชฎฐูเชญวาคดวให้กคคฉโดยพลการ ราชฎฐจะไค้คดความคดอคคค

จึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้หัตถ์ทองเหลืองเป็นรูปตราหมานตั้ง
 กรพระราชนานไว้สำหรับกรมพระตำรวจ กรมเมืองนนทบุรีตรารูป
 ดิงให้สำหรับกรมพระราชทานมอญไว้ ถ้ากรมพระตำรวจแต่นายอำเภอ
 นายพรานรองจะไปเกาะกุมตัวข้าราชการตำแหน่งใดๆและราษฎรด้วย
 ความโจรผู้ร้าย ก็ให้บอกความลับเจ้าของบ้านให้รู้ให้รู้ ทจะต้อง
 เกาะตราทองหัตถ์ทองแดงนั้นสำหรับกรม เห็นแน่แล้วจึงให้ เชื้อฟง
 แม่นจะ โปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ข้าราชการกรมใดข้าราชการกรมตั้ง
 ใดก็ดี จึงจะพระราชทานรูปตราอย่างอื่นให้เป็นตัวค้ำค้ำกรม ถ้า
 นายอำเภอนายกำนันนายอกรดมพักตร์เรียกภาษีอากร และดักคัม
 หน้าดูรายชำนนท์เรียกจลาเหตงเดือนขึ้นเดือนคิด ให้เจ้าหม่มตนาย
 กรมไพร่หลวงไพร่กรมพรรคพัน จะไปหาตัวบ่าวไพร่มาจลาความแต่
 ในกรมก็ดี ถึงจะไม่มีการตรวจเป็นดักค้ำค้ำก็ได้

ประกาศมาณวันศุกร์ เดือน ๖ ขึ้นค่ำ ๑ ปีระแสงนักษัตรนพศก
 ศักราช ๓๒๑๘

(๓ ป.ป.๑ ๖๖)

ประกาศ

ห้ามไม่ให้พระสงฆ์สามเณรเที่ยวเตร่
 ในทางเสด็จพระราชดำเนิน
 (คัดจากหมายรับสั่ง ณ เดือน ๑๒ ปีระแสงนพศก)

ด้วยพระยาบำเรอก๊กดี รับพระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรง

พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งว่า จะเสด็จพระราชดำเนินไปแห่งใดแห่ง
 หนึ่งทางดีถมาจรค ห้ามมิให้พระตั้งขี้ด้ามเนรเคียรตามถนน หนึ่งท
 เรือนที่โรงทราญทหนาวคตทหน้าแพ เทยวแจวเรือพายเรือไปมาใน
 ทางเสด็จพระราชดำเนินนั้นเป็นอนชชาติ ถ้าพระตั้งขี้ด้ามเนรยังมีพง
 ห้าม ขนเคียรตามถนนหนึ่งอยุทเรือนท โรงทราญทหนาวค เทยวแจวเรือ
 พายเรืออยุท จะตงโทษตั้งขี้การี ขรรวมการี ตำรวจเวรนำส้มทบ
 และเรือประคุดหน้าประคุดหลังเรือคตเรือกัน เคียงทงก

ให้มหาดไทยถวให้หมายบอกตั้งขี้การี ขรรวมการี ตำรวจเวร
 นำส้มทบ และเรือประคุดหน้าประคุดหลังเรือคตกันให้รู้ จงทง แล้วให้
 ตั้งขี้การี ขรรวมการีเรือไซนมีกนยงมาหน้าเสด็จไปหน้าประคุด คอย
 ห้ามพระตั้งขี้ด้ามเนรที่จะไปมาถนงอยุทเรือคแพทเรือนท โรงทราญ
 เทยวแจวเรือพายเรือ อยงให้เขามากถกถายได้เป็นอนชชาติเคียร
 แล้วให้ ไปทตถนกรมหมื่นอนคมนตรีราช เดียกอน จะทงจคให้เจ้า
 กรมปลัดกรมไปกตั้งแล้วแล้วจะรบตั้ง

อนงให้พนพรหมราชคอยจเรือตั้งขี้การีให้ ไปอยุททหน้าเรือกระ
 บตร อยงให้เขามาบะปนในกระบวรเสด็จ แล้วให้บอกนายเรือรู้ จง
 ทอทุกถาดวย ให้คอยได้พระตั้งขี้ด้ามเนรอยงให้ กตชวาทางเสด็จ
 ได้ แต่ชงเตชจายพายเรือให้ศรจจคกรมกะทงจทกถจ บวงถจถจ
 ก้ได้คนไปเคียมถจกรมกะทงบ้าง เรือคตจจมาเสด็จหน้าเรือพระทงไม
 พน คกคางอยุทถางทง และเตชจายททวพายเรือชนได้เสื่อชวาคเคียร
 แตมเคียรชวดสำหรับคชวาคชวองแรงอยกม จงกถขบนายเรือเคียรชว
 ให้เป็นเชนนชชได้ ถ้าไปคตรวจคเห็นคชวามานจะตงโทษพนพรหม

* กรมหมื่นอนคมนตรีราช ทรงบัญชาการกรมธรรมการสังฆการีอยู่ในเวลานั้น

ราชให้จึ่งหนัก ถ้าพมพมพมเทพราชจ่ายเลขให้ไม่ครบ ให้มาทูล
ด้อมเด็จพระเจ้าน้องยาเธอ เจ้าฟ้ามหาภาวจะได้ทรงชำระให้

หนึ่งให้ พมพมพมเทพราชจ่ายเลขให้ พันพรหมราช บรรจุเรือคัง
เรือกนเรือแซเรือรปลัดตัว ซึ่งตามเด็คจในกระบวนน้อยใหญ่ ให้เต็งครบ
กะทงจกทุกถ้ำ ถ้าจ่ายเลขไม่ครบจำนอนจะตง โทษนายเขียนนายฉิน
ตามโทษ ทงนเร้งระวังรักษาตงตามพนกงาน อย้งให้เกิดฐานความ
ผิดช้นได้เป็นอนชาคที่เค็ยตงมรบัตง

หมายมณณวณเดือน ๑๒ ปีมะเด็งนพศก จตุศักราช ๑๒๑๖
(๓ ป.ป.ก. ๑๔)

ประกาศ

การรรักษาพระนครคราวเสด็จประพาสหัวเมืองซ้ายทเลตวนนอก
ฉวันเสาร์ เดือนยี่ แรม๓ค่ำ ปีมะเด็งนพศก

ด้อมเด็จพระปรเมนทรมหามกุฏพระเจ้าจอมเกล้าเจ้าแผ่นดินสยามประ-
ภาคไฉให้ทราบทงกัน ทงเจ้านายและชนนาง และคนในประเศค่นอก
ประเศค่น บรรจจอยในกรุงเทพมหานครนไม่ฉวันใด คอัยบคนฉวาพเจ้า
กับกกรมหลวงวงศาธิราชฉินท กบัเจ้าพระยาจักรีฉริยฉงค ฉเจ้าพระยา
ยมราช และเจ้านายค่างกรม และชนนางฉิน ๆ เป็นฉินมาก มีกค
การทจะไปเที่ยวคดฉ่งทเลฉ่ายคฉวนนอกและหัวเมืองฉนกรมทฉหลายฉวัน

• เจ้าพระยาอมราช (นุช) ค้อมมาได้เป็นเจ้าพระยาธุระภักธิ ที่สมุหนายก

ให้จ่ายก็จ่ายไปได้ แล้วจึงบอกออกไปให้ทราบ ฤยังไม่วอนรหนัก
ก็ให้บอกงดของออกไป แต่การจ่ายตามเคยนั้นอย่าให้ขัดขวางทุกสิ่ง
ทุกประการ ความฎีการาชฎานาธิราชองค์ว่าวโทษขุนโรงขุนศาล ให้
กรมหมื่นมหิศวราชวิธานต์แต่งเอามาว่ากล่าวในศาลกรมด้อมพระ
ราชวงศ์ ได้ความประการใดให้กราบเรียนเจ้าพระยาธรรมาธิกรณ^๑
ตัดสินชี้ขาดไปให้แล้ว อย่าให้รอคอยอยู่ทอดของเฉย ราชการใน
หัวเมืองมณฑลไทยควรจะมีท้องตราบังคับบัญชา ฤได้คอบไปมา
ประการใด เจ้าพระยาธรรมาธิกรณ พระยามหาอำมาตย์^๒ บัญชา
กับเจ้าพระยาจักรีบริบทินพร้อมกัน แล้วบังคับบัญชาที่มีท้องตราไปเกิด
แล้วจึงบอกเหตุไปให้ทราบ การใด ๆ ที่จะเกี่ยวข้องกันด้วยคนนอก
ประเทศ คือ อังกฤษ ฝรั่งเศส โปรตุเกส อเมริกัน ให้เดิมเต็จ
เจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาติ นเรนทรนาถราชสุริยวงศ์ กับเจ้าพระยา
วิจิตรคัมภีร์โทษาธิบดีบงคัมบัญชาว่ากล่าวจัดแจงไปให้เสร็จ อย่า
ให้ผิดเพี้ยนว่าค่อเถิดจกสัมมา ความผู้ร้ายลักของ คนนอกประเทศ
ให้พระยาเพชรบูรณ์รักษาระ เมื่อชำระได้ เพียงใดประการใดก็ให้
จดหมายออกไปแกงตั้งดูอย่าให้คนนอกว่าได้ ว่าไม่ชำระไม่เอาจะ
การลักเสขในกรุงเทพและหัวเมืองให้เดิมเต็จเจ้าพระยาบรมมหาพิไชย-
ญาติ นเรนทรนาถราชสุริยวงศ์ กับพระยาราชสุตทนต์ และกรมด้อม
จัดแจงบังคับบัญชาทำไปอย่าให้ขัดขวางอยู่ได้ เมื่อควรจะแต่งข้า-
หหลวงและท้องตราไป ก็ให้รับแต่งข้าหหลวงและมีท้องตราตามพันธัก-
งานไป อย่าให้ขัดขวางรอช้าอยู่ได้ การจะแต่งข้าหหลวงออกไป

๑ เจ้าพระยาธรรมา (เสือ) ๒ พระยามหาอำมาตย์ บัญศรี ต่อมาได้เป็นเจ้าพระยา
ธรรมา แล้วเป็นเจ้าพระยาสุรรมนตรี

รางวัลหน้าปัก แฉวงกรุงเทพฯ แฉวงเมืองนั้น ก็ให้สมเด็จพระยาบรมมหาพิไชยญาติ นรเนตรนาถราชสุริยวงศ์ และเจ้าพระยาพดเทพจัดแจงแค้นไปรางวัลเกิดขยันฝึกเพียรชรัชอยู่ การอื่น ๆ จะว่ารำไปอีกก็จะไม่รู้จบลง ทักใจความว่าเพราะเหตุที่ทางไปนี้ อย่าให้ใครผู้ใดพาได้ได้คิดมึนเข้การ ใช้ความคิดออกแฉดอย่างเก่าๆเคยเป็นอันชาติทีเดียว ถ้าใครพูดใครใช้ ก็ให้คนทั้งปวงรู้ว่าคนนั้นโกงเอง ไม่เป็นเพราะในหลดองชัดขวาง ในหลดองได้แต่งตั้งตั้งไว้ ให้การทั้งปวงเป็นไปโดยปรกติทุกตั้งทุกประการทุกหมทุกกรมแล้ว

อนึ่งถ้าเกิดเพลิงไหม้ ชนแห่งใดตำบลใดให้ช่วยกันดับ อย่าให้เพลิงไหม้มากไปได้ และการระวังรักษาทั้งปวงในพระบรมมหาราชวังนี้ ให้กรมสมเด็จพระเทศาภิบาล กรมพระพิทักษ์เทศาศรี กรมหลดองดีรรพคดีปบริษัท กรมหมื่นมหิศวศิจฉินิตาดี เจ้าพระยาบรมมาชิกกรม พระยาเพชรพิไชย พระยาบำเรอภักดี ให้ช่วยกันระวังรักษา และให้ด้วงระโยชนทุกตั้งทุกประการ เมืองนครเขื่อนขันธ์ เมืองสมุทรปราการ ให้พระยาสุรเดนาดีเจ้าราชการกำกับรักษา อย่าให้มีเหตุการและเจียรราชการได้

ประกาศมาณวันเสาร์ เดือนนี้ แรม ๓ ค่ำ ปีมะเด็งนพศก ๑

ประกาศ

ใหม่ ที่ไปราชการหัวเมืองและต่างประเทศ

ทำหนังสือกราบบังคมทูล โดยตรง

(คัดจากหมายรับสั่ง

วันอาทิตย์ เดือนสี่ แรม ๑ ค่ำ ปีมะเส็งนพศก)

ด้วยเจ้าพระยาธรรมาชक्रณ ธิ์พระบรมราชโองการได้เกล้าฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งให้ราชทูต อุปทูต อัครทูต เชิญพระราชสาส์นคมเด็จพระมหาราชบรรณการออกไปจำเริญทางพระราชไมตรีกับเจ้าวักคชเรขินกรงดอนดอน เมื่อทศกราชถวายบังคมลาออกไปได้ทรงพระกรุณาฯ ครั้นออกไปได้มีพระราชหัดเกล้าฯ ทรงเกล้าฯ ทูลไปตั้งบ้านเมืองใดเหตุการณ์ใดให้ มีหนังสือบอกเขาไปยังเจ้าพนักงานตามกระทรวงฉบับ ๑ มีตรงมากราบบังคมทูลพระกรุณาฉบับ ๑ ทศทรวบความแล้วอีกมีหนังสือเขาไป ตามกระแฉับถึง มีหนังสือมาถึงคนโน้นคนนี้ให้หาชนักกราบบังคมทูลพระกรุณาทุกครั้ง ครั้นหนังสือเขาไปถึงจะฉีกฉีกออกทรงฉีกฉีกธรรมเนียม คือพระราชทานหนังสือไปให้ผู้นั้นผู้นั้นดูครั้นแล้วแล้ว ผู้ซึ่งได้รับหนังสือครั้นอยู่ณหนังสือฉบับใดบ้าง จึงได้นำหนังสือมาทูลเกล้าฯ ถวาย การควรจะทราบความโดยเร็วหาได้ทราบไม่ ทรงเห็นเป็นลำบากยากนัก

ตั้งแต่นั้นไปโปรดเกล้าฯ ดำรัสให้ชาทูตของ คนใด ถ้อย คักคินา

ตั้งแต่ ๕๐๐ ไร่ขึ้นไป จะไปราชการหัวเมืองบึงกุ่ม ได้ฝ่ายเหนือฝ่าย
 ตะวันตก ตะวันออก เมืองประเทศราชก็ดี และจะเป็นราชทูต อุปทูต
 ศรียทูต ออกไปประเทศต่างๆ ก็ได้ ถ้าขาดลูกออกไปถึงบ้านเมืองใดมี
 เหตุการณ์สิ่งใด และสืบทราบข่าวคราวแปดปีตามควรจะต้องบอก
 ก็ให้พร้อมกันบอกเข้ามากราบบังคมทูลพระกรุณาฉบับ ๑ บอกมายัง
 เจ้าพนักงานตามกระทรวงฉบับ ๑ ความที่จะบอกกราบทูลพระกรุณา
 นั้น ความต้นจะลงในหนังสือให้ว่า ข้าราชการเจ้า ๕ นั้น ขอพระ
 ราชทาน ถวายบังคมทูลพระกรุณาให้ทราบได้ ฝ่ายต่อของรับ ๕ พระบาท
 ด้วย ข้าราชการเจ้ากราบถวายบังคม ถาออกได้จากกรุงเทพ ๕ วัน
 นั้น เดือนนั้น ปีนั้น ไปถึงเมืองนั้น วันนั้น เดือนนั้น มีเหตุการณ์สิ่ง
 นั้นๆ ได้จัดแจงไปอย่างนั้น ว่าความแต่ต้นๆ พอทรงทราบแจ้งทุกครั้ง
 แล้วให้ ว่าความรายวันได้บอกเข้ามายังพนักงาน ตามพนักงาน ฉบับ ๑
 อย่าให้ระว่างผิดกลัวเหลืออดจกเกิน และบอกไปถึงคนในหนั้น ของ
 ให้หาความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา อย่าให้ช้าไปเหมือนราชทูต
 อุปทูต ศรียทูต ออกไปกรุงลอนดอนได้เป็นอันชาติทีเดียว

ถ้าข้าราชการคนใดไม่บอกเหตุการณ์มากราบบังคมทูลพระกรุณา
 ตามรับสั่ง จะเอาตัวเป็นโทษ ให้มหาดไทย ถาดำใหม่ กรมท่า
 กรมพระคลัง หมายบอกข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยฝ่ายทหารพลเรือน
 พระบรมมหาราชวัง ให้รู้จงทั่วทุกตำแหน่ง อย่าให้ขาดได้ตามรับสั่ง

ได้เขียนหมายเค็รับไป วันอาทิตย์ เดือน ๕ แรมค่ำ ๑ ปีมะเด็ง
 นพศักราชหมด

(๓ ป.ป.ถ. ๕๐)

ประกาศ

ว่าด้วยกองทุนอังกฤษจะทำตก

อนุญาตให้คนทั้งปวงรับจ้างเดชะยั้งของใต้

(๑ ป.ป.ก. ๖๕) ประกาศให้คนในบังคับสยามรับทำงานของกองทุนอังกฤษได้

มีพระบรมราชโองการอารพระมหันตรัตริย์รัตนาท ให้ประกาศ
แก่ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แดงกษาไทยเงินทั้งปวงให้ทราบทั่วกัน
ว่า มัดกองทุนอังกฤษจะสร้างตึกขึ้นใหม่ที่ซึ่งโปรดพระราชทานให้
ใต้บ้านางวัดประโคนนั้น จึงได้คิดจะให้ตึกจ้างรับเหมาทำการ
ก่อสร้างตามตัวอย่างที่กองทุนอังกฤษคิดไว้ แต่นั้นให้แล้วโดยเร็ว
เมื่อผู้ใดจะขายไม่ขายอิตขายปันแก่ของอื่น ๆ แก่กองทุน ฤาผู้ใด ๆ
จะรับจ้างทำการของกองทุนให้ ไปหากองทุน ว่ากล่าว รวกรเข้าจ้างให้
ตกลงกันแล้ว จึงขายแต่รับจ้างทำการตามชอบใจเถิด ในห้วงไม่
ทรงพระราชดำริห์คิดเคียนอันใดออก จะทรงยินดีด้วยผู้ขายของแต่
รับจ้างซึ่งเป็นคนในพระราชอาณาจักร จะได้เงินราคาจ้างเป็น
ผลประโยชน์ของตนเถียงชีวิต จะไม่มีความผิดอันใดเพราะที่ขาย
ของรับจ้างต่อกองทุนนั้นเลย

ประกาศมาณวันศุกร์ เดือนห้า แรมแปดค่ำ บีมเสง นักษัตร

นพศก

ประกาศ

ท้องที่เหรียญนอกแดงตัวเต็กแลพวกตเงินเหรียญนอก

((๓๒.ป.บ.๖๕) ประกาศห้ามไม่ให้เอาทองหรือเงินหรือเหรียญแดงตัวให้เล็ก

และอนุญาตให้ใช้เงินเหรียญนอก)

มีพระบรมราชโองการมาพระที่นั่งจรัสรัศมีนาท ให้ประกาศแก่
 ชายหญิงในกรุงนอกกรุงทองไพร่ทั้งผู้ดี บันดาอยู่ใน พระราชอาณา
 จักร ให้คิดคำนึงว่าพวกตเงินหรือตเงินแดง เพราะคนตกวันหนึ่งหลาย
 แห่งหลายพวกด้วยกัน มารวมกันนำมดัดของตเงินมาเอาไปยัด ของยัด
 น้อยๆเข้าอื่น ไม่คิดคำนึงว่าพวกตเงินหรือตเงินแดง จึงคิดเปรียบเทียบ
 เกิด พวกตะดาเกรียงของพ่อค้าชาวดอง ไม่เคยเห็นหอยเบี้ยของทะเล
 แต่ได้รู้ว่าหอยเบี้ยเป็นของคัมภีร์ราคาซื้อของกันได้ บ้านเมืองคนนำมา
 เบี่ยนซื้อขายได้ โดยยาก ก็มาค้าคณูว่าเป็นของดีจึงได้มาเจาะร้อยหอย
 เบี่ยนเป็นเครื่องแต่งตัว คือผูกคอบ้าง ทำตั้งวางได้บ้าง ผู้ชายเด็ก
 บ้าง ผู้ชายผัวบ้าง เครื่องประดับชาวมาเช่นนี้ หน้าหัวเราะน้กมีไซ
 ฎา อนึ่งราชฎารชาวบ้านนอกมีเงินน้อยหาเงินยาก เมื่อหาได้เล็กน้อย
 ก็เอาเงินบาทบ้าง เงินดั่งบ้าง เงินเฟื้องบ้างเจาะร้อยผูกคอบ ผู้ซื้อ
 มอบุตรหลานด้วยจะอดกินอาหารเงิน อย่างนั้นเห็นงามอยู่ฎา แต่บัด
 นี้คนในกรุงเป็นอันมากทองไพร่ทั้งผู้ดีชนชั้นนิยมกันเอาทองเหรียญเงิน
 เหรียญ เจาะร้อยผูกคอบ้าง ผู้ซื้อมอบ้าง ทำเป็นตั้งวางบ้างแต่ง
 ครอบบุตรหลาน ด้วยค้าคณูว่าเป็นของแปลก จะอดคว่าง้างขวางมี

ของต่างประเทศนั้น เห็นว่าอย่างไร เมื่อคิดเป็นน้ำหนักออกดี
 แก่คนนอกประเทศ ซึ่งมีทองเหรียญ เงินทองดินถมมากมายใช้ด้วย
 ขอบชายเหมือนเงินบาทเงินดั่งเงินเฟ้อ แต่เบียดใช้ด้วยกันอยู่ใน
 กรุงแต่ในเขตแดนพระราชอาณาจักรนี้ ไม่เป็นของวิเศษแปลก
 แปลกเลย อนึ่งภายในทองเหรียญเงินเหรียญนั้น ก็มีเป็นรูปไมกงเซน
 เครื่องหมายสำคัญของคนประเทศอื่น ซึ่งคนถือพระพุทธรูปศาสนาไม่เชื่อ
 ไม่นับถือ แลมี ปี่พาทย์เจ้าแผ่นดินประเทศอื่นต่าง ๆ ทุกเหรียญมีใช้ฤ
 แลบัตรหลานของคนไทยถือพระพุทธรูป แลเป็นข้าแผ่นดินอยู่ในพระ
 ราชอาณาจักรนี้ ไม่ควรจะเอาเครื่องหมายของศาสนาอื่น ๆ แลรูปแฉ
 ฉายเจ้าแผ่นดินประเทศอื่น มาเป็นเครื่องประดับแต่งตัวบุตรหลาน
 ของตระกูล เพราะคนนอกแดนไปขอเลี้ยงเกิด ชายหญิงในกรุงนอกกรุง
 ทั้งไพร่ผู้ดี บันดาลอยู่ในพระราชอาณาจักร อยาได้เอาทองเหรียญเงิน
 เหรียญ มาเจาะรอยทำฟันทูเครื่องแต่งตัวบุตรหลานเลย ขอให้เลี้ยง
 เป็นอันชาติเดียวกัน เงินเหรียญทองเหรียญใครมีใครหาได้ กจงใช้ด้วย
 ขอบชายชายแต่กลับไปกับเงินตราในกรุงนี้เถิด ด้วยบดินเงินเหรียญ
 ถูกค้าต่างประเทศก็เอาเข้ามาใช้ด้วยมาก เมื่อรับไว้ใช้ด้วยแก่กันก็
 ด้อย ด้วยไม่ใครจะเป็นเรื่องเพราะคนกลัวปลอมยาก ควรเชื่อได้ดีกว่า
 เงินตราทำในกรุงนี้ ในหลวงไม่ห้ามการใช้ด้วยเงินเหรียญในกรุงขอ
 ชายเถย ถึงในท้องพระคลังบดินเงินเหรียญก็มีมาก การหลวงก็มิใช้
 จับจ่ายเงินหลวงปะปน ไปกับเงินตราทำในกรุงนี้ ถ้าราษฎรไม่เชื่อ
 เนื้อเงินเหรียญ ก็ควรตราอย่างตราเงินบาท ลงในแผ่นเงินเหรียญมา
 ให้เป็นสำคัญ ให้ราษฎรเชื่อว่าเป็นเนื้อเงินดี

หมายประกาศมาณวันพฤหัสบดี เดือนเจ็ด ขึ้นสี่ค่ำ ปีมะเส็งนพศก ๒๕

อนึ่งให้ราษฎรทงปวงรู้จักในทจะใช้เงินเหรียญตงน ๓ เหรียญ
คิดเป็นเงินบาท ๕ บาท ๑ เหรียญเป็นเงิน ๑๐ บาท ๔ เหรียญเป็นเงิน
๑๕ บาท ๑๒ เหรียญเป็นเงิน ๒๐ บาท ๒๕ เหรียญเป็นเงิน ๕๐ บาท
๕๘ เหรียญเป็นเงิน ๘๐ บาท ๖๐ เหรียญเป็นเงิน ๑๐๐ บาท ให้ราษฎร
รู้จักตงนแล้วให้ใช้ด้อยกันเทอญ

ประกาศ

ยังกระตันทางเสด็จพระเจ้าดำเนิน

(๓ ป.ก. ๓๑) ประกาศยกเลิกการยังกระตุน
และอนุญาตให้ราษฎรเผาได้ ในตงเสด็จพระร่าดำเนิน

ด้วยเจ้าพระยาบรมราชชนกเสนาบดีศรีธรรมทนต์มนตรีวิชัยราช
น.เขตวิชัยบริรักษ์ กนิพิทกษ โลกกรรทนต์ทททชอนศรีนาค สมุห
บดีอภัยพิริยปรากรมพาหุ ธิบพระบรมราชชนกกรมพระบดินทรธุระ
สังฆนทท คารัดเห็นอเกดเห็นอกระหมอมตังจว่าให้หมอย ประสงค์เก
บดินทรราชธการฝ่ายทหาร ฝ่ายพลเรือน ทงฝ่ายนำฝ่ายใน แดราษฎร
ไทย จีน มอญ ตาง เวชระ มอญ แลภ มังกร ปศเกษเคิม ให้
จงทวงกันว่า มีพระร่ากำหนดผลมทพระอัยการีดำหรับประเทศ
กรุงสยาม แต่ครั้งกรุงเทพทวารวดีศรีอยุธยาททททททททททททททททททท
เจ้านนตีย ๆ มา เป็นอย่างธรรมเนียมมอญจนตราบเท่าทททททท ท

พระเจ้าแผ่นดินจะเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารค ก็มิให้นำเรือตรวจ
 ทางไปก่อน มีกระดานหินมีหอกลัดเดียวไปบนหลังมา แล้วจึงกระ-
 บวนของครกขลุ่ยหวาย ถ้อยหอขลุ่ยกระเปาะเป็นลำดับๆ จนถึงพระราชยาน
 ถ้าเสด็จพระราชดำเนินทางชลมารคแล้ว ในเรือประตู่หน้าประตู่หลังใน
 เรือตั้งในเรือคันทุกๆ ลำ แลหน้าแลท้ายเรือพระที่นั่งก็มีกระดานหิน มี
 ไม้ตีกระต่ายไป ถ้าเรือต้อนเรือพระที่นั่งฤๅแข่งขันทมา กัดของคง
 อาญาตามกตพินาย ถ้าราษฎรเห็นยื่นเยี่ยงหน้าตรงเขียนประตู่ ที่ใกล้
 ทางเสด็จพระราชดำเนิน นำน้ำรดเสด็จพนักงานในเรือ ประตู่หน้า
 ประตู่หลังในเรือตั้งในเรือพระที่นั่งก็เอากระดานยิง ครั้นกาลถึงมา
 นานเมื่อครั้งแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระบรมชนกาธิเบศร มหาจักรี
 พลเอกอานันทมหิดล เสด็จพระราชดำเนินไปพระราชทานพระกระวีรุณ
 วิทหนั ญวดีนางของ แลเสด็จพระราชดำเนินกลับมากในกลางทาง
 ทรงได้ยินเสียงผู้หญิงร้องทุกข์ถวายความว่า เจ้าพนักงานในเรือตั้ง
 เอากระดานยิงถนัดดวงจักษุแตก ครั้นได้ทรงติดบเสด็จ ทรงพระมหา
 กรุณา โปรดให้เรือพระที่นั่งแลวตัววิ่งให้ทอดวงทัพเนตร เจ้ากรม
 หมอสำหรับรักษาจักษุโรค ซึ่งตั้งประจำอยู่ในเรือพระที่นั่งไปดูรักษา
 ทอดวงทัพเนตรจึงกลับมกราบทูลพระกรุณาว่า กระดานยิงถนัดดวงจักษุ
 แตกเดียวแล้ว จึงพระราชทานเงินตราฆ่าหนึ่งหมื่นห้าพันให้กับหญิงผู้
 เดียวจักษุนั้น แลแล้วโปรดให้มพระราชบัญญัติห้ามว่า แตนหินลับไป
 เมื่อน้ำ อย่าให้เจ้าพนักงานในเรือประตู่หน้าประตู่หลัง ในเรือตั้งในเรือ
 พระที่นั่ง เอากระดานยิงเอาราษฎรต่อไป เบนแต่ให้เงียดเงยพอให้รู้
 ถัด เพราะฉะนั้นเจ้าพนักงานของเอากระดานเตรียมไปตามธรรมเนียม

แต่ห้ามคนที่ไมเคารเปรียบร้อยแต่ด้วย โบกมือห้ามบ้าง เงอกระเด็น
บ้าง แต่ตรงนั้นมาเจ้าพนักงานก็ได้เอากระเด็นยิงเอาราษฎร จะ
เป็นอยู่บ้างก็แต่คนมิใช่เทือกแถวเคยนำแต่จมาเนอง ๆ แต่มาเป็น
พนักงานเรือประตัก เรือประตักหลัง เรือคังขึ้นใหม่ ๆ คน ๆ ถูไป
ตามพระราชกำหนดเดิม จึงได้ทราบลวมเหตุขึ้นบ้าง บัดนี้จึงประ-
กาศเข้ามา คงเดินลงไปเมื่อนำ ถ้าเจ้าพนักงานเรือประตักประตักหลัง
เรือคัง ยิงกระสุนถล่มราษฎรพวกใด แต่ให้พวกนั้นสืบคิด หรือแนว
เรือประตักประตักหลัง เรือคังถ้าใด จะเป็นเรือกรมใด มารองพองได้
ความแน่นอน ก็ให้วางถ่วงตามพระราชกำหนดที่ห้ามไว้ จะชำระทำ
โทษให้ ฤ็ให้ทำชวน์ให้ โดยลุ่มคดว บัดนี้พระบาทสมเด็จพระบรมนาถ
นพิตธิ พระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้
ดำเนินไปทางดัดมวรกแดงทางชดมวรก กรมเมืองนายอำเภอพวก
หนึ่งกองจกของตอมวง มานำเรือแต่ตำรวจ แต่เรือประตักประตักหลัง
เรือคัง ก็ได้คนเดิมให้อยู่ใกล้ทางแต่จพระราชดำเนิน แต่ให้ชาว
บ้านบัตประตักบ้าน แลบัตประตัก โรงประตักบ้าน ประตักถั่งเดี่ยวหมัด กิม
ไตเป็นการที่จะบ้องกันชนตราขายอย่างไรอย่างหนึ่งได้ ไม่เห็นเป็นคน
เลย เห็นเป็นโทษเป็นหลายประการ คือ มิได้ทอดพระเนตรเห็นราช-
ฎรที่เคยเฝ้าแต่ทรงวังจมาแต่ก่อนประการหนึ่ง บัตประตักโรงประตัก
บ้านประตักถั่งใจ ก็จะเป็นคนแอบแฝง คนที่แอบแฝงอยู่ในโรงใน
ร้านในนาถงหน จะเป็นคนคิดฤ็คนเคยจริศประการใดก็ไม่วู จึงโปรด
ให้มประกาศห้ามว่า คงเดินลงไปเมื่อนำ ถ้าแต่จพระราชดำเนิน
ไปทางดัดมวรกทางชดมวรก ก็อย่าให้กรมเมืองนายอำเภอ แดกรม

ไฟรั่วลง ที่ไปนั่ง กองจุกของ ล้อมวง ไตรราชฐรชาด บ้านไปไกลเลย
 แล อย่าให้ บิดประคุดบ้าน แดประคุดโรง ประคุดร้าน ประคุดเรือน ประคุดแพ
 ประคุดน้ำถึงเลี้ยงดังแต่ก่อน ให้ราชฐรเจ้าของบ้านเป็นผู้ใหญ่ในบ้าน
 ในเรือน ออกมาคอยเฝ้ารับเสด็จถวายบังคมให้ทอดพระเนตรเห็น ถ้า
 ทรงรักจะได้ ทรงทักทวย ปราโมทย์ บ้าง ตามดมควรให้ ได้ ความ ยินดี
 หนึ่งให้ใจของบ้านเจ้าของเรือนเจ้าของ โรงจุกของรัตน ตรวจตราด
 อย่าให้คนเฝ้าตราแค้นเคียดจรัล อยุ่ที่หน้าบ้านหน้าเรือนหน้า โรงนาร้าน
 ของตัวเมื่อเพ็ดจอนจะเสด็จพระราชดำเนินได้เป็นอันขาด ถึงเจ้าของ
 บ้านเป็นข้าราชการมีกำลัง ก็ให้ ได้เสียให้ ไปให้พ้นให้ ไกล อย่าให้
 อยุ่ที่หน้าบ้านได้ ถ้าได้มีไป ก็ให้จับตัวตั้งให้กรมเมืองแดงกนงกอง
 จุกของล้อมวง ถ้าเป็นราชฐรมีกำลังน้อยจะจับมิได้ จะได้มีไป ก็ให้
 ไปบอกกรมเมืองนายอ่าวเพื่อพวกหนึ่งกองจุกของล้อมวง ให้มาช่วยได้
 ช่วยจับ เสียโดยเร็ว ใน ก่อนเวลาเสด็จพระราชดำเนิน อย่าให้ คนใน
 กระบวนเสด็จพระราชดำเนิน ต้องได้ตองจับคนเฝ้าตรา คนเคียดจรัล
 ให้อันวายไป ถ้าเสด็จทางชลมารค ก็ให้เจ้าของบ้านเจ้าของเรือน
 เจ้าของแพ ออกมานั่งคอยเฝ้าหน้าบ้านหน้าเรือนหน้าแพในทศควรจะหมอบ
 อยุ่ใต้ ให้ทอดพระเนตรเห็น แดงให้ดู ถ้าเห็นกระบวนเสด็จพระราช
 ดำเนินแล้ว แถมเรือพายชนตงล่องทางแดงกระบวน ก็ให้เจ้าของ
 บ้านเจ้าของเรือนเจ้าของแพบอกห้ามให้ เรือชนจอดเสีย อย่าให้พาย
 ล้วนพายแข่งพายตั่นกระบวนเสด็จพระราชดำเนินได้ ถ้าเป็นเรือ
 จีนใหม่ เรือแขก เรือฝรั่ง เขาไม่รู้ธรรมเนียมไทย ไม่เข้าใจกัน ก็
 ให้ ใช้ ใบบอกห้ามตามไม่รู้จักภาษาถิ่น ถ้าเจ้าของบ้านเจ้าของเรือน

เจ้าของโรง เจ้าของร้าน เจ้าของแพไม่อยู่ ก็ให้บุตรภรรยาออกมา
รับเด็กรู้ คุณแดงแทนบิดาแทนมารดาแทนผัว อนึ่งถ้าราษฎรเป็นจีน
แดงเมื่อเวลาเด็กราชดำเนินไปถึงหน้าบ้านหน้าเรือนหน้าโรงหน้าร้านหน้า
แพ ถ้าแดงจะเคารพหมอบกราบอย่างไทยความเคยมาแต่ก่อน ก็ตามใจ
ฎาจะถูกลูกขุนนัยเคารพตามอย่างจีนเคารพต่อพระเจ้าแผ่นดินจีนก็ตาม
อนึ่งแขกแดงฝรั่งถ้าพร้อมเนียมไทย จะนั่งลงเคารพหมอบกราบอย่าง
ไทยก็ตาม ฎาจะยืนเปิดหมวกก้มศีรษะก้มมือเคารพอย่างแขกอย่างฝรั่ง
ก็ตาม อย่าให้ข้าราชการ ในกระบวนเด็กราชดำเนิน แดกรวม
เมืองนายข้าพ้องกองจกของต๋อมดวง แดราษฎรชาวบ้านที่ออกมา
นั่งคอยเฝ้ารับเด็กรู้ ห้ามปรามว่าก่ด่าจึ่งใจคนนอกประเทศซึ่งพอใจ
จะเคารพรับเด็กรู้ตามจารีตของตน ๆ นั้น ให้หมอบลงเคารพกราบ
อย่างไทยเสีย จงได้ตามเสียให้รู้กิริยาคนนอกประเทศ แดจจะยอม
ให้คนนอกประเทศได้เคารพตามใจจารีตเคยนับถนบนเกิด อนึ่งถ้า
คนนอกประเทศมาเช่าโรงเช่าเรือนเช่าแพของผู้น้อย ก็ให้เจ้าของ
โรงเจ้าของเรือนเจ้าของแพเอาใจได้ตักเตือน คนนอกประเทศ ซึ่งไม่
พร้อมเนียมนั้น ให้เคารพตามธรรมเนียมคนประเทศนั้น ๆ ฎาตาม
อย่างไทยก็ตาม จงบอกกล่าวห้ามปรามเสีย อย่าให้ทำกิริยาเกะ
กะ ๆ ไม่มีเคารพได้ เมื่อเวลาเด็กราชดำเนินทางดัดถนอมารคทาง
ขดมารคจ้งทกราย ถ้ามีเหตุเพราะคนเมื่อดูราแต่คนเดียวจิด แต่อื่น ๆ
อันใดชนหน้าบ้านร้านโรงผู้ใดเมื่อเวลาเด็กราชดำเนิน ก็จะต้อง
หาตัวเจ้าของบ้านร้านโรงมาชำระ ให้ระวังให้รอบคอบเทอญ

ตีพิมพ์มาณวันอาทิตย์ เดือนแปด ขึ้นเจ็ดค่ำ ปีมะเส็งนักษัตรนพศก

ประกาศ

ให้ใช้เงินเหรียญนอกที่ ๒

มีพระบรมราชโองการว่าพระมหากษัตริย์สยาม ให้ประกาศว่า
 ราชการผู้ใหญ่ผู้น้อยทั้งปวง ในพระบรมมหาราชวัง ในพระบวร
 ราชวัง แต่ผู้ว่าราชการเมืองกรมการ แต่บันฑิตราชบริพารไทย จีน
 ยวน มอญ ตาว เขมร พม่า มลายู แคนเขมรฝรั่งโปรตุเกสเดนม
 แคนเขมรแขกทวายพม่า แขกมลายูแขกจามทุกภาษา บันฑิตเป็นคน
 ขนอยู่ในพระวรวงษาณาการกรุงสยามทั้งปวง ซึ่งอยู่ในกรุงเทพมหานคร
 นคร สมรรัตนโกสินทร มหินทวายทวาย แคนแขวงหัวเมืองซึ่งชนกับ
 กรุงเทพมหานครใหญ่คงทอ ด้วยตั้งแต่ได้ทำหนังสือสัญญาคบชาติ
 อังกฤษ อเมริกัน ฝรั่งเศส ทั้งสามเมืองแล้ว มีเรือค้ำค่าต่างประเทศ
 เข้ามายังค้าขายในท่ากรุงรัตนโกสินทร์มาค้ำค่าแก่คนหลายตัว มีแต่
 เงินเหรียญเข้ามาซื้อสินค้าต้องหมั้นบาง หมั้นบาง โดยน้อยก็มี
 มากกว่าห้าพัน เงินเหรียญจะไซ้ซื้อสินค้ากับ ลูกค้าที่ในกรุงเทพ มห
 นครก็ไม่ใครจะมีผู้ได้รับเอาเงินเหรียญได้ ด้วยการไม่เคยใช้มาแต่
 ติมนายห้างอังกฤษ ฝรั่งเศส อเมริกัน ซึ่งเขามาตั้งค้าขายอยู่ณ
 กรุงเทพมหานคร ต้องเอาเงินเหรียญให้ไปวางข้างในพระคลังมหา
 สัมบัติทำเงินตรา ก็ได้ โปรดให้เจ้าพนักงานรับชด้อยทำให้ โดยทรง
 พระมหากรุณาแก่ลูกค้ำค่าอันชทั้งปวง แลได้ ให้ ตีพิมพ์ประกาศให้
 ราษฎร ลูกค้ำค่าอันไซ้เงินเหรียญกับลูกค้ำค่าต่างประเทศซึ่งหนึ่งแล้ว

ราษฎร ตักค่าวานชชาวกรุงเทพมหานคร แดชชาวหัวเมืองชนบทปวง
 ในพระราชอาณาจักกรักยั้งรังเกียจชยไม่ไช้เงินเหรียญ จึงทรงพระ
 ราชดำริว่า เงินเหรียญเข้ามาในบ้นเมืองก็มีคณกับแผ่นดินเป็นอัน
 มาก ดยราษฎรจะได้มีงมทรัพย์ดินเงินทองบริบูรณ์ช้น แต่แผ่นดิน
 เมืองจัน เมืองพราหมณ์ เมืองแซกเทศ มลาย เมืองพม่า เมืองมอญ
 ทศกัศชาวยุโรปได้ไปขายถึง ก็ได้ไช้เงินเหรียญกนทอไปแต่ แด
 เมืองลังครตา เมืองกลาง เมืองพงา เมืองตะกวดทงตะกวดบ้ ชงชน
 กรุงเทพมหานครทศกัศชาวยดกนกับประเทศทชนแ่งอังกฤษ ก็ได้ไช้
 เงินเหรียญบางนามมาแต่ แดทกรุงเทพมหานครทศกัศชาวย
 ไรชชาวชวยเจริญมากชนทอแต่กนทอชยดิบเท่า ควรจะให้ ไช้เงิน
 เหรียญกนได้แต่ เพราะณนั้งโปรดให้ประกาศช่าประกาศนยบถ่า
 อิกฉบับหนึ่ง เพื่อจะให้ตักค่าวานชแดราษฎรไช้เงินเหรียญ เมื่อไช้
 ไม่ได้ก็ให้อามาแดทศกัศชาวยคตงมหาคณบคตตามพิคต ฉ่ามเหรียญเป็น
 เงินห้าบาท จะโปรดให้เจ้าพนักงานพระคตงมหาคณบคคชยรับเงิน
 เหรียญเปดชนเงินตราให้ราษฎร อนึ่งบคตก็ได้ โปรดให้เจ้าพนักงาน
 ชางเงินท่าเงินตราเพิ่มเติมชนอิกกมมาก ฉนฉนึ่งท่าได้ทลชยๆ ร้อยบาท
 เพราะณน้อย่าให้ราษฎรตักค่าวานชรังเกียจชย ให้รับไช้เงินเหรียญ
 กับชลวตางประเทศเถด ตักค่าชวตางประเทศจะได้เข้ามาคชชวย
 มากเดมชยไป เงินทองจะได้คคชยในกรุงเทพมหานคร อาณาประช
 ราษฎรก็จะเป็นคชชดมบูรณ์คคชยทุกประการ

ประกาศมาณฉนเดวาร แรมเจ็ดค้ว เดือนดับเบด ปีเมเด่งนักษตร
 นพศก

ประกาศ

แต่พระราชกุศลช่อมแซมถนน

ด้วยเจ้าพญาบรมราชาธิบดีเสด็จนางคนรินทรหมื่นทราชนิบัติ รับพระบรมราชโองการโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสั่งว่า บัดนี้ถนนในพระนครชำรุดชำรุดชอนชอนยับเยินไปมาก สมณชีพราหมณ์อนาประชาราษฎรเดินไปเดินมาลำบาก จึงทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อม ให้เจ้าพญาบรมราชาเป็นแม่กองทำถนนที่ชำรุดชำรุดไปนั้นทำเสียใหม่ให้เป็นปรกติเป็นหลายแห่งแล้ว ทรงพระราชดำริว่าถ้าการก่อกถนนเป็นสาธารณกุศลเป็นประโยชน์แก่คนทั่วไป ใคร ๆ ก็จะได้เดินไปมาสบายดีด้วยกันทุกคน ควรที่งานทั้งปวงจะยินดีทำด้วยกัน เพราะฉะนั้นจึงโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ประกาศบอกแก่การพระราชกุศลต่อพระบรมวงษานุวงศ์ ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย ฝ่ายทหารพลเรือน ค่างน้ำค่างใบ ในพระบรมมหาราชวังพระบรมราชวังที่ได้รับพระราชทานเบี้ยหวัดในจำนวนผู้มีเงินเดือนหกพัน ให้ได้ส่งพระราชกุศลด้วยกันตามได้ตามมีตามควรที่ราชอาสา คือขอให้อาตมบ้าง อิดหักบ้าง มากแต่หน่อยตามแต่จะยินดีช่วยมากแต่หน่อย ไม่ว่าไม่เงินจึงมาเต็มในถนพระราชกุศลทุก ๆ คนเทียว เมื่อจะเอาอิดหักอิดหักมาตั้งนั้นให้มาตั้งกับเจ้าพญาบรมราชาแม่กอง แต่ในเดือนช้ายเดือนยี่มีเงินเดือนหก โปรดให้จดหมายรายวันตามผู้ใดมีดีทราได้เอาอิดมาส่งมากแต่หน่อย ให้มหาดเล็กรายงานกราบทูลพระกรุณาให้ทรงทราบจะทรงอนุโมทนาด้วยท่านทุก ๆ คนตามรับสั่ง

ตีพิมพ์ประกาศการพระราชกฤษฎีกา ณ วันพฤหัสบดี เดือนสิบสอง แรม
สามค่ำ ปีมะแมชศก

ประกาศ

ข้อพระราชบัญญัติให้ ใช้เงินเหรียญนอก

(๓๒ ป.ป.ก. ๑๒) ประกาศพระราชบัญญัติให้ ใช้เงินเหรียญนอก

มีพระบรมราชโองการมหาราชพระมหากษัตริย์สยาม ให้ประกาศแก่
ข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลลูกค้าพลานในประเทศนอกประเทศ แล
ราษฎร นกริงนอกกรุง แลหัวเมืองแขก เมืองไท เมืองศรี เมือง
จัตวา ปากไต่ฝ่ายเหนือให้รจทว ด้วยแต่ก่อนได้ มีหมายประกาศว่า
ให้ ใช้เงินเหรียญกัน ความแจ้งอยู่ในหมายประกาศทั้ง ๒ ฉบับนั้น แล
แต่ทุกวันนี้ลูกค้าในประเทศ นอกประเทศ คือ เงินเหรียญ เขามาใช้
สินค้าในกรุงเทพมากจนทศกราวเร็วไป คิดดูตามบัญญัติทั้ง ๓๐ แด้น
เหรียญแต่เดี๋ยวนั้น เจ้าของเงินเหรียญยอมเงินเข้าไปแลกเงินบาท เจ้า
พนักงานทวาเป็นเงินบาทก็ไม่ทนกวรที่จะใช้ จนถึงเดือนกุมภาพันธ์
ก็ต้องแจกเบียดเป็นเงินเหรียญไปแก่ข้าราชการ แลข้าราชการทั้ง
ปวงรับเงินเหรียญไปแล้วจะเอาไปใช้ ก็จะมีผู้รับบ้าง ไม่มีผู้รับบ้าง
ได้ความลำบากเพราะจะต้องไปแลกเงินบาท หมายประกาศไปให้ใช้
เงินเหรียญทั้ง ๒ ครั้งแล้ว ก็ยังหาใช้เงินเหรียญทั่วกันไปได้ไม่ แล

ตั้งแต่นั้นไปจะต้องมีพระราชบัญญัติให้ มีแบบปรับเสียบ้าง เพราะไม่
 พึงทำตามบังคับพระเจ้าแผ่นดินแต่เดิมนับพร้อมกัน บังคับ ประกาศมา
 บัดนี้จึงมีพระราชบัญญัติพร้อมกับความคิดท่านเดิมนับมาให้ทั่วกันว่า
 ตั้งแต่นั้นไป ถ้าข้าราชการถือ ตักค่าในประเทศนอกประเทศ แด
 ราษฎรคนใดที่มีเงินเหรียญ จะใช้จ่ายค่าศรัทธา แต่ใช้ เงินกเงิน
 ยืม แดใช้เงินค่าดินค่าซึ่งเกี่ยวค่างสนมาแต่ก่อน ก็ให้ผู้เจ้านายเงิน
 รับเงินเหรียญ คิดคดดมเหรียญเป็นเงินตราห้าบาทตามปกติซึ่งหมอยมา
 แต่ก่อน ถ้าเจ้านายเงินไม่รับเงินเหรียญไว้ จะรับแต่เงินตราบาท
 ภายเดียว ททกรังเทพฯ ให้ผู้เป็นลูกนมาร ของต่อเจ้าพนักงานพระคลัง
 ดินค่า ซึ่งได้ตั้งรับแต่เงินเหรียญอยู่ ณ พระคลังดินค่า ทหัวเมืองให้
 ผู้เป็นลูกนมารของต่อผู้สำเร็จราชการเมืองกรมการ จะได้หมายไปหา
 ต่อเจ้านายเงินผู้ ไม่รับ เงินเหรียญ มา ว่ากล่าว ให้รับ เงินเหรียญไป
 แดให้เจ้าพนักงาน พระคลังดินค่า แดผู้สำเร็จ ราชการ คิดหักไว้เป็น
 พิไนยหลวงร้อยตะห้าบาทความเงินมากแต่ช้อย เพราะเจ้านายเงินมิ
 ได้ทำตามหมายประกาศแต่ก่อน แดตักค่าในประเทศนอกประเทศจะ
 ช้อชขายกันคชไปภายหลัง ว่าราคาดินค่าตกลงกันแล้ว จะสัญญาใช้
 กันเป็นเงินตราเงินเหรียญ ก็ให้มีหนังสือสัญญาจำกั ญเป็นพยานกัน
 ได้ ถ้าไม่มีหนังสือสัญญาเป็นสำคัญจะมีความท่มเถียงต่อกัน ก็ให้
 เจ้าพนักงานแแต่ผู้สำเร็จราชการเมือง กรมการ คิดเงินให้ ใช้ เงินเหรียญ
 กันได้ แดให้หักไว้เป็นพิไนยหลวงร้อยตะห้า ตั้งแต่วันพทช
 เดือนอ้าย แรมค่ำหนึ่ง ปีมเส็งนพศก จงทกราย ด้วยมิได้มีหนังสือ
 สัญญาสำคัญต่อกันดังหมายประกาศน

ประกาศมาณวันพุธ เดือนสิบสอง แรมสิบค่ำ บีมเด็จพระสังฆราช
นพศก

ประกาศ

จะแจกตัวคัมภีร์แก่ผู้ที่ไม่ควรสึก

หนังสือพระของสมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระกระต่ายโง่
มาถึงราชโอรสองค์โตในกรุงธนบุรี และรักษาเมืองสมุทรปราการ
กัณนทโยธาเอก แต่ก่อนเคยยกคำบดให้ทราบ ด้วยทรงพระบรม
ราชโองการดำไว้ว่า พลเอก กรมพระกระต่ายโง่ กับตัวเราออกมา
ชำระศึกเดช ในหัวเมืองชั้นกรมพระกระต่ายโง่ทุกหัวเมือง พลเอก
กรมพระกระต่ายโง่กับเรา จึงได้จัดแจงทำหนังสือคัมภีร์ สำหรับ
ขุนหมื่นกรมการ แต่คนซึ่งไม่ควรจะตบแต่งตั้งปวงแล้วได้ ไปขอ
ดงคัมภีร์ ในโรงพิมพ์หลวง แล้วได้ขอรับพระราชทานให้ประทับตรา
ต่างที่สำหรับกรมพระบรมราชโองการมาเป็นสำคัญแน่นอน แล้วจึง
แจกแก่คนบนดาที่ไม่ควรจะตบแต่ง ตั้งหัวเมืองชั้นกรมพระกระต่าย
โง่ทุกหัวเมืองเพื่อจะประกาศว่า บัดนี้เจ้าพระยาศรีธรรมวงษ์สมันตพงษ์
พิศุทธ มหาบุรุษยรัตโนคม บรมอัครมหาเสนาบดีอภัยพิริยปรากรม
พาหุ ว่าที่สมุหพระกระต่ายโง่ รับพระบรมราชโองการได้เกล้าได้
กระหม่อม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตั้งว่า ให้สัก

หลังมอเตช ในหัวเมืองชนกรมพระกระตาโหมทงปวงให้สิ้นเชิง แต่
 ชนหมื่นกรมการกำนันพินายบ้านชาวด่าน มีตำแหน่งได้รับพระราช-
 ทานเบญหวดกัก ไม่ได้รับพระราชทานเบญหวดเป็นแต่ได้ค่าธรรมเนียม
 ในราชการต่าง ๆ กัด ควรให้มีช่อมอเปเต้าไม่ได้ศกทงปวงนั้น ให้
 ได้รับพระราชทานหนึ่งร้อยพมพ มีกำหนดต่าง ๆ เขียนคุมศกมาเป็น
 สำคัญ ประกาศให้กองจับในพระบรมมหาราชวัง พระบรมราชวัง
 แดเจ้าเมืองกรมการด่านคอยทุกตำบลจงทอทุกน ถัดจับได้คนทงไม่
 ได้ศก แจงความยืนยันว่าเป็นตัวชนหมื่นพมพหนึ่งร้อยคุมศก ให้เรียก
 หนึ่งร้อยคุมศก กัด ให้ตรวจตราครุปรพรรณดังตำตาชาวแต่กำหนด
 ในตัว สอบชอตัว ชอภรรยา คอบตบ้าน ดังกตมุดนาย ลูกตของกัน
 กับอักษร สำคัญต่าง ๆ เป็นตัว เขียนเล่มคินด้อยต่อ หนึ่งร้อยพมพดัง ไป
 แดตรวจตราแน่นนอนแล้ว ถ้อยให้เกาะกุมหนองเห็นยอไว้ โทเห็นชว
 จงปล่อยให้ ไต่ ไปมาโดยศก กัด ถ้ามีต้องให้จับตัวมาส่งกรมพระดัด
 ฤชหวดทงก้องศกในหัวเมืองชนกรมพระกระตาโหมโดยเร็ว ตรวจค
 ศกณบ้าน ทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมให้ทำใ้กับ
 รูปพรรณ ผิดเนื้อ ภรรยา บ้านอย แหวง ดังกตกรรม
 ได้รับตราหนึ่งร้อยพมพคุมศกไปณวัน คำ บมเด็จพระนักษัตรนพศก
 ศักราช ๓๒๓๘

ประกาศ

ออกหนังสือราชกิจจานุเบกษา

พระบาทสมเด็จพระปรเมนทรมหาอานันทมหิดล พระอัฐมรามาธิบดินทร

จงชาติศักรกระษัตริย์วรัชคัยราชินิกโรตม จาคูร์นตบรมมหาจักรพิ
 ราชตั้งกาษ บรมชรมกมหาราชาธิราช บรมนารอบพิตรพระจอม
 เกด้าเจาแผ่นดินสยาม ทรงพระราชดำริหัตริครองในการจะทนต์บำรุง
 แผ่นดิน ให้เรียบรอยส่วเวทประโยชน์ทอถ้ง แด่นั่นอนให้ตชนไป
 กว้าแต่ก่อน จึงทรงพระวชวคกว่าราชการต่าง ๆ ซึ่งตั้งด้วยบาท
 หมายแต่กรมวังให้ลัดดีแลทดวงพันเดินบอกตามหมตามกรมต่าง ๆ นั้น
 กัด การทนต์คืบไหญ่ช่าเพอ มีหมายเนาประกาศแก่ราชฎรในกรุง
 กัด การทนต์ทงตราไปให้เจาเมืองกรมการทนต์เมืองปากไต ฝ่ายเหนือ
 สมีหมายให้กานนรว แหวงช่าเพอ ประกาศแก่ราชฎรในแหวงนั้น ๆ กัด
 พระราชบัญญัติใหม่ ๆ ตงชนเพอจะห้ามการทนต์วแลงคณการทนต์คว
 กัด การเตอนลัดดีให้ระฎกแะถอยพระราชกำหนดกฎหมายเก่ากัด ตง
 ชนแลเด็กทงชอกรภาษต่าง ๆ แด่พักคภาษนั้น ๆ แด่ลัดหย่อนลงฎ
 เพมชนพักคชองในภาษนั้น ๆ กัด การกระเถนแะขอแรงแลบชกบัญญัติ
 ว่าโดยดั้นโดยย้อยเหตุใด ๆ การใด ๆ ที่ควรวชวราชกรทนต์ปวงฎ
 ราชฎรทนต์ปวงจะพงรทนต์กนนั้น แต่ก่อนเป็นเคษาทนต์หมายแต่ทนต์
 ประกาศเขียนเดินดินดอคตงกระตาศดั่งกันปดั่งกันมา แด่ให้ตชก
 คชกนไปผัด ๆ ถก ๆ แด่ก็เพราะฉบบทนต์อนนอยม ทจะได้อานก
 นอยไม่วทนต์กนถว การพระราชปดั่งคแต่ปดั่งคชองผู้ใหญ่ใน
 แผ่นดินจะบังคัมมาแลคกตงประการไต ช่าวชกรทนต์ปวง แด่ราช
 ฎรทนต์ปวงก็ไม่ทราบทนต์กัน ไต ยนแต่ว่ามีหมายเถนว่าประกาศว่าบัง
 คัมมา เมอการนนเกยวชองกับตัวใครก็เปนแต่ถามกันตอไป ผู้ที่จะ

ไตอ่านต้นหมายตนทองตรา นนอยคิ ถงจะไตอ่านก็ไมเข้าใจ เพราะ
 ราษฎรเมืองไทยศุ ทรหนังสือนนอยกว่ามูทไมรู้ คนใพร่ ๆ ในประ-
 เทศบ้านนอกหนังสืออ่านไมออก ดวงตราของขุนนางในตำแหน่งซึ่ง
 จะบังคับราชการเรื่องไรจะเป็นอย่างไรก็ไมรู้จักดี ดึกแต่ได้เห็นดวง
 ตราทศมาด้วยชาติแลเดินแดง ๆ แด้วก็กลองมูทกลองมาจากระไรก็เชือ
 หมด เพราะฉนั้นจึงมคนโกง ๆ ศค ๆ แต่งหนังสือเป็นตงของตรา แด
 บาทหมายข้างรับดังดวงหลังดวงแดงนั้น แดเจ้านายแลเจ้านามคชเป็นท
 ราษฎรนับตอย่าเยง แด้วก็กวากกรบังคับไปต่าง ๆ ตามใจตัวปรารถนา
 ด้วยการทมิได้เป็นธรรม แด้วทำให้ราษฎรเคือตร้อน แดเดียวพระ
 เถียรคยคชของพระเจ้าแผ่นดิน แดพระนามเจ้านายแลชื่อของขุนนาง
 ไป เพราะฉนั้นบททรงพระราชดำริห์จะบำบค โทษต่าง ๆ ดังความ
 แดฉนั้นทุกประการ จึงโปรดให้ตั้งการตีพิมพ์หนังสืออย่างหนึ่ง มี
 ชื่อโดยภาษาตั้งชกฤษวหนังสือราชกิจจานุเบกษา แด้วว่าหนังสือ
 เป็นทเพียงตราภค มีตราขพระมหามงกุฎแด้วครกระหนาบดองข้าง
 ดวงใหญ่ คิในเส้นคำกับตัวหนังสือหน้าเป็นอักษรตัวใหญ่ว่า ราช
 กิจจานุเบกษา ขยเบองบนบันทึกทุกฉบับเป็นตงคณ แจกมาแก่คน
 ต่าง ๆ ทคอรจรรทุกเคือนทุกภกษตงแคเคือนหัว บมเมย เป็นมีทแปด
 ในราชกาตอื่นเป็นระจันนไป หนังสือในราชกิจจานุเบกษาน คช
 การใด ๆ ซึ่งได้ มีตงบัญญัติตราแบบาทหมาย แดประกาศด้วยหนังสือ
 เขียนเดินคินสอคำ ประทับตราตามตำแหน่งตามธรรมเนียมเก่าฉนั้น
 ซึ่งได้ มแด้วไปในบักษนั้น ฎำภกษทตงแด้วในเคือนนัน ฎำเคือนนท

ตั้งแล้วก็จะเก็บเขามาว่าแค่นี้ ๆ ในสิ่งซึ่งเป็นสำคัญ เพื่อจะให้ป็น
 พยานแก่ท้องบัญญัติบาปบาปหมายคำประกาศ ซึ่งมีไปแต่ก่อนนั้น
 เพื่อจะให้คนที่ได้อ่านหนังสือก่อน เชื่อแต่แน่ใจไม่สงสัยโดยที่ไม่เข้าใจ
 ความจะได้เข้าใจ ผู้ใดไม่มีความในหนังสือของบัญญัติบาปบาปหมาย
 ก่อนก็จะไม่รู้หน้ อึ่งถ้าเหตุแต่การในราชการแผ่นดินประการใด ๆ
 เกิดขึ้น พระบาทสมเด็จพระเจ้าแผ่นดินแต่เดิณมาดีพร้อมกันบังคับไป
 อย่างไร บางทีก็จะเอาความนั้นได้มาในหนังสือราชกิจจานุเบกษาบาง
 เพื่อจะให้รู้ทงกันให้เล่างาญค้ๆไปต่าง ๆ ขาด ๆ เกิน ๆ เป็นเหตุให้
 เดียวราชการแต่เดี่ยพระเกียรติยศแผ่นดินได้ หนังสือราชกิจจานุเบกษา
 นี้เมื่อตกไปอยู่กับผู้ใด ขอให้เก็บไว้อย่าให้ฉีกทำลายล้างเสีย เมื่อ
 ใดฉบับอื่นคือไปก็ให้เก็บข้อ ๆ เขาเป็นสมุดเหมือนสมุดจีนสมุดฝรั่ง
 ตามลำดับตัวเลขหมายหนังสือตามลำดับข้อ ๆ ไป ซึ่งมีอยู่ทุกหน้ากระ-
 คาศนนั้นเถิด ขอให้ มีหนังสือราชกิจจานุเบกษานเก็บไว้สำหรับจะได้
 ค้นดูข้อราชการต่าง ๆ ทุกหม่ทุกกรมข้าราชการ แลทุกหัวเมืองไทย
 ประกาศนี้ เที่ยง

ประกาศมาณฉันทนทร เดือนห้า ขึ้นค่ำหนึ่ง บรมเมียงเป็นนพศก
 เป็นฉันท ๒๔๘๗ ในราชการประจุบัน

ขุนปฏิพานพิจิต
 ขนมหาสิทธิโวหาร
 กรมพระอลักษณ์ เป็นผู้รับสั่ง

ประกาศ

วันสงกรานต์ ในปีมเมียสัมฤทธิศก

(๔ ป.ป.ก. ๔) ประกาศมหาสงกรานต์ ปีมะเมียสัมฤทธิศก)

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่คนทั้งปวงบนคาบคนทศกของพระ
 พทศด้วยคณา แดงธรรมนิยมปีเดือนคนจนอย่างเช่นใช้ ในเมืองไทย
 ๒๒๖๖ ปีมะเมีย ๑๓๒๖ คชยเดือนหงแรมดับห้าค่ำ เป็นวันมหา
 สงกรานต์ วันจันทร์เดือนหงแรมดับสี่ค่ำ แดงของคารยเดือนหงชนค้ำ
 หนึ่ง เป็นวันเนา วันพุทธเดือนหงรดับของค้ำ เป็นวันเถลิงศกชนค้ำ
 ๒๒๖๖ ปีมะเมีย ๑๓๒๖ คชยเดือนหงแรมดับห้าค่ำ เป็นวันเถลิงศกชนค้ำ
 ๕ วันด้วยกัน คือเดือน ๕ แรม ๑๓ ค่ำ ๑๔ ค่ำ แดงเดือนหงชนค้ำหนึ่ง
 เถลิงของค้ำ เป็นแน่แล้ว คนทั้งปวงให้เริ่ม ๆ เดือน ๆ ไหว้ ๆ จักควรหัด
 ไม้ได้ อย่าคิดถ้ามว่าทำไมถึงกรวดจึงเป็นดังนี้ ถึงถึงกรวด ถึงนั้น
 โดยบังคบบตามคณกร เหวาดำครดางปีก็โดยมีมาแต่ก่อนคชก ตั้งแต่
 ๑๒๑๖ คชย ตั้งแต่เดือนพุทธเดือนหงชนค้ำไปจนถึงวัน
 เดือนดับแรมดับห้าค่ำ วันตรุษดับดับนั้น ให้จดช้อยว่าปีมเมียดำเรทธิ
 ศก ลงเลขจุดศักราชว่า ๑๒๒๖ แต่เลขตามปีแผ่นดินซึ่งเขียนไว้
 บนคชกนั้น เมื่อเปิดย่นดำเรทธิศกแล้ว ให้เขียนเป็นเลข ๔ ไปกว่าจะ
 เปิดย่นศกใหม่เกิด ในปีมเมียดำเรทธิศกนี้มีชกจะมาค้เดือนแปดเป็น

๒ หน เป็นเดือนดวงทาง ๒ เดือน เมื่อเขียนเลขครุเดือน ๘ คั้น เขียน
เลข ๘ ตัวเดียว แต่ถ้ามายได้ข้างต่างตั้งอย่างนี้ ให้รู้ว่าเดือน
แปดหลังจรมี ในเดือน ๘ หดงนั้นให้เขียนเลข ๘ เป็นต้องซ้อนกันไว้
ท้ายครุตั้งอย่างนี้ เกิด วันพทอเดือนห้าชนด้ามคัมเมียงเป็นนพ
ศกอนหนึ่ง วันของคารเคอนดับแรมดับด้ามคัมเมียงธาเรศศกอน
หนึ่ง ต้องอนนเป็นอนกำหนดคณนาพระพทตัจจ

ประกาศมาณจันทร เดือนห้า ชนค้ำหนึ่ง บมเมียงเป็นนพศก
เป็นอนน ๒๕๕๖ ในราชกาดประจันน

พระยาไทรวิภัติ จางวงกรมโหร แต่

พระยาประสิทธิ์ตฤภการ ว่าที่พระครุพิราม

เป็นผู้รับสั่ง

ประกาศ

เรื่องผูก

(๖๕ ป.ป.ก. ๕) ประกาศฉบับข้อนี้

ประกาศมา กอชทานเสนาบดี สมุหพร้อมกันให้ประกาศแก่ราช
อูรไทยจีนทงปวงให้ทราบทั่วกันจ่า บันเป็นบกำหนดที่จะ ไคลคบจีน
เกนช่ด้วยการแผ่นดินคณเคยอย่างแต่ก่อน บันคัจนทงปวงที่ไม่ได้ศก
ไม่มีจันอนไนทเมียงทงดาวกรมพระดีคตินัน เกนให้ท้การพระนคร

คนละเดือน ถ้าจะไม่ทำให้เสียเงินคนละตัวตั้งกับค่าฎีกาตั้ง ๓ ทุกคน
ถ้าเงินคนใดจะไม่ให้ผูกบทคอมจะขอแค่ฎีกาเปิด ให้เสียเงินค่าจ่าย
ราชการค่าตั้งถึง ค่าฎีกาตั้งตั้ง ถ้าเงินผู้ใดผูกบทคอม รับคนผูก
บทคอมได้จะปรับ ๓๐ คือเป็นเงิน ๓๐ ค่าตั้ง แต่มีท่าตราไปขอเงินคืนให้
ถ้าผู้เกาะตราปด้อม ข้าราชการได้เป็นตั้งย จะต้องรับพระราชอาญา ๕๐ ที่
แล้วตั้งตัวเป็นตพญาข้าง ไทยมิใช่เงินตั้งยาคืนไฉนเป็นเงินเพื่อจะ
ให้พินิจนับ แต่ก่อนได้ประกาศไว้ว่าถ้ายังไม่ได้ตั้งให้เสียเงินผูกบท
๓๐ ค่าตั้ง ถ้าเป็นเงิน ๓๐ ตั้งตั้ง ค่าฎีกาตั้งตั้ง แต่ตั้งแล้ว
หนีให้เสียแต่คนละตัวตั้งถึง ค่าฎีกาตั้งตั้งเพียง แต่ในปีเกาะตั้งตั้งคน
พวกไทยตั้งยาคืนไฉนเป็นเงินนั้นคิดเกาะเกาะเกี่ยวโยงไปเป็นอนมาก ผู้
ที่ยอมเสียเงินให้ ๓๐ ค่าตั้งแต่ตั้งตั้งตั้งตามประกาศนั้นน้อยคว เพราะ
ฉันนั้นในคราวผูกบทครั้งนี้ พระบาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัวทรง
พระมหากรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมสั่งว่า คนไทยตั้งยาคืนพวก
นั้นชื่อวงขอพระราชบัญญัติ แต่ความที่เดิมนับพร้อมใจกันบังคับไป
นั้น แต่ตั้งตามโดยง่ายไม่คิดออก ๆ แเขต ๆ คิดตั้งหน้าออกจากร
เท่าไรนั้น แต่ไม่ถนัดคิดว่าควรเป็นพระราชาผู้ตั้งรัก ก็นักพย หากความตั้ง
หารู้เท่าเปรียบตั้งคนตั้งอื่น ๆ เป็นอนมากนั้น ทรงนึกแก่พวงนั้นที่
ได้ดำรงภาพด้วยยอมไฉนเป็นเงิน แต่ขอเสียเงินคราวผูกบทตามบังคับไป
เต็มตามคำประกาศในคราวผูกบทนั้นเกาะตั้งตั้งคนนั้น แต่ครั้งนั้นโปรด
เกล้าฯ สั่งว่าพวกคนไทยที่ไฉนเป็นเงินเพราะตั้งขึ้นที่ใด เสียเงินเต็ม
ตั้งห้าค่าตั้งโดยคิด ในครั้งก่อนแล้วนั้นให้เสียแต่ห้าค่าตั้งเท่านั้น อีกตั้ง
ค่าตั้งยกพระราชทานให้เป็นรางวัลเพราะความซื่อตรงในครั้งก่อน แต่

คนสู้บั่นไว้เบี้ยเป็นจันทโตศกแถวกรงทองโตเดี่ยวเงนตัวดังกิ่งตามบัง-
 คับไปโดยง่ายในกรงทองนั้น ครองนให้เดี่ยวแต่กิ่งคำดังเท่านั้นคำดัง
 หนึ่งยกพระราชทานให้เป็นรางวัลตั้งว่าแล้ว ถ้าคนใดไปรดในกรงนเดี่ยว
 แต่ห้าคำดังนั้น ถ้าไม่ยอมเสียเงนก็ให้เขาเองถูกจำจนแทนตัว จ่ายใช้
 ราชการ๑๐๐๐หนึ่ง คนที่ศกแถวจะต้องเสียกิ่งคำดังในกรงนนั้น ถ้าไม่ยอม
 เสียเงนก็ให้รับจ่ายใช้ราชการแต่สิบวัน เมื่อคนไทยสู้บั่นไว้เบี้ย
 เป็นจันท ครองนเองไม่โตศกจึงต้องเสียเงนสิบห้าคำดังไปแถวนั้น ถ้า
 ในกรงนเป็นคนที่ศกแถวก็ให้เดี่ยวแต่กิ่งคำดัง ฤทวารแต่ ๓๐ วัน
 ดังคนศกแถวโตเดี่ยวแต่คำดังในกรงทองนั้น แลซึ่งโปรดให้ค
 ดึงตั้งวงเรียกแต่ตั้งวงหนึ่งนั้น ทรงพระมหากรุณาโปรดพระราชทาน
 ฤพระแต่พวกคนไทยสู้บั่นไว้เบี้ยเป็นจันท ซึ่งได้ยอมเสียเงนก่อน
 ตามพระราชกฤตกาในกรงนโปรดตั้งปิดศกจิวพวกเดียว คนอื่นที่หลบ
 หลงถนแลมคเพยนออกแหวดเป ความความครกครองของกันหลอตัว
 ว่าไม่เสียชาติที่เกิดมาได้เป็นทองตัว กินอาหารทิพย์ มีดีก็เยี่ยมมาก
 คิดเกยใจลงไปต่าง ๆ นั้น ไม่โปรดให้ถนแลมค ใดเลย อยามาพาได้
 ทมเถียงเขาเลย ไม่โปรดให้ ให้เรียกพวกนั้นเต็มตามพระราชกฤตกา
 เติมจงทุกคน แต่คำกฤตกาให้เดี่ยวหมอนกับจันททั้งบวงเดี่ยวเกิด คือ
 ผูกกับให้เดี่ยวคนละตั้งขอแต่กฤตกาให้เดี่ยวคนละตั้งตั้ง ถ้าคองจำจอง
 เร่งรดกให้เดี่ยวคำตามคำมตามธรรมนิยมเต็ม ให้ผูกนเรียกตาม
 เคยมาแต่ก่อน ครองนการผูกกับจันทจะโตตั้งมอผูกที่พระคองต้นคำ นำ
 พระบรมมหาธาธาวิงคานคณคกริมแม่น้ำเจ้าพระยา ตั้งแต่ ๑๐๐๐
 เดือนห้า ชนห้าคำ บมเมียงเป็นนพศก จันทเป็นตูกจางคนมาคำ

ชายแต่ต่างประเทศถึงคองฉกบ จะเอาเหตุนั้นมาเรียงไม้ได้ ด้วยผู้
ครองค่างไทย ได้ว่ากันกับทศนอกประเทศ ซึ่งมาทำสัญญาแต่แรก
แล้ว เพราะฉะนั้นห้ามอย่าให้เงินที่ไม่รู้ชื่อสัญญา ถ้าผู้ผิดเอาเหตุ
ทศวเป็นดั่งจางคนนอกประเทศ ซึ่งมาขอเงินกรุงเทพมหานคร นั้นมา
ขมเกลียงให้ต้องค้อว่าค้อชาน เงินทั้งปวงจึงมารวมกับโดยดีตามปรกติ
อย่าหอบัดหันเข้าไปในบ้านเรือนคนนอกประเทศ ให้ต้องคิดตามค้อว่า
กล่าวกันระนอวยไป ถ้าเงินผู้ใดก่อเหตุให้มีความ ก็จะต้องรับชญา
เจ้าพนักงานโดยโทษานไทย

ดจะประกาศมาตามบังคับท่านเสนาบดี ณวันจันทร์ เดือนห้า ขึ้น
ค่ำหนึ่ง ปีมเมียยังเป็นนพศก เป็นวันที่ ๒๕๕๒ ในราชกาดประจบนั้น
พระยาศรีพพิฒน และ พระวาทิน โกษา เป็นผู้รับบัญชาสั่งให้
ขุนประสิทธิ์อักษรวิสาทร มงลงพิมพ์

ประกาศ

เรื่องอากรเตาสุรากรุงเทพฯ

ว่าเตาสุรากรุงเทพฯ ขุนไถ่ถนเพชรรัตนทำมาเช่นจำนวนเงินมีละ
สองร้อยชั่ง ในบมเดือนพฤศจิกายนไปแต่ฉนั้น คนชาวกรุงเทพฯเข้า
ได้มากกซื้อสุราเกินมากช้น อากรเตาสุรามักถ้าไรจึงมีผู้คิดชานจะประ
มุดอากร ฝ่ายขุนไถ่ถนเพชรรัตนรู้ค้อว่า จะมีผู้ซึ่งจึงรับตงมากช้น

เอาเงินดึบซึ่งมาบอกตลอดตัว... ภาวร้ายว่า ทำอากรมีกำไรลดรายได้แค่
 เท่านี้ นอกจำนวนดือนในทางว่าหาชอบดึกหักตั้งตราไม่ ภายหลัง
 เงินเดียวมาทำเรื่องราวอื่นประมตเงินนั้นในพระคตงมหาสันยัตต์ดึบเจ็ด
 ชั่ง ชนในเจ้าต่างกรมเจียงไม่ได้ตั้งกรมต่าง ๆ ดึบดามชั่ง เป็น
 เงินชดองเกล้าบชั่ง รวมกับเงินเดิมด้องรอยชั่งเป็นเงินด้องรอยเกล้า
 ดึบชั่ง เงินเดียวรับเผ่าเงินดองนาทางด้องรอยเกล้าบชั่ง แต่แรกจะรับ
 ตราตั้งเป็นนายอากรใบที่เดียว จึงทรงพระราชดำริที่เห็นดัด ซึ่งชน
 โสภณเพชรรัตนมากด่าวกอนว่า อากรมีภาษีเพียงดึบชั่งเท่านั้น ก็
 เป็นอันดัดขาดรับแพ่งเกิดใหม่ประมตอยู่แต่ แดงเงินเผ่าดองนาทางด
 ของงานใหม่จนถึงด้องรอยเกล้าบชั่ง ถ้าจะคิดค่าบวการเงินเป็นดั่ง
 คอกเบี้ยชั่งละบาท นับความเดือนกว่าจะถึงงวดซึ่งจะไรตั้ง ถ้าจะคิด
 แดงชั่งละบาททุกเดือน มีหนึ่งก็จะมากเกินกว่าเงินดึบชั่ง ซึ่งชนได้
 โสภณเพชรรัตนบอกนั้นอีก ก็ภาษีอากรต่าง ๆ ซึ่ง ประมตของซึ่งตนอยู่
 ึ่งบวงนั้น ทั้งจะชนในคราวเดียวครั้งเดียวชนนี้ ดึงแปดดึบชั่งเกล้าบชั่ง
 รอยชั่งดงนิตทาง ชนนี้ โดยถาชนได้โสภณเพชรรัตนนายอากรคนเก่า
 จะรับประมตทำแทนหนักดี ฉามาก ไม่ได้กนอยเพียงดึบชั่งยดึบชั่งก็ด
 ความชอบในอากรเจริมีชนมากดงนี้ ก็หาเป็นความชอบของชนได้
 โสภณเพชรรัตนไม่ เป็นความชอบของผมาประมตชนใหม่ทงดิน ถ้าจะ
 ให้ชนได้โสภณเพชรรัตนทำไป ก็เป็นเหตุจะให้คนซึ่งมาประมตชนใหม่ชน
 ดิเดียนได้ ว่าใครมีความชอบเห็นกับแผ่นดิน ชนนี้ไม่ได้เป็นนายอากร
 ผู้ที่เมืออากรมีภาษีคิดเบี้ยคบบังเขาเป็นอากรประ เียงชนหนักดึบ ได้ เป็น
 นายอากร ก็จะเป็นตให้เจ้ากฏไปว่า ชนได้โสภณเพชรรัตนมีผู้แข็งแรง

อดทนอากรรายนี้ ใครจะช่วยจะซึ่งเห็นจะไม่ได้อ เพราะเหตุนี้จึง
 ได้โปรดตั้งให้ตั้งเงินเดียวเป็นนายอากรใหม่ มีข้อความแห่งตั้งว่าขุน
 พัทธมพิทยากร ทำอากรเตาดีรากรงเก่า ตั้งแต่มีเมยสัมฤทธิ์คนไป
 ขุนได้ถนเพชรรัตนเป็นคนมีอดามชอบมาแต่ก่อน โปรดให้ยกเขาไป
 ตั้งรับเบยหรืออยู่ในพวกกรมการกรงเก่า เป็นพนักงานสำหรับช่วย
 ว่าความเงิน เงินตั้งขงทชนได้ถนเพชรรัตนมาบวกทตเถดๆ ถวาย
 นน ก็โปรดพระราชทานคนให้ไปไม่รับได้ ก็โดยอากรเตาดีราแ
 บอนเบยนี้ ทุกแห่งทกตำบลไม่ยงยงอยุดงภาษอากรอื่น ๆ ขนแ
 ชาดเถา เบดยงกนมาปดยงกนไป ส่วนในรายทชนในหลวงได้กใน
 ตอนใช้ส่วนในรายทของชาตในจำนวนรวมแจกเบยทคนนทุกบ ไม่
 มีก่าไรแต่ในหลวงไปนักคอก ก็เมื่อชนพิพัทมพิทยากรทำอากรเป็นาน
 ถวงถาดแด้วก็เห็นจะร้องชาตตั้ง ก็เมื่อชนพิพัทมพิทยากรร้องชาตเมื่อ
 ได้ ขุนได้ถนเพชรรัตนจะรับเขาทำใหม่ ให้ตั้งว่าจำนวนซึ่งขุน
 พัทธมพิทยากรจะรับในภายถงนนั้น แดด้กเดกนอย ก็ระ โปรดให้ขุน
 ได้ถนเพชรรัตนคนทำอากรเตาดีรากรงเก่าต่อไปคอก เพราะขุน
 ได้ถนเพชรรัตนทำมาได้มีเศด เงินอากรกมีได้เกยวค่างให้คนทงปวง
 ทราบว่า เงินเดียวเป็นชนพิพัทมพิทยากรนายอากรเตาดีรากรงเก่า ได้
 โปรดตั้งให้ตั้งไปแด้วแต่ถนองสาร เดือนห้า ขนเถดค่า บมเมยยง
 เป็นนพค้อ เป็นนพ ๒๕๐๕ ในรัชกาลประจวบนั้น พระภาคันกรม
 ในวณน

ขุนปฏิภาณพิจิตร
 เป็นผู้รับส่ง

(๔) เมื่อนายอากรอื่นเปลี่ยนไป นายอากรจะให้ต่อไปก็ได้ จะให้เด่น้อยก็ได้ ไม่ให้เลยก็ได้ ด้วยนายอากรเก่าให้กันเองนอกห้อง ตราออกจำนวน

(๕) เมื่อเจ้าตรางกรมแดงไม่ได้ตรางกรม ถ้าขุนนางนั้นไม่มี ตัวแดงจำนวนหนึ่งถืออยู่ไป ไม่ได้เข้ามาในหลวง เพราะถนนเงินนาย อากรใหม่ซึ่งเป็นท่อนพิพทมทยากรบอกวาชนเทาไรก็ขอวาชนเท่านั้น ถึงจะชนตรางกรมจะลดน้อยไปก็ คณบดีจะฉวยพงษ์นคร มีแขกคนชน ก็นอกห้องตรางจะขอมาว่าไม่ได้เลย ถ้าตรางนั้นก็จะตรางมีกระตราง ให้กันทำในนอกห้องตรางออกจำนวน โดยว่าเจ้าพนักงานจะไม่รับทำใน ไม่ร้องขอวาชนในหลวง นานพระที่นั่งตรางไชยสงครามเข้ามาไม่ได้ฤ ถ้า ไม่มีใครทูลให้ นั่นแล

ประกาศ

จ่ายเงินภาษีเข้าวังพระนคร

มีพระบรมราชโองการให้ประกาศแก่ราษฎรในกรุงนอกกรุงให้ ทราบทั่วกันว่า แต่ก่อนในหลวงห้ามปิดเข้าไว้ ไม่ให้เขาออกไปขาย นอกประเทศ ขอมให้เขาไปแต่ถือเป็นเดิมยัง คนทั้งปวงที่มีใช้ชาว นานาแลพ่อค้าเรือต่างประเทศ ถ้ามีความสบายด้วยเขาถูกถ้อยนตะตาดัง

บ้าง ห้ามทบบ้าง ต่ำต้งกึ่งบ้าง แต่ชาวนาไม่ชอบใจ เพราะขายเข้า
 ใต้น้อยไม่ถอกกิน ต้องท้งนาให้เป็นบ่ารก แลเวรนาเสียหลายหมื่นไร่
 ไปหากินอย่างอื่น ถึงพ่อค้าก็ไม่ชอบใจ ด้วยอยากจะขายเข้าออกไป
 นอกประเทศของลัทธิชอบเขาไป ครั้นเจ้าพนักงานจับได้ก็ต้งปรับจ้ง
 ต้งเป็นท่งชรวงคว คนที่ซื้อเขาเก็บไว้มากก่นหมดไปเข้า เขาผูก
 เขมเหนียวไปไซ้ไม่ได้ จึงพากันซื้อไวแค้นน้อย ครั้นมีฝนแดงเข้าด้ก
 ๗ วัน ๓๐ วัน กัดกินกินซื้อเขาจะเก็บไว้ ก่นเมื่อเขาแพง ชาวนาได้ท
 กตราชาเขาให้ ขึ้นไปถึงเกวียนหนึ่งลงตีบต่ำต้งตีบต้งต่ำต้งเรอทีเดียว
 บคนญใหญ่ในกรุงพร้อมใจกัน ยอม บัดให้ลดค่าต่างประเทศซื้อเขา
 ไปนอกประเทศได้ ราษฎรเป็นอันมากก่นก่นกลัวชวยมาก ชาวนาท
 ท้ามากไม่มีอ้างท่งท่งทุกตำบล แต่ก่นทมิไซชาวนามิไซพ่อค้าเห็นจะ
 ไม่ชอบใจบ้าง ด้วยราคาเขาไม่ตกลงจนต่ำต้งหนึ่ง ห้ามทบบ้างก่งก่ง
 แต่ก่อน ต้งเสียเงินซื้อเขาก่นมากไปก่นว่าแต่ก่อน บคนจึงทรงพระ
 มหากรุณาด้กเคื้อนด้กพิพุกนหม่าว่า จึงอย่าเสียใจแต่ด้กเคื้อนว่าเพราะ
 เบ็ดเข้าออกไป ราคาเขาแพงอยู่เดือมอไม่ตกลง ต้งเสียเงินซื้อเขา
 ก่นมากไปนั้น จึงคิดว่าเมื่อไม่เบ็ดเข้าคนท้านน้อยไป ฝนแดงก็ต้ง
 เสียเงินซื้อเขาแพงมากชดเชยกับที่เสียน้อยเมื่อเขาออกเหมือนก่น ฝ้าย
 ชาวนาได้ผลประโยชน์เพราะหน่น้อย อธิท่งนารกร้างเดีย ค่อเกิด
 เขาแพง จึงคิดทักต้งถากถางมากก่นว่าจะเป็นนาช่นได้ ถยากเห็นน้อย
 แวงจะคนเป็นนาได้ ก่นน้อยไป เพราะณนคนพวทซื้อเขาก่นจ้งมี
 ใจเฮนตุกิดก่งพวทชาวนาแลพ่อค้าด้วย เมตตากกรุณาบ้าง แลถ้งน

ตัว เมื่อเห็นว่าต้องเสียเงิน ซื่อเขาก็กินหนักกว่าแต่ก่อนไป ก็จึงมี
 อุดมคติคิดอ่านหาที่ไร่นาทำนาเองบ้าง ฤๅคิดค้าขายทำมาหากินต่าง ๆ
 บ้างเถิด บ้านเมืองจะได้รุ่งเรืองด้วยถาวรไร่นาค้าขายที่ทุ่งนาว่างร้าง
 อยู่ไม่มีไร่นาถมไป ๆ เขาที่คนนอกประเทศซื่อไปนั้น เสียภาษีแก่
 พระคลังดำหริบแผ่นดินกษัตริย์ต่างต่าง แดงเงินภาษีเขื่อนนมคันทรง
 พระราชดำริหว่า เพราะเปิดเขาออกไปนอกประเทศ จึงเกิดขึ้นแก่
 ท้องพระคลังหลวง ก็เพราะคนทั้งปวงซื่อเขาก็กินแรงราคาไปกว่าแต่
 ก่อน ต้องเสียเงินมากไปเพราะเหตุที่เปิดเขาให้ขายไปนอกประเทศ
 นี้ จะวิตถลวงเงินของตัวตกเข้ามาเป็นภาษีเขา จึงไปรดเกล้า ๆ ให้
 จ่ายเงินภาษีเขาจกซื่ออีกขนาดใหญ่พินดะห้าต่างต่าง แดงให้กรมเมือง
 ก่อแลตั้งกรมชมนนหนทางในพระนคร แดงยังจะให้สร้างคพานข้าม
 คลองในพระนครแตรรอบพระนครให้แน่นหนาแข็งแรง ให้คนเดินไป
 มาสะดวกสบายด้วยกัน การเป็นคังนี้คนทั้งปวงจงยินดีอนโมทนาเอา
 เกิดว่าเหมือนกับเรือไร่นาตั้งกรมชมนนหนทาง แดงคพานข้ามคลอง
 ให้เดินสบายด้วยกัน ทั้งพระแตรคฤหัฐชาววัดชาวบ้านทั้งปวง

ประกาศนวันพฤหัสบดี เดือนห้า ขึ้นสิบเอ็ดค่ำ ปีมะเมียขังเป็นนพ
 ศก เป็นวันที่ ๒๕๐๗ ในรัชกาลปัจจุบันนี้

พระศรีสุนทรโวหาร ภู่ง เป็นส่วเหมือนท้าวช้ ของท่านผู้
 หญิงอิมขันคาน เป็นหลานพระยาศรีรังหเทพ เพง เป็นผู้รับสั่ง

ประกาศ

พระบาทสมเด็จพระวชิรเกล้าเจ้าอยู่หัว

มีพระบรมราชโองการโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศ
ให้ตราบทกฤษฎีกาว่าด้วยหลักเกณฑ์และวิธีการ
บริหารงานบุคคลของข้าราชการพลเรือนสามัญ
โดยให้ใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวันประกาศ
ในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป เพื่อให้เป็น
ไปตามพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหาร
ราชการแผ่นดิน พ.ศ. ๒๕๖๑ ซึ่งแก้ไขเพิ่มเติม
โดยพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหาร
ราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕๖) พ.ศ. ๒๕๖๒
และพระราชบัญญัติว่าด้วยระเบียบบริหาร
ราชการแผ่นดิน (ฉบับที่ ๕๗) พ.ศ. ๒๕๖๒
โดยมีผลใช้บังคับตั้งแต่วันถัดจากวัน
ประกาศในราชกิจจานุเบกษา เป็นต้นไป

ประกาศ ณ วันที่ ๒๕ เดือนสิงหาคม พ.ศ. ๒๕๖๕
ณ พระที่นั่งอัมรินทร์ปราสาท พระบรมมหาราชวัง

ชนปฎิภาณพิจิตร
เป็นรับสั่ง

หมายเหตุ

คำด้วยคนเสด็จฯ ในวันสงกรานต์

ด้วยเจ้าพระยาฯ ราชบัณฑิตยสถาน ราชบัณฑิตยสถาน ราชบัณฑิตยสถาน

ราชมโหัยศัควรรยบริรักษ์ภิมิพิทักษ์โลกาภรณ์ ทันทฤทธิชว นครบาล
 สมุหบดีอภัยพิริยปรากฏมพาทู รับพระบรมราชโองการได้เกล้าได้
 กระท่อมม ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าโปรดกระหม่อมตั้งว่า เป็น
 เยี่ยงอย่างแต่โบราณ ยามตรุษค้ำยามตั้งกรานต์ผู้ชายโดยมาก เป็นนัก-
 เองบ้าง มีโชนักเองบ้าง พวกนี้เด็ดสุราเมาเมาไปทุกหนทุกแห่ง แล้วย
 ก็ออกเที่ยวเดินไปไหนถนนแต่ซุกซนเข้าไปในวัดวาอาราม ก็อ้ออัย
 ความวิจาทซุกตีแทงพันกัน ตรุษตั้งวันเป็น ๕ ทั้งวันจ่ายเป็น ๕ ทั้ง
 วันตั้ง ตั้งกรานต์สามวันฤกษ์วันเป็น ๕ ฤกษ์ ทั้งวันจ่าย เป็น ๕ ฤกษ์
 ทั้งวันตั้งนั้น มักเกิดอภัยความวิจาทศรันพันแทงกันหลายแห่งหลาย
 ตำบลนัก ทั้งในกำแพงพระนครแลภายนอกพระนคร เหลือกำลังที่
 นายอำเภอแดงของกระแจะระวังแต่ แค้นไปในเวลาตรุษแดง-
 กรานต์ ให้เจ้าของบ้านเขาใจได้ระวังรักษาบ้านของตัว ถ้ามีคน
 เมาดีราเมาเอะอะของทนายบ้าน ก็ให้จับเอาตัวมาตั้งกรมพระนคร-
 บาดทนายหบเผย ไททนายตมณยงเมาอยู่ อย่าให้ทนายตั้งเมา แต่
 ห้ามไม่ให้พวกบ้านอื่น ๆ มาพลอยกตมรมจับด้วย ถ้าคนเมาพวกพวก
 มากต่อเจ้าของบ้าน ถึงเจ้าของบ้านจะชกตีมาจับก็ดี ถ้าเมอจับ
 ตัวไปตั้งกรมพระนครบาด ๆ ฐานะตั้งตั้งแต่เจ้าคนนั้นเมาจริง ก็ให้เจ้า
 ของบ้านเป็นชะนะ ถ้าเมอจับมาตั้งเห็นวาทจับตัวคนผู้บกรกไปตั้งจะมี
 พวกของผู้นคอียดกตมทาง แล ไชตามทางที่จะไปตั้งจะเกิดวิจาท
 กันถ้าอย่างหนักให้ยึดเอาตัวไว้ มาบอกแก่กับกรมพระนครบาด ฤ
 นายอำเภอคนใดคนหนึ่ง ให้ไปชำระตั้งว่าเมาฤไม่เมา อย่าให้ท
 คนเมาขึ้นตั้งเมา จะเป็นคำโต้เถียงกันไป หนึ่งในยามตรุษค้ำยามตั้ง-

ภรรยาคนนั้น ผู้ใดจะเด็ดพสุธาเนมามายก็ให้ขยู่แต่ในบ้านเรือนของตัว
ถึงจะมัทไปก็ให้ทิ้งตรอ ต่อต่างเนาแต่จ้งไป

หมายประกาศมาวันอาทิตย์ เดือนห้า ขึ้นสิบสี่ค่ำ ปีมเมียยังเป็น
นพศก เป็นวันที่ ๒๕๓๐ ในรัชกาลดบระจุบนัน

ประกาศ

ทรงปฏิสังขรณ์พระราชวังที่เมืองลพบุรี

(๔ ป.ป.ศ. ๑๒) ประกาศเรื่องพระนารายณ์ราชনীเวศน์เมืองลพบุรี นามพระที่นั่ง บ่อน้ำ
พระราชทานเปลี่ยนนามวัดจิวัด นามเมืองลพบุรี เมืองสระบุรี เมืองพรหมบุรี)

ที่ในพระนารายณ์ นีเวศน์วังเมืองลพบุรีนั้น ได้มีพระบรมราชโอง-
การให้พระยาพิไชยสงคราม ๓ พระยาวิชิตณรงค์ ๓ พระนรินทรเดชะ
ขึ้นไปเป็นแม่กองทำการปฏิสังขรณ์ ขึ้นได้ เพื่อจะได้ ให้เป็นที่ประทับ
ในกาลอันควร เป็นที่ถ้อยแถลงจะให้เป็นที่เกียรติยศ ซึ่งได้ใช้ชช
พระเกียรติยศพระเจ้าแผ่นดินเดกอน ชื่อพระที่นั่งเก้าในพระราชวังนั้น
กันได้ตามหนังสือ พระราชพงษาอวดคาร ไบราณต้องฉบับ แต่โคตง
สรเดวีญพระเกียรติแผ่นดิน พระบาทสมเด็จพระนารายณ์มหาราชฉบับ
หนึ่ง ได้ความเปนแน่ว่าพระที่นั่งหงกลาง ซึ่งมีทองพระโรงออกมา
จากผนังด้านตงพระมณฑปนั้น ชื่อว่าพระที่นั่งดุสิตสวรรค์ชัยญมหา-
ปราสาท พระที่นั่งซึ่งอยู่ข้างทิศใต้พระที่นั่งดุสิตสวรรค์ชัยญมหา-

ปราสาท มพทนตาภาแพงคณยูนชอพระทงด้ชาโสดรวิย แด
พระทงยวตาทค้เหอพระทงคุดัดด้วรคชญมมหาปราสาท มี
มุขเตจออกแเงนชอพระทงจทรพค้ตเป็นแ่นแถว ให้ชาราช-
การทงปวงเรยคชอแถไช้บาทหมายตามชอทงถ่มนเถด

อนึ่งพระทงชงไปด้ร่างตงใหม่ในรหวาง พระทงคุดัดด้วรค-
ชญมมหาปราสาท แถพระทงจทรพค้ตนชองค้ โหญด้ชงชางวัน
ตค พระราชทานนามว่าพระทงพมจนนภญ ชองค้ตวนชอกเป็นทง
พระโรงนั พระราชทานนามว่า พระทงวดีทรฉินจย พระทง
ช่มดองชองค้ ค้อชอกไปจากพระทงวดีทรฉินจยค่านตวนชอกนช
ชองค้ชางไตพระราชทานนามว่าพระทงไชยดำตรากร ชองค้ชางเหอ
พระราชทานนามว่าพระทงชกษรดำตรากร ให้นายงานแถกรมการ
เขียนใบบอกรายงานแถชาราชการชองค้ทุกค้ตำแหน่งไช้ตงในใบบอก
แถชองตรา แถบาทหมายทงปวงตงนามพระราชทานนทชอง

อนึ่งเมือทรงพระราชดำริให้ ไปจับการ ปฐด้ชธนพระนารายน
ราชนเวค้ตง เมืองถพบรี นช ทรงพระราชวค้กนค้คชย กถวจะ
ไม่มน้ำไช ในรค้แถง ไค้มีรับตงไปรดเกล้า ๆ ให้นายงานคค้ชานชค
ดระเก่าในพระราชวงชิ่งคชชนเสยแถวแต่ถ่อนนชตชองค้ ชคคคตงไป
ไค้ด้วแถค้ ไค้มีน้ำไห้ช่มชอกมามากเสมชจะวค้ค้ไม่แถงเสย นชค้ไค้
ดชาคจค้คค้กนแถชาบไค้ ถิ่งในก้าตงวค้แถงนชค้ไม่แถง เพราะ
คชนให้ทานทงปวงทรายเกค้ ถ่าเม้นเจ้านายไค้ ๆ มีช่าในกรมจะชอยู่ไค้
ทเมืองถพบรี แถชาราชการพวค้ไค้ ๆ จะมีญาคค้ค้ชองถบ่าวไค้จะ
ชอยู่ไค้ ทเมืองถพบรี ถ่าเจ้านายแถชุนนางพวค้คค้ค้ว่า ถ่าพระบาท-

ดั่งเดชะพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว จะเดชะพระราชดำเนนไปประพาสประ-
 ทบอัยกษพระนารายณ์ราชินเวศังเมืองฉบบุรีนาน ๆ แล้ว จะต้องโดย
 เดชะพระราชดำเนนไปอยู่ด้วย ถ้าเป็นรศแดงกลัวจะหาข้าไครย
 ยาก เพราะเรือไปจอดไม่ได้ ก็ให้คิดหาที่ไว้ที่ด่อนในเมืองฉบบุรี
 เป็นที่ของในกรมเจ้านายแต่เป็นของตัวของท่านขุนนางนั้น ๆ เอง แล้ว
 ให้ข้าในกรมแต่มาจไฟรอยู่รักษา บดกพดบพดกฤตวงหนักนัก ฤทว่า-
 เนียบ ฤทเรือนพลใจ ในถนน ๆ แลคิดให้ขบขันน้ำใจ ให้ฤท ๕ วา ๕
 วา เขาไม้ คีแม่เตาไฟกนพงผงงไปทกชนกจะได้นำไร ในทโกต ๆ
 หลายแห่งหลายตำบลดวยกันตอก ขอจงมือสำหคคฮานเทอญ อนงวัด
 น้อยริมพระนารายณ์เวศังราชังโต ขวงกำแพงรมพระทงงสุทธาฮอย
 ดวริยฮอกไปน คนเป็นอนมากเรียกวอดชดบังวดจทรบาง บคน
 ไปรดพระราชทานนามให้เรียกวอดกกระวศักราราม มีพระราชประสงค์
 จะทรงปฏิสังขรณ์ขนเป็นพระฮารามน้อยสำหรับพระดังฆรมญจาเรญ
 พระปริต จะตรมเดชะไปจะได้หาไครยโกตพระราชสถาน อนึ่งขอ
 เมืองนนว่าฉบบุรีเป็นแน่ เพราะแปลจากคำว่าเมืองฉว แต่ทกอน
 คนชาวฉวคือครุหรือฉวอื่น ๆ ไป ฮตริเขียนว่า เมืองฉบบุรี แปลว่า
 เมืองใหม่ ฤทพเครวระหันพคณนพรคณอไร ๆ คิดเหลงเง็งเดงแมว
 ไป ใคร ๆ ฮยาเชฮฮยาเขียนฮยาเรียกตาม ให้คงใช้ว่าเมืองฉบบุรี
 ทงเรียกทงเขียนเทอญ อนงเมืองฉะบุรีนั้นในพระราชกำหนดกฎหมาย
 มีมาแต่โบราณ ก็เรียกแต่เขียนว่าเมืองฉะบุรี แต่เดียงวันใครเถาเป็น
 ตัวฮตริฮอครุมาพิปาพม มาเรียกบาง เขียนบ้าง ว่าเมืองฉะบุรี
 ฉะบุรีแปลว่าคนกล้า ถูกถ้ำฮโรกบถาว ในหดวงก็ไม่ได้ตั้งได้แปลง

ใครเล่าอดรวบรัดคืบมาตมาแปลงชอชอนชอเมือง คงเห็นไปห้ามออย่า
 ให้ใครเรียกเขียนได้ต้นชอว่า ดัระบุรีเดยเป็นชอนชอ ให้เรียกดว่าดัระบุรี
 แดเขียนว่าเมืองดัระบุรีอยู่ตามเดิมเทอญ ชอนเมืองพรหมเมืองอินท
 รของเมืองน แต่ก่อนเม้นในพระราชกำหนดกฎหมายก็เขียนไว้ว่า
 เมืองพรหมบุรีเมืองอินทบุรีเหมือนกัน ก็เป็นอันลุดคองชอแดว ก็
 มาบคนใครเดาเป็นเจ้าบทเจ้ากตชอน มาอตรเรียกเมืองพรหมบุรีว่า
 เมืองพรหมบรินทร เพื่อจะให้กตชอนตคกับเมืองอินทบุรีเดาอย่างน
 ไม่ลุดเดย เพราะคำว่ามีบุรีแปลว่าเมือง คำว่าบรินทรแปลว่า เจ้าเมือง
 ผุดรองเมือง ผุดานนึ่งนิกใครชอชอเขาชอชอง คงให้เรียกดว่าเมืองพรหม
 บุรี เมืองอินทบุรีอยู่ตามเดิม แต่ผุดเจ้าราชการเมืองพรหมบริน
 ทรนามว่า พระพรหมประด้าชคตบ ผุดเจ้าราชการเมืองอินทบริน
 ทรนามว่า พระอินทรประด้าชคตบ ให้ชาราชการทุกตำแหน่งเรียกด
 เขียนให้ตชอนกันเทอญ

ประกาศมาวันพทศ เดือนห้า แรมต้องคำ บมเมียงยังเป็นพศก
 เป็นวันที่ ๒๕๖๒ ในราชกาลดบระจบนน

ขนมทาสีทวิไวจหาร
 เป็นผู้รับสั่ง

ประกาศ

ตั้งภายนงทาสทราช

นำตาสทราชทุกเมืองในพระราชอาณาเขตแต่ก่อนมีเจ้าภาชเก็บ

ภาษีย่อยคนเดียว เมื่อมีมโหรีอยู่คั่นหน้าศาลทรายชื่อชายก็มีราคา
 มากชนกว่าแต่ก่อน ส้มเต๋เจ้าพระยาบรมมหาพิไชยญาตินคร
 นาราชธานีศรีอยุธยา จึงกราบบังคมทูลแด่พระบาทสมเด็จพระจอม
 เกล้าฯ เจ้าอยู่หัว ให้ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทว่าหน้าศาลทราย
 มีราคาขึ้น โรงหน้าศาลทรายตั้งขึ้นอีกเป็นหลายโรง ในจดบัญชี
 นพศก เงินภาษีก็จะขึ้นได้ อีกมาก เห็นว่ามิเจ้าภาษีย่อยคนเดียวเงิน
 จะรวบหนัก จะขอรับพระราชทานแยกออกเป็นเจ้าภาษีย่อย ให้เก็บภา
 ษิตตามหน้าเจ้าพระยาภาษี เก็บตามหัวเมืองฝ่ายตะวันออกภาษี เก็บ
 ตามหัวเมืองฝ่ายตะวันตกภาษี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ดำริ
 ว่าชอบแล้ว ให้ไปศึกษาเดิมนาคให้พร้อมกันก่อน จึงจะออกเป็นเจ้า
 ภาษีย่อย ส้มเต๋เจ้าพระยาจึงไปศึกษาเดิมนาคเห็นพร้อมกันแล้ว จึง
 ใต๋นาคไปศึกษาจนกราบบังคมทูลพระกรุณาอีกครั้งหนึ่ง จึงทรงพระ
 กรุณาโปรดเกล้าฯ ตั้งเงินต้นเป็นทุนพิทักษ์ดินภาษี เจ้าภาษีย่อยตาม
 ตำนานเจ้าพระยา ตั้งแต่เมืองสมุทรปราการ เมืองนครเขื่อนขันธ์ ขึ้นไป
 จนถึงเมืองพิไชย เมืองสุวรรณภูมิ เมืองกำแพงเพชร ๑๑ หัวเมือง
 ตั้งเงินเองหยเป็นชนกพิทักษ์นคร เจ้าภาษีย่อยเก็บตามหัวเมืองฝ่ายตะวันออก
 ๑๒ เมือง เชียงแตงเทรา เมืองนครนายก เมืองปราจีนบุรี เมือง
 พนัสนิคม เมืองชลบุรี เมืองบางตวม เมืองร้อยเอ็ด เมืองตราข
 เมืองจันทบุรี รวมกัน ๘ หัวเมือง เป็นเจ้าภาษีย่อย ตั้งเงินเดิมเป็นชน
 ทุนพิทักษ์ดินภาษีเจ้าภาษีย่อย เก็บตามหัวเมืองฝ่ายตะวันตก เมืองลำครบุรี
 เมืองนครไชยศรี เมืองสุพรรณบุรี เมืองสมุทรสงคราม เมืองราชบุรี
 เมืองกาญจนบุรี เมืองเพชรบุรี เมืองปราณบุรี รวมกัน ๘ หัวเมือง

เจ้าภาษีนางตามคนขอรับพระราชทานทำดองบี ถึงจะเก็บภาษีชาดกก็ไม่
 พียงชาติจะตั้งเงินให้ครบทั้งดองบี จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ
 พระราชทานยกเดือนชริกมาศในจำนวนบีมีเมียดัมเรทริคกนให้เดือน
 หนึ่ง เจ้าภาษีนางตามคนได้รับทำภาษิตั้งแต่เดือนของคาร เดือนอ้าย
 ชนค้ำหนึ่ง บีมีเสงนพศก ต่อไปตั้งเดือนชวตศย เดือนสิบดอง แรมสิบ
 ห้าค้ำบีมีเมียดัมเรทริคก ก็ครบงวดบีหนึ่ง แต่จะได้ทำต่อไปอีกงวด
 หนึ่งตั้งแคว่นจันทร์เดือนอ้าย ชนค้ำหนึ่ง บีมีเมียดัมเรทริคก ไปจนวัน
 พุทศ เดือนสิบดอง แรมสิบห้าค้ำ บีมีแมเอศก จึงครบถึงงวดหนึ่ง
 ตามสัญญากรมทุด เงินทั้งดองงวดเหล่านี้ เพราะเดือนชริกมาศได้
 โปรดเกล้าฯ ยกพระราชทานเสียแล้ว แต่ตั้งแคว่นชงคาร เดือนอ้าย
 ชนค้ำหนึ่ง บีมีเสงนพศก ไปจนวันพุทศ เดือนสิบดอง แรมสิบห้า
 ค้ำ บีมีแมเอศกนนี้ ห้ามมิให้มิได้ประมุขซึ่งภาษีนาคาดทราย
 เลย คชคงแคว่นตุกร เดือนอ้าย ชนค้ำหนึ่ง บีมีแมเอศกไป จึง
 จะมีชอง ถ้าใครจะประมุขซึ่งภาษีกได้ ฤดักไม่มีใครยื่นเรื่องราว
 ประมุขซึ่งเจ้าภาษีน ๓ คนจะร้องชาติบ้างก็ได้ แต่ภายในดองบีซึ่งกำ
 หนดไว้แคว่นน เจ้าภาษีนาคาดทรายทั้ง ๓ คนจะร้องชาติไม่ได้ตาม
 ได้สัญญาไว้เรื่องราวแล้ว

ประกาศมาแคว่นพุทศ เดือนห้า แรม ๓ ค้ำ บีมีเมียดัมเรทริคก
 เป็นวันที่ ๒๕๓๓ ในรัชกาลปัจจุบัน

พระยาอรรพวงษ์พพิ

จางวางมหาดเล็ก เป็นผู้รับสั่ง

หลวงเสนาเรียกค่านาแก่ราษฎรเลย ด้วยผู้ทำนาโค่นสร้างถางพงดง
 ใหม่ ได้ความลำบากยากเหนื่อยมากแล้วในบแรกทำ เมื่อก่อไปเป็น
 ปีที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ นั้น ผู้โค่นสร้างถางพงจะทำกต ผู้อื่นจะทำคือ ไปกต
 ให้ชาหลวงเสนาเรียกค่านาแต่ไร้ละเพื่องตามทโคททำ ถาทนนเป็นนายน
 อยุครบ ๓ ปีแต่ เจ้าของนนทำกต ผู้อื่นทำกต ให้เรียกไร้ละตั้ง
 บอกลงนาคโค ถาเจ้าของจะทิ้งนาคโค ก็ให้แถมแก่ผู้เจ้าราชการ
 เมืองแต่กรมการคานอย่างนาคโค แต่ฝ่ายนาดวงนาคโค ถาราษฎร
 โค่นสร้างถางพงทำบแรกทำ ตั้งแต่บมีเมียดำเรทซิคไป ก็บเรด
 ยกค่านวพระราชทานให้เหมือนกัน อย่าให้ ชาหลวงเสนาเรียกค่านา
 แก่ราษฎรในบนั้นเลย เมื่อก่อไปปีที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ จึงให้ชาหลวงเสนา
 เรียกค่านาแต่ไร้ละตั้งตามทโคททำ ถาทนนเป็นนาคโคไม่บบอชาน
 แต่ จึงเรียกไร้ละตั้งเพื่องตามธรรมเนียมนาคโคจนน
 เป็นนาคกว่าร้างค่านาก่ายังปรากฏอยู่ จะมากค่านาเป็นนาคโค่นสร้าง
 ถางพงนั้นไม่ได้ ไทคงเรียกค่านนตามเคยอย่างแต่ก่อนนนเทอญ จะ
 ชนงเมื่อแรกจะ โค่นสร้างถางพงดง นั้น ให้บอกกตารกบผู้เจ้าเรท
 ราชการเมือง แต่กรมการให้รู้มีบุญชโค ไทแน่นอน อย่าให้ชนก
 วิชาทนมเกลียงกับเสนาชาหลวงเสนาทำนไปนภายในาคโค

ประกาศมาณวันเด้าร์ เดือนห้า แรมคำ บมีเมียดังเป็นพศก
 เป็นณวันที่ ๒๕๓๕ ในราชกวดประจุบนั้น

ขุนดำประเสริฐ
 เป็นผู้รับสั่ง

ประกาศมาณด้วยการนา ขอให้เข้าในนาคอย่าเป็นเช่นผมผู้รับสั่ง ให้
 เข้าในนารอกกรมทุกแห่งทุกตำบลทัวไปนพระราชอาณาจักร เทอญ

ประกาศ

ค่าธรรมเนียมตรากรม

มีพระบรมราชโองการ ให้ประกาศแก่นักไพร่หลวงที่ได้รับพระราชทานตรากรมคุ้มห้ามให้ร้องทวงกัน ด้วยทรงพระมหากรุณาโปรดเกล้าฯ แก่หมู่ไพร่หลวงทั้งปวง ทรงแต่งตั้งพระราชหฤทัยชอบว่า เจ้าพนักงานแต่เจ้าหม่อมนายจะเรียกค่าธรรมเนียมเหลือเกินไป จึงโปรดให้ประกาศให้ทราบทวงกันเป็นแน่เป็นแบบเดียวกันว่า ไพร่หลวงที่เข้ารับตรากรมนั้น ต้องเสียค่าธรรมเนียมคนหนึ่งละ ค่ากระดาษตั้งหนึ่งค่าพิมพ์ซองหนึ่ง ค่าดักษณตั้งไฟ ค่าตราพระคชสีห์ตั้งไฟ ตราพระราชคชสีห์ตั้งไฟ ตราพระคชสีห์มหาสมบัติตั้งไฟ ค่าตรวจแม่กองตั้งไฟ มหาคไทยตั้งไฟ กงตาไหมตั้งไฟ มหาเด็กตั้งไฟ และค่าหางฉั่วแม่กองตั้งไฟ ค่าดักษณตั้งไฟ กงตาไหมเดิมียตราตั้งไฟ มหาคไทยพระราชเด่นาตั้งไฟ คชสีห์มหาสมบัติเดิมียตราตั้งไฟ มหาเด็กเจ้าหมื่นศรีตั้งไฟ รวมกันตรากรมใบหนึ่งต้องเสียเงินเก้าตั้งไฟซอง ถ้าเจ้าหม่อมนาย เจ้าพนักงานจะเรียกเอาเงินค่าธรรมเนียมเกินพิกัดนั้นมากขึ้นไป ขอให้หมู่ไพร่หลวงยอมให้ ถ้ามีฟัง ก็ให้ไปร้องทวงจนวงพระเจ้าพญาเชอ กรมดมเด็จพระเชวาคิศรซึ่งเปนแม่กอง ถ้ากรมติดออกไป ก็ให้มาร้องทวงฎกาในหลวงเทศมณ จะโปรดให้ชำระเงินคืนคนให้

ประกาศมาณฉันทร์ เดือนหก แรมเจ็ดค่ำ บมเมียงเปนพศก
เปนวันที่ ๒๕๓๗ ในราชกาลประจุบันน

ขุนสารประเสริฐ
เปนผู้รับสั่ง

ประกาศ

ค่าธรรมเนียมหนังสือคุมศึก ๓๐ ยก ๑๒ ยก ๑๕ ยก

มีพระบรมราชโองการมาพระบัณเฑาะฐ์สั่งหนาท ให้ประกาศ
แต่บนคาชหมันในกรุง ขุนหมันกรมการ แลผู้ซึ่งใคร่รับพระราชทาน
หนังสือคุมศึก ๓๐ ยก ๑๒ ยก ๑๕ ยก ให้รับด้วยทรงพระ
มหากรุณาแก่วงกขุนหมัน แลผู้ซึ่งใคร่หนังสือคุมศึก ๓๐ ยก ๑๒ ยก
๑๕ ยก ทั้งปวง ทรงแสดงว่า เจ้าหมันตนายเจ้าพนักงานจะเรียกค่า
ธรรมเนียมเหตุเกิดขึ้นไป จึงโปรดเกล้าฯ ให้ประกาศให้ทราบทวงกว่า
ขุนหมันในกรุงคนหนึ่งต้องเสียค่าหางว่าว ๒ หาง ๆ ละตั้ง เป็นเงิน
๒ ตั้ง ค่าครว ๒ ตั้ง ๆ ละตั้ง ค่าดอบเพือง ๓ ค่ากระดาศตั้ง ๓
ค่าพิมพ์เพือง ๓ รวมเงิน ๓๐ ตั้ง ขุนหมันกรมการคนหนึ่งต้องเสีย
ค่าหางว่าว ๒ หาง ๆ ละตั้ง ค่าครว ๒ ตั้ง ๆ ละตั้ง ค่าดอบหาง
ว่าวขึ้นเพือง ๓ ค่ากระดาศ ๒ ตั้ง ค่าพิมพ์เพือง ๓ รวมเงิน ๓๓ ตั้ง
คนที่ ๓๐ ยก ๑๒ ยก ๑๕ ยก คนหนึ่งต้องเสียค่าหางว่าว ๒ หาง ๆ ละ

ตั้ง เป็นเงิน ๒ ตั้ง ค่าตรา ๒ ดวง ๆ ตั้ง ค่าตรวจเพียง ๓ ค่า
 กระดาษ ๒ ตั้ง ค่าพิมพ์เพียง ๑ เป็นเงิน ๕ ตั้ง ฯ รวมเงิน
 ๓๓ ตั้ง ฯ รวมกันหนังสือคัมภีร์ใบหนึ่ง ต้องเสียค่าธรรมเนียม
 ต่างกันอย่างไร ถ้าเจ้าหมื่นน้อย เจ้าพนักงาน จะเรียกค่าธรรมเนียม
 มากจนไปถวญ อย่าให้พดกชนหมน แต่ผู้ซึ่งจะได้หนังสือคัมภีร์
 ๓๐ ยก ๓๒ ยก ๓๕ ยกขอมให้ ถ้ามีพงใหม่พองกล่าวโทษ ย่นพอง
 แก่พระยาราชดำวดี ณะหอพระศักดิ์ ถ้าลารมิดออกไปไม่มีผู้ชำระ
 เงินคืนให้ ก็ให้มาร้องถวายฎีกาในหลวง เทอญ ฯ

ประกาศมาณวันจันทร์ เดือนห้า แรมเจดคำ บรมเมษ ยังเป็น
 นพศก เป็นฉนท ๒๕๑๗ ในราชกาลประจุบันนี้

ขุนสารประเสริฐ
 เป็นพรบสั่ง

ประกาศ

ว่าด้วยผู้จะถวายเวียงจาว

ขอว่าราชการแลราษฎรในกรุงนอกกรุงทั้งปวงจงทราบว่า พระ-
 บาทสมเด็จพระจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว ในพระบรมมหาราชวัง ทรงพระ
 เมตตากรุณาแก่ไพร่บ้านพดเมืองทั้งปวงอยู่เป็นนิตย ใคร ๆ มีคดีรัค
 ขวางในโรงศาลใดๆ ก็ให้ทำเรื่องราวเขียนใส่ในกระดาษพับเป็นใบใบ
 อย่าให้มวนยาวให้ทรงยาก ต้องคัดยดยาวไป แต่เขียนแต่ข้อความ

ที่จริง อย่าเอาเท็จได้ให้ต้องชำระค่ามากไป แต่อย่าว่าเป็นด้านจน
 แฉงอนคั่นคัตอ้อมค้อม แต่อย่าว่าค่าชยามชาติอ้อม มีบนคาศักดิ์ตาม
 โทได้ แต่ถ่าพ้องว่าค่าค่าอย่างไรอย่าเขียนลง ให้ว่าแต่ค่าช
 อยามชาติต่าง ๆ ก็พอเข้าใจ เมื่อเรื่องราวเขียนแล้วถามตำแหน่งเผือก
 ไทกราบทูล ถวายขลุ่ยถวายเข่งนำพระทนต์ ถ้าไม่มค่างตำแหน่งเผือกจง
 ฝากเรื่องราวฉนวนเสวยราชการผ่านหน้าผายในผู่ โคนหนึ่ง ซึ่งเป็นญาติ
 พนของเจ้าขุนหมื่นนาย เป็นนายหน้าเรื่องราวทุกเถา ๆ ถวายในทศโค
 ทหนึ่งเวลาใดเวลาหนึ่งก็ได้ ไม่ห้าม ผู้นำเรื่องราวทุกเถา ๆ ถวาย
 ถวายถึงตัวเจ้าของเรื่องราวใดแล้วก็ไม่มีความผิดคอก จงเอาพระแ
 ญาติพนของบัวไพร่ด้วย ช่วยรับเรื่องราวมาทูลเถา ๆ ถวายเถา วัน
 ใดเมื่อใดไม่ว่าไม่ห้าม ถ้าไพร่ไม่มีใครจะอนุเคราะห์ถวายเรื่องราว
 ให้ ก็ให้คอยทูลพระทนต์ให้สดวรัย ในวันใดที่เป็นเบื้องหน้าวันพระ
 วันศัต คอชนเจตคว แรมเจตคว แดงนทเรียกว่าวันโกนคือชนดับดี
 แดแรมดับดีทำในเดือนฉวน ถวายสิบห้าค่ำในเดือนขาด เวลาบ่าย
 เย็น ถ้าไม่มราชกรรณด้าคณแต่ฝนไม่ตก พระบาทสมเด็จพระจอม
 เกล้าเจ้าอยู่หัวจะเด็ดจ้อชอกบนพระทนต์ให้สดวรัยบาง ทแทนเบญจา
 นำพระทนต์ให้สดวรัยบาง แดงจะให้ คกถของฉวนจณยเกียรเรียกคนมา
 ถวายฎีกาเมื่อนั้น ใหญ่ ทจะ ใครถวายฎีกาก็เรื่องราวเขา มจถวาย
 เทอญ

ถ้าบางวันโกนวันพระไม่ได้เด็ดจ้อชอกก็จะโปรดให้ พระเจ้าดกยา
 เรอ กรมหมนมเหศวร์ศิววิลาศ เด็ดจ้อชอกไป คอย รับ เรื่อง รว มา ท
 ถวาย แต่ให้ คกถของฉวนจณยเกียรเรียก คนถวาย ฎีกามาเมื่อน
 นั้น จงยื่นเรื่องราว ถวายแก่พระเจ้าดกยาเรอ เทอญ ตัวคนถวาย

ฎีกานำพระทนต์ให้ กรมพระตำรวจรับตัวไว้ คนทนายนถวายเป็นเรื่องราว
 ร้อง ฎีกาแก่ พระเจ้าดุษฎีเสอ กรมหมื่นมหิศวศิกวิธาศ์ ทนนำพระ
 ทนต์ใส่ตัวไว้ให้ กรมดอมพระราชวังรับตัวไว้ อย่าให้ขุน
 โรงขุนค้ำตเค็ม แต่เจ้าหมื่นมุนายซึ่งเป็นผกผู้ย่ำแย่ ในความ
 ฎีกาหรือแฉฉวนนี้ เกาะครองเอาไปเขียนตั้งจำของไท้ กว่าจะได้
 ทรงเรื่องราวแล้วจะไปรดเกล้าฯ ประการใดโดยด้นมควรแก่เหตุแฉฉวน
 ซึ่งมีในเรื่องราวฯ ละ ถ้าผู้ถวายเรื่องราวละอะพินเพื่อนบ้านเขาใจ
 ยาก จะด้องคนเรื่องราวให้ ไปแต่งใหม่ ถ้าผู้แต่งเรื่องราวให้ ไม่
 มี ก็ให้ผู้ร้องฎีกามาให้การแก่กรมดอมพระราชวัง ขอให้ช่วย
 เขียนให้แล้วรับไปตรวจอ่านดู ถ้าชอบใจเห็นว่าถูกต้องแล้ว ก็จึง
 นำขึ้นทูลเกล้าฯ ถวาย ฎีกาให้ ผู้ใดทูลเกล้าฯ ถวายเกิด ห้ามอย่าให้
 กรมดอมพระราชวัง เรียกค่าธรรมเนียมค่าจ้างเขียนมากไปถวดด้อง
 ดั่งนี้ อนึ่งอย่าให้ กักความไว้ ไม่เขียนให้นานกว่า ๑๕ วัน ถ้ากักไว้
 ซ้ำฎีกาเรียกค่าธรรมเนียมเขียนมากไป ให้ผู้ร้องฎีกาหรือกถวโทษ
 กรมดอมพระราชวังเอง ถ้าทำคังหนังจะด้องมีเบียบปรับใหม่ ทำ
 ขอนแก่ผู้ด้องกักความแต่ด้องเสียค่าธรรมเนียมเกินกำหนดนั้นโดยโทษ
 ษานุโทษฯ ละ ผู้ที่ถวายฎีกานำพระทนต์นั้น ก็ทรงพระราชทานเงิน
 คนละด้องดั่งทุกคน เป็นค่ากระดาษคนละด้องค่าจ้างเขียนฯ ละ แต่
 คดีซึ่งร้องนถกวจะชำระก็จะไปรดทรงเลือกกระตาดการ ทด้นมควร
 แก่ความเรื่องนั้น ดั่งดั่งให้ชำระให้ แต่บางเรื่องไม่ควรถะชำระคือ
 เป็นเรื่องราวของคนเสียดจริต ฎีกาอย่างไร ก็ด้องคนเสียดบ้างฯ ละ ถ้า
 จำเลยความฎีกานั้นเป็นข้าหลวงในพระบวรราชวัง ก็ด้องส่งไป
 ถวายในพระบวรราชวัง ฎีกาจะคืนเรื่องราวให้ ไปร้องเอาเองในพระ
 บวรราชวังบ้าง จะว่าให้ไต่ ก็จจะว่าให้บ้างโดยด้นมควร

ประกาศมาณวันอังคาร เดือนห้า แรมแปดค่ำ ปีมเมีย ยังเป็น
นพศก เป็นวันที่ ๒๕๓๘ ในราชกาลปัจจุบัน

พระศรีสุนทรโวหาร เป็นผู้รับสั่ง พระคนน ถ้ว เมี้ยน ก
เหมือนบัวกถวนาย แต่ได้ยื่นว่าดัดคัมคบทาษาหญิงของเมีย ๆ ว่า
เอาหน้าค่านักเข้าไม่ใคร่บวย

ประกาศ

ว่าด้วยผู้ ซึ่งเกี่ยวของด้วยทาสลูกหนกรรยาชองตัว
หนีไปอยู่วังเจ้าบ้านขุนนาง แลทรงอนุญาตให้ผู้ ซึ่ง
เป็นคจามผัวเมียทาสลูกหนทกรรมวง ไปเกาะมาชำระ
ให้ ร้องถวายฎีกา

(๑ ป.ป.ศ. ๗๑) ประกาศเรื่องความทาสลูกหนีและกระษาศหนีไปอยู่วังเจ้าบ้านผู้มี
บรรดาศักดิ์สูง)

มีพระบรมราชโองการมาวพระบัตินทรสุรสิงหนาท ประกาศแก่
พระราชวงษานองษ์ แลข้าราชการผู้ใหญ่ผู้น้อย แลราษฎรทั้งปวง
ให้ รทอกันว่า แต่ในแผ่นดินก่อน ๆ มาจนถึงแผ่นดินพระบาทสมเด็จพระ
พระนั่งเกล้าเจ้าอยู่หัว เมียหนผัว ทาสหนีนายเงิน ลูกหนีเจ้าน
เข้าแอบแฝงอาไศรยอยู่ในพระบรมมหาราชวัง ในพระบวรราชวัง
ในวังเจ้าต่างกรม แลยังไม่ได้ตงกรม แลในบ้านเด่นาบคตมัยคัมคป-

คาคักตีใหญ่ เจ้าของวังเจ้าของบ้านก็ไม่รู้ มีอยู่เนืองๆ มิได้ขาด เจ้า
 ผัวแต่นายเงิน แแต่เจ้านี้จะคิดตามก็ไม่ใคร่จะพบตัว ฤาพบตัวแล้วจะ
 จับกุมก็ไม่ได้ เจ้าของวังเจ้าของบ้านก็ว่าจับคนนำวังนำบ้าน มักเกิด
 วิวาทเป็นการยุ่งย้งกันค่อไข จึงคิดเห็นว่าในเรื่องความทชชขวางมี
 อยยอย่างแแต่ พระราชวังทั้งสองแแต่องเจ้าบ้านเสนาบดี ก็เป็นทหตบ
 หตทกอไศรัยฟังฟังของคนเหล่านี้ ผู้เจ้าของจะไปเฝ้าทอเจ้าขององ
 แแต่องเรียนเจ้าของบ้านก็ยากเข้ไม่ถึง จึงได้ประกาศความ ทมความ
 เกยวของตงนี้ ให้มาเรียนต่อพระยาเพชรพิไชย ให้พระยาเพชร-
 พิไชยช่วยตามขอเอาตัวคนทเกยวของนมาชำระคดีกันเสียให้แแต่ ได้
 ดังแต่เท่านั้น เพื่อจะได้เป็นทพงแก่ราษฎร แต่ในชาราชกรณผู้นอยคำ
 คักตีนา ๓๐๐๐ ตงมา ฤาราษฎรดำมญ เมื่อมีความผัวเมียวิวาทกัน
 แแต่ความบาดทชชกันเกยวของประการใดก็ควรจะว่ากล่าวตามกระ-
 ทรวงณโรงศาล บัดนี้กรมตอมพระราชวังทำการเกินไป รับเอา
 ความผัวเมียวิวาทกัน แแต่ความทชชความตงกันทควรจะว่ากล่าวตาม
 กระทรวง ไม่เกยวของตงกล่าวแแต่อนนมาชำระเป็นหลายราย แแต่
 ทกรมตอมพระราชวังไปเกาะครของตงมาชำระในอันไซ้ทมอยชราย
 ก็ให้ถาเรองราวमार ชงถอวยฎกา เมื่ออนได้ทพระราชดำเนน ออก
 พระทงตั้งไสร้งรียกกันแต่เบยหวัด จะได้ยตเงินเบยหวัดกรมตอม
 พระราชวังไว้ ให้เป็นเบยหวัดปรียบทวชวัน แแต่คนที่ตองเกาะมาชำระ
 นนรายตงดับตงตงทกราย

ประกาศมาณวันจันทร์ เดือนดับเฮด ชนดำมคำ บีมเด็จพระศก
 เปนวันที่ ๒๕๓๓ ในราชกาดประจุพนัน ชะ

ประชุมกฎหมายประจำดกเล่ม ๕

ภาคพิเศษ

ประชุมกฎกระทรวงยตติธรรมเก่าใหม่

กฎแลคำสั่ง

ใน

พระเจ้าสุทโฆยเชษฐาธิราช บรมชนนราชูปถัมภ์
เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม และสภานายกข้าหลวงพิเศษ
ตั้งแต่ปี ๑๑๖ ถึงปี ๑๒๐

สารบัญ

กฎ	๑	ว่าด้วยหน้าที่เก็บของกลาง	หน้า ๓๐๕
คำสั่ง	๒	ว่าด้วยให้ผู้พิพากษา ศาล มณฑล ทรงเกล้า ทวฤา ราชการกับข้าหลวงพิเศษ	หน้า ๓๐๘
คำสั่ง	๓	ว่าด้วยให้ศาลอุทธรณ์รับฎีกา	หน้า ๓๑๐
กฎ	๔	ห้ามไม่ให้ผู้พิพากษาที่ไม่ได้นั่งพิจารณาเห็นชัษ ในคำตัดสิน	หน้า ๓๓๐
คำสั่ง	๕	ว่าด้วยให้จัดศาลในมณฑลนครศรีธรรมราช	หน้า ๓๓๓
กฎ	๖	ว่าด้วยวิธีเก็บสำนวน	หน้า ๓๓๒
กฎ	๗	ว่าด้วยไม่ให้คืนของกลางระหว่างไต่สวน	หน้า ๓๓๓
คำสั่ง	๘	ว่าด้วยวิธีใช้สมุดแถบบัญชีความ	หน้า ๓๓๕
กฎ	๙	ว่าด้วยความมฤตกไม่ของกรวมบังคับทุก	หน้า ๓๒๗
กฎ	๑๐	ว่าด้วยให้ศาลต่างชแฉงยังศาลตั้งในข้อที่ไม่ดับ พยาน	หน้า ๓๒๓

กฎท	๑๓	ว่าด้วยอัครราชทูต มีอำนาจแต่งตั้งนาย พ้องความ ได้	หน้า ๓๒๕
คำดั่งท	๑๒	ว่าด้วยให้คัดทำบัญชีรายงานความ	หน้า ๓๒๖
กฎท	๑๓	ว่าด้วยพระบรมราชวินิจฉัยเรื่อง ใบครอก	หน้า ๓๒๗
คำดั่งท	๑๔	ว่าด้วยวิธีจะคนึงนิตาธรรมเนียมในหัวเมือง	หน้า ๓๓๕
กฎท	๑๕	ว่าด้วยอำนาจศาลซึ่งทลงพิเศษแก่ศาลหัวเมือง ที่เกี่ยวของกัน	หน้า ๓๓๕
กฎท	๑๖	ว่าด้วยห้ามมิให้หลุดเกล้า ๆ ฎวายุฎการขพท ๒	หน้า ๓๓๗
กฎท	๑๗	ว่าด้วยอำนาจศาลทหางแต่ศาลกระทรวงยุติธรรม	หน้า ๓๓๗
กฎท	๑๘	ว่าด้วยให้ปรองตองระหว่างพระการแต่ศตการ	หน้า ๓๔๐
กฎท	๑๙	ว่าด้วยณ พวกลษามอำนาจแตหน้าทตรวจเรือนจำ	หน้า ๓๔๒
กฎท	๒๐	ว่าด้วยเรื่องหม่อมเจ้าชายควเป็นทษ	หน้า ๓๔๓
กฎท	๒๑	ว่า ด้วย พระ บรมราช ฉินฉนย เรื่อง ชำระ ความ หม่อมราชวงศ์ ในความอาญา	หน้า ๓๔๕
กฎท	๒๒	ว่าด้วยข้าทลง มณฑล ศนคกเฉยงเห็นอมีอา- นาจแตหน้าทชอกกฎหมายแต่ตรวจเรือนจำ	หน้า ๓๕๐
กฎท	๒๓	ว่าด้วยอำนาจศาล ไปร็ดภา	หน้า ๓๕๗
กฎท	๒๔	ว่าด้วยวิธีจะคนึงเจ้า	หน้า ๓๕๓
กฎท	๒๕	ว่าด้วยกระคาคแต่งเครีของหมายดำนวน	หน้า ๓๕๒
กฎท	๒๖	ว่าด้วยการรับตั้งสำนวนความอชัชรณฎกา	หน้า ๓๕๓
กฎท	๒๗	ว่าด้วยการตั้งซึ่งตั้งปดอยแต่แจ้ง โทษ	หน้า ๓๓๕
กฎท	๒๘	ว่าด้วยลอบความรุ้ ฉชทาดำรบบบัญญัติความ	หน้า ๓๕๖

ปฏิทิน ๑

ว่าด้วยกองกลาง

หน้าที่เก็บของกลาง

ในคดีความอะไร ๆ ก็คดี ซึ่งของกลางจะต้องเก็บไว้ในศาลในระหว่างพิจารณาคดี ให้ผู้พิพากษานั่งของมายังกองกลาง แต่ให้มูลค่าตามแบบหมายเลข ๓ แต่หน้าที่เจ้าพนักงานกองกลางจะต้องรับของนั้นไว้ แต่ให้ไปรับไปยังผู้พิพากษาตามแบบที่ ๒ เมื่อผู้พิพากษาจะตั้งคนของกลางให้ ไปกับใครก็ตามคำพิพากษาหรือคำสั่ง ก็ให้ผู้พิพากษาดังไปรับของเจ้ากรมกองกลางมาขึ้นเอาของกลางนั้นไป แต่มารับเอาเป็นของหลวงแล้ว ก็ให้มหนังสือโดยขอมายังเด็มนาคแล้วส่งไปรับมด้วย เพื่อที่เด็มนาคจะได้ไปขึ้นเอาของกลางนั้นตั้งคือพระคลังมหาสมบัติ

หน้าที่เก็บค่าธรรมเนียมแลพินัย

ในด้านความเรื่องใดที่จะต้องเสียค่าธรรมเนียมแล้ว ให้ผู้พิพากษาจัดในต้นด้านวนนั้น ว่าต้องเสียตั้งนั้นเป็นจำนวนเงินเท่ากัน ๆ แล้วเขียนชื่อผู้พิพากษาค้นหนึ่งอย่างสั้นมาด้วย ให้ดูจากความนำด้านวนแต่เงินมายังกองกลาง ๆ จะเอา แลเด็มนาคไปตั้งในด้านวน แลค่าแลเด็มนาคนั้นด้วย แล้วให้ดูความค้นด้านวนนั้นไปให้ผู้พิพากษาอย่างเต็ม

กฎกระทรวงยุติธรรมนี้ ออกใช้ตั้งแต่วันที่ ๒ กันยายน ร.ศ. ๑๒๑ โดยให้กฎใหม่แทนตั้งได้พิมพ์ไว้ข้างท้ายเล่มนี้แล้ว

เมื่อถูกความต้องเสียค่าพิณ้อย่างไรแล้ว แต่ถูกความได้นำเงิน
มายังศาล ให้ผู้พิพากษาตั้งจำนวนแต่เงินมายังกองกลางๆจะได้บีค
แต่ตนบีคลงใน จำนวน ค่าพิณผลษาแต่ต้องแต่ตนบีคอย่างเดียวกับ ค่า
ธรรมเนียม

กองกลางจะต้องทำบัญชีไว้ว่า เรื่องนั้นได้เสียค่าธรรมเนียมฤ
พิณ้อย่างไร

เมื่อศาลตั้งให้คนค่าธรรมเนียมในความเรื่องใดแล้ว ให้กองกลาง
คืนเงินให้ทันที แล้วให้คนอื่นแต่คนบีคออกจากจำนวนด้วยบีคลงในแบบ
ที่๓แล้ว กองกลางจะต้องเอาค่าตั้งผู้พิณผลษาแต่แบบที่๓นั้นมาเงินช
แต่หน้าบีคให้ตั้งตายมือไว้เป็นสำคัญ แต่บัญชีเดิมนั้นไม่ต้องแก้ ให้
บัญชีคนค่าธรรมเนียมต่างหาก

หน้าที่เก็บสำนวนความ

ความในศาลใดเมื่อสำเร็จเสร็จไป แต่ไม่มีชอธรรมเนียมของชอชอคนตั้ง
ตั้งต่อไปแล้ว ให้ตั้งจำนวนนั้นมาเก็บไว้ ทกองกลาง เจ้ากรมกอง
กลางจะเป็นผู้ตรวจว่า ค่าธรรมเนียมฤพิณ้อย่างใด ได้ยกกันแล้วฤยัง
แต่จำนวนทกองกลางเก็บไว้ นศาลหนึ่งศาลใดจะเรียก เขาไปดูเมื่อไร
ก็ได้

กฎนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๐๕)

๓๐๗

แบบที่ ๑

ตั้งให้เก็บของกลาง

ศาล.....

วันที่.....

โจทก์.....

คดีระหว่าง

จำเลย

หมายเลขที่.....

หมายหมายของกลาง ให้เก็บของตามบัญชีต่อไปนี้โดยจะเรียก
ทนายคน

ผู้พิพากษา

บัญชีของ

แบบที่ ๒

ใบรับของกลาง

ของกลาง

วันที่.....

โจทก์.....

คดีระหว่าง

จำเลย

หมายเลขที่.....

ข้าพเจ้าได้รับของกลางในคดีทนายข้างบนนี้ ไว้ตามคำสั่งของ
ศาลแล้ว ของกลางที่ข้าพเจ้าได้รับนั้นมอบบัญชีต่อไปนี้

เจ้ากรมกองกลาง

๓๐๘

บัญชี

แบบที่ ๓

คณบดีกรรมการรวมเนียม

ของกลาง

วันที่

โดย

คดีระหว่าง

หมายเลข

ถึง

ตามคำร้องของ

ผู้พิพากษาสั่ง

ข้าพเจ้าได้คืนเงิน

ค่าธรรมเนียมให้ไปแล้ว

แต่ยังมีที่เหลือของข้าพเจ้าได้ บัดนี้มา เห็นแล้ว

เจ้ากรมกองกลาง

ได้ตรวจดูเห็นจริงถูกต้องแล้ว

เดีนาบคิ

ออกนอกลีกแล้ว (ดูฟุตในหน้า ๓๐๕)

คำสั่งที่ ๒ ว่าด้วยใหญ่ พวักษาศาตมณฑลกรุงเก่า
หาญราชการกับข้าหลวงพิเศษ

ที่ ๓/๒๕๒

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๒๘ เมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๓๖๖

พระเจ้าดกยวเซอ พระองค์เจ้ารพีพัฒนศักดิ์ ข้าหลวงพิเศษจัดการ
ศาลหัวเมืองแต่เดินามติกระทรวงยุติธรรม จดหมายมายัง
ผู้พิพวักษาศาตมณฑลกรุงเก่า

ด้วยตั้งแต่นั้นไปราชการที่เกิดขึ้นในศาลมณฑลกรุงเก่าอย่าง
ไรก็ดี ซึ่งควรบอกกล่าวแล้ว ให้ทราบทูลพระเจ้านงยาเชอกรมหมื่น
มรุพงษ์ ศรัพัฒน์ ข้าหลวงเทศาภิบาลมณฑลกรุงเก่า ซึ่งเป็น
ข้าหลวงพิเศษจัดการศาลหัวเมืององค์หนึ่ง แต่ใหญ่ พวักษาศาตมณฑล
กรุงเก่าทราบเถิดว่า พระเจ้านงยาเชอ กรมหมื่นมรุพงษ์ ศรัพัฒน์
ทรงออกคำสั่งแทนข้าหลวงพิเศษทั้งหมดใด หนึ่งความอาญาคดี ฤ
แพ่งคดี ซึ่งเป็นความสำคัญแล้ว ให้ทราบทูลพระเจ้านงยาเชอ
กรมหมื่นมรุพงษ์ ศรัพัฒน์ทราบ เมื่อท่านทรงเห็นสมควรประทับ
พิจารณาพิพวักษาความเรื่องนั้น พร้อมด้วยผู้พิพวักษาศาตมณฑล
แล้ว ก็ให้ผู้พิพวักษาศาตมณฑลกรุงเก่าระอชอชท่านเดีจมาเถิด

(เซ็นพระนาม) รพีพัฒนศักดิ์

ประทับตราจันทรมณฑลน้อยเป็นสำคัญ

คำสั่งนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๐๕)

คำสั่งที่ ๓

ว่าด้วยให้ศาลอุทธรณ์รับฎีกา

ที่ ๓/๕๓๓๘

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๒๐ กันยายน รัตนโกสินทร์ศก ๓๓๖

แจ้งความมายังผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์ทราบ

ด้วยมีพระราชบัญญัติให้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม รับฎีกาของราษฎรคดีอาชญากรรมที่ฟ้องในกรุงเทพ ฯ ความแจ้งอยู่ในพระราชบัญญัตินั้นแล้ว

เพราะฉะนั้น จึงได้อนุญาตให้ศาลอุทธรณ์เป็นผู้รับฎีกาแทน แต่เรียกเงินค่าธรรมเนียมตามพระราชบัญญัติบังคับแล้ว ให้ทำคำแถลงฎีการวมทั้งคำคัดค้าน แต่จำนวนเต็มดังมายังกองบัญชาการ จะได้นำทูลเกล้าฯ ถวายทราบฝ่าละอองธุลีพระบาทตามเคย

(เห็นพระนาม) รพีพัฒน์สกลดี

กฎที่ ๔ ห้ามไม่ให้ผู้พิพากษาที่ไม่ได้นั่งพิจารณาคดี

เห็นชื่อในคำคัดค้าน

ที่ ๕๓๓๘

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๒๐ กันยายน รัตนโกสินทร์ศก ๓๓๖

แจ้งความให้อธิบดีผู้พิพากษารวมทวงถามว่า ตั้งแต่บัดนี้ไป ถ้าผู้พิพากษาคดีที่ไม่ได้นั่งพิจารณาคดีในคดีเรื่องใดคดีหนึ่งแล้ว ใน

กฎนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๐๕)

คดีเรื่องนงนุช หามใหญ่ พวภพชานนตงขอในคำพิพากษาคดีต้น ให้
ลงข้อเท็จจริงคดี พวภพชานนตง พวภพชานนตงฟ้องพวภพชานนตง
ความนั้น ให้ทำตามคำตั้งข้อบังคับของทุกประการ

(เห็นพระนวม) รพีพัฒน์ศักดิ์

คำสั่งที่ ๕ ว่าด้วยให้ จำคุกในกรณีทนายทนายธรรมราช

๑
ท.๑/๒๕๓๘

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๘ มีนาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๓๖

ถึง พระยาศรีสุนทรวิจิตร ข้าหลวงพิเศษมณฑลนครศรีธรรมราช
ขอให้ท่านออกคำสั่งทุกศาล ซึ่งอยู่ในอำนาจข้าหลวงพิเศษ ในมณฑล
ที่ท่านว่า

๑. เมื่อกฎหมายยอมให้เรียกค่าธรรมเนียมหมายเรียกพยานแล้ว
ให้เรียกแต่ฉบับละตั้งตั้งรวม แต่ต้องขอแรงคู่ความนำนักการไป
ยังบ้านผู้รับหมาย เพราะด้วยฉะนี้ไม่มีใครนำนักการไปไม่ถูก

๒. ค่าจ้างซึ่งคู่ความยื่นตั้งให้ศาลนั้น ไม่ให้เรียกค่าธรรมเนียม
เงินไว้แต่เป็นค่ามีค่าในความแพ่ง คือขอให้ศาลพิจารณาใหม่
ข้อแก้ฟ้องเป็นต้น ซึ่งเป็นคำขอจะให้ศาลทำอย่างใดอย่างหนึ่งนอก
จากขอให้ศาลตัดสินให้คดีชนะ

๓. อีกประการหนึ่ง ในฟ้องคดี ในตัวให้จำคุก คู่ความต้อง
แจ้งว่าดังกวดชกนกับคู่ โดยทนายว่าความจะบอก แต่เรื่องทนายเอง
ว่าดังกวดชกนแก่ใครนั้นไม่พอ ต้องบอกทั้งคู่ความแต่ทนาย

คำสั่งนี้ขอเลิกแล้ว (คู่พิศไน้หน้า ๓๐๕)

๕ อีกประการหนึ่ง เมื่อนายเป็นผู้อยู่ในบังคับต่างประเทศ ย่อมให้ศาลยอมให้ว่าความอย่างนายเดย (เช่นพระนาม) รพีพัฒน์ศักดิ์

กฏที่ ๑๖ ว่าด้วยวิธีเก็บสำนวน

ด้วย ในเรื่องรวบรวม แต่เก็บสำนวน ก็ความจะเป็นแพ่งฤจะ เป็นอาญาในศาลชั้นต้นนาม ดัดยัยศุขธรรม แต่ศาลซึ่งอยู่ในบังคับ ข้าราชการพิเศษ ให้มีกฏของบังคับศาลชั้น

ต้นในศาลพระวราชอาญา แต่ศาลแพ่ง แต่ศาลหัวเมือง ซึ่ง จะเก็บเป็นสำนวนของหลวงนั้น ต้องเป็นหนังสือฉบับเต็มไม่ใช่สำเนา คัดลอกจากฉบับเดิมนั้น เว้นได้แต่สำเนาหนึ่งต่อหลักฐานซึ่ง คู่ความได้ตั้งมาอ้างเป็นพยาน แต่ซึ่งคู่ความได้เอาฉบับเดิมกลับคืนไป

เมื่อมีหลักฐานจากศาลซึ่งใดก็ตามมาแล้ว คำขอชดเชย แต่คำแก้ ขอรชจะคงผูกติดไว้กับสำนวนเดิมนี้ ดังนั้นไปศาลขอชดเชยเมื่อ ศาลขอชดเชยได้ พิพากษาแล้ว หนังสือคำพิพากษาแต่หนังสืออื่น ๆ ซึ่ง จะมีขึ้นในชั้นขอชดเชย จะต้องรวบรวมมัดไว้รวมอยู่ในสำนวนเดิม

เมื่อมีฎีกาต่อไป แต่มีคำพิพากษาของชั้นตรีจึงผลสำนวนทั้งนี้จะ ต้องมัดไว้ด้วยเช่นกันสำนวนศาลแพ่ง ฎีกาศาลอาญา ฎีกาศาลหัวเมือง แต่สำนวนศาลขอชดเชย ให้เรียกว่าสำนวนหลวงเป็นฉบับเต็มทั้งต้นตั้ง คืนลงไปศาลต่างเก็บไว้ตามข้อบังคับเรื่องเก็บสำนวนนั้น

กฎนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุคโน้ตหน้า ๓๐๕)

เมื่อคำขอทูลเกล้าฯ จะต้องเก็บจำนวนส่วนตัวไว้ ถัด ให้มีแต่ตำแหน่ง
ฎีกาขอไปไว้เท่านั้น ตำแหน่งจะเรียกใช้ในราชการ ฎีกาซึ่งคู่ความจะขอ
อ่านคัดลอก ต้องให้ใช้ตำแหน่งบรรทัดวง

กฎให้ไว้ ณ วันที่ ๒๕ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๐

(เห็นพระนาม) ระบุพัฒนาศักดิ์

กฎที่ ๑๖ ว่าด้วยไม่ให้ คนชงกลางระหว่างไว้ก่อน

ปี ๑๑๗๕

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๓ ธันวาคม รตนโกสินทร์ศก ๑๓๗

ด้วยกรมอัยการทำรายงานขึ้นว่า บรรดาคดีที่ศาลโปรดเกล้าฯ
วางลงมาให้กรมอัยการฟ้องทนายของมีของกลางในคดีนั้นด้วย เมื่อ
ศาลได้ตัดสินแล้ว เศษใหญ่เจ้าของทรัพย์สินของกลางนั้นๆ ไปโดยมาก
เป็นความกลัวของกรมอัยการในเวลาที่พิจารณาในศาลพระราชอา
ญา ในคดีทนายของกลางในเรื่องนั้นๆ อยู่เดิม

เพราะฉะนั้นคงแต่จะไป ให้พระยารามเมือง อธิบดีผู้พิพากษา
แจ้งความแก่ศาล โปรดเกล้าฯ ทนายของ มีของกลางคดีเรื่องใดทนาย
ฟ้องทนายมีของกลางในเรื่องนั้น เมื่อได้ตัดสินแล้วตั้งด่านจนไป
ให้กรมอัยการฟ้องแล้ว ก็ให้ส่งของกลางในคดีเรื่องนั้นไปยังศาลพระ
ราชอาญา ฎีกาศาลทนายฟ้องตามทนายของอยู่จนด้วยจึงทุกเรื่อง เมื่อ

จึงออกเลิกแล้ว (ฎีกาในหน้า ๓๐๕)

ตารางที่ ๗ เป็นตารางสำคัญ คือเป็นรายงานโดยย่อว่าความเรียง
นั้นๆ ทำไปได้เพียงไร จะทำอะไร ค่อยไปให้จัดไว้ ทุกครั้ง ทุกคราว
เมื่อคัดได้จัดรายงานได้ครบถ้วนในตารางนี้แล้ว ก็คงต้องเป็นสำคัญ
แม้ว่าความดีมีการจัดของที่จะชำระโดยสดวกไม่ได้ ต้องจัดไว้ โดย
ย่อในตารางนี้

ในคราวที่พนักงานจะตรวจคัดข้อไปนั้น คงจะตรวจจดหมายเหตุ
ซึ่งได้เล่มมากกว่าเล่มอื่น แต่ความเห็นของเขาว่าคัดหนังสือราย จะ
เป็นเพราะว่าบาปของนิตยาของ

เมื่อความเรียงใด ได้คัดสิ้นแล้ว เป็นไม่ต้องจดอีกข้อไปในบาป
ของ ถึงจะมีฎกหรือธรรมเนียม เงินใดแต่ในตารางที่ ๒ ให้จัดด้วย
หมึกแดงตรงด้านหน้าความในฉบับ เพื่อที่จะค้นถึงกันได้ เพราะเหตุ
ฉนั้นในบาปของจะแน่วความตรงตรงแล้ว ตรวจดูได้ง่ายว่าคัดถึง
ความแต่เท่าไรค้างเท่าไร

บาปของเล่มแรกเรียกว่า "บาปของคนของช่วงระหว่งพิจารณา"
นั้น คือประวัติที่ตรวจว่าคนใดตารางระหว่งพิจารณาแล้วเท่าไร ในตา
ตารางที่ ๓ ให้ลงเลขตัวที่อยู่ในบาปของ แต่ตารางที่ ๓ นี้ต้องจัดด้วย
ว่าแห่งฎกอาญา เพราะเหตุว่าเลขตัวเป็นเลขของเล่มบาปของมี ๒
เล่ม จัดว่าอาญาฎกแห่งแล้วจะรู้ว่าด้านหน้าอยู่ในเล่มใด ในตาราง
๒ นั้นให้จดวันที่คัดได้รับคนนั้นมาอยู่ในอำนาจคัด เป็นต้นคือ เมื่อ
คัดออกหมายจับวันหนึ่งของตระเวรฎกอาญาฉบับนั้นจับมาให้ เมื่อคน
ต้องจับนั้นอยู่ในตารางก่อนแล้ว ให้จดวันที่ผู้นั้นอยู่ในอำนาจคัด คือ
วันฟ้อง ตารางที่ ๓ ให้จดชื่อคนที่ติดอยู่ในตารางระหว่งพิจารณา คือ

คำสั่งนอกลูกแก้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๐๕)

คนที่ยังไม่ได้พิพากษาเด็ดขาด ศาลร่างนมโซจะให้จดข้อจำเลยทั้งหมด ให้จดแต่ข้อจำเลยที่ต้องขังคุกคดีให้ประกันไป เมื่อยังคดีระหว่างพิจารณาคดีนั้นแล้ว ยังไม่ได้ ให้ประกันถ้ายังไม่ให้ปล่อยยังไม่ได้คดีนั้นก็อย่าให้จดต่อไป แต่แม้ว่าให้ประกันไปเมื่อใดก็ให้ลงศาลร่างที่ ๖ ว่าประกันเท่าไร แต่ศาลร่างที่ ๕ ให้ลงวันที่ให้ประกันนั้นเมื่อปล่อยก็ให้ลงในศาลร่าง ๕ และ ๕ อย่างเดียวกัน ถ้าได้คดีจำคุกไม่มีโทษอื่นแล้ว ก็ให้ลงศาลร่าง ๖ ว่าคดีจำคุกแต่ศาลร่าง ๕ เมื่อคดีจำคุกเพียงมีโทษอื่นอีก ก็อย่าให้ลงอะไรในศาลร่าง ๕ และ ๖ เลย ให้ลงในศาลร่างหมายเหตุว่าคดีจำคุกแต่ยังมีโทษอื่น เพื่อเป็นที่เข้าใจว่ายังคดีอยู่ในตารางระหว่างพิจารณา แต่เมื่อมีโทษอื่นแต่ฎีกาตกลงมาเป็นเด็ดขาดแล้ว จึงให้ลงศาลร่าง ๖ และ ๕ และขีดหมายเหตุออกเสีย

เมื่อฎีกาคดีนั้นแล้วจะเรียกว่าคดีเด็ดขาด ลงบาญชีในคดีเดียวถึงจะมีฎีกาขอไปอีกคดี

บาญชีคดีพิจารณา

บาญชีขนาดระวัน คดีที่ ๑ เมษายน ๑๓๑๓ ที่ ๒ เมษายน ๑๓๑๓ นิตพิจารณาวันใดให้ลงในหน้านั้น ในศาลร่างที่ ๑ ให้ลงเลขตำแหน่งคดีด้วยว่าแห่งฎีกาอาญา ในศาลร่างที่ ๒ ให้ลงเวลาที่คดีจะพิจารณา ที่ ๓ กับที่ ๕ ขอโทษทุกแต่จำเลย ที่ ๕ นิตที่ ๒ ถึงเวลานี้ให้ลงว่าดังนี้ ฎีกาฟ้องอาญาคดีนั้นก็ให้ถ่าไว้ในศาลร่าง ๖ และ ๗ นั้น เพื่อประโยชน์แก่การที่นิตคู่ความด้วยปากในศาล ให้โทษจำเลยฎีกาหมายโทษจำเลย ลง

คำสั่งนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุคในหน้า ๓๐๕)

วันของข้อใจทยจำเคย ใจความฟ้องตาตรางที่ ๗-๘ ให้จัดวันชำระ
 คอจนทศรจพอง ๕๕๘๓๓ ฟังพยาน ฎจนทศความมามีค่าอย่างไร
 ณค่าต ตาตรางที่ ๘-๑๐ ให้ตั้งวันทอานค่าคดีดิน ตาตรางที่ ๑๓ ให้
 ตั้งใจความคดีดิน ตาตรางที่ ๑๕ ให้ตั้งจำนวนเงินที่ใจทกเรียก ตา-
 ตรางที่ ๑๓ ให้ตั้งว่าความจะอุทธรณ์ฎไม่อุทธรณ์ ตาตรางนี้ค่าต
 ต้องตราจทก ๑๕ วัน เมื่อยอมแล้วกเดวไป เมื่อไม่ยอมค่าตจะตั้งค
 ว่าความยื่นอุทธรณ์แล้วฎยัง แม้วไม่ได้ยื่นอุทธรณ์แต่เกินกำหนด
 อุทธรณ์แล้ว จะได้จทลงได้ ในตาตรางหมายเหตุว่าชาตอุทธรณ์
 ฎยื่นอุทธรณ์ ฎวางนฎกแล้วเป็นคั้น ในตาตราง ๑๖-๑๗-๑๘
 ให้จัดตั้งแต่เมื่ออุความขอให้งตั้งเรียกเงินตามค่าคดีดินเท่านั้น ใน
 ตาตรางหมายเหตุคนเพื่อดำหรือหมายเหตุต่าง ๆ

สารบบอาญา

วิธีจัดดำริเบอาญา ก็เหมือนกบจัดดำริเบความแพ่ง แต่ในตา-
 ตรางที่ ๑๕ ให้จัดขอขม ซึ่งต้องถกขง เมื่อได้ให้ประกันไปหมด เช่น
 ในการคดีขมขล่อย ใจทยอุทธรณ์ ก็ไม่ต้องจัดเคยในตาตรางนี้

คำสั่งถึงศาลอุทธรณ์ในการที่จะทำสารบบความอุทธรณ์

คำสั่งชำระความอุทธรณ์ ให้มีดำริเบค่าตละ ๒ เด็ม ๆ ๑ ถ้ารับ
 อุทธรณ์ความแพ่ง เด็ม ๑ ถ้ารับอุทธรณ์ความอาญา

เมื่อคำสั่งได้ส่งอุทธรณ์ ซนมายังศาลอุทธรณ์แล้ว ให้จัดบายฐ
 ไว้ ในส้มุดเด็ม ๑ ตามแต่คำสั่งจะทำ เมื่อได้ พิวาษาชั้นอุทธรณ์

คำสั่งนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๐๕)

แล้ว จึงให้ลงในสำรับอุทธรณ์ ทศพิมพ์ คือในตาตรางที่ ๑ ให้ลง
 วันที่ได้รับสำรับอุทธรณ์จากศาลต่างในตาตรางที่ ๒ ให้ลงชื่อศาล
 ที่ได้อ้างอำนาจมา ฎีกอุทธรณ์ แต่นำเบอร์ที่จะลงในตาตราง
 ที่ ๒ นั้น คือนำเบอร์แดงของศาลต่าง ให้เขียนด้วยหมึกแดง ใน
 ตาตรางที่ ๓ คือนำเบอร์ศาลอุทธรณ์ เขียนด้วยหมึกดำ วิธีที่จะใช้
 นำเบอร์นี้ แล้วแต่ผู้พิพากษาศาลอุทธรณ์จะเห็นสมควร แต่เมื่อ
 จะเรียกอำนาจแล้ว ก็ยังจะคงเรียกตามนำเบอร์แดงของศาลต่างอยู่
 เพราะเหตุนี้ คำนำคำพิพากษาของศาลรับอุทธรณ์ ที่จะเก็บได้ นั้น
 ควรต้องจดนำเบอร์แดงของศาลต่างไว้เป็นสำคัญด้วย ในตาตรางที่
 ๔ ให้ลงวันที่พิจารณาอุทธรณ์ คือเมื่อคดีความได้มาศาลรับอุทธรณ์
 แล้วของลงวันที่คดีความมาแดง แล้วแต่คดีนั้นเมื่อคดีความไม่มายัง
 ศาลรับอุทธรณ์ ๆ ลงลงไปให้ศาลต่างอ่านคำพิพากษา ให้ลงวันที่ผู้
 พิพากษาลงชื่อในคำพิพากษานั้น ส่วนตาตรางที่ ๑๑ ให้ลงจำนวนเงิน
 ค่าธรรมเนียมอุทธรณ์เท่านั้นเอง นับรู้ได้ตามแต่ฉบับที่ปิด

คำสั่งถึงศาลสมณฑลในการทำสำรับอุทธรณ์จากศาลเมือง

ให้นับสำรับ ๒ เต็ม สำหรับแพ่ง ๓ อาญา ๑ ในตาตราง ๑-๒-๓-
 ๔-๕-๖-๗-๘-๙ ให้จดสำรับเหมือนอย่างศาลอุทธรณ์ แต่เมื่อมี
 อุทธรณ์ คือไปถึงข้าหลวงพิเศษ แล้วให้จดไว้ในหมายเหตุตั้งนั้น
 เมื่อข้าหลวงพิเศษตัดสินอย่างไรลงมา ก็ให้เขียนใจความคำตัดสินลง
 ในตาตรางที่ ๘ เพิ่มขึ้นอีกว่า ตัดสินอย่างไร เมื่อมีฎีกาก็ให้ทำเหมือน

คำสั่งนี้ยกเลิกแล้ว (คุฟุคไน้หน้า ๓๐๕)

กัน เขียนใจความคำตัดสินฎีกาลงในตารางที่ ๓๐ แสดงวันที่ศาล
ฎีกาตัดสิน

คำสั่งชำระค่าหลวงพิเศษที่รับพิจารณาอุทธรณ์

ให้มันต์ระบบเดิม ถ้าหริบแห่งแต่อาญา ฎีกาจะเขียนด้าบบน
ให้เขียนเหมือนอย่างคำรับอุทธรณ์ทั้งปวง เว้นได้แต่ในการ เช่น
คู่ความอุทธรณ์คำตเมือง นออุทธรณ์คำตมณฑลอีกครึ่งหนึ่งตงนี้ ให้
ลงในตารางที่ ๓ วันที่ได้รับจำนวนจากคำตมณฑลในตารางที่ ๒
ให้จดชื่อคำตเมืองแต่คำตมณฑลทั้ง ๒ คำต แต่ให้จดนำเบอร์แดงของ
คำตเดิม คือคำตเมืองนนทบุรี ในตารางที่ ๗ ให้จดใจความคำ
พิพากษา คำตเมือง ทั้งใจความ คำพิพากษา คำตมณฑลใน ตาราง
เดียวกัน แต่ในตารางที่ ๓๓ ให้จดแต่จำนวนเงินค่าธรรมเนียมใน
การอุทธรณ์มายังข้าหลวงพิเศษเท่านั้น

รพีพัฒนศักดิ์

เด่นาบคิกระทรวงยุติธรรม
แต่ด้นายกข้าหลวงพิเศษ

ให้ใช้สมุดด้าบบบบัญญัติ ตั้งแต่วันที่ ๓ เมษายน รัตนโกสินทร
ศก ๒๓๘ เป็นต้นไป

คำสั่งนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๐๕)

กฎที่ ๙ ว่าด้วยความมรฎกไม่ต้องกราบบังคมทูล

ที่ ๒/๑๑๘

วันที่ ๑ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๘

เกล้าบดักกระทร วงยศธรรม แฉงความมายงผู้พิพากษาทงหลาย
แต่ชาหตวงพิเคษ

ด้วยในเรอองพองมรฎก เคมตองนำความชนกราบบังคมทูลขอรับ
พระราชทาน พระบรมราชานุญาต เพื่อที่จะพิจารณา ความนั้น ต่อไป
จนบทันใด มีพระบรมราช โองการโปรดให้ศาลชำระความมรฎกโดยที่
ไม่ต้องนำชนกราบบังคมทูลก่อน ดำนาจดยพระราชหัตถเลขาได้คัด
มาให้ด้วยแล้ว

แต่เมื่อจะตัดสิน ความมรฎก ตามกฎหมายตรงไปแล้ว จะเห็นฉา
เป็นการเข็ดชนคตวศแก่ความยศธรรม ตายพระราชหัตถเลขาข้าง
ปลาดายถึงพระราชทานพระบรมราชานุญาตให้ผู้พิพากษามีอำนาจนำ
ความชนกราบบังคมทูลอย่างเต็มได้

รพพัฒน์ศักดิ์

เกล้าบดักกระทร วงยศธรรม
แต่ดักนายถชาหตวงพิเคษ

ที่ ๑๑/๒๗๒

พระทงจกรกรมหาปราวาดาท

วันที่ ๒๗ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๑๘

ถึงรพพัฒน์ศักดิ์ ด้วยดังเกิดตุตามความเห็นอย่างใหม่ ๆ ซึ่งแต่

ถกนุยกเลิกแล้ว (คูฟูคโน้ตหน้า ๓๐๕)

การที่จะขอว่ากล่าวถึง ๒ ปีมาแล้ว ก็ควรที่จะเลิกการคิดฟ้องมรฎก
กราบทุกเสียได้

เพราะฉนั้น แทนขอไปให้ยกเลิกธรรมเนียมคดีฟ้องความมรฎกซึ่ง
มีทุนทรัพย์เกิน ๕๐๐ บาทที่เคยคิดขึ้นกรบทุกแต่ก่อนนั้นเสีย ให้ศาล
รับฟ้องบังคับบัญชาไปทีเดียว

เว้นไว้แต่ความบางเรื่องซึ่งเห็นแก่คงอภัยศีลธรรม ที่ควรจะนำ
ความขึ้นกรบทุก จึงให้นำความขึ้นกรบทุก แต่แต่ เงินมัดจำ
เห็นควร

(เห็นพระประณามากษย์) สยามินทร์

กฎที่ ๑๐ ว่าด้วยให้ศาลอ้างชี้แจงมายังศาลสูง

ในข้อที่ไม่สืบพยาน

ที่ ๓/๑๓๘

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๓ กรกฎาคม วันพฤหัสบดีที่ ๑๓๘

เดนมาร์กกระทรวงยุติธรรม แจ้งความมายังผู้พิพากษาทั้งหลาย
แต่ข้าहतดวงพิเศษ

ด้วยในคดีเรื่องใด ๆ ที่ศาลได้ตัดสินแล้ว ความอุทธรณ์คดี ทด
เกล้าฯ ถวายอุทธรณ์ แต่เดิมมาผู้พิพากษาต้องทำรายงานแก้ทุกเรื่อง
ครั้นในสมัยนี้ โดยมากไม่มีข้อความจากเป็นที่จะต้องทำรายงานแก้เป็น
การเดียวเวลาเปล่า ๆ ก็เป็นการดีอยู่แล้ว แต่บางเรื่องเห็นว่าผู้
พิพากษาศาลต่าง ควรต้องบอกข้อความมาให้ศาลสูงทราบ เช่นใน

กฎนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโนหน้า ๓๐๕)

ใบฟ้องอุทธรณ์หรือฎีกาอ้างว่าศาลไม่ได้สืบพยานเป็นต้นเช่นนั้น ศาล
สูงไม่มีโอกาสที่จะทราบได้ว่าความเป็นจริงเท็จอย่างไร จึงต้องมี
หนังสือสอบถามลงไปเป็นที่เดียวเวลานาน

ตงแต่บัดนี้ไป เมื่อในอุทธรณ์คดี หรือในฎีกาคดี มีข้ออ้างว่าศาล
ไม่ยอมให้สืบพยาน แต่ขอให้ได้รายงานย่อ ๆ อธิบายเหตุมาอ้างศาล
สูงพร้อมกับคำนวณด้วย เว้นแต่จะได้จดหมายเหตุใดแล้วในด้าน
รพพัฒนาศักดิ์

เดนมาร์กกระทรวงยุติธรรม
แต่งตั้งนายข้าหลวงพิเศษ

กฎที่ ๑๑ ว่าด้วยวิธีราชการอำนาจแห่งทนายฟ้องความได้

ที่ ๕/๑๑๘

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๑๐ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๘

เดนมาร์กกระทรวงยุติธรรม แจ้งความมาของผู้ พวภาษาทางหลาย
แต่ข้าหลวงพิเศษทราบ

ด้วยได้มีพระบรมราชวินิจฉัย ในเรื่องอุทธรณ์ ซึ่งจะเป็นคดี
อย่างต่ำหรับวินิจฉัยความต่อไป จึงได้สั่งตั้งเนมาไว้ให้ทราบ

รพพัฒนาศักดิ์
เดนมาร์กกระทรวงยุติธรรม
แต่งตั้งนายข้าหลวงพิเศษ

กฎนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๑๕)

ที่ ๓๖/๓๓๗๓

พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๒ มีนาคม วันขึ้นโกศลนทรศก ๓๓๗

ถึงกรรมการฎีกา

ด้วยได้รับหนังสือที่ ๒/๓๓๗๓ ลงวันที่ ๒๕ เดือนก่อนว่า พระในวัด
สุทธาวารามให้นายเล็ก เวชยาวัจกร เป็นโจทก์ฟ้องรับได้ทดลอง
รวบรวมคดีผลว่าบุกรุกเข้าไปปลูกสร้างเรือนโรงในที่ดิน จะเป็นหน้าที่
ผู้ใดที่จะเป็นโจทก์ ฟ้องให้รับได้จำเลยได้ ข้อ ๓ ถามว่าพระสังฆ
ในวัด ราษฎรจะมีอำนาจฟ้องร้องได้เอง ฎีกาจะต้องบอกกระทรวง
กรรมการฎีกาผู้รับอำนาจจากกระทรวงกรรมการ ข้อ ๒ ถ้าพระสังฆ
ไม่ต้องบอกกระทรวงกรรมการแล้ว ผู้ใดจะเป็นผู้มีอำนาจฟ้องร้อง
ในนามวัดราษฎรนั้นได้ จะเป็นเจ้าอธิการรูปเดียวหรือ พระสังฆทั้ง
หมด ฎีกาพระสังฆ โดยมากในวัดนั้นได้ทราบแล้ว

ปัญหาที่ถาม ๒ ข้อนี้ ข้อ ๓ ไม่จำเป็นจะต้องบอกกระทรวงการ
ฎีกาผู้รับอำนาจจากกระทรวงกรรมการ พระสังฆในวัดราษฎร
มีอำนาจจะฟ้องได้เอง

ข้อ ๒ เจ้าอธิการรูปเดียวก็ตาม ฎีกาพระสังฆพร้อมกันทั้งวัดก็
ตาม มอบอำนาจให้ เวชยาวัจกรผู้หนึ่งผู้ใดฟ้อง เวชยาวัจกรผู้หนึ่ง
ฟ้องได้ เมื่อเวชยาวัจกรผู้หนึ่งแพความพระกตของแพด้วย เหมือนแต่
ทนาย แต่ซึ่งพระจะตั้งให้ว่าความอย่างนั้นๆ ในหนังสือมอบอำนาจ
บางรูป ฎีกาบางคณะ จะเป็นทรงเกยจ เมื่อพระมอบอำนาจให้เวชยา
วัจกรผู้ใดมาว่า ต้องถือว่าเวชยาวัจกรผู้หนึ่งเป็นผู้รับทนายสำหรับของพระ

กฤษฎีกาเลิกแล้ว (ดูพูดในหน้า ๓๐๕)

แต่ตั้งใจจะบำรุงพระอารามนั้น ความแพะพระภิกษุเห็นอนหนักพระน
แต่ตั้งนาย ต้องแพะของพระด้วยโดยชาวกรุงม ทว่าความ
(พระปรณามาทิพย์) สยามินทร์

คำสั่งที่ ๑๒ ว่าด้วยให้ศาลทำบาญชีแลรายงานความ

ท ๕/๓๑๘

ศาลแพ่ง ศาลอาญา ศาลต่างประเทศ ศาลเมือง
แลศาลมณฑล ในส่วนที่รับความชำระเองแต่แรกมา

๑ ให้ครอบแบบพิมพ์หมาย ก. ดังนี้ ความแพ่งในศาลวางข้อ
๒ ความฟ้องในปี ร.ศ. ๑๑๘ นั้น ให้พิลึกตบาญชีฟ้องว่ามีฟ้อง
ก. เรืองในปี ๑๑๘ ในบาญชีมีเท่าไร ให้จัดไว้ในช่องนั้น

ในช่องศาลตรงที่ ๑ รวมความที่เสร็จไปแล้ว ให้พิลึกตบาญชี
คดีที่ใดคดีใด ถูกแล้วไปอย่างอื่นก็เรื่องเท่าไรในปี ๑๑๘ (ไม่ว่า
ความฟ้องในปี ๑๑๘ ถูกอื่นนั้นขึ้นไป) นับใด ก็เรื่องให้ครบไว้
ในช่องนี้

๓ ในช่องศาลตรงที่ ๓ ท ๕ ท ๕ ความที่เสร็จไปในศาล ๑๑๘ นั้น
คือจำหน่ายออกที่ใดลงไว้ในศาลตรงที่ ๑

๔ ของศาลตรงที่ ๓ ความค้างมากอนปี ๑๑๘ บางศาลจะบอกไม่ได้
โดยไม่มีบาญชีเป็นแน่นอน เมื่อเป็นดังนี้แล้วให้พิลึกตบาญชีคดี
ในปี ๑๑๘ ว่าความที่ใดคดีใดไปแล้วนั้น ฟ้องกันก่อนปี ๑๑๘ ก็เรื่อง

คำสั่งนี้ยกเลิกแล้ว (ดูชุดในหน้า ๓๐๕)

แต่ให้คนด้านนอกขังไม่ได้ คิดค้นว่า เป็นความ พองก่อนปี ๑๑๘ ก็
เรื่อง ต้องรายงานบอกกันเขาให้ลงในตาตารางที่ ๓

ในเรื่องตาตารางที่ ๗ นั้น คือบอกตาตารางที่ ๓ กับที่ ๒ เขา ได้
เท่าไรเขาตาตารางที่ ๖ หลั เหตุอันลงในตาตารางที่ ๗

๒ ในแบบ ก. ความฮาญา ทำเหมือนอย่าง ความแพ่งตาม
บาญชีพอง แต่ดำรบบคัตดิน เต็มฮาญา

๓ แบบ ข. ส่วนความแพ่งแต่ความฮาญาในตาตารางทั้งหลายนี้
คือจำหน่ายความที่ได้เสร็จไปแล้วในปี ๑๑๘ ที่มียอดในแบบ ก. ใน
ของตาตารางที่ ๖ ตามส่วนแพ่งแต่ฮาญา จะจำหน่ายยอดในแบบ
ให้พลกตุดำรบบคัตดิน แต่แบ่งออกไป เมื่อในความเรื่องใดเรื่อง
หนึ่ง พองแปดองสถานที่ตามสถานที่ พองสถานที่ไหนเป็นใหญ่ให้เอา
สถานที่นั้นขึ้นตั้ง ฮาญาเอาความเรื่องเดียวได้ลงใน ๒ ของ รวมยอดใน
แพ่งยอดในฮาญา ต้องต้องกันกับตาตารางที่ ๖ ในแบบ ก.

๔ แบบ ค. ในส่วนแพ่งนั้น คือให้จำหน่ายจากยอดความที่ได้เสร็จ
แล้ว เช่นที่กล่าวไว้ในตาตารางที่ ๖ ในแบบ ก. ถ้าจากดำรบบคัตดิน
ที่จำหน่ายแต่ความที่คัตดินเสร็จไปแล้ว ก็จะลงในตาตารางทั้งหลายนี้
คือจำหน่ายตามทณฑ์พย ทพองเรียกว่ามกเรอง ไม่ใช่ตามทณฑ์พย
ที่คัตดินให้

ส่วนฮาญาไม่จำหน่ายความเป็นเรื่อง ๆ จำหน่ายแต่ว่าได้คัตดิน
ท่าโทษกคน

ที่จะทำบาญชีตรอกดงแบบทั้งหลายนี้ ให้ทำตามดำรบบ คัตดิน

ถ้าสั่งนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๐๕)

ของศาลเอง แม้ว่าศาลอุทธรณ์จะตัดสินคดีอย่างไรก็ดี ไม่ต้อง
แก้ไขข้อบัญญัติตามแบบ

คำสั่งยังศาลอุทธรณ์

ศาลอุทธรณ์ ข้าราชการพิเศษ

ศาลมณฑลในส่วนที่รับอุทธรณ์จากศาลเมือง

ในตาตราที่ ๒ ให้ส่งจำนวนอุทธรณ์ ที่ได้ ดังมาในปี ๑๓๘๖ แลก็ได้
ไต่ถามมาก่อนปี ๑๓๘๖ ถอนอุทธรณ์เกินกำหนด ให้นับเป็นยื่นตามคำ
ตั้ง ขาบัญชานี้ให้ทำตามคำสั่งคดีของศาลอุทธรณ์เอง ศาลอุทธรณ์
จะตัดสินคดีคำพิพากษาศาลอุทธรณ์อย่างไรไม่ต้องแก้ไขข้อบัญชานี้

ขานบัญชิตความไม่ต้องทำนอกจากนี้ เมื่อศาลจะมีรายงานอธิบายการ
ที่ทำได้ เช่นการขอลงไรเห็นสมควรแล้วขึ้นต้นนี้ ให้เป็นรายงานมา
พร้อมกับขานบัญชิต

ให้ศาลทั้งหลายตั้งคนทำขานบัญชิต แลรายงานปลายศึก ๑๓๘๖ ให้ผู้
พิพากษามีคดีศาลไต่ถามแต่ก่อนที่ ๓ เมษายน ๑๓๘๖ ไปอาทิตย์หนึ่ง ฤ
๓๐ วันพอสมควร เพื่อจะได้ทำขานบัญชิต แลให้ส่งขานบัญชิตออกจากศาล
มา อย่าให้ช้ากว่าวันที่ ๓๕ เป็นที่สุด เมื่อออกแล้วจะทำไม่ถูกต้องได้
ที่ไหนให้ถามมาเน้นๆ ไว้ แลอย่างใดแต่ให้ส่งทำคดีครบทั้งหนึ่งเพียง
๖ เดือนคนบกได้

คำสั่งนอกเล็กน้อย (ดูพูดในหน้า ๓๐๕)

กระทรวงยุติธรรม

ตั้งแต่วันที่ ๒๐ พฤศจิกายน รตนโกสินทร์ศก ๑๓๘

รพพัฒนศักดิ์

เลขาธิการกระทรวงยุติธรรม

แสดงกานายกชั้วหลวงพิเศษ

กฎที่ ๑๓ ว่าด้วยพระบรมราชวินิจฉัยเรื่อง ใบตรอก

ที่ ๑/๑๓๘

แจ้งความมายังผู้พิพากษาประจำศาลหลวงพิเศษทั้งหลายทราบ

ครั้นเมื่อกรมการฎีกามีความตั้งโดยว่า ใบตรอกของบริษัทชด
คดีของเสนาบดีกรมการฎีกาได้ไว้ เป็นอันมาก จะเป็นหนังสือสำคัญ
ใช้ได้ เหมือนอย่างหนังสือสัญญาซื้อขายค่อหน้า อำเภอกำนันหรือไม
คือผู้ถือสัญญาจะอ้างตนเองว่าเป็นเจ้าของที่นง แต่พึงร้องในโรง
ศาล เช่นในเรื่องบังกองเข้ามาท้าวานไถเป็นต้นได้หรือไม่ กรมการ
ฎีกาจึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทงพระกรุณา ขอพระราชทานพระ
บรมราชวินิจฉัย บัดนี้ได้มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งลงเรื่องใบ
ตรอกเช่นนั้น แต่ความเช่นนั้นได้คัดค้านมาให้ทราบไว้ เพื่อจะได้
วินิจฉัยความเช่นนั้นตามแบบพระบรมราชโองการต่อไป

แม้ว่าศาลอุทธรณ์ได้ดำนวนไว้ในเรื่องเช่นนั้นแล้ว หรือศาลชั้นที่
กำลังพิจารณาอยู่ก็ควรพิพากษาให้งดไว้แต่ตั้งแต่วันนั้นไป

กฎนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุคไน้ตหน้า ๓๐๕)

ยังคงเดิม เมื่อข้าหลวงพิเศษสำหรับข้าราชการจะเรียกสำ-
นวนแล้ว จะรู้ว่าจะเรียกที่ไหน เป็นหน้าที่ของศาลเดิมจะต้องลงไป
เมื่อเขาเรียก

รพพัฒน์ศักดิ์

เดนมาร์กกระทรวงยุติธรรม

แต่งตั้งนายข้าหลวงพิเศษจัดการคดีจังหวัดเมือง

วันที่ ๒๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๒๓๘

ที่ ๓/๒๘๓๒

กรมการฎีกา

วันที่ ๘ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๒๓๘

ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยในคดีระหว่าง นายรักใจทย์ นายแหยม นายอิน นายสงาย
นายทอง นายกลิ่นจำเอย ที่จำเอยได้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา มีปัญหา
ซึ่งจะเป็นการตั้งคดียุติการ ข้าพระพุทธเจ้าขออำนาจชั้นกราบ
บังคมทูลพระกรุณา

ใจความในปัญหาในชั้นความเรื่องนั้น มีอยู่ข้อเดียว คือเดิม
บริษัทซุกคองคนาดยามเป็นใจทย์ พ้องจำเอยเรียกทนายจากจำเอย
ซึ่งเป็นทนายในเขตคดีของบริษัท ตามพระราชบัญญัติกรรมการที่ชำระ
ความที่นายพระยาวรเดชศักดิ์ดาฯ เป็นประธาน ได้ตัดสินให้บริษัทชนะ
ความแต่ให้จำเอยออกจากร้านนั้น จำเอยทูลเกล้าฯ ถวายฎีกากรม-
การฎีกาเถาได้ตัดสินตามคำพิพากษา กรรมการพระยาวรเดชศักดิ์ดา-

ฎีกานี้ยกเลิกแล้ว (ดูพุดในคหน้า ๓๐๕)

วรุ แต่จำเลยยังหาได้ชอกจากทนายไม่ ฝ่ายบริษัทได้ขายทนายได้
ชะระความจากจำเลยให้แก่นายรักใจทย นายรักจึงได้ฟ้องได้จำเลย
เขาเอง

จำเลยบริษัทขายทนายนั้น ตามราชฎรเรียกจงดรอกต่อบริษัทขอ
บริษัทให้หนังสือแก่นายรักฉบับหนึ่งมีข้อความดังนี้

หนังสือดำคณูท ๒๕ คตของท๖ ผงควนออก

อนัก ๒๖ พฤศจิกายน ร.ศ. ๓๓๓ หนังสือดำคณูทฉบับนี้ ขัดคตของ
แต่คนนายยามได้ทำให แก่นายรักผู้ ได้ ซอทของกมป็นทนาย ๓๐๐ ไร่
คตของคตฉบับนี้ ยาวตามคตของคตตั้งแต่เดือน ๒๕๘ ถึงเดือน
๒๓๓ ภายวคตามคตของ๕เดือน ยนชนไป ๒๕เดือน ผง ซอททนายได้ยอม
ซอตามทนายของการทกมป็นได้คตไว้ มีแจ้งอยู่ในใบคตคนแล้ว

กรุงเทพฯ

ได้เขียนเงินค่าท ๓๐ บาท เป็นเงิน ๓๐๐ บาท ผู้จัดการของกมป็น
ได้ลงลายมือแดงประทับตราให้ ไว้เป็นดำคณู

หนังสือฉบับนี้เป็นหนังสือบริษัทขายทนายให้แก่นายรัก แต่หาได้
ทำคตหน้าอำเภอกันนฤฎให้อำเภอกันนฤฎคตให้ ไม่ คต หนังสือ
คตของพระราชาทนายพระบรมราชาทนายคตของท ๕ นั้น มีว่าผู้รับ
อนุญาตจะขายให้ผู้ โดยหนังสือทนายได้ตามคตความปรากฏว่า ห้ามซอคตของ
ปรากฏให้ มีอชช่วยอย่างอื่น นอกจากทได้ทมาคตหน้าอำเภอกันน
แต่ตามอชอย่างธรรมเนียมทคตคตดินกนมา กถบอกว่าเมื่อได้ ซอชขายกน
เองโดยดำคตแล้ว ก็ไม่เห็นว่าผู้ ซอชเป็นเจ้าชของทอนนนั้น เช่นนายรัก

กฏนี้ออกแล้ว (คตในคตหน้า ๓๐๕)

กับบริษัท ๆ ยังเป็นเจ้าของอยู่ไม่มีใครมีอำนาจมาฟ้องร้องในศาลอ้าง
 ตนเองเป็นเจ้าของได้ เพราะเหตุนี้จึงมีความสงสัยว่าจะเป็นที่นาย
 รักฟ้องเรียกคืนเอาเองฤๅ ถ้าจะให้บริษัทชดชดของคูนาดียามเป็นเจ้าของ
 นำที่จะฟ้อง ไม่ถือว่าใบตราออกของบริษัทเป็นกรรทที่จะให้กรรมสิทธิ์
 ในที่ดินหลุดจากบริษัทไปอยู่ในอำนาจนายรักได้ จะตัดสินอย่างไรก็
 ข้าพระพุทธเจ้าเห็นด้วยเกล้า ๆ ว่าจะเป็นการสำคัญในทางราชการ แต่
 จะเป็นเหตุก่อข้อข้องต่อไปภายหน้า ด้วยเหตุว่าราษฎรทั้งหลายได้ทราบ
 ข้อของบริษัทตั้งนามกว่ามรกตโดยที่ทรงทราบอยู่แล้ว แต่เป็นการที่จะ
 ทำให้ชดแก่ทางราชการบ้าง ความแต่เดิมนามบริษัทคงจะได้ทราบ
 บังคมทุก

ฝ่ายบริษัทก็ถือว่าเดิมนามบริษัท ได้อนุญาตใ้กระทรวงที่ใดที่
 บริษัทใดหนึ่งชื่อคือเวศปอนเตนตกรกระทรวงเกษตราธิการแต่กระทรวง
 พระคลังมหาสมบัติ มาให้ข้าพระพุทธเจ้าพิจารณา ถ้าเห็นว่า
 ชื่อคือเวศปอนเตนตกรทั้งหลายนี้ ข้าพระพุทธเจ้า ขอ พระราชทาน ทูล
 เกล้า ๆ ถวายชื่อมาด้วยกับหนึ่งชื่อหนึ่งด้วยแล้ว ท่านของหนึ่งชื่อคือ
 เวศปอนเตนตกรเหมือนว่า กระทรวงทั้งหลายไม่ใคร่ตกลงการขอชื่อ
 ทรัพย์ที่ดินแก่กันจนเป็นการเปลี่ยนแปลงกันใหม่ แต่จะวินิจฉัยเห็นว่าทั้งหลาย
 ได้อนุญาตโดยที่ไม่ได้คัดค้านต่อบริษัทก็ได้

ขอทูลข้าพระพุทธเจ้าจะรับว่าใบตราออกของบริษัทจะใช้ ได้เช่นอย่าง
 หนึ่งชื่อสัญญาต่อหน้าอำเภอกำนัน ถ้าจะไม่รับนั้น เป็น การ สำคัญ
 เกี่ยวไปถึง เรื่องบริษัทชดชดของคูนาดียาม ข้าพระพุทธเจ้า ขอ พระ

กฎนี้ขอเลิกแล้ว (คุฟูตโน้ตหน้า ๓๐๕)

ราชทานพระบรมราชวินิจฉัย การจะเป็นอย่างไรแต่เดี๋ยวจะทรงพระ
กรุณาโปรดเกล้าฯ

ขอเดชะ

รพีพัฒน์ศักดิ์
พิชิตปรีชากรม
ศิริราชสังกาศ
อนันต์ชาญไชย
ช. ชลสิทธิ์

พระที่นั่งไอลงกรณ์ ทพยาศน์
เกาะบางปะอิน

พ. ๒๓/๓๑๖๗

วันที่ ๒๒ ธันวาคม รศ. ๑๑๘

ถึงกรรมการผู้ตรวจคดีความฎีกา

ด้วยตามความในหนังสือที่ ๑/๑๘๓๒ ลงวันที่ ๕ เดือนกรกฎาคม
ร.ศ. ๑๑๘ มาขอให้อธิบดีคดีในระหว่างนายรักใจทัก พ้องชัยได้
นายเหยมนายอนนายคด้วยนายทองนายกลิ่นจำเลย ให้ออกจากที่นา
ซึ่งบริษัทได้ขายให้แก่นายรทนน เรื่องนี้ได้หาฎาพระยาเพชรบูรณ์
วินิจฉัยตอบชี้แจงเป็นความเห็นว่า การที่นายรักใจทักจะถือเอา
หนังสือสำคัญที่บริษัททำให้ไว้มาพ้องชัยได้จำเลยนั้น ยังไม่ถูกต้อง
ต่อผู้ที่ได้ใบจองฎาใบสำคัญแล้วจึงมีอำนาจพ้องร้องในคดีที่ตนราย
นี้ได้ การขอใบจองก็ได้ออกพระราชบัญญัติประกาศแล้ว แดงของ

อนุญาตแล้ว (ดูฟุตบอลหน้า ๓๐๕)

ข้าหลวงก็ได้ออกไปจัดการอยู่แล้ว ควรคดีเรื่องอย่างนี้ เจนกว่ากองข้าหลวงพิเศษออกไปจัดการ ออกใบจองให้แก่บริษัทๆ ได้ขายใบจองให้แก่ผู้ซื้อเป็นหลักทรัพย ปลูกตองแล้ว จึงให้ว่าคดีเรื่องนั้นอย่างนคยไป เห็นว่าลูกตองขอมอบคอกว่าทจะออกไปทางอื่น การทรอช้าไม่ได้คอบนมาได้แต่ก่อน เพราะการที่เจ้าพนักงานจะออกไปนั้นยังไม่เป็นแน่นอนตงได้ บัดนี้การเป็นแน่นอนตงแล้ว ก็เห็นว่าจะเป็นอันสำเร็จจตลชด

(พระปรมาภิไธย) พยามนตรี

คำสั่งที่ ๑๔ ว่าด้วยวิธีจะคืนเงินค่าธรรมเนียมในทวเมซง

ที่ ๗/๓๓๖

(๑) บรรดาค่าธรรมเนียมความต่าง ๆ ที่ศาลเดิมเรียกเงินแก่คู่ความหรือตะเฒบ่ บัดนี้ ในด้านอนแล้ว เป็นต้นว่าค่าของคำยื่นคำตคำตัดสินคดี เมื่อศาลเดิมตัดสินแล้ว คู่ความฝ่ายใด ไม่ยอมตาม

คำตัดสิน ไปขอทรรณหรือฎีกาต่อศาลสูงเป็นลำดับไปนั้น

(๒) ถ้าคำขอทรรณหรือฎีกาตัดสินมาว่า คำตัดสินของศาลเดิมไม่ถูก ให้คืนเงินค่าธรรมเนียมให้แก่ผู้ชนะนั้น ก็ให้อธิบดีผู้พิพากษาและผู้พิพากษาคอกแคะแต่คมบ่ ในจำนวนนั้นออกบัดในแบบพิมพ์เช่นชื่อผู้พิพากษา ไปขอคืนเงินต่อข้าหลวงคลังมณฑล

ถ้าสั่งนออกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๐๕)

(๓) ถ้าข้าหลวงคลังมณฑลไม่ยอมรับคั้นเงิน ก็ให้รายงานข้อ
ร้องไปยังกระทรวงยุติธรรมตามทางราชการ

รพีพัฒนศักดิ์

เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

แต่งตั้งนายคหบดีหลวงพิเศษเจ้าศาลหัวเมือง
วันที่ ๒๐ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ ศก ๑๑๘

กฎที่ ๑๕

ว่าด้วยอำนาจศาลข้าหลวงพิเศษ
แต่งตั้งหัวเมืองที่เกี่ยวข้องกัน

ที่ ๑/๓๑๘

แจ้งความมายังผู้พิพากษาทั้งหลายที่สถิตย์ในข้าหลวงพิเศษทราบ

ด้วยได้ทราบจากผู้พิพากษาทั้งหลาย มีความฉงนที่จะทราบว่าจะ
หลวงพิเศษซึ่งเป็นพระกรรวิ เช่นอย่างเทศาภิบาลหรือข้าหลวงพิเศษ
ที่กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจตั้งตามพระราชบัญญัติ ว่าจะมีอำนาจ
บังคับบัญชาอย่างไรได้บ้าง จึงเห็นควรที่จะอธิบายให้เป็นแบบอย่าง

ข้าหลวงพิเศษที่เป็นเทศาภิบาล และข้าหลวงพิเศษที่กระทรวง
มหาดไทยตั้งนั้น เป็นผู้ที่มีอำนาจมากกว่าผู้พิพากษาทั้งหลายใน
มณฑล คือมีอำนาจที่จะตรวจศาลแต่คดีมรดกจำนำเงินได้ทุกเมื่อ

มีอำนาจที่จะบังคับบัญชาได้ แต่การที่บังคับบัญชานั้น ควรให้
เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรมายังศาล

เมื่อข้าหลวงพิเศษทรงตั้งอย่างนมนาทฝ่ายพระกรรวิ และมีใจกังวล

กฎนี้ยกเลิกแล้ว (คุฟุตในหน้า ๓๐๕)

อยู่ในการชำระการ ไม่ใคร่มีความรู้ ในทางศุลาการ มักจะเอาการ
ชำระการมาชมการศุลาการ ผิดพระราชกำหนดกฎหมายดั่งนี้แล้ว จึง
เห็นควรว่าต้งแต่ต่อไป ถ้า ข้าราชการ พิเศษ เช่นนี้ จะ บังคับบัญชา ผู้
พิพากษาแล้วให้หาต้งนี้คือ (เว้นไว้แต่การเด็กน้อยไม่ขอเลี้ยง)
ให้มหนังสือไปยังผู้ พพิพากษา แลหนังสือนี้จะขอเดิมยบท ๓ ที่ ๒ ที่
๓ ที่ ๔ ที่ ๕ เช่นแทนนี้ไม่ได้ตามคำพิพากษาคำฎีกา เมื่อศาล
ไต่รับคำต้งนี้แล้ว ให้คำทามไปแต่ไว้คดีแล้วต้งไปยังกระทรวงยุติ
ธรรมให้ทราบไว้

คำสั่งนคยมีอยู่ ๓ ประการ

- ๑. ในการจัดคดีจัดเดิมยบทบัญญัติต่าง ๆ
  - ๒. ในการออกข้อบังคับกระทรวงยุติการต้งนคยใน คดีทั้งหลาย
คดียากกับออกกฎหมายเขาเอง ซึ่งเป็นถารหนักถึงว่าจะผิด โดยมาก
  - ๓. บังคับให้คดีในคดีเรื่องหนึ่งเรื่องใด ให้เป็นไปต้งนคย
คำต้งเช่นนี้แล้วต้งรวมไว้ ในจำนวนเป็นคำคดี แต่ขอกมายังกระทรวง
ต้งนคย
- เจ้าเมืองหรือกรมการอื่น ๆ ไม่อานาจาบังคับบัญชาศาลต้งนคยเป็น
อันขาด

กฎให้ ใ้ณวันที่ ๕ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๒๓๘
ประทับตราจันทรณต้งนคยมาป็นคำคดี
รพีพัฒนศักดิ์

เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม
แต่สภานายกข้าหลวงพิเศษ

กฎที่ ๑๖ จำกัดความมิให้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาในท ๒

๑
๗/๒/๑๓๘

แจ้งความมายัง ผู้พิพากษาแต่ชาติจริงพิเศษทั้งหลายให้ทราบ
ด้วยตามกรรทที่เปนมาแต่ใหม่ถึงขั้นนี้ คุณความที่เป็นความกนถึง
ฎีกา มีกรรมากรรทตั้งขึ้นลงไปแล้ว คุณความยังกลับทำฎีกาทูลเกล้าฯ
ถวายอีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นกรรไม่ถูกแบบแผนอย่างไร ด้วยเหตุว่า
อุทธรณ์คดีไม่มั่งคั่ง ความเรื่องใดก็จะมีดำเร้งตั้งขาดไปโดย
แต่เป็นเหตุควรให้แก้คดีประอิ่งความของคนให้สูญหายไป ฅนกับ
ได้ มพระบรมราชโองการห้ามไม่ให้คุณความทูลเกล้าฯ ถวาย ฎีกาอีก
ครั้งหนึ่ง คือถ้าศาลฎีกาได้พิพากษาเรื่องหนึ่งเรื่องใดไปแล้ว ให้
เป็นการเด็ดขาดเพียงนั้น คดีนั้นอำนาจบังคับคดีให้เป็นไปโดยทันที แต่
กรรมาการฎีกาเมื่อมีข้อตั้งโดยอย่างไรแล้ว จะไม่พิพากษาในคดีเรื่อง
นั้น จะนำความขึ้นกราบบังคมทูลเดี๋ยวก่อน ตามที่ปรากฏในตำนาน
ลายพระราชหัตถ์ ลงวันที่ ๒ เมษายน ๑๓๘

เพราะเหตุฉนั้น เมื่อกรรมาการฎีกาได้พิพากษาความเรื่องใดภายใน
หลังวันที่ ๒ เมษายน ๑๓๘ ถ้าความเรื่องใดที่มีพระบรมราชวินิจฉัย
เป็นคำพิพากษาโดยแต่เป็นไม่มีฎีกาอีกครั้งหนึ่ง

ข้าพเจ้าควรกล่าวในแห่งนี้อา การที่ข้าพเจ้ามีความเห็นให้ที่ประ-
ชมเด็นาบคมีอำนาจศาลการด้วยนั้น มิใช่เป็นความเห็นของข้าพ-
เจ้า ที่จะให้การดำเนินไปอย่างคดีคดีควรเป็นแต่เพราะภาดัดมียที่จะ
ทำการคดีกว่านี้ไปไม่ได้ จึงต้องเป็นไปดังนี้

กฎนี้ยกเลิกแล้ว (คพตในทหน้า ๓๐๕)

ตามข้อความนเด็ค ถ้าเด็คควรมี่ประกาศให้ราชฎรทราบก็ให้เจ้าออก
ประกาศเด็ยด้วย

(พระบรมนามาภิธิย) สยามินทวิ

กฎที่ ๑๗ ฎาด้วยอาณานาจศาลทหารแลศาลกระทรวงยุติธรรม

ที่ ๓/๑๓๘

ถึงผู้พิพากษาทงหลาย แดงข้าหลวงพิเศษทราบ

ด้วยทหารทตองห้าเป็นจำเดยในคความอาญานัน บันได้มีพระ
บรมราชโองการโปรดเกล้าฯ กำหนดเจานาที่ผู้จะชาระนัน ความแจ้ง
ชยในลายพระราชหัตถเลขาตงวันที่ ๓๕ เมษายน ร.ศ. ๑๑๘ ซึ่งได้
คดีเจ้าเนาศิตมาตัจยเด็ย ขอออกมาให้ทราบด้วย

กฎให้ ใ้ฉฉวันที่ ๒๓ เมษายน รตนโกสินทรศก ๑๑๘

รพิพัฒน์ศักดิ์

เด็นบคักกระทรวงยุติธรรม
แด็ดภาณวยกข้าหลวงพิเศษ

ที่ ๕/๖๖

พดด้ปลาดฉฉคดี

วันที่ ๓๕ เมษายน รตนโกสินทรศก ๑๑๘

ถึงกรมหมื่นราชบุริตเรกฤทธิ

ด้วยเรื่องทหารฉฉจากสำนักนตายที่บ่อนต้นนมชาม ซึ่งมีปัญหาด้วย

ฉฉนัยเด็กเด็ว (คฝุคในคหน้า ๓๐๕)

เรื่องอำนาจศาลทหาร ตามที่เด็นายคดีในประชุมได้ไปถูกษาคถกตงกันว่า
 ถ้าความอาญาที่เกิดขึ้นในระหว่างทหารคือทหารเวดาทเขาเวรรับราช-
 การอยู่ตงต้องฝ่ายกิด ถ้าเวดาทฝ่ายหนึ่งเขาเวรรับราชการอยู่ อีก
 ฝ่ายหนึ่งไม่ได้เขาเวรรับราชการกิด ถ้าความผิดไม่ใช่เป็นความฆ่า
 กันตาย ถ้าไม่ใช่เป็นความคุมพรรคพอกเป็นผู้ร้ายปล้น ให้ศาลทหาร
 มีอำนาจชำระได้ ถ้าเป็นความฆ่ากันตาย ถ้าคุมพรรคพอกเป็นผู้ร้าย
 ปล้น ให้ตั้งศาลกระทรวงยุติธรรมพิจารณา เว้นแต่ความที่เกิดขึ้น
 นนเกี่ยวกับกการกระทำผิดในหน้าที่ราชการของกรมทหารด้วย จึงให้
 ศาลทหารมีอำนาจชำระความเช่นนั้นได้ แต่ความเรื่องฮ้างตาย ฮ้าง
 ดอน พดทหารแห่งนายฉนพดแคว่ตั้นตายนั้น ให้กระทรวงยุติธรรม
 รับเอมาชำระได้ตงอน ตามที่ได้ไปถูกษาคถกตงกันในที่ประชุมเด็นายคดี
 แลตงอน

(พระบรมนามาภิธิษั) ดยามีนทร

กฎที่ ๑๘ ว่าด้วยให้ปรองคองระหวางกระทรวงการแลตุลาการ

ที่ ๕/๓๑๕

แจ้งความมายงผู้ พพากษาทางหลายแลตงาหลวงพิเศษทราบ

ด้วยพระเจ้านองยาเธอ กรมหลวงดำรงราชานภาพ เด็นายคดี
 กระทรวงมหาดไทย กยข้าพเจ้า ได้ไปถูกษาเห็นพรอมกันว่า ราชการ
 ซึ่งจำแนกเป็นฝ่ายชระการ คือพนกงานที่จะบงคบบัญชาการอนชยใน
 หน้าที่หลวงเทศาภิบาล แลผู้จวราชการเมืองฝ่ายหนึ่ง ราชการฝ่าย

ฉนบชกเลิกแล้ (คพุดไม้คหน้า ๓๐๕)

ตุลาการ คอพนักงานที่จะพิพากษาอรรถคดีอยู่ในนาทผู้พิพากษา
ศาลยุติธรรมฝ่ายหนึ่ง ย่อมต้องอาศัยแก่กัน ความปรองดองเชื่อ
เพื่อต่อกัน ในระหว่างข้าราชการทั้ง ๒ ฝ่ายนี้เป็นประโยชน์สำคัญของ
ราชการอย่างยิ่ง

แต่ทุกวันนี้ถึงเกิดตามหัวเมืองบางมณฑล ข้าหลวงเทศาภิบาล
แต่ผู้ว่าราชการเมืองอันเป็นเจ้าของพนักงานในฝ่ายตุลาการ แต่ผู้พิพากษา
อันเป็นเจ้าของพนักงานฝ่ายตุลาการยังเข้าใจไปว่าราชการคนละฝ่าย ไม่
จำเป็นต้องปรึกษาหารือ โดยความเชื่อเพื่อต่อกัน พาให้เหตุการณ์
น้อยครั้ง แต่เหตุการณ์ซึ่งควรจะปรึกษาหารือกันให้ยุติได้ โดยง่ายคิด
คงค้างเข้าไป ในกระบวนการคดีต้องมีจดหมายโต้ตอบ แลบางทำให้เขว
โกลนกันไป

อาศัยเหตุนี้ จึงได้ขอตั้งเงื่อนไขให้ข้าหลวงเทศาภิบาล แต่ผู้ว่า
ราชการเมืองเข้าใจควร โดยถูกต้อง คือข้าหลวงเทศาภิบาลผู้ว่าราชการ
เมืองกับผู้พิพากษาคณะจะต้องมีจดหมายปะปรึกษาหารือกันในเรื่องๆ
เหตุการณ์ซึ่งใดในระหว่างตุลาการกับตุลาการ ซึ่งควรจะไต่ถาม ก็ให้
ไต่ถามแต่ชัดเจนแก่กันให้เป็นที่เข้าใจ อย่าต้องมีจดหมายโต้ตอบไป
มาโดยไม่จำเป็น ซึ่งกระทำให้เป็นทีเดียวเวลาต่อราชการ ให้ถือเอา
ประโยชน์ของราชการเป็นประมาณ

กฎให้ ใ้ ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๓๘

ประทับตราจันทรมณฑลน้อยมาเป็นสำคัญ
รพีพัฒน์ศักดิ์

เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม
แต่ถึงนายข้าหลวงพิเศษ

กฎที่ ๑๗ ว่าด้วยผู้ พวักษาอำนาจแลหน้าที่ตรวจเรือนจำ

ท ๕/๑๑๘

แจ้งความมายังผู้ พวักษาทั้งหลาย แต่ข้าหลวงพิเศษทราบ

ด้วยพระเจ้าอนงยาเซอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสด็จบด
กระทรวงมหาดไทย กับข้าพเจ้า ได้ปรึกษาเห็นพร้อมกันว่า การคุม
ขังนักโทษตามหัวเมืองย่อมเกี่ยวข้องด้วยการศาลยุติธรรม เพราะเหตุว่า
นักโทษที่ต้องกักขังอยู่ในระหว่างพิจารณา ย่อมเกี่ยวข้องด้วยการพิจารณา
คดีที่จะให้เป็นไปตามกฎหมายลักษณะพิจารณา ส่วนนักโทษที่
พิพักษาโทษแล้ว ก็คือทกระทำโทษตามคำพิพักษาของศาล โดย
การเกี่ยวข้องของคณ ต้นควรที่ผู้ พวักษาจะมีอำนาจแลหน้าที่ จะตรวจ
การคุมขังนักโทษด้วย

เพราะเหตุอันใหม่ พวักษาทั้งหลายไปตรวจการ คุมขัง นักโทษ
ในมณฑลหรือเมืองซึ่งอยู่ในอำนาจศาลนั้น ๆ เมือง ๆ อย่างไม่
น้อยกว่าเดือนละ ๒ ครั้ง เมื่อผู้ พวักษาไปตรวจเรือนจำเห็นว่าการ
คุมขังนักโทษผิดเคลื่อนต้อยกฎหมาย ฤๅข้อบังคับประการใด ผู้
พิพักษามีอำนาจที่จะมีหมายตั้ง ตามอำนาจที่มีในศาลนั้น ๆ แลมี
อำนาจที่จะแจ้งกับผู้ว่าราชการเมือง ขอให้จัดการแก้ไขให้เป็นไป
ตามข้อบังคับทุกประการ ให้ข้าหลวงเทศาภิบาลแลผู้ว่าราชการ
เมืองมีคำสั่งแก่เจ้าพนักงานเรือนจำให้รีบเร่ง เสด็จผู้ พวักษาไป
ตรวจเรือนจำแลการต่าง ๆ ในเรือนจำแต่ทุกเมื่อ เหมือนกับที่ผู้ว่า
ราชการเมืองไปตรวจการคุมขังนักโทษเช่นนั้น ถ้าผู้ พวักษาเห็น

ฉบบ่กลเล็กแล้ว (ฟูคไนคหน้า ๓๐๕)

การคุ้มครองสิทธิของเกษตรกรโดยแบบแผนประการใด แต่แจ้งต่อผู้
ว่าราชการเมือง ก็ให้ผู้ว่าราชการเมืองพิจารณาเหตุระงับการ
การเป็นไปถูกต้องตามข้อบังคับทุกประการ

กฎให้ไว้ ณ วันที่ ๓๐ มิถุนายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๓๘

ประทับตราจันทรมณฑลน้อยมาแปลสำคัญ

รพีพัฒนศักดิ์

เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

แต่เดิกราชการข้าหลวงพิเศษ

กฎที่ ๒๐

ว่าด้วยพระบรมราชวินิจฉัย

เรื่องหม่อมเจ้าชายตัวเป็นทาส

ที่ ๖/๑๓๘

แจ้งความมายังผ พวกราชการทงหลาย แต่ข้าหลวงพิเศษทราบ ด้วย
ได้มีพระบรมราชวินิจฉัย ในเรื่องเจ้าชายตัวเป็นทาส ซึ่งจะเปนตัว
อย่างสำหรับวินิจฉัยความต่อไป จึงได้คัดสำเนาถวายพระราชหัตถเลขา
มาไว้ให้ทราบ

กฎให้ไว้ ณ วันที่ ๒๓ มิถุนายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๓๘

รพีพัฒนศักดิ์

เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม

แต่เดิกราชการข้าหลวงพิเศษ

กฎนี้ขอเรียนแล้ว (ดูเพิ่มเติมหน้า ๓๐๕)

ที่ ๒๕/๓๐๘

พระที่นั่งจักรกริมหาปราสาท

วันที่ ๑๕ มิถุนายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๘

ถึงกรมหมื่นราชบุรุษวิเศษฤทธิ

ด้วยใ้รับหนังสือที่ ๑๒/๘๓๓ ลงวันที่ ๑๐ เดือนนี้ ขอพระบรมราช
 วินิจฉัยในคดีเรื่องพระองค์เจ้าบงกชแตงทนายฟ้องว่า หม่อมเจ้า
 หญิงหวานชายตัวเป็นทาสใจทย์ ค้าดพิจารณาได้ความฉ้อใจทย์ แต่
 จำเลยเป็นหม่อมเจ้า คดีจะบังคับไปยังไม่ได้นั้น เรื่องเจ้าชายตัว
 เป็นทาสนั้น แต่ก่อนมีข้อห้ามปรามไม่ให้เอาเกือกตำกรมธรรม์
 เหตุเกิดมาแต่แต่ก่อนนั้น หม่อมเจ้าปล่อมชื่อเป็นไพร่จะได้อุดฉ้อ
 ประการใดจำไม่ถนัดแต่คงสงสัยในข้อนี้ เพราะเหตุที่ว่าเจ้าจะ
 ชายตัวเป็นทาสไม่ได้ ความเรื่องมิได้ไปศึกษาในประชุมเสนาบดี
 เห็นว่า ใจทย์จำเลยเป็นเจ้าด้วยกนทั้งตั้งฉวย ควรให้ตั้งมายังศาล
 กระตรวงวัง จะได้อำนาจตามประเพณีในพระราชตระกูล

(พระบรมนางอภิรัช) สยามินทร์

กฎที่ ๒๑

ว่าด้วยพระบรมราชวินิจฉัย

เรื่องชำระความหม่อมราชวงศ์ ในความอาญา

ที่ ๗/๑๑๘

แจ้งความมายัง ผู้พิพากษาทั้งหลายแต่เจ้าหลวงพิเศษทราบ

ด้วยใ้มีพระบรมราชวินิจฉัย ในเรื่องชำระความ

ฉบับนี้ขอเลือกแล้ว (ดูฟุ่คในคหน้า ๓๐๕)

หม่อมราชวงศ์ (ผิดกับชื่อระควมเจ้า) เห็นว่าเป็นแบบแผนที่ดีสำหรับจะได้วินิจฉัยความต่อไป จึงได้คัดดำเนินถวายพระราชหัตถเลขาตั้งมาให้ทราบ

ฎีกาให้ไว้วันที่ ๑๕ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๘

รพีพัฒน์ศักดิ์

เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม
แต่เดิมถวายขอทวงพิเศษ

ที่ ๑๘/๒๒๓

พระทวงจกรกรมหาปรางค์

วันที่ ๑๖ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๓๘

กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์

ด้วยได้รับหนังสือที่ ๕/๕๕๘ ลงวันที่ ๑๕ เดือนมิถุนายน หม่อมราชวงศ์ชาย กรมการช่างเชื่อมเหล็กของหลวงว่าลงอาญาเขียนอ้ายเทษผู้ร้ายในเวรชาติก่อน แต่เก็บเงินผิดประโยชน์แผ่นดินเขาเป็นประโยชน์ส่วนตัวคนไม่ตั้งคั่ง กับไม่ให้ใบเสร็จแก่ราษฎร ซึ่งได้ลงคดีความจริง ขออนุญาตให้ศาลพิจารณาคดีสิ้น แต่หากงดต่อไปในชั้นหม่อมราชวงศ์ จะควรขออนุญาต ฎีกาให้ศาลพิจารณาคดีสิ้นทีเดียวฎีกาประการใดนั้นได้ทราบแล้ว ไม่จำเป็นต้องบอกก่อนก็ได้ เว้นไว้แต่เมื่อคดีสิ้นโทษถึงจำคุก จึงบอกให้ทราบ

(พระบรมนามาภิไธย) สยามินทร์

กฎนี้ยกเลิกแล้ว (ดูพุดในคหน้า ๓๐๕)

กฎที่ ๒๒๓ ว่าด้วยข้าหลวงมณฑลทวนตกเฉียงเหนือ
มีอำนาจแนะนำที่ออกกฎหมายแต่ตรวจเรือนจำ

ที่ ๘/๑๑๑

ตำรวจราช ๑/๒๕๐๕

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๒๕ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๑

พระเจ้าอภัยราชา กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เสด็จขึ้นที่กระทรวง
ยุติธรรม ถึงข้าหลวงพิเศษ และข้าหลวงยุติธรรม ผู้พิจารณาคดี
ศาลมณฑลแต่ศาลเมืองฉะเชิงเทรา

ด้วยมีพระบรมราชโองการว่า ตั้งแต่ข้าหลวงมณฑลทวน
ตกเฉียงเหนือเป็นมณฑลระยะทางห่างไกลจากกรุงเทพฯ บางทีมีการ
บางอย่าง ซึ่งข้าหลวงจำเป็นต้องออกข้อบังคับให้ใช้ได้เป็นกฎ
หมายสำหรับในมณฑลนั้นให้ตนตรวจที่กระทรวง

ข้อทรงพระราชดำริเห็นว่า การที่คนโทษตามหัวเมืองย่อม
เกี่ยวข้องการยุติธรรม เพราะเหตุว่านักโทษที่ต้องกักขังอยู่ในเขต
ระหว่างใต้ดิน และระหว่างพิจารณา ย่อมเกี่ยวข้องการพิจารณาคดี
ที่จะให้เป็นไปตามกฎหมายลักษณะพิจารณา คดีนักโทษที่พิพากษา
โทษแต่ก็ออกกระทำโทษตามคำพิพากษาของศาล โดยการที่
เกี่ยวข้องของ ผู้พิพากษาจะมีอำนาจแนะนำที่ตรวจการ
คุมขังนักโทษด้วย

เพราะฉะนั้นทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าหลวงใหญ่ แด
อธิบดีผู้พิพากษา ซึ่งเรียกว่าข้าหลวงยุติธรรม ตามข้อ ๘ ของข้อ

กฎนี้ยกเลิกแล้ว (ดูเพิ่มเติมที่หน้า ๓๐๕)

บังคับสำหรับปกครองมณฑลตวันตกเฉียงเหนือ ร.ศ. ๑๓๘ นั้น มีอำนาจออกกฎหมายแต่กระทรงศาล จำนวนศาลอำนาจศาลในมณฑลตวันตกเฉียงเหนือ แต่ให้ข้าหลวงยุติธรรมและผู้พิพากษามีหน้าที่ตรวจการคุมขังนักโทษด้วย ดังต่อไปนี้

๑. ถ้าข้าหลวงใหญ่แต่ข้าหลวงยุติธรรมพร้อมกันเห็นว่า ควรจะมีกฎหมายอย่างไร สำหรับใช้ ในมณฑลตวันตกเฉียงเหนือทั่วไปแล้ว ให้พร้อมกันร่างกฎหมายนั้นส่งไปยังกรุงเทพฯ ขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาต เมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว จึงให้ออกเป็นกฎหมายได้ เว้นแต่ถ้าการประจวบทันคดี เมื่อข้าหลวงใหญ่แต่ข้าหลวงยุติธรรมเห็นพร้อมกันว่า เป็นกรจำเป็นจะต้องออกกฎหมายนั้น โดยทันทีแล้ว ให้ประกาศเป็นกฎหมายใช้ได้โดยทันที แต่กฎหมายเช่นนี้ต้องส่งลงมากรุงเทพฯ เพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตภายในกำหนด ๖ เดือนอย่างหนึ่ง ต้องมีกำหนดโทษปรับใหม่เป็นเงินได้ ไม่เกิน ๕๐๐ บาท หรือจำขังไม่เกิน ๖ เดือนอย่างหนึ่ง ต้องไม่ผ่านพระบรมเดชานุภาพอย่างหนึ่ง ต้องไม่ขัดกับหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีอย่างหนึ่ง

๒. ส่วนเค้าตั้งนามหลวงนั้น ตามข้อความในข้อบังคับปกครองมณฑลตวันตกเฉียงเหนือ ร.ศ. ๑๓๘ ข้อ ๓๗ นั้นมีว่า เมื่อเค้าตั้งนามหลวงนครหรือเมืองใดไปถูกษาพร้อมกันเห็นว่า ควรมีกฎหมายหรือข้อบังคับการสิ่งใดในพระนครหรือเมืองนั้น ให้มีอำนาจจะตั้งกฎหมายแต่ข้อบังคับมีบังคับมีกำหนดปรับใหม่ไม่เกิน ๑๐๐ บาท หรือจำขังไม่เกิน ๓ เดือนได้ แต่กฎหมายข้อบังคับที่ใดตั้งนี้ ต้องไม่ผ่านพระราชกำหนด

กฎหมายยกเลิกแล้ว (ดูพิสดารหน้า ๓๐๕)

กฎหมายประการหนึ่ง ไม่ขัดกับข้อสัญญาทางพระราชไมตรีประการหนึ่งต้องได้รับอนุมัติจากข้าหลวงใหญ่ แด่ข้าหลวงยุติธรรม ซึ่งเป็นข้าหลวงพิเศษจัดการยุติธรรมประการหนึ่ง จึงให้ถือว่าเป็นกฎแต่ข้อบังคับสำหรับนครหรือเมือง ได้ปรากฏอยู่ในข้อบังคับนั้นแล้ว แด่กฎหมายที่เคาดังนามหลวงออกเช่นนี้ต้องส่งลงมากรุงเทพฯ เพื่อขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตภายในกำหนด ๑ เดือน

๓. ถ้าข้าหลวงใหญ่กับข้าหลวงยุติธรรมเห็นพร้อมกันว่า ในมณฑลใดอันตักเคียงเห็นสมควรจะตั้งศาลที่ใด จะควรมีกี่ศาล แต่ศาลควรจะมีอำนาจเพียงใด แด่ให้ตั้งศาลละจำนวนศาล แด่วางอำนาจศาลได้ตามสมควรแก่พระราชกำหนดกฎหมาย

๔. ให้ข้าหลวงยุติธรรม แด่ผู้พิพากษาทางหลวงตรวจการคุมขังนักโทษในมณฑลหรือเมืองซึ่งอยู่ในอำนาจศาลนั้นๆ เองๆ อย่างดีไม่น้อยกว่าเดือนละ ๒ ครั้ง เมื่อผู้พิพากษาไปตรวจเรือนจำเห็นว่าการคุมขังนักโทษคลาดเคลื่อนด้วยกฎหมาย หรือข้อบังคับประการใด มีอำนาจที่จะมีหมายดังตามอำนาจที่มีในศาลนั้นๆ แด่มีอำนาจที่จะแจ้งต่อเคาดังนามหลวงขอ ให้จัดการแก้ไขให้เป็นไปตามข้อบังคับทุกประการ ให้ข้าหลวงใหญ่ แด่เคาดังนามหลวงมีคำสั่งแก่เจ้าพนักงานเรือนจำให้รับรองแด่ข้าหลวงยุติธรรม แด่ผู้พิพากษาไปตรวจเรือนจำใดทุกเมื่อ เหมือนกับที่เคาดังนามหลวงไปตรวจการคุมขังนักโทษเช่นนั้น ถ้าข้าหลวงยุติธรรมหรือผู้พิพากษา เห็นการคุมขังนักโทษคลาดเคลื่อนด้วยแบบแผนประการใด แด่ได้แจ้งต่อเคาดังนามหลวง ก็ให้เคาดังนามหลวงพิจารณาให้ตรวจตราดูให้การเป็นไปให้ถูกต้องตามข้อบังคับทุกประการ

ฉันทน์ออกอีกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๐๕)

๕ กระทรวงมหาดไทยได้มีตราขอความคัดด้วยคดีถึงกัน ดังมายัง
ข้าหลวงใหญ่ในมณฑลตวันตกเฉียงเหนือด้วยแล้ว

๖ กระทรวงมหาดไทยได้มีศุภอักษรแต่งตั้งตรา ตรงมายังเจ้า
ดินามหลวง ขอความอย่างเดียวกับข้าราชการทุกเมืองแล้ว

๗ ให้ข้าหลวงยุติธรรม แลผู้พิพากษาทั้งหลายในมณฑลตวันตก
เฉียงเหนือจัดการให้ถูกต้องตามกระแสพระบรมราชโองการ ในข้าราชการ
ตามจังหวัดประการ

(เซ็นพระนาม) รัชพัฒน์ศักดิ์

ประทับตราจันทรมณฑลใหญ่มาเป็นสำคัญ

กฎที่ ๒๓

ว่าด้วยอำนาจศาลไปริตกา

ที่ ๘/๑๓๘

ด้วยตามประกาศตั้งศาลไปริตกา ลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม รัตนโก
สินทรศก ๑๓๑๑ ข้อ ๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าหน้า
กระทรวงยุติธรรม มีอำนาจตั้งกฎข้อบังคับอธิบายความถึงด้วยในพระ
ราชบัญญัติ แลประกาศเรื่องศาลไปริตกา

แต่ในพระราชบัญญัติตั้งศาลไปริตกา ลงวันที่ ๓๑ มีนาคม รัตน
โกสินทรศก ๑๓๑๑ ข้อ ๘ (๔) มีข้อความพรรณานำศาลไป
ริตการับฟ้องในการขอให้รับได้ออกจากที่คนโรงเรือนคักแพโดยเหตุ
๕ ประการ คือ ๑ เจ้า ๒ จำนำ ๓ ชาย ๔ อาศรัย ๕ เข้ามาอยู่
โดยดำพัง

กฎนี้ยกเลิกแล้ว (ดูพิสดารหน้า ๓๐๕)

แต่ข้อ ๘ (๕) แห่งพระราชบัญญัติ เป็นที่สงสัยว่าจะขัดกัน
อำนาจศาลปรีดิ์ภาแต่ศาลตั้งเป็นอย่างไร เสนาบดีกระทรวงยุติธรรม
จึงออกกฎขึ้นนี้ไว้ ให้เป็นคำอธิบายอำนาจศาลปรีดิ์ภาต่อไป คือ

๑. เมื่อโจทก์ฟ้องจำเลยเป็นผู้เช่า ค่าเช่าไม่เกินเดือนละ ๒ ชั่ง
แต่หาว่าผู้เช่าทำผิดสัญญาเช่านั้น จะเรียกคืนใหม่ไม่เกิน ๒ ชั่งก็ดี ฎ
จะขอให้ขับไล่ก็ได้

๒. จำนำไม่เกิน ๒ ชั่ง จะฟ้องเรียกดอกเบี้ยต้นทวนไม่เกิน ๒ ชั่ง
ฎจะฟ้องขอทเป็นได้ก็

๓. ขาย เมื่อโจทก์จำเลยรับกันฉวขายให้ แก่กันแล้ว แต่ด้วย
ประการใดประการหนึ่ง ผู้ขายไม่ออกจากที่ ผู้ซื้อขอให้ขับไล่

๔. อาศัย โจทก์ฟ้องว่าจำเลยได้อาศัย แต่จำเลยรับว่าได้อา-
ศัยจริง แต่จะขอตีความความอำนาจในกฎหมายนอกจากเถียงว่าไม่
ได้อาศัย แต่อ้างว่าที่คนเป็นของตน เฝ้าใจแตกตนนั้นจะมีราคาขาย
ได้ในตลาดน้อยกว่า ๒ ชั่ง

๕. เข้ามาอยู่ จำเลยไม่เถียงว่าที่อยู่ในกรรมสิทธิ์ของตน เว้นไว้
แต่ตนจะมีราคาขายได้ในตลาดน้อยกว่า ๒ ชั่ง

การที่จะกระเดาะที่ตนจะมีราคาน้อยกว่า ๒ ชั่งฎไม่นั้น ให้แล้ว
แต่ผู้พิพากษาศาลปรีดิ์ภา ขอให้เขาเรียกค่า โจทก์ที่มาแต่เสียค่า
ธรรมเนียมเป็นใหญ่ ในการที่จะชำระความนั้นเองฎตั้งขึ้นศาลตั้ง

ตั้ง ๕ ประการที่กล่าวมาแต่นั้น ศาลปรีดิ์ภาอำนาจชำระ ถ้า
นอกจากนี้ไป คู่ความต้องฟ้องยังศาลตั้ง ฎถ้าเมื่อได้ฟ้องแล้วให้
การในศาล ปรีดิ์ภาแล้ว ก็ให้ศาล ปรีดิ์ภาตั้งความนั้นไปยังศาลตั้ง

กฎนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๐๕)

แต่บังคับให้ โจทย์ทำฟ้องใหม่ยื่นต่อศาลตั้งภายในกำหนด ๓๕ วัน ถ้า โจทย์ได้ประพฤตินตามคำสั่งแล้ว ค่าธรรมเนียมที่โต้แย้งมาต้อง คิดว่า เป็นค่าธรรมเนียมในศาลตั้งเป็นต้น แล้วตามพระราชบัญญัติ กระบวนพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก ๒๓๕ มาตรา ๒๒ ถ้า โจทย์ฟ้องเกินกำหนด ๓๕ วันไปแล้ว ก็ให้คิดว่าไม่ได้เสียค่าธรรมเนียม เดย

กฎให้ วิจารณ์ ๑ กันยายน รัตนโกสินทรศก ๒๓๘
ประทับตราจันทรมณฑลน้อยมาเป็นสำคัญ
รพพัฒน์ศักดิ์
เด่นาบตีกระทรวงยุติธรรม
แดงภานายกข้าหลวงพิเศษ

กฎที่ ๒๓๔

ว่าด้วยวิธีที่จะคืนวงเงา

ที่ ๓๐/๒๓๘

วันที่ ๑๕ ตุลาคม รัตนโกสินทรศก ๒๓๘

พระเจ้าอยู่หัวฯ กรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์ เด่นาบตีกระทรวงยุติธรรมแดงภานายกข้าหลวงพิเศษ ถึงผู้พิพากษาทั้งหลาย แดงข้าหลวงพิเศษทราบ

ด้วยได้ มีกระ แดงพระบรมราชโองการในเรื่องผู้ ร้ายถึงถึงของ นายร้อยเอก มีคดีชื่อ ซี.บี. เซติสิน ไป กองตระเวนได้กล่าวว่ามี ผู้ ร้ายได้หลบหนีอยู่ในวัง พระบรมวงษ์เธอ พระองค์เจ้าโต ฝ่ายกอง

กฎนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๐๕)

ตระเวรไต่ มีจดหมายมายังผู้พิพากษาศาลโปริสภาท ๒ เพื่อขอให้
ออกหมายตั้งคนในวังพระบรมวงษ์เธอ พระองค์เจ้าโตนั้น ผู้
พิพากษาศาลโปริสภาท ๒ ได้ทำรายงานเด่นอนั้นมา ได้นำความกราบ
บังคมทูลพระกรุณา ทรงทราบใต้ฝ่าละอองธุลีพระบาทแล้ว

กระแด้พระบรมราชโองการนั้นคงตำเนินความตั้งนี้ ถ้าแม้อาคค
รายไต่เป็นคดีซึ่งคดีกับคดีเรื่องหมักตเกิดขึ้นแล้ว ก็อนทศาลจะออก
หมายตั้งคนในวังเจ้า ศาลควรค้องทำรายงานขึ้นมายังกระทรวงยุติ
ธรรมก่อน เพื่อที่จะไต่หน้าชนกราบบังคมทูลพระกรุณา แต่เมื่อไต่
กระแด้พระบรมราชโองการอย่างไต่แล้ว จะได้แจ้งความไปยังศาล
นี้ๆ เพื่อจะได้จัดการต่อไป

รพพัฒน์ศักดิ์

เด่นาบคิกระทรวงยุติธรรม
แด้ถานายกษาหลวงพิเศษ

กฎท ๒๕ ฎาด้วยกระตาดแตงเคเรือหมายถ่านวน

ท.๓/๓๒๐ กระทรวงยุติธรรม
วันที่ ๓ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๓๒๐

แจ้งความมายังผู้พิพากษาทงหลาย แด้ษาหลวงพิเศษทราบ
ด้วยคดีบางเรื่องมีการจำเป้นที่ศาลสูงจะต้องรับพิจารณาพิพากษาให้
แล้วไปโดยเร็ว แต่ตามการทเป้นอยู่ทุกถวนน เมื่อศาลชนท ๓ ฎาท ๒

กฎนี้ออกถลิกแล้ว (ตุฟุตไน้หน้า ๓๐๕)

ใดที่ตัดสินแล้ว ห้ามสิ่งใดเป็นเครื่องหมายให้ศาลตั้ง ทราบว่าความ
เรื่องใดจะต้องการเร็วไม่

แต่ต่อไป ถ้ามีคดีเรื่องใดที่ศาลล่างจะต้องการให้ศาลตั้งรับ
พิจารณาพิพากษาให้เร็วไปโดยเร็ว จะเป็นในชั้นอุทธรณ์ฎีกาก็ดี
ให้ศาลซึ่งจะส่งสำนวนไปนั้นคัดกระดาษแดงลงม โด ประมาณ นิ้วหนึ่ง
หากอาจมีได้ ทบวนแพนทวดสำนวนข้างหน้าเป็นสำคัญ แต่เมื่อศาลซึ่ง
ได้รับสำนวนมีเครื่องหมายชนิดใด ให้รับพิจารณาพิพากษาคดี
เรื่องนั้นให้เร็วไปก่อนคดีเรื่องอื่น ๆ

แต่เครื่องหมายชนิดนี้ ศาลล่างต้องระวังอย่าใช้ ให้พิมพ์ชนก
ได้เห็นจำเป็นจริง เป็นต้นว่าศาลชั้นที่ ๑ ตัดสินให้ปล่อยจำเลย แต่
โจทก์ที่เอาอุทธรณ์ จำเลยต้องชั่งอยู่ ฎีกาตัดสินให้จำคุกมีกำหนด
โทษน้อยกว่า ๑ เดือน จำเลยอุทธรณ์ ฎีกาเช่นนี้ จึงควรใช้ ได้

รพีพัฒนศักดิ์

เลขาธิการกระทรวงยุติธรรม
แต่เดิมนายข้าหลวงพิเศษ

กฎที่ ๒๖ ว่าด้วยการรับส่งสำนวนคดีความอุทธรณ์ ฎีกา

ที่ ๒/๓๒๐

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๕ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๒๒๐

แจ้งความมายังผู้พิพากษาทั้งหลาย แต่ข้าหลวงพิเศษ ทราบ

ฉบับยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๐๕)

ด้วยการรับส่งอุทธรณ์, ฎีกา ในระหว่างศาลทั้งหลาย กับกรมบัญชาการกระทรวงยุติธรรม แด่ศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์กรุงเทพ ฯ ศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ ยังเป็นการกักถ่ายไขว้เขวกันอยู่ บางศาลบางเมืองก็ส่งตรงมายังยกกระบัตรศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ ศาลบางเมืองก็ส่งมาที่กรมบัญชาการกระทรวงยุติธรรม ให้ช่วยส่งไปให้ศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ เห็นว่าเป็นการลำบากทำให้ชักช้าเสียเวลา ซึ่งกรมบัญชาการต้องมีระเบียบขึ้นอีกเปลา ๆ ต่อไปในปี ๒๐ ได้จัดให้ยกกระบัตรศาลฎีกา ศาลอุทธรณ์ กรุงเทพ ฯ ศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ เป็นเจ้าหน้าที่รับผิดชอบในการรับส่งฎีกาอุทธรณ์ต่อศาลทั้งหลาย

เพราะฉนั้นเมื่อศาลซึ่งควรรับฎีกาแลฟ้องอุทธรณ์ ได้รับฎีกาแลฟ้องอุทธรณ์ไว้แล้ว ก็ให้ส่งตรงต่อยกกระบัตรศาลฎีกา, ศาลอุทธรณ์กรุงเทพ ฯ ศาลอุทธรณ์ข้าหลวงพิเศษ, ณดินามลัดตยยุติธรรม แต่เมื่อศาลอุทธรณ์ศาลฎีกาได้พิพากษาคดีเรื่องนั้นแล้ว ก็ให้ยกกระบัตรส่งด้านวนคืนไปยังศาลที่ตั้งด้านวนมาทีเดียว ไม่ต้องยื่นส่งมายังกรมบัญชาการกระทรวงยุติธรรมอีกเช่นแต่ก่อน

รพีพัฒนศักดิ์

เด่นามดีกระทรวงยุติธรรม
 แด่อธิการนายข้าหลวงพิเศษ

กฎนี้ยกเลิกแล้ว (ดูฟุตโน้ตหน้า ๓๐๕)

กฎที่ ๒๓๗ ว่าด้วยการตั้งขงตั้งปล่อย แดงแจ่ง โทษ

ที่ ๓/๑๒๐

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๘ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๐

แจ้งความมายังข้าหลวงพิเศษแด่ผู้พิพากษาทงหลายในหัวเมืองทราบ
ด้วยการตั้งขงตั้งปล่อยแดงแจ่งโทษนักโทษ ในระหว่างศาลหัวเมือง
กบหมายราชการซึ่งเกี่ยวของกันอยู่ทุกอันซึ่งไม่เป็นระเบียบอันดี
ตั้งแต่นั้นต่อไปควรจัดการตั้งจะกล่าวต่อไป

๑. เมื่อศาลใดพิพากษาให้ปล่อยจำเลยในคดีเรื่องใด แต่ผู้พิพากษาใด
พิจารณาเห็นว่าจำเลยนั้นโดยองค์แห่งตัว เห็นว่าไม่มีมูลเหตุที่
ควรตั้งโดยจำเลยผิดของหาจะควรต้องรับทัณฑ์โทษอันใดต่อไปแล้ว
ถึงใจที่ยังคงอยู่แต่ขอทรรณอยู่ก็ ผู้พิพากษามีอำนาจที่จะตั้งปล่อย
ตัวไปในระหว่างขอทรรณได้ โดยไม่ต้องเรียกประกัน

๒. เงินไต่แต่เพราะเหตุเห็นควร ยังจะมีขอขึ้นควรตั้งโดยชอบบ้าง
แต่เป็นการยากที่จะเอาโทษจำเลยได้ โดยข้อกฎหมายก็ดี โดยคำ
พยานก็ดี ถ้าเช่นนั้นแล้ว ผู้พิพากษาจะเรียกประกันจำเลยไว้ให้พอ
สมควรกับรูปคราม แดงตั้งปล่อยตัวจำเลยไปคราวหนึ่งก็ได้

๓. ถ้าเมื่อเห็นว่าขอประกันมีมาก ตามจำนวนยังเป็นการยากที่จะ
กนอยู่ จะขงจำเลยนั้นไว้หรือฟังคำวินิจฉัยในชั้นขอทรรณฎีกาก่อนก็ได้

๔. เมื่อศาลใดพิพากษาให้ตั้งโทษจำเลยที่ขงขงอยู่แต่ในคดี
เรื่องใด แต่จำเลยยังกอยู่แต่ขอทรรณอยู่ แต่ผู้พิพากษาพิจารณาเห็นว่า
จำเลยควรจะต้องรับทัณฑ์โทษเป็นแต่แดง ก็ให้มีหมายแดงโทษ
ไปยังฝ่ายราชการ

กฎนี้ขอเลิกแล้ว (ค.ฟ.ต.น.ค.หน้า ๓๐๕)

๕. ถ้าเมื่อเห็นว่าโทษเบาพอจะให้ประกันได้ จะให้มีประกันไปในระหว่างที่คำตัดสินยังไม่ถึงที่สุดก็ได้ ตามสมควรแก่เหตุการณ์นั้น

๖. นักโทษคนใดที่ศาลได้พิพากษามีกำหนดโทษแล้ว โจทย์จำเลยยังทูลขออุทธรณ์ฎีกาอยู่ ศาลอุทธรณ์ศาลฎีกายังไม่พิพากษาดังมา จนล่วงเลยหมดโทษของผู้นั้นแล้ว จะตั้งปล่อยผู้ต้องหาไปในระหว่างที่คำตัดสินยังไม่ตกลงมากได้ แต่เมื่อคดีขึ้นคืนมาในชั้นอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์เพิ่มโทษลงมาตลอดกำหนดเดิม ทฎีกาของทนายคดีอยู่ในระหว่างที่จะอุทธรณ์ ไปยังศาลฎีกาพิเศษ ฎีกาของทนายคดีไปแล้ว ยังไม่ควรปล่อยไปก่อนหมดกำหนดโทษที่เพิ่มมาชั้นหลังนั้น เว้นใจแต่ศาลสูงนั้นจะได้แก้คำพิพากษาเป็นอย่างอื่น เป็นต้นว่าให้มีโทษตามกำหนดเดิมฎีกาไม่ให้มีโทษเลย จึงควรปล่อยผู้ต้องหาไปได้

รพีพัฒน์ศักดิ์

เลขาธิการกระทรวงยุติธรรม
แต่เดิมนายกษาฬหกิจ

กฎที่ ๒๘ ว่าด้วยการสอบความรู้ วิชาสำหรับ บานัญชี ความ

ที่ ๕/๒๕๐

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๒๖ เมษายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๐

พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรุษเรกฤทธิ เลขาธิการกระทรวง

ออกนอกลูกแล้ว (ดูพุดในหน้า ๓๐๕)

ยุติธรรมแต่ดีภาษากษัตริย์หวงพิเศษ มายังผู้พิพากษาทางหลายแต่
ข้าหวงพิเศษทราบ

ด้วยได้เห็นรายงานที่คัดต่าง ๆ ทำตั้งมา โดยมากมีผิดแทบทุก
คำ บางคำเป็นด้วยผู้ทำไม่เข้าใจกฎหมายแต่ไม่ระวัง ดูด้วยคำ
เป็นต้นคือ คนที่ถูกรับเข้าใจว่าไม่ใช่โทษ ฎาเอาความที่ค้างอยู่มา
แยกประเภทเขากับความที่เสร็จแล้ว ซึ่งเห็นได้ว่าเป็นความอย่าบไม่
แต่ดูด้วยคำที่เขาถามไฉนข้างบนนั้น บางคำเป็นด้วยผู้ทำไม่รู้จักวิธี
เขียน บางคำเป็นด้วยคิดเลขไม่ต่อง เมื่อมีกตายนกผิดมากเช่น
จนถึงรวมรวมกันเข้าไม่คิด แต่เห็นว่าเป็นบ้แรกจะยังไม่ดูเขาใจ
ครั้นหนักผิดเช่นนอก กว่าจะรวมรวมต่องได้แต่ละมณฑลทำให้ต้อง
ลำบากเสียเปล่าต่อว่าตอชานกษัตริย์ยาว

กนตของที่เห็นว่าพอจะทำได้ง่าย ๆ ยังทำให้ผิดได้ ถึงเพียงนี้ จึง
มาวิตถถึงการลงตำรับบบัญญัติ แต่ขอเก็บด้านอนความในคำต่าง ๆ
นั้น จะมีอุปการะขาดเหลือเสียหนักหนาฎา พึงเห็นได้ว่าผู้พิพากษา
ทำรายงานผิด มีความประหมาทต่อราชการไม่ตั้งใจจะเรียนทำให้
ถูกต้อง เพราะตามแบบที่ตั้งมากก็ไม่เป็นของดำยากยากเข็นอันใด
โดยจะเรียนฎาดังเกิดตออย่างเร็ว ๒ ชั่วโมง อย่างช้าที่สุด ๗ วันเท่านั้น
ก็พอจะรู้ได้

เพราะฉนั้นตั้งแต่นั้นต่อไป (๓) ผู้พิพากษาคณโคทที่ทำรายงานไม่
ถูกจะไม่ได้นอกความชอบให้ ถ้ายังไม่ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร
ตำแหน่งยศฎาตราตั้ง ก็ จะยังไม่ขอพระราชทานจนกว่าผู้นั้นจะได้ดอบ

กฎข้อเด็กแก้ว (คุฟุดไม้คหน้า ๓๐๕)

ความรู้ ได้ประกาศนียบัตรว่า เป็นผู้สามารถที่จะทำรายงานแสดง
สำหรับบัญชีความให้ถูกต้องได้ ถ้าผู้ใดได้สัญญาบัตรแต่ตราตั้ง
แล้วจะไม่ขึ้นเงินเดือนขึ้นตำแหน่งก่อน

(๒) ผู้ พวภาษาที่จะเป็นใหม่ต่อไป จะต้องสอบความรู้ ได้
ประกาศนียบัตรด้วยเหมือนกัน เว้นได้แต่ผู้ พวภาษาที่เป็นเนติบัณฑิต
ต่อไปในปี ๑๒๐

(๓) การที่จะเรียนแต่สอบความรู้ นั้น ให้สอบเมื่อมีผู้มาขอให้
สอบ ให้กรมบัญชีการกระทรวงยุติธรรมเป็นเจ้าหน้าที่กำหนดเวลาสอบ
ความรู้ แลออกประกาศนียบัตรให้เมื่อเห็นสมควร แลอยู่ในความรับ
ผิดชอบของปลัดทูลฉลอง

(ตงพระนาม) รัชพัฒน์ศักดิ์

ประทับตราจันทรมณฑลน้อยมาเป็นสำคัญ

กฏนี้ยกเลิกแล้ว (ยกเลิกในค.พ.น. ๑๑๕)

กฎเฝ้าขาด

กระทรวงยุติธรรม

แก้ไข

ลฎานายกษาหลวงพิเศ

(ฉบับใหม่)

สารบัญ

กฎท	๓	ว่าด้วย	วิธีเก็บของกลาง	หน้า	๓๖๕
กฎท	๒	ว่าด้วย	ตั้งเงินพิณ	หน้า	๓๖๕
กฎท	๓	ว่าด้วย	ให้เก็บด้านจนตามลำดับเลขแดง	หน้า	๓๖๖
กฎท	๔	ว่าด้วย	ให้ศาลเดิมรับฎิตา	หน้า	๓๖๖
กฎท	๕	ว่าด้วย	ผู้พาดษาที่ไม่ได้องพิจารณาความห้ามไม่ให้เซ็นชอหรือแยง	หน้า	๓๖๖
กฎท	๖	ว่าด้วย	ไม่ให้เรียกค่าธรรมเนียมขแรง	หน้า	๓๖๗
กฎท	๗	ว่าด้วย	โจทขแต่ทนายต้องบอกถึงกิด	หน้า	๓๖๗
กฎท	๘	ว่าด้วย	ทนายต่างประเทศต้องขออนุญาตก่อน	หน้า	๓๖๗
กฎท	๙	ว่าด้วย	วิธีทนายต่างประเทศจะขออนุญาต	หน้า	๓๖๘
กฎท	๓๐	ว่าด้วย	ให้เก็บด้านจนตามลำดับวัน	หน้า	๓๖๘

		ว่าด้วย	ให้ตั้งคนดำเนินงานยั้งศาลอุทธรณ์	
			ศาลฎีกา	หน้า ๓๖๘
		ว่าด้วย	ตำแหน่งนายตั้งซึ่งตั้งปล่อยให้ไว้	
			ในจำนวน	หน้า ๓๖๘
กฎที่	๓๑	ว่าด้วย	วิธีทำดีระบบบำนาญชีวิต	หน้า ๓๖๙
กฎที่	๓๒	ว่าด้วย	ให้ตั้งบำนาญชีวิตในกำหนด ๓๕ วัน	หน้า ๓๖๙
กฎที่	๓๓	ว่าด้วย	ฟ้องมรฎกไม่ต้องนำผล	หน้า ๓๗๐
กฎที่	๓๔	ว่าด้วย	ให้จกเหตุที่ไม่สืบพยานไว้ ในจำนวน	หน้า ๓๗๒
กฎที่	๓๕	ว่าด้วย	วัดราษฎร์แตงทนายได้	หน้า ๓๗๒
กฎที่	๓๖	ว่าด้วย	ใบตรอกนา	หน้า ๓๗๔
กฎที่	๓๗	ว่าด้วย	วิธีคนเงินค่าธรรมเนียม	หน้า ๓๗๘
กฎที่	๓๘	ว่าด้วย	อำนาจชักทอดงพิเศษกับศาลหัวเมือง	หน้า ๓๗๙
กฎที่	๓๙	ว่าด้วย	ห้ามไม่ให้ฎีกาชนบท ๒	หน้า ๓๘๑
กฎที่	๔๐	ว่าด้วย	อำนาจศาลทหจร กับศาลกระทรวง	
			ยุติธรรม	หน้า ๓๘๒
กฎที่	๔๑	ว่าด้วย	ให้ชระการกับศาลบรชองดองกัน	หน้า ๓๘๔
กฎที่	๔๒	ว่าด้วย	ใหม่ พหุภาษาตรวจเรือนจำ	หน้า ๓๘๕
กฎที่	๔๓	ว่าด้วย	เจ้าชายตอเบบทนายไม่ได้	หน้า ๓๘๖
กฎที่	๔๔	ว่าด้วย	ฟ้องเจ้ากระทรวง	หน้า ๓๘๗
		ว่าด้วย	ฟ้องข้าราชการในคดีมอาญา	หน้า ๓๘๗
		ว่าด้วย	หม่อมราชวงศ์ลูกฟ้องในคดีมอาญา	หน้า ๓๘๗
		ว่าด้วย	พระฤกษ์ฟ้อง	หน้า ๓๘๗

- กฎที่ ๒๕ ว่าด้วย ข้าหลวงใหญ่กับอธิบดีผู้พิพากษา
ศาลมณฑลพายัพ มีอำนาจออก
กฎหมาย แด่ตราเงื่อนไข หน้า ๓๘๗
- กฎที่ ๒๖ ว่าด้วย อำนาจศาลไปรษณีภา หน้า ๓๘๒
- กฎที่ ๒๗ ว่าด้วย ด้านอนันตกระตาสแดง ใช้ชำระ
เป็นการต่อน หน้า ๓๘๓
- กฎที่ ๒๘ ว่าด้วย ด้านอชุทธธณ, ฎีกา, ให้ศาลต่างตาม
ความว่าจะไปว่าความหรือไม่ หน้า ๓๘๔
- ว่าด้วย ให้ดูความดังฟ้องอชุทธธณ แต่ฎีกา
มากกว่าฉบับหนึ่ง หน้า ๓๘๕
- ว่าด้วย ความอชุทธธณคดีความจะแต่งทนายที่ศาล
เดิมก็ได้ หรือแต่งที่ศาลอชุทธธณก็ได้ หน้า ๓๘๕
- ว่าด้วย ในกรุงเทพฯ ศาลอชุทธธณ ศาลฎีกา
จะนัดความในหนังสือพิมพ์ หน้า ๓๘๕
- ว่าด้วย ด้านอนอชุทธธณ, ฎีกา, นั้น ให้ตั้ง
ตรงถึงศาลซึ่งพิจารณาคความอชุทธธณ
ฎีกาทีเดียว หน้า ๓๘๕
- กฎที่ ๒๙ ว่าด้วย การตั้งขงตั้งปดอชย แด่แจ้งโทษ ผู้
พิพากษาทำได้ตามเห็นสมควร หน้า ๓๘๖
- กฎที่ ๓๐ ว่าด้วย ให้ ศาลเมือง มีอำนาจชำระความเกิน
อำนาจศาลได้ แต่ห้ามไม่ให้ตัดสิน หน้า ๓๘๗

กฎ	๓๓	ว่าด้วย	ให้หมายสิ่งซึ่งตั้งจำด้วยกระดาดดี	หน้า ๓๘๘
กฎ	๓๒	ว่าด้วย	การชำระความทักเกี่ยวกับคนในวัง	หน้า ๕๐๐
กฎ	๓๓	ว่าด้วย	ใหม่ พวกราชมนตรีตมภ์เอง	หน้า ๕๐๓, ๕๐๒
กฎ	๓๔	ว่าด้วย	ข้อบังคับเรือนจากของมหาดไทย	หน้า ๕๐๔
กฎ	๓๕	ว่าด้วย	การธรรมเนียมหมายเรียก	หน้า ๕๓๒
กฎ	๓๖	ว่าด้วย	ไม่ให้ใช้กฎที่ ๕ ในศาลจักรวรรดิ	หน้า ๕๓๔
กฎ	๓๗	ว่าด้วย	ไม่ให้ศาลตามคุกจางฉา จะชกชวณ หรือยอม	หน้า ๕๓๕
กฎ	๓๗	ว่าด้วย	สิ่งของความมอณา	หน้า ๕๓๖
กฎ	๓๘	ว่าด้วย	ไม่ให้ศาลตั้งรับฎีกาพิศพระราช บัญญัติ	หน้า ๕๓๖
กฎ	๕๐	ว่าด้วย	ผู้พวกราชมนตรีตมภ์ บอทด	หน้า ๕๓๗
กฎ	๕๓	ว่าด้วย	ให้ใช้กฎที่ ๓๐ (เรื่องศาลเมืองชำระ ความเกินอำนาจได้) ในศาลมณฑล กรุงเทพฯ	หน้า ๕๓๘
กฎ	๕๒	ว่าด้วย	อธิบายคำจำกัดของขัตติพระบวค	หน้า ๕๓๘
กฎ	๕๓	ว่าด้วย	ไม่ให้ศาล เรียกค่าธรรมเนียมความ อาญาที่โจทก์ ไม่ได้ขอคืนใหม่	หน้า ๕๓๐
กฎ	๕๔	ว่าด้วย	ผู้ที่ได้รับเงิน เดือน ใน กระทรวงยุติ- ธรรมเมื่อเวลาเฝ้าหรือแบ่งกรม ต้อง มาทางกระทรวงยุติธรรม	หน้า ๕๓๓
กฎ	๕๕	ว่าด้วย	ห้ามไม่ให้คนบังคับชาติอื่นเข้ารับราช- การในกระทรวงยุติธรรม	หน้า ๕๓๓

กฎ	๕๖	ว่าด้วย	ห้ามไม่ให้ค้าขาย กระบาค แพง ถั่ว แผ่นตะ & อัญ	หน้า ๕๒๒
กฎ	๕๗	ว่าด้วย	การไต่สวนฟ้องข้าราชการ	หน้า ๕๒๓
กฎ	๕๘		เพิ่มเติมกฎที่ ๕๗ (ว่าด้วย การตั้ง ปล่อยจำเลย)	หน้า ๕๒๖
กฎ	๕๙	ว่าด้วย	การไต่สวนชาติกำเนิด	หน้า ๕๒๖
กฎ	๕๙	ว่าด้วย	การรับผิดชอบที่คนบังคับชาติอื่นชาว วังราชการ	หน้า ๕๒๘
กฎ	๕๙	ว่าด้วย	บุตรบุญธรรมไม่ได้มรดก เว้นแต่ พินัยกรรม	หน้า ๕๓๐
			ค่าเคอนของปลัดทูลฉลอง	หน้า ๕๓๓
กฎ	๕๒	ว่าด้วย	คดีเกี่ยวกับคนชาติฝรั่งเศส ถือว่า คนมรดก ทดเกล้าทวงอายุฎีกาไม่ได้	หน้า ๕๓๗
กฎ	๕๓	ว่าด้วย	การที่จะตั้งคดีขึ้นไต่สวนให้ ไปฟ้องยัง ศาลตั้ง ถ้าความเห็นของศาลไต่สวน ทบอัยการต่างกันให้ ทบอัยการตามความ เห็นของอัยการ	หน้า ๕๔๐
กฎ	๕๔	ว่าด้วย	วิธีปรับหรือลงโทษ แดงดไทยผู้รับ ประกัน	หน้า ๕๔๓
กฎ	๕๕	ว่าด้วย	ค่าธรรมเนียมขึ้นศาลชั้นอุทธรณ์	หน้า ๕๕๒
กฎ	๕๖	ว่าด้วย	ผู้ที่จะขอโอนทะเบียนพินัยกรรมดีที่ ทดิน ให้ทนายของยื่นต่อศาล	หน้า ๕๕๕
กฎ	๕๗	ว่าด้วย	ให้ตั้ง นายชัชวาลย์วันทำการ ของ ผู้พิ- พากษา แต่ ให้ผู้พิพากษา ถ้าหยุดได้ เพียงบดะ ๕๐ วัน	หน้า ๕๕๐

- กฎที่ ๕๗ ว่าด้วย คำต๋อานคำ พิกษา ษน ทตุต ถ้าให้
 ปด้อยตัวจำเลยแล้ว ค้งออกหมาย
 ตั้งปด้อยตัวจำเลยไปทันที หน้า ๕๕๓
- กฎที่ ๕๘ ว่าด้วย โหษาหลวงพิเศษ จัดการ คำต๋อานธรรม
 ในมณฑล พายัพ พิจาวณา ความ อุต-
 ธรรม ไปตามเดิม หน้า ๕๕๒
- กฎที่ ๖๐ ว่าด้วย การทักัดจะมืหมาย ถึง กรมแต่กระ-
 ทรวงต่าง ๆ หน้า ๕๕๓
- กฎที่ ๖๓ ว่าด้วย เรื่องหม่อมห้ามคองหาในคดีอาญา หน้า ๕๕๔
- กฎที่ ๖๒ ว่าด้วย เรื่องการรวมเนียมวัดทตคนเถาแผนนที หน้า ๕๕๕
- กฎที่ ๖๓ ว่าด้วย พระไม่มีธมณะศักดิ์คองหาในคดีอาญา
 คำต๋อาน ชัก การตงโทษ ด้วย เป็น เพศ
 ธมณะแล้ว ให้เป็นนาคเจ้าคณเป็น
 ผดุงดีก แต่คำต๋อานโทษได้ โดยไม่
 คองขอพระบรมราชานุญาต หน้า ๕๕๕
- กฎที่ ๖๕ ว่าด้วย ห้ามมิให้ชาวราชการ ผู้หนทรักษา
 พระธรรมนญ ว่าความในคดีอาญา หน้า ๕๕๕
- กฎที่ ๖๕ ว่าด้วย ระเบียบการตงของข้าราชการแผนกชัยยทวร ๕๕๖
- กฎที่ ๖๖ ว่าด้วย หนาทชัยยทวรประจำกรมพระนครบาด หน้า ๕๕๖
- กฎที่ ๖๗ ว่าด้วย การทำ คำคักค่าน ตัวเงิน ตามประมวลกฎหมาย
 แผ่งแต่พานิชย์มาตรา ๘๖๓ หน้า ๕๕๖

กฎเกณฑ์การตรวจยุติธรรม

ตั้งแต่วันที่ (๕ กันยายน ๒๕๖๓) นี้ เป็นต้นไป ให้ยกเลิก
กฎเกณฑ์การตรวจยุติธรรมก่อนหน้าทั้งนี้ ให้ถือว่า กฎที่ว่าใน
นี้ จะใช้มาในภายหลัง เป็นกฎเกณฑ์ต่อไป

กฎที่ ๑

ว่าด้วยวิธีเก็บของกลาง

วิธีเก็บของกลางนั้น ให้เก็บดังต่อไปนี้ทุกคดีจะได้วางแบบลงไว้
เป็นประจำทุกปีเป็นครั้งคราว

กฎที่ ๒

ว่าด้วยสิ่งเงินพินัย

เงินพินัยจะตั้งเป็นหลักฐาน ให้ขอแต่ฉบับ ปิดในตำแหน่งท้าย
คำพิพากษาชั้นคดีขาด แต่เป็นหน้าที่ผู้พิพากษาจะต้องชี้แจงแต่ฉบับ
เท่านั้น

๓๖๖

กฏที่ ๓

ว่าด้วยโทษเก็บสำนวนตามลำดับเลขแดง

สำนวนที่คัดโคตคัดดินเตตชาติเดอนั้น ให้เก็บตามลำดับเลขแดง
ซึ่งเป็นเลขลำดับตามลำดับชั้นที่หนึ่งโคตคัดดินมา

กฏที่ ๔

ว่าด้วยให้ศาลเต็มรับฎีกา

ตามประกาศว่าด้วย ผู้ซึ่งจะทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา ร.ศ. ๑๑๖
เด่นาบคักกำหนดให้ ศาลเต็มเป็นผู้รับฎีกา จากคู่ความใน กรุงเทพฯ ฯ ใน
หัวเมืองให้ศาลเต็มรับส่งฎีกาด้วย ถ้าคู่ความมาส่งต่อศาลเต็มนั้น

กฏที่ ๕

ว่าด้วยผู้พิพากษาที่ไม่ไต่เนงพิจารณาความ
ห้ามไม่ให้เซ็นชื่อฤาแย้ง

ผู้พิพากษาคณไต่เนงพิจารณาความ เช่นชื่อในคำพิพากษานั้นได้
แลแย้งได้ ถ้าผู้ใดไม่ไต่เนง จะเซ็นฤาจะแย้งไม่ได้*

* เพื่อประกอบกฏที่ ๕ นี้ ให้ดูกฏที่ ๓๖ ด้วย

๓๖๗

กฎที่ ๒

ว่าด้วยไม่ให้เรียกค่าธรรมเนียมค่าจ้าง

ค่าจ้างซึ่งไม่ใช่ค่า มีค่า ๆ ภายใต้อนั้น จะเรียกค่าธรรมเนียม
เหมือนอย่างมีค่าไม่ได้

กฎที่ ๗

ว่าด้วยโจทก์แต่ทนายต้องบอกสังกัด

ผู้ใดเป็นโจทก์ ต้องกล่าวอ้างถึงถิ่นใด ๆ ว่าเป็นคนชนิดใด
ถ้าเป็นหญิงต้องบอกว่าเป็นภรรยาใคร สังกัดของผู้นั้นอะไร ๆ ภาย
ใ้นี้ผู้ใดต้องบอกสังกัดของบิดา

ทนายว่าความต้องกล่าวเหมือนกันว่าสังกัดถิ่นใคร

กฎที่ ๘

ว่าด้วยทนายต่างประเทศซึ่งขออนุญาตก่อน

ทนายเป็นคนในบังคับชาติอื่นนอกจากชาติสยาม ต้องได้รับอนุ
ญาติก่อน จึงจะว่าความในศาลไทยได้

กฎที่ ๗

ว่าด้วยวิธีทนายต่างประเทศจะขออนุญาต

ผู้ใดอยู่ในบังคับต่างประเทศ จะว่าความเป็นทนายแล้วต้องขอ
อนุญาตดังนี้ คือ :

จะว่าความในมณฑลกรุงเทพฯ ต้องขออนุญาตต่อกระทรวง
จะว่าความในหัวเมืองหัวเมือง จะขออนุญาตอธิบดีผู้พิพากษาก็ได้
แต่ถ้าจะว่าอัยการอื่น ๆ ต้องมาขออนุญาตที่กระทรวง

การที่ขอขออนุญาตว่าความเป็นทนายนี้ ไม่หมายความว่าถึงคนท
เป็นเอเยนต์ผู้จัดการของนายอื่น ๆ

กระทรวงจะได้อนุญาตประจำปี ถ้ากำหนดตาย แก่ทนายต่างประเทศ
ผู้เป็นเนติบัณฑิตในเมืองของตน ถ้าไม่ได้เป็นแล้ว เมื่อเห็น
สมควรจะให้อนุญาตแต่เฉพาะเรื่อง ๆ

อนุญาตทั้งกระทรวงถอนคืนได้ทุกเมื่อ

กฎที่ ๑๐

ว่าด้วยให้เก็บสำนวนตามลำดับ

ว่าด้วยให้ส่งต้นสำนวนมายังศาลอุทธรณ์, ศาลฎีกา
ว่าด้วยสำเนาหมายสั่งฟ้องปล่อยให้ มิได้ ในสำนวน

วิธีศาลจะรวบรวมหนังสือต่างๆ เป็นสำนวนความนั้นให้รวมไว้

ตามลำดับวันที่ครบหนึ่งเดือนนั้นๆ เป็นต้นฟ้องอยู่บนแลวก็บัญญัติท้าย
ฟ้อง ฎาหนึ่งข้อสำคัญต่างๆ ที่อ้างถึงในฟ้องแลวก็ให้การ แลอื่น
ต่อไป

ด้านอนที่จะตั้งมายังศาลอุทธรณ์, ฎีกา, นั้นให้ตั้งคน ถ้าถด
หายก็ให้คัดค้านเอาไว้ ขอย่าตั้งสำเนา

สำเนาหมายตั้งชง, ตั้งปล่อย, ให้ประกัน ควรมิได้ในด้านอน
ศาลสูงจะรู้ว่าคนใดต้องชงหรือได้ปล่อยฎาประกัน

กฎที่ ๑๑

ว่าด้วยวิธีทำสำนวนบัญญัติความ

แบบสำนวนเดิมทำสำนวนเดิมบัญญัติของศาลนั้น ให้ปลัด
ทูลฉลองเป็นผู้ตั้งประจำฎาเป็นครั้งคราว

กฎที่ ๑๒

ว่าด้วยให้ตั้งบัญญัติความในกำหนด ๑๕ วัน

บัญญัติความนั้น ศาลต้องตั้งมายังกระทรวงอย่างน้อยหนึ่งครั้ง
หนึ่ง ตั้งแบบอย่างที่ปลัดทูลฉลองจะได้วางแบบ บัญชีสำหรับนั้น
ต้องตั้งออกจากศาลของตนก่อนวันที่ ๑๕ เมษายนทุก ๆ ปี รายงานนั้น
จะตั้งมาที่ตังก็ได้ แต่บัญญัติความต้องมาตามกำหนด ศาลใดไม่

ตั้งในกำหนด ๑๕ วันแต่ต้องถูกปรับลดเงินเดือนตาม ชำร่ากนั้อยู่เทัว
ไต เหมือนอย่างว่าไม่ได้ทำงานในจำนวนวันที่ชานน

ปฏิญ์ ๑๓

ว่าด้วยพ้องมรฎกไม้ตองนำทต

ด้วยในเรื่องพ้องมรฎก เติมตองนำความชกรวบบังคมทตชอรับ
พระราชทานพระบรมราชานุญาต เพตจะพิจารณาหนตอไป
ณบดินไต มพระบรมราช โองการ โปรดให้สำดชำระ ความมรฎกโดยท
ไม้ตองนำชกรวบบังคมทตชอน ถ้าเนตลายพระราชหัตถเลขาไตคต
มาให้ด้วยแต่

แต่เมื่อจะคตดินความมรฎกตามกฎหมายคองไปแต่ จะเห็นว
เป็นถารเคตชนคตตตแต่คความยคชธรรม ตายพระราชหัตถเลขาอ้าง
ปลตยถึงพระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ผู้พิพคชามีอำนาจนำ
ความชกรวบทตอยางเคมไต

(สำเนตลายพระราชหัตถเลขา)

ที่ ๑๑/๒๗๒

พระทงจกรกรมหาบราธาท

วันที่ ๒๗ มิถุนายน รศ. ๑๑๗

ถรพพฒนคัก

ด้วยตั้งเกตตตามความเห็นอย่างใหม่ ๆ ซึ่งแตเห็นการแต่เนภาระ

เวลานี้ ไม่ได้รู้แต่ไม่ได้ นกถกการแต่ก่อนเป็นอย่างไร มักจะคิดเห็น
ว่า การเดือนทราหมอนโดยอมเป็นจากเจ้าแผ่นดินไม่เกี่ยวข้องของ
เกาะกระ ด้วยถืออำนาจแอบซัด ไม่ปล่อยให้เจ้าน้ำที่ท่าแต่โดยดำพั้ง
การซึ่งสมัยแฉะเบียบการรงานเก่าแต่ใหม่ผิดกัน ไม่พิจารณาโดย
เดี่ยยคว่าเป็นเจตนาที่ฤเจตนาร้าย แต่ได้เคยใช้ ได้ คัมภีร์ในการครั้ง
หนึ่ง ถูกเป็นแต่ทำไปโดยปรารถนาชั่วร้าย แต่ไม่เคยเป็นการตีมาเลย
ดังโทษโดยง่ายเช่นน้อยข้างจะหนักน้อย

แต่ยอมรับว่ากรทุกอย่าง ควรจะเปลี่ยนแปลงตามสมัยแห่ง
ความเรียบร้อยดีขึ้นของกรงานที่ใดเปลี่ยนแปลงมาโดยลำดับ

ในเรื่องความมรรฎกซึ่งมีแบบว่า ทนทรัพย์เกิน ๘๐๐ บาท ให้คิด
ฟ้องจนกรบาททุกอัน ที่ใด ไชมา ๕๐ ปีเศษแล้วนั้น ก็เป็นกรที่เจ้า-
แผ่นดินไชอำนาจเกินกฎหมาย แต่ไม่เกินกำหนดพระบรมเดชานุภาพ
ของเจ้าแผ่นดินเมืองนี้ แต่ก่อนมากรที่ของคดีทงนั้น ไม่เป็นการ
หน่วงให้ความช้าไป เพราะศาลทงปวงชางกว่า แดกรทกรบาท
นั้น เคยได้ มีผลขึ้นดีในทางยุติธรรม คดีความลำบากได้บดะมาก
เรื่อง แต่บัดนี้ศาลทงปวงไม่ช้าเหมือนแต่ก่อน การทคของคดีฟ้อง
กรบาททงจะชักให้ความช้า

อีกประการหนึ่ง แต่ก่อน ๆ มาได้พบฟ้องทคทต มีความทคของ
คดีขึ้นยกฟ้อง โดยบังคับให้เกิดอย่างแรงให้ถอนฟ้อง แต่ใน ๒ ปี
นี้ถึงเกิดได้ว่า ความทคของว่ากล่าวให้ถอนฟ้องเช่นนั้นไม่มี จะเป็น
ด้วยคดีความมรรฎกจะฟ้องมรรฎกเช่นนั้นจะถูกถอนยกยกฟ้องแล้วไม่
ฟ้อง ฤจะเป้นด้วยผู้รับฟ้องไม่ตั้งฟ้องประการใดก็ตาม เห็นว่าไม่มี

การที่จะต้องจากต่างถึง ๒ ปีมาแล้ว ก็ควรที่จะเลิกการศตพองมรดก
กราบหุดเดียวได้

เพราะฉนั้น แทนต่อไปให้ยกเลิกธรรมเนียมศตพองมรดก
ซึ่งมีทุนทรัพย์เกิน ๑๐๐ บาท ที่เคยศตชนกราบหุดแต่ก่อนนั้นเสีย ให้
ศตรับพองบังคับบัญชาไปทีเดียว

เว้นไว้แต่ความบางเรื่องซึ่งเห็นแก่ความยุติธรรม ที่ควรจะนำ
ความชนกราบหุด จึงให้นำความชนกราบหุด แต่แต่เดิมนั้นจะ
เห็นควร

กฎที่ ๑๔

ว่าด้วยให้จดเหตุที่ไม่สืบพยานไว้ในสำนวน

ตามธรรมเนียมพิพากษาไม่คงทำรายงานแก่ทนายฎีกา แต่
ถ้ามีเหตุเห็นสมควรอย่างไร ถ้าผู้ความร้องว่าศตไม่ยอมให้สืบพยาน
อื่น ๆ อันไม่จริงแล้ว ให้ศตรายงานย่อ ๆ บอกความอันไม่จริงนั้น
มา เว้นไว้แต่ในข้ออื่น ๆ จะได้หมายเหตุไว้แล้วในสำนวน

กฎที่ ๑๕

ว่าด้วยวัดราชวรวิหารแห่งทนายไต่

ด้วยได้ มีพระบรมราชวินิจฉัยในเรื่องวัดราชวรวิหาร ซึ่งจะเปนตัว
อย่างสำหรับวินิจฉัยความต่อไป จึงได้ตั้งตำนานมาไว้ให้ทราบ

(สำเนาลายพระราชหัตถเลขา)

ที่ ๓๖/๑๑๘๓

พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานปราสาท

วันที่ ๒ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๓๓๗

ถึงกรรมการปฏิภา

ด้วยได้รับหนังสือที่ ๒/๑๑๘๓ ลงวันที่ ๒๗ เดือนก่อนว่า พระใน
วัดสุทัศนวรวิหารให้นำเด็กเวรยาวัจกรเป็น โจทก์ฟ้องขับไล่หลวงวอ-
บริดส์บุตรพดว่า " บกกรูเข้าไปปลุกสร้างเรือนโรงในวัด จะเป
หน้าผู้ใดที่จะเป็นโจทก์ฟ้องให้ขับไล่เจ้าเดยใด

ข้อ ๑ ถ้าพระดังช ในวัดราชบูรณะ มีอำนาจฟ้องร้องได้เอง
ฤจะต้องบอกกระทรวงธรรมการ ฤผู้รับอำนาจจากกระทรวงธรรมการ

ข้อ ๒ ถ้าพระดังชไม่ต้องบอกกระทรวงธรรมการแล้ว ผู้ใด
จะเป็นผู้ มีอำนาจฟ้องร้องในนามวัดราชบูรณะนั้นได้ จะเป็นเจ้าอธิการ
รูปเดียว ฤพระดังชทั้งหมด ฤพระดังช โดยมากในวัด นั้นได้
ทราบแล้ว

ปัญหาที่ถาม ๒ ข้อนี้ ข้อ ๑ ไม่จำเป็นจะต้องบอกกระทรวงธรรม
การ ฤผู้รับอำนาจจากกระทรวงธรรมการ พระดังช ในวัดราชบูร
มีอำนาจจะฟ้องได้เอง

ข้อ ๒ เจ้าอธิการรูปเดียวก็ตาม ฤพระดังชพร้อมกันทั้งวัดก็
ตาม มอบอำนาจให้เวรยาวัจกรหนึ่งผู้ใดฟ้อง เวรยาวัจกรนั้น
ฟ้องได้ เมื่อเวรยาวัจกรนั้นแพความ พระกตของแพด้วยเหมือนแดง
ทนาย แต่ซึ่งพระจะตั้งให้ว่าความอย่างนั้นๆ ในหนังสือมอบอำนาจ
บางรูป ฤบางคนจะเป็นทรงเกียร เมื่อพระมอบอำนาจให้เวรยา-

จักรพรรดิมาว่า ต้องถือว่าเวैयाจักรพรรดินั้นเป็นผู้ร้อชยาไศรยของ
พระ แด่คงใจจะบำรุงพระอารามนนั้น ความแพะระนเก้เหมือนหงษ์พระ
นนแต่่งทนาย ต้องเพ็ดของระนเก้ด้วยเวैयाจักรพรรดิ ทจาความน

กฎที่ ๑๖

ว่าด้วย ไบตรอกนา

ด้วยเติมกรรมการฎีกามีความดังได้ยว่า ไบตรอกของบริษัท
ชดคดของคณาต์ยามทราชฎีกอไว้เป็นอันมาก จะเป้นหงษ์ดื้อด้าคณ
ไซ้ ได้เหมือนอย่างหงษ์ดื้อด้าฎีกา ซ้อชยาค้อหน้าอำเภอกันนหรือไม
คือผู้ ถอผู้ ฎีกาจะอ้างตนเองว่าเป็นเจ้าของทนา แต่พ้องร้องใน
โรงศาล เช่นในเรื่องมั่งอ่าจเข้ามทวานใดเป้นคัน ได้หรือไม
กรรมการฎีกาจึงได้นำความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณา ขอพระราช
ทานพระบรมราชวินิจฉัย บัดนี้ได้ มีพระบรมราชโองการดำรัสสั่งลง
เรื่องไบตรอกเช่นนแต่ความเช่นน ได้คัดค้านามาให้ทราบไว้เพื่อ
จะได้วินิจฉัยความเช่นน ตามแบบพระบรมราชโองการค้อไป

แม้ว่าคำถอกรรม ได้นำนวนไว้ ในเรื่องเช่นนแต่ฎีกาคัดชนท
ก่าตั้งพิจารณาชยูกติ ควรพิพทษาให้ังครวอไว้แต่ตั้งด้านอนคันไปยัง
ศาลเดิม เมื่อข้าหลวงพิเคษดำหริบชำระความบริษัทจะเรียกถานวน
แต่ฎีกา จะไดรูวว่าจะเรียกทไทน เป้นนาคทของศาลเดิมจะต้องตั้งไปเมื่อ
เราเรียก

(สำเนาหนังสือกรรมการฎีกา)

ที่ ๑/๑๘๓๒

กรรมการฎีกา

วันที่ ๘ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๑๘

ขอเดชะ ฝ่าละอองธุลีพระบาทปกเกล้าปกกระหม่อม

ด้วยในคดีระหว่างนายรักใจไทย นายเหี่ยม นายอิน นายคล้าย นายทอง นายกลิ่นจำเลย ที่จำเลยได้ทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา มีปัญหาซึ่งจะเป็นการสำคัญต่อรัฐบาล ข้าพระพุทธเจ้าขอแสดงความขณกราบบังคมทูลพระกรุณา

ใจความในปัญหาในต้นความเรื่องนั้น รัชชช้อยด้วย คือเดิมบริษัทชดของคณาจารย์เป็น โจทย์ ฟ้องจำเลยเรียกทนายจากจำเลยซึ่งเป็นที่ในเขตคดีของบริษัท ตามพระราชบัญญัติกรรมการชำระความหนา พระยาวกรมเดชศักดิ์ทรงเป็นประธาน ได้ตัดสินให้บริษัทชนะความแต่ให้จำเลยออกจากทนายนั้น จำเลยทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา กรรมการฎีกาได้ตัดสินตามคำพิพากษากรรมการ พระยาวกรมเดชศักดิ์ทรงแต่จำเลยยังหาได้ออกจากทนายนั้นไม่ ฝ่ายบริษัทได้ขายทนายที่ไต่ชนะความจากจำเลยให้แก่ นายรักใจไทย นายรักจึงได้ฟ้องได้จำเลยเขาเอง

อีกบริษัทขายทนายนั้น ตามราชฎีกาเรียกว่า ทรอกต่อบริษัท คือบริษัทให้หนังสือแก่นายรักฉบับหนึ่งมีข้อความดังนี้ :

หนังสือดำคณิต ๒๕ คตองที่ ๖ ผงตวันออก

วันที่ ๒๖ พฤศจิกายน ร.ศ. ๑๓๑ หนังสือดำคณิตกรมปันชดของ แดคณาจารย์ ได้ทำให้แก่นายรักผู้ใด ข้อทของกรมปันชด ๑๐๐ ไว้ตั้งแต่ยตาบตริมคตองน ยาวความดำคตองตงแต่เดือน ๒๒๘ ถึง เดือน

ที่ ๒๓๓ ฎยาว่าตามคำคัดของ ๔ เดือน ยื่นขึ้นไป ๒๕ เดือน ผู้ชอทนานได้
ยอมชอตามทำนองการทกมปนีได้ตั้งไว้ มีแจงอยู่ในใบคตนี้แล้ว

กรุงเทพ ฯ

ใต้เดยเงินคาคทให้คร่งท ๓ เป็นเงิน ๓๐๐ บาท ผู้คการของกมปนี
ได้ตั้งถายมอแต่ประทศตราให้ไว้เป็นดั่งคณ

หนังสือฉบับนี้ เป็นหนังสือบริษัทขายทนาให้แก่นายรัก แต่หา
ได้ทาคชอหน้าอ่าเกอถ่าน ฎให้อ่าเกอถ่านนวดทให้ ไม่ คมหนังสือ
สัญญาพระราชทานพระบรมราชานุญาตชคคตของท ๔ นั้นมีจ่า ผู้รับ
อนุญาตจะขายให้ใคร โดยหนังสือขายได้ตามความปรารถนา ห้ามชอความ
ปรารถนุให้ นวชขายอยางอื่น นอกจากทได้ตามชอหน้าอ่าเกอถ่าน
แต่ตามอย่างธรรมเนียมทได้คตคตกันมา ก็ถอว่าเมื่อได้ ชอขายกัน
เองโดยถ่าพงแล้ว ก็ไม่นบอว่าผู้ ชอเป็นเจ้าชอของทอนัน เรชนนายรัก
กมบริษัท ใดๆยังเป็นเจ้าชอของอยู่ ไม่มีใครมีอำนาจมาพ้องร้องในคาค
ข้างคตเองเป็นเจ้าชอของได้ เพราะเหตุคตจึงมีความดั่งได้ยว่าจะเป็น
นาคนายรักพ้องเรียกทคตเขาเองฎ ฎจะให้บริษัทชคคตของคูนาดยาม
เป็นเจานาคจะพ้อง ไม่ถอว่าใบคตของชคคตบริษัทไปนการทจะทำให้
กรรมสิทธิ์ในทคตนหดจกบริษัทไปอยู่ในอำนาจนายรักได้ จะคตคต
อยางไรก็ค ฐาพระพททเจ้าเห็นด้วยเถดว่า จะเป็นการดั่งคณ
ในทางราชการ แต่จะเป็นเหตุคตคตอยางคตไปกรชนก ด้วยเหตุว่า
ราชฎรทงหลายได้คตชอชคคตบริษัทคตนี้ มากกว่ามาก โดยทตรง
ทราบชอแล้ว แต่เป็นการทจะทำให้ชคคตแก่ทางราชการบ้าง ตามแต่
เด้นาบคเจานาคจะจะได้กราบบังคตมทุก

ฝ่ายบริษัทกล่าวว่า เดิมขอตั้งเจ้าหน้าที่ได้อนุญาตให้กระทำดังที่ได้ออก
บริษัทได้นำหนังสือ คอเร่ปอนเตนซ์ กระทรวงเกษตรพาณิชย์ แด
กระทรวงพระคลังมหาสมบัติมาให้ข้าพระพุทธเจ้าพิจารณา ถ้าเนา
หนังสือ คอเร่ปอนเตนซ์ ทงทลายน ข้าพระพุทธเจ้าขอพระราชทาน
ทูลเกล้าฯ ถวายต่อสมเด็จพระที่นั่งอัมพรสถาน ท่านของหนังสือคอ-
เร่ปอนเตนซ์ดูเหมือนว่า กระทรวงทงทลายไม่ได้ระงับการขอขอ
ขายที่ดินแก่กัน อันเป็นการแปลกขนใหม่ แดจะวินิจฉัยเจ้าหน้าที่ทง-
ทลายได้อนุญาตโดยที่ไม่ได้คัดค้านต่อบริษัทใด

ขอทูลเกล้าฯ ถวายรับ ว่าใบตราออกของบริษัท จะใช้ได้เช่น
อย่างหนังสือสัญญาต่อหน้าอำเภอกำนัน ฤจะไม่รับนั้น เป็นการด่า
คดีเกี่ยวไปถึงเรื่องบริษัทขอต่อคุณาดิยาม ข้าพระพุทธเจ้าขอ
พระราชทานพระบรมราชวินิจฉัย การจะเป็นอย่างไรแล้วแต่จะทรง
พระกรุณาโปรดเกล้าฯ ขอเดชะ

(สำเนาถวายพระราชหัตถ์เลขา)

พระที่นั่งไอลงกรณ์ ทัพยอวคณ์

เกาะบางปะอิน

ที่ ๒๓/๓๑๖๗

วันที่ ๒๒ ธันวาคม รศ. ๓๑๘

ถึงกรรมการผู้ตรวจคดีดินความฎีกา

ด้วยตามความในหนังสือที่ ๑/๓๑๓๒ ลงวันที่ ๗ เดือนกรกฎาคม

ร.ศ. ๑๑๘ มาขอให้วินิจฉัยคดีในระหว่างนายรักใจไทย พ้องจับได้

นายแหยม นายอิน นายคล้าย นายทอง นายถันจำเลย ให้ออก
 จากทนาย ซึ่งบริษัทได้ขายให้แก่ นายรکنน เรืองนได้หาฤาพระยา
 เทเวศร์วงษ์ อดิษฐ์ ๆ ตอบชแจงเป็นความเห็นมาว่า การที่นายรัก
 โจทยจะถือเอาหนังสือคำพิพากษบริษัททำให้ ไวมัจฟ้องขับไล่จำเลยนั้น ยัง
 ไม่ถูกต้อง ต่อผู้นั้นได้ ไปของฤาไปคำพิพากษาแล้ว จึงมีอำนาจฟ้องร้อง
 ในคดีทนายนั้นได้ การขอออกใบจองก็ ได้ออกพระราชบัญญัติประกาศ
 แล้ว แต่ของซึ่งหลวงก็ได้ขอออกไปจัดการอยู่แล้ว ควรตักเรื่อง
 อย่างนี้เสีย จนกว่าของซึ่งหลวงพิเคษออกไปจัดการใบจองให้แก่
 บริษัท บริษัทได้ขายใบจองให้แก่ผู้ ซื่อเป็นหลักฐานพิพ พ ถูกต้องแล้ว
 จึงให้วาทคดีเรื่องอย่างนี้ต่อไป

เห็นว่าถูกต้องของขอมอยู่ดีกว่าที่จะออกไปทางอื่น การที่รอช้าไม่ได้
 ตอบมาได้แต่ก่อน เพราะการที่เจ้าพนักงานจะออกไปนั้นยังไม่เป็นแน่
 นอนลงได้ บัดนี้การเป็นแน่นอนลงแล้ว ก็เห็นว่าจะเป็นอย่างนี้แล้ว

กฎที่ ๑๗

ว่าด้วยวิธีคืนเงินค่าธรรมเนียมนิยม

ในความเรื่องหนึ่งเรื่องใดก็ได้ ถ้าศาลได้ มีคำสั่งให้คืนเงินค่า
 ธรรมเนียนให้แก่คู่ความแล้ว ให้ผู้ พวกราชดออกแต่ตมภ์ ออกจาก
 ด้านอนบิตลงในหมาย หมายไปยังผู้จำหน่ายแต่ตมภ์ ให้คืนเงินให้
 เมื่อผู้จำหน่ายแต่ตมภ์ ได้ รับแต่ตมภ์ กับหมายที่ได้ เช่นชอผู้ พวกราช

แล้ว ให้คนเงินให้ทันที ผู้จำหน่ายแต่คนป็นไม่ต้องแก่บาญช้ขาย
เดิม แต่ให้บาญช้สำหรับคนแต่คนป้ไว้ด้วย

ศาลในด้นนามสถิตย์ศิธรรม ให้มีหมายถึงกองขายแต่คนป้ ศาล
ในหัวเมืองมณฑลกรุงเทพ ๑ ทมเจ้าพนักงานขายแต่คนป้อยู่ ให้หมาย
ถึงพนักงานขายแต่คนป้ที่ประจำศาลนั้น ๆ ถ้าเป็นมณฑลหัวเมือง
ให้ศาลมีหมายถึงข้าหลวงคลังมณฑล ถ้าพนักงานคลังเมืองที่ประจำ
เมืองนั้น ๆ ถ้าศาลในมณฑลหัวเมืองชดของเรื่องคนเงินคาวธรรม-
เนียมแล้ว ให้รีบบอกมายังกระทรวงนี้โดยเร็ว

กฏที่ ๑๘

กฏด้วยอำนาจข้าหลวงพิเศษกับศาลหัวเมือง

ด้วยได้ทราบว่ามีพิพาทษาทั้งหลายมีความฉงนที่จะทราบว่ามี ข้า-
หลวงพิเศษซึ่งเป็นพระภคกร เช่นอย่างเทศาภิบาล หรือข้าหลวง
พิเศษที่กระทรวงมหาดไทยมีอำนาจตั้งตามพระราชบัญญัติ ว่าจะมี
อำนาจบังคับบัญชาอย่างไรได้บ้าง จึงเห็นควรที่จะอธิบายให้ เป็น
แบบอย่าง

ข้าหลวงพิเศษที่เป็นเทศาภิบาล แต่ข้าหลวงพิเศษที่กระทรวง
มหาดไทยตั้งนั้น เป็นผู้ทมอำนาจมากกว่าผู้พิพาทษาทั้งหลายใน
มณฑล คือ มีอำนาจที่จะตรวจศาลแต่คนด้นมุดฎาตั้งนจนได้ทุกเมื่อ

มีอำนาจที่จะบังคับบัญชาได้ แต่การที่บังคับบัญชานั้น ควรให้เขียนเป็นลายลักษณ์อักษรมาบังคับ

เมื่อข้าหลวงพิเศษทั้งสองอย่างนั้นมาที่ฝ่ายราชการ แต่มีใจกังวลอยู่ในการราชการ ไม่ใคร่มีความรู้ในทางตุลาการ มักจะเอาการราชการมาชมการตุลาการ ผิดพระราชกำหนดกฎหมายอันนี้แล้ว จึงเห็นควรว่าคงดำเนินต่อไป ถ้าข้าหลวงพิเศษเช่นนี้จะบังคับบัญชาผู้พิพากษาแล้วให้ทำดังนี้ คือ (เว้นไว้แต่การเล็กน้อยไม่มีข้อเถียง) ให้มีหนังสือไปยังผู้พิพากษา แต่หนังสือนี้จะเอาเดิมยบท ๑ ที่ ๒ ที่ ๓ ที่ ๔ ที่ ๕ เช่นเท่านั้นไม่ได้ตามคำพิพากษาคงฎีกา เมื่อศาลได้รับคำสั่งแล้วให้ทำตามไป แล้วคดีตัวเนาตั้งไปยังกระทรวงยุติธรรมให้ทราบไว้

คำสั่งนั้นคงมีอยู่ ๓ ประการ

- ๑ ในการจัดศาลจัดเต็มยมนักบวชต่าง ๆ
- ๒ ในการออกข้อบังคับที่จะวินิจฉัยกรณีตั้งนั้นตั้งนี้ในคดีทางหลายคดีด้วยข้อออกกฎหมายเขาเอง ซึ่งเป็นภาระนำคดีว่าจะผิดโดยมาก
- ๓ บังคับให้คดีอื่นในคดีเรื่องหนึ่งเรื่องใด ให้เป็นไปดังนั้นตั้งนี้คำสั่งเช่นนี้แล้วต้องรวมไว้ในด้านวนเป็นสำคัญ แต่บอกมายังกระทรวงเห็นเหมือนกัน

เจ้าเมืองหรือกรมการอื่น ๆ ไม่มีอำนาจบังคับบัญชาศาลเตยเป็นอันขาด

กฎที่ ๑๗

ว่าด้วยห้ามไม่ให้ฎีกาขึ้นท ๒

ด้วยตามการที่เพนมาเดวในปีดั่งนั้น คุกคามที่เป็นความกนถึง
 ฎีกา มีกรรมกรคดีขึ้นลงไปแล้วคุกคามกับทำฎีกาทูลเกล้าฯ ถวาย
 อีกครั้งหนึ่ง ซึ่งเป็นการไม่ถูกแบบแผนอย่างไร ด้วยเหตุว่าอุทธรณ์
 คัดไม่มีเหตุผล ความเรื่องใดก็จะไม่สำเร็จเด็ดขาดไปโดย แดเป็น
 เหตุควรให้แพคดีประวิงความของตนให้สูญหายไป ณบัดนี้ได้มี
 พระบรมราชโองการห้ามไม่ให้คุกคามทูลเกล้าฯ ถวายฎีกาอีกครั้ง
 หนึ่ง คือถ้าคดีฎีกาได้พิพากษาเรื่องหนึ่งเรื่องใดไปแล้ว ให้เป็น
 การเด็ดขาดเพียงนั้น คำว่ามีอำนาจบังคับคดีให้เป็นไปโดยทันที แต่
 กรรมกรฎีกาเมื่อมีข้อสงสัยอย่างไรแล้ว จะไม่พิพากษาในคดีเรื่อง
 นั้น จะนำความขึ้นกราบบังคมทูลเสียดก่อน ตามที่ปรากฏในสำเนา
 ภายพระราชหัตถ์ ลงวันที่ ๒ เมษายน ๑๓๘

เพราะเหตุนี้ เมื่อกรรมกรฎีกาได้พิพากษาคความเรื่องใด ภาย
 หลงวันที่ ๒ เมษายน ๑๓๘ ฎีกาความเรื่องใดที่มพระบรมราชวินิจฉัย
 เป็นคำพิพากษาอยู่แล้ว เป็นไม่มีฎีกาอีกครั้งหนึ่ง

ข้าพเจ้าควรยกตัวในแห่งนั้นว่า การที่ข้าพเจ้าได้มีความเห็นให้
 ประชุมเสนาบดีมีอำนาจนำยุติการด้วยนั้น นี้ใช้เป็นความเห็นของ
 ข้าพเจ้าจะให้การดำเนินไปอย่างดีที่สุดที่ควรเป็น แต่เพราะกาลสมัย
 จะทำการดีกว่านี้ไปไม่ได้ จึงต้องเป็นไปดั่งนั้น

(สำเนาถวายพระราชหัตถ์เลข)

ที่ ๒/๗

พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานปราสาท

วันที่ ๒ เมษายน รัตนโกสินทร ศก ๓๓๘

ถึงกรมหมื่นราชบุรุษวิเศษฤทธิ

ด้วยจดหมายที่ ๘๒/๕๒๕๓ ลงวันที่ ๖ เดือนมีนาคม ร.ศ. ๓๓๘

ว่าผู้พิพากษาศาลมณฑลปราจีนบุรี บอกชดชของมาว่า คุณความร้อง
 ถวายฎีกาชนบท ๒ คดีศาลคำพิพากษาคัด กรมการฎีกาจะควรรับไว้
 พิจารณาฎีกาไม่ ขอเรียนพระราชปฏิบัติ เรื่องความที่เจ้ามคความเห็น
 แลได้ไปถูกษาคอกลงกันในประชุมเสนาบดีนั้นว่า ความเรื่องใดที่เคย
 คัดขึ้นมีตัวอย่างชดชแต่ไม่มีปัญหาฎีกาข้อสั่งโดยอื่นใด ให้กรม
 การคัดฎีกาคัดขึ้นเรื่องนั้นเป็นคดีขาด ไม่ในฎีกาชนบท ๒ คดี ถ้าความ
 เรื่องใดไม่มีปัญหาด้วยความจริงความเท็จ ฎีกาด้วยกฎหมายฎีกามีข้อสั่งโดย
 อื่นใดแม่แต่เล็กน้อยแต่ก็ให้กรมการคัดฎีกาคัดความเรื่องนั้น
 ยกเป็นปัญหาชนบทเถิดว่าถวาย เพื่อจะได้พระราชทานพระบรมราช
 จินิจฉัยในที่ประชุมเสนาบดีนั้น ให้กรมการคัดฎีกาทำความข้อความ
 นเกิดแต่ฎีกาควรมีประกาศให้ราษฎรทราบก็ให้เจ้าขอทประกาศเสียด้วย

ปฏิทิน ๒๐

ว่าด้วยอำนาจศาลทหาร กับศาลกระทรวงยุติธรรม

ด้วยทหารที่ตองหาเป็นจำเลยในความอาญาชน บทนี้ได้มีพระ

บรมราชโองการโปรดเกล้าฯ กำหนดเจ้านาถมุขะชาละนั้น ความแจ้ง
อยู่ในลายพระราชหัตถ์เลขา ลงวันที่ ๓๕ เมษายน ร.ศ. ๓๓๘ ซึ่งได้
คัดสำเนาติดมาด้วยแล้ว ขอออกมาให้ทราบด้วย

(สำเนาลายพระราชหัตถ์เลขา)

ที่ ๕/๖๖

พลับพลาถวัลยคุณิศ

วันที่ ๓๕ เมษายน วันพฤหัสบดี ศก ๑๓๘

ถึงกรมหมื่นราชบุรดีเรฤทธิ

ด้วยเรื่องทหารฉวาทฆ่ากันตายที่บ่อนดนมะขาม ซึ่งมีปัญหาด้วย
เรื่องอำนาจศาลทหาร ตามที่เดิมนัดในที่ประชุมได้ปรึกษาตกลงกัน
ว่า ถ้าความอาญาที่เกิดขึ้นในระหว่งทหารต่อทหาร เวลาที่เขาเเว
รับราชการอยู่ต้องฝ่ายกต ฤ็เวลาที่เขาเเวรับราชการอยู่
อีกฝ่ายหนึ่งไม่ได้เขาเเวรับราชการกต ถ้าความนั้นไม่ใช่เป็นความ
ฆ่ากันตายฤ็ไม่ใช่เป็นความคุมพรรคพวกเป็นมั่วร้ายปล้น ให้ศาลทหาร
มีอำนาจชำระได้ ถ้าเป็นความฆ่ากันตาย ฤ็คุมพรรคพวกเป็นมั่วร้าย
ปล้น ให้ตั้งศาลกระทรวงยุติธรรมพิจารณา เว้นแต่ความที่เกิดขึ้น
นั้นเกี่ยวกับการกระทำผิดในหน้าที่ราชการของกรมทหาร ด้วยจึงให้ศาล
ทหารมีอำนาจชำระความเช่นนั้นได้ แลความเรื่องฮายถ้าย ฮายถ้อน
พลทหารแดงนายผันพลแดงต้นคายนัน ให้กระทรวงยุติธรรมรับเขา
มาชำระได้ถ้วน ตามที่ได้ปรึกษาตกลงกันในที่ประชุมเดิมนัดแล้วนั้น

กฎที่ ๒๑

ว่าด้วยให้ราชการกับศาลปรองดองกัน

ด้วยพระเจ้าอนงยาเซอ กรมหลวงดำรงราชานุภาพ เสด็จมาตั้ง
 กระทรวงมหาดไทย กับชาวพม่า ได้ปรึกษาเห็นพร้อมกันว่า ราชการ
 ซึ่งจำแนกเป็นฝ่ายราชการ คือพนักงานที่จะบังคับบัญชาการอันอยู่ใน
 ในหน้าที่ศาลหลวงเทศาภิบาลแลผู้ว่าราชการเมืองฝ่ายหนึ่ง ราชการฝ่าย
 ตุลาการ คือพนักงานที่จะพิพากษาอรรถคดีอันอยู่ในหน้าที่ผู้พิพากษา
 คำนวณธรรมเนียมฝ่ายหนึ่ง ย่อมต้องอาศัยระแวกกัน ความปรองดองเอื้อ
 เพื่อต่อกันในระหว่างข้าราชการทั้ง ๒ ฝ่ายนี้เป็นประโยชน์สำคัญของ
 ราชการอย่างยิ่ง

แต่ทุกวันนี้เกิดตามหัวเมือง บางมณฑลข้าราชการเทศาภิบาล
 แลผู้ว่าราชการเมืองอันเป็นเจ้าพนักงานในฝ่ายราชการแลผู้พิพากษา
 อันเป็นเจ้าพนักงานฝ่ายตุลาการ ยังเข้าใจไปว่าราชการคนละฝ่าย ไม่
 จำเป็นต้องปรึกษาหารือโดยความเอื้อเพื่อต่อกัน พวให้เหตุการณ์
 น้อยคดีคดี แลเหตุการณ์ซึ่งควรจะปรึกษาหารือกันให้ยุติได้ โดยง่ายคิด
 ค้างงำเข้าไป ในกระบวนการซึ่งมีจดหมายโต้ตอบ แลบางที่ทำให้
 เข้าใจผิดกันไปได้

ขอใ้ขระเทศนี้ จึงได้ขอตกความเห็นให้ราชหลวงเทศาภิบาล แลผู้
 ราชการเมืองเข้าใจการโดยถูกต้อง คือ ข้าราชการเทศาภิบาล ผู้ว่า
 ราชการเมือง กับผู้พิพากษา ควรจะต้องมีเวลาพบปะปรึกษาหารือ
 กันเนื่องๆ เหตุการณ์สิ่งใดในระหว่างราชการกับตุลาการซึ่งควรจะได้

ถาม ก็ให้ไปตามแสงแดงแก่ก้นให้เป็นที่เข้าใจ อย่าต้องมีจดหมาย
โต้ตอบไปมาโดยไม่จำเป็น ซึ่งกระทำให้เป็นที่เสียเวลาต่อราชการ
ให้ถือเอาประโยชน์ของราชการเป็นประมาณ

กฎที่ ๒๒

ว่าด้วยใหม่ พหุภาษาตรวจเรือนจำ

ด้วยพระเจ้าอยู่หัวฯ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เจ้าพนักงาน
กระทรวงมหาดไทย กับข้าพเจ้า ได้ไปศึกษาเห็นพร้อมกันว่า “การ
คุมขังนักโทษตามหัวเมืองย่อมเกี่ยวข้องกับกฤษฎีกา เพราะเหตุ
ความที่โทษที่ติดต่อกันอยู่ในเวลาว่างพิจารณา ย่อมเกี่ยวข้องกับกฤษฎีกา
พิจารณาคดีที่จะให้เป็นไปตามกฎหมายลักษณะพิจารณา ส่วนนักโทษ
ที่พหุภาษาไทยแล้ว ก็คือ ทักท้วงโทษตามคำพิพากษาของศาลโดย
การทักท้วงของคองนี้ ถ้าผู้พิพากษาจะมีอำนาจ แทนที่ ๆ จะ
ตรวจการคุมขังนักโทษด้วย”

เพราะเหตุนี้ให้ ผู้พิพากษาที่ลงมือไปตรวจการคุมขังนักโทษใน
มณฑลหรือเมือง ซึ่งอยู่ในอำนาจศาลนั้น ๆ นั้น ๆ อย่างคำไม่
น้อยกว่าเดือนละ ๒ ครั้ง เมื่อผู้พิพากษาไปตรวจเรือนจำเห็นว่า การ
คุมขังนักโทษขัดต่อกฎหมาย ฎีกาหรือบังคับประการใด ผู้
พิพากษามีอำนาจที่จะมีหมายตั้งตามอำนาจที่มีในศาลนั้น ๆ แต่มี
อำนาจที่จะแจ้งต่อผู้ว่าราชการเมือง ขอให้จัดการแก้ไขให้เป็นไป

ตามข้อบังคับทุกประการ ให้หาหลวงเทศาภิบาลเดิมว่าราชการเมือง
มีคำสั่งแก่เจ้าพนักงานเรือนจำให้รับรอง แลนำผู้พิพากษาไปตรวจ
เรือนจำแฉกต่าง ๆ ในเรือนจำแต่ทุกเมื่อ เหมือนกับที่ผู้ว่าราชการ
เมืองไปตรวจการคุมขังนักโทษเช่นนี้ ถ้าผู้พิพากษาเห็นการคุมขัง
นักโทษคลาดเคลื่อนด้วยแบบแผนประการใด แลแจ้งกับผู้ว่าราชการ
เมือง ก็ให้ผู้ว่าราชการเมืองพิจารณาให้ระงับการผิด ให้การเป็นไปถูก
ต้องตามข้อบังคับทุกประการ

กฎที่ ๒๓ ก

ว่าด้วยเจ้าชายตัวเป็นทาสไม่ได้

ด้วยได้มีพระบรมราชวินิจฉัยในเรื่องเจ้าชายตัวเป็นทาส ซึ่งจะ
เป็นตัวอย่างสำหรับวินิจฉัยความต่อไป จึงได้ขีดอำนาจพระราช
หัตถ์เลขามาไว้ให้ทราบ

(สำเนาถวายพระราชหัตถ์เลขามา)

ที่ ๒๕/๓๐๘

พระที่นั่งจักรีมหาปราสาท

วันที่ ๒๕ มิถุนายน รัตนโกสินทร ศก ๑๓๘

ถึงกรมหมื่นราชบุรดีเรกฤทธิ

ด้วยได้รับหนังสือที่ ๓๒/๘๓๓ ลงวันที่ ๓๐ เดือน ๕ ขอบพระบรม

ราชวินิจฉัยในคดีเรื่องพระองค์เจ้าบังอรฯ แต่งทนายฟ้องว่า “หม่อมเจ้าหญิงหิวานชายคัวเป็นทาสโจทย์” ศาลพิจารณาคดีความล้มเหลว แต่จำเลยเป็นหม่อมเจ้า ศาลจะบังคับไปยังไม่ได้นั้น เรื่องเจ้าชายคัวเป็นทาสนั้น แต่ก่อนมีข้อห้ามปรามไม่ให้อาชญากรรมกระทำผิดกรรมเหตุที่เกิดขึ้นแล้วแต่ก่อนนั้น หม่อมเจ้าปลดปล่อยเป็นไพร่จะได้คดีนี้ ประการใดก็ไม่ได้นั้น แต่คดีอยู่ในข้อ โทษ เพราะเหตุที่ว่าเจ้าชายคัวเป็นทาสไม่ได้ ความเรื่องนี้ได้ไปศึกษาในที่ประชุมเสนาบดี เห็นว่า โจทย์จำเลยเป็นเจ้าด้วยกันทั้งสองฝ่าย ควรให้ตั้งมาซึ่งศาลกระทรวงวัง จะได้ออกตามประเพณีในพระราชระบุด

กฎที่ ๒๔

ว่าด้วย ฟ้องเจ้ากระทรวง

ว่าด้วย ฟ้องข้าราชการในความอาญา

ว่าด้วย หม่อมราชวงศ์ในในความอาญา

ว่าด้วย พระภิกษุ

ฟ้องความบางชนิดให้ศาลจัดการตงนคย

(๑) ถ้าเป็นฟ้องกระทรวง ถ้าเสนาบดี ถ้าอธิบดีเจ้ากรม ๆใด กรมหนึ่ง ในข้อหาที่เกี่ยวพันกับราชการแล้ว ให้ศาลตั้งหมายไป

ให้กรมอื่น ๆ จะได้จัดการว่าความแทน

(๒) ถ้าฟ้องหาข้าราชการเป็นจำเลย ในความอาญาที่ศาลจะ

ต้องนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาตามพระราชบัญญัติ แล้วให้
ศาลได้ตั้งดูความนั้นเสียก่อน ต่อเมื่อมีเหตุจะต้องพิจารณาแล้วจึงให้
รายงานสิ่งฟ้องมายังกระทรวง การได้ตั้งดูนั้นควรแจ้งความให้ผู้ที่
ถูกฟ้องทราบด้วย เขาจะมาหรือไม่มาไม่เป็นกรณีสำคัญ

(๓) หม่อมราชวงศ์ถูกฟ้องในความอาญาให้ศาลพิจารณาคความ
ไป ต่อถึงที่สุดหม่อมราชวงศ์ ทศของหานั้น จะต้องรับพระราชอาญา
แล้ว จึงให้ศาลนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทาน
พระบรมราชานุญาตก่อน จึงทำโทษตามคำตัดสินนั้นได้

(๕) พระถูกฟ้องในความแพ่งคดี อาชญาคดี ให้ศาลจัดการ
พิจารณาเช่นคดีอื่นๆตามบังคับคดีของพระ แต่ถาคดีไปถึงที่สุด
พระรูปใดจะต้องยึดทรัพย์ผู้ทำโทษตามคำตัดสินแล้ว ให้ศาลส่งคำ
พิพากษามาขอพระราชทานพระบรมราชานุญาตก่อน จึงทำตามคำ
ตัดสินนั้นได้

เพื่อประกอบกับกฎ ๒๔ ให้กฎที่ ๒๑ และ ๒๓ ด้วย

กฎที่ ๒๕

ว่าด้วยข้าหลวงใหญ่กับอธิบดีผู้พิพากษาศาลฎีกา

มีอำนาจออกกฎหมายแลตรวจเรือนจำ

ด้วยมีพระบรมราชโองการดำรัสเหนือเกล้าฯ ตั้งว่า มณฑล

คดีดังกล่าวเห็นชอบเป็นมติตลอดระยะเวลาห่างไกลจากกรุงเทพฯ บางทีมีการบางอย่าง ซึ่งข้าหลวงจำเป็นจะต้องออกข้อบังคับให้ ไซ โดเป็นกฎหมายสำหรับในมณฑลนั้นให้ทันเวลาที่กราชการ

หนึ่งทรงพระราชดำริเห็นว่า การคุมขังนักโทษตามหัวเมืองย่อมเกี่ยวข้องกับยุติธรรม เพราะเหตุฉนั้นโทษที่ติดอยู่กับอยู่ในเดวาระหว่างไต่สวน แลระหว่างพิจารณา ย่อมเกี่ยวข้องกับพิจารณาตัดสินให้เป็นไปตามกฎหมายลักษณะพิจารณา ส่วนนักโทษที่พิจารณาโทษแล้ว ก็คือ ที่กระทำโทษตามคำพิพากษาของศาล โดยการที่เกี่ยวของดังนี้ ดิมควรตั้ง พวกราชมนตรีอำนาจหน้าที่ตรวจการคุมขังนักโทษด้วย

เพราะฉนั้น จึงทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ข้าหลวงใหญ่ เติชรับคดี พวกราชมนตรีอำนาจหน้าที่ตรวจการคุมขังนักโทษตามหัวเมืองคดีดังกล่าวสำหรับปกครองมณฑลคดีดังกล่าวเห็นชอบ ร.ศ. ๑๑๘ นั้น มีอำนาจออกกฎหมาย แลกระทงคำสั่ง จำนวนศาล อำนาจศาล ในมณฑลคดีดังกล่าวเห็นชอบ แลให้ข้าหลวงยุติธรรมแล พวกราชมนตรีตรวจการคุมขังนักโทษด้วยดังต่อไปนี้

๑. ถ้าข้าหลวงใหญ่แลข้าหลวงยุติธรรม พร้อมกันเห็นว่าคดีจะมีกฎหมายอย่างไร สำหรับไซ ในมณฑลคดีดังกล่าวเห็นชอบไปแต่ให้พร้อมกันร่างกฎหมายนั้นส่งไปยังกรุงเทพฯ ขอรับพระราชทานพระบรมราชานุญาต เมื่อได้รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตแล้ว จึงให้ออกเป็นกฎหมายได้ เว้นแต่ถ้าการปัจจุบันทันด่วน เมื่อข้าหลวง

ใหญ่แต่ข้าหลวงยุติธรรมเห็นพร้อมกันว่า เป็นการจำเป็นจะต้องออก
กฎหมายนั้นโดยทันทีแล้ว ให้ประกาศเป็นกฎหมายใช้ได้ โดยทันที
แต่กฎหมายเช่นนี้ดังตงมากกรุงเทพฯเพื่อขอพระราชทานพระบรมราชาน
ุญาตภายในกำหนด ๖ เดือนอย่างหนึ่ง ต้องมีกำหนด โทษปรับใหม่
เป็นเงินได้ไม่เกิน ๕๐๐ บาท หรือจำขังไม่เกิน ๖ เดือนอย่างหนึ่ง ต้อง
ไม่ฝ่าฝืนพระบรมเดชานภาพอย่างหนึ่ง ต้องไม่ขัดกับหนังสือสัญญา
ทางพระราชไมตรีอย่างหนึ่ง

๒ ส่วนเกล้านามหลวงนั้น ตามข้อความในข้อบังคับปกครอง
มณฑลตอนตติยเหนือ ร.ศ. ๑๑๗ ข้อ ๑๗ นั้นว่า เมื่อเกล้านาม
หลวงนคร หรือเมืองใดปกครองพร้อมกันเห็นว่า ควรมีกฎ หรือข้อ
บังคับสำหรับการค้าในนครหรือเมืองนั้น ให้มีอำนาจจะตั้งกฎแต่
ข้อบังคับ มีกำหนดปรับใหม่ไม่เกิน ๓๐๐ บาท หรือจำขังไม่เกิน ๓
เดือนได้ แต่กฎแต่ข้อบังคับใดตั้งนี้ ต้องไม่ฝ่าฝืนพระราชกำหนด
กฎหมายประการหนึ่ง ไม่ขัดกับข้อสัญญาทางพระราชไมตรีประการ
หนึ่ง ต้องได้รับอนุมัติจากข้าหลวงใหญ่แต่ข้าหลวงยุติธรรม ซึ่ง
เป็นข้าหลวงพิเศษจัดการยุติธรรมประการหนึ่ง จึงให้ถือว่าเป็นกฎ
แต่ข้อบังคับสำหรับนครหรือเมือง ได้ปรากฏอยู่ในข้อบังคับนี้แล้ว
แต่กฎหมายที่เกล้านามหลวงออกเช่นนี้ต้องดังตงมากกรุงเทพฯเพื่อขอ
พระราชทานพระบรมราชานุญาตภายในกำหนด ๖ เดือน

๓ ถ้าข้าหลวงใหญ่กับข้าหลวงยุติธรรมเห็นพร้อมกันว่า ในมณฑล
ตอนตติยเหนือควรจะต้องค้าทศใด จะควรมีค่าใด แต่ค่าควรจะ

มีอำนาจเพียงใด แล้วยังให้ตั้งศาล กระจำจนศาล แลแล้วอำนาจศาล
ได้ตามสมควรแก่พระราชกำหนดกฎหมาย

๕ ให้ข้าหลวงยุติธรรม และ พวกราชทูตหลายครั้งการคุมซึ่ง
นักโทษในมณฑลหรือเมืองซึ่งอยู่ในอำนาจศาลนั้นๆ หนึ่งๆ อย่าง
ต่ำไม่น้อยกว่าเดือนละ ๒ ครั้ง เมื่อ พวกราชทูตไปตรวจเรือนจำเห็นว่า
การคุมซึ่งนักโทษตกค้างเกิดอันด้วยกฎหมาย หรือข้อบังคับประการใด
มีอำนาจที่จะหมายตั้งตามอำนาจที่มีในศาลนั้นๆ แต่มีอำนาจที่จะ
แจ้งต่อเจ้าพนักงานหลวง ขอให้จัดการแก้ไขให้เป็นไปตามข้อบังคับ
ทุกประการ ให้ข้าหลวงใหญ่แต่เจ้าพนักงานหลวงมีคำสั่งแก่เจ้าพนักงาน
เรือนจำให้รับรอง และนำข้าหลวงยุติธรรม และ พวกราชทูตไปตรวจ
เรือนจำได้ทุกเมื่อ เหมือนกับที่เจ้าพนักงานหลวง ไปตรวจ การคุมซึ่ง
นักโทษเช่นนั้น ถ้าข้าหลวงยุติธรรม หรือ พวกราชทูตเห็นการคุมซึ่ง
นักโทษตกค้างเกิดอัน ด้วยแบบแผน ประการใด แลได้แจ้ง ต่อเจ้า
พนักงานหลวง ก็ให้เจ้าพนักงานหลวงพิจารณาให้ทราบไป
ให้ถูกต้องตามข้อบังคับทุกประการ

๕ กระทรวงมหาดไทยได้ มีตรา ขอความคัดง้างคดีถึงกัน ตั้งมา
ยังข้าหลวงใหญ่มณฑลจันทบุรีเห็นข้อด้วยแล้ว

๖ กระทรวงมหาดไทยได้ มีศักรอักษรแด่เจ้าตรา ครองมายังเจ้า
พนักงานหลวง ขอความอย่างเดียวกับเจ้าตราทุกเมื่อแล้ว

๗ ให้ ข้าหลวงยุติธรรมและ พวกราชทูตหลายใน มณฑลจันทบุรี
ตกเฉียงเห็น ข้อจัดการ ให้ถูกต้องตามกระแสพระบรมราชโองการ ใน
เจ้าตราแจ้งทุกประการ

กฎที่ ๒๖ ว่าด้วยอำนาจศาล பிரிதகா

ด้วยตามประกาศตั้งศาล பிரிதகா ลงวันที่ ๒๕ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๓ ข้อ ๖ ได้ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมมีอำนาจตั้งกฎของกรมอธิบายความส่งโดยในพระราชบัญญัติแห่งประกาศเรื่องศาล பிரிதகานี้

แต่ในพระราชบัญญัติตั้งศาล பிரிதகา ลงวันที่ ๑๑ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๑๑๓ ข้อ ๘ (๕) มีข้อความพรรณนอำนาจศาล பிரிதகารับฟ้องในการขอให้ออกจากที่ดิน, โรงเรือน ตกแพ, โดยเหตุ ๕ ประการ คือ ๑.เช่า, ๒.จำนำ, ๓.ขาย, ๔.ชิงทรัพย์, ๕.เช่ามอญโดยด่าฟัง

แต่ข้อ ๘ (๕) แห่งพระราชบัญญัตินี้ เป็นที่สงสัยว่าจะจัดขึ้นอำนาจศาล பிரิதகาแต่ศาลดังเป็นอย่างไร เสนาบดีกระทรวงยุติธรรมจึงออกกฎอันนี้ไว้ ให้เป็นคำอธิบายอำนาจศาล பிரิதகาคือไปคือ :

๑. เมื่อโจทก์ฟ้องจำเลยเป็นหนี้เช่า ค่าเช่าไม่เกินเดือนละ ๒ ชั่ง แต่หาว่าเช่าทำผิดสัญญาเช่านั้น จะเรียกดินใหม่ไม่เกิน ๒ ชั่งก็ตั้งฎาจะขอให้ออกจากที่ดิน

๒. จำนำไม่เกิน ๒ ชั่ง จะฟ้องเรียกคอกเบย ต้นทุนไม่เกิน ๒ ชั่ง ฎาจะฟ้องขอทเป็นหนี้

๓. ขาย เมื่อทงโจทก์จำเลยรับทงจำขายให้เกินแล้ว แต่ด้วยประการใดประการหนึ่งผู้ขายไม่ออกจากที่ ผู้ซื้อขอให้ออกจาก

๔. ออทรัพย์ โจทก์ฟ้องว่าจำเลยได้อาไศรยแต่จำเลยรับว่า “ได้อาไศรยจริง” แต่จะขอตั้งความตามอำนาจในกฎหมายนอกจากเถียง

ว่าไม่ได้เอาไครยแต่อย่างว่าที่ตนเป็นของตน เว้นไว้แต่ที่ตนนั้นจะมี
ราคาขายได้ ในตลาดน้อยกว่า ๒ ชั่ง

๕ เข้ามาอยู่ จำเลยไม่เถียงว่า ที่อยู่ในกรรมสิทธิ์ของตน เว้น
ไว้แต่ที่ตนจะมีราคาขายได้ ในตลาดน้อยกว่า ๒ ชั่ง

การที่จะกระหน่ำว่า "ที่ตนจะมีราคาขายน้อยกว่า ๒ ชั่งฤาไม่" ให้
แล้วแต่ผู้พิพากษาศาลปรีดีภา อย่าให้เอาราคาที่โจทก์ คืบมาแต่เดียว
ค่าธรรมเป็นใหญ่ ในการที่จะชำระความนั้นเอง ฤดั่งเช่นศาลตั้งตั้ง
๕ ประการที่กล่าวมานั้นแล้ว ศาลปรีดีภาอำนาจอชำระ ถิ่นออกจาก
นไป ความของพียงยังศาลตั้ง ฤดั่งเมื่อได้ฟ้องแต่ได้ ให้กรใน
ศาลปรีดีภาแล้ว ก็ให้ศาลปรีดีภาตั้งความนั้นไปยังศาลตั้ง แต่
บังคับให้ โจทก์ทำฟ้องใหม่ยื่นต่อศาลตั้งภายในกำหนด ๑๕ วัน ถ้า
โจทก์ได้ประพฤติดนตามคำสั่งนั้นแล้ว ค่าธรรมเนียมที่ได้เคยมาต้อง
คิดว่า เป็นค่าธรรมเนียมในศาลตั้งเป็นต้นแล้ว ตามพระราช
บัญญัติกระบวนการพิจารณาความแพ่ง รัตนโกสินทรศก ๑๓๕ มาตรา ๒๒
ถ้าโจทก์ยื่นเกินกำหนด ๑๕ วันไปแล้ว ก็ให้คิดว่าไม่ได้เสียค่า
ธรรมเนียมเลย

กฎที่ ๒๒๗

ว่าด้วยสำนวนปิดกระตาดแต่ง ให้ชำระเป็นการด่วน

สำนวนเรื่องใดที่เป็นความที่ควรชำระเป็นการด่วน ให้ศาลมีค

กระดาษแดงกลม ๆ กว้างสักนิ้วครึ่งไว้ ท โปะปกด้านนอกเป็นเครื่องหมาย
เป็นต้นเช่นความถี่ใดของจำขง แต่มีค่าตัดสินปด้อย ฤๅความเรื่อง
อื่น ๆ ที่ศาลเห็นว่าเป็นการขัดอน ด้านนอกหมายแดงดั่งนี้ ให้ศาลเร่ง
พิจารณานอกระเบียบได้

กฎที่ ๒๒๗

ว่าด้วยตามอุทธรณ์, ฎีกา, ให้ศาลต่างตาม

คู่ความว่าจะไปว่าความฤๅไม่

ว่าด้วยให้คู่ความส่งฟ้องอุทธรณ์แลฎีกามากกว่าฉบับหนึ่ง

ว่าด้วยความอุทธรณ์ คู่ความจะแต่งตั้งนายทศบาลเติมก็ได้

ฤๅแต่งตั้งศาลอุทธรณ์ ก็ได้

ว่าด้วยในกรุงเทพฯ ศาลอุทธรณ์ ศาลฎีกา

จะนัดความในหนังสือพิมพ์

ว่าด้วยสำนวนอุทธรณ์, ฎีกา, นั้นให้ส่งตรงถึงศาล

ซึ่งพิจารณาคความอุทธรณ์ ฎีกาที่เดียว

คดีทศความขออุทธรณ์แลฎีกานั้นให้ศาลจัดการดังนี้ :

๑. ถ้ามีความชอบอุทธรณ์แล้ว ศาลควรตั้งตามทั้งโจทก์แต่จำเลย
ว่า “จะไปว่า ฤๅจะแต่งตั้งนายไปว่า ที่ศาลซึ่งจะได้รับอุทธรณ์ฤๅ
ไม่” ได้ความอย่างไรแล้ว ให้หมายเหตุไว้ที่ใบปกสำนวน เพื่อ
ศาลซึ่งรับอุทธรณ์นั้นจะใคร

๒. หนึ่งในกรทฎโจทก์กต จำเลยกต ตั้งใบอุทธรณ์ฎีกาคือศาล
ศาลควรตั้งให้มามากกว่าฉบับหนึ่ง เพศที่จะโตดังใหญ่ ทคของอุทธรณ์
คของฎีกาไว้เหมือนอย่างพอง ถ้าเขาจะมีหนังสือแก้ความอย่างไรจะ
ได้รวมไว้ ในสำนวนด้วย

๓. ยื่นเมื่ออุทธรณ์กต, ผู้ของ อุทธรณ์ กต, ขอมาว่าความ
ในศาลซึ่งจะต้องพิจารณารับอุทธรณ์นั้น ควรให้แต่งตั้งนายไว้ใน
เมืองของศาลซึ่งจะรับอุทธรณ์ เว้นไว้แต่ตนเองจะอยู่ในเมืองนั้น
เพื่อที่ศาลนั้นจะได้ส่งหมายนัดได้ง่ายๆ

๔. ในกรุงเทพฯ ศาลอุทธรณ์ แดศาลอุทธรณ์จังหวัดวงพิเศษ
แแต่ศาลฎีกา จระนัดความในหนังสือพิมพ์ เว้นไว้แต่จะได้นัดด้วยหมาย
ได้นัด

๕. หนึ่งในกรทฎศาลต่างจะตั้งจำนวนความอุทธรณ์, ฎีกา มา
ยังศาลตั้งนั้น ถ้าไม่มีการจำเป็นที่จะต้องตั้งไปให้กรมบัญชาการกระ-
ทรวงยุติธรรมทราบก่อนแล้ว ให้ตั้งตรงถึงยกกระบัตรศาลอุทธรณ์,
ยกกระบัตรศาลฎีกาทีเดียว

กฎ ๒๗

ว่าด้วยการตั้งขงตั้งปล่อยแฉงไทย
ผู้พิพากษาทำได้ตามเห็นสมควร

ด้วยการตั้งขงตั้งปล่อยแฉงไทยนักโทษ ในระหว่างคำพิพากษา
เมืองกับฝ่ายราชการ ซึ่งเกี่ยวข้องกันอยู่ทุกตอน ยังไม่เป็นระเบียบ
อันดี

ตั้งแต่นั้นต่อไปควรจัดการตั้งจะกล่าวต่อไปนี้ :

๑ เมื่อศาลได้พิพากษาให้ปล่อยจำเลย ในคดีเรื่องใด แต่ผู้
พิพากษาได้พิจารณาเห็นสมควรโดยชอบแก่แล้ว เห็นว่าไม่มีเหตุที่
ควรตั้งได้ จำเลยสมควรจะควรตั้งรับทัณฑ์โทษอันใดต่อไป
แล้ว ถึงโทษจะยังเหลือหรือหมดเสียแล้ว ผู้พิพากษามีอำนาจที่จะ
ปล่อยตัวไปในช่วงหรือหมดโทษได้ โดยไม่ต้องเรียกประกัน

๒ เว้นไว้แต่เพราะเหตุเห็นว่า ยังมีข้อบกพร่องตั้งโดยอยู่บ้าง
แต่เป็นการยากที่จะเอาโทษจำเลยได้ โดยชอกกฏหมายก็ดี โดยคำ
พยานก็ดี ถ้าเช่นนั้นแล้ว ผู้พิพากษาจะเรียกประกันจำเลยไว้ ให้พอ
สมควรกับบรรเทาความ แฉงตั้งปล่อยตัวจำเลยไปควรระวังก็ได้

๓ ถ้าเมื่อเห็นว่าข้อบกพร่องมีมาก ตามด้านอนยังเป็นการกำกวมกัน
อยู่ จะตั้งจำเลยนั้นไว้รอฟังคำวินิจฉัยในชั้นอุทธรณ์, ฎีกา ก่อนก็ได้

๔ เมื่อศาลได้พิพากษาให้ตั้งโทษจำเลยที่ของขงอยู่แล้ว ในคดี
เรื่องใด แต่จำเลยยังเหลือหรือหมดเสียแล้ว ผู้พิพากษาพิจารณาเห็นว่า
จำเลยควรจะต้องรับทัณฑ์โทษเป็นแต่แล้ว ก็ให้หมายแจ้งโทษ
ไปยังฝ่ายราชการ

๕ ถ้าเมื่อเห็นว่าโทษเบาพอจะให้ประกันได้จะให้ประกันไปในระหว่างที่คำตัดสินยังไม่ถึงที่สุดก็ได้ ตามสมควรแก่เหตุการณ์

๖ นักโทษคนใดที่ศาลได้พิพากษามีกำหนดโทษแล้ว โจทย์จำเลยยังถูกละทิ้งหรือ ฎีกา ขอยุติ คำพิพากษา หรือ คำสั่งฎีกา ยังไม่พิพากษาลงมาจนล่วงเลยหมดโทษของผู้นั้นแล้ว จะส่งปล่อยผู้ต้องหาไปในระหว่างที่คำตัดสินยังไม่ถึงที่สุดก็ได้ แต่เมื่อคดีขึ้นต้นมาในชั้นอุทธรณ์ ศาลอุทธรณ์เพิ่มโทษลงมามากกว่ากำหนดเดิมผู้ต้องหาของคดีขอยุติในระหว่างที่อุทธรณ์ไปยังข้าหลวงพิเศษ ฎีกาหรือฎีกาขอไปแล้ว ยังไม่ควรปล่อยไปก่อนหมดกำหนดโทษที่เพิ่มมาจนหลังนั้น เจริญใจแต่คำตัดสินจะได้แก่คำพิพากษาเป็นอย่างอื่นเป็นคนจำคุกโทษความกำหนดเดิม ถ้าไม่ให้มีโทษเลย จึงควรปล่อยผู้ต้องหาไปได้

ให้ดูกฎที่ ๕๔ ประกอบด้วย

กฎที่ ๓๐

ว่าด้วยให้ศาลเมืองมีอำนาจชำระความเกิน

อำนาจศาลได้ แต่ห้ามไม่ให้ตัดสิน

ด้วยเรื่องความที่เกินอำนาจศาลเมืองจะชำระนั้น ญบคณมนตรีของด้วยเหตุว่า ถ้าจะส่งความขึ้นมาชำระยังศาลมณฑลแล้ว ก็จะต้องส่งตัว โจทย์ ตัวจำเลย แลพยานหลายคนขึ้นมาด้วย เป็นการลำบาก

แก่คนทั้งหลายทั่วไป ครั้นจะรอคอยให้ผู้พิพากษาคำมณฑลไปยัง
ศาลเมือง ก็จะต้องเนิ่นช้าไป เพราะทางเดินไม่ค่อยจะเป็นการสะดวก
นัก จึงได้นำข้อความขณกราบบังคมทูลพระกรุณา ทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาต ให้ขอออกฎนฉบับเพื่อ
ให้ศาลได้มีโอกาสจัดการอันควรต่อไป คือ :

- ๑. ให้ศาลเมืองมีอำนาจชำระความเหตุอันใดเหมือนอย่างว่ามีอำนาจ แต่อย่าให้ศาลเมืองพิพากษา ให้แต่ความเห็นขึ้นเงินขอศาลมณฑล ถัดถึงด้านวนไปยังศาลมณฑล ให้ศาลมณฑลพิพากษาดังมา
- ๒. ให้ศาลเมืองถามโจทก์แต่จำเลยว่า " จะไปว่าความที่ศาลมณฑลฤ่ไม่ " ถ้าฝ่ายใดอยากไปจึงให้ส่งไป
- ๓. ถ้าคู่ความฝ่ายหนึ่งฝ่ายใดไปศาลมณฑลแล้ว ศาลมณฑลจะได้มีโอกาสถามผู้หนึ่งว่า จะโต้แย้งด้านวนประการใด แต่ถ้าเห็นสมควรแล้ว จะสืบพยานคนเก่าซ้ำอีกก็ได้ ตามแต่ถาวร ฤ่จะมีคำสั่งอื่น ๆ ก็ได้ตามแต่ควร
- ๔. ถ้าในเมื่อเมืองใดมีทั้งศาลเมืองแ่ศาลมณฑล ความที่เกินอำนาจศาลเมืองนั้น ให้ศาลมณฑลชำระ

ให้ตุกฎที่ ๔๑ ประกอบด้วย

กฎที่ ๓๑

ว่าด้วยให้หมายส่งขงส่งจำตวยกระตาศดี

ด้วยการที่ศาลหมายส่งขงคนในระหว่างพิจารณา ฤ่ในระหว่าง

ตัดสินแล้ว ด้วยกระดาษหมายดีขาวเหมือนกันหมดนั้น เป็นการลำบาก
ที่เจ้าพนักงานเรือนจำจะตรวจดูได้ โดยเร็วว่า ในบั้นเดือนหนึ่ง
นักโทษชนิดใดที่คงซึ่งอยู่มากน้อยเท่าใด เพราะต้องตรวจค้นบัญชี
เอาใบรับบัญชีเป็นหลักฐาน เห็นว่าถ้าได้จัดให้มีกระดาษหมายต่างดี
กันแล้ว การลำบากทั้งนี้จะน้อยลง จะมีผลอันดีแก่เจ้าพนักงานผู้ตรวจ
การเรือนจำที่จะรู้ได้ง่าย ดังแต่ก่อนไป

๑ ถ้าคำตัดสินหมายตั้งซึ่งคนในระหว่างพิจารณาแล้ว ให้เขียน
หมายนั้นด้วยกระดาษดีเขียว ฤๅสีน้ำเงิน

๒ ถ้าแต่ในความเรื่องใด คำตัดสินทำโทษจำเลยแล้ว แต่ยังมี
อุทธรณ์, ฎีกาอยู่ ให้เขียนหมายตั้งด้วยกระดาษดีเหลือง

๓ ถ้าคำตัดสินเป็นเด็ดขาดไม่มีอุทธรณ์แต่ฎีกาต่อไปแล้ว ให้
เขียนหมายตั้งด้วยกระดาษดีแดง

๔ เว้นแต่คนที่ต้องซึ่งโดยไม่ใช่คำตั้งของศาล ให้คงใช้กระดาษ
ดีขาว, กระดาษดีที่วานี ดีจะอ่อนจะแก่อย่างไรไม่เป็นสำคัญ ตัด
แต่ให้เขียว เหลือง, แดง หมดทุกอัน หมายทั้ง ๓ ชนิดนี้ให้
พิมพ์ไว้จ่ายเป็นแบบที่กรมบัญชาการกระทรวงยุติธรรม ศาลใดทำไม่
ทันเบิกไปใช้ก่อนก็ได้ การต่อไปให้พิมพ์ใช้ของศาลเอง

ห้ามไม่ให้เขียนหมายตั้งซึ่ง, ตั้งจำ นอกจากกระดาษดีที่กำหนด
ไว้ นเป็นอันขาด

กฎที่ ๓๒

ว่าด้วยการชำระความท่เกี่ยวกับคนในวัง

ด้วยใต มีพระบรมราชวินิจฉัยในเรื่องความของคนที่อยู่ในพระบรมมหาราชวัง แต่เกี่ยวกับคนนอกพระบรมมหาราชวัง เห็นว่าจะเปนแบบแผนสำหรับวินิจฉัยความต่อไป จึงได้คัดสำเนาถวายพระราชหัตถเลขาตั้งมาให้ทราบไว้

(สำเนาถวายพระราชหัตถเลขา)

ที่ ๓/๓๗๐

พระที่นั่งอมาตย์

วันที่ ๒๕ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๒๒๓

ถึงกรมหมื่นราชบริพาร

ด้วยใตรับหนังสือ ๓/๗๘ ลงวันที่ ๑๘ เดือนนี้ ขอความวินิจฉัยคดีเรื่องความอ้างแดงปรีกพองข่มขู่ถวาย ว่าดีมข่มขู่หรือทบบาน จะควรชำระที่ศาลแพ่งหรือศาลกระทรวงฉนน ทราบแล้ว ตามที่สั่งได้ยคดีความคนที่อยู่ในพระบรมมหาราชวัง ซึ่งเกี่ยวกับคนนอกพระบรมมหาราชวังเป็นนาทกระทรวงฉนน หมายความว่า เฉพาะคนท่ออกจากพระบรมมหาราชวัง จะต้องม่เจาพนักงานควบคุม จึงให้มาว่าที่กระทรวงฉนน คดีซึ่งเกี่ยวกับคนในพระบรมมหาราชวัง เช่นข่มขู่ขู่ขานออกนอกวังได้ ให้ศาลรับพิจารณาต่อไปเถิด

กฎที่ ๓๓

ว่าด้วยให้ ผู้ พัพภษาฆ่าแสดมภ์เอง

ด้วยการตรวจปิดแสดมภ์คำฤชากรในเขตอันยังหะหุดมอญมาก
เป็นควยณ พัพภษาไม่เข้าใจนัทของตัว เหมาให้แต่เจ้าพนักงานผู้น้อย
ทำ จึงเกิดมแสดมภ์หาย แสดมภ์ก็ปรากฏขึ้นในลัดนจนควย
น้อย ๆ คงเห็นคอปไป

๑ ให้ผู้ พัพภษาเป็นผู้ตรวจฆ่าแสดมภ์เองด้วยตราฉันทของศาล
ถ้าศาลใดไม่มีตราฉันทใช้ ก็ให้เอาหมึกชดฆ่าแสดมภ์วันแสดงชื่อผู้
พัพภษาได้

๒ ก่อนที่ผู้ พัพภษาจะฆ่าแสดมภ์ ในลัดนจนนั้น ให้ตรวจควย
แสดมภ์ว่าเป็นรอยไซ้แสดหรือขึง ถ้าเห็นแสดมภ์ควยใดหม่นหมองมี
พิรุธ อัยารับไว้เป็นอันขาด

๓ การปิดแสดมภ์นั้นห้ามไม่ให้ บัดช่อนควยแสดมภ์ ให้เห็นแต่
จำนวนราคาเช่นทบางศาลเคยท่วมา ให้มัดเรียงให้เห็นแสดมภ์ ได้
ท่วทงควย แสดการมัดแสดมภ์นั้นอย่าให้ บัดในกระตาศเปด้าแผ่นทง
ต่างหาก ให้มัดในหนังสือฉบับทคองเรียกค่าแสดมภ์ ถ้าหากว่า
กระตาศนั้นไม่พอจึงให้เชกกระตาศคอง แต่ถึงกระนั้นคองให้จดหมาย
เหตุแสดเอาตราประจำคองไว้ให้ทราบ ว่ามัดคองในแผ่นนั้นเท่านั้น คงใน
กระตาศฉบับททหนังสือให้ชัดเจน

๔ เมื่อจะประทับตราฆ่าแสดมภ์นั้นให้ระวังคองให้ถูกทงกระตาศ
ลัดนจน แสดแสดมภ์ เพื่อว่าถ้าใครดักคองแสดมภ์ ไปแล้วจะได้
ตรวจได้ง่าย

๕ ให้ผู้พิพากษาทุก ๆ คดี เห็นเป็นการจำเป็นที่จะต้องตรวจดู
 แลดูคดี ในด้านความผิดเมื่อผ่านหน้าตนไป ถ้าหากว่าเกิดมีคดีผิด
 ขาดหายในหน้าที่ศาลโต ผู้พิพากษาคดีนั้นจะต้องเป็นผู้รับผิดชอบ

กฎนี้ยกเลิกและเปลี่ยนใช้ใหม่ดังได้พิมพ์ไว้ต่อไปนี้

กฎที่ ๓๓

ซึ่งได้ความว่าในด้านหลายเรื่อง เจ้าหน้าที่หาได้เรียกค่าธรรมเนียม
 หมายให้ครบบริบูรณ์ตามอัตราไม่ หรือได้เรียกแต่เพียงครึ่งบริบูรณ์
 แล้ว แต่หาได้บังคับให้หมดหรือชำระไม่ จึงเป็นเหตุให้พระราชทรัพย์
 ขาดไป แต่ซึ่งกระทรวงยุติธรรมมีเหตุที่จะเชื่อว่า ผู้พิพากษาหลาย
 คนมิได้เป็นธุระเองในการที่จะชำระคดีตามกฎที่ ๓๓ (ลงวันที่ ๒
 กันยายน ค.ศ. ๑๙๑๑)

เพราะฉะนั้นจึงให้เปลี่ยนความในกฎนี้เสียใหม่ ใช้ความแทน

๑ ให้ผู้พิพากษาเป็นผู้ตรวจชำระคดีเองด้วยตัวจริงของศาล
 ถ้าศาลโตไม่มีตัวจริงใช้ ก็ให้เอาหมังกวดมา แล้วตั้งวันแสดงข้อผู้
 พิพากษาไว้ด้วย

๒ ก่อนที่ผู้พิพากษาจะชำระคดีในด้านนั้น ให้ตรวจดูของ
 แลดูคดีว่าเป็นรอยใช้แล้วหรือยัง ถ้าเห็นคดีผิดจริงใดหม่นหมองมี
 พิรุณ อย่าวรับไว้เป็นอันขาด

๓ การปิดคดีนั้น ห้ามไม่ให้ปิดซ่อนคดีของคดีให้เห็นแต่
 จำนวนราคาเช่นที่บางศาลเคยทำมา ให้ปิดเรียงให้เห็นคดีผิด

ทั้งดวง แต่การบีบอัดเต็มป็นนั้น อย่าให้บีบในกระต่ายเปล่าแผ่นหนึ่งต่างหาก ให้บีบในหนังสือฉบับที่ของเรียกว่าอัดเต็มบี ถ้าหากว่ากระต่ายนั้นไม่พอจึงให้แซกกระต่ายต่อ แต่ถึงกระนั้นต้องให้จดหมายเหตุ แต่เอาตราประจำตัวไว้ให้ทราบว่ามีชื่อในแผ่นนั้นเท่านั้น ลงในกระต่ายฉบับที่หนังสือให้ชัดเจน

๔ เมื่อจะประทับตราฆ่าอัดเต็มป็นนั้น ให้ระวังตัวให้ถูกทั้งกระต่ายด้านจนแต่ดวงอัดเต็ม เพื่อว่า ถ้าใครดักสอดแกะอัดเต็มบีไปแล้วจะได้ตรวจได้ง่าย

๕ บรรดาผู้พิพากษาที่เป็นหัวหน้าตั้งชื่อในคำพิพากษาในคดีใดคดีหนึ่ง ต้องตรวจดูอัดเต็มบีตัวๆ ที่มีอยู่ตลอดมาจนถึงวันที่พิพากษานั้นแล้วต้องเป็นผู้รับผิดชอบในอัดเต็มบีเหล่านั้นทั้งสิ้น เมื่อใดมีคำพิพากษาแล้ว ถ้าผู้พิพากษาคนใดเป็นผู้ตรวจคำหรือคำตั้งหรือตรวจหนังสือตัวๆ แต่อย่างใด ผู้นั้นจะต้องรับผิดชอบในการชี้ตัวฆ่าอัดเต็มบีตัวๆ ซึ่งคนใดทำค้อมานัน ให้เป็นหลักฐานด้วย ผู้พิพากษาที่เป็นหัวหน้าในการตั้งชื่อชนคำพิพากษาคำตั้งหรือชื่อนั้น ต้องตรวจตราแต่รับผิดชอบในคำธรรมเนียมต่างๆ สำหรับคำสั่งหรือชื่อนั้นด้วย แต่ควรตรวจตราคำธรรมเนียมต่างๆ ในชั้นศาลด้วย แม้ว่าตรวจพบคำธรรมเนียมประเภทใดที่ไม่ถูกต้องแล้ว ก็ต้องรายงานมาให้กระทรวงทราบ

๖ บรรดาผู้พิพากษาทุก ๆ ศาล เมื่อจะรายงานถึงด้านอื่นต่างๆ ในเวลาดังป็นนั้น ต้องรับรองว่าด้านอื่นต่างๆ ที่ได้รับไว้ในระหว่างบีแต่ด้านอื่นต่างๆ ที่ยกค้างพิจารณาอยู่นั้นบริบูรณ์ดีไม่ขาดหายไปแต่

อย่างใดเลย แต่ต้องกล่าวด้วยว่า ในวันสุดท้ายของวันต้นปีนั้นจำนวน
ได้ไปอยู่ที่ไหน คือจะอยู่ที่ศาลเดิมตนเองหรือจะอยู่ที่ศาลอุทธรณ์
หรือศาลฎีกาแต่อย่างใด ก็ต้องชี้แจงให้เจือยชัดด้วย

วันที่ ๓ มีนาคม รัตนโกสินทรศก ๓๒๕

พระยาจักรपालเสวีศรีวิสุทธิ

รับฯ ดังเดนาบติ

กฎที่ ๓๔

ว่าด้วยข้อบังคับบริเวณจำคุกของมหันตโทษ

ด้วยตามพระราชบัญญัติลักษณะเรือนจำ รัตนโกสินทรศก ๓๒๐ ได้
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ พระราชทานพระบรมราชานุญาตให้เดนา
บติเจ้านาทมธานาจัตติงขอบงคับจำคุกสำหรับปกครองเรือนจำ แต่บังคับ
ให้นักโทษทำงาน ก็ให้มอบบังคับจำคุกหยาบอ่อนผ่อนโทษให้นัก
โทษที่ประพฤติดี เดนาบติกระทรวงยุติธรรมจึงได้ออกข้อบังคับฉบับ
นี้สำหรับใช้ในกองมหันตโทษ

หมวดปกครอง

ข้อ ๓ เมื่อนักโทษผู้ใดได้กระทำผิดตามข้อที่ใดกล่าวต่อไป ให้
มีโทษ

- (๓) จงใจแกล้งไม่ทำตามข้อบังคับของคุณ
- (๔) ทุ่มเถียงกัน
- (๕) แสดงกริยาซึ่งไม่เป็นการเคารพต่อเจ้าพนักงานคุณ
- (๖) มีของ, รั้วของ, ฎาแตกเปลี่ยนของซึ่งมีของบังคับห้าม
- (๗) พดเท็จแกล้วกระทำพยานเท็จ
- (๘) พ้องร้องโดยไม่มิด
- (๙) พุดจาด่นทนาในสิ่งทีห้ามกับคนนอก ฎากับหญิงในคุก
- (๑๐) จงใจเก็ยจรวานฎาตะพังการงาน
- (๑๑) แกล้งทำการงานให้เสีย
- (๑๒) แกล้งทำทรัพย์สินสิ่งของ ฎาให้เป็นอันตราย
- (๑๓) ไม่นุ่งห่มตามตั้ง ไม่รักษาร่างกายให้สะอาด ไม่ตัดผม ฎา
ไม่เช็ดถูอักษรแห่งเค็รของหมายทบายให้สะอาด
- (๑๔) ไม่ยอมรับประทานอาหาร หรือแกล้งให้อาหารของ
คุณเสีย
- (๑๕) ฌิบฉวยตักของแตกเปลี่ยน ฎาฉบบขายอาหารของคุณ
- (๑๖) ท้าอาหารฉนหรือรับมาเค็นอกคุณ แต่แจกจ่ายอาหาร
ฉนซึ่งนออกจากตักได้จตุให้
- (๑๗) ขุดแกเค็รของหมาย, ถ่านฉน, บาญฉ, บ้าย หรือหนังสือ
- (๑๘) ทำลายเค็รของมือหรือสิ่งของในคุก
- (๑๙) ทำสิ่งของทีไม่ได้อนุญาตให้ทำ
- (๒๐) แกล้งทำเป็นป่วย
- (๒๑) ไม่ยอมฎาไม่ประพฤติตามข้อบังคับของโรงพยาบาล

- (๒๐) ตอบตักเขาทรัพย์สินดังของ ๆ คุณ หรือของนักโทษอื่นไป
- (๒๑) ยักหรือกระทำการดังสิ่งใดสิ่งหนึ่งซึ่งนับได้ว่า ทำให้เพื่อนนักโทษมีความรำคาญ
- (๒๒) ดูปรับหรือระหว่างเวลาทำงานหรือดูปรับหรือนักโทษในทีใด ๆ ที่มิชอบบังคับห้าม
- (๒๓) ดูปฏิษยามันแก่กัน
- (๒๔) เล่นเกมเครื่องมือใจสำหรับเล่นการพนันต่าง ๆ
- (๒๕) ไปอยู่ในทีใด ๆ ที่ไม่ได้บอกให้ไป, หรือไปจากที่ของคนโดยมิได้รับอนุญาต
- (๒๖) ทำการรอกจาด หรือ ไปในที่ถ่ายมีดีสำระเมื่อไม่จำเป็นแต่ไปอยู่ในที่นั้นนาน ๆ
- (๒๗) ไม่ยอมเดินเข้าแถว ภูชาดเข้าแถว
- (๒๘) คบคิดอันจะหนีหรือทำร้ายแก่เจ้าพนักงานคุกหรือนักโทษ หรือช่วยจัดแจงให้หนี หรือช่วยทำร้ายแก่เจ้าพนักงานแก่นักโทษ
- (๒๙) เพาะเคยเฉย หรือไม่ยอมบอกเหตุที่เกิดขึ้นเมื่อตนรู้ เช่น เพลิงไหม้ หรือเกิดมีพวกคบคิดกันจะหนี หรือเตรียมการจะหนี หรือจะทำร้ายนักโทษ หรือเจ้าพนักงานคุก หรือเตรียมการจะทำร้ายนักโทษ หรือเจ้าพนักงานคุก
- (๓๐) ให้สินบน หรือรับสินบนอย่างใดอย่างหนึ่ง เพื่อจะรับจากหรือให้แก่นักโทษ หรือเจ้าพนักงานในคุก
- ข้อ ๒ ผู้บัญชาการต้องตรวจนักโทษผู้ที่ทำผิดในโทษต่าง ๆ ที่กล่าวไว้ข้างบนแล้วจะต้องตัดสินทำโทษสถานใดสถานหนึ่ง หรือหลายสถานก็ได้ ตามควรแก่ความผิด คือ :

- สถานที่ ๑ ให้มีความสะอาดโดยทันท่วงที
- ๒ เปลี่ยนให้ทำงานอื่น
- ๓ รับประทานอาหารจะได้รับรางวัลตามชอบบังคับ
- ๔ จำขังแยกให้อยู่ต่างหาก
- ๕ จำขัง
- ๖ เขียน
- ๗ ตั้งให้ศาลเพิ่มโทษ

ข้อ ๓ ทนงตั้งคนดีคนดี ผู้บัญชาการเป็นผู้บอกให้ แลจะจก
เหตุใด ในบางรัฐทำโทษ

ข้อ ๔ โทษเปลี่ยนให้ทำงานอื่นนี้ ผู้บัญชาการจะตั้งทำงานหนัก
แต่ยากลำบากอย่างใดก็ได้

ข้อ ๕ โทษที่ควรรับประทานอาหารจะได้รับรางวัลตามชอบบังคับ
มอียดังนี้ :

๑. เด็กการหย่อนโทษที่ใดเดวณเดย
๒. เด็กการหย่อนโทษที่ยังไม่โตจนเดย ๓ เดือน
๓. ถดชนตงมาชอควาหง
๔. เด็กการตโทษที่โตรับนทงชอควาหงหรือตลอกไป

ข้อ ๖ โทษต้องแยกขังต่างหากนั้น ถ้าเห็นสมควรจะปล่อยให้
มารับประทานอาหารพร้อมกับเพื่อนนักโทษอื่น ๆ ก็ได้ นักโทษต้อง
จำต่างหากนั้น จะต้องทำตามสมควรเหมือนกัน

ข้อ ๗ โทษจำขังจำได้เพียงวันละ ๓๒ ชั่วโมง แต่เมื่อต้องรับ
โทษจำขังอีกครั้งหนึ่งจะต้องจำให้พ้นจาก ๓๒ ชั่วโมงที่โตจากครั้งแรก

๕ นักโทษต้องรับโทษเช่นขอฆ่าให้ตายเด็ดขาดฉนั้น ขอนจะ
ตั้งในคดีเบ็ดเตล็ดแห่งหนึ่ง แต่นักโทษต้องโทษนั้นจะพูดกับเพื่อนนักโทษ
ด้วยกันไม่ได้ แต่จะปล่อยโทษเมื่อครบประทานครบอาหารมื้อละ ๑๕ นาที

ข้อ ๘ โทษเขียนหนังสือต้องเขียนด้วยหวายดำ ๓/๘ แห่งของอัง
กฤษ เขียนครั้งหนึ่งไม่เกิน ๓๐ ทัก นักโทษที่จะเขียนจะต้องให้หมอส
ตรวจดูก่อน เมื่อได้ตรวจเห็นจะทบทวนโทษนั้นได้ หมอจะต้องมาอยู่ในที่นั้น
เมื่อเวลาทำโทษ ถ้านักโทษต้องโทษเขียนหนังสือ ๒ ข้อ คนก็จะยังไม่
เขียนจนແຕ່เท่านั้นหายดี

ข้อ ๙ การทำโทษจะทำ ๒ อย่างที่เดียวกันได้ แต่โทษทั้งหลาย
จะต้องรวมเข้ากับโทษที่ต้องเด็กรวดคหยอน โทษสำหรับฉนั้น

ข้อ ๑๐ นักโทษผู้หญิงแม้จะมีโทษผิดอย่างไร ก็จะไม่ต้อง
ถูกเขียน

ข้อ ๑๑ นักโทษที่มีอายุต่ำกว่า ๑๖ ปี เมื่อมีบัญชาการเห็นว่า
จำเป็นจะต้องลงโทษเขียนแล้ว ก็จะใช้เขียนด้วยหวายดำ

ข้อ ๑๒ จำพวกโทษเล็กน้อยนอกจากโทษตอบข้อขวางแตกเปดย
หรือข้อของทต้องห้าม หรือฉกชะโมของอาหารกัด ยนั้นจะไม่ต้อง
รับโทษเขียน เว้นไว้แต่โทษหนักร้ายแรง แต่อย่างไรก็ดีโทษเขียน
นั้นจะเขียนไม่น้อยกว่า ๑๒ ทัก

ข้อ ๑๓ การทำโทษนั้นจะไม่ทำพักเป็นตอน ๆ โทษเขียนนั้นจะ
ต้องให้เจ้าพนักงานคุมเป็นฉเขียน แต่จะต้องมีเจ้าพนักงานเขียน ผู้
ทเขาใจเขียน ให้พอกกับการที่จะลงโทษด้วย

ข้อ ๑๔ เมื่อจะทำโทษนักโทษคนใดด้วยเขียนกติก หรือได้ข้อ

กต ให้เรียกบรรดานักโทษมาประชุมที่สนามกลาง แล้วให้อ่านคำตัดสินโทษนั้นให้ฟังด้วยเสียงดัง

ขอ ๓๕ ผู้บัญชาการจะต้องตรวจตราให้เจ้าพนักงานได้จัดทำบัญชีทำโทษในวันทำโทษมีโทษอย่างไร แต่จะต้องให้มีสำรบบในบัญชีทำโทษนั้นด้วย การที่จะลงบัญชีทั้งหมดผู้บัญชาการจะต้องลงชื่อไว้เป็นสำคัญ

ขอ ๓๖ เมื่อผู้บัญชาการเห็นว่า นักโทษ มีความผิดร้ายแรง ซึ่งจะทำให้ความชอบงศบของกักไม่เป็นเพียงพอ ผู้บัญชาการจะขอให้ศาลเพิ่มโทษอีกก็ได้

หมวดบึงเหี้ยแลการลดหย่อนผ่อนโทษ

ขอ ๓๗ ถ้านักโทษใด ๆ ช่วยจับผู้กระทำความผิดแบบของบังคับของคุกได้ กต ล้อนให้ท้าวจวไนฉวชางได้สำเรจกต ช่วยเจ้าพนักงานคุกให้พนการหนักโทษจะกระทำรายกต ช่วยเจ้าพนักงาน บังกนการແก่งแถหนักก ช่วยคบเพลิงไหม้ กต กต ล่นน ๆ จะได้รบบำเหนจพิเศษ หรือจะได้เดือนชวชน

ขอ ๓๘ ขอบังคบบซึ่งดำหรบลดหย่อนผ่อนโทษให้แก่กักโทษนั้น จะต้องบิตได้ ในคก แต่จะต้องเป็นนำทของยามไน กจะให้ผู้ทมาใหม่นนทวรมเขจใจขอความกบทั้งขอบังคบบแห่งคกคด้วย

ขอ ๓๙ วัชหนักโทษจะได้รบรางวัลนน จะแบ่งจำพวงนักโทษออกเป็น ๕ ชน คือ;

- ๑. ยามไนตรวจ

๒ ยามในด้ามฉม

๓ นักโทษที่ ๓

๔ นักโทษที่ ๒

๕ นักโทษด้ามฉม

ข้อ ๒๐ จะไม่ต้งนักโทษชั้นเป็นนักโทษชั้น ๒ จนนักโทษผู้นั้นได้คิดโทษในคุกแล้วอย่างน้อยที่สุด ๖ เดือน แต่ไม่ให้นักโทษอยู่ในชั้น ๕ เกินกว่า ๒ ปี

ข้อ ๒๑ จะไม่ต้งนักโทษให้เป็นยามในด้ามฉม จนผู้นั้นได้คิดมาแล้ว ๒ ปี แต่จะไม่ต้งให้เป็นยามในตรวจ จนผู้นั้นได้คิดมาแล้ว ๕ ปี เว้นไว้แต่จะมีเหตุยกเว้นพิเศษต่าง ๆ

ข้อ ๒๒ จะไม่ต้งให้นักโทษเป็นยามใน เว้นไว้แต่ผู้นั้นจะอ่านแต่เขียนหนังสือไทยได้

ข้อ ๒๓ แม้นักโทษใด ๆ ต้งโทษ สอบ ข้อชายของ ต้งตอง ห้ามโทษระโมย โทษตบยาฉิ่น หรือโทษเล่นการพนัน หากก่อนแล้วโทษนั้นจะต้องถือว่าเป็นเครื่องทห้ามไม่ให้จนถึงชั้น ๓ ได้

ข้อ ๒๔ จำนวนยามในตรวจจะไม่ให้ มีเกินกว่าร้อยละ ๓ ในจำนวนนักโทษ แต่ยามในด้ามฉมนั้น จะไม่ให้ มีเกินกว่าร้อยละ ๑

ข้อ ๒๕ นักโทษที่จะได้ผ่อนโทษ ให้นั้นมี ๕ จำพวก คือ:

๑ ยามในตรวจ

๒ ยามในด้ามฉม

๓ นักโทษที่ ๓

๔ นักโทษที่ ๒

- ข้อ ๒๖ นักโทษผู้ต้องโทษต่ำกว่า ๓ ปีครึ่งนี้จะไม่ผ่อนโทษให้
- ข้อ ๒๗ นักโทษที่ต้องขังระหว่างอุทธรณ์ ก็จะไม่ผ่อนโทษให้
- ข้อ ๒๘ นักโทษที่ ๒ เมื่อไม่ได้ทำความผิดต่อข้อบังคับของคุก
แล้ว จะได้ลดโทษ ๒ วันในเดือนหนึ่ง
- ข้อ ๒๙ นักโทษชั้นที่ ๓ จะได้ลด ๓ วัน นักโทษยามในสำมัญ
จะได้ลดโทษ ๕ วัน แต่นักโทษยามในตรวจจะได้ลดโทษ ๕ วันใน
เดือน ๓ ดังกล่าวมาแล้ว
- ข้อ ๓๐ ถ้าผู้ใดได้เลื่อนจากชั้น ๒ ขึ้นมาชั้น ๓ ผู้นั้นจะได้บำเหน็จ
ลดโทษ ๗ วัน
- ข้อ ๓๑ ผู้ใดได้เลื่อนจากชั้น ๓ ขึ้นมาชั้นยามในสำมัญ ผู้นั้นจะ
ได้บำเหน็จลดโทษ ๓๕ วัน
- ข้อ ๓๒ ผู้ใดได้เลื่อนชั้นเป็นยามในตรวจ ผู้นั้นจะได้ลดโทษ
๓๐ วัน
- ข้อ ๓๓ ถ้าผู้ใดถูกถอดจากชั้นใด ๆ ส่วนวันลดโทษของผู้นั้น
ก็จะต้องลดไปตามชั้น ๆ
- ข้อ ๓๔ นักโทษที่อยู่ในโรงพยาบาล ถ้าหมอไม่ได้ฟ้องร้อง
อย่างไรแล้ว ก็จะได้ผ่อนโทษให้เหมือนกัน
- ข้อ ๓๕ การผ่อนโทษนี้ จะตั้งคนนับให้ตั้งแต่วันที่ ๓ แห่งเดือนที่
นักโทษผู้นั้นได้เลื่อนชั้นขึ้นไปภายหลังเดือนหนึ่ง
- ข้อ ๓๖ การหย่อนโทษที่นักโทษหาได้นั้น จะต้องคิดกันในวันต้น
เดือน แต่ส่วนบำเหน็จพิเศษหรือการปรับนั้น จะต้องบรรเทาไว้ใน
วันที่ออกค่าดัง

ข้อ ๓๗ การปรับแต่งรางวัลจะต้องนับเป็นวันเป็นโมง แต่การ
ที่ได้มอบโทษให้จะต้องนับเป็นวันอย่างเดียวกัน ถ้าเกิน ๓๒ ชั่วโมง ต้อง
นับเป็นวัน ๑ ถ้า ๓๒ หรือไม่ถึง ๓๒ ชั่วโมง ดังนี้ไม่นับให้ แต่อย่างไร
ก็ดี รวมยอดแห่งวันแต่ละวันนั้น จะต้องยกต่อไปสำหรับเดือนหน้า

ข้อ ๓๘ จะต้องมอบหมายนักโทษผู้ ที่เคยจะพ้นโทษในภายใน ๖
อาทิตย์ และจะต้องทำบัญชีบันทึกไว้เมื่อวันที่ ๑ ของเดือน

ข้อ ๓๙ ถ้ากำหนดวันพ้นโทษตกอยู่ในวันข้างต้นของเดือนข้างหน้า
แล้ววันตกโทษก้อยในเดือนนั้น กระทำให้ต้องปล่อยนักโทษภายใน
เดือนนั้นเองดังนี้แล้ว จะต้องปล่อยนักโทษในวันที่ ๑ ของเดือนหน้านั้น

ข้อ ๔๐ เมื่อวันพระเป็นวันยกเว้นที่ ๑ แห่งเดือนแล้ว นักโทษผู้
ที่อยากทราบว่าคุณใดรับความผิดโทษเพียงไรก็ตามได้ แล้วแต่
บัญชาการเห็นควรจะให้ทราบหรือไม่ให้ทราบ

ข้อ ๔๑ ในการพิเศษ จะให้ขังเห็นรางวัลนักโทษ เมื่อพ้นโทษ
เป็นเงินไม่เกินกว่า ๕๐ บาทต่อสักได้

กฎที่ ๓๕

ว่าด้วยค่าธรรมเนียมหมายเรียก

ด้วยใน อัตราค่า ธรรมเนียม ต่อ ทูลขอ พระราช บัญญัติ กระบวน
พิจารณาความแพ่ง ร.ศ. ๑๑๕ ได้กำหนดค่าธรรมเนียมหมาย
เรียกไว้ว่า ถ้าเป็นศาลในสนามดีกียุติธรรม แลศาลมณฑล จะ

ออกหมายเรียกคนอยู่ในจังหวัดศาล ภายใน ๕๐. เด่น ให้เรียกค่า
ธรรมเนียมหมายเป็นเงิน ๓ บาท กว่านั้นขึ้นไปให้เรียก ๕๐. เด่นคือ ๑๖
อีรู ส่วนศาลเมืองแต่ละศาลไปริตฎาเรียกรค่าหมาย ๕๐. เด่นแรกคือ ๓๒
อีรู ๕๐. เด่นคือไปเรียก ๑๖ อีรูเหมือนกัน

ซึ่งได้ มพฤตตงนกดอยแต่ท่ไกลๆ ถ้าเป็นระยะทางไกลแล้วรูด
ถ้ามากด้วยกนทงศาลแต่ละความ คือถ้าเป็นทางไปมาง่าย คือความเดียว
เปรียบที่คงเดียวค่าหมายมาลเกินไป บางทีจะมากกว่กนทงทพย ทพอง
ร้องกัน ถ้าเป็นทางไปมาถ้ามากแล้วเงินค่าหมายที่เรียกอีกทก ๕๐. เด่น
คือ ๑๖ อีรูหนักหาพอแก่ค่าพาหนะแต่ค่าเดินทางของนักการศาล ไม่ ท
จะเรียกแก่ถกความทง ๒ อย่างนนี้ เป็นอันไม่เป็นธรรมเนียม จึงเห็น
ควรจัดการ ในเรื่องนดังนี้:

๑. ตั้งแทนคือไป ถ้าเป็นหมายเรียกของศาลฎีกาแล้ว ให้เรียก
ค่าธรรมเนียมฉบับละ ๕ บาทรอด
๒. ถ้าเป็นหมายเรียกของศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ แต่ละคดีอุทธรณ์
ข้าหลวงพิเศษแล้ว ให้เรียกค่าหมายฉบับละ ๒ บาทรอด
๓. ถ้า เป็นหมายเรียกของศาลใน สนาม ดิตติยัยคิธรรม แต่ ศาล
มณฑล ให้เรียกค่าธรรมเนียมหมายฉบับละ ๓ บาทรอด
๔. ถ้าเป็นศาลเมือง ศาลไปริตฎา ศาลแขวง ให้เรียกค่า
ธรรมเนียมหมายเรียกฉบับละ ๑๖ อีรูรอด

แต่ทงนคู่ความจะตั้งไปนำหมายแต่เดียวค่าพาหนะ แต่ค่าเดินทาง
ของตนเอง

กฎให้ไว้ในที่ ๒ กันยายน รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๓

(ลงพระนาม) รัชพัฒน์ศักดิ์

ประทับตราฉันทรมณฑลน้อยมาเป็นสำคัญ

กฎที่ ๓๖

ว่าด้วยไม่ให้ ใช้กฎที่ ๕ ในศาลเจ้ากรม

ด้วยตามกฎที่ ๕ ซึ่งมีความว่า ผู้พิพากษาคณะใดนั่งพิจารณาคดี
เช่นข้อในคำพิพากษานันใดแต่แย้งได้ ถ้าผู้ใดไม่ได้นั่งจะเช่นข้อกฎ
จะแย้งไม่ได้นั้น บัดนี้กรมการคดีของในศาลเจ้าหลวงพิเศษจัดการ
คดีว่าเจ้าหลวงยุติธรรมกับเจ้าหลวงเกษศรีหาได้ ทำการอยู่แห่งเดียว
กันไม่ ก็จำเป็นจะนั่งพิจารณาพร้อมกันไม่ได้โดยเอง แต่ขอประกาศ
เจ้าหลวงพิเศษจัดการที่ ๓ ข้อ ๓ ต้องให้เจ้าหลวงยุติธรรมกับ เจ้า
หลวงเกษศรีเช่นข้อพร้อมกัน คำตัดสินนั้นจึงจะใช้ได้

เพราะฉะนั้นให้ยกเว้นกฎที่ ๕ ไม่ให้ใช้ในศาลเจ้าหลวงพิเศษจัด
การที่ ๓ คือ ให้เจ้าหลวงยุติธรรมเป็นผู้ชำระ แล้วปฤกษาพร้อม
ด้วยเจ้าหลวงเกษศรี เมื่อเห็นชอบพร้อมกัน คำตัดสินนั้นเป็นใช้ได้

วันที่ ๒๗ ตุลาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๓

ปฏิทิน ๓๗

ว่าด้วยไม่ให้ศาลถามคู่ความว่าจะอุทธรณ์ฎีกาขอ

ด้วยตามพระราชบัญญัติกระบวนพิจารณาความแพ่งหมวดที่ ๑๘
 แดกระบวนพิจารณาความอาญาหมวดที่ ๕ กติ ซึ่งว่าด้วยวิธีอุทธรณ์
 นั้นไม่ได้มีว่า เมื่อศาลได้ตัดสินความเรื่องหนึ่งเรื่องใดแล้ว คู่ความ
 จำเป็นต้องแจ้งข้อคัดค้านขณะนั้นว่า จะยอมตามคำตัดสินหรืออุทธรณ์
 พระราชบัญญัติกระบวนพิจารณาทั้ง ๒ นั้น ให้โอกาสคู่ความมีเวลา
 พิจารณาได้ ในกำหนด ๑๕ วัน แต่ซึ่งได้มีธรรมเนียมแต่เดิมมา เมื่อศาล
 ตัดสินแล้ว ผู้พิพากษาบางคนมักถามคู่ความว่า จะยอมหรือจะ
 อุทธรณ์นั้นเป็นธรรมเนียมไม่ดี คือบางทีความควรจะอุทธรณ์ แต่คู่
 ความไม่ทันตรึกตรองไป ตอบกับศาลว่าไม่อุทธรณ์ หรือ ความที่ไม่
 ควรจะอุทธรณ์ แต่คู่ความบอกกับศาลว่าจะอุทธรณ์ ครั้นเมื่อได้
 ตอบไปตั้งนั้นแล้ว คู่ความก็อาจจำเป็นต้องอุทธรณ์ตามที่บอกใจกับ
 ศาลนั้นบางทีทำให้ความเสียไปได้

จึงเห็นไป ให้เลิกธรรมเนียมเสีย คือเมื่อศาลได้ตัดสินความ
 เรื่องใดแล้ว ไม่ต้องถามคู่ความว่าจะอุทธรณ์หรือจะยอม คือเมื่อพ้น
 กำหนดกำหนดแล้วคู่ความไม่อุทธรณ์ จึงให้ตั้งบัญญัติว่ายอม ถ้าคู่
 ความนำอุทธรณ์มาขึ้นในกำหนด ก็ให้ตั้งบัญญัติว่าอุทธรณ์

วันที่ ๘ ธันวาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๓

กฎที่ ๓๘

ว่าด้วยสิ่ง พ้องความอนาถา

ด้วยได้สังเกตเห็นว่า การที่ศาลอนุญาตให้คู่ความว่าความอย่าง
คนอนาถาคงทำเป็นอยู่โดยวนเวียน ไม่ครบถ้วนตามพระราชบัญญัติ

๑. ตั้งแต่นั้นต่อไป ผู้ใดจะอ้างความอย่างคนอนาถา ต้องสำบา
นด้วยนการร้องขออนุญาตข้อคดีแล้ว ให้ศาลตั้งการของขงผู้ ทว่าเป
อนาถาให้กับคู่ความอีกฝ่ายหนึ่ง เพื่ออีกฝ่ายหนึ่งจะได้ มีโอกาสร้อง
คัดค้านได้ ศาลจะได้ ได้ัดอนให้ ได้ความแท้จริง

๒. ถ้าคู่ความไม่ร้องคัดค้าน หรือศาลได้ัดอนได้ความว่าผู้
อนาถาจริง ให้มีคำสั่งอนุญาตใหม่่นว่าความอย่างคนอนาถาได้

๓. ถ้าศาลได้ัดอนไม่ได้ความจริง ให้ยกเลิกการของน ทขอว่า
ความอย่างคนอนาถานนเดีย เมื่ออนนเดจ ห้ามไม่ให้ศาลรับพของ
คำอุทธรณ์ หรือคำร้องใดๆ ไว้พิจารณา หรือส่งขณมายังศาลตั้ง
เป็นอันขาด

วันที่ ๒๓ มกราคม วันท โถเดือนทรศก ๒๕๑๓

กฎที่ ๓๙

ว่าด้วยไม่ให้ศาลต่างรับฎีกาที่ผิดพระราชบัญญัติ

ด้วยทุกอนนยังมีความอุทธรณ์ฎีกาที่ไม่ควรจะเป็นอุทธรณ์ ฎีกาได้

ตามพระราชบัญญัติ ตั้งขึ้นมายังศาลตั้งทำให้เสียเวลาแก่ศาลตั้ง แต่
การบังคับบัญชาของศาลต่างเข้าไป ตั้งแต่นั้นต่อไป

๑. ความถูกต้องที่มณฑลพยุหะคีรี หรือ โทษจำต่ำกว่า๑๐เดือน
ซึ่งไม่มีผู้รับรองตามพระราชบัญญัตินั้น ห้ามไม่ให้ศาลต่าง ๆ ตั้งฎีกา
ชนคนมายังศาลฎีกาเป็นอันขาด ถ้าคดีความอยากจะร้องให้ได้ ให้ยื่น
ใหม่ ฎีกามีค่าค่ายื่นคือศาลฎีกาเองขออนุญาตร้องฎีกา

๒. ห้ามไม่ให้ผู้พิพากษาธิบดีหรืออธิบดีฎีกาที่เกินกำหนดตั้งขึ้นมายัง
ศาลตั้ง ถ้ามีความชดเชย แต่คดีความอยากจะร้องให้ได้แล้ว ให้ยื่น
คำร้องแสดงเหตุ แต่ขออนุญาตต่อศาลตั้งที่จะพิจารณาความเร่งด่วน
ขอศาลตั้งตั้งให้ศาลตั้งรับอรรถชน ฎีกาชนคนใดจึงรับได้

วันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๐

กฎที่ ๕๐

ว่าด้วยผู้พิพากษาบดกบดด้วยบดกบด

ตั้งแต่นั้นต่อไป ผู้พิพากษาบดกบดด้วยบดกบด ฎีกาขออนุญาต
มากรุงเทพฯ ฎีกาไปเมืองอื่น ให้เป็นดังนี้

๑. ถ้าผู้พิพากษาคัดเมือง ฎีกาผู้พิพากษารองศาลมณฑลด้วยไร
หรือมณฑลจะจะต้องออกจากเมืองที่ตนรับราชการอยู่ตั้งแต่นั้นหนึ่งชน
ไปแล้ว ให้บอกขออนุญาตต่ออธิบดีผู้พิพากษาคัดมณฑล แต่คอย
ฟังคำสั่ง อธิบดีผู้พิพากษาคัดมณฑลเป็นผู้รับผิดชอบในการที่จะตั้ง
อนุญาตฎีกาไม่อนุญาต ความแต่จะเห็นสมควรได้

ถ้าอธิบดีผู้พิพากษาศาลมณฑลมีการจำเป็นต้องลาจากมณฑล ให้บอกขออนุญาตที่กระทรวงยุติธรรมโดยหนังสือฎาโทรเลขก็ได้ แต่ต้องรอฟังคำสั่งก่อน

ในหัวเมืองมณฑลกรุงเทพ ฯ ให้ผู้พิพากษาศาลเมืองขออนุญาตที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลไปริตภา ซึ่งโดยัญชาหัวเมืองเหล่านั้น เช่น วิศาลเมืองขออนุญาตศาลมณฑลตั้งความมาเดือข้างต้น

๒ ผู้พิพากษาในศาลดัดจริตธรรม ถ้ามีเหตุอันจำเป็นจะมาศาลไม่ได้ตั้งแต่วันหนึ่งขึ้นไป ให้บอกลาที่อธิบดีผู้พิพากษาศาลนั้นๆ ถ้าเป็นการปัจจุบันทันด่วนจะบอกล่วงหน้าไม่ทัน ให้บอกในวันรุ่งขึ้น

๓ กำหนดตานั้น ถ้าสามารถจะบอกได้จากอนให้บอกเดี๋ยวนั้นเดียว ถ้าบอกไม่ได้ ก่อนเวลาหายุบด้วย ฤดั้นขระแดง ให้รีบบอกให้ผู้รับทราบฝ่าหยุดกวัน เพื่อจะได้จัดบาญชได้

ซึ่งการที่จะให้อนุญาตนั้น ไม่จำเป็นต้องอนุญาตตามเวลาที่ขอ ถ้าเห็นว่าไม่เป็นการสมควรจะให้หยุดนานวัน จะให้กำหนดแต่น้อยก็ได้

๔ ผู้ทขอตานั้น จะหยุดศาลได้แต่เฉพาะวันที่ได้อนุญาตไว้ ถ้าหากว่ามีกรจำเป็นจะต้องหยุดต่อไปอีก ต้องได้อนุญาตอีก ถ้าผู้ใดหยุดศาลฎานเดี๋ยจากเมืองที่ตนรับราชการ โดยไม่ได้อนุญาต ฎาเกินกว่ากำหนดที่ได้อนุญาต จะต้องมีความผิดตามเดิม

วันที่ ๑๘ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๒๓๑๑

เพื่อประกอบกฎที่ ๕๐ นี้ ให้กฎที่ ๕๓ ด้วย

กฎที่ ๔๑

ว่าด้วยให้ใช้กฎที่ ๓๐ (เรื่องศาลเมืองชำระความ
เกินอำนาจได้) ในศาลมณฑลกรุงเทพฯ

ด้วยแต่ก่อนได้มีกฎไว้ว่า ความที่เกินกว่าอำนาจศาลเมืองจะ
ชำระได้นั้น อนุญาตให้ชำระได้ แต่ห้ามไม่ให้ตัดสิน ให้ส่งด้านวนมา
ให้ศาลมณฑลตัดสิน มีความแจ่มอยู่ในกฎที่ ๓๐ ซึ่งได้รับพระบรม-
ราชานุญาตแล้วนั้น

นับแต่บัดนี้ให้ใช้กฎที่ ๓๐ ในศาลหัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ
ด้วย ให้อธิบดีผู้พิพากษาศาลหัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ มีคำสั่งไป
ยังศาลซึ่งอยู่ในบังคับ แต่ในหัวเมืองมณฑลกรุงเทพฯ ให้ตั้งความที่
เกินอำนาจมายังศาลแพ่ง ฎีกาศอพระราชอาญา ตามรูปความ

วันที่ ๑๓ มีนาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๑

กฎที่ ๔๒

ว่าด้วยอธิบายคำว่า “ข้าทูลของรัชดีพระบาท”

ด้วยการฟ้องข้าราชการเป็นจำเลยในความอาญา ตามประกาศ
ตั้งฟ้องข้าทูลของรัชดีพระบาทปี ๑๑๑ คำว่า “ข้าทูลของรัชดีพระ-
บาท ข้าราชการ” ให้เข้าใจความดังนี้ คือ:

- ๑ ข้าราชการที่ได้รับพระราชทานสัญญาบัตร ตำแหน่งยศเป็น
ขุนนาง

๒ ข้าราชการที่ได้รับพระราชทานสัญญาบัตรราคาตามตำแหน่ง
นำราชการ เช่น เป็นนายร้อยทหาร ญ่าผู้พิพากษา ราชันหลวง
กรมการเมือง

เหล่านี้ ถ้าต้องฟ้องในความอาญาซึ่งจะมีโทษถึงตาย ต้องนำ
ความขึ้นกราบบังคมทูลพระกรุณาขอพระราชทานพระบรมราชานุญาต
ก่อน แต่ข้าราชการที่ได้รับประทอนราคาตั้งของเงินขาดจากกระ
ตรงนั้น ไม่ต้องขอพระบรมราชานุญาต

วันที่ ๑๑ พฤษภาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๒

กฎที่ ๔๓

ว่าด้วยไม่ให้ศาลเรียกค่าธรรมเนียมความอาญา

พ.จ.ท. ไปได้ข้อสันใหม่

ด้วยบทบัญญัติกฎหมายว่าด้วยความเห็นความชอบอาญา พ.จ.ท.
ฟ้องขอแต่ให้ศาลตั้งโทษอย่างเดียว ไม่ได้ขอเรียกสันใหม่เดิมกับโทษ
ด้วยนั้น ศาลไม่ควรเรียกค่าธรรมเนียมอย่างใดอย่างหนึ่งเว้นแต่ใน
ชั้นฎีกานี้ ต้องเรียกค่าธรรมเนียมตามประกาศ ว่าด้วยผู้ซึ่งจะทูล
เกล้าฯ ขอร้องฎีกา ร.ศ. ๑๑๒ ให้ศาลตั้งหลายเท่าตามความเห็นศาล
ฎีกาตั้งความานเถิด

วันที่ ๑๘ กรกฎาคม รัตนโกสินทร์ศก ๑๒๒

กฎที่ ๔๔

ว่าด้วย ผู้ที่ได้รับเงินเดือนในกระทรวงยุติธรรม
เมื่อเวลาเฝ้าฎาแบ่งกรมตั้งมาทางกระทรวงยุติธรรม

ด้วยข้าราชการที่ได้รับพระราชทานเงินเดือนในกระทรวงยุติธรรม
บางคนตั้งกตอยู่ในกรมอื่น ครั้นถึงเวลาเฝ้าทูลต่อของขัตติพระบาทฎา
แบ่งกรม ก็ไปอยู่เดี่ยวทางกรมเดิมนั้น ไม่ตั้งมคคร

ตั้งแต่นั้นต่อไป ข้าราชการที่ได้รับพระราชทานเงินเดือนในกระทรวง
ยุติธรรมถึงจะตั้งกตอยู่ในกรมใดกต ในเวลาที่จะเฝ้าทูลต่อของ
ขัตติพระบาท ฎาในเวลาทแบ่งเป็นหมู่เป็นกรมกต ใหญ่ ที่ได้รับพระ
ราชทานเงินเดือนในกระทรวงยุติธรรมมาทางกระทรวงยุติธรรม แต่
ตั้งแต่นั้นต่อไป ข้าราชการในกระทรวงยุติธรรม เว้นแต่จะได้รับ
ฉายเชิษอนุญาติพิเศษ

วันที่ ๓๐ สิงหาคม รัตนโกสินทรศก ๒๒๒

กฎที่ ๔๕

ว่าด้วย ห้ามไม่ให้คนบังคับชาติอื่นเข้ารับราชการ
ในกระทรวงยุติธรรม

ด้วยตั้งแต่ต่อไป ห้ามไม่ให้คนในบังคับชาติอื่นเข้ารับราชการ
ในกระทรวงยุติธรรม จะเป็นชาติใด ๆ กต เว้นไว้แต่จะได้รับอนุญาต
จากเสนาบดี ฯ เป็นสายลักษณะอักษร

เพื่อประกอบกับกฎที่ ๔๔ ให้คู่กฎที่ ๕๐ คำขอ

๔๒๒

กฎที่ ๔๖

ว่าด้วย ห้ามไม่ให้ศาลขายกระดาษแพงกว่าแผ่นละ ๕ อัฐ

ด้วยได้ทราบว่ามีบางศาลขายกระดาษแบบพิมพ์แก่คู่ความแพ่งนัก
เรื่องขายกระดาษนั้นเป็นดังนี้ แต่ก่อนกระดาษแบบต่าง ๆ ที่ใช้ใน
ศาลเดิรเหลือเกิน ความยังไม่ทันจะไปถึงไหนด้านขนาดวันหมด จึง
ได้คิดใช้กระดาษแบบฟอมใหม่อย่างที่ใช้อยู่เดิรนี้ แต่กระดาษ
ราคาแพงอยู่น้อย เงินค่าใช้สอยไม่มีพอ จึงได้สั่งให้ขายกระดาษ
หมุนเงินมาซื้อ ไม่ได้มีความประสงค์ที่จะให้ขายจนมีกำไรมิได้

ตั้งแต่นั้นต่อไป ห้ามไม่ให้ศาลใด ๆ ขายกระดาษแบบพิมพ์ราคา
เกินกว่าแผ่นละ ๕ อัฐ ถ้าจะขายให้ถูกกว่านั้นลงมาได้ ก็ให้ขายให้
ถูกแต่พอหมุนเอาทุนมาซื้อกระดาษกับเสียค่าไต่หุ่ยในการตั้งเท่านั้น
กระดาษเปล่าห้ามไม่ให้ขายเกินแผ่นละ ๒ อัฐ

วันที่ ๒๓ ตุลาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๒

กฎที่ ๔๗

ว่าด้วย การไต่สวนฟ้องข้าราชการ

ด้วยแต่ก่อนได้มีกฎไว้ว่า ถ้าฟ้องหาข้าราชการเป็นจำเลยใน

ความอาญา ที่ศาลจะต้องนำความกราบบังคมทูลพระกรุณาตามพระราชบัญญัติแล้ว ให้ศาลไต่สวนความเสียก่อน ต่อเมื่อผู้ที่จะต้องพิจารณาแล้ว จึงให้รายงานตั้งฟ้องมายังกระทรวง การไต่สวนนั้น ควรแจ้ง ความให้ผู้ถูกฟ้อง ทราบด้วย เขาจะมา ฎาไม่มา ไม่เป็นการสำคัญ

๕. บันทราบว่า ผู้พิพากษาทั้งหลายยังไม่เข้าใจแจ่มแจ้งในกฎนี้ จึงขออธิบายไว้ให้ทราบ ความประการนี้ คือ :

๑. การไต่สวนนั้นให้ไต่สวนโดยทางลับ (ไปรเวต) แต่ไต่สวนโจทก์ฝ่ายเดียว ตั้งแต่แต่โจทก์จะนำพยานฎาหลักฐานมาตั้งได้ ไม่มีการเกี่ยวข้องกับจำเลย แต่ครั้งจะไม่ให้จำเลยเขาทราบความของเขาบ้าง เขาจะว่าศาลทำอะไรงิบ จึงให้แจ้งความให้เขาทราบ

๒. การแจ้งความให้จำเลยทราบนั้น ให้เขียนหนังสือแจ้งความไป ไม่ต้องมีเป็นหมายบังคับ ฎาหมายคำสั่งอย่างใด ๆ หมด เมื่อได้แจ้งความให้จำเลยทราบเช่นนี้ จำเลยจะไม่มาฎาไม่พูดอะไรไม่ใช่ธุระของศาล แต่ถ้าหากว่าจำเลยจะขอพูดอะไรแล้ว ก็พูดได้ตามกระบวนความ

๓. ถ้าไต่สวนเห็นว่าไม่มีข้อพิพาทที่จะควรพิจารณาคือไปตามโจทก์หากฎาฟ้องนั้นเสียทีเดียว

๔. ถ้าไต่สวนเห็นว่าจำเลยมีพิรุธควรจะต้องพิจารณาคความคือไปให้รายงานตั้งฟ้องมายังกระทรวง

๕. ในระหว่างไต่สวนอยู่ก็ตี ในระหว่างไต่สวนแล้วนำตั้งฟ้องมา

ยังกระทรวงกิติ ถ้าฝ่ายโจทก์จะร้องขอให้ทำอะไรแก่จำเลย เป็นต้น
ว่า กักขังญาติทรมานข่มขู่อย่างอื่น ๆ กิติ ห้ามไม่ให้ศาลจัดการ
ตามคำร้องขอของ โจทก์เป็นอันขาด จนกว่าจะได้รับพระบรมราชา-
นุญาตว่า ให้พิจารณากรรมเรื่องนั้นโดยสถานใดแล้ว จึงให้ศาล
จัดการพิจารณาตามคำร้องอย่างใด ๆ ในคดีนั้นได้ตามกระบวนความ

วันที่ ๕ ธันวาคม รศ. ๖๖๖๖

(หนังสือแจ้งความนั้นได้ทำแบบไว้ให้ด้วย)

ศาล

วันที่ ..... รศ. ๖๖๖๖

แจ้งความมายัง

ด้วย ..... ได้ยื่นฟ้องขอให้เรียก ..... มาเป็นจำเลย

ในคดีที่โจทก์หาว่าจำเลย ..... ถ้าเนาฟ้องได้ดังมาพร้อม
กับหนังสือแล้ว

ตามประกาศตั้งฟ้องชั่วคราวของอดีตพระบาทสมเด็จพระปกเกล้า-
ปกายน ๑๑๑ มีพระบรมราชโองการว่า ความที่ข้าราชการผู้ได้รับ
พระราชทานสัญญาบัตร ..... ต้องหาเงินเป็นจำเลยในคดีอาญา ..... ต้องให้หน้า
ความกราบบังคมทูลพระกรุณาขอ ..... กิติรายนเป็นคดีที่ต้องหาความ
ชนกราบบังคมทูลพระกรุณาตามประกาศนั้น

แต่ตามกฎหมาย ๕๗ ของเงินบาทคดีกระทำความผิดกระทำความผิดมีความว่า ความ

อาญาฟ้องเรียกข้าราชการสัญญาบัตรเป็นจำเลย ที่ของนางฟ้องชน
 กราบบังคมทูลพระกรุณาก่อนข้าระเนน กระทรวงยุติธรรมจะนำฟ้อง
 ชนกราบบังคมทูล แต่เมื่อเห็นว่าความที่โจทก์ ฟ้องนั้นหมิ่นชู้บาง
 คอเมื่อมีผล โทฟ้องความเช่นนั้นแล้ว ให้ศาลจัดการไต่สวนโจทก์ แล
 พยานของโจทก์ โดยทางลับก่อน เมื่อเห็นว่าความของโจทก์ มีมูลแล้ว
 จึงให้ศาลนัดทำรายงานตั้งมายังกระทรวง เมื่อเห็นว่าความของโจทก์
 ไม่มีมูลให้ศาลงดคดีนั้นเสียทีเดียว ศาลจะไม่ชำระคดีนั้นให้ เว้น
 ใต้แต่โจทก์จะได้ รับพระราชทานพระบรมราชานุญาตโดยทางใดทาง
 หนึ่ง นอกจากที่ศาลจะขอให้

เพราะเหตุฉนั้น ศาลจึงต้องจัดการไต่สวนคดีร้ายนตามกฎเด้นา
 บัดที่ได้อำนาจมาแล้ว แต่ตามกฎเด้นาบัดนั้น ศาลต้องแจ้งความมา
 ยังกษัตริย์ให้ทราบความไว้ ทว่าจะมาฟ้องกรไต่สวนก็ได้ ถ้าไม่มาก็ได้
 แลแต่ท่านจะเห็นควร

วันนัดไต่สวนความโจทก์นั้น คือ วันที่ .....
 รัตนโกสินทรศก..... ๒๓๑

กฎที่ ๔๘

เพิ่มเติมกฎที่ ๒๘ (ว่าด้วยการสั่งปล่อยจำเลย)

ตั้งแต่วันไป กฎที่ ๒๘ ข้อ ๓ นั้น ให้อ่านเป็นดังนี้ :
 เมื่อศาลได้พิพากษาให้ปล่อยจำเลยในคดีเรื่องใด แต่ผู้พิพากษา

ได้ พิเคราะห์เหตุด้านอน โดยถ่องแท้แล้ว เห็นว่าไม่มีมูลเหตุที่ควรตั้ง-
ไต่ถามจำเลย ผู้ต้องหาจะควรตั้งรับทันทโทษอันใดต่อไปแล้ว ถึง
โจทก์จะยังทูลเอาอุทธรณ์อยู่ก็ดี ผู้พิพากษามีอำนาจที่จะตั้งปล่อยตัว
ไปในระหว่างอุทธรณ์ได้ โดยไม่ต้องเรียกประกัน

อนึ่งเมื่อศาลเดิมแต่ศาลที่รับอุทธรณ์ของศาลเดิม ได้พิพากษา
ให้ปล่อยจำเลยในคดีเรื่องใดแล้ว ศาลเดิมมีอำนาจที่จะตั้งไต่ถามจำเลย
หรือตั้งไต่ถามจำเลย ผู้พิพากษาดังปล่อยตัวจำเลยนั้นได้ ในระหว่าง
อุทธรณ์ต่อไป โดยไม่ต้องเรียกประกัน

วันที่ ๘ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

กฎที่ ๔๗

ว่าด้วย การไต่สวนชาติกำเนิด

โดยเหตุที่หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีระหว่างประเทศสยาม
แก่ประเทศฝรั่งเศสได้ตกลงกันเมื่อวันที่ ๓๓ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๒ นั้น
เมื่อศาลเป็นที่พอใจว่า ผู้ทูลอ้างว่าเป็นคนในปกครองฝรั่งเศส แต่มี
หนังสือสำหรับตัวซึ่งลงนามก่อนวันที่ ๓๓ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๒ เป็น
ผู้ซึ่งถูกต้องกับหนังสือสำหรับตัวนั้นแล้ว ก็ไม่จำเป็นต้องไต่-
สวนชาติกำเนิดของผู้นั้นๆ แต่ให้บอกโจทก์ให้ถอนฟ้องเสีย

แต่ผู้ทูลอ้างว่าเป็นคนในปกครองฝรั่งเศส ซึ่งถือหนังสือตัว-

หรับตัวดวงวันภายหลังวันที่ ๑๑ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๒ แต่ในส่วนตัวชาติ
ชั้น ๆ นั้น ศาลควรได้ตัวฝ่ายเดียวโดยไม่ต้องเรียกผู้ ที่อ้างว่าเป็น
คนในบังคับตามที่เคยทำมา แล้วรายงานมายังกระทรวงยุติธรรม

คำแปลข้อความที่เกี่ยวกับเรื่องคนในปกครองฝรั่งเศส ตาม
หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีนั้น ได้คิดในท้ายกฎนี้ด้วย

วันที่ ๑๒ มกราคม วันคนโกศล พ.ศ. ๑๒๓

คำแปล

ข้อ ๑๑ คนทั้งหลายที่ได้จดทะเบียน เป็นคนในคความปกครอง
ฝรั่งเศสมาจนบัดนั้น รัฐบาลสยามยอมรับว่า "เป็นคนอยู่ในความ
ปกครองฝรั่งเศส" เว้นไว้แต่บางคนที่รัฐบาลทั้ง ๒ ฝ่ายจะตกลง
พร้อมกันว่าใครจะจดทะเบียนให้เหตุ บาญชีคนในบังคับทั้งหลาย
เจ้าพนักงานฝรั่งเศสจะคิดส่งให้เจ้าพนักงานสยามทราบ

ลูกหลาน หรือผู้สืบด้วยได้คิดจะไปของคนในคความปกครอง
ฝรั่งเศสจำพวกนี้ จะไม่มีอำนาจขอจดทะเบียนได้ เว้นไว้แต่จะเข้า
อยู่ในข้อบังคับจำพวกคนอื่น ดังที่กล่าวในข้อสัญญานี้บนนี้ขอ
ลงไป

ข้อ ๑๓ คนชาติเอเชียที่เกิดในอาณาเขตของฝรั่งเศส ฤาใน
อาณาเขตที่ขึ้นอยู่กับใน คความ บังคับกันของฝรั่งเศส มีอำนาจที่จะอยู่ใน
ความบังคับฝรั่งเศสได้ เว้นไว้แต่คนนั้น ๆ จะได้เข้ามาตั้งบ้านเรือน

ในกรุงสยามก่อนอาณาเขตรเหล่านั้นได้เป็นอาณาเขตรของฝรั่งเศสก็
ดี ถ้าก่อนอาณาเขตรเหล่านั้นได้เข้าอยู่ในความบงกษของฝรั่งเศส
ลูกของคนที่จดทะเบียนไว้โดยชอบนั้น มีอำนาจอยู่ในความบงกษ
กับฝรั่งเศสไว้ แต่หลานที่มีอำนาจไม่

ข้อ ๓๖ ในส่วนอำนาจชำระความที่เกี่ยวข้องของกับคนฝรั่งเศส
แต่คนในสยามบงกษกับฝรั่งเศสทุกชนิด ในกรุงสยามมีรัฐบาลทั้ง ๒ ฝ่าย
ตกลงเปลี่ยนข้อความให้คงเป็นมีของบังคับ

๑. ในคดีอาญา คนฝรั่งเศสแต่คนในความปกครองฝรั่งเศส เจ้า
พนักงานฝรั่งเศสมีอำนาจชำระแต่ทำโทษฝ่ายเดียว

๒. ในคดีแพ่ง ถ้าไทยเป็นโจทก์ฟ้องคนฝรั่งเศส ถ้าคนอยู่ใน
ความปกครองฝรั่งเศสเป็นจำเลย ศาลกงสุลฝรั่งเศสเป็นผู้ชำระ

ในคดีที่คนไทยเป็นจำเลย ศาลคดีต่างประเทศของไทยในกรุงเทพฯ
เป็นผู้ชำระ

เว้นไว้แต่ในเมืองเชียงใหม่ นครลำปาง ตัวพุนแสน ใน
คดีแพ่งแต่อาญาที่เกี่ยวข้องกับคนฝรั่งเศส ถ้าคนในความปกครองฝรั่งเศส
ศาลคดีต่างประเทศของไทยเป็นผู้ชำระ

แต่ให้พึงเข้าใจว่าคดีทั้งหลายนี้ กงสุลฝรั่งเศสมีอำนาจที่จะไป
การชำระเองถ้าแต่งผู้หนึ่งผู้ใดไปแทน แต่มีอำนาจที่จะตั้งคดีได้ตาม
แต่ที่เห็นควรแก่ยุติธรรม

ถ้าคนฝรั่งเศสถูกคนในความปกครองฝรั่งเศสเป็นจำเลย กงสุลฝรั่งเศส
มีอำนาจโดยเขียนหนังสือขอชำระคดีนั้นได้เอง เมื่อเห็นควรในเวลาใด
เวลาหนึ่งชำระคดีนั้นอยู่

คดีของดังไปยังศาลกงสุลฝรั่งเศส ผู้จะได้ ชำระไปฝ่ายเดียว
แต่เจ้าพนักงานตั้งยามจำเป็นของช่วยเกอกลุดอกหน

อุทธรณ์จากศาลคดีต่างประเทศในกรุงเทพ ฯ กัด, แต่ศาลคดีต่าง
ประเทศที่ตงไว้สำหรับ & ทิวเมืองนนคดี, ให้ดังไปยังศาลอุทธรณ์
กรุงเทพ ฯ

ข้อ ๓๓ ในส่วนที่ฝรั่งเศสในเบื้องหน้าจะมีอำนาจปกครองคนชาติ
เข้เขี้ยที่ไม่ได้เกิดในอาณาเขตวิของฝรั่งเศส ฎาตชนคือฝรั่งเศส ฎา
คนที่ แปลงชาติไม่ตกตง ด้วยกฎหมายนี้ รัฐบาล ฝรั่งเศสต้องมี
อำนาจเท่ากับประเทศอื่นที่กรตั้งยามบางที่จะได้ตกลงยอมให้.

กฎที่ ๕๐

ว่าด้วยการรับผิดชอบคนบังคับชาติอนเชารับราชการ

ด้วยตามกฎที่ ๕๕ ซึ่งว่าด้วยห้ามไม่ให้คน ในบังคับชาติอนเชารับ
ราชการในกระทรวงยุติธรรม จะเป็นหน้าที่ใด ๆ กัด เว้นไว้แต่จะได้
รับอำนาจจากเสนาบดีเป็นตายดกษณอกษรนน ยังห้ามว่า ถ้ามีคนที่
บังคับชาติอนเชารับราชการแล้ว จะเป็นโทษของใคร

ตงเตนต่อไปให้เขาใจว่า ถ้าถาวรไม่เป็นไปตามกฎนี้ ความผิดจะ
ตกอยู่แก่เจ้าของศาล เจ้าของกรมซึ่งด้มคบยุนนไว้

วันที่ ๒๘ เมษายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๕

กฎ ๕๑

ว่าด้วยบุตรบุญธรรมไม่ได้มรดก เงินใจแต่มีพินัยกรรม

ด้วยตั้งแต่ได้ มพระราชบัญญัติแก้ไขเพิ่มเติมลักษณะมรดก ร.ศ. ๑๒๓ แล้ว มีข้อถกเถียงกันด้วยเรื่องบุตรบุญธรรมว่า "จะควรได้รับ ส่วนมรดกหรือไม่" ข้าพเจ้าจึงได้นำความขึ้น กราบ บังคมทูลพระ- กรุณาเรียนพระราชบัญญัติ กระแสพระบรมราชโองการนั้นได้ พินัย ใจต่อไปนี้ ตามพระราชดำริ ห็นคงเป็นว่า บุตรบุญธรรมไม่ได้มรดก เงินใจแต่มีพินัยกรรม

วันที่ ๓๐ พฤษภาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๕ (ดงพระนาม) รพีพัฒน์ศักดิ์ ประทับตราจันทรมณฑลนัยมาเป็นสำคัญ

(สำเนาถวายพระราชหัตถเลขา)

ที่ ๓๗/๑๖๘

พระที่นั่งจักรพรรดิพิมานปราสาท

วันที่ ๒๕ กรกฎาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๒

องกรมหมื่นราชบุรีดิเรกฤทธิ์

ด้วยได้รับหนังสือที่ ๓๓/๑๐๘๒ ลงวันที่ ๒๑ เดือน สิงหาคม ถึงร่างพระ- ราชบัญญัติแก้ไขลักษณะมรดก ร.ศ. ๑๒๒ เรื่องบุตรบุญธรรม มา ขอความดำริเห็นแล้ว

เห็นว่าขอที่จะพิจารณาเดี๋ยวนี้ มีอยู่แต่เพียงว่า มาตรา ๓ ซึ่งอ้าง

กฎหมายเก่า ในกา^๑รที่จะพิจารณาว่าเป็นบุตรบุญธรรมหรือไม่ กฎหมายเก่าเด^๒็ดอนดอย ไม่พอ เป็นช่องที่จะให้เด็กซึ่งผู้ตายรับมาเลี้ยง แต่ไม่ได้ตั้งใจที่จะให้รับมรดก ว่ากล่าวเขามรดกผู้ตายจากบุตรหลานญาติของผู้ตายได้ ถ้าจะกำหนดมาตรา ๑๓ ให้ชัดเจน คือ ให้มีเหตุสถานในการรับมาเป็นบุตรบุญธรรมได้ จะคงบุตรบุญธรรมไว้ก็ควร ถ้าหากว่าจะคงไว้ ข้ออื่น ๆ ตามที่ร่างมานี้ ก็ถูกต้องตามเรื่องพระราชบัญญัติข้อก่อนแล้ว แต่ถ้าไม่กำหนดลักษณะบุตรบุญธรรมให้แน่ชัดยิ่งกว่ากฎหมายเก่า ถึงจะไม่มีการกฎหมายยอมให้รับเป็นบุตรบุญธรรม ถ้าพอของผู้ที่เป็นบุตรบุญธรรมนั้น ประสงค์จะให้ทรัพย์ จะทำพินัยกรรมสิ่งใดไว้ก็ได้ ก็ถ้ามีกฎหมายเปิดช่องไว้ เช่นนี้จะเป^๓นทางให้พิจารณาว่าก^๔ว่าเป็นบุตรบุญธรรมแท้ๆหรือไม่ ขอให้พิจารณาดูว่าอย่างไรจะควร

(ถ้าเน^๕หนังสือปลัดทูลฉลองมิไปถึงศาลต่าง ๆ)

๔
๓

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ มิถุนายน รัตนโกสินทรศก ๑๒๑๑

ด้วยมีการบางอย่างที่ศาลทง^๖หลายยังไม่เข้าใจกันดี ฎา^๗บางทีเข้าใจแล้ว แต่ไม่ระวังให้การเป็นไปตามระเบียบ จึงมักมีเหตุขัดข้องขึ้นด้วยประการต่างๆ จึงมีรับสั่ง พระเจ้าอยู่หัวฯ กรมหมื่นนราชนปิตเร^๘กฤทธิ เสด็จมาตั้ง กระทรวงยุติธรรม แต่งตั้งนายท^๙งข้าหลวงพิเศษให้ข้า^{๑๐}พเจ้าแนะนำตักเตือนมา^{๑๑}ยงศาลทงหลายให้ทราบทั่วกัน แต่ท่าน

ต้องระวังว่า คำแนะนำที่คัดค้านคำใดจำเป็นต้องทำตาม แต่คำใด จะไม่ทำตามก็ได้ คือ:

๑. หนังสือร้องหรือบาญชีอะไรๆ ก็ดี คุณความดีนั้นต่อศาลนั้น ศาลต้องระวังให้ข้อความถูกหมายใดลงชื่อไว้ในหนังสือนั้นทุกๆฉบับ จึงจะเป็นอันใช้ได้เต็มตามกฎหมาย

๒. ส่วนหนังสือที่จะส่งมายังศาลอุทธรณ์แต่ศาลฎีกานั้น ท่านจะต้องส่ง ต้นฉบับมาเต็มชื่อ เมื่อท่านไม่เชื่อว่าทางที่จะส่งมาดีที่สุด น่ากลัวว่า ส่วนนั้นจะสูญหายถูกเป็นอนครายกลางทางแล้ว ท่านควรจะคัดสำเนา อันถูกต้องไว้

๓. ที่มีความสงสัยได้ว่า ฟ้องอุทธรณ์แต่ฎีกา ของพนักงาน ข้าราชการ ตามหัวเมือง ขาดดวงจะต้องลงชื่อรับรองด้วยหรือไม่นั้น กระทั่งวง นั้นเคยมีความเห็นว่า ถ้าเมืองใดใดตั้งเจ้าพนักงานข้าราชการเป็นตัวแทน เจ้ากรมข้าราชการในกรุงเทพฯ แล้ว ขาดดวงไม่ต้องเซ็นก็ได้

๔. การรับฟ้องแต่ฎีกาบางคำถึงยังไม่ได้รับแจ้งให้แก่คู่ความนั้น นำจัดให้มันั้น จะให้เป็นสำคัญแก่คู่ความบ้าง

๕. เมื่อผู้พิพากษาไม่รับฟ้องแต่ฎีกาของคุณความแล้ว ควรจะต้อง จุดเหตุที่ไม่รับลงในฟ้องฎีกาเดิมติดสำนวนไว้ เพื่อเขาจะได้ มีโอกาสอุทธรณ์ฎีกาคือไปได้

๖. ที่มีความสงสัยได้ยกกันความเรื่องเดียว อุทธรณ์ฎีกาทาง ต้องฝ่าย จะควรเรียกค่าธรรมเนียมอย่างไรนั้น เห็นควรที่จะเรียก เต็มทั้ง ๒ ฝ่าย

๗. ความฎีกาที่ทนายทพิตากว่า ๒ ครั้ง ฎีกาโทษจำคุกกว่า ๖ เดือน

ซึ่งไม่มีผู้รับรองตามพระราชบัญญัตินั้น ห้ามไม่ให้คัดต่าง ๆ ดังฎีกา
ชนิดนั้นมายังศาลฎีกาเป็นอันขาด ถ้ามีความอยากจะร้องให้ได้ ให้
บอกให้ผู้ฎีกามายื่นต่อศาลฎีกาเอง

๘. บางคำคดีความดังได้ยว่า เขย่นที่จะฟ้องความแทนนายใด
หรือไม่ การเรอของเขย่นใจว่า เขย่นที่จะฟ้องแต่แต่งทนายอีกคนหนึ่ง
ก็ได้ แต่จะต้องแบ่งเป็น ๒ ประการ คือ ห้างประจำทำการทคนทั้ง
หลายรทกน ว่าใครเป็นผจกการ แต่ ฟ้องฎีกาแต่งทนายใด ที่เคยว
เงินไว้แต่ถ้าจาเลยเถียงแต่จโทษยคองหน้าดับ ถ้าวาเป็นการบางครั้ง
บางครั้งว เช่นอย่างภาษีกกรเช่นทำกันเป็นปี ๆ เช่นนี้ เขย่นคตอง
มีอะไรเป็นด้าคณิวาตอเป็นเขย่นค

๙. ความอาญา มีโทษหวง ทรราชฎมเป็นโทษย ฟ้องเรียกแต่สิน
ไหมนั้น ถ้ายกรเขาจะฟ้องเพิ่มเติมให้ศาลลงโทษจำเลยด้วยก็ได้
ให้รับไว้ พิจารณาเหมือนเป็นฟ้องฉบับเคยวกัน

๑๐. คดีความกบอัยการคตองเคยวค่าธรรมเนียมเมอกฎหมายให้เคยว
ส่วนอัยการถาเป็นโทษยหรือจำเลยในความแพ่ง ให้เคยวแต่ค่วบอัยการ
พยาน ถ้าแต่ศาลคตด้นให้ใช้ค่าธรรมเนียมแทน อัยการคตองเคยว

๑๑. วิธีเรียกเงินค่าชั้นศาลนั้น ศาลในกรุงเทพฯ ไม่เคยวเรียกตาม
เคยวเลย ถึงจะไม่ครบจำนวนหรือยกเรียกเท่าจำนวนร้อยละ

๑๒. ตั้งแต่ได้ยกเลิกพระราชบัญญัติกระบวนพิจารณาความแพ่ง
มาตรา ๕ เคยวแล้ว เห็นกันว่าในความอาญาก็ควรยึดทรัพย์ชายทอด
คตตาดได้

๑๓. ภาณฐพนขบางคำตลงเมื่อศาลชั้นแรกคตด้น บางคำตลงเมื่อ

ความให้คัดลอกความได้ดำเนินไปโดยสะดวก เช่นไม่เห็นว่าจะหาของ
ผู้อื่นมีราคาเท่าเวลาของตัว เป็นต้นทำให้มาคอยแล้วไม่ได้ทำอะไร
นักคือไปซื้อ ถ้าเมื่อใดความมีเงินมาพอที่จะเสียให้เสร็จในการใช้ค่า
พาหะนะ แต่ค่าเดินทางในการส่งหมาย ฤ็ให้เรียกอะไรๆมาพิจารณา
ก็ แต่ศาลหาช่วยให้สำเร็จไปไม่ดังนี้ แต่ตามที่ได้ทราบมาแล้ว
มักเป็นที่เจ้าพนักงานผู้น้อยโดยมาก ผู้พิพากษาไม่ค่อยรู้ เพราะฉะนั้น
ขอท่านใคร่ระวังฟังกิจของลูกความในเรื่องนี้ด้วย

โดยโอกาสนี้ ขอท่านใคร่รับคำสั่งความหนักออย่างสูงของ
ข้าพเจ้าด้วย

พระจักรปาณีสวัสดิวิสุทธิ
ปลัดทูลฉลองกระทรวงยุติธรรม

กฎที่ ๕๒

ว่าด้วยคดีท่เกี่ยวกับคนชาติฝรั่งเศส อิตาลี เตนมาร์ก
ทุลเกล้าฯ ถวายฎีกาไม่ไต้

ซึ่งข้อความในมาตรา ๑๒ แห่งหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรี
ระหว่างประเทศสยามกับประเทศฝรั่งเศส ที่ได้ตกลงเมื่อเดือน
กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๒ เป็นที่สงสัยได้ว่า ตามมาตรานั้นคดีใด ๆ จะทุล
เกล้าฯ ถวายฎีกาได้ฤ็ไม่นั้น ได้หาฤ็ไปยังกระทรวงว่าการต่าง
ประเทศ ๆ ออกความเห็นไว้ ใช้แต่คดีที่เกี่ยวกับฝรั่งเศสทุลเกล้าฯ

ถวายฎีกาไม่ได้ แม้ว่าคดีเกี่ยวกับชาวติดตาดเดนมาร์ก ตาม
หนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีใหม่นั้น ก็ยังเกิดถวายฎีกาไม่ได้
เหมือนกัน

เพราะฉนั้นถ้าคดีเกี่ยวกับชาวฝรั่งเศสก็ดี ญาคูชาติก็ดี ญา
เดนมาร์กก็ดี ห้ามไม่ให้ศาลรับฟ้องชนฎีกาเป็นอันขาด

วันที่ ๒๕ สิงหาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๕

(ลงพระนาม) รัชพิพัฒน์ศักดิ์

(สำเนา)

ที่ ๕๖/๑๐๖๕

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๓ สิงหาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๕

เรียนท่านพระยาพิพัฒน์โกษา ปลัดทูลฉลองกระทรวงการต่างประเทศ

ด้วยตามหนังสือสัญญาทางพระราชไมตรีกับฝรั่งเศส ซึ่งลง
วันที่ ๑๓ กุมภาพันธ์ ร.ศ. ๑๒๒ ข้อ ๑๒ มีว่า “คดีที่อุทธรณ์จากศาล
คดีต่างประเทศ ในกรุงเทพฯ แลหัวเมือง ให้อุทธรณ์ ไปยังศาลอุท
ธรณ์กรุงเทพฯ แต่ไม่มีข้อความต่อไปอีก”

ณมีต้นมคคเกิดขึ้นเรื่องหนึ่งในศาลต่างประเทศ มองซิเออร์ปากุ
มาถามว่า ตามสัญญาข้อนี้จะเข้าใจว่าฎีกาได้ฎีกาไม่ได้คือไป เพราะ
ตามฝรั่งเศสเข้าใจกันว่าฎีกาไม่ได้ ปัญหาข้อนี้เป็นอย่างไร
ขอกระทรวงการต่างประเทศตอบมาให้ทราบด้วย

โดยโอกาสนี้ ขอแสดงความนับถืออย่างสูงมายังท่าน

(เซ็น) พระยาจักรีปานศิริศรีวิสุทธิ

(สำเนา)

ที่ ๑๒๙๕

ร.บ.อนท ๑๕ สิงหาคม ร.ศ. ๑๒๕

ที่ ๒๐/๕๓๓๗

ศาลาว่าการต่างประเทศ

วันที่ ๑๒ สิงหาคม รัตนโกสินทร ศก ๑๒๕

พระยาพิพัฒน์โกษา แจ้งความมายัง พระยาศรีสุริยราชมนตรี

ปลัดทูลฉลองกระทรวงยุติธรรม

ด้วยได้รับหนังสือของท่านที่ ๕๖/๑๐๖๕ ลงวันที่ ๓ เดือนนี้ ว่า
ด้วยข้อ ๑๒ ของหนังสือสัญญาระหว่างกรุงสยามกับฝรั่งเศสได้กล่าว
ไว้ว่า "ความอิทธิพลจากศาลคดีต่างประเทศในกรุงเทพฯ แลหัวเมือง
ให้อุทธรณ์ไปยังศาลอุทธรณ์กรุงเทพฯ นั้น" ท่านถามมาว่า "ศาล
อุทธรณ์กรุงเทพฯ จะเป็นศาลที่สุดหรือยังจะอุทธรณ์ ไปฎีกาได้อีก"

ข้าพเจ้าขอตอบมาอย่างทราบว่า ตามความเห็นของกระทรวงนี้ ใช่
แต่ในการปลุกษาสัญญากับฝรั่งเศสในเรื่องอำนาจ ถึงแม้ว่าหนังสือ
สัญญากับกรุงอิตาลีแต่เดิมมาไว้ในเรื่องเดียวกันนั้น ก็ถือเอาว่าศาล
อุทธรณ์กรุงเทพฯ เป็นขั้นที่สุด

เพราะฉะนั้นความอุทธรณ์ ซึ่งเคยอยู่กับคน ในบังคับของประเทศที่
กล่าวมาข้างนั้นแล้ว จะอุทธรณ์ ไปยังศาลฎีกาอีกไม่ได้

โดยโอกาสนี้ ขอแสดงความนับถืออย่างสูงมายังท่านด้วย
(เซ็น) พระยาพิพัฒน์โกษา

กฎที่ ๕๓

ว่าด้วยการที่จะส่งคดีขึ้นไต่สวนให้ ไปฟ้องยังศาลสูง

ถ้าความเห็นของศาลไต่สวนกับอัยการต่างกัน

ให้ ถ้อยเอาตามความเห็นของอัยการ

ตามที่ได้อ้างเกิดขึ้นหลายเรื่อง คน พวักษาในชั้นไต่สวนมีความเห็นต่างกับพนักงานอัยการ เป็นต้นว่า ศาลไต่สวนแล้ว เห็นว่าคดีมีผลพอที่จะส่งมายังศาลพระวราชอาญาหรือศาลมณฑล แต่พนักงานอัยการมีความเห็นว่าไม่ควรส่ง เพราะพยานไม่เป็นที่เพียงพออย่างหนึ่ง หรือความผิดของผู้ต้องหาได้กระทำน้อยในอำนาจศาลไต่สวนจะพิพากษาได้อย่างหนึ่ง หรือมีเหตุซึ่งพนักงานอัยการเห็นว่าไม่ควรฟ้องอย่างหนึ่ง เมื่อการเป็นดังนี้ ทำให้เป็นที่สงสัยได้ว่า จะควรทำประการใด เพราะฉะนั้นขอให้ศาลเข้าใจว่า เมื่อมีคดีซึ่งเกิดความเห็นต่างกัน เช่นนี้ขออำนาจ ให้ถ้อยความเห็นพนักงานอัยการเป็นใหญ่ แต่ถ้าพนักงานอัยการจะไม่ฟ้อง ต้องได้ตายเซ็นของเจ้ากรมอัยการ หรือข้าหลวงเทศาภิบาล หรือผู้ว่าราชการเมืองหนึ่งเมื่อผู้ พวักษาแลพนักงานอัยการมีความเห็นแตกต่างกันเช่นนี้ ถ้าศาลเห็นควรจะรายงานมายังกระทรวงยุติธรรมให้ทราบด้วยก็ได้

วันที่ ๑๘ มิถุนายน รักษโกสินทรศก ๒๕

(ลงพระนาม) รัชพัฒน์ศักดิ์

กฎที่ ๕๔

ว่าด้วยวิธีปรับหรือลงโทษแลลงโทษผู้ปรับประกัน

ด้วยในเรื่องประกัน เมื่อไม่ได้ตรวจเจตมาตามกำหนดนัด ทราบ
ว่าศาลยังจัดการต่าง ๆ กัน คือ บางศาลตั้งให้เพียงประกัน บาง
ศาลก็เรียกความบังคับปรับเสียเอง เมื่อประกันไม่มาเงินจะเสีย ก็ตั้ง
ให้จำซึ่งตามกำหนดมากแต่บ่อย ครั้งแต่ก็ไปให้ศาลจัดการดังนี้ :

ถ้าผู้ปรับประกันมาอยู่ในศาลแล้ว ศาลควรเรียกให้ผู้ปรับประกันมา
ชี้แจงว่า มีเหตุแก้คดีอย่างไร ที่ศาลไม่ควรปรับตามจำนวนเงินค่า
ประกัน ถ้าผู้ปรับประกันไม่ได้อยู่ในศาล ๆ ควรออกหมายเรียกผู้ปรับ
ประกันให้มาศาลตามกำหนดที่กำหนดไว้ และให้ชี้แจงความเหตุแก้
คดีอย่างไร ที่ศาลไม่ควรปรับตามจำนวนเงินค่าประกัน แต่ศาลควร
จัดเอาถ้อยคำของผู้ปรับประกันไว้ ด้วย ถ้าแต่ผู้ปรับประกัน ไม่ชี้แจง
เหตุผลให้เป็นที่น่าพอใจแล้ว ศาลควรจะทำคำสั่งให้ผู้ปรับประกันใช้
เงินค่าประกันภายในกำหนดเวลาอันสมควร แต่อย่าให้น้อยกว่า ๗ วัน
ถ้าผู้ปรับประกันไม่นำเงินมาชำระตามกำหนดเวลาของศาลแล้ว ศาล
ควรออกหมายยึดทรัพย์ล้มบังคับของผู้ปรับประกัน โดยทันที ถ้าแม้ ได้
ความของผู้ปรับประกันไม่มีทรัพย์ล้มบังคับ หรือมีทรัพย์อยู่บ้าง แต่ไม่พอ
กับจำนวนเงินค่าประกันที่จะต้องปรับแล้ว ศาลควรตัดสินให้จำคุกผู้
ปรับประกันที่กำหนดเป็นต้นตามจำนวนเงินค่าประกัน หรือตามจำนวน
เงินที่ยังขาดอยู่นอกจากการยึดทรัพย์นั้น ถ้าศาลเชื่อว่าผู้ปรับประกัน
ไม่มีทรัพย์ล้มบังคับโดยเด็ดขาด ก็ไม่ต้องออกหมายยึด แต่ตั้งให้จำ
คุกผู้ปรับประกันเสียทีเดียวก็ได้

เมื่อผู้รับประกันต้องถูกปรับหรือต้องจำคุกแล้ว จึงได้ตัวจำเลย
มายังศาลเช่นนี้ ศาลจะลดค่าปรับเสียทั้งหมด หรือแต่บางส่วน หรือ
จะลดกำหนดโทษที่ต้องจำต่อไปนั้นเสียก็ได้ แต่แต่ศาลจะเห็น
สมควร

วันที่ ๓๓ ธันวาคม พุทธศักราช ๒๕๕
(ลงพระนาม) รัชพัฒน์ศักดิ์

ถนัดมีคำพิพากษาฎีกาว่า กฎหมายอาญา พ.ศ. ๒๕๑ มาตรา ๘ มีข้อความทับ ถูกแก้---
๒๕๕๕.)

กฎที่ ๕๕

ว่าด้วยค่าธรรมเนียมชั้นศาลชั้นอุทธรณ์

ด้วยตามอัตราค่าธรรมเนียมคดีอุทธรณ์ พระราชบัญญัติพิจารณา
ความแพ่งคดี ๑๓๕ ซึ่งกำหนดไว้ว่า ค่าชั้นศาลในคดีที่อุทธรณ์ตั้ง
แต่ ๒๐๐ บาทขึ้นไป ให้บรรดาค่าในกระทรวงยุติธรรมแต่ศาลมณ-
ฑลเรียกค่าธรรมเนียมร้อยละ ๒ ของเงินชั้นศาลโดยขอว่า เมื่อศาล
ตัดสินกำหนดจำนวนเงินที่อุทธรณ์ ผิดไปจากที่ โจทย์ ตีราคาไว้ในฟ้อง
แล้ว การที่ โจทย์หรือจำเลยจะอุทธรณ์ ความต่อไปนั้น จะควรเสีย
ค่าชั้นศาลอย่างไร เสนอบัดจึงได้ ออกกฎนี้ไว้ เป็นคำอธิบายให้เขา
ใจดังต่อไปนี้ :

ทุนทรัพย์ชั้นศาลต่าง หมายความว่าจำนวนเงินตามที่ โจทย์ ตี
ในฟ้อง

ทนายพรหมคำอ้อทรรณ หมายความว่าทนายพรหม ซึ่งเป็นขอเถียง
กันในระหว่างคู่ความที่ถือเอาตามคำพิพากษาของศาล

ตัวอย่าง เป็นต้นว่า ก. พ้องเรียกเงิน ๑๐๐๐ บาทจาก ข. เป็นค่า
ตั้งของที่ได้ขายให้ ไป ศาลตัดสินให้ ก. ชนะได้เงินเพียง ๕๐๐ บาท
ก. ก็ยอมตามคำพิพากษา แต่ ข. ออกรรณ เช่นนี้ ทนายพรหม ในชั้น
กักข้อจำนวนเงิน ๕๐๐ บาท ศาลออกทรรณควรเรียกค่าธรรมเนียมร้อยละ
๒ ถึงจาก ข. แต่ในเท่าทนายพรหมเพียง ๕๐๐ บาทเท่านั้น

ถ้า ก. ออกรรณแล้ว ทนายพรหม ก่อทรรณนั้น กักข้อในจำนวนเงิน
๑๐๐๐ บาท

ถ้าแม่ ก. แด่ ข. ออกรรณด้วยกันทั้งสองฝ่าย ก. กักข้อเสียค่า
ธรรมเนียมร้อยละ ๒ ถึงในจำนวนเงิน ๑๐๐๐ บาท แต่ ข. กักข้อเสีย
ร้อยละ ๒ ถึงในจำนวนเงิน ๕๐๐ บาท

เรื่องทนายพรหมที่ใจทยตกลงใจ ในฟ้องนั้น บางทีใจทยก็ตรวจค่าตัว
กว่าราคาที่เป็นจริง เช่นในคดีเรื่องทนายพรหม เมื่อศาลเห็นได้ชัดว่า
ตามฟ้องนั้นใจทย ตรวจค่าตัวมากเกินแล้ว ศาลก็ควรสั่งให้เจ้าพนักงาน
ของศาลไปสืบจนวนราคาที่เป็นจริงตามฟ้องนั้น แต่ตรวจราคาจริงนั้นชน
เป็นทนายพรหม ตัวอย่าง เป็นต้นว่า ก. พ้องจับได้ ข. ในเรื่องแย่งกรรม-
สิทธิ์ที่ดินแห่งหนึ่ง ซึ่งได้ ตรวจราคาตั้งไว้เป็นเงิน ๑๐๐๐ บาท ในระ-
หว่างพิจารณาได้ความปรากฏเห็นว่า ที่ดินนั้น ที่จริงมีราคาถึง ๒๐๐๐
บาทเช่นนี้แล้ว ศาลต่างหรือศาลออกทรรณก็ออกพิจารณาตัดสินว่า ทนาย
บึงคับให้ฝ่ายใจทยหรือฝ่ายผู้ออกรรณเสียค่าธรรมเนียมในจำนวนเงิน
ทนายพรหม ๒๐๐๐ บาทนั้น

แต่ต้องระวังอีกอย่างหนึ่งในเรื่องเช่นนี้ เมื่อทั้งสองฝ่ายไม่ได้
เลียงถึงกรรมสิทธิ์ เป็นแต่เลียงกันด้วยเรื่องสัญญาเช่าเป็นต้น ฉะนั้น
แล้ว จะเขาราคาทดินตั้งเป็นทุนทรัพย์ไม่ได้ ในเรื่องนี้ของตุฎฎเดณา
บทที่ ๒๖ ทออธิบายเรื่องอำนาจศาลโบริดภา ก็เข้าใจได้

วันที่ ๑๑ ธันวาคม วันนโกสินทรศก ๓๒๕
(ตงพระนาม) รัชพัฒน์ศักดิ์

กฎที่ ๕๖

ว่าด้วยที่จะขอ โอนทะเบียน เปลี่ยนกรรมสิทธิ์ที่ดิน
ให้ ทำคำร้องยื่นต่อศาล

ด้วย กระทรวง เกษตรราชการ ได้ ออก ประกาศ ว่าด้วย การ โอน
ทะเบียนเปลี่ยนแปลงกรรมสิทธิ์ที่ดิน ซึ่งมีชื่อเจ้าของในโฉนดใบเดียวกัน
๒ คน ฎามากกว่า ๒ คนขึ้นไป มีข้อความดังจะกล่าวต่อไปนี้:

ข้อ ๑ บรรดาโฉนดสำหรับที่ดินแปลงใดซึ่งมีชื่อผู้ถือกรรมสิทธิ์
อยู่ในโฉนดสำหรับที่ดินแปลงนั้นตั้งแต่ ๒ คนขึ้นไป ถ้าหากว่าผู้ถือ
กรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงนั้น ฝ่ายหนึ่งจะขอให้โอนชื่ออีกฝ่ายหนึ่งออก
เดียวจากโฉนดด้วยเหตุประการใด ๆ ก็ดี ฎจะขอเพิ่มเติมชื่อผู้หนึ่งผู้
ใดลงก็ดี ก็ให้ทำคำร้องยื่นต่อศาล เพื่อให้ศาลวินิจฉัยแลมีคำสั่งตาม
สมควร

ข้อ ๒ ถ้าหากว่าผู้ถือกรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงนั้นขออพยพหลบหนี

ไปบ้างก็ดี หรือถ้าบดไปด้วยอาหารอย่างใดอย่างหนึ่งบ้างก็ดี หรือ
ไปนอกพระราชอาณาเขต ไม่มีเจตนาจับเสียบ้างก็ดี ผู้ยอมประณต
จะชื้อขายแลกเปลี่ยน ฤ็ให้บดคนแปลงนนแก่ผู้หนึ่งผู้ใดไซ้ ให้
ผู้นนทาการของย่นค้ำดเพื่อชื้อบริกรรมดีทธีเนาะจะตน แดชอให้ค้ำด
มีค้ำดงตามด้มครว

ชื้อ ๓ ถ้าค้ำดมีค้ำดงมายงนายทะเบยพทคนว้อยงโค ให้นาย
ทะเบยพทคนทาทตามค้ำดงของค้ำดทุกประการ

เมื่อผู้ ทมชื้อใน โอนตเป็นเจาของทคนคนหนึ่งคนใด ย่นค้ำวร้องค้อ
ค้ำด เพื่อชื้อใหวงจยกรวมดีทธีดวณตน ตามประกาศที่โตกถาดม
ชงตนนแเด ให้ค้ำดรบการองแเดให้ ผูรชงทาดำเนาค้ำวร้องนน เพื่อ
ดงให้ผู้ ทเกยวชองเป็นเจาชองทคนนนด้วย ถ้าไม่พบค้วม ทเกยวชอง
เป็นเจาชองทคนรวยนน ฤ็ผู้ ทเกยวชองเป็นเจาชองทคนนนระถนถาน
ไปประการโค ก็ให้ดงดักเนาค้ำวร้องไปให้อวเกชทองที่บดประกาศใน
ทหนงทโคชงอาจเห็นโคงว้ย ในบริเวณทคนแปลงนนได้ มีกำหนด
๓ เดือน แเดให้ดงประกาศในหนงด้อพมพอกด้วยฉบับหนง ฤ็ดง
ฉบับ ความเรองทมผู้รชงชื้อใหวงจยดงนกรวมดีทธีทคน แดประ
ภาค้ววถ้าไม่ผู้ โดมาคคค่านกายในกนหนค ๓ เดือนแเด ค้ำดจจะวนจ
นยค้ำวร้องนนค้อไป ดงนค้ำวประกาศในหนงด้อพมพนนให้ผู้รชงเดย

เมื่อครบกำหนด ๓ เดือน นบคงแเดวนประกาศในหนงด้อพมพแเด
ก็ให้ค้ำดนดโคได้วนค้ำวร้องนนค้อไป ครนเมื่อถึงวันกำหนดนคโคได้ส่วน
แเด ไม่มีใครมาย่นค้ำวร้องเกยวชองในเรองทคนรวยนน ก็ให้ค้ำด

ได้ส่งคำร้องขึ้นไปฝ่ายเดียว เมื่อศาลมีคำสั่งประการใดแล้ว ให้
แจ้งไปยังนายทะเบียนพดด้วย

วันที่ ๒๓ มีนาคม รัตนโกสินทร ศก ๓๒๕

พระยาจักรป้านศรีสวัสดิ์

รับพระบรมราชโองการ

คำแนะนำเรื่องทกรทรวงกเขตระทรวงยุดิธรรม

ใต้ออกกฎเสนาบดีว่าด้วยเรื่องโอนทะเบียนเปลี่ยนกรรมสิทธิ์ที่ดิน

เมื่อเรวฎันทกรทรวงทง๒ใต้ออกกฎเสนาบดีด้วยเรื่องโอนทะเบียน
เปลี่ยนกรรมสิทธิ์ที่ดิน ความแจ้งอยู่ในกฎนั้นแล้ว เพราะเหตุว่าเป็น
ของใหม่มาจึงได้เขียนคำแนะนำไว้สำหรับจะได้คิด

ข้อ ๑ การทงมขอในใฉนคด้วยกน ขอใให้อนช้ออกฝ่ายหนึ่ง
ออกใฉยจากใฉนคณน ตามขรรมตงกมกตถำวหำกนด้วยเหตุ๒ประ
การ คือ

(ก) ขำงเหตุวำการทมขอออกฝ่ายหนึ่งนคโดยสุจริตถูกดอบดัก
ใต้ออง ประการนคำออกฝ่ายหนึ่งยังอย ใม่ใด้ระกนทอนอพพไปนออก
พระรชอำณำเขตว ฎำตำบดฎนใบด้วยประการใด ฎำต่ายแฉฉ ควรว
คองใ หนพองวำกถำวกนคทงมกระบองคควำม ใฉนคฝ่ายหนึ่งใม่
คด้วยโดยเหตุใตๆทใต้อถำวมาแฉฉขำงคณน ควตงจคควรวบคังรชง
ใว พิจำรณำแฉฉนจฉยคำมทมคควำมแจ้งอยใฉกฏน

(ข) ขำงเหตุวำการทมขอออกฝ่ายหนึ่งนคโดยสุจริตใม่พอ

ใจ ถ้าเพื่อประโยชน์ประการใดก็จะขอให้ถอนชื่ออีกฝ่ายหนึ่งออก
 เสีย ประการนี้ ถ้าผู้ทรงขอให้ถอนชื่ออีกฝ่ายหนึ่งนั้น ไม่ได้เป็น
 ผู้ปกครองตามกฎหมายแล้ว จะยื่นคำร้องขอเช่นนั้นไม่ได้ ควรฟ้องร้อง
 เป็นคดีอื่นหนึ่ง เว้นแต่จะกล่าวอีกฝ่ายหนึ่งตายไปแล้ว จึงรับ
 คำร้องพิจารณาแต่กรณีเดียวต่อไป แต่สำหรับผู้ทรงขอให้ถอนเป็นผู้
 ปกครองอีกฝ่ายหนึ่งอยู่ด้วยแล้ว คำร้องของร้องให้มาก

ถ้าผู้ปกครองไม่ใช่บิดามารดาอุปฐากตายาย แลอีกฝ่ายหนึ่งก็
 จะต้องถอนชื่อออกนั้นเป็นเด็กทพหรือความ ถ้าเป็นคนที่มั่งคั่งบ้างแล้ว
 ก็ให้เรียกผู้นั้นมาสอบถามแต่ได้ส่วนเหตุการทำให้แน่นอน ระวังผู้ปก
 ครองจะคิด ญายหลอกลวงให้เกิด ความเสียหายแก่ผู้ที่อยู่ใน ความ
 ปกครองนั้น โดยไม่จำเป็น

ถึงแม้ว่าผู้ทรงขอให้ถอนนั้นเป็นบิดามารดาอุปฐากตายาย ซึ่ง
 ยังมีสิทธิ์ปกครองบุตรฤๅหลานตามชื่อใน โฉมคอกฝ่ายหนึ่งก็ตง
 สอบถามแต่ได้ส่วนที่ว่า ส่วนกรรมสิทธิ์ที่มชื่ออีกฝ่ายหนึ่งอยู่ในโฉมค
 นั้นเป็นมาโดยทางใด เพราะบางที่ส่วนกรรมสิทธิ์ที่มชื่อในโฉมค
 ใดมาโดยผู้อื่นยกให้ หัวใจของผู้ที่มีสิทธิ์ปกครองนั้นได้ยกให้
 เองไม่

ส่วนกรรมสิทธิ์ในโฉมคจะขอเพิ่มเติมชื่อผู้หนึ่งผู้ใดตงนั้น ถ้า
 ผู้ที่มีชื่อในโฉมคด้วยกันขอถอนอีกฝ่ายหนึ่งออกได้แล้ว แลจะได้ชื่อ
 ผู้หนึ่งผู้ใดตง ถ้าผู้ที่มีชื่อในโฉมคด้วยกันยินยอมพร้อมใจกันให้
 เพิ่มเติมชื่อผู้หนึ่งผู้ใดตงแล้ว คำก็ตั้งให้ ได้

วิธีศาลจะจัดการพิจารณาคำร้องคดีว่าจะเป็นต้น คช ตามضرขอ
 ในเหตุประการที่หนึ่ง (ก) ที่ใดกล่าวแล้วข้างต้น ถ้าผู้ทมิชขอใน
 โฉนดทมิชขอให้ออนชื่อนขอพพหตบหนีไปกิด ฎาด้วยฎไป
 ด้วยอากว อย่างใด อย่างหนึ่ง กิด ฎไปนอก พระราช ขานาเซตรี
 ไม่มีเวลาถบกิด ให้ตั้งดำเนินคำร้องแถหมายนัดไต่สวนให้แก่ญาติ
 ดันททเป็นมิตรของผู้นั้น เพื่อบางทีเขาจะได้แก้คดีแทนกัน แถตั้งดำเนิน
 คำร้องกับหมายนัดไต่สวนไปให้ ข่าเกอทอทบคประกาศในทหนึ่ง
 ที่ใด ซึ่งอาจเห็นได้ง่ายในบริเวณที่ดินแถงนั้น แถถ้าศาลเห็นดัม
 ควจะลงประกาศในหนังสือพิมพ์ด้วยอีกฉบับหนึ่งฎาตั้งฉบับว่า ถ้า
 ไม่มีผู้ใดมาร้องคดีคนภายในกำหนด ๓ เดือนแถ ศาลจะวินิจฉัย
 คชไปกิด คำประกาศนั้นเป็นนาทมิชขอของเดี่ยว

เมื่อครบกำหนด ๓ เดือนนับตั้งแถวันบัตหมายฎาตั้งประกาศในหนังสือ
 ด้อพิมพ์แถ ก็ให้ศาลไต่สวนคำร้องคชไป ถ้าไม่มีใครมาร้องคดี
 ค้าน ก็ให้ไต่สวนไปฝ่ายเดี่ยว

ถ้าผู้ทมิชขอให้ออนชื่อนชอกจากโฉนดนั้นทว ก็ให้ตั้ง
 ดำเนินคำร้องแถหมายนัดไต่สวนให้แก่ญาติันทที่เป็นมิตรของผู้นาย
 นั้นเหมือนกัน ถ้าหาญาติไม่พบ ก็ให้จัดการประกาศเหมือนดังที่ได้
 กกล่าวมาแถแล้วข้างต้น แถไต่สวนแถวินิจฉัย

ในประการที่สอง (ข) คชอนชื่อนชผู้ขอไม่ได้เป็นผู้ปกครองอีก
 ฝ่ายหนึ่ง แถอีกฝ่ายหนึ่งตายนั้น ให้จัดการเหมือนในประการที่ ๓
 (ก) แถคชอนปลายซึ่งผู้ขอให้ออนชื่อนชเป็นผู้ปกครองอีกฝ่ายหนึ่ง

นั้น เห็นจะไม่ต้องส่งดำเนินคำร้องให้แก่อีกฝ่ายหนึ่ง เพราะยอมเป็น
เด็กฤๅคนสติไม่ดีซึ่งอยู่ในความปกครองของผู้อื่นแล้ว เป็นแต่เรียก
ผู้ที่อยู่ในความปกครองนั้นมาดัดอบรมให้แน่นอน ถ้าส่งได้ยกให้ ใด
ส่วนเพื่อประกอบทางวินิจฉัยในคำดังต่อไปนี้ เว้นแต่ถ้าผู้ที่อยู่ในความ
ปกครองนั้นตาย จึงให้จัดการเหมือนประกรรบทหนึ่ง (ก)

ข้อ ๒ การทรมานกรรมสิทธิ์ในที่ดินแปลงเดียวกันอพยพหลบหนี
ไปเสียบ้างก็ดี ฤๅตามสัญญาไปบ้างก็ดี ฤๅไปนอกพระราชอาณาเขต
ไม่มีเขตจำกัดบ้างก็ดี ฤๅตายเสียบ้างก็ดี ผู้ยอมประดังจะขอแบ่ง
โฉนดกรรมสิทธิ์เฉพาะส่วนตนนั้น ในข้อนี้ ถ้าผู้ทรงขอ ๆ ส่วนใน
โฉนดตามที่ปรากฏว่ามีส่วนมากน้อยเท่าใด ฤๅถ้าไม่ปรากฏส่วนใคร
เท่าใดในโฉนด จะขอแบ่งส่วนเท่า ๆ กัน ฤๅมากน้อยเท่าใด ดังแล้ว
แต่ศาลจะได้วินิจฉัยให้ความแน่นอน

วิธีศาลจะจัดการพิจารณาตามคำร้องข้อ ๒ นี้ เหมือนกับในข้อ ๑

ข้อ ๓ การที่จะวินิจฉัยตามคำร้องนี้ของเจ้าใจว่า โฉนดใดแต่
เฉพาะส่วนกรรมสิทธิ์ของผู้ที่มีชื่อในโฉนดด้วยถิ่นเท่านั้น ไม่ต้อง
วินิจฉัยไปถึงมรดกของผู้มีกรรมสิทธิ์

ข้อ ๔ เมื่อศาลได้มีคำสั่งประการใดแล้ว ฝ่ายใดไม่พอใจก็
อุทธรณ์ฎีกาได้

ข้อ ๕ คำธรรมเนียมในเรื่องเช่นนี้ ให้เรียกเหมือนความธรรมดา
เว้นแต่คำชั่งคำตวงแต่คำตัดสินเท่านั้น

กฎที่ ๕๗

ว่าด้วย ให้ ส่งบำนาญที่รายวันทำการของผู้ พวักษา
แต่ให้ ผู้ พวักษาลงหยุดได้ เพียงมีละ ๔๐ วัน

ด้วยได้ ทราบว่าผู้ พวักษาบางคนไม่ใคร่จะ มาทำงาน เป็นปกติ
แม้จะใช้ฎามักจะระแต่ได้ถอนหยุดค่าลดเสียนาน ๆ วัน เป็นการ
จำเป็นที่จะต้องจัดการเรื่องนี้ เพื่อให้ราชเลขาฯ ได้ดำเนินไปตามควร
แก่เวลา

ข้อ ๑ ตั้งแต่นั้นต่อไป เมื่อผู้ พวักษาคคนใดมาค่าลดให้ลงข้อลง
เวลาใด ในสมุดสำหรับค่าลด แต่เมื่อกลับเวลาใดก็ให้ลงเวลาใดด้วย
ทุกวันที่มา

ข้อ ๒ เมื่อถึงกำหนดยื่นรายงานบำนาญข้อความ ให้ขอรับผู้ พวักษา
ฎามผู้ พวักษาที่ ๑ ยื่นรายงานเวลาทำการ ของผู้ พวักษาใน
ระหว่าง ๖ เดือนนั้นมาด้วยกับรายงานบำนาญข้อความ แบบบำนาญชี้ราย
งานเวลาทำการนับตั้งตลอดจะได้ จัดตั้งไปให้

ข้อ ๓ ในปีหนึ่งจะยอมให้ผู้ พวักษาลงค่าลดได้ ๔๐ วัน ถ้าผู้
พวักษาคคนใดได้ค่าลดเกินกว่านั้น ห้ามไม่ให้เบิกเงินเดือนในวันที่
หยุดเกินกว่ากำหนด เว้นไว้แต่จะ ได้รับอนุญาตพิเศษจากกระทรวง
ยุติธรรม

ตามธรรมเนียมที่กระทรวงยุติธรรมจะไม่ให้อนุญาตพิเศษ เว้นไว้แต่
จะได้ ยื่นเหตุผลที่แก้ของหมอล่าเจ็บไซ่ ถึงลมหมอนนอนเดียว ฎามัก
กิจดำคณินจำเป็นจริง ถึงกระนั้นจะต้องพิจารณาให้ดูเวลาที่ได้หยุดมา

แต่ใน ๕๐ วัน ถ้าปรากฏว่าได้หยุดโดยเขาเปรียบแล้ว ก็จะไม่ให้
อนุญาตพิเศษอีก

กฎให้ ใ้ในวันที่ ๓๑ ธันวาคม รัตนโกสินทรศก ๑๒๖
(ตงพระนาม) รัชพัฒน์ศักดิ์

กฎที่ ๕๘

ว่าด้วย ศาลที่อ่านคำพิพากษาชั้นสุดท้าย
ถ้าให้ปล่อยตัวจำเลยแล้ว
ต้องออกหมายสั่งปล่อยตัวจำเลยไปทันที

ด้วยได้ทราบว่าคดีความอาญาบางเรื่องซึ่งศาลคดีชั้นดงโทษจำเลย
แล้ว ระหว่างอุทธรณ์ฎีกา สั่งจำเลยไปจำขังไว้ที่เรือนจำเมือง
อินทนิม ครั้นศาลตัดสินพิพากษาปล่อยจำเลยแล้ว กว่าจะพ้นจาก
การคุมขังก็อีกหลายวัน เพราะต้องส่งด้านวนย้อนไปย้อนมา ย่อม
เปนการเดือดร้อนแก่จำเลย เพราะฉนั้นตั้งแต่นั้นต่อไป เมื่อศาลได
อ่านคำพิพากษาของศาลที่ตัดสินพิพากษาปล่อยจำเลย แล้วจำเลยต้อง
ขังอยู่ที่เรือนจำซึ่งอยู่ในอำนาจศาลนั้นแล้ว ให้ศาลนั้นปล่อยจำเลย
ไปทันที แต่มีคู้หมายสั่งปล่อยคดีด้านอนไว้ตามระเบียบ แล้วบอก
สั่งดำเนินไปคดีเดิม

กฎให้ ใ้ในวันที่ ๓๒ กุมภาพันธ์ รัตนโกสินทรศก ๑๒๖
(ตงพระนาม) รัชพัฒน์ศักดิ์

กฎที่ ๕๙

ว่าด้วยให้ข้าหลวงพิเศษจัดการศาลยุติธรรมในมณฑลพายัพ
พิจารณาความอุทธรณ์ ไปตามเดิม

กระทรวงยุติธรรม

วันที่ ๒๘ พฤษภาคม วันโกสจันทร์ ค.ศ. ๑๒๘

พระเจ้าลูกยาเธอ กรมหมื่นราชบุรุษเรฤทธิ เด่นาบดีกระทรวง
ยุติธรรม ถึงข้าหลวงพิเศษจัดการศาลยุติธรรม และอธิบดีผู้พิพากษา
ศาลมณฑลแคว้นเมืองในมณฑลพายัพ

ด้วยตามประกาศเรื่องแก้ไขอำนาจศาลมณฑล ร.ศ. ๑๒๘ ซึ่ง
ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้คดีอุทธรณ์ชั้นศาลมณฑลได้เดี่ยขึ้น
หนึ่ง แล้วได้เต็มณฑลใดที่เด่นาบดีกระทรวงยุติธรรมจะได้ให้อำนาจ
พิเศษแก่ ศาลมณฑล มีอำนาจ ชำระความ อุทธรณ์ ได้ บาง บางชนิด
ความแจ้งอยู่ในประกาศลงวันที่ ๑๓ ธันวาคม ร.ศ. ๑๒๘ แล้วนั้น

เด่นาบดีกระทรวงยุติธรรมเห็นว่า ประเพณีศาลในมณฑลพายัพ
ไม่เหมือนกับศาลมณฑลอื่น คือศาลในมณฑลพายัพทรงพระกรุณา
โปรดเกล้าฯ ให้อธิบดีผู้พิพากษาศาล มณฑล เป็น ข้าหลวงพิเศษ อยู่
ด้วย คดีอุทธรณ์ในศาลมณฑลพายัพข้าหลวงพิเศษ ได้ พิจารณา
เมื่อคู่ความจะอุทธรณ์ต่อไปต้องทูลเกล้าฯ ถวายฎีกา เพราะฉะนั้นจึง
แจ้งความมาให้ทราบ ว่า ในเจตานั้นยังไม่ต้องใช้ประกาศเรื่องแก้ไข

อำนาจศาลมณฑล ร.ศ. ๓๒๘ ในศาลเมืองแต่ศาลมณฑลพายัพ ให้
ศาลในมณฑลพายัพปฏิบัติราชการไปตามเดิม จนกว่าจะได้มีคำสั่ง
เป็นอย่างอื่น

จรูญศักดิ์ เห็นแทน โดยรับสั่ง
ประทับตราจันทรมณฑลมาเป็นสำคัญ

กฎที่ ๒๐

ว่าด้วย การทศศาลจะมีหมายถึงกรมแลกระทรวงต่างๆ

ในการทศศาลจะมีหมายถึงเจ้าพนักงานกรมอื่นให้ทศกรอxygenใดนั้น
ขอให้ระมัดระวัง ข้อการใดคำเป็นทศซึ่งทำตามกฎหมาย จึงควร
มีเป็นหมายสั่งไป ถ้ากรอxygenใดไม่มีกฎหมายบังคับ ว่าเขาซึ่งทำ
ตามคำสั่งของศาล ๆ ไม่ควรมีความหมายไป เพราะต่างกระทรวงก็มีอำนาจ
เท่าๆ กัน ศาลจะบังคับเขาไม่ได้ ศาลควรเร่งความไปตามทาง
ราชการ ถ้าศาลร้องถึงกรอxygenเร่งความเช่นนั้น ด้วยบางทีจะเป็น
เหตุให้ของเขียนหนังสือโต้ตอบกันยืดยาวไปแล้ว จะบอกมายังกระทรวง
ยุติธรรมให้ช่วยจัดการให้ก็ได้

ตัวอย่าง เช่นเรื่องทำแผนที่ ศาลไม่ควรมีความหมายถึงกรมแผนที่
เพราะเป็นการทศกรมแผนที่จะทำให้ก็ได้ ไม่ทำก็ได้ ต้องมีแต่หนังสือ
เขียนไป กรมแผนที่จะทำก็ได้ ไม่ทำก็ได้ เท่ากับจ้าง

อีกอย่างหนึ่ง ก็เรื่องโทษของกรมแลกระทรวงเป็นจำเลย ศาล

อย่าหมิ่นชัง ไปยังกรมอัยการเถะ ให้มีเป็นหนังสือแจ้งความไปยัง
เจ้ากรมอัยการ เพราะเขาจะมากำกับความก็ได้ไม่มากก็ได้ ศาลบังคับ
กรมแต่กระทรวงเท่านั้นไม่ได้ เป็นหน้าที่ใจต้องทอดเกล้าฯ ถวาย
ฎีกา ถ้ากรมแต่กระทรวงจะมากำกับความแต่ก็ได้ โดยเขาไม่ถือ
อำนาจ ศาลจึงตัดสินได้เหมือนอย่างความธรรมดา

คดีอย่าง ที่ยอมให้ชำระหนี้คือกระทรวงโยธาธิการ (ฎีกา
ที่ ๓๕๓/๓๓๘)

คดีอย่าง ที่ไม่ยอมให้ชำระหนี้คือ กรมทหารเรือ (ฎีกา
ที่ ๕๒๐/๓๒๓)

ขอให้เป็นที่เข้าใจว่า เขายอมให้ชำระเรื่องหนึ่ง อย่าเข้าใจว่า
ยอมให้ชำระทุกเรื่อง ต้องจำกันเป็นเรื่องๆ ไป ข้อความในกฎที่ ๒๕
ข้อ ๓ ให้ยกเด็กเสีย ให้ใช้ความที่ความนั้นแทน

กฎให้ไว้ณวันที่ ๒๘ พฤษภาคม รศ. ๖๓๓๓ ค.ศ. ๑๙๒๑
จรรยาศักดิ์ เช่นแทน โดยรับบริบตั้ง
ประทัยตราจันทรมณฑลมาเป็นสำคัญ

กฎที่ ๒๑

ว่าด้วย เรื่องห้ามห้ามต้องทำในคดีอาญา

(ดูประชุมกฎหมายประจำศก เล่ม ๒๕ หน้า ๕๐)

๔๕๕

กฎที่ ๖๒

ว่าด้วย เรื่องค่าธรรมเนียมวัดที่ดินเก่าแผนที่

(ดูประมวลกฎหมายประจำศก เล่ม ๒๕ หน้า ๒๗๕)

กฎที่ ๖๓

ว่าด้วย พระไม่มีสมณะศักดิ์ที่ขอหาในคดีอาญา

ศาลที่จัดการลงโทษด้วยเป็นเพศสมณะแล้ว

ให้เป็นหน้าที่เจ้าคณะเป็นสังฆสภา แล้วศาลถึงโทษได้

โดยไม่มีข้อขอรว่า บรรพชาอนุญาต

(ดูประมวลกฎหมายประจำศก เล่ม ๒๖ หน้า ๓๐)

กฎที่ ๖๔

ว่าด้วย ห้ามไม่ให้ข้าราชการชั้นพนักงานศึกษา

พระชวชนมณเฑาะฐคามในคดีอาญา

(ดูประมวลกฎหมายประจำศก เล่ม ๒๖ หน้า ๒๘๘)

๔๕๖

กฎที่ ๒๕

ว่าด้วย ระเบียบการลาของข้าราชการแผนกอัยการ

(ดูประชุมกฎหมายประจำศก. เล่ม ๒๘ หน้า ๓๓๒)

กฎที่ ๒๖

ว่าด้วย หน้าที่อัยการประจำกรมพระนครบาล

(ดูประชุมกฎหมายประจำศก. เล่ม ๓๐ หน้า ๕๖๖)

กฎที่ ๒๗

ว่าด้วย การทำศาลคดีคนทวงเงิน
ตามประมวลกฎหมายแพ่งและพาณิชย์ มาตรา ๙๖๑

(ดูประชุมกฎหมายประจำศก. เล่ม ๕๓ หน้า ๒๘๐)

พิมพ์ที่โรงพิมพ์เดลิเมล์ ถนนสีพระยา จังหวัดพระนคร

02/12/2565

นายจรูญ หล้าสาโรช ผู้พิมพ์โฆษณา. ๒๕/๑๐/๒๗

